ALBERT REIXACH SALA

FINANCES PÚBLIQUES I MOBILITAT SOCIAL A LA CATALUNYA DE LA BAIXA EDAT MITJANA

GIRONA, 1340-1440

CONSEJO SUPERIOR DE INVESTIGACIONES CIENTÍFICAS

FINANCES PÚBLIQUES I MOBILITAT SOCIAL A LA CATALUNYA DE LA BAIXA EDAT MITJANA

ANUARIO DE ESTUDIOS MEDIEVALES
ANEJO 77

Directora

Ana Gómez Rabal, Institución Milá y Fontanals, CSIC

Secretario

Pere Verdés Pijuan, Institución Milá y Fontanals, CSIC

Comité Editorial

Iván Armenteros Martínez, Institución Milá y Fontanals, CSIC
Ignasi Baiges Jardí, Universitat de Barcelona
Antoni Furió Diego, Universitat de València
Pere J. Quetglas Nicolau, Universitat de Barcelona
Roser Salicrú i Lluch, Institución Milá y Fontanals, CSIC
Mercè Viladrich Grau, Universitat de Barcelona

Consejo Asesor

Pedro Bádenas de la Peña, Instituto de Lenguas y Culturas del Mediterráneo y Oriente Próximo, CSIC
Asunción Blasco Martínez, Universidad de Zaragoza
Brian A. Catlos, University of Colorado
Damien Coulon, Université de Strasbourg
Javier Castaño González, Instituto de Lenguas y Culturas del Mediterráneo y Oriente Próximo, CSIC
Máximo Diago Hernando, Instituto de Historia, CSIC
Carlos Estepa Díez †, Instituto de Historia, CSIC
M.ª Teresa Ferrer Mallol †, Institut d'Estudis Catalans
Enric Guinot Rodríguez, Universitat de València
M.ª Dolores López Pérez, Universitat de Barcelona
Patrizia Mainoni, Università degli Studi di Padova
Tomàs de Montagut Estragués, Universitat Pompeu Fabra
Anna Maria Oliva, Istituto di Storia dell'Europa Mediterranea. Consiglio Nazionale delle Ricerche
Pere Orti Gost, Universitat de Girona
Flocel Sabaté Curull, Universitat de Lleida
Manuel Sánchez Martínez, Institución Milá y Fontanals, CSIC
Carles Vela Aulesa, Universitat de Barcelona
Amalia Zomeño Rodríguez, Instituto de Lenguas y Culturas del Mediterráneo y Oriente Próximo, CSIC

ALBERT REIXACH SALA

FINANCES PÚBLIQUES I MOBILITAT SOCIAL A LA CATALUNYA DE LA BAIXA EDAT MITJANA

GIRONA, 1340-1440

CONSEJO SUPERIOR DE INVESTIGACIONES CIENTÍFICAS
Madrid, 2018

La versión electrónica de este libro está disponible en acceso abierto en editorial.csic.es y se distribuye bajo los términos de la licencia Creative Commons Atribución-Non Comercial-No Derivadas 4.0. La información completa sobre dicha licencia puede ser consultada en https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/. Esta licencia afecta solo al material original del libro. El uso del material proveniente de otras fuentes (indicadas en las referencias), como diagramas, ilustraciones, fotografías o fragmentos de textos, requerirá permiso de los titulares del *copyright.*

Las noticias, los asertos y las opiniones contenidos en esta obra son de la exclusiva responsabilidad del autor o autores. La editorial, por su parte, solo se hace responsable del interés científico de sus publicaciones.

Este libro se ha realizado en el marco del proyecto de investigación «La coyuntura económica y demográ ica en Cataluña a ines de la época medieval: análisis crítico de los indicadores iscales y inancieros» (HAR2014-54205-C2-1-P), inanciado por el antiguo Ministerio de Economía y Competitividad, bajo el grupo de investigación consolidado Renda Feudal i Fiscalitat a la Catalunya Baixmedieval (2017 SGR 1068) de la Generalitat de Cataluña.

Publicación incluida en el programa editorial del suprimido Ministerio de Economía, Industria y Competitividad y editada por el Ministerio de Ciencia, Innovación y Universidades (de acuerdo con la reestructuración ministerial establecida por Real Decreto 355/2018, de 6 de junio).

Gestión científica de Anejos del Anuario de Estudios Medievales: CSIC, Institución Milá y Fontanals (Barcelona), Departamento de Ciencias Históricas-Estudios Medievales: *http://www.imf.csic.es* (Publicaciones/Colecciones).

Catálogo de Publicaciones de la Administración General del Estado: https://cpage.mpr.gob.es

EDITORIAL CSIC: *http://editorial.csic.es* (correo: *editorialcsic@csic.es*)

© CSIC
© Albert Reixach Sala

ISBN: 978-84-00-10385-9
e-ISBN: 978-84-00-10386-6
NIPO: 059-18-075-1
e-NIPO: 059-18-076-7
Depósito Legal: M-30333-2018

Maquetación: SÍOSÍ Punto Gráfico
Impresión y encuadernación: Solana e Hijos, A.G., S.A.U.
Impreso en España. *Printed in Spain*

En esta edición se ha utilizado papel ecológico sometido a un proceso de blanqueado ECF, cuya fibra procede de bosques gestionados de forma sostenible.

ÍNDEX

ÍNDEX DE DOCUMENTS, QUADRES I TAULES 11

PRÒLEG 13

SIGLES I ABREVIATURES UTILITZADES 17

CAPÍTOL 1. INTRODUCCIÓ: HISENDES PÚBLIQUES, MERCATS I MOBILITAT SOCIAL 19

El negoci de les finances públiques 21

Mobilitat social: de la teoria sociològica a hipòtesis i indicadors centrats en la societat baixmedieval 24

Girona: capital financera regional, societat dinàmica i fonts documentals 38

CAPÍTOL 2. DE LA GESTIÓ PÚBLICA A LA INVERSIÓ PARTICULAR ... 49

L'exercici de càrrecs de gestió financera en l'àmbit municipal 50

L'administració de l'erari local a partir de 1360 51

Clavaris, auditors i síndics per a l'emissió de deute 57

Altres ocupacions temporals lligades a la hisenda 62

La inversió en els fiscs municipals: mecanismes i oportunitats 65

Concertar crèdit a la corporació local 66

L'arrendament d'exaccions municipals 68

Les taules de canvi privades al servei de la incipient tresoreria municipal entre 1330 i 1360 75

La provisió de productes a la ciutat 77

Una estratègia dins de carteres diversificades 78

CAPÍTOL 3. ELS BENEFICIARIS DELS NEGOCIS FISCALS DEL MUNICIPI... 87
Prestar a la ciutat: el col·lectiu de creditors del municipi 87
Una evolució dels censalers al ritme de l'endeutament municipal (1340-1432) 88
La continuïtat d'una franja concreta de creditors..... 110
Un primer esquema de les motivacions a l'hora de comprar censals 121
Els usos que els creditors donaren als censals de la universitat de Girona: els indicis d'un autèntic sistema financer local . 130
Els prestadors amb instruments a curt termini en l'època del censal 143
L'empresa d'arrendar imposicions 152
Una anàlisi tipològica de les diferents exaccions..... 157
Les relacions travades en l'arrendament de les imposicions.. 188
L'articulació d'algunes grans «companyies» 201
Els beneficis i oportunitats d'arrendar imposicions 208
El negoci de proveir el municipi 221
Financers i banca privada: de l'apogeu a la desaparició 222
Els subministradors de vitualles i materials: operacions episòdiques a favor de la universitat 238
La fiscalitat i les finances municipals: la reserva d'una minoria?..... 246
CAPÍTOL 4. INVERSIONS MÉS ENLLÀ DEL PROPI MUNICIPI..... 253
La col·lecta de rendes reials a la capital gironina 254
El deute públic de les corporacions locals de les terres de Girona i més enllà 259
Els drets del General de Catalunya a la demarcació i en altres territoris 263
CAPÍTOL 5. A TALL DE CONCLUSIÓ: MOBILITAT SOCIAL A TRAVÉS DE LES FINANCES PÚBLIQUES? 279
ANNEXOS..... 297
Apèndix de documentes..... 299
Apèndix de taules..... 311
BIBLIOGRAFIA 351
ÍNDEX ONOMÀSTIC 375
ÍNDEX TOPONÍMIC..... 387

ÍNDEX DE DOCUMENTS, QUADRES I TAULES

QUADRES

QUADRE 1. Distribució socioprofessional del nombre de rendes 1371, 1380, 1394 i 1432 91

QUADRE 2. Distribució socioprofessional de les pensions de les rendes 1371, 1380, 1394 i 1432 91

QUADRE 3. Distribució socioprofessional del capital de les rendes: 1380 i 1432 92

QUADRE 4. % de nombre de rendes acumulades per segments de població per anys 1371, c. 1380, 1394, 1432 95

QUADRE 5. % quantitats de pensions per segments de població per anys 1371, c. 1380, 1394, 1432 95

QUADRE 6. Comparació de distribució de capitals del deute 1380-1432 99

QUADRE 7. Distribució socioprofessional de procés d'emissió 1386-1389 105

QUADRE 8. Distribució socioprofessional de procés d'emissió 1402-1403 105

QUADRE 9. Creditors amb rendes de quantitats superiors l'any 1432 ... 111

QUADRE 10. Distribució socioprofessional de processos de lluïcions del deute (1378-1380, 1398-1405) 139

QUADRE 11. Distribució socioprofessional de rendes de capitals superiors (1380, 1432) 142

QUADRE 12. Canviadors documentats a Girona entre 1312 i 1382 223

QUADRE 13. Càrrecs exercits per canviadors en l'administració municipal de Girona (1320-1380)… 228

QUADRE 14. Beneficiaris d' «ajudes» per a la importació de gra (1360-1390)..... 239

QUADRE 15. Rellevància política dels censalers del municipi 281

QUADRE 16. Participació en arrendaments d'imposicions dels més recurrents a l'executiu..... 285

APÈNDIX DE DOCUMENTS

NORMES DE TRANSCRIPCIÓ D'EDICIÓ INTERPRETATIVA..... 299

DOCUMENT 1 300

DOCUMENT 2 301

DOCUMENT 3 302

DOCUMENT 4 307

APÈNDIX DE TAULES

TAULA 1. Volums consultats de la notaria de Girona 311

TAULA 2. Clavaris de les imposicions de la ciutat (1355-1443)..... 319

TAULA 3. Trajectòria política i econòmica dels clavaris de les imposicions (1355-1443)..... 324

TAULA 4. Prestadors a curt termini (1360-1440)..... 335

TAULA 5. Distribució socioprofessional dels arrendataris del conjunt d'exaccions 346

TAULA 6. Grups familiars documentats amb més freqüència arrendant imposicions (1367-1443) 347

A tots els que han permès
que aquest llibre arribés a bon port.
Al capdavant, la Fani.

PRÒLEG

Pere Orti Gost
Pere Verdés Pijuan

L'estudi de la fiscalitat i de les finances municipals ha estat una de les línies de treball més fecundes del grup recerca «Renda i fiscalitat a la Catalunya baixmedieval», dirigit, des de la Institució Milà i Fontanals, per Manuel Sánchez Martínez durant els darrers vint-i-cint anys. Mercès a la feina feta, avui comptem amb estudis sòlids que ens permeten conèixer l'origen, l'estructura i el desenvolupament de la hisenda local en indrets com Barcelona, Cervera, Valls, Reus, Castelló d'Empúries, Sant Feliu de Guíxols o Manresa, en el decurs dels darrers segles medievals. En tots ells es constata la revolució experimentada per les finances municipals des de mitjan segle XIV com a conseqüència, sobretot, de les elevades i reiterades demandes de la monarquia per tal de fer front a empreses militars diverses. Fruit d'aquesta conjuntura, els municipis adquiriren un elevat grau d'autonomia econòmica, que es materialitzà en una capacitat pràcticament absoluta del regidors locals a l'hora de decidir quins impostos es recaptaven en les respectives viles i ciutats per subvenir a l'enorme endeutament a llarg termini (en forma de censals morts i violaris) contret pels governs urbans i a altres necessitats comunitàries, com ara, el funcionament del propi aparell administratiu, les obres d'emmurallament o l'abastament frumentari. Com es sabut, el resultat de tot aquest procés fou la cristal·lització definitiva de la institució municipal, gràcies als innombrables privilegis obtinguts pels consistoris en contraprestació per l'ajuda atorgada a la Corona, o al senyor de torn. Aquest procés convertí els governs urbans en un dels principals protagonistes de la vida política del principat fins a la supressió de les institucions catalanes després de 1714, amb el Decret de Nova Planta. Durant gairebé quatre-cents anys, per tant, les elits urbanes pugnaren per accedir als consells municipals i controlar aquests centres de poder polític i econòmic, a partir dels quals no sols podien governar les pròpies ciutats i treure'n profit, sinó també accedir a la resta institucions polítiques del país.

Com s'ha dit, els estudis realitzats fins el moment permetien conèixer força bé tot el procés de consolidació tant dels municipis en general com de les hisendes locals en particular, però encara en sabíem relativament poc de la composició, les característiques i l'evolució de les elits urbanes que en regiren els destins. Efectivament, en el cas català, més enllà de constatar l'existència de determinades famílies que es repetien en l'exercici de les magistratures urbanes més importants, que arrendaven o recaptaven impostos municipals i que convertiren el deute públic municipal en una forma d'inversió habitual, poca cosa més podia dir-se sobre aquesta qüestió. Per això, un cop superada la fase d'anàlisi institucional i les tímides aproximacions de tipus sociològic, resultava ineludible començar a estudiar de forma particular i, sobretot, integrada els grups socials que exerciren el govern municipal i, més enllà, es beneficiaren dels diferents «negocis» que el desenvolupament fiscal i financer esdevingut des de mitjan segle xiv va permetre. Tot això sense oblidar, com ja s'ha apuntat, que les institucions locals no constituïren mai compartiments estancs, desvinculats de les diferents instàncies de poder jurisdiccional que les rodejaven: senyoria, administració reial, Diputació del General... I sense obviar tampoc que aquelles elits estigueren sotmeses a les complexes dinàmiques socials i econòmiques que s'esdevingueren en una època de «crisi», avui entesa com a un període de profundes transformacions que alteraren la realitat catalana i europea durant el trànsit a la modernitat.

Totes aquestes han estat circumstàncies que ha tingut ben presents l'autor del llibre que teniu entre les mans, l'Albert Reixach. Format a la Universitat de Girona, l'A. Reixach constitueix un dels representats de la tercera generació d'historiadors de la fiscalitat i les finances a Catalunya, dins de l'escola fundada per Manuel Sánchez a la IMF-CSIC ara fa un quart de segle. Va ser precisament en aquesta institució on va formar-se com a investigador, mercès a l'obtenció d'una beca predoctoral del ministeri, i on va poder plantejar un projecte de recerca coherent amb la trajectòria del grup que l'acollí. La tesi que en resultà constitueix el germen de la present obra, on es destil·len les conclusions més innovadores, des del punt de vista social, d'un treball extens i exhaustiu sobre el municipi i les finances de la ciutat de Girona entre els segles XIV i XV.

Val a dir que la tasca no ha estat senzilla. Per poder conèixer el periple de les elits gironines a les darreries de l'Edat Mitjana, primer, calia acabar de reconstruir la història política i financera de la capital de l'Onyar a partir dels treballs pioners de Christian Guilleré. Només així, essent conscient de la naturalesa i les característiques concretes de la plataforma institucional sobre la qual s'assentaren els grups esmentats, podia avaluar-se'n el comportament. Darrere aquest llibre, doncs, hi ha també un estudi rigorós del

devessall de demandes fetes per la monarquia a la ciutat de Girona, del consegüent endeutament censal de la *universitas*, de les estratègies fiscals adoptades pel consistori per fer front a aquesta i altres necessitats comunitàries, etc. Més enllà de l'àmbit estrictament fiscal, un altre fet que pot restar ocult al lector —malgrat que s'intueixi a través de l'aparell crític— és l'ingent treball realitzat per A. Reixach en els fabulosos arxius notarials gironins per tal de refer la trajectòria social i econòmica de les diverses famílies que estigueren relacionades amb la institució municipal i altres instàncies de poder local durant el segle que va de 1340 a 1440. Novament els estudis de C. Guilleré, juntament amb els realitzats per altres historiadors anteriors, constituïen un punt de partença a l'hora esbossar la societat gironina i els seus grups dirigents. Però aquest esbós era del tot insuficient si el que es volia era oferir una visió general i integrada de la dinàmica socioeconòmica que acompanyà la revolució fiscal i financera que va produir-se a Girona i la resta de ciutats i viles del principat al final del període medieval. Finalment, en relació amb aquest darrer fet, cal posar de relleu també l'esforç incansable de l'autor a l'hora de contextualitzar l'anàlisi del cas gironí. El treball minuciós que ha portat a terme A. Reixach a l'hora de reconstruir les seqüències fiscals o les genealogies familiars gironines no va en detriment d'una perspectiva ampla, on es tenen en compte i s'integren de manera encertada mantes hipòtesis i reflexions plantejades en treballs similars realitzats tant en l'àmbit de l'antiga Corona d'Aragó com a la resta de l'occident europeu. No ens trobem, per tant, davant d'un mer estudi de cas, erudit i ancorat en les tranquil·les aigües de la història local o regional, sinó d'una recerca ambiciosa i inconformista que posa a prova sempre que pot els discursos tradicionals sobre les oligarquies ciutadanes.

Comptat i debatut, el resultat de tot plegat és un estudi prosopogràfic rigorós sobre els diversos protagonistes de l'administració política, fiscal i financera de la Girona baixmedieval, entesa en un sentit ampli, és a dir, contemplant no només els membres de l'administració municipal sinó també tots els individus que foren presents en les diferents instàncies de poder local i participaren en la gestió dels recursos urbans: des dels prestadors i inversors en deute públic, passant pels arrendataris dels impostos recaptats per institucions diverses i acabant amb els proveïdors de forment i altres productes. I les conclusions que se n'infereixen són certament remarcables, ja que mostren una realitat molt més complexa del que podia semblar *a priori.* Evidentment, de l'estudi realitzat se'n desprèn que les institucions municipals eren controlades per una petita minoria de patricis, però al mateix temps es fa palès que aquesta elit era un grup molt més obert del que podia pensar-se. Així mateix, pot observar-se que, en part, les noves famílies que ingressaren en el patriciat utilitzaren l'administració fiscal i financera de la

ciutat per ascendir socialment. Tot i que també veiem com l'exercici del poder per part d'aquesta elit política i econòmica no excloïa la participació d'altres grups socials en el «negoci fiscal». En aquest sentit, l'anàlisi detallat dels arrendataris de les imposicions o dels censalistes mostra, per exemple, la diversitat d'individus que podien intervenir directament o indirecta en la gestió dels finances municipals. Aquestes i altres reflexions són les que el lector podrà trobar en el llibre d'Albert Reixach, el qual constitueix una nova baula en els estudis sobre les finances públiques a la Catalunya baixmedieval i esdevindrà, de ben segur, un referent per l'estudi de les elits urbanes al principat i més enllà.

SIGLES I ABREVIATURES UTILITZADES

ACA = Arxiu de la Corona d'Aragó
ACGAX = Arxiu Comarcal de la Garrotxa
ADG = Arxiu Diocesà de Girona
AHG, Gi-0X = Arxiu Històric de Girona, Notarials, Girona-0X
AMGi = Arxiu Municipal de Girona, Fons Ajuntament de Girona
BGC = Batllia General de Catalunya
C = Cancelleria reial
cap. = capítol
c Gi = ciutadà de Girona (només a annexos)
C. Pergamins = *Catàleg de Pergamins del fons de l'Ajuntament de Girona* (vegeu bibliografia)
d. = diners barcelonins
f. = foli
f.s. = full solt
fl. = florins d'or d'Aragó
Gi = ciutat de Girona (només a annexos)
ll. = lliures barcelonines
Ll. R. = *Lletres reials a la ciutat de Girona (1293-1515)* (vegeu bibliografia)
Ll. Verd = *Llibre Verd de la ciutat de Girona (1144-1533)* (vegeu bibliografia)
Ll. Vermell = *Llibre Vermell de la ciutat de Girona (1188-1624)* (vegeu bibliografia)
llig. = lligall
MR = Mestre Racional
reg. = registre
RP = Reial Patrimoni
s. = sous barcelonins
s.d. = sense datació
s.f. = sense foliació

Capítol 1

INTRODUCCIÓ: HISENDES PÚBLIQUES, MERCATS I MOBILITAT SOCIAL

És l'any 1433 i en una ciutat catalana mor un mercader. Durant els darrers dies de vida malalt al llit havia estat fent comptes pel més enllà. La seva ànima només descansaria en pau si aconseguia perdonar quantitats a diversos deutors i aturava el procés judicial iniciat contra la seva pròpia comunitat com a conseqüència del repartiment d'una talla en què se li estipulava una quantitat que considerava excessiva i injusta. Tampoc assoliria el descans etern si no cedia en les disputes ocasionades per les restes d'una imposició que havia arrendat amb altres companys feia diversos exercicis. En definitiva, li convenia més oblidar totes les càrregues que havia assumit en exercir oficis en la hisenda local i després d'haver estat designat per altres ocupacions com la de batlle reial. En paral·lel a tot això, havia estat decidint la manera com distribuïa el seu patrimoni. A més dels albergs, obradors, molins i altres equipaments manufacturers que posseïa, havia de repartir els censals adquirits de diverses corporacions locals en el marc de negocis que sempre procurà diversificar.[1]

L'avi d'aquest mercader, mort en hipòtesi abans de l'any de la Pesta (1348), hauria trobat molt estranyes les preocupacions del seu nét pel govern municipal. Potser també li hauria costat d'entendre els esforços fets i les inversions realitzades en relació amb les institucions locals.[2] Així doncs, l'articula-

[1] El protagonista de la notícia és el mercader Bernat I Beuda, el qual redactà el darrer testament l'octubre de 1433: AHG, Gi-08, vol. 20, s.f., 1433/10/05. El seu patrimoni pot resseguir-se a través de l'inventari que es féu a instàncies dels seus marmessors i que es recollí en el mateix volum indicat. Quant als conflictes que tingué amb el municipi quan exercí de batlle reial l'any 1402 essent revocat abans de la fi del mandat i que estaven en part vinculats a les aportacions que li corresponien en el repartiment d'una talla: AMGi, I.1.2.1, llig. 8, reg. de 1401-02, ff. 33r-34v, 1402/05/08.

[2] No disposem de dades fiables de la identitat de l'avi patern de Bernat I Beuda, és a dir, el qui hauria estat el progenitor de Francesc I i de Guillem Bernat Beuda, pare i oncle respectivament de l'individu que ens ocupa. Tot i això, és factible que hagués mort abans de la fi de la dècada de 1340, per tal com els dos individus citats l'any 1355 ja eren dos sabaters adults i consolidats en el seu àmbit professional: AHG, Gi-05, vol. 89, f. 95r-v, 1356/02/09. Com comentarem, la trajectòria dels Beuda és un exemple clar d'ascens social en el decurs de les darreres dècades del tres-cents.

ció de nous sistemes fiscals en el context de l'escalada bèl·lica de les dècades centrals del segle XIV canvià aspectes crucials d'aquella societat?

La present monografia pretén, precisament, examinar els efectes que pogueren tenir l'augment de la pressió fiscal, el recurs massiu a l'emissió de rendes en forma de deute públic i el desenvolupament dels sistemes fiscals i financers de base local en les ciutats i viles catalanes a partir de mitjan tres-cents. Diversos estudis ja han explicat aquesta primera part del fenomen a través de l'anàlisi d'un bon conjunt de casos.[3] S'ha aprofundit menys, en canvi, en les possibles implicacions socials del que ha estat considerada una autèntica revolució fiscal i financera, o sigui, intentar veure si el nou panorama sorgit de la consolidació d'administracions públiques (en especial, les de caràcter municipal) com a focus d'activitat econòmica oferí vies per a l'enriquiment i, així doncs, certa mobilitat social.

Amb el propòsit doble de resseguir el desenvolupament de les estructures de govern municipals com a conseqüència de tots aquests processos, d'identificar-ne els principals grups implicats i d'avançar en la hipòtesi anunciada, s'endegà una recerca centrada en el cas de la ciutat de Girona durant el període comprès entre aproximadament els anys 1345 i 1445.[4] Una part dels resultats obtinguts constitueixen la base del llibre que el lector té a les mans.[5] Sigui com

---

[3] Sense ànim d'una relació exhaustiva: Manuel SÁNCHEZ MARTÍNEZ, Pere ORTI GOST: «La Corona en la génesis del sistema fiscal municipal en Cataluña (1300-1360)», *Col·loqui Corona, municipis i fiscalitat a la Baixa Edat Mitjana*, Actes, Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs, 1997, pp. 233-278; Manuel SÁNCHEZ MARTÍNEZ, Antoni FURIÓ DIEGO, Ángel SESMA MUÑOZ, «Old and New Forms of Taxation in the Crown of Aragon (13th-14th Centuries)», a Simonetta Cavaciocchi (ed.), *La fiscalità nell'economia europea secc. XIII-XVIII, Atti della «Trentanovesima Settimana di Studi»*, 22-26 aprile 2007, Florència, Firenze University Press, 2008, vol. I, pp. 99-130. De manera específica sobre el fenomen crucial de l'emissió de deute públic per part dels governs locals: Antoni FURIÓ DIEGO, «La dette dans les dépenses municipales», a Denis Menjot, Manuel Sánchez Martínez (coords.), *La fiscalité des villes au Moyen Âge*, vol. 3, *La redistribution de l'impôt*, Tolosa, Privat, 2002, pp. 321-350; Manuel SÁNCHEZ MARTÍNEZ (ed.), *La deuda pública en la Cataluña bajomedieval*, Barcelona, IMF-CSIC, 2009; Pere VERDÉS PIJUAN, «El mercado de la deuda pública en la Cataluña de los siglos XIV-XV», a *Estados y mercados financieros en el Occidente cristiano (siglos XIII-XVI), XLI Semana de Estudios Medievales Estella 2014,* Pamplona, Gobierno de Navarra, 2015, pp. 243-271; Pere ORTI GOST, Pere VERDÉS PIJUAN, «The Crisis of Public Finances in the Towns of Late Medieval Catalonia (1350-1500)», a *Le crisi finanziarie: Gestione, implicazione sociali e conseguenze nell'età preindustriale*, *Atti Settimane di Studi e altri Convegni*, Florència, Firenze University Press, 2016, pp. 199-221. Quant a les implicacions d'aquestes dinàmiques en l'evolució dels ens locals: Pere ORTI GOST, «El Consell de Cent durant l'Edat Mitjana», *Barcelona. Quaderns d'Història*, 4 (2001), pp. 21-48; Max TURULL RUBINAT, «"Universitas, commune, consilium": Sur le role de la fiscalité dans la naissance et le développement du Conseil (Catalogne, XIIe-XIVe siècles)», a Bernard Durand, Laurent Mayali (eds.), *Excerptiones iuris: Studies in Honor of André Gouron*, Berkeley, The Robbins Collection, 2000, pp. 637-677.

[4] Albert REIXACH SALA, *Municipi, finances i elits locals en una ciutat catalana baixmedieval: Girona (1345-1445)*, Girona, Universitat de Girona, 2015, 2 vols. [tesi doctoral inèdita]. Bastantes de les taules que inclouen dades comentades i interpretades en el present volum, alhora que els arbres genealògics de diverses famílies de relleu, tal com s'indicarà en les referències corresponents, poden consultar-se a l'apartat d'annexos d'aquesta investigació, la qual es troba íntegrament accessible al portal Tesis en Xarxa: <https://www.tdx.cat/handle/10803/327319>.

[5] En paral·lel, l'evolució de l'administració municipal gironina i la identificació dels grups que protagonitzaren la consolidació dels seus òrgans de govern seran tractades a Albert REIXACH SALA, *Institucions*

sigui, aquí es posarà l'èmfasi en dues qüestions concretes: les possibilitats de negoci que es desenvoluparen entorn de les hisendes públiques i el fet que participar-hi pogué constituir, en el context de moltes altres dinàmiques, una via per a l'ascens social.

El negoci de les finances públiques

En efecte, des del moment que la concatenació de conflictes, guerres i demandes fiscals per part de la monarquia durant les dècades centrals del segle XIV portaren les comunitats de bona part de la Corona d'Aragó a endeutar-se, les tresoreries municipals es convertiren en importants plataformes econòmiques i s'erigiren com a centres amb un pes notable en la captació i la redistribució de la riquesa. En aquest sentit, la fecunda línia de recerca dedicada en els darrers anys a l'estudi de la fiscalitat arreu dels dominis dels reis d'Aragó ja havia fet atenció als col·lectius que es dedicaren a l'arrendament d'impostos, la concertació de préstecs o la compra de censals en diverses poblacions des d'aproximadament la dècada de 1350.[6] A més, altres treballs consagrats a l'anàlisi de grups socials concrets, com ara, els mercaders de Barcelona o els rics emigrants que s'hi instal·laren, malgrat emmarcar-se en altres debats historiogràfics, també ofereixen bastanta informació sobre els mateixos processos.[7]

---

locals i elits a la Catalunya baixmedieval (Girona, 1345-1445), Barcelona, Fundació Noguera – Pagès, en curs d'edició. Ja que en el moment de tancar-se la present publicació aquesta altra encara no compta amb cap maqueta amb una paginació definitiva, s'ha optat per fer-hi remissions ocasionals, per bé que contindrà la major part de continguts (incloent-hi taules i gràfics) dels tres primers capítols de la tesi inèdita.

[6] Només a tall de mostra, Marc Torras Serra, «El deute públic a la ciutat de Manresa a la baixa edat mitjana», a Manuel Sánchez Martínez (ed.), *Fiscalidad real y finanzas urbanes en la Cataluña medieval*, Barcelona, IMF-CSIC, 1999, pp. 155-183; Jordi Morelló Baget, *Fiscalitat i deute públic en dues viles del Camp de Tarragona. Reus i Valls, segles XIV-XV*, Barcelona, IMF-CSIC, 2001; Pere Verdés Pijuan, «*Per ço que la vila no vage a perdició». La gestió del deute públic en un municipi català (Cervera, 1387-1516)*, Barcelona, IMF-CSIC, 2004; Pere Orti Gost, «Les finances municipals de la Barcelona dels segles XIV i XV: Del censal a la Taula de Canvi», a Manuel Sánchez Martínez (coord.), *El món del crèdit a la Barcelona medieval*, Barcelona, Ajuntament de Barcelona, 2007 (= *Barcelona. Quaderns d'Història*, 13), pp. 257-282. Una revisió exhaustiva a propòsit de la inversió en deute censal: P. Verdés Pijuan, «El mercado de la deuda pública», pp. 252-261. Quant al regne de València, entre d'altres treballs citats més endavant: Juan Vicente García Marsilla, *Vivir a crédito en la Valencia medieval: De los orígenes del sistema censal al endeudamiento del municipio*, València, Publicacions de la Universitat de València, 2002.

[7] Claude Carrère, *Barcelona 1380-1462: un centre econòmic en època de crisi*, Barcelona, Curial, 1977-1978; Mario Del Treppo, *Els mercaders catalans i l'expansió de la Corona Catalano-Aragonesa al segle XV*, Barcelona, Curial, 1976; Jaume Aurell Cardona, *Els mercaders catalans al quatre-cents: mutació de valors i procés d'aristocratització a Barcelona, 1370-1470*, Lleida, Pagès, 1996; Maria Elisa Soldani, *Uomini d'affari e mercanti toscani nella Barcellona del Quattrocento*, Barcelona, IMF-CSIC, 2010. Pel territori valencià destaca: Enrique Cruselles Gómez, *Los mercaderes de Valencia en la edad media (1380-1450)*, Lleida, Milenio, 2001.

De forma progressiva s'ha anat més enllà de documentar aquestes activitats i s'han proposat diverses hipòtesis per explican-les.[8] Òbviament, fins a dècades recents el punt de partida de la majoria d'autors havia estat marcat per les interpretacions de figures decisives en la historiografia catalana com són J. Vicens Vives o P. Vilar, els quals compartien una visió molt negativa de la participació en els negocis generats per les hisendes municipals, en especial, la compra de títols de deute.[9] Amb tot, s'ha suggerit que l'escalda de la pressió fiscal i els processos d'endeutament fomentaren que els cercles mercantils que *a priori* monopolitzaven el govern municipal adquirissin bona part de les rendes emeses per les corporacions locals i que, alhora, controlessin la recaptació dels impostos a través dels quals se'n pagaven els interessos.[10] Així mateix, s'ha considerat que els principals (o gairebé únics) beneficiaris dels mecanismes que es consolidaren durant la segona meitat del tres-cents eren justament els grups disposats a especular amb els problemes comunitaris a través de la informació privilegiada de què disposaven.[11] Certament, aquesta seria una de les principals idees que han quedat establertes, probablement perquè casen bé amb el que s'ha induït en altres territoris europeus.[12] A més, pot haver estat influïda per tesis molt difoses en què es tendeix a associar automàticament les elits econòmiques amb les estructures polítiques, o les elits polítiques amb l'esfera eco-

[8] Com mostrarem, s'ha avançat força respecte del que es recollia, per exemple, a: Antonio COLLANTES DE TERÁN SÁNCHEZ, «Interessi private e finanze pubbliche: Comportamenti delle oligarchie urbane dei grandi regni ispanici (secoli XIV-XV)», a Jean-Claude Waquet, Denis Menjot (eds.), *Transazioni, strategie e razionalità fiscali nell'Europa medievale e moderna*, Roma, Bulzoni, 1996 (= *Cheiron*, 24), pp. 57-73. A propòsit d'una visió de conjunt de les estratègies polítiques i financeres dels grups dirigents de l'Europa occidental durant la baixa edat mitjana: Denis MENJOT, «Politiques et stratégies financières des élites urbaines aux derniers siècles du Moyen Âge: quelques questions et perspectives de recherche», a Amélia Aguiar Andrade, Adelaida Millán da Costa (eds.), *La ville médiévale en débat*, Lisboa, Instituto de Estudos Medievais, 2013, pp. 89-106.

[9] Antoni FURIÓ DIEGO, «Deuda pública e intereses privado: finanzas y fiscalidad municipales en la Corona de Aragón», *Edad Media. Revista de Historia*, 2 (1999), pp. 35-80, en concret pp. 38-40; Flocel SABATÉ CURULL, «Conflictes agraris i guerra civil a la Catalunya baixmedieval. Realitat i ficció historiogràfica», a Ferriol Sòria Ortiz, Jordi Ferrer Fontanet (coords.), *Miscel·lània Ernest Lluch i Martín*, vol. II, Barcelona, Fundació Ernest Lluch, 2007, pp. 395-408, especialment pp. 398-399.

[10] A propòsit de l'assimilació entre l'«oligarquia local» i els beneficiaris del deute públic: M. SÁNCHEZ MARTÍNEZ, A. FURIÓ DIEGO, Á. SESMA MUÑOZ, «Old and New Forms of Taxation in the Crown of Aragon», pp. 126-127; J. V. GARCÍA MARSILLA, *Vivir a crédito en la Valencia medieval*, p. 277.

[11] Flocel SABATÉ CURULL, «Ejes vertebradores de la oligarquía urbana en Cataluña», *Revista d'Història Medieval*, 9 (1998), pp. 127-153, en especial pp. 132-133; Rafael NARBONA VIZCAÍNO, «Finanzas municipales y patriciado urbano. Valencia a finales del Trescientos», *Anuario de Estudios Medievales*, 22 (1992), pp. 485-512.

[12] Per exemple, centrant-se en el cas de les ciutats flamenques: Marc BOONE, «Le crédit financier dans les villes de Flandre (XIVe-XVe siècles): typologie des crédirentiers, des créditeurs et des techniques de financement», a M. Sánchez Martínez (coord.), *El món del crèdit*, pp. 59-78, en especial pp. 73-76; *IDEM*, «Marché libre, rendement collectif et intérêts privés, un trio infernal? Les fermiers des assises de la ville de Gand à la fin du Moyen Âge», *Memini. Travaux et documents*, 19-20 (2016), pp. 159-175.

nòmica.[13] És clar que en certs casos existeix una connexió clara. De tota manera, sempre caldria que es demostrés amb anàlisis detallades.[14]

Amb aquest propòsit, la línia d'estudis dedicats als sistemes fiscals i financers municipals a Catalunya ha insistit en la importància d'identificar-ne els protagonistes (creditors, arrendataris i financers diversos) i d'avançar en la descripció del corresponent rerefons social, les bases econòmiques i les activitats que combinaven. Així, ha millorat molt el que sabem sobre els compradors de censals i s'ha posat en relleu un ventall ampli de perfils que, més enllà dels tinguts tradicionalment en compte, inclouen dones, menestrals, alta i baixa noblesa, clergues i institucions religioses.[15] En contrapartida, els grups d'arrendataris d'impostos i la seva «dimensió social» han estat menys explorats.[16] De tota manera, hi ha indicis del fet que, malgrat el predomini de mercaders rics, en força ocasions hi intervingueren menestrals.[17] També s'han assolit avenços a propòsit de les xarxes d'abastament alimen-

[13] Es pot veure en diversos articles recollits a: Giovanna PETTI BALBI (ed.), *Strutture del potere ed élites economiche nelle città europee dei secoli XII-XVI*, Nàpols, Liguori, 1996. Un estudi de cas on es destaca clarament la coincidència entre un grup restringit de mercaders que, al mateix temps que acaparaven el protagonisme en els òrgans de govern, eren els financers més rics al servei de la tresoreria local, la qual havien de controlar ateses els interessos creats que hi tenien («les caisses de la cité sont pratiquement les leurs propres, et les finances municipales sont devenues leur affaire, un moyen de faire fructifier leur argent»): Alain DROGUET, *Administration financière et système fiscal à Marseille dans la seconde moitié du XIVe siècle*, Ais de Provença, Centre d'études des sociétés méditerranéennes, 1983, especialment pp. 45-49. Per ciutats alemanyes o holandeses, en canvi, existeixen visions més matisades dels indicadors polítics, econòmics i socials de la dominació, a més de tenir en compte diferents instàncies de poder: Pierre MONNET, «Élites dirigeantes et distinction sociale à Francfort-sur-le-Main (XIVe-XVe siècles), *Francia*, 27 (2000), pp. 117-162; F. J. W. VAN KAN, «Élite and government in medieval Leiden», *Journal of Medieval History*, 21 (1995), pp. 51-75.

[14] Si no, es pot perpetuar el sentit d'afirmacions bastant imprecises com ara les que consideren els sistemes fiscals urbans com una «vaste entreprise organisée au profit des grandes familles» o, així mateix, interpretar qualsevol ambigüitat a les fonts com simples temptatives dels oficials locals per ocultar males pràctiques o veritables fraus: Jacques ROSSIAUD, «Crises et consolidations», a Georges Duby (dir.), *Histoire de la France urbaine*, 2, *La ville médiévale des Carolingiens à la Renaissance* (Jacques Le Goff, dir.), París, Seuil, 1980, pp. 407-614.

[15] Vegeu, en especial: Pere VERDÉS PIJUAN, «"Per tal que no calgués a logre manlevar": el endeudamiento a largo plazo de un municipio catalán durante la baja edad media (Cervera, 1332-1386)», a M. Sánchez Martínez (ed.), *La deuda pública*, pp. 21-99; Pere ORTI GOST, «La deuda pública municipal en una pequeña ciudad del nordeste catalán: Sant Feliu de Guíxols durante la segunda mitad del siglo XIV», a M. Sánchez Martínez (ed.), *La deuda pública*, pp. 101-152; Albert MARTÍ ARAU, «Governar el deute en temps de crisi: Castelló d'Empúries (1386-1421)», *Anuario de Estudios Medievales*, 40/1 (gener-juny 2010), pp. 129-179; Jordi MORELLÓ BAGET, *Municipis sota la senyoria dels creditors de censals: La gestió del deute públic a la baronia de la Llacuna (segle XV)*, Barcelona, Fundació Noguera, 2008.

[16] Manuel SÁNCHEZ MARTÍNEZ, «Fiscalidad y finanzas de una villa señorial catalana: Castelló d'Empúries, 1381-1382», a *Idem* (ed.), *Fiscalidad real y finanzas urbanas*, pp. 301-362, en concret p. 343.

[17] Una síntesi de recerques prèvies sobre viles com Reus o Castelló de la Plana: Pere BENITO MONCLÚS, «Los beneficiarios del impuesto en la Corona de Aragón. Élites urbanas y rurales», a Monique Bourin, François Menant, Lluís To (eds.), *Dynamiques du monde rural dans la conjoncture de 1300: échanges, prélèvements et consommation en Méditerranée occidentale*, Roma, École Française de Rome, 2014, pp. 637-653, en especial pp. 646-650.

tari, si bé els respectius actors no n'han estat la faceta prioritària d'estudi.[18] Finalment, quant als financers al servei de les tresoreries locals, certs estudis n'han subratllat la importància i n'han comentat algunes de les principals estratègies.[19]

En suma, les recerques dutes a terme sobre fiscalitat i finances públiques han posat en relleu els negocis que s'articularen entorn de les administracions locals i han mostrat alguns trets dels coetanis que s'hi involucraren. Això no obstant, no s'han dut a terme anàlisis mínimament exhaustives de casos concrets en què es comparessin de forma sistemàtica els protagonistes de cadascuna de les esferes, o sigui, per exemple, entre censalers i arrendataris d'impostos. A més, es constata la necessitat d'emmarcar aquestes inversions o activitats en altres negocis o mercats en què els implicats pogueren tenir interessos. No fer-ho suposaria perdre molta perspectiva sobre els individus i col·lectius que es pretenen caracteritzar.

Mobilitat social: de la teoria sociològica a hipòtesis i indicadors centrats en la societat baixmedieval

Així mateix, la hipòtesi plantejada de l'impacte de la revolució fiscal i financera viscuda per la Corona d'Aragó durant la segona meitat del segle XIV convida a contemplar un altre fenomen complementari a les dinàmiques econòmiques o institucionals, el de la mobilitat social. Segons han subratllat diversos especialistes, per bé que la idea de canvi social es trobi implícita en força dels processos tradicionalment més estudiats per la medievalística europea com la mutació feudal d'entorn a l'any 1000 o la revolució comercial i urbana del segle XII (en aquest segon cas amb la península itàlica com a gran referència), la noció de mobilitat social tal com és plantejada per la sociologia ha estat poc explorada.[20] El cas de la Catalunya baixmedieval no

[18] Incloent bibliografia prèvia sobre ciutats com Barcelona o Tortosa: Antoni Riera Melis, «Crisis frumentarias y políticas municipales de abastecimiento en las ciudades catalanas durante la Baja Edad Media», a Hipólito Rafael Oliva Herrer, Pere Benito Monclús (eds.), *Crisis de subsistencia y crisis agrarias en la Edad Media*, Sevilla, Universidad de Sevilla, 2007, pp. 125-161. Treballs basats en la València del segle XV inclouen interpretacions més contundents quant als protagonistes d'aquests mercats: Enrique Cruselles Gómez, José Maria Cruselles Gómez, Rafael Narbona Vizcaíno, «El sistema de abastecimiento frumentario de la Ciudad de Valencia en el siglo XV: entre la subvención pública y el negocio privado», a *XIV Jornades d'Estudis Històrics Locals: La Mediterrània, àrea de convergència de sistemes alimentaris (segles V-XVIII)*, Palma de Mallorca, Institut d'Estudis Baleàrics, 1996, pp. 305-322.

[19] Pere Verdés Pijuan, «La consolidació del sistema fiscal i financer municipal a mitjan s. XIV: el cas de Cervera», a M. Sánchez Martínez (ed.), *Fiscalidad real y finanzas urbanas*, pp. 185-217, en especial pp. 194-199. Sobre el regne de València, entre d'altres: J. V. García Marsilla, *Vivir a crédito en la Valencia medieval*, pp. 233-241.

[20] Només, a tall de mostra, per ambdós fenòmens: Christian Lauranson-Rosaz, «Le debat sur la "mutation féodale": État de la question», a Przemyslaw Urbanczyk, *Europe around the year 1000*,

n'és cap excepció. Abans, però, de revisar les contribucions fetes en aquest sentit i, sobretot, proposar possibles vies d'anàlisi en les quals s'emmarcarà la present investigació, presentarem de forma sumària el concepte i el bagatge teòric que ha generat.

No sorprendrà a ningú observar que, amb el pas dels anys, dels decennis i, sobretot, dels segles, qualsevol societat, en major o menor mesura, experimenta transformacions. Així, si, per exemple, els grups dominants d'un determinat període no responen a perfils idèntics als de moments anteriors perquè les seves fonts de riquesa han variat o, en un altre ordre de coses, les famílies que havien acaparat determinades estructures de poder són desplaçades per altres, és possible que hagi tingut lloc el que s'anomena, manllevant el terme encunyat per la sociologia a finals de la dècada de 1920, un procés de mobilitat social.[21]

Una definició clàssica del fenomen seria el de desplaçaments de persones o col·lectius des d'unes posicions socioeconòmiques a unes altres incloent-hi les transformacions que això comporta. D'aquesta forma, s'estableix una primera distinció entre la mobilitat horitzontal i la vertical, la realment significativa i que pot ser tant ascendent com descendent. La claredat dels termes estalvia explicacions addicionals. També resulten diàfans els conceptes de mobilitat intrageneracional, és a dir, al llarg de la vida d'una mateixa persona, per contrast amb la mobilitat intergeneracional, a grans trets, derivada de constatar una posició diferent dels fills respecte dels seus pares o els seus avis.

Finalment, s'empra la noció de mobilitat estructural quan s'han produït transformacions tan profundes en una societat (a tall de mostra, de resultes d'un procés accelerat d'industrialització o d'una revolució política sobtada) que, en conseqüència, més d'un estrat social sencer canvia la seva situació en l'estructura ocupacional o l'estatus de què gaudeix en relació amb tota la resta de capes, algunes de les quals, sense anar més lluny, abans potser havien estat per sobre seu. El fenomen oposat al d'una mobilitat estructural seria el d'una mobilitat neta o circulatòria, suposant el cas poc probable d'una societat amb estructures estàtiques i en què només persones aïllades canvien de posició.[22]

Varsòvia, Institute of Archaeology and Ethnology – Polish Academy of Sciences, 2001, pp. 11-40; Roberto S. LÓPEZ, *La revolución comercial en la Europa medieval*, Barcelona, El Albir, 1981 (obra original de 1976).

[21] La paternitat del concepte s'atribueix al sociòleg russo-alemany Pitirim A. Sorokin, el qual situava aquesta mobilitat dins d'un esquema marcat per tres nivells d'estratificació (l'econòmica, la política i la professional): Pitrim A. SOROKIN, *Social and cultural mobility*, Glencoe-Illinois, The Free Press of Glencoe, cop. 1959.

[22] Luis RATINOFF, «Movilidad social», a Salustiano del Campo, Juan F. Marsal, José A. Garmendia (eds.), *Diccionario de ciencias sociales*, Madrid, Instituto de Estudios Políticos, 1975-76, vol. II, pp. 276-278; Anthony GIDDENS, *Sociología*, Madrid, Alianza Editorial, 2001 (obra original de 1988), pp. 344-351.

Més enllà d'aquests enunciats, s'ha desenvolupat un extens aparell teòric destinat a analitzar i mesurar els processos esmentats, que se centren, en general, en el món actual o en les societats més recents. Per exemple, s'han assajat índexs per calcular la velocitat i la generalitat o extensió dels processos, o sigui, el nombre d'esglaons socials que es recorren durant un cert període i la quantitat de persones implicades. Tanmateix, entre els especialistes persisteixen debats sobre els límits i l'abast de mètodes purament quantitatius enfront d'altres de caràcter més qualitatiu, imprescindibles davant d'elements difícils d'objectivar com són determinats valors o vincles identitaris.[23]

Com avançàvem, durant l'època medieval es registren diversos processos que podrien estudiar-se des d'aquesta perspectiva. Malgrat això, d'acord amb el que desgrana S. Carocci en un dels darrers estats de la qüestió sobre la mobilitat social duran l'edat mitjana, la medievalística no ha tingut mai el fenomen de la mobilitat social entre els seus temes predilectes.[24] I això malgrat el fet que la idea de canvi social està implícita en la majoria de fenòmens que es documenten i s'estudien, en especial durant la baixa edat mitjana o a partir de 1300. Així mateix, les transformacions socials han interessat sobretot per explicar les novetats detectades en els grups dirigents, les elits polítiques, sense tenir en compte, tal com remarca el propi autor, que un canvi no necessàriament implicava l'altre.

La historiografia anglosaxona es distingeix per les reflexions que ha dedicat a la mobilitat social en el període comprès entre aproximadament 1200 i 1500. Com es pot llegir en el capítol corresponent de la història social d'Anglaterra editada per la universitat de Cambridge, hi ha indicis que conviden a valorar l'existència de mobilitat social, com ara l'augment del nivell de vida d'una part de la pagesia després de la Pesta, l'evolució de la *gentry* o petita noblesa, o certes carreres en l'administració reial o l'Església.[25] Tot i això, P.C. Maddern, autora del text, alerta del perill de considerar única-

[23] A tall de mostra: Daniel BERTAUX, Paul THOMPSON (eds.), *Pathways to Social Class: A Qualitative Approach to Social Mobility*, Oxford, Clarendon Press-Oxford University Press, 1997, en especial pp. 299-325; Richard BREEN (ed.), *Social Mobility in Europe*, Oxford, Oxford University Press, 2004, pp. 1-35; John H. GOLDTHORPE, «Progress in Sociology: The Case of Social Mobility Research», a Stefan Svallfors (ed.), *Analyzing Inequality: Life Chances and Social Mobility in Comparative Perspective*, Stanford, Stanford University Press, 2005, pp. 56-82.

[24] Sandro CAROCCI, «Mobilità sociale e medioevo», *Storica*, 43/45 (2009), pp. 11-55; *IDEM* (a cura de), *La mobilità sociale nel medioevo*, Roma, École Française de Rome, 2010. Una primera temptativa d'estudi força anterior que mostra les dificultats en l'avanç de certs conceptes davant del marc teòric dominant en els estudis de la societat medieval: David HERLIHY, «Three Patterns of Social Mobility in Medieval History», *The Journal of Interdisciplinary History,* 3/4 (primavera 1973), pp. 623-647, en especial pp. 623-625.

[25] Philippa C. MADDERN, «Social mobility», a Rosemary Horrox, W. Mark Ormrod (eds.), *A Social History of England 1200-1500*, Cambridge, Cambridge University Press, 2006, pp. 113-133.

ment la suma de diversos casos particulars de millora ràpida de la posició socioeconòmica com la prova del fet que l'Anglaterra tardomedieval era una època pel *careerism*, és a dir, uns temps idonis per arribistes, amb la connotació negativa que el mot acostuma a tenir. Al mateix temps, però, destaca el fet que en qualsevol procés de mobilitat individual intervenen molts factors; factors que en alguns casos són més o menys objectius com la riquesa o el *trend* de vida, però d'altres, normalment vinculats a la mentalitat i les escales de valors d'una societat determinada, no ho són gens, com succeeix amb l'estatus.[26]

En paral·lel, durant els darrers anys s'han fet aportacions notables a propòsit del fenomen de la mobilitat social a la península itàlica. S'ha posat l'èmfasi en els canvis detectats en els grups amb major protagonisme polític al capdavant de les comunitats urbanes (sobretot quan aquestes es mostraven més dinàmiques en el tombant dels segles XIII al XIV) i, d'altra banda, en les trajectòries ascendents de petits comerciants o artesans al llarg del tres-cents i el quatre-cents.[27]

Si ens anem centrant en el cas de la historiografia hispànica, recuperant les consideracions fetes per S. Carocci, el ventall de temes analitzat des de l'òptica de la mobilitat social seria bastant limitat.[28] Això no significa, però, que diverses recerques centrades precisament en Catalunya no tinguessin ja en el punt de mira certes transformacions socials. Destaca la de S. Bensch sobre l'emergència d'una patriciat a la Barcelona de la segona meitat del segle XII i la primera del segle següent. I, a propòsit de Girona, la monografia que J. Fernández Trabal dedicà a la família Bell-lloc, els membres de la qual ascendiren socialment des de les acaballes del segle XIII fins al segon terç del tres-cents passant de dedicar-se al treball de la pell i del cuir al món

[26] Amb interessants reflexions sobre aquests valors: Jan DUMOLYN, «Later Medieval and Early Modern urban elites: social categories and social dynamics», a María Asenjo González (ed.), *Urban Elites and Aristocratic Behaviour in the Spanish Kingdoms at the End of the Middle Ages*, Turnhout, Brepols, 2013, pp. 3-18, en especial p. 5; Thierry DUTOUR, *Sous l'empire du bien: «Bonnes gens» et pacte social: XIIIe-XVe siècle*, París, Garnier, 2015, sobretot pp. 117-311.

[27] Alma POLONI, «La mobilità sociale nelle città comunali italiane nel Trecento», a Maria Teresa Caciorgna, Sandro Carocci, Andrea Zorzi (a cura de), *I comuni di Jean-Claude Maire Vigueur*, Roma, Viella, 2014, pp. 281-304; Lorenzo TANZINI, Sergio TOGNETTI (eds.), *La mobilità sociale nel Medioevo italiano: competenze, conoscenze e saperi tra professioni e ruoli sociali (secc. XII-XV)*, Roma: Viella, 2016; Sergio TOGNETTI, «Uomini d'affari e mobilità sociale in Italia tra metà Trecento e primo Cinquecento», *Archivio Storico Italiano*, 651 (2017/1), pp. 119-150; Andrea GAMBERINI (a cura de), *La mobilità sociale nel Medioevo italiano*, 2, *Stato e istituzioni (secoli XIV-XV)*, Roma, Viella, 2017.

[28] S. CAROCCI, «Mobilità sociale e medioevo», pp. 18. Malgrat això i per contrast, aquests plantejaments han tingut una recepció notable en els estudis centrats en la monarquia hispànica durant els segles moderns: Francisco CHACÓN JIMÉNEZ, Nuno GONÇALO MONTEIRO (coords.), *Poder y movilidad social: cortesanos, religiosos y oligarquías en la península ibèrica (siglos XV-XIX)*, Madrid, CSIC – Universidad de Murcia, 2006, en especial pp. 21-58; Inés GÓMEZ GONZÁLEZ, Miguel Luis LÓPEZ-GUADALUPE MUÑOZ (eds.), *La movilidad social en la España del antiguo régimen*, Granada, Comares, 2007.

del comerç i del crèdit mentre invertien alhora en explotacions agràries i terres; i, sobretot, tingueren la particularitat de comptar, gràcies a una hàbil política matrimonial, amb descendents que mantingueren el cognom en les franges altes de la societat gironina fins el segle XVII.[29]

Així mateix, la major part de les investigacions que dècades enrere s'encetaren sobre els grups dominants d'alguns dels grans nuclis urbans del principat com les pròpies ciutats de Girona i Barcelona ja contemplaven dinàmiques com ara l'enriquiment a través del comerç, el servei a la corona o l'ingrés al braç nobiliari.[30] De tota manera, s'ha aprofundit millor en aquesta perspectiva en l'anàlisi de col·lectius més específics, com ara, els practicants d'oficis sanitaris o els cercles de puixants immigrants toscans instal·lats a la ciutat comtal.[31]

En paral·lel, el cas de València constitueix una bona referència en la mesura que la qüestió de la promoció social ha estat un objecte concret d'investigació en relació a la menestralia, al notariat i a l'estament mercantil.[32] També s'ha aplicat el mètode prosopogràfic amb propòsit similars en altres sectors urbans de la ciutat del Túria, si bé d'una forma no tan sistemàtica.[33] En qualsevol cas, s'hi ha generat material empíric suficient per encetar certa reflexió sobre els mecanismes d'ascens social (i, en segon terme, de descens).[34]

---

[29] Stephen P. Bensch, *Barcelona i els seus dirigents, 1096-1291*, Barcelona, Proa, 2000; Josep Fernández Trabal, *Una família catalana medieval. Els Bell-lloc de Girona 1267-1533*, Barcelona, Ajuntament de Girona – Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1995.

[30] A tall de mostra: Coral Cuadrada Majó, «Vers l'adquisició d'una mentalitat feudal: Pere Des Bosc, ciutadà de Barcelona i la compra dels castells de Sant Vicenç i Vilassar (segle XIV)», a *Castells, guaites, torres i fortaleses de la Catalunya medieval*, Annexos d'Acta Mediaevalia, 3 (1986-1987), pp. 179-199; Christian Guilleré, *Girona al segle XIV*, Girona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1993-1994, 2 vols.; Carme Batlle Gallart *et al.* (eds.), *El «Llibre del Consell» de la ciutat de Barcelona. Segle XIV: les eleccions municipals*, Barcelona, IMF-CSIC, 2007, pp. 49-346 (amb perfils d'unes quantes de les principals famílies barcelonines del període com els Gualbes, els Marquet o els Desplà); Joan-Josep Busqueta Riu , «La senyoria dels Sant Climent de Lleida: domini fluvial i proveïment a la Baixa Edat Mitjana», a Enric Vicedo Rius (ed.), *Terra, aigua, societat i conflicte a la Catalunya occidental*, Lleida, Pagès, 2000, pp. 81-101.

[31] Carles Vela Aulesa, *Especiers i candelers a Barcelona a la baixa Edat Mitjana: testaments, família i sociabilitat,* Barcelona – Lleida, Fundació Noguera – Pagès, 2007, 2 vols.; Carmel Ferragud Domingo, *Medicina i promoció social a la baixa Edat Mitjana (Corona d'Aragó 1350-1410)*, Madrid, CSIC, 2005; M. E. Soldani, *Uomini d'affari.*

[32] Paulino Iradiel Murugarren *et al.*, *Oficios artesanales y comercio en Castelló de la Plana (1371-1527)*, Castelló, Fundación Dávalos-Fletcher, 1995; Josep M. Cruselles Gómez, *Els notaris de la ciutat de València: activitat professional i comportament social a la primera meitat del segle XV*, Lleida – Barcelona, Pagès, 1998; E. Cruselles Gómez, *Los mercaderes de Valencia.*

[33] Rafael Narbona Vizcaíno (ed.), *L'univers dels prohoms. Perfils socials a la València baix-medieval*, València, Edicions 3 i 4, 1999.

[34] Paulino Iradiel Murugarren, «"Ego… considerans me devenisse ad maximam penuriam et inopiam". Mecanismos de promoción y pobreza de la burguesía urbana», a *Ricos y pobres: opulencia y desarraigo en el Occidente Medieval*, *Semana de Estudios Medievales de Estella 2009*, Pamplona,

Tornant, però, a l'àmbit català, sobresurt la reconstrucció d'ascensos espectaculars en una petita ciutat de l'àrea de Girona, Sant Feliu de Guíxols, implicant, alhora, processos de mobilitat geogràfica. A més, tenen lloc en una cronologia que la historiografia tradicional havia identificat amb l'inici d'una etapa general de depressió, la qual cosa posa en relleu la diversitat de variables que convergeixen en el fenomen que ens ocupa.[35] Així doncs, més enllà de la claredat del concepte, la mobilitat social no és un fenomen fàcil d'analitzar. Per això hauríem de preguntar-nos per formes de mesurar-la en el marc de la Catalunya baixmedieval. També caldria plantejar-se fins a quin punt uns pocs casos d'èxit no constitueixen exemples massa aïllats i, en concret, quants se n'haurien d'acumular per detectar símptomes de canvis estructurals. En aquest mateix sentit, valdria la pena valorar si les fonts disponibles permeten anàlisis per grans col·lectius amb l'objectiu de detectar tendències generals.

En aquesta monografia es pretén avançar en la primera de les qüestions, amb el benentès que tota la resta de consideracions resulten molt complicades d'afrontar a falta d'un bagatge més sòlid de recerques. Basant-nos en el cas concret d'estudi que presentarem més endavant, la ciutat de Girona entre mitjan tres-cents i mitjan quatre-cents, podem intentar establir uns quants indicadors a fi d'analitzar la mobilitat social, o sigui, referències habituals en la documentació que ens permetin valorar si alguna persona o família es desplaçà des d'una posició socioeconòmica concreta a una altra i en quin grau ho féu. Es tracta d'indicadors pensats, sobretot, per a recerques en fons notarials, tal com mostrarem, al costat de sèries concretes de l'arxiu del municipi, l'eix bàsic d'aquesta investigació.

Un primer element molt evident en la consulta de documents notarials són les anomenades «etiquetes socioprofessionals», és a dir, l'esment a l'ocupació o ofici que l'escrivà acostuma a indicar en les actes després del

---

Gobierno de Navarra – Institución Príncipe de Viana, 2010, pp. 275-305. La línia de recerques activa des de fa anys al regne d'Aragó també comença a proporcionar fruits en aquest sentit, tal com es pot veure en obres col·lectives, com ara: Carlos Laliena Corbera, Mario Lafuente Gómez (coords.), *Una economia integrada. Comercio, instituciones y mercados en Aragón, 1300-1500*, Saragossa, Grupo CEMA – Universidad de Zaragoza, 2012; i en què destaquen recerques com la de: Sandra de la Torre Gonzalo, «Elites financieras y mercantiles de Zaragoza en el primer tercio del siglo xv (1380-1430)», pp. 409-434.

[35] Pere Orti Gost, «Pagesos de Caldes de Malavella, mercaders de Sant Feliu de Guíxols i consellers reials: L'espectacular ascens de la família Pujada durant el segle xiv», a Josefina Mutgé Vives, Roser Salicrú Lluch, Carles Vela Aulesa (eds.), *La Corona catalanoaragonesa, l'Islam i el món mediterrani: Estudis d'història medieval en homenatge a la doctora Maria Teresa Ferrer i Mallol*, Barcelona, IMF-CSIC, 2013. Encaminant-se justament a una revisió dels *trends* econòmics dels segles xiv i xv: *Idem*, «Noves dades seriades per a noves hipòtesis sobre la crisi baixmedieval a Catalunya», a Jordi Morelló Baget, Pere Orti Gost, Pere Verdés Pijuan (eds.), *Renda feudal i fiscalitat a la Catalunya baixmedieval. Estudis dedicats a Manuel Sánchez Martínez*, Barcelona, IMF-CSIC, 2017, pp. 463-484.

cognom dels diversos atorgants o persones citades al text.[36] Tanmateix, cal valorar diferents aspectes en relació a aquestes «etiquetes». En primer lloc, hi ha col·lectius als quals no s'acostuma a atribuir-ne mai cap. Sense anar més lluny, els patricis o ciutadans més opulents amb ingressos diversificats i cap dedicació professional concreta apareixen a les fonts simplement com a ciutadans de Girona. De forma similar, alguns nouvinguts que no exercien cap ofici conegut només rebien l'apel·latiu d'habitants o comorants a la ciutat. I això per no referir-nos a les àrees rurals on els pagesos (fossin senyors d'un mas o simplement tinents o treballadors d'unes poques terres), durant la baixa edat mitjana (per contrast amb el que succeí a partir de la segona meitat del segle XV), no comptaven amb una denominació que els diferenciés de la resta de veïns del mateix terme o parròquia.

Per una altra banda, hem de preguntar-nos fins a quin punt aquestes etiquetes responen únicament al desig explícit dels actors d'un document a constar-hi d'una manera concreta i no pas d'una altra; consisteixen més aviat en una imposició del notari; o, com seria la situació ideal, deriven d'un cert consens entre com es veien els propis individus i com eren vistos pels altres i, per tant, qualsevol variació reflectia fidelment un cert canvi o nou matí. En realitat, no es tracta d'una única possibilitat i, tal apuntarem, el més habitual és que una persona vinculada a una certa ocupació exercís altres activitats. Per exemple, no resulta rar que una persona documentada com a sabater, a banda d'elaborar aquest bé manufacturat, comerciés amb pells o, fins i tot, amb altres mercaderies. Una cosa similar podia succeir amb els paraires, una ocupació de referència dins del procés de producció teixits. En ambdós casos els individus implicats no canviaven l'etiqueta de la seva dedicació artesanal per la de comerciant depenent de cada situació, sinó que la tendien a conservar a menys que no haguessin experimentat transformacions importants.[37] Al capdavall, no hauríem de descartar que en determinades circumstàncies l'etiqueta servís justament per distingir persones amb el mateix nom.[38]

---

[36] A propòsit d'aquestes «etiquetes professionals» amb observacions vàlides per molts territoris més enllà d'Anglaterra: Maryanne KOWALESKI, *Local Markets and Regional Trade in Medieval Exeter*, Cambridge, Cambridge University Press, 1995, pp. 120-126.

[37] Quant al problema d'establir una cesura entre certs menestrals i molts petits comerciants: Germán NAVARRO ESPINACH, «Los protagonistas del comercio: oficios e identidades sociales en la España medieval», *El comercio en la Edad Media, XVI Semana de Estudios Medievales, Nájera y Tricio 2005*, Logronyo, Instituto de Estudios Riojanos, 2006, pp. 147-187; E. CRUSELLES GÓMEZ, *Los mercaderes de Valencia*, pp. 77-79.

[38] A tall de mostra, durant la segona meitat del segle XIV, a Girona coexistiren dues famílies homònimes totalment independents: uns Ferrer denominats drapers i uns Ferrer mercaders, quan, en realitat, la majoria dels seus membres es dedicaven a activitats comercials molt similars que passaven pel mercadeig amb teles, gra i altres productes, en paral·lel a diversos negocis crediticis o financers.

Malgrat les limitacions apuntades, en la línia de recerques endegades per altres períodes històrics, tot indica que l'etiqueta socioprofessional pot constituir un bon indici a l'hora de detectar canvis en la posició socioeconòmica d'una persona. Un indici que, tanmateix, reflecteix millor la consideració social vinculada a una professió que no pas una dada precisa a propòsit de la practica quotidiana d'un ofici, insistim-hi, marcat per la combinació habitual de diferents línies de negoci o dedicacions. D'aquí que, per més que els hipotètics canvis en les etiquetes siguin fàcils de detectar, tan sols esdevenen mínimament fiables si es contrasten amb bastanta informació complementària.

Un altre element relacionat amb les «etiquetes socioprofessionals» són les formes de tractament. Com explicarem, termes com ara «venerabilis» o «honorabilis» es reservaven per a la capa més distingida de la comunitat ciutadana o per a professionals de prestigi, com ara, experts en lleis o titulats en medicina. Amb tot, a la pràctica, la casuística esdevé encara més complexa que a propòsit dels esments a l'ocupació professional i durant l'època que analitzem no s'havia consolidat un repertori relativament estable. Alhora, afecten sobretot a les franges superiors de la societat local, a banda d'excepcions puntuals respecte d'alguns sectors manufacturers molt concrets. I es presenta un darrer obstacle amb la circumstància que les formes no acostumen a ser equivalents en les actes dels notaris, gairebé sempre en llatí, respecte d'altres documents, com ara, els llibres de comptes o la correspondència municipals, gairebé sempre en català. Al capdavall, si es volgués aprofundir en aquesta variable de les formes de tractament, caldria elaborar un corpus complet de termes a partir de fonts diferents.

Passant a qüestions més palpables susceptibles d'evidenciar processos de mobilitat social ascendent o descendent, destaquen elements tocants al patrimoni immobiliari o fundiari, o sigui la possessió d'habitatges, locals comercials, masos o terres. Com s'ha demostrat en diversos estudis recents, les dimensions dels masos o de les parcel·les constitueixen un indicador molt valuós per estudiar els nivells de vida de la pagesia.[39] Tanmateix, pel que fa a l'àmbit urbà caldria tenir presents diversos aspectes. Segons veurem, al marge d'albergs, taules i altres immobles a l'interior de viles i ciutats, resulta una pràctica estesa en molts territoris la inversió per part dels seus habitants en patrimoni de les zones rurals properes: des de petits horts fins a veritables explotacions i possessions agràries i en els casos dels ciuta-

[39] Pere Orti Gost, Lluís To Figueras, «Serfdom and Standards of Living of the Catalan Peasantry before and after the Black Death of 1348», a Simonetta Cavaciocchi (a cura de), *Schiavitù e servaggio nell'economia europea secc. XI-XVIII/Serfdom and slavery in the European economy, 11th-18th centuries*, *Atti della Quarantacinquesima Settimana di Studi*, *14-18 aprile 2013*, Florència, Firenze University Press, 2014, pp. 155-172.

dans més acabalats, fins i tot, autèntiques senyories rurals.[40] Rere d'aquestes adquisicions hi havia un component econòmic innegable: la terra aportava seguretat i garantia ingressos en forma de collites, censos i altres drets més o menys estables. Això no obstant, també s'han tendit a subratllar els components culturals i algunes operacions immobiliàries s'interpreten com a veritables mecanismes de distinció. D'aquí que pugui plantejar-se si pesava més la rendibilitat econòmica derivada d'una inversió en terres o masos o, per contra, comptaven més aviat intangibles com el prestigi de tenir camps de cereal i vinyes de les quals autoproveir-se. En realitat, es tracta d'un fals dilema; ambdues possibilitats són compatibles. Tanmateix, el problema no es pot eludir si es pretenen reduir totes les inversions al seu valor monetari i establir comparacions tan sols a partir de les xifres obtingudes. Per proposar només un supòsit en aquest sentit, potser reflectia millor una trajectòria d'èxit la compra d'una casa forta (normalment amb una torre o un edifici de cos destacat) que incloïa el domini sobre diferents masos (i, per tant, homes i dones) sense cap valor especial que no pas la tinença d'un conjunt de parcel·les, a la pràctica, molt més fèrtils i rendibles o els drets sobre instal·lacions bàsiques per a la provisió alimentària o certes manufactures clau com els molins.

En paral·lel a les inversions en habitatges, patrimoni fundiari o infraestructures de producció, els béns mobles també constitueixen un component bàsic en qualsevol família o individu. Els inventaris *post mortem* o encarregats pels hereus d'un difunt, una de les poques fonts que ens permet penetrar en aquest béns (les actes que en certifiquen la compra són escasses si no es recorria sistemàticament al crèdit registrat en escriptures notarials), contenen àmplies relacions de mercaderies, estocs alimentaris, roba de la llar, indumentàries, utensilis domèstics, llibres, elements de decoració, joies i altres objectes de luxe.[41] D'aquí que constitueixin un bon reflex de les pautes de consum, les quals, a semblança de moltes operacions immobiliàries, sovint es troben a mig camí de la lògica econòmica i de l'ostentació o de les modes. En qualsevol cas, d'acord amb les perspectives d'anàlisi proposades en rela-

[40] N'és un exemple paradigmàtic justament el cas ben estudiat d'una família gironina, els Bell-lloc, amb dues generacions molt actives en el mercat de terres i explotacions durant els dos primers terços del segle XIV: J. FERNÁNDEZ TRABAL, *Una família catalana medieval*.

[41] Sobre la importància del consum en l'anàlisi dels nivells de vida, destaquen obres de referència, com ara: Christopher DYER, *Standards of living in the later Middle Ages: Social Change in England, c. 1200-1520*, Cambridge, Cambridge University Press, 1989; Richard H. BRITNELL, *The Commercialisation of English Society, 1000-1500*, Cambridge, Cambridge University Press, 1993. A propòsit de nous estudis en curs centrats en la Catalunya del període que ens ocupa: Aina PALAREA MARIMON, «Els nivells de vida a la Catalunya baixmedieval: proposta d'estudi a partir dels inventaris post-mortem de la notaria d'Amer (1388-1408)», a Neus Puig Amat, Montse Viader Crous (eds.), *La vida quotidiana a l'Edat Mitjana*, *Actes del IV Seminari d'Estudis Medievals d'Hostalric (20-21 de novembre de 2014)*, Hostalric, Ajuntament d'Hostalric, 2015, pp. 100-114.

ció a la mobilitat social, seria extraordinari poder comparar els inventaris de diferents generacions d'una família. Ja que això *a priori* només es dóna en circumstàncies absolutament excepcionals, els béns mobles i el consum constitueixen, en el pla teòric, un molt bon indicador de trajectòries socioeconòmiques, per bé que, a la pràctica, resulten difícils de rastrejar.

Segons insistirem, l'exercici d'una activitat professional normalment es combinava amb més negocis, com ara, la participació en el món del crèdit privat. Resultava freqüent que menestrals i altres habitants de viles i ciutats com experts en lleis, notaris o escrivans actuessin com a prestadors de capitals. Més normal era encara en el cas dels membres de l'estament mercantil. Així, molt a grans trets, la circumstància que algú s'impliqués en negocis més lucratius i més arriscats, o ho fes en un volum superior als seus predecessors indica de manera clara que les seves possibilitats econòmiques havien augmentat. A partir de mitjan segle XIV, arran de la cristal·lització d'hisendes públiques en moltes poblacions una altra línia passà per la inversió en els negocis que generaren aquests ens, justament el focus principal del present llibre. Fos com fos, totes aquestes activitats s'han d'analitzar sempre a partir de l'anomenada lògica de diversificació d'inversions.[42]

Al llarg dels propers capítols mostrarem uns quants exemples que il·lustren la idea basats en documents concrets. De tota manera, en les consideracions preliminars que ara esbossem hem d'incloure un parell d'observacions a propòsit d'aquesta aproximació. En principi, comparar les carteres d'inversions en el moment de la defunció de parents de diferents èpoques representa, és clar, una possibilitat per entreveure variacions en el volum de les inversions i el model general d'estratègies financeres. En poden resultar, doncs, bastants indicis de mobilitat intergeneracional en la mesura que els negocis dels fills superaven en dimensions i diversitat els dels pares bo i evidenciant un cert ascens en l'escala socioeconòmica. Tanmateix, esdevé igualment important analitzar bé com evoluciona un mateix individu al llarg de la seva vida. Només a tall d'hipòtesi, un mercader que s'inicia en el món dels negocis començarà fent una mena d'inversions qui sap si força similars a la d'un predecessor directe i, al capdavall, només mostrarà un salt destacable en quantitat i qualitat durant una certa etapa de l'edat adulta abans que, de camí a la vellesa, pugui tornar a replegar-se d'una manera semblant a la del seu pare o oncle. En definitiva, la recerca ideal consistiria a comparar les carteres d'inversió en diferents moments de la vida.

---

[42] Flocel SABATÉ CURULL, «Oligarchies and social fractures in the cities of late medieval Catalonia», a María Asenjo González (ed.), *Oligarchy and Patronage in Late Medieval Spanish Urban Society*, Turnhout, Brepols, 2009, pp. 1-27, en especial pp. 1-3. Amb interessants reflexions al respecte en relació a les ciutats alemanyes: P. MONNET, «Élites dirigeantes et distinction sociale», pp. 160-161.

Per una altra banda, existeix un indicador que, fins a cert punt, sintetitza bona part dels esmentats i els tradueix en un valor monetari, el dot. Com és sabut, es tracta de la quantitat aportada en concertar matrimoni, tenint en compte que un enllaç constituïa un esdeveniment econòmic de primer ordre; una veritable transacció que es registrava davant de notari.[43]

En general, destaquen els dots aportats per les núvies (normalment gràcies a una donació prèvia per part dels pares o parents directes) amb l'objectiu de sostenir les càrregues derivades de la constitució d'una nova llar. Tot i això, cal interpretar-ho més aviat com una donació recíproca executada en moments distints, ja que el contraent no podia limitar-se a cobrar la quantitat, sinó que havia d'oferir garanties suficient per si davant d'una nova situació futura (en general, si moria abans que l'esposa sense haver tingut descendència o amb fills que no havien assolit l'edat legal per testar) calia retornar bona part de la suma, de vegades, fins i tot, amb un afegit. Es manejaven normalment quantitats considerables, que es pagaven a terminis (recorrent a diverses formes de crèdit) i només en part en metàl·lic, per tal com s'hi incloïen cessions de drets sobre immobles o també sobre rendes vitalícies o perpètues.[44] L'operació, per tant, requeria planificació i prendre moltes decisions per part de les famílies.

A la pregunta inevitable sobre com es calculava el dot que calia aportar o garantir s'han ofert diverses respostes. En línies generals, la majoria d'autors consideren que el dot representava el capital simbòlic acumulat per la part contraent que rebia l'aportació, a la vegada que reflectia el potencial econòmic o les aspiracions socials de la família que pagava aquest import en primera instància.[45] En definitiva, resultat de veritables negociacions, les sumes finalment pactades pel dot il·lustren la posició socioeconòmica assolida per cadascun dels nuvis a títol individual o, més aviat, en relació amb el cercle familiar d'on procedien. Així les coses, tal com posen de manifest diversos treballs, el valor dels dots i com evolucionen permeten detectar força *trends* econòmics, si bé sense perdre de vista que circumstàncies específiques marcaven cada llar com, per exemple, el nombre de descendents, alhora que les morts prematures acostumaven a alterar

[43] Lídia Donat Pérez, Xavier Marcó Masferrer, Pere Orti Gost, «Els contractes matrimonials a la Catalunya medieval», a Rosa Ros Massana (ed.), *Els capítols matrimonials: una font per a la història social*, Girona, Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines – Centre de Recerca d'Història Rural (IRH) de la Universitat de Girona, 2010, pp. 19-46.

[44] Una primera aproximació a aquesta segona possibilitat: Albert Reixach Sala, «Censals i dots: mercats financers i matrimonis en una ciutat catalana baixmedieval (Girona, 1340-1440)», a Neus Puig Amat, Montse Viader Crous (eds.), *Família a la baixa edat mitjana (s. XIII-XV)*, *Actes del III Seminari d'Estudis Medievals d'Hostalric (15-16 novembre 2012)*, Hostalric, Ajuntament d'Hostalric, 2013, pp. 49-65.

[45] E. Cruselles Gómez, *Los mercaderes de Valencia*, pp. 267-278.

moltes previsions.[46] Salvades aquestes limitacions, si tot plegat ho apliquem a l'àmbit de la mobilitat social, distints imports dotals al llarg de més d'una generació d'una mateixa família proporcionen un bon balanç de la trajectòria conjunta d'aquesta i, en especial, del potencial assolit pels seus membres principals.

Comptem amb un altre tipus de font que, en paral·lel a la documentació notarial, ofereix xifres concretes a propòsit de la riquesa d'una família. Ens referim a les fonts fiscals, és a dir, les vinculades al repartiment i a la recaptació d'impostos directes proporcionals a la riquesa de cadascun dels membres d'una comunitat. Així, tal com s'ha vist en força casos de Catalunya o del País Valencià, les relacions elaborades per establir les quantitats que cada habitant o membre de la comunitat (en general, els caps de casa o foc) havia d'aportar en talles o derrames en funció de la seva riquesa posen en relleu el valor econòmic de cadascun d'ells i dels respectius béns.[47]

Malgrat això, sempre cal abordar amb cautela les fonts d'ordre fiscal. És molt probable que hi hagi biaixos, en especial en els trams dels més rics. Alhora, s'ha de tenir en compte l'existència d'exempts en funció de les característiques de cada impost. I, òbviament, en els padrons de riquesa d'una vila o ciutat només hi consten els membres de ple dret de la comunitat, de manera que no hi apareixen certs aristòcrates que hi puguin residir o les branques ennoblides d'alguna nissaga, ni tampoc clergues, entre d'altres casos més particulars. Alhora, si se'n vol extreure informació fiable, resulta fonamental conèixer en cada moment els aspectes del patrimoni dels contribuents que es graven i segons quins criteris.

A més, en casos com el de la ciutat que ens ocupa, no es conserven pràcticament registres amb aquestes relacions prèvies de taxació de béns, sinó que la majoria volums conservats es redueixen als llibre de comptes pensats per als recaptadors dels imports finalment estipulats.[48] En aquestes circumstàncies, les xifres que relacionen són útils per establir comparacions, però,

---

[46] C. Guilleré, *Girona al segle XIV*, vol. II, pp. 436-440; C. Vela Aulesa, *Especiers i candelers*, vol. I, p. 278, vol. II, taules 23-28; Lluís To Figueras, «Systèmes successoraux et mobilité sociale aux alentours de 1300: les contrats de mariage d'Amer et de Besalú en Vieille Catalogne», a S. Carocci (a cura de), *La mobilità sociale*, pp. 453-490; Xavier Marcó Masferrer, «Estructura familiar i estratègies matrimonials de la pagesia de mas de la vall d'Aro al segle XV», a *Família pagesa i economia rural, VII Congrés sobre sistemes agraris, organització social i poder local (Alguaire, 21 a 23 de maig de 2009)*, Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs, 2010, pp. 211-238.

[47] Max Turull Rubinat, Jordi Morelló Baget, «Estructura y tipología de las "estimes-manifests" en Cataluña (siglos XIV-XV)», *Anuario de Estudios Medievales*, 35/1 (2005), pp. 271-326; Pau Viciano Navarro, *Regir la cosa pública: Prohoms i poder local a la vila de Castelló (segles XIV-XV)*, València, Publicacions de la Universitat de València, 2008, pp. 99-124.

[48] Christian Guilleré, «Les sources financières et fiscales de Gérone à la fin du Moyen Âge», a Denis Menjot, Manuel Sánchez Martínez (coords.), *La fiscalité des villes au Moyen Âge (France méridionale, Catalogne et Castille)*, vol. 1, *Étude des sources*, Tolosa, Privat, 1996, pp. 45-56.

atès que se n'ignora la forma com han estat calculades, només constitueixen un valor relatiu que s'ha de contrastar amb altra informació.

Mentre que les talles o padrons de riquesa aporten perspectives sobre variables econòmiques a propòsit dels canvis en una societat determinada, l'anàlisi de la participació política, o sigui de la presència en els òrgans de govern (eminentment els d'àmbit local), il·lumina sobre aspectes, com ara, la consideració social o el prestigi.[49] Normalment s'ha tendit a observar l'exercici de càrrecs com el de conseller o jurat des de l'òptica d'estratègies deliberades dels grups dominants per apropiar-se de certs mecanismes i reproduir el seu poder sobre la resta de veïns. De tota manera, sembla lícit argumentar que la política municipal constituïa sobretot un aparador d'altres processos que anaven avançant per sota. Així, el fet que durant determinades èpoques entre els membres de la cúpula del govern local predominessin els veïns d'un cert perfil «socioprofessional» en detriment d'altres pot indicar canvis d'ordre social. Canvis, per exemple, en la consideració social de determinades ocupacions com la de jurista o apotecari i, sobretot, transformacions en el pes de cada sector manufacturer.[50]

Traslladat a l'àmbit de famílies concretes, esdevenen autèntics triomfs casos de persones que per primera vegada en la família aconseguiren formar part del consell municipal i, sobretot, arribar a ser designats membres de l'executiu o a ostentar algun dels oficis de renovació anual. Podem considerar, per exemple, el cas hipotètic d'un nouvingut a la població i que, gràcies a la seva perícia professional o a l'èxit dels seus negocis, havia aconseguit aclimatar-se i teixir tota la xarxa de contactes necessària abans de ser considerat un digne representant dels grups a què pertanyia dins del conjunt de la comunitat ciutadana. La possibilitat contrària també existeix: famílies que comptaven amb una o dues generacions presents de manera reiterada en les institucions de la ciutat, però que, passat un temps, desaparegueren. Certament, en aquestes trajectòries incidien molts factors, per la qual cosa s'ha d'evitar atribuir-ho de manera automàtica i sense més precisions a un procés de mobilitat descendent. Al capdavall, no és rar que alguns mercaders o altres col·lectius, malgrat el relleu de què gaudien en el seu entorn, no mostressin cap predilecció per ocupar determinats càrrecs o, fins i tot, ho evitessin. En paral·lel, tal com apuntarem, certes famílies patrícies enllaçaren amb membres de la petita aristocràcia i, per aquesta o d'altres vies, ten-

[49] A. Reixach Sala, *Institucions locals i elits*.

[50] Pel que fa a aquesta hipòtesi en el cas concret del ram del tèxtil i del cuir a la ciutat de Girona: Albert Reixach Sala, «Mundo laboral, política municipal y *trends* económicos en las ciudades catalanas de la baja edad media: el ejemplo de Gerona (1340-1440)», a Jesús Ángel Solórzano Telechea, Arnaldo Sousa Melo (eds.), *Trabajar en la ciudad medieval europea*, *XIII Encuentros Internacionales del Medievo en Nájera (La Rioja) 2016*, Logronyo, Gobierno de la Rioja, 2018, pp. 349-378, en especial pp. 363-372.

diren a allunyar-se de la política municipal mentre aspiraven a posicions més decisives vinculades a l'administració reial.

En síntesi, s'han presentat vuit indicadors que poden posar de manifest casos de mobilitat social en el marc de la societat catalana baixmedieval. Tots requereixen extenses recerques documentals i, alhora, els resultats obtinguts s'han de creuar per tal de confrontar diferents variables. Trobem un mètode idoni en la prosopografia, o sigui l'anàlisi comparada de col·lectius amb certs trets comuns.[51] Tot plegat ha de conduir a observar canvis de cert abast i significatius dins del conjunt de la població. Alhora, en consonància amb els elements assenyalats susceptibles de denotar trajectòries ascendents en l'escala social, també és possible apuntar, ni que sigui a tall de plantejament de partida, unes quantes vies d'ascens en la societat catalana, en general, i gironina, en particular, durant els darrers segles medievals.

Basant-nos en la bibliografia al respecte comentada, identifiquem, en primer lloc, certes possibilitats d'enriquiment gràcies a l'explotació de la terra i la ramaderia, sobretot, si es duia a terme en el marc de la xarxa integrada de petites ciutats, nuclis rurals i masos especialment ben documentada per la Catalunya nord-oriental.[52] Una altra esfera, no necessàriament independent de l'anterior, estava marcada per la dedicació a un ofici manufacturer o els vincles amb un sector comercial en auge. No en va, a tenor d'algunes de les recerques citades, la franja formada per menestrals i mercaders és on es detecta més mobilitat, comptant que l'ingrés a l'estament superior, a l'anomenat patriciat, resulta un repte bastant més difícil. En paral·lel a tot això, la inversió en productes financers diversos i en el món del crèdit en general es mostra com una oportunitat excel·lent per incrementar les fonts d'ingressos. En un altre ordre de coses, no hem de perdre de vista l'exercici de professions que requerien formació en centres d'ensenyament superior com la de jurista o metge i d'altres amb una qualificació també notable com la de notari. Sovint aquestes ocupacions es revaloritzaven sensiblement quan implicaven entrar al servei de la monarquia o de grans senyors. En una línia similar, per als descendents de moltes famílies mínimament acomodades de viles i ciutats (encara que també de les àrees rurals) quedava el camí que podem anomenar de la carrera religiosa, carrera que es concretava en espais com els capítols catedralicis o els convents de les ordes mendicants.

---

[51] Koenraad VERBOVEN, Myriam CARLIER, Jan DUMOLYN, «A Short Manual to the Art of Prosopography», a Katharine S.B. Keats-Rohan (ed.), *Prosopography Approaches and Applications: a Handbook*, Oxford, Oxford University Press, 2007, pp. 35-69. Per més detalls sobre el mètode i la incidència que ha tingut en la historiografia hispànica des de fa força temps: A. REIXACH SALA, *Institucions locals i elits*.

[52] Víctor FARÍAS ZURITA, *El mas i la vila a la Catalunya medieval: Els fonaments d'una societat senyoralitzada, segles XI-XIV*, València, Publicacions de la Universitat de València, 2009.

Sigui com sigui, aquest llibre està consagrat a una altra via de les que *a priori* fomentaren la mobilitat social a la Catalunya dels segles XIV i XV: la derivada de la revolució fiscal i financera viscuda durant les dècades centrals del tres-cents, quan sorgiren noves oportunitats de negoci i inversió entorn de les tresoreries municipals.

Girona: capital financera regional, societat dinàmica i fonts documentals

Amb aquest propòsit, doncs, s'emprèn un estudi de cas centrat en la ciutat de Girona durant el període comprès entre aproximadament 1340 i 1440, segons ja hem explicat, una cronologia decisiva pel que fa a les dinàmiques econòmiques que impulsaren els possibles canvis d'ordre social que es pretenen investigar. Primerament, presentarem les característiques d'aquest centre urbà i de la societat local, les quals el converteixen en un exemple representatiu de la Catalunya del període. Tot seguit, ens centrarem en una de les principals virtuts que ofereix com a laboratori d'anàlisi de les hipòtesis plantejades: el ric patrimoni documental que n'ha perviscut, en especial pel que fa als fons notarials.

D'entrada, hem de tenir en compte que estem davant d'una de les cinc principals ciutats de la Catalunya d'aquell moment i amb trets marcats de capital administrativa en tant que cap de batllia i vegueria i seu de bisbat. Alhora, constituïa un node important de xarxes comercials i altres fluxos financers assentada com la capital econòmica indiscutible de la regió nord-est de Catalunya, a més d'un enclavament amb cert valor des del punt de vista militar.[53]

Tot això condicionava els trets de la societat gironina del període. Al capdamunt de la piràmide trobem, com només succeïa en altres grans poblacions com Barcelona, Perpinyà o Lleida, el que podem anomenar un veritable patriciat.[54] Encara que no es tracti d'un terme emprat en les fonts de

[53] Víctor Farías Zurita, Pere Orti Gost, «Història i dinàmiques ciutadanes», a *L'Art Gòtic a Catalunya*, vol. III, *Arquitectura. Dels palaus a les masies*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 2003, pp. 21-33; Flocel Sabaté Curull, *El territori de la Catalunya medieval: Percepció de l'espai i divisió territorial al llarg de l'Edat Mitjana*, Barcelona, Fundació Salvador Vives i Casajuana, 1997, pp. 167-225, 249, 253-254; *Idem*, «Corona de Aragón», a Eloísa Ramírez Vaquero, Pedro Andrés Porras Arboledas, Flocel Sabaté Curull, *Historia de España. La época medieval: administración y gobierno*, Barcelona, Istmo, 2003, pp. 360, 363, 410. Entre d'altres treballs que palesen la capitalitat econòmica de la ciutat de l'Onyar: Christian Guilleré, «Le crédit à Gérone au début du XIVe siècle (1321-1330)», a *La documentación notarial y la Historia*, *Actas del II Coloquio de Metodología Histórica Aplicada*, vol. II, Santiago de Compostela, Universidad de Santiago, 1984, pp. 363-379; Lluís Sales Favà, «Crédito y redes urbanas: el caso de Girona y las pequeñas ciudades de su entorno en el siglo XIV», a David Carvajal de la Vega *et al.* (eds.), *Redes sociales y económicas en el mundo bajomedieval*, Valladolid, Castilla Ediciones, 2011, pp. 135-154.

[54] Sobre aquesta veu anacrònica extreta de l'Antiga Roma i l'ús que se'n pot fer respecte del període baixmedieval: S. P. Bensch, *Barcelona i els seus dirigents*, pp. 155-166.

l'època, serveix per definir un col·lectiu d'unes poques famílies que sobresortien ateses unes bases patrimonials àmplies i diversificades i perquè els seus membres principals no exercien cap activitat professional concreta. Es pot considerar que vivien de renda. La seva preeminència era reconeguda per la resta de veïns.[55]

Cal afegir-hi que, en el tombant del segle XV al XVI, o sigui ja fora de l'època que ens ocupa, segons un procés iniciat a la ciutat de Barcelona dècades abans, aquests ciutadans prominents que ja havien pogut rebre fórmules de tractament distintives (com ara la de «venerabiles» en documents en llatí o d'honorables en català) es convertirien formalment en ciutadans honrats.[56] El terme no s'ha de confondre amb la condició de simple ciutadà o veí de Girona (igual que d'altres ciutats i viles) que, en principi, adquiria o ostentava qualsevol cap de casa que tingués residència, certes propietats i exercís alguna activitat reconeguda a la població i que, sobretot, pagués impostos com a membre de la comunitat urbana.[57] Fos com fos, seguint l'impuls de la dinàmica iniciada a Barcelona una centúria abans, pels volts de 1600, els habitants més distingits de Girona adquiriren una identitat legal específica que els diferenciava de la resta d'integrants del cos de ciutadans i els equiparava en molts aspectes a la baixa noblesa, llevat, en essència, de la participació personal a les assemblees de Corts.[58]

---

[55] Christian GUILLERÉ, «Les élites urbaines catalanes à la fin du Moyen Âge: l'exemple géronais», a *Les élites urbaines au Moyen Âge*, *XXVIIe Congrès de la S.H.M.E.S. (Rome, May 1996)*, París, Publications de la Sorbonne – École Française de Rome, 1997, pp. 269-285. El mateix autor remunta els orígens de la preeminència de la majoria d'aquestes famílies i del fet que abandonaren activitats professionals concretes a les dècades de 1330 i 1340. Alhora, tot i incloure en el grup que analitza amb cert detall entre les acaballes del segle XIII i la dècada de 1370 una trentena de nissagues, no el considera un col·lectiu absolutament tancat, sinó que tendí a integrar noves famílies de manera progressiva: C. GUILLERÉ, *Girona al segle XIV,* vol. II, pp. 309-338.

[56] Josep FERNÁNDEZ TRABAL, «De "prohoms" a ciudadanos honrados: Aproximación al estudio de las elites urbanas de la sociedad catalana bajomedieval (s. XIV-XV)», *Revista d'història medieval*, 10 (1999), pp. 331-370, especialment pp. 362-369 Centrant l'anàlisi en l'època moderna, alhora que retrotraient-se a l'etapa tardomedieval per certes qüestions: James S. AMELANG, *La formación de una clase dirigente: Barcelona, 1490-1714*, Barcelona, Ariel, 1986, pp. 36-62, 92-106; Joan Lluís PALOS, *Catalunya a l'imperi dels Àustria*. *La pràctica de govern (segles XVI i XVII)*, Lleida, Pagès, 1994, pp. 169-216. Una comparació amb altres ciutats de l'Europa moderna i la constatació de la continuïtat a la ciutat comtal d'una «oligarquia relativament oberta» fins a 1714 a: James S. AMELANG, «L'oligarquia ciutadana a la Barcelona moderna: una aproximació comparativa», a *Idem*, «*Gent de la Ribera» i altres assaigs sobre la Barcelona moderna*, Vic, Eumo – Universitat de Vic, 2008, pp. 97-126.

[57] Sobre el problema semàntic sempre implícit al terme «ciutadà»: Carolina OBRADORS SUAZO, «Council, City and Citizens. Citizenship between legal and daily experiences in 15th century Barcelona», *Rivista dell'Istituto di Storia dell'Europa Mediterranea*, 10 (2013), pp. 371-418; Paolo EVANGELISTI, «*Ad invicem participantium*. Un modello di cittadinanza proposto da Francesc Eiximenis, frate francescano», *Mélanges de l'École française de Rome – Moyen Âge*, 125/2 (2013), pp. 2-31.

[58] El punt de partida consistia en un privilegi atorgat l'any 1510 per Ferran el Catòlic als membres de la mà major de la ciutat de Barcelona. Pel que fa al cas de la capital gironina, aquest procés es concretà

D'altra banda, aquest patriciat convisqué amb comptades famílies de la petita noblesa. I és que a Catalunya, a diferència de territoris propers com la zona occidental d'Aragó o l'àrea meridional del regne de València, la Corona de Castella o el Llenguadoc, l'aristocràcia resultà minoritària en medis urbans de certa entitat fins a finals de l'edat mitjana, a la vegada que quedà exclosa dels òrgans de representació i govern locals.[59] Girona no fou una

---

en diverses concessions dels anys 1654 i 1693 a favor de l'estament superior, textos que fins a cert punt tan sols sancionaven una situació que *de facto* segurament ja existia des de finals del quatre-cents o principis del cinc-cents a: Pelai NEGRE PASTELL, «La cofradía de San Jorge y la nobleza gerundense», *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 6 (1951), pp. 271-322, en especial pp. 291-300; *IDEM*, «La cofradía de San Jorge y la nobleza gerundense», *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 7 (1952), pp. 7-59, en especial pp. 9-10; *IDEM*, «Comentari d'uns documents relatius a la confraria de Sant Jordi», *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 25/2 (1981), pp. 11-27, en especial pp. 16-20. A tenor del que apunta J. Fernández Trabal, realment l'equiparació ja pogué legalitzar-se, tant per Girona com d'altres ciutats i viles d'importància, a les Corts de 1599 (J. FERNÁNDEZ TRABAL, «De "prohoms" a ciudadanos honrados», pp. 368). En conseqüència, els privilegis comentats per P. Negre serien una mena de confirmació posterior cenyida al marc local. Val a dir, a més, que el procés de mimetisme descrit per aquest últim autor respecte de la ciutat comtal topa amb una dicotomia de vegades difícil de resoldre. Ens referim a la noció de ciutadà en sentit ampli com a membre de la contribució fiscal i de la comunitat política d'una ciutat determinada, per oposició a la de ciutadà «graduat», és a dir, la d'habitant distingit i amb drets especials respecte de la resta de veïns. En aquest sentit, alguns dels privilegis concedits als gironins que comenta l'autor no incidien únicament en la franja més distingida de gironins sinó que oferien al conjunt de membres de la comunitat la possibilitat d'actuar i ser jutjats dins dels paràmetres legals dels usatges barcelonins (com ja feia, sense anar més lluny, el cèlebre privilegi de 1284 que reconeixia un embrió de govern municipal a la ciutat de l'Onyar) o de gaudir de certes franqueses comercials.

[59] S. P. BENSCH, *Barcelona i els seus dirigents*, pp. 155-156; P. ORTI GOST, «El Consell de Cent», pp. 26-28. En efecte, això contrasta força amb altres territoris, fins i tot dins de la mateixa Corona d'Aragó. En moltes ciutats i viles valencianes i aragoneses la petita noblesa que hi residia tenia possibilitats d'intervenir en els respectius governs municipals i, de fet, sovint se'ls reservaven places específiques. A tall de mostra: Rafael NARBONA VIZCAÍNO, *Valencia, municipio medieval*: *poder y luchas ciudadanas (1293-1418)*, València, Ajuntament de València, 1995, pp. 38-39, 71, 84-85, 87-91, 94-100; Juan Antonio BARRIO BARRIO, «Una oligarquía fronteriza en el mediodía valenciano. El patriciado de Orihuela, siglos XIII-XV», *Revista d'Història Medieval*, 9 (1998), pp. 105-126, en especial pp. 118-126; Carlos LALIENA CORBERA, María Teresa IRANZO MUÑÍO, «Poder, honor y linaje en las estrategias de la nobleza urbana aragonesa (siglos XIV-XV)», *Revista d'Història Medieval*, 9 (1998), pp. 41-80, especialment pp. 42-50, 52-60; Mario LAFUENTE GÓMEZ, «Pragmatismo y distinción: el estatus privilegiado de la ciudad de Zaragoza en la baja edad media», *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, 19 (2015-16), pp. 221-240, en especial pp. 235-239. Sobra recordar la importància indiscutible de la noblesa, en especial de les seves capes mitjana i baixa, els anomenats *caballeros* i *hidalgos*, en tant que minoria dominant de la majoria de poblacions de la corona de Castella: María ASENJO GONZÁLEZ, «Sociedad y vida política en las ciudades de la corona de Castilla. Reflexiones sobre un debate», *Medievalismo*, 5 (1995), pp. 89-125, en especial pp. 99-114. El cas català també difereix sensiblement del de les ciutats de la Provença i d'altres indrets de la meitat meridional de França, on després de 1200 romangueren força *milites*. Per això, s'ha considerat que formaven un tot indivisible, un patriciat, amb els anomenats *burgenses* o *cives*: Martin AURELL, «La chevalerie urbaine en Occitanie (fin Xe-début XIIIe siècle)», a *Les élites urbaines au Moyen Âge*, pp. 71-118; Maurice BERTHE, «Les élites urbaines méridionales au Moyen Âge (XIe-XVe siècles)», a *La maison au Moyen Âge dans le midi de la France*, *Actes des journées d'étude de Toulouse*, 19-20 mai 2001, Tolosa, Societé Archéologique du Midi de la France, 2002 (= *Bulletin de la Société Archéologique du Midi de la France,* hors-série), pp. 21-40, especialment pp. 26-28. En definitiva, al principat de Catalunya durant els segles XIV i XV estem lluny de l'*inurbamento* de l'aristocràcia que es registra en altres indrets de l'Europa occidental: Joseph MORSEL, *L'aristocratie médiévale: Ve-XVe siècle*, París, Armand Colin, 2004, pp. 228-230.

excepció en aquest sentit. Tot i que en l'època estudiada hi assentaren la residència durant cert temps uns pocs aristòcrates d'ascendència militar (bastants vinculats a les successives corts de la família reial), no exerciren cap paper en la vida política municipal. Representa un tema força més complex la dinàmica a través de la qual diverses famílies ciutadanes de la mà major veieren com alguna de les seves branques (generalment les secundàries) s'ennobliren, és a dir, passaren a engruixir les files de la petita aristocràcia tradicionalment domiciliada en parròquies rurals.[60]

Si continuem revisant la piràmide social de la Girona medieval, en absència del cercle reduït de patricis o ciutadans honrats, el grup preeminent hauria estat format, com en altres ciutats i viles més petites, per grans mercaders i per juristes o metges. Les dues darreres, professions que ja aleshores requerien formació universitària i que, per tant, només estaven a l'abast de certes famílies. A la ciutat de l'Onyar hi havia força experts en lleis, a la vegada que notaris i escrivans (a part d'altre personal auxiliar de les corts jurisdiccionals), com corresponia a una capital amb funcions administratives diverses i institucions importants.[61]

Pel que fa al sector mercantil, també abundós atesa la condició de Girona de mercat permanent i de node comercial per a la Catalunya nord-oriental, val la pena tenir present que no era un grup homogeni.[62] Al contrari, incloïa des de grans mercaders que, a nivell a econòmic tenien un potencial similar al de certs patricis, fins a operadors de menys volada. Dit d'una altra manera, alguns representaven l'exemple clàssic de mercader capaç d'invertir (o participar personalment) en expedicions mercantils Mediterrània enllà. Per contra, d'altres eren simples revenedors. Entremig, alguns posseïen establiments on venien productes diversos, o més especialitzats, com els apotecaris, els quals, des de cert punt de vista, s'unien al col·lectiu mèdic format per cirurgians i barbers que actuaven

---

[60] Santiago SOBREQUÉS VIDAL, *El compromís de Casp i la noblesa catalana*, Barcelona, Curial, 1973, pp. 13-43.

[61] Pel que fa al sector mèdic, dels experts en lleis i dels notaris, respectivament: Christian GUILLERÉ, «Le milieu médical géronais au XIVe siècle», a *Santé, médecine et assistance au Moyen Âge*, *Actes du 110e Congrès national des Sociétés savantes*, Histoire médiévale, 1985, vol. I, París, Editions du C.T.H.S., 1987, pp. 263-281); *IDEM*, «Le notariat catalan au XIVe siècle à travers l'exemple géronais: structures, production et clientèles», a Lucien Faggion, Anne Mailloux i Laure Verdon, *Le notaire: entre métier et espace public en Europe VIIIe-XVIIIe siècle*, Ais de Provença, Publicacions de l'Université de Provence, 2008, pp. 67-84; *IDEM*, *Girona al segle XIV*, vol. I (pp. 140-146), vol. II (pp. 338-358).

[62] Per aspectes de conjunt de la societat baixmedieval de Girona cal tenir en compte els treballs que hi han dedicat C. Guilleré i S. Sobrequés. Entre bastants d'altres: Christian GUILLERÉ, «Aspectes de la societat gironina a finals del segle XIV (Aproximació topogràfica i professional a través de la talla de 1388)», a *Idem*, *Diner, poder i societat a la Girona del segle XIV*, Girona, Ajuntament de Girona, 1984, pp. 121-152; Santiago SOBREQUÉS VIDAL, «Censo y profesión de los habitantes de Gerona en 1462», *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 6 (1951), pp. 193-246.

per sota dels doctors en medicina.[63] A propòsit encara del món del comerç, també hem d'esmentar els canviadors o titulars de taules de canvi amb funcions equivalents a les de petites banques privades. D'aquests professionals de les finances i de la banca només n'hi havia a les principals poblacions catalanes i, en certes etapes, es concentraren de forma aclaparadora a Barcelona.[64]

La menestralia o artesanat constituïa igualment un col·lectiu molt heterogeni. En la ciutat que ens ocupa es practicaven molts oficis, però els nivells de vida i, fins i tot, el reconeixement social diferien força entre els membres d'un sector i un altre. Alhora, la línia que en alguns casos separava un menestral d'un comerciant era molt fina. En tot cas, a Girona, igual que en moltes poblacions catalanes del moment, predominaven el sector de la pell i el sector tèxtil, o sigui, per una banda, oficis com els de blanquer, assaonador, pellisser, sabater o bosser, i, per l'altra, els de teixidor, paraire, tintorer o flassader. En orde diferent segons cada etapa, els seguirien el sector dels metalls, de l'alimentació (carnissers, taverners o moliners) i, en especial, de la construcció, cosa comprensible davant de tota l'activitat constructiva desplegada durant la baixa edat mitjana a la ciutat.[65]

Per una altra banda, el sector agrari era molt reduït. A les relacions de veïns resulten comptats els hortolans o el que consideraríem pagesos, en gran part perquè, més enllà de l'horta immediata a les muralles de la ciutat, la terra era treballada per habitants de masos que ja no formaven part de la comunitat ciutadana. Finalment, entre el grup de treballadors en la manufactura i el món del comerç, la mà d'obra era formada per braços no qualificats. Si bé difícils de resseguir a la documentació, devien ser numèricament importants, encara que de vegades donant lloc a una població poc estable; un col·lectiu de límits vagues on se sumarien esclaus, altres servents o serventes domèstiques i, en darrera instància, pobres i vagabunds.

Amb el quadre presentat completaríem un esbós de la societat gironina dels segles baixmedievals. Es tracta, òbviament, d'una panoràmica molt general; i, de fet, alhora parcial, ja que no hi hem inclòs l'altra comunitat exis-

---

[63] Christian GUILLERÉ, «L'activité économique de Gérone au Moyen Âge: commerce, textile et construction», a Joan Boadas Raset, Sílvia Planas Marcé (dirs.), *Girona medieval: La clau del regne*, Girona, Ajuntament de Girona, 2014, pp. 103-120.

[64] Una primera aproximació a la geografia dels canviadors privats a Catalunya: Albert REIXACH SALA, Esther TELLO HERNÁNDEZ, «Els banquers catalans del segle XIV: un primer cens», *Summa. Revista de cultures medievals*, 7 (primavera 2016), pp. 204-235.

[65] Ramon ALBERCH FUGUERAS *et al*., *Gremis i oficis a Girona: Treball i societat a l'època pre-industrial*, Girona, Ajuntament de Girona, 1984, pp. 13-70. Pel que fa a les dècades centrals del quatre-cents: Sandra BERNATO, «Artesania i comerç a Girona (1442-1453)», *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 50 (2009), pp. 69-138. Amb un èmfasi especial en el sector de la construcció durant aquest mateix segle: Sandrine VICTOR, *La construction et les métiers de la construction à Gérone au XVe siècle*, Tolosa, CNRS – Université de Toulouse-Le Mirail, 2008.

tent a la ciutat de l'Onyar, l'aljama jueva, amb una vitalitat cultural i econòmica notables fins a les acaballes del tres-cents.[66] Tampoc hi hem incorporat el col·lectiu eclesiàstic. En efecte, deixem de banda el clergat, tant el secular com el regular, és a dir, tot el nombrós contingent de canonges i preveres que gravitava entorn de la catedral, de la col·legiata de Sant Feliu i de la resta d'institucions religioses, juntament amb els frares i monges dels diversos convents mendicants.[67]

Les característiques descrites de la ciutat de Girona el converteixen en un cas òptim d'anàlisi de la principal hipòtesi que ens ocupa: les transformacions socials derivades de la consolidació de les tresoreries municipals. Alhora, es veu afavorida per una altra circumstància de gran rellevància en l'aplicació de la metodologia emprada més enllà d'un notable substrat d'historiografia local coronat per tres autors de referència: S. Sobrequés, C. Guilleré i J. Fernández Trabal que aquí no entrarem a analitzar.[68] Es tracta de la preservació d'extensos fons documentals com són els lligats al sistema fiscal i financer controlat pel govern local i, en especial, els llegats per l'activitat dels notaris que actuaren en el marc de la notaria reial de la ciutat.[69]

Pel que fa a la hisenda municipal i als negocis que activà, els registres que n'il·lustren l'evolució, el funcionament i els protagonistes formen part de l'anomenat Fons de l'Ajuntament de Girona de l'Arxiu Municipal de la pròpia ciutat (AMGi).[70] Dins de les diverses sèries que conté afecten directament als àmbits analitzats al llarg dels propers capítols els volums amb

---

[66] A propòsit de la bibliografia anterior a la dècada de 1990: David ROMANO (coord.), *Per a una història de la Girona jueva*, Girona, Ajuntament de Girona, 1988, 2 vols. Pel que fa a alguna de les principals fites posteriors: Sílvia PLANAS MARCÉ, «La memoria del Call: Història de la Girona jueva», a *La comunitat jueva a la Girona medieval, XII Cicle de Conferències «Girona a l'abast»*, Girona, Col·legi Bell-lloc, 2007, pp. 129-183; Jaume RIERA SANS, *Els jueus de Girona i la seva organització: segles XII-XV*, Girona, Patronat Call de Girona, 2012.

[67] Per síntesis d'alguns d'aquests àmbits: Marc SUREDA JUBANY, «La catedral de Girona, matèria històrica. Historiografia a l'entorn de la seu (ss. XVII-XXI)», *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 45 (2004), pp. 69-109; Rosa LLUCH BRAMON, *Els remences: La senyoria de l'Almoina de Girona als segles XIV i XV*, Girona, Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines-Centre de Recerca d'Història Rural, 2005; Anna GIRONELLA DELGÀ, *Girona, convents i monetirs, segles X-XIX*, Girona, Ajuntament de Girona, 2005.

[68] A. REIXACH SALA, *Municipi, finances i elits locals*, vol. I, pp. 28-43.

[69] A propòsit del bon nivell de conservació dels arxius vinculats a la història de Girona i dels notables avenços en la tasca d'edició documenal: Joaquim NADAL FARRERAS, «Algunes claus de la història local», a Jordi Nadal Oller *et al.* (eds.), *La historiografia catalana. Balanç i perspectives*, Girona, Cercle d'Estudis Històrics i Socials, 1990, pp. 5-18; Manuel SÁNCHEZ MARTÍNEZ, «Un festín documental para los historiadores de Girona y de Cataluña», *Anuario de Estudios Medievales*, 32/2 (2002), pp. 1059-1062.

[70] Ramon ALBERCH FUGUERAS, *Guia-inventari de l'Arxiu Històric de l'Ajuntament de Girona*, Girona, Ajuntament de Girona, 1983. La majoria de sèries emprades en aquesta investigació han estat recentment reclassificades de manera provisional i de moment no s'ha consolidat un catàleg que substitueixi completament la guia esmentada. D'aquí que algunes de les referències procedents de l'AMGi que s'inclouen en aquesta monografia hagin estat revisades, si bé no en tots els casos ha estat possible. Una

contractes notarials vinculats als principals gestors de la tresoreria local, segons explicarem, el clavari de les imposicions i el clavari del jurats.[71] En el marc de la cristal·lització d'aquestes estructures fiscals i financeres també arrencaren dues altres sèries, les que conformen els llibres amb contractes d'arrendament de les imposicions i els volums amb les emissions de rendes en forma de deute públic per part dels representants municipals.[72] Respecte d'això darrer, cal destacar també el llevador dels censals que prestava el municipi l'any 1432, bàsic per a la reconstrucció de la seqüència d'endeutament i del perfil dels creditors.[73] En paral·lel, l'obligació de retre comptes per part dels oficials i agents al servei del municipi propicià la confecció de volums comptables, conservats amb força regularitat a partir d'aproximadament 1390, en especial pel que fa a la gestió de la clavaria de les imposicions i la dita dels jurats. La percepció d'impostos directes comportà la redacció de registres similars amb què els recaptadors justificaven els imports cobrats, cosa que també succeí amb algunes accions extraordinàries per part del consistori com foren algunes fases d'obres en les muralles durant les darreries del segle XIV.

A partir de tots aquests registres de l'administració municipal s'ha pogut establir la nòmina d'implicats en la gestió de la hisenda local de Girona i dels que participaren en els diversos àmbits de negoci. De tota manera, per tal de caracteritzar-los i poder observar molts dels indicadors proposats de cara a investigar possibles processos de mobilitat social, ha estat de gran utilitat l'extens fons generat pels fedataris inscrits a la notaria reial de la capital gironina, actualment custodiat per l'Arxiu Històric de Girona (AHG).[74] Hi ha força aspectes de la institució que no es coneixen malgrat

---

descripció més àmplia del conjunt de documentació tocant al govern municipal gironí durant els segles XIV i XV a: A. REIXACH SALA, *Municipi, finances i elits locals*, vol. I, pp. 48-55.

[71] Quant a les fonts de l'arxiu municipal de Girona que podem anomenar de tipus financer: C. GUILLERÉ, «Les sources financières et fiscales», pp. 45-56.

[72] La gran majoria de contractes d'arrendament es conserven ordenats cronològicament a la sèrie que rebé la denominació moderna de Plecs de condicions (AMGi, I.2.1), per bé que no tots, tal com s'ha advertit en les reclassificacions recents. Quant als registres amb contractes de venda de violaris, rendes mixtes i censals morts, en la pràctica totalitat dins de l'antiga sèrie dita Llibres de censos, censals i violaris (AMGi, I.3.3.2.4), s'han buidat els lligalls en què durant la dècada de 1370 es recosiren els quaderns i actes amb emissions des de l'any 1351, així com les sèries de registres resultants de campanyes posteriors durant el lapse 1374-1399.

[73] AMGi, I.3.3.2.4, antic llig. 27, 1432.

[74] Sobre l'ús que ha fet la historiografia dels fons notarials de l'àrea de Girona fins als primers anys del nostre segle: Antoni MAYANS, Xavier PUIGVERT, «Les fonts notarials a les comarques gironines. Descripció, conservació i recerca», a *Documentació notarial i Arxius: Els fons notarials com a eina per a la recerca històrica*, *Jornades celebrades els dies 5 i 6 d'octubre de 2006 a l'Arxiu Històric de Girona*, Barcelona, Generalitat de Catalunya – Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació, 2007, pp. 11-34; Christian GUILLERÉ, Anthony PINTO, «Bilan des recherches sur le notariat géronais (XIIIe-XVe siècles)», a *Ibidem*, pp. 35-59.

els estudis que puntualment s'hi han dedicat.[75] L'actual classificació, a més, reflecteix una realitat organitzativa dels segles XVIII o XIX.[76] En qualsevol cas, cal assenyalar tres qüestions bàsiques que incidiren en les pròpies característiques del fons i que condicionen qualsevol recerca que s'hi pretengui iniciar.

En primer lloc, és important tenir en compte que una notaria com la de la ciutat de l'Onyar constituïa una regalia, de manera que el rei podia alienar-la a particulars. Així es féu a Girona, com a mínim des de finals del segle XIII, per la qual cosa tots els notaris que operaven a la ciutat, al marge dels que depenien del bisbe, actuaven en nom de la família que tenia infeudada o establerta la notaria reial.[77] Alhora, fins a la dècada de 1420 (o sigui fins pràcticament la fi del període analitzat), tots sense excepció treballaven en un mateix local dividit en distintes oficines o taulells. Aquesta és una de les raons principals per explicar la poca especialització en la clientela. Òbviament, alguns notaris aconseguiren, com a conseqüència d'una trajectòria més dilatada o l'assoliment de certa posició social, un prestigi major i assumien els afers i negocis de més transcendència. Amb tot, no pot dir-se, per exemple, que un fedatari fos el predilecte dels mer-

[75] Se n'han estudiat episodis com ara les tensions entre el notariat depenent del rei i el lligat al bisbe a la segona meitat del tres-cents (Maria Teresa FERRER I MALLOL, «Notariat laic contra notariat eclesiàstic: Un episodi de la pugna entre ambdós a Girona (1374-1380)», *Estudios Históricos y Documentos de los Archivos de Protocolos*, Miscelánea en honor de J. M. Madurell, V (1977), pp. 19-34; i, de forma més específica, els intensos conflictes de 1365 a 1367 entre el rei Pere III i el bisbe Ènnec de Vallterra lligats a la designació de notaris episcopals que podien entendre d'actes i instruments no eclesiàstics: Josep Maria PONS GURI, «El conflicte de la notaria de Girona», *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins* (Homenatge a Lluís Batlle i Prats), 25/1 (1979-80), pp. 167-236. En una contribució recent de Guilleré (Christian GUILLERÉ, «Le notariat catalan au XIVe siècle», pp. 67-84) es posen en relleu les llacunes existents sobre força aspectes. Això no obstant, una tesi doctoral pendent de publicació i on es comparen pràctiques notarials de diferents territoris de l'arc mediterrani aporta molta llum al funcionament de la notaria de la ciutat de Girona durant el segle XIV: Matthieu ALLINGRI, *Le métier de notaire en Europe méridionale à la fin du Moyen Âge: Étude comparée de deux modèles régionaux (Italie communale, pays catalans, v. 1280-1420)*, Lió, Université Lumière Lyon 2, 2014 [tesi doctoral inèdita]. Agraeixo a l'autor la possibilitat de consultar-ne l'original.

[76] La producció dels diversos notaris es troba repartida en distintes seccions factícies (les quals més d'un cop trenquen o ometen línies de successió entre fedataris, almenys pel que hem constatat a propòsit de la segona meitat del segle XIV) a Marta BALCELLS, Santi SOLER, Immaculada COSTA, *Inventari dels fons de les notaries Girona-1 a Girona-4*, Girona, gener del 2009, exemplar mecanografiat; i IDEM, *Inventari dels fons de les notaries Girona-5 a Girona-11*, Girona, gener del 2009, exemplar mecanografit. Actualment s'està duent a terme un procés de revisió d'aquest inventari que, sens dubte, ajudarà a aclarir la tipologia de cadascun dels registres i a corregir algunes atribucions.

[77] Durant l'època que tractem les successives famílies que gaudiren de la titularitat de la notaria o eren intitulats notaris majors foren els Taialà i, des de l'any 1365, els Santmartí amb els Campllong, quedant-se aquests darrers com a únics titulars per renúncia dels primers poc temps després: C. GUILLERÉ, «Le notariat catalan au XIVe siècle», pp. 67-84; M. ALLINGRI, *Le métier de notaire*, pp. 97-107, 222-247.

caders o que un altre ho fos dels habitants d'un determinat burg o raval de la ciutat.

En un altre ordre de coses, és ben sabut que des de les Corts de Perpinyà de 1351 tots els notaris catalans havien de portar un doble registre. Per un costat, els manuals amb les minutes o la versió preliminar dels instruments. Per l'altre, els protocols o *libri notularum* amb aquests documents ja del tot desenvolupats segons la forma en què havien de ser expedits.[78] En conseqüència, des d'aproximadament 1351, d'alguns notaris es podria conservar la sèrie paral·lela de registres, però succeeix tan sols en alguns casos. A la pràctica, de la majoria dels actius a les dècades de 1360 i 1380 només ens n'han pervingut els protocols i, en canvi, a principis del segle XV resulten més habituals els manuals. A aquesta circumstància cal afegir-hi la possibilitat que els notaris elaboressin registres específics de tipologies contractuals, com ara, testaments, compra-venda de violaris i censals o capítols matrimonials, a la vegada que de les actes d'un particular o d'una institució concrets. En conseqüència cap d'aquests documents quedava anotat als protocols o *libri notularum* comuns i, per tant, la seva pervivència resulta més atzarosa. Tanmateix, pel que fa a la ciutat de Girona, a diferència d'altres viles de la demarcació, no es detecta una gran tendència a la creació de registres específics més enllà de dos del tipus esmentats, els de compra-venda de rendes i els de testaments. Alhora, i també per contrast amb altres llocs, es conserven pocs exemplars de llibres de negocis d'institucions, i tampoc no hi ha evidències que n'haguessin existit gaires més.[79] Així les coses, la recerca ha hagut de centrar-se en protocols ordinaris, malgrat que sovint no inclouen algunes tipologies específiques com les mencionades. Per això, sempre que es comptava amb un sèrie de manuals més o menys contínua, s'han preferit aquests darrers registres.

---

[78] A propòsit d'això, vegeu el treball clàssic: Maria Teresa FERRER I MALLOL, «La redacció de l'instrument notarial a Catalunya. Cèdules, manuals, llibres i cartes», *Estudios Históricos y Documentos de los Archivos de Protocolos*, 4 (1974), pp. 29-191.

[79] Un dels fons que custodia més registres d'aquesta mena és el de la notaria de Manresa: Josep M. MASNOU, Jordi TORNER, «Els manuals notarials de famílies i particulars manresans dels segles XIII al XVI: un cas singular en els arxius de protocols catalans, *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols*, 26 (2008), pp. 99-145. A propòsit d'altres llibres particulars de poblacions de la diòcesi de Girona, com ara, Castelló d'Empúries, Besalú o Amer: Christian GUILLERÉ, «Le registre particulier d'un marchand de Montepulciano installé à Castelló d'Empúries, Taddeo Brunacini (1336-1349)», *Annales du Midi: revue de la France méridionale*, 236 (2001), pp. 509-549; Joel COLOMER CASAMITJANA, «El comerç de drap a Besalú: l'exemple dels Roure (1325-1340)», *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols*, 30 (2012), 7-29; Lluís TO FIGUERAS, «La comercialització de productes tèxtils a l'entorn de 1300: els drapers de la vila d'Amer», a Montse Viader Crous *et al.* (eds.), *Ciutats, viles, sagreres. Els nuclis urbans a la Baixa Edat Mitjana (s. XIII-XV)*, *Actes del II Seminari d'Estudis Medievals d'Hostalric*, 2010, Hostalric, Ajuntament d'Hostalric, 2011, pp. 36-56.

Tot el que acabem de comentar té conseqüències directes en la recerca documental duta a terme. En síntesi, a fi de garantir uns resultats mínimament representatius, ha estat necessària una consulta àmplia del dipòsit documental derivat de la notaria de Girona durant el període d'estudi.[80] L'objectiu principal de la consulta del fons hi obligava: reunir tanta documentació com fos possible relativa a les famílies i individus que, a través de la documentació de l'Arxiu Municipal, havien estat identificats com a protagonistes de la hisenda municipal.

Seguint aquesta premissa, s'ha donat preferència al buidatge dels notaris que durant certes etapes combinaren el tracte amb particulars amb el servei al municipi com a escrivans de la juraderia i el consell, a saber: Bonanat Nadal, Bartomeu Tord, Pere Pinós, Guillem de Dons i Miquel Pere.[81] I és que, malgrat les limitacions lligades a l'escassa especialització en la clientela, realment s'entreveia més factible trobar-hi actes esparses que, per la raó que fos, no s'havien acabat protocol·litzant en els registres particulars de la corporació i, alhora, la traça de ciutadans que tingueren cert protagonisme en algun àmbit de l'ens municipal.

Hi ha algunes tipologies documentals que es presenten especialment útils per reconstruir el *background* socioeconòmic i les xarxes d'aquests grups, a saber: les cartes de noces, els testaments, els inventaris *post mortem*, les constitucions de societats o les compra-vendes, els establiments o els arrendaments d'immobles. De tota manera, molt sovint han estat igualment valuosos simples reconeixements de deute o de rebuda a propòsit d'una herència o un matrimoni, on poden deduir-se lligams de parentiu sense la necessitat d'haver localitzat documents més específics com ara contractes nupcials o heretaments. Una cosa similar ha succeït amb actes que certifiquen associacions comercials o professionals que podien haver-se formalitzat en un acord posat per escrit davant de notari, encara que no sempre havia d'haver estat així.

[80] Vegeu la taula 1.

[81] Sobre els escrivans municipals vegeu: A. Reixach Sala, *Municipi, finances i elits locals*, vol. I (pp. 435-437), vol. II (pp. 1281-1283). Dissortadament, en aparença per problemes en la transmissió del llegat documental per part dels seus hereus, no s'ha conservat cap volum d'activitat particular d'un dels que fou escrivans municipals durant més temps (en concret, entre els anys 1339 i 1373): Ramon Bruguera.

Capítol 2

DE LA GESTIÓ PÚBLICA A LA INVERSIÓ PARTICULAR

L'aparició de les hisendes municipals a la Catalunya de les dècades centrals del segle XIV constituí una fita rellevant. No només contribuïa a enfortir les estructures de govern sorgides de les pròpies comunitats locals i, per tant, incidia en el mosaic de poders del principat. I és que introduïa novetats en el panorama econòmic i suposem que també en la societat del període.

Cal que encetem l'examen d'aquesta darrera hipòtesi en el cas d'estudi seleccionat, la ciutat de Girona, presentant les línies principals del procés de consolidació d'una tresoreria regida pels governants municipals. Si bé no entrarem a resseguir les circumstàncies i els cicles a través de la qual es concretà, n'exposarem elements essencials de cara al que representa el nucli de la monografia.[1] Així, mostrarem els aspectes bàsics quant als orígens i el desenvolupament de l'erari municipal. A continuació, farem atenció a les instàncies i agents que el conformaren, és a dir, les diverses clavaries i administracions amb els càrrecs i altres ocupacions que s'hi relacionaren.[2]

Per una altra banda, la segona part del present capítol versarà sobre els diversos negocis fiscals i financers que es formaren entorn de l'administració municipal gironina, o sigui, la concertació de crèdit, l'arrendament d'exaccions indirectes, l'oferta de serveis financers i la provisió de productes varis. En

---

[1] Per una anàlisi dels factors concrets que augmentaren la despesa i de les dinàmiques que incidiren en aquest procés: A. REIXACH SALA, *Institucions locals i elits*.

[2] Val la pena aclarir des de bon principi que les persones que exerciren funcions tan decisives al capdavant de la tresoreria gironina com foren els clavaris de les imposicions o els síndics dedicats a l'emissió de rendes en forma de deute públic ja han estat l'objecte de publicacions anteriors: Albert REIXACH SALA, «Hacienda local y redes financieras en la Cataluña bajomedieval: los tesoreros del municipio de Gerona (1355-1443)», *Aragón en la Edad Media*, 25 (2014), pp. 207-238; *IDEM*, «La emisión de deuda municipal en la Cataluña bajomedieval: los síndicos de la ciudad de Gerona (1350-1440)», a David Carvajal de la Vega *et al.* (ed.), *Poder, fisco y mercado en las ciudades de la Península Ibérica (siglos XIV-XVI)*, Valladolid, Castilla Ediciones, 2016, pp. 143-169. Altres oficis vinculats a la gestió de l'erari local com els clavaris dels jurats, els auditors de comptes, els ordenadors i recaptadors de talles o els síndics nomenats per operacions econòmiques diverses com ara la provisió de gra o les obres d'emmurallament, en canvi, només són tractats a fons a: A. REIXACH SALA, *Municipi, finances i elits locals*, vol. I, pp. 731-776, 791-809.

cada cas se'n descriuran els principals mecanismes i fórmules sobretot des de l'òptica del consistori, però, al mateix temps, s'esbossaran algunes de les estratègies emprades pels individus i col·lectius que hi participaren. Tot plegat ha de servir de punt de partida de l'anàlisi prosopogràfica en què recau el centre de gravetat de la publicació.

Finalment, en un tercer apartat s'apuntaran consideracions que s'han de tenir presents en estudiar la implicació dels coetanis en aquests àmbits de negocis que afloraren entorn de les corporacions. Per bé que, segons explicarem, la majoria de qüestions exigirien una recerca a fons encara pendent, l'aproximació proposada hauria d'ajudar a situar en el context dels mercats existents a la Catalunya de la baixa edat mitjana la nova esfera que s'obrí amb els fiscs municipals. Un nou camp que atragué a diverses franges de la població que hi actuaren com a gestors i, al mateix temps o no, com a inversors a títol particular.

L'exercici de càrrecs de gestió financera en l'àmbit municipal

Passem a observar tot el que ja hem avançat de forma sumària a propòsit del cas de Girona, ciutat on, durant el tercer quart del segle XIV, cristal·litzà una administració financera directament controlada pels representants locals, un fenomen experimentat arreu de Catalunya i, més endavant, en altres dominis dels reis d'Aragó. L'endeutament a llarg termini s'hi presenta com un dels factors decisius. I és que, a partir dels donatius i ajudes de la dècada de 1340 i, sobretot, amb l'escalada fiscal del període comprès entre 1353 i 1366, les successives emissions de rendes afavoriren l'aparició d'una hisenda de caràcter autènticament municipal per tal com era gestionada pels representants de la pròpia comunitat ciutadana i obeïa a les directrius fixades pels òrgans de govern que n'emanaven, és clar que dins del marc legal inevitablement coronat per la monarquia.

Amb tot, el procés arrencà de forma tímida, ja que en una primera etapa els recursos tributaris destinats a finançar el deute contret no formaven encara un aparell regular. De fet, amb anterioritat a la sèrie de subsidis de les anomenades guerres mediterrànies dels anys centrals del decenni de 1350, l'arca comuna de la ciutat no consistia en un única dipòsit, sinó que la conformaven diversos comptes oberts en taules de canvi locals els titulars de les quals proporcionaven crèdit i, com a forma de compensació, se'ls assignava la recaptació de talles i, més endavant, d'imposicions. Aquests mecanismes, però, només eren vigents dins del període de recaptació d'una ajuda i, com a molt, mentre no es liquidaven totes les obligacions pendents.

Cal remarcar que, segons mostrarem, els professionals a què acudien els governants municipals actuaven a títol privat, malgrat les relacions que de

vegades poguessin existir.[3] Alhora, davant de les demandes fiscals creixents de la Corona i de les primeres vendes de violaris que suposaren prolongar els lapses de col·lecta d'imposicions, els edils tendiren a nomenar membres del consell o d'altres veïns per ocupar-se de la gestió dels preus d'arrendament d'aquestes exaccions indirectes, si bé d'acord amb uns dispositius encara molt provisionals.[4]

L'administració de l'erari local a partir de 1360

Això no obstant, a mitjana dècada de 1360 el panorama havia canviat molt com a conseqüència de l'intens cicle fiscal iniciat en el decenni anterior. L'administració local gironina experimentà una important transformació: apareixia una tresoreria directament vinculada al govern municipal i que responia a les novetats financeres del moment. En efecte, a la vegada que s'assentava un sistema fiscal municipal sobre els tres pilars bàsics que ha identificat la historiografia (els impostos indirectes, el deute públic i l'impost directe extraordinari), naixia una administració financera específica. L'havia de regir, a més, un càrrec centrat en el pagament dels interessos del deute, el qual havia augmentat de forma exponencial amb les aportacions a la corona per afermar el control sobre l'illa de Sardenya i que havia esdevingut estructural durant els anys de la Guerra contra Castella.

Així, la nova tresoreria cristal·litzà a inicis de la dècada de 1360, encara que ja havia començat a prendre forma l'any 1355. En aquell moment tenim la primera menció al fet que s'auditaren per separat uns comptes dels emoluments genèrics de la ciutat i uns altres de les imposicions i els violaris emesos.[5] El procés es completà durant el quinquenni successiu, si bé integrava diferents dinàmiques que arrencaven de decennis anteriors. Per una banda, a diferència del que havia succeït en el decurs dels donatius dels anys 1320 o 1330, els veritables gestors de les finances municipals, o sigui els titulars de banques privades, deixaven d'actuar a títol privat, en la mesura que s'institucionalitzava el paper que havien exercit fins llavors. El cas del

[3] Sobre el paper dels banquers privats en les finances municipals de diverses administracions de la Corona d'Aragó: P. Verdés Pijuan, «La consolidació del sistema fiscal», pp. 194-199; J. V. García Marsilla, *Vivir a crédito en la Valencia medieval*, pp. 233-241; Vicent Baydal Sala, «Cambistas, fiscalidad y élites en el reino de Valencia (1270-1370)», a Ángel Galán Sánchez, Ernesto García Fernández (eds.), *En busca de Zaqueo: los recaudadores de impuestos en las épocas medieval y moderna*, Madrid, Instituto de Estudios Fiscales, 2012, pp. 63-77.

[4] A tall de mostra dels procediments emprats durant aquesta etapa: AMGi, I.1.2.1, llig. 4, reg. 2, f. 116r, 1342/01/01.

[5] AMGi, I.1.1, n.2 , ff. 155v-157v, 1356/11/17.

canviador Ramon I Medir il·lustra perfectament aquest procés.[6] Per l'altra, es revestia de caràcter orgànic els agents que en etapes anteriors (en especial, des de 1340 en endavant) havien estat designats de forma temporal per la col·lecta d'imposicions. En suma, entre aproximadament 1355 i 1365, amb el reiterat recurs a l'emissió de rendes consignades a l'entramat d'impostos sobre el consum i la circulació de productes bàsics, apareixia la clavaria anomenada de les imposicions.

El terme responia al fet que el seu responsable, identificat com a clavari de les imposicions, es dedicava, gairebé en exclusiva, a percebre les entregues dels preus d'arrendament de les imposicions i a satisfer els interessos i pensions del violaris i censals a què la ciutat estava obligada. Mentrestant, la resta de despeses del municipi s'assignaren a una caixa de volum i activitat molt menors que, mantenint-se sota control directe de l'executiu, passà a identificar-se com la clavaria dels jurats.

Òbviament, l'eclosió d'un clavari amb unes funcions tan concretes no fou un fenomen genuí de Girona: a partir de la mateixa època se'n troben exemples similars en d'altres municipis de la Corona d'Aragó.[7] Amb tot, en casos com el de la ciutat de l'Onyar, tal com adverteix M. Sánchez, no s'hau-

---

[6] Sobre aquest procés i la figura de Ramon I Medir: Albert Reixach Sala, «Finanzas municipales y banca privada en la Cataluña bajomedieval: los cambistas y la hacienda local de Gerona (1330-1380)», a Concepción Villanueva Morte *et al.* (eds.), *Estudios recientes de jóvenes medievalistas Lorca 2012*, *VI Simposio Internacional de Jóvenes Medievalistas*, Múrcia, Editum-SEEM-Universidad de Murcia, 2013, pp. 179-194.

[7] En aquest sentit, a partir de 1364, la clavaria de la ciutat de Barcelona se separà en dues (per un costat, la clavaria de l'assignació, dedicada a la gestió del deute censal; per l'altre, la clavaria comuna, orientada a cobrir despeses de funcionament o extraordinàries), encara que quedaren en mans d'un únic oficial: P. Orti Gost, «Les finances municipals de la Barcelona», pp. 274. Paral·lelament, es documenta l'existència d'un tresorer anomenat clavari dels anuals a Manresa ja l'any 1364 i, d'acord amb les disposicions de l'any 1393 que regularen molts aspectes del règim municipal, es distingia d'un clavari general que controlava totes les partides que entraven i sortien de la hisenda local amb la remarcable excepció dels preus de les imposicions assignats al pagament de les pensions anuals (d'aquí, doncs, el nom del clavari) degudes pels censals emesos: M. Torras Serra, «El deute públic a la ciutat de Manresa», pp. 165-166; *Idem, Els privilegis del «Llibre Verd» de Manresa*, Manresa, Parcir, 1998, p. 421. També ens consta la vigència temporal (en realitat, de resultes d'una severa crisi financera) d'una clavaria dels censals separada de la clavaria comuna a Valls entre 1407 i 1415: J. Morelló Baget, *Fiscalitat i deute públic*, pp. 887-891. Així mateix, a València, l'any 1367, aparegué el càrrec dit clavari de censals, encarregat de satisfer els interessos del deute, al costat d'una clavaria comuna: J. V. García Marsilla, *Vîvir a crédito en la Valencia medieval*, pp. 252-256. Quant a d'altres casos de poblacions del regne de València: A. Furió Diego, «Deuda pública e intereses privados», pp. 52-53 i 59. Per contrast, en d'altres ciutats d'importància del principat com Tortosa, a tenor del contingut ordinari dels llibres de la clavaria al llarg del segle xiv, l'oficial encarregat d'aquesta administració sembla que no es limitava a gestionar les imposicions assignades al deute, sinó que rebia tant els preus de l'arrendament dels impostos indirectes i passatges com d'altres ingressos generals de la universitat, alhora que no només feia efectives les pagues de censals, sinó també salaris, donatius regulars a almoines públiques, despeses per al manteniment del pont sobre l'Ebre i força d'altres expenses: Albert Curto Homedes, *La intervenció municipal en l'abastament de blat d'una ciutat catalana: Tortosa, segle xiv*, Barcelona, Rafael Dalmau, 1988, pp. 31-33.

ria de posar l'accent en el procés de divisió o de duplicació de clavaries o tresoreries en tant que caixes amb administradors específics, sinó en la pròpia existència de comptabilitats separades amb obligacions distintes i sotmeses a audicions independents i, sobretot, en el caràcter tancat que adquirí la dedicada al determinant binomi imposicions/deute.[8]

Fos com fos, la contradictòria etapa que s'estengué entre la fi de la Guerra contra Castella i l'inici de la invasió del comtat d'Empúries per part de l'exèrcit reial marcà la consolidació definitiva de l'organigrama administratiu configurat entre mitjan decenni de 1350 i mitjana dècada següent. Les solucions canviants adoptades entre 1367 i 1383 acabaren desembocant definitivament en el sistema basat en un clavari dit de les imposicions i un altre conegut com el dels jurats. El desenllaç, però, podia haver estat força diferent. Així, malgrat les importants llacunes documentals del decenni de 1370, durant aquest temps s'entreveuen diversos ajustos respecte d'on s'havia arribat l'any 1366 amb la figura emblemàtica del canviador Ramon I Medir actuant, primer *de facto* i ben aviat *de jure*, com a clavari de les imposicions.[9]

D'entrada, a diferència del que havia estat la tendència habitual des dels darrers exercicis, l'any 1367 s'assignaren al clavari de les imposicions tant el producte de l'arrendament d'aquests impostos com talles aleshores en curs.[10] En efecte, durant aquell any i uns quants més, semblava que la caixa destinada al pagament del deute absorbiria per complet les fonts fiscals del municipi o que, almenys, tots els ingressos i despeses s'unificarien en una sola tresoreria.[11] Tant és així que en els cursos de 1373 i 1374 només es feia

[8] M. Sánchez Martínez, «Fiscalidad y finanzas de una villa», p. 472. Val a dir, d'altra banda, que en aquesta estratègia adoptada a nivell local per les autoritats gironines hi pogueren incidir directrius d'àmbit superior i de més abast. De fet, en els capítols del donatiu aprovat al Parlament de Vilafranca l'any 1353, l'inici d'una important concatenació d'ajudes per a les guerres mediterrànies, es consentia als governs de ciutats i viles la retenció d'una quarta part de les imposicions per fer front a les bestretes realitzades (és a dir, en general, violaris o rendes mixtes emesos), mentre que la part restant seria entregada directament als administradors generals del subsidi: Manuel Sánchez Martínez, Pere Orti Gost (eds.), *Corts, parlaments i fiscalitat a Catalunya: els capítols del donatiu, 1288-1384*, Barcelona, Generalitat de Catalunya - Departament de Justícia, 1997, doc. XII (1353/03/15-04/2, 3, 24 i 29), p. 116. Una altra disposició legal que pogué contribuir al tancament de la caixa consagrada al pagament dels interessos del deute fou la pragmàtica promulgada a les Corts de Montsó de 1363 que prohibia noves vendes de violaris i censals per part de les universitats si no eren per lluir rendes ja emeses amb anterioritat. Per la transcripció de la pragmàtica: P. Verdés Pijuan, «*Per ço que la vila no vage a perdició»,* pp. 363-364.

[9] *Apèndix documental*, document 1.

[10] AMGi, I.1.2.1, llig. 6, ff. 191r-193r, 1367/01/20.

[11] En aquest sentit, el clavari de 1368, Ramon II Provençal, reté comptes de la clavaria juntament amb els jurats de la mateixa legislatura, talment com si en aquell exercici hagués existit una única administració: AMGi, I.3.3.1.1, llig. 4, reg. 2, ff. 10v-11r, 1373/07/02. De manera similar, no documentem cap clavari dels jurats pels exercicis subsegüents de 1369 i 1370 i, per contra, un trasllat de comptes de la hisenda local de 1371 engloba en un mateix balanç el que gestionà un individu intitulat clavari i el que sembla que administraren els jurats, si bé, en ambdues parts s'hi incloïen tant la rebuda dels compradors d'imposicions i les pagues semestrals dels censals que prestava la ciutat com conceptes més diversos i

referència a un únic oficial anomenat clavari de la ciutat («clavarius civitate»), mentre que entre 1375 i 1381 s'esmentava el mateix en paral·lel a un intitulat clavari dels jurats, però sempre en absència de cap específicament encarregat de la gestió de les imposicions i del deute censal. L'any 1383, tanmateix, s'acabà implantant de nou el perfil d'un clavari especialment destinat a ambdós àmbits.[12]

El fet que no s'hagués optat per aquesta solució durant un cert temps segurament tenia a veure amb altres estratègies aplicades llavors i en bona part condicionades pel veritable col·lapse financer que ocasionà el deute i que es féu evident amb les operacions de reducció d'interessos dutes a terme entre 1368 i 1380.[13] La més important d'aquestes estratègies de la primera meitat de la dècada de 1370 consistia en el recurs a l'assignació directa de diverses pensions de censals a imposicions concretes.[14] Això es traduïa en el traspàs per part del clavari als distints arrendataris de la tasca de lliurar les quantitats degudes regularment als creditors, de manera que al tresorer només li pertocava certificar les entregues.[15] Així mateix, entre 1368 i 1369

extraordinaris que, posteriorment, sempre assumiria el clavari anomenat dels jurats: AMGi, I.3.3.1.2, llig. 1, reg. 2, 1371. Tot i que, l'any 1380, actués individualment (i no retés comptes amb l'equip de jurats), la persona designada clavari de la ciutat rebé els preus de les imposicions, el producte d'algunes talles i la pensió anual que l'aljama prestava a la ciutat (entre d'altres ingressos que acabaren convertint-se en entrades ordinàries del clavari dels jurats), i féu efectives tant pagues de deute censal i salaris, com d'altres despeses finançades a partir de la barra, a més d'assumptes molt diversos, com ara, plets i processos judicials iniciats des de la cort de l'infant Joan o celebracions extraordinàries: AMGi, I.3.3.1.2, llig. 1, reg. 6, 1380.

[12] Pel que fa a la denominació de clavari de la ciutat, vegeu, entre d'altres: AMGi, I.3.3.1.1, llig. 4, reg. 2, f. 4v (1373/04/08), ff. 10v-11r (1373/07/02); AHG, Gi-10, vol. 5, *passim*; AMGi, I.1.1, n. 10, f. 46r, 1380/12/01; AMGi, I.3.3.1.1, llig. 4, reg. 2, s.f., 1376/04/24; AMGi, I.1.1, n. 10, ff. 8r-10v, 1380/01/08. A propòsit del retorn, l'any 1383, al model d'administrador específic d'imposicions i deute de principis de la dècada de 1360: AMGi, I.1.1, n. 12, f. 5r-v, 1383/01/28.

[13] A propòsit de les diverses fases en la gestió del deute de la corporació gironina entre aproximadament 1340 i 1440: A. Reixach Sala, *Institucions locals i elits*.

[14] A les dècades de 1370 i 1380, a la vila de Castelló d'Empúries també es detecten assignacions directes de la majoria de pensions de censals a les distintes imposicions arrendades pels cònsols: M. Sánchez Martínez, «Fiscalidad y finanzas de una villa señorial», pp. 480-483.

[15] En tenim indicis clars durant els primers anys del decenni de 1370 i també l'any 1376. Veiem, d'una banda, que en el llistat de condicions de l'arrendament de les imposicions s'incloïa la relació detallada de les rendes que calia satisfer per cadascuna d'elles. Per exemple, en el cas de les imposicions de 1370, 1372 o 1373: AMGi, I.3.3.1.1, llig. 2, s.f., 1369/12/30; AMGI, I.2.1, llig. 7, s.f., 1371/12/27; AMGI, I.2.1, llig. 7, s.f., 1372/12/27. De l'altra, apareixen diverses àpoques amb arrendataris fent efectives pagues a censalers: AMGi, I.3.3.1.1, llig. 4, f. 2r, 1370/03/14. La mostra més clara és, tanmateix, el manual d'àpoques redactades a favor del clavari de la ciutat de 1376, Francesc Jalbert, en què se separen en diferents apartats els reconeixements de rebuda en què les entregues havien anat a càrrec d'un o més compradors de cadascuna de les distintes imposicions: AMGi, I.3.3.1.2, llig. 1, reg. 1. Pel que fa, per exemple, a les entregues realitzades per Guillem Bernat Beuda, comprador de la imposició del vi: *Ibidem*, ff. 14r-20v. Això no obstant, una part de les pagues de censals foren liquidades a partir dels comptes propis dels jurats. És possible que, en realitat, ja s'haguessin dut a terme algunes assignacions directes l'any 1368 i part de 1369, atès que els creditors de censals que estenien àpoques aquells any reconeixien

s'impulsà un procés de reducció d'interessos d'efectes limitats, seguit d'un altre molt més ambiciós, que implicà alhora suspensions de pagaments i lluïcions entre 1377 i 1380. En el primer el clavari no hi intervingué, sinó que se n'ocuparen altres membres del consell, mentre que en el segon també es creà un sindicat específic, però el mercader intitulat clavari de la ciutat fou igualment designat síndic per emetre rendes a fi de compensar tots els endarreriments i pagues cessades. Alhora, entre 1374 i 1380, les obres d'emmurallament entraren en una de les fases més decisives i donaren peu a una administració pròpia regida per un distribuïdor.

En general, doncs, aparegueren molts altres actors vinculats a la tresoreria local que interferiren en les atribucions que a la fi de la Guerra contra Castella havia assumit l'incipient clavari de les imposicions. Tanmateix, superat aquest lapse, a mitjana dècada de 1380 es recuperaren els procediments que s'havien començat a posar en pràctica a inicis del decenni de 1360 i adquiriren caràcter ordinari. En efecte, malgrat l'aparició d'un gestor i una caixa a què s'assignà el producte dels impostos indirectes per finançar els interessos dels violaris i censals emesos pel conjunt de la universitat gironina, una altra caixa de la hisenda municipal continuaria administrada per un dels sis membres de l'executiu: l'intitulat clavari dels jurats per oposició al clavari responsable de les imposicions.[16]

En un proper apartat presentarem les característiques principals de tots dos tresorers, començant pel de creació més recent però que de seguida assolí una importància major. Així i tot, no es pot perdre de vista el marc més general del conjunt de l'administració financera de la ciutat de Girona. I és que amb l'establiment de la clavaria de les imposicions en el decurs de les dècades de 1360 i 1370, va produir-se una reestructuració de la hisenda municipal que havia cristal·litzat feia poc temps, per bé que continuà integrant un sistema força complex d'administracions.[17]

En aquest sentit, al llarg de tot el període que analitzem, se succeïren necessitats de moneda per motius molt diversos. A banda de les demandes fiscals, s'hagué de millorar el dispositiu de muralles, de refinançar l'elevat

---

les rebudes a favor dels jurats i certificaven que els havia estat realitzada l'entrega corresponent per mà d'arrendataris i llevadors de les diverses imposicions: AMGi, I.3.3.1.1, llig. 3, reg. 1, *passim*.

[16] Algunes d'aquestes novetats ja foren apuntades per C. GUILLERÉ: *IDEM*, «Structures et pratiques de gestion financière et fiscale à Gérone à la fin du Moyen Âge», a Denis Menjot, Manuel Sánchez Martínez (coords.), *La fiscalité des villes au Moyen Âge (Occident méditerranéen)*, vol. 4, *La gestion de l'impôt: méthodes, moyens, resultats*, Tolosa, Privat, 2004, pp. 39-55.

[17] Sobre la necessitat de tenir presents aquestes administracions secundàries o, fins i tot, subsidiàries atès el seu caràcter extraordinari, malgrat l'escassetat de fonts pròpies conservades i les consegüents dificultats per estudiar-les amb deteniment: Pere VERDÉS PIJUAN, *«Administrar les pecúnies e béns de la universitat». La política fiscal i les estratègies financeres d'un municipi català a la baixa Edat Mitjana (Cervera, 1387-1516)*, Barcelona, Universitat de Barcelona, 2004 [tesi doctoral inèdita], pp. 125, 209-210.

endeutament de les arques municipals, d'organitzar la defensa de la ciutat, de proveir-la de gra en temps de carestia, d'enviar missatgers davant del rei, de preparar celebracions amb motiu de l'entrada d'autoritats o, igualment, de costejar els plets judicials en què estava immersa la comunitat, entre d'altres motius més esporàdics. Com a conseqüència de tot plegat, des del consell es nomenaren síndics específics per aquestes tasques i, amb ells, s'articularen administracions *ad hoc*, que tingueren certa autonomia durant temporades rarament superiors als dos anys. D'aquí que no arribés mai a institucionalitzar-se ni el càrrec ni l'administració corresponents. Malgrat això, més endavant ens fixarem en aspectes bàsics d'aquests síndics. I és que, a pesar d'assumir funcions força diverses, en determinats moments alguns tingueren un paper decisiu en el rumb de la política local. Alhora, actuaren al costat d'altres agents esporàdics del municipi fruit de designacions temporals que s'ocuparen d'afers, com ara, la taxació de contribuents i la preparació de talles.

Si la tresoreria consagrada al deute censal i nodrida per impostos indirectes, amb les conseqüències que la novetat tingué en la gestió de les finances locals, constitueix la millor prova de la consolidació d'una hisenda veritablement municipal, un altre element crucial del procés completat durant el terç central del segle XIV consisteix en l'aparició d'una estructura fiscalitzadora pròpia.[18] Des de ben antic havien existit certs mecanismes amb aquesta finalitat. Sense anar més lluny, hi remet la reculada referència del privilegi de 1284 sobre l'obligació de qualsevol col·lector de talles de retre comptes als qui «per universitatem civitatis predicte electi fuerint».[19] Alhora, a partir de l'articulació d'un incipient govern municipal durant les primeres dècades del segle XIV, el jurats entrants segurament inspeccionaven els registres dels sortints, tal com sabem que succeïa en altres llocs.[20]

---

[18] Una visió de conjunt sobre aquestes instàncies als municipis catalans a: Pere VERDÉS PIJUAN, «Le contrôle de la gestion financière des villes catalanes au bas Moyen Âge: la comptabilité du "racional"», en premsa. Agraeixo a l'autor la possibilitat de consultar el treball abans de la seva publicació.

[19] Ll. Verd, doc. 8 (1284/01/25).

[20] Es procedia així a Cervera a les dècades de 1310 i 1320, encara que també hi hagué denúncies del fet que en moltes ocasions els regidors cessants no presentaren els comptes per ser fiscalitzats. Un privilegi reial de 1334 regulà finalment la figura dels oïdors de comptes, d'entrada, conformada per una comissió escollida anualment per 12 persones entre els edils i representants dels quarters de la vila: Max TURULL RUBINAT, Pere VERDÉS PIJUAN, «Gobierno municipal y fiscalidad en Cataluña durante la baja edad media», *Anuario de Historia del Derecho Español*, 76 (2006), pp. 507-530, pp. 515-522. En el cas de Valls, l'any 1315, també es documenta una comissió prou nombrosa, en concret, de quinze prohoms (segons repartició paritària en estaments) per a l'audició de comptes. Posteriorment se'n reduiria el nombre, es perdria el criteri de distribució per mans i acabaria sent restringida a dues o tres persones. Per contra, a Reus, a mitjan segle XIV, les comissions d'oïdors ja estaven integrades per dos o tres membres: Jordi MORELLÓ BAGET, «La intervención de las cuentas municipales: la actuación de los *oïdors* en Reus y Valls (siglos XIV-XV)», a D. Menjot, M. Sánchez Martínez (coords.), *La fiscalité des villes au Moyen Âge*, 4, pp. 259-271. A la vila d'Igualada, des de principis del tres-cents, es designaven individus per a

Malgrat tot, la creació definitiva d'una instància específica amb la funció d'auditar l'activitat dels qui regien l'arca comuna municipal data de l'1 de gener de 1341. Aquell dia, per voluntat dels representants de la pròpia ciutat reunits com era costum (sense la intervenció prèvia del monarca), s'instituí un nou ofici municipal. A partir d'aleshores, cada primer dia de l'any, a més de nomenar-se jurats i sobreposats de les obres, s'elegirien tres prohoms, un per cada mà, que fiscalitzarien l'exercici dels magistrats sortints i dels que en legislatures anteriors no haguessin retut comptes de la seva gestió, així com els de qualsevol ciutadà que hagués administrat pecúnia en nom de la comunitat. Cada auditor o «rehebedor» de comptes (segons la forma habitual a les fonts gironines) rebria per aquesta tasca un salari màxim de 40 s. per any.[21]

Clavaris, auditors i síndics per a l'emissió de deute

Segons el que hem explicat, observem que en la hisenda municipal que madurà a Girona entre aproximadament 1345 i 1385 destaquen tres càrrecs de designació regular: el de clavari de les imposicions, el de clavari dels jurats i el d'auditor de comptes (en aquest darrer cas constituint un equip de tres membres). Tots ells actuaren en paral·lel a agents nomenats des del consell per abordar assumptes temporals o que assumiren funcions d'acord amb la fórmula jurídica dels sindicats.

Començant pel clavari anomenat de les imposicions, queda clar que a Girona consistia en un oficial nomenat cada any pel consell i/o els jurats i que s'ocupava, a grans trets, de la percepció dels rèdits de les exaccions sobre el consum i la circulació de béns diversos.[22] Amb el producte d'aquests impostos (en general, els preus obtinguts d'arrendar-ne la col·lecta), satisfeia mensualment pensions de les rendes emeses pel municipi i els salaris ordinaris dels magistrats de designació anual. El tresorer també podria retenir-se d'aquí la seva retribució.

Tot plegat ja es trobava ben disposat en les instruccions que els designats clavaris juraven en la presa de possessió de l'ofici durant les dècades de

---

l'audició de comptes i, tot i poder-se elegir des del consell general, no formaren part dels actes regulars de renovació de magistratures fins l'any 1348, constituint normalment comissions de quatre membres: Joan Cruz Rodríguez, «El municipi igualadí medieval: una aproximació al seu funcionament (1282-*circa* 1388)», *Miscellanea Aqualatensia*, 8 (1997) pp. 19-58, en concret pp. 31-32.

[21] Ll. Verd, doc. 219 (1341/01/01). Posteriorment, s'autoritzà a aquests receptors de comptes poder exigir el seu salari del que generessin tots els instruments fiscals sota control del govern municipal: AMGi, I.1.2.1, llig. 5, reg. 1, ff. 129v-130r, 1347/01/08.

[22] Recordem que una primera descripció del funcionament d'aquest càrrec a la ciutat de Girona i una prosopografia dels qui l'exerciren entre 1355 i 1443 es troba a: A. Reixach Sala, «Hacienda local y redes financieras», pp. 207-238. Es poden completar certs aspectes a partir de: *Idem*, *Municipi, finances i elits locals*, vol. I, pp. 445-470.

1360 i 1370, encara que les atribucions, obligacions i protocols d'actuació del càrrec quedaren definitivament regulats en provisions expedides des de la cort de l'infant Joan, duc de Girona; en especial, les ordinacions promulgades l'any 1377, corregides dos anys després i ratificades en forma de privilegi perpetu l'any 1386.[23] Finalment, l'any 1445, just al final de l'etapa analitzada, el consell elaborà unes noves disposicions amb l'objectiu bàsic de precisar el mecanisme per al nomenament del càrrec a fi d'equiparar-lo als nous mètodes de «sac i sort» que havia promulgat aquell mateix any la reina Maria i en què no s'havia abordat la figura del clavari. De tota manera, més enllà de definir-ne el mecanisme d'elecció, tan sols es refermaren i es precisaren punts, en línies generals, ja tinguts en compte fins llavors.[24]

Després de les constants modificacions entre 1367 i 1383 comentades abans, a l'altura de 1390 la clavaria de les imposicions s'havia consolidat tant des del punt de vista de la composició de les partides que controlava com de la manera de gestionar-les. Sense anar més lluny, ho transmeten els registres comptables que es conserven en sèries bastant completes a partir d'aleshores. Això no treu que, en dècades posteriors, calgués intentar trobar solucions als desajustos provocats per problemes com els endarreriments en les entregues dels arrendataris d'imposicions i els retards que comportaven en la liquidació de pagues assignades a la clavaria, cosa que conduí a plantejar-se la responsabilitat que requeia sobre el qui exercia de tresorer. Amb tot, es consolidà com un ofici remunerat i era incompatible per algú que en el mateix exercici participés per via directa o indirecta en l'arrendament d'exaccions municipals. El càrrec, alhora, estava sotmès a la voluntat política de l'executiu municipal, instància des d'on cada cop més sovint s'escollí sense reunir el consell. Malgrat això, durant el període analitzat no es conserven pistes de l'expedició regular d'ordres de pagament a favor del tresorer que en demostrin una supervisió contínua de l'activitat.

Encara que partien del tronc comú de la incipient hisenda local del segon quart del tres-cents, les atribucions i els mecanismes d'accés a la clavaria dels jurats, l'altra existent a la ciutat a partir d'aproximadament 1380, acabaren resultant força diferents: fou gestionada per un dels sis membres de l'executiu. I és que, com a conseqüència de l'assignació completa dels impostos indirectes al pagament dels interessos de les rendes emeses durant els decennis de 1360 i 1370, la caixa que seguí sota control directe de la juraderia es convertí en una mena de calaix de sastre on confluïen totes les fonts fiscals i altres rèdits a favor de la ciutat excepte les imposicions. Així doncs,

[23] Per ordre de menció: ACA, C, reg. 1723, ff. 38v-42r, 1377/11/10, Girona (*Apèndix documental*, document 3); AMGi, I.1.1, n. 9, ff. 2r-4v, 1379/02/11; Ll. Verd, doc. 340 (1386/11/19).

[24] *Apèndix documental*, document 4.

drenava ingressos molt diversos, encara que relativament modestos; a la vegada que assumia despeses també variades, però menors respecte del deute censal i dels salaris ordinaris que se satisfeien des de la clavaria de les imposicions.

El jurat que, en paral·lel a les tasques pròpies del càrrec i amb una petita retribució addicional, administrava la tresoreria associada a l'executiu normalment percebia, entre d'altres partides: el que procedia de talles o impostos directes (recurs que seguí utilitzant-se fins a principis del quatre-cents); les barres recaptades arran de concessions reials periòdiques;[25] una prestació anual de 600 s. per part de l'aljama de jueus de la ciutat des de l'any 1359; durant el darrer terç del segle XIV, els emoluments que generà l'exercici de la jurisdicció, de forma temporal, per part del govern municipal en algunes parròquies de les rodalies; i altres rebudes més esporàdiques com una fracció dels ingressos del mostassaf, certes llicències de tipus urbanístic o les aportacions obligatòries de la universitat de la vila de Sant Feliu de Guíxols per cofinançar missatgeries.

Entre les despeses, encara més canviants, destaquen els salaris no consignats als ingressos de les imposicions, els costos derivats d'enviar síndics de Corts i altres legacions, d'organitzar celebracions cíviques o de processos judicials, així com d'altres que podríem incloure dins de l'apartat de serveis comunitaris, és a dir, la provisió de gra o certs treballs d'obra pública, comptant que el procés d'emmurallament, en les fases més decisives, donà peu a administracions específiques.[26]

Tot plegat, però, implicà una activitat més espaiada en el temps i menys compromesa que no pas el clavari de les imposicions. Insistim, alhora, que l'administrador de la clavaria dels jurats era un dels propis regidors, amb cert marge de maniobra per actuar, per bé que obligat a presentar comptes per ser auditats i sempre responent a decisions conjuntes dels seus homòlegs. Fruit d'una tria interna dels membres del propi executiu una vegada prenien possessió del càrrec, en general exerciren la funció membres de la dupla de la mà menor o de la mitjana.

Pel que hem apuntat, doncs, la importància de la clavaria consagrada al pagament dels interessos del deute a partir del producte de les imposicions fou bastant superior a la de la tresoreria sota control de la juraderia. D'aquí que el responsable de la clavaria anomenada de les imposicions tingués un

---

[25] Pel que fa al repartiment de talles i a la recaptació d'impostos indirectes a forasters i mercaderies de pas per la ciutat de Girona: A. REIXACH SALA, *Institucions locals i elits*.

[26] Per una perspectiva àmplia de la gran varietat de despeses de les administracions municipals baixmedievals classificades segons criteris funcionals, és a dir, d'acord amb el motiu i el sentit de cada despesa: Jordi MORELLÓ BAGET, Pere VERDÉS PIJUAN, «Les dépenses municipales: essai de typologie», a D. Menjot, M. Sánchez Martínez (coords.), *La fiscalité des villes au Moyen Âge*, 3, pp. 35-40.

gran protagonisme en el funcionament de l'administració financera municipal. Malgrat això, actuà rodejat dels corresponents òrgans de govern, així com d'altres mecanismes de control, en especial, la comissió d'auditors de comptes, institucionalitzada a inicis de la dècada de 1340.

En efecte, des de l'any 1341, cada 1 de gener, juntament amb els oficis de jurats i de sobreposats de les obres, es passaren a nomenar tres prohoms de cadascuna de les tres mans que es dedicarien a l'audició de l'activitat financera de l'executiu i de qualsevol individu que hagués administrat comptes en nom de la universitat. Per consegüent, l'exercici d'una de les tres places d'aquestes comissions auditores, paritàries des del punt de vista estamental, constituïa una de les vies més influents per intervenir en la hisenda municipal. En el cas de la ciutat de Girona durant el període estudiat, aquests auditors sempre examinaren la documentació justificativa d'una determinada operació *a posteriori*, contrastant simplement els trasllats dels llibres de comptes amb els reculls de contractes notarials.[27] La seva funció i procediments no variaren gaire al llarg de l'època analitzada, per bé que el perfil dels compte-retents es diversificà en paral·lel a l'ampli desplegament i a la major complexitat adquirida per l'administració financera local.[28]

En una primera anàlisi del funcionament d'aquesta instància, s'observa que, tot i que es renovava cada any de forma puntual, no s'ocupava amb rigor cronològic de la fiscalització dels diversos oficis i administracions, en la mesura que molts dels qui exercien una tasca en nom del municipi no en presentaven els comptes corresponents fins força temps després.[29] La seva activitat, a més, es veié ocasionalment alterada per la designació d'oïdors

---

[27] En algunes altres poblacions catalanes, la fiscalització de comptes, a més d'haver-hi auditors, també anà a càrrec dels anomenats racionals, que intervenien regularment en l'administració dels funcionaris municipals, com s'ha mostrat per Cervera, on, per exemple, signaven totes les ordres de pagaments dels regidors o, en èpoques més tardanes, havien de supervisar diàriament la recaptació d'impostos. P. VERDÉS PIJUAN, *Per ço que la vila no vage a perdició,* pp. 93-96, 151-160. Per més detalls i bibliografia específica sobre la figura del racional que també es trobava des de finals del segle XIV en localitats com Barcelona, Lleida, Tarragona, Vic, València o Saragossa: P. VERDÉS PIJUAN, «Le contrôle de la gestion financière des villes catalanes». L'aparició del càrrec de racional a la ciutat de Girona no es produí fins al segle XVI.

[28] En l'estudi de poblacions del Migdia francés com ara Saint Flour o Montferrand, A. Rigaudière també fa referència a la irrupció, en una cronologia similar (durant els anys 1350), de nous actors en l'escena administrativa i financera com un dels principals detonants per a l'aparició de comissions auditores. En el seu cas, a més, ho vincula a una significativa contestació social: Albert RIGAUDIÈRE, «Le contrôle des comptes dans les villes auvergnates et vellaves aux XIVe et XVe siècles», a Philippe Contamine, Olivier Mattéoni (dirs.), *La France des principautés: Les Chambres des comptes XIVe et XVe siècles*, París, Comité pour l'Histoire économique et financière de la France, 1996, pp. 207-242.

[29] No resulta infreqüent que els auditors d'una legislatura determinada s'encarreguessin de la fiscalització d'una clavaria fins a cinc anys després d'haver-se tancat l'exercici corresponent. Aquestes demores també es documenten a la Tarragona del segle XV, on molts clavaris incompliren els propis capítols tocants a això que havien jurat en prendre possessió del càrrec, si bé de vegades la trigança resultà de la inoperança dels oïdors, que allí col·laboraven, en principi, amb el racional en la inspecció de comptes:

aliens a la comissió escollida de forma ordinària, una dinàmica que es registra sobretot durant la dècada de 1370, coincidint amb la temptativa de la cort de l'infant Joan, primogènit de Pere el Cerimoniós, d'intervenir en la inspecció de les finances locals dels seus dominis.[30]

Com hem avançat, els auditors de comptes conformaven un òrgan col·legiat i amb representació de les tres mans. No es documenten conflictes amb l'executiu, cosa que demostraria que tendia a haver-hi bona sintonia entre els membres d'un i l'altre equip o, almenys, un cert respecte per les resolucions dels elegits per examinar els comptes de la institució municipal. Val a dir, en qualsevol cas, que no es promulgaren mai requisits especials per exercir aquesta funció; es devien donar per descomptades qualitats com ara la bona reputació, l'experiència financera i la solvència. En contrapartida, hi ha indicis per pensar que alguns veïns no estaven disposats a assumir la tasca, per tal com es registren diverses renúncies de ciutadans poc temps després d'haver estat escollits, comparativament amb més freqüència, fins i tot, que d'altres càrrecs.[31]

El desenvolupament experimentat per les tresoreries municipals afavorí l'aparició d'agents temporals. Ens tornarem a referir al fenomen més endavant. Tanmateix, algunes d'aquestes ocupacions esporàdiques resultaren força recurrents i adquiriren bastant relleu en determinades etapes. D'aquí que, entre les figures més rellevants de l'administració financera gironina, convingui situar al costat de clavaris i auditors la figura dels síndics centrats en l'emissió de deute.[32]

Es tracta d'un dels exponents més clars del model d'ocupació temporal basada en la fórmula dels sindicats, a banda que els criteris que en regiren la designació i els protocols d'actuació quedaren millor regulats que no pas en

---

Francesc CORTIELLA ÒDENA, *Una ciutat catalana a darreries de la baixa edat mitjana: Tarragona*, Tarragona, Diputació de Tarragona, 1984, pp. 264-265.

[30] Aquest conflicte latent i les pressions dels edils gironins per evitar el que consideraven una intromissió es manifestà en situacions com ara les correccions introduïdes l'any 1379 a la primera versió d'unes ordinacions promulgades des de la cort de l'infant Joan i en què se suprimí el punt en què es disposava que el retiment de comptes per part del clavari de les imposicions s'havia de fer davant dels oïdors acompanyats sempre per dos juristes de l'entorn reial: *Apèndix documental*, document 3. Malgrat la modificació, en dates properes es documenta alguna nova designació extraordinària de gironins com a auditors que no actuaven en tant que membres del consell local, sinó com a oficials de la cort del futur successor de Pere III.

[31] Sabem que un dels «rebedors» renuncià al càrrec al·legant motius personals i es designà un substitut, almenys, els anys 1399, 1403 i 1411: AMGi, I.1.1, n. 34, f. 35v, 1399/03/15; AMGi, I.1.1, n. 36, ff. 97r-98v, 1403/03/26; AMGi, I.1.1, n. 41, f. 53v, 1411/07/31. De manera semblant, l'any 1400, un dels escollits es resistí a acceptar des de bon principi el nomenament i dels de 1433 un no es veié capacitat per jurar el càrrec: AMGi, I.1.1, n. 35, ff. 14r-15v, 1400/01/13; AMGi, I.1.1, n. 51, ff. 106v-108r, 1433/10/23.

[32] Tal com hem apuntat, per més precisions sobre la funció i, en especial, el perfil dels síndics per a l'emissió de deute documentats a la ciutat de Girona durant el període que ens ocupa, juntament amb la bibliografia que s'hi cita: A. REIXACH SALA, «La emisión de deuda municipal», pp. 143-169.

altres perfils de síndic. De fet, llur comesa s'enquadrava perfectament dins del marc legal tocant a l'endeutament de les viles i ciutats del principat. Alhora, les concessions expedides a favor de la corporació de Girona per recórrer a la venda de violaris i censals ja contemplaven la possibilitat que els governants municipals hi procedissin personalment o a través d'agents.[33]

Dins d'aquests paràmetres, des del consell es permetia als síndics dur a terme l'emissió de productes financers de la tipologia i fins al capital màxim que s'especificaven en la llicència corresponent. Alhora, se'ls autoritzava a completar tots els tràmits requerits en cada operació i se'ls atorgaven els poder necessaris per fer-ho, és a dir, molt a grans trets: cercar compradors (de vegades amb la col·laboració de corredors professionals), rebre'n els preus i obligar el conjunt de béns i singulars de la universitat en els contractes d'emissió.[34] Ho recollien tot plegat en els llibres de comptes amb què sotmetien a audició les seves gestions. En alguns casos bestragueren sumes de diners i assumiren un cert paper financer, cosa que els era retribuïda mitjançant la deducció dels ingressos obtinguts.

Altres ocupacions temporals lligades a la hisenda

Tal com mostra la figura dels agents centrats en l'emissió de deute en nom de la ciutat, el dinamisme que adquiriren les administracions municipals durant les dècades centrals del tres-cents implicà el concurs d'actors diversos ultra els càrrecs de renovació periòdica. El sentit exacte de cadascuna de les missions que se'ls encomanaren varià força i se n'hauria d'assajar una classificació exhaustiva. Tanmateix, el tema no forma part de l'estructura argumental de la present publicació, de manera que ens limitarem a apuntar aspectes generals de les ocupacions més rellevants.

Algunes de les derivades de designacions temporals del consell amb més recorregut foren les lligades al repartiment i col·lecta de talles. Ens referim, d'entrada, als ordenadors o talladors, és a dir, els nomenats responsables de taxar els membres de la comunitat quan s'optà per contribucions a través d'impostos directes; recurs que en el cas de Girona tingué certa reper-

[33] Josep Maria Font Rius, «La administración financiera en los municipios medievales», a *Estudis sobre els drets i institucions locals en la Cataluña medieval: col·lectànea de treballs del prof. Josep M. Font i Rius amb motiu de la seva jubilació acadèmica*, Barcelona, Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona, 1985, pp. 611-637, en concret pp. 627-628. Per un exemple aïllat d'aquestes llicències d'endeutament a favor de la ciutat de l'Onyar: AMGi, I.3.3.2.4, RG 43136, ff. 1v-2r, 1397/12/07 (lletra de 1397/08/14).

[34] A propòsit dels sindicats i de les clàusules habituals de les cartes de venda, vegeu: M. Sánchez Martínez (ed.), *La deuda pública*, pp. 347-348, 370-374. Per més detalls: Daniel Rubió Manuel, «L'estructura diplomàtica dels censals morts i els violaris», a Josep Serrano Daura (ed.), *El territori i les seves institucions històriques*, vol. II, Barcelona, Fundació Noguera, 1999, pp. 843-863.

cussió durant el darrer terç del segle XIV. Atès que la documentació conservada a la ciutat de l'Onyar a propòsit de la confecció de talles resulta poc prolixa, disposem d'escasses referències sobre el seu rol.[35] Amb tot, la tria de talladors havia de cenyir-se a certs criteris de representació i era habitual que es nomenessin equips amb un nombre proporcional de membres de cadascuna de les tres mans.

A part de persones que s'ocupessin de la taxació dels contribuents, la implementació de talles requeria la intervenció de recaptadors. En el cas dels impostos directes, trobem els llevadors de talles, una ocupació també difícil de resseguir a través de les fonts conservades.[36] En casos en què el repartiment de l'exacció prengué com a referència la composició tripartida de la comunitat política, s'elegiren col·lectors per a cadascuna de les mans. En l'etapa estudiada foren més excepcionals els recaptadors d'imposicions o impostos indirectes. I és que, com explicarem, tan sols en exercicis comptats la recaptació dels principals impostos percebuts per la hisenda local no s'arrendaren al millor postor.

En paral·lel a les ocupacions esmentades, es desenvolupà una altra fórmula per tal de delegar des de l'executiu o el consell diverses tasques en profit del consistori. Ens referim als sindicats, investits a través d'una escriptura notarial i destinats a finalitats diverses. Tots compten amb elements jurídics i procedimentals comuns, però, centrant-nos en els d'àmbit econòmic, destaquen, a banda dels dedicats a l'emissió de deute ja descrits, els vinculats amb les obres de les muralles i els implicats amb l'abastament alimentari de la ciutat. No ens fixarem en altres dedicats a exigir deutes pendents a favor de les arques municipals o a missions més puntuals.

El procés d'emmurallament, atesos els grans recursos econòmics que absorbí, fomentà l'articulació d'administracions força autònomes respecte de les tresoreries principals.[37] Malgrat que les fonts notarials i comptables són més escasses en aquest àmbit que no pas les tocants a la venda de violaris i censals, consta que, des de l'any 1362, el rei Pere III nomenà obrers del

---

[35] Tanmateix, estudis sobre d'altres casos n'ofereixen un bon retrat: Max TURULL RUBINAT, «El impuesto directo en los municipios catalanes medievales» a *Finanzas y fiscalidad municipal. V Congreso de Estudios Medievales*, Lleó, Fundación Sánchez Albornoz, 1997, pp. 73-133; M. TURULL RUBINAT, J. MORELLÓ BAGET, «Estructura y tipología de las "estimes-manifests"», pp. 271-326; Marc TORRAS SERRA, *La crisi del segle XV a Manresa. Una aproximació a partir dels llibres de manifests*, Manresa, Fundació Caixa de Manresa, 1996; P. VERDÉS PIJUAN, «Administrar les pecúnies e béns de la universitat», pp. 866-909.

[36] Cervera també constitueix un bon cas per comparar en l'estudi de la figura dels recaptadors: P. VERDÉS PIJUAN, «*Administrar les pecúnies e béns de la universitat*», pp. 909-936.

[37] La síntesi més actual sobre el tema és: P. VERDÉS PIJUAN, «Els processos d'"emmurallament"» a *L'art gòtic a Catalunya*, vol. III, *Arquitectura. Dels palaus a les masies*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 2003, pp. 130-137. Quant al cas concret de la ciutat de Girona, una panoràmica eminentment bibliogràfica a: A. REIXACH SALA, *Municipi, finances i elits locals*, vol. I, pp. 230-237.

projecte tres ciutadans gironins, els quals havien d'actuar segons les directrius marcades per un comissari enviat expressament per la Corona a la ciutat.[38] L'organigrama que cristal·litzà aleshores s'anà adaptant a les necessitats que aparegueren durant les dècades subseqüents.

Des de l'any 1366, els jurats adquiriren majors competències per nomenar personal encarregat d'executar les obres i implantar procediments fiscals com ara talles. Tot i això, no fou fins l'any 1398 que les atribucions que havien tingut els obrers escollits pel rei foren definitivament assumides per l'executiu municipal. Fins llavors, el consistori controlà sobretot els supervisors diaris de la feina realitzada per la mà d'obra contractada o els veïns i els administradors dels cabals disponibles, una ocupació esporàdica que anà canviant de terminologia. En realitat, es tracta de diferents tipus de gestors, alguns dels quals eren simples receptors de fonts fiscals, mentre que d'altres, anomenats distribuïdors, combinaren la percepció d'ingressos amb el pagament de totes les expenses lligades a l'obra.[39]

En una cronologia paral·lela, es desenvoluparen els agents temporals designats per a l'aprovisionament de vitualles, en especial cereal panificable.[40] Amb tot, es tracta d'un tema realment complex i que, almenys en el cas de Girona, requeriria una anàlisi aprofundida que inclogués tot el conjunt d'estructures relatives a la producció, la comercialització i el consum de gra. Cal tenir en compte, a més, que l'abastament frumentari coordinat des del govern local no sempre es vehiculà a través del mercat, sobretot quan les necessitats apremiaven.[41]

---

[38] ACA, C, reg. 1181, f. 176r-v, 1362/10/23, Girona. Dos dels obrers designats aleshores, Pere II Prat i Bernat I Sarriera, assumiren l'ocupació durant força temps i se'ls recordava per això temps després, encara que amb el pas dels decennis acabaren morint o foren rellevats per altres ciutadans distingits.

[39] En el cas de Girona, igual que el de moltes altres ciutats i viles catalanes, s'observa un nivell d'especialització en aquestes estructures equiparable al de poblacions franceses afectades per la Guerra dels Cent Anys, alhora que es detecten molts paral·lelismes en les figures de receptors de moneda, de pagadors de proveïdors i d'operaris o de supervisors dels treballs quotidians: A. RIGAUDIÈRE, «Le financement des fortifications urbaines en France», pp. 471-497.

[40] Voldríem destacar per la diversitat d'aspectes i recerques prèvies que sintetitzen els treballs següents: Jordi MORELLÓ BAGET, Christian GUILLERÉ, «Approvisionnement et finances municipales en Méditerranée occidentale: l'exemple de la Couronne d'Aragon», a D. Menjot, M. Sánchez (coords.), *La fiscalité des villes*, vol. 3, pp. 267-294; A. RIERA MELIS, «Crisis frumentarias y políticas municipales de abastecimiento», pp. 125-161; Jordi MORELLÓ BAGET, «Agli albori dell'istituzionalizzazione del microcredito sui cereali: l'insediamento delle *Arcas* di Misericordia e dei *pósitos* municipali nel Basso Medioevo ispanico», a Ippolita Checcoli (ed.), *I Monti frumentari e le forme di credito non monetarie fra Medioevo ed Età Contemporanea*, Bolonya, il Mulino, 2015, pp. 391-425.

[41] Estaríem, doncs, en el marc que J. V. García Marsilla identifica, en especial, amb els anys de carestia i que defineix com «una "guerra de todos contra todos" por conseguir una mínima cantidad de cereal»: Juan Vicente GARCÍA MARSILLA, *La jerarquía de la mesa: los sistemas alimentarios en la Valencia bajomedieval*, València, Diputació de València, 1993, p. 45. A propòsit de provisions legals i pràctiques en aquest sentit a la ciutat de Barcelona (en especial, la cèlebre «vi vel gratis») i d'altres de

Fos com fos, sovint es nomenaren síndics amb la comesa de comprar quantitats de gra per ser venudes en nom del consistori dins de la ciutat i, per això, se'ls conferien poders per negociar la compra amb un mercader, lliurar-li el preu acordat o garantir el pagament i coordinar la revenda final als consumidors. Així, esdevenien agents amb atribucions, en essència, financeres. Com veurem, convé distingir la seva figura dels qui mercadejaven amb càrregues cerealístiques i ocasionalment en vengueren a la ciutat o dels comerciants a qui se'ls pagaren primes per exportar-ne. Fos com fos, de vegades no es considerà oportuna la constitució de síndics i les gestions per a la provisió de cereal anaren a càrrec dels jurats o directament del clavari dels jurats.

En suma, el bon funcionament d'una administració que, igual que en la majoria de municipis, havia esdevingut bastant complexa des de les dècades de 1360 i 1370, depenia d'agents diversos en paral·lel als oficials de nomenament ordinari. Com hem vist, es documenten varis procediments per encomanar tasques a aquests agents, tot i que el mecanisme més habitual, deixant de banda l'àmbit de la recaptació de talles, passà per la creació de sindicats.

La inversió en els fiscs municipals: mecanismes i oportunitats

En paral·lel a l'ampliació d'efectius vinculats a la gestió de l'erari local, des del moment que el deute a llarg termini s'assentà en les finances de viles i ciutats i les tresoreries municipals es convertiren en importants motors d'activitat econòmica, no només requeriren nous agents, sinó que passaren a oferir diferents possibilitats d'inversió i de lucre. Entorn de les corporacions locals es formaren veritables negocis fiscals i financers, en essència, acords i transaccions entre els representants de la universitat i diversos particulars. Es distingeixen quatre àmbits on es produí aquesta interacció. En primer lloc, la concertació de crèdit a les arques municipals; en segon terme, l'arrendament del dret a recaptar impostos (en especial, de tipus indirecte); així mateix, la provisió de serveis financers; i, finalment, el subministrament de béns.

---

gairebé equivalents que es replicaren, entre d'altres ciutats, a Girona, Josefina Mutgé Vives, *La ciudad de Barcelona durante el reinado de Alfonso el Benigno (1327-1336)*, Barcelona, IMF-CSIC, 1987, pp. 76-80; Eva Serra Puig, «Els cereals a la Barcelona del segle xiv», a *Alimentació i societat a la Catalunya medieval*, Barcelona: IMF-CSIC, 1998, pp. 71-95, en especial pp. 82-83; Victòria A. Burguera Puigserver, «"Car més val contendre ab la quartana que ab flaquea": Conflictividad marítima en tiempos de carestia en la Corona de Aragón a principios del siglo xv», *Revista Universitaria de Historia Militar*, 6/11 (2017), pp. 43-61. Per un exemple concret de la capital gironina documentat l'any 1363: Ll. R., vol. I, doc. 276, 1363/11/19.

Concertar crèdit a la corporació local

En efecte, una de les formes més comunes de participar en les finances locals tenia a veure amb el fet que certs particulars oferissin crèdit a les corporacions municipals. A la pràctica, es presenten modalitats prou diverses. Les més habituals eren, però, els préstecs a curt termini a interès *(mutua)* i la contractació de rendes vitalícies (violaris), perpètues (censals morts) o mixtes. Segons ja ha estat estudiat pel conjunt de Catalunya i s'ha pogut resseguir pel cas concret de Girona, a les dècades de 1340 i 1350 s'acabà imposant la segona fórmula a la primera. En general, els capitals manejats eren majors en les transaccions en què intervenien instruments financers concrets i normalment en derivava una relació més estreta i duradora entre el creditor i el conjunt del sistema fiscal i financer local.

A propòsit de la modalitat dels préstecs a curt termini, simplement cal destacar que constituïa una forma de crèdit ben estesa en els mercats privats i que, a mitjan tres-cents, ja es podria considerar un recurs tradicional. Sempre s'ha tendit a associar amb pràctiques usuràries i, com se sap, els operadors jueus assoliren un gran protagonisme en aquest segment del mercat financer arreu de la corona.[42] Amb tot, en el cas de les corporacions públiques els instruments a curt termini es caracteritzaven sobretot per la seva opacitat. Després de l'aparició dels violaris i dels censals a la dècada de 1340, continuaren existint préstecs a curt termini i majoritàriament els oferiren ciutadans cristians, si bé, com mostren diversos autors, la documentació tan sols els reflecteix de manera indirecta.[43] D'aquí que, sota l'aparença d'un *mutuum* o d'un reconeixement de deute, de vegades trobem no només préstecs a curt termini, sinó també estratègies per compensar bestretes realitza-

[42] La bibliografia sobre aquest mecanisme d'endeutament és prou extensa i no la resseguirem a fons. Alguns dels treballs que s'hi refereixen per l'àrea concreta de Girona i per la Corona d'Aragó en general: C. Guilleré, «Le crédit à Gérone», pp. 363-379; Xavier Soldevila Temporal, *Crèdit i endeutament al comtat d'Empúries (1330-1335)*, Castelló d'Empúries, Ajuntament de Castelló d'Empúries, 2008; Lluís Sales Favà, «Suing in a local jurisdictional court in late medieval Catalonia. The case of Caldes de Malavella (1328-1369)», *Continuity and Change*, 29/1 (2014), pp. 49-81; Manuel Sánchez Martínez, «El mundo del crédito en la Corona de Aragón», a Aurelio Pérez Jiménez, Gonzalo Cruz Andreotti (eds.), *Hijos de Mercurio. Banqueros, prestamistas, usureros y transacciones comerciales en el mundo mediterráneo*, Madrid – Málaga, Ediciones Clásicas & Charta Antiqua, 2006, pp. 343-374, en especial pp. 347-350; J.V. García Marsilla, *Vivir a crédito en la Valencia medieval*, pp. 39-70.

[43] P. Verdés ja alerta de la complexitat del crèdit a curt termini i els reptes que plantegen les fonts en aquest sentit: P. Verdés Pijuan, «*Per ço que la vila no vage a perdició*», pp. 269-276. Malgrat això, identifica un centenar d'operacions creditícies dutes a terme pel municipi de Cervera entre aproximadament 1387 i 1516 (moltes concentrades en les etapes de majors premures econòmiques) i que inclouen des de *mutua* fins a comandes, canvis i empenyoraments. També se segueix documentant el recurs a préstecs a curt termini (entre els quals barates d'oli) a les viles de Valls i Reus fins a les dècades centrals del segle xv: J. Morelló Baget, *Fiscalitat i deute públic*, pp. 745-756. Quant a l'exemple de la vila de Sant Feliu de Guíxols: P. Orti Gost, «La deuda pública municipal», pp. 109-111.

des per canviadors des dels seus establiments o despeses assumides per veïns de la ciutat en circumstàncies variades. Per això, entre els prestadors o persones que oferiren crèdit a curt termini en un sentit ampli trobem autèntics financers involucrats en contractes amb clar ànim de lucre, a la vegada que d'altres persones que esdevingueren creditores de la institució per un ampli ventall de motius.

Així mateix, un element bàsic que havien de resoldre els governants locals en endeutar-se per mitjà de préstecs a curt termini era la forma de retornar els capitals i interessos; sobretot, a partir de la consolidació, entre els anys 1365 i 1384, de la clavaria de les imposicions, tresoreria que, com he explicat, absorbia tot el producte de l'arrendament de les imposicions a fi de pagar el deute censal. Amb el principal ingrés fiscal del consistori bloquejat, la devolució dels *mutua* als respectius prestadors s'hagué de vincular a d'altres recursos com les talles que se seguiren repartint fins a principis del segle XV, els rèdits proporcionats per les barres o els drets de pesos i mesures, entre d'altres fonts secundàries, com ara la contribució anual de l'aljama jueva al municipi, els emoluments derivats de certes jurisdiccions temporalment alienades a favor de la ciutat o la part corresponent dels que generés l'activitat del mostassaf.[44] Això suposava que aquests prestadors tinguessin un interès especial perquè els procediments previstos donessin els fruits desitjats.

Amb tot, l'emissió de rendes en forma de deute públic obrí una nova via de participació en els negocis del municipi. Com se sap, les vendes de rendes vitalícies i perpètues es passaren a utilitzar com a modalitat preferent de crèdit des de la dècada de 1340 i, en especial, de la de 1350. Un dels motius que empenyé a les autoritats municipals foren, sens dubte, els avantatges oferts per aquests instruments respecte dels *mutua* o altres productes utilitzats fins llavors.[45] Els contractes emprats, d'entrada, amb més freqüència foren els violaris a un interès del 14,28 %, mentre que els censals, difosos en una segona etapa, s'emeteren en un primer moment al 7,14 %, taxa que s'anà rebaixant al 5 i, fins i tot, al 4,16 % entre finals del segle XIV i principis del següent. A grans

[44] Per diferents mostres de cadascuna de les possibilitats: AMGi, I.1.1, n. 10, f. 34v, 1380/06/27; *Ibidem,* n. 36, f. 62r, 1402/04/20; *Ibidem*, n. 31, f. 18v, 1394/12/31; *Ibidem*, n. 10, ff. 11r-12v, 1380/03/12.

[45] Els violaris i censals aportaren força millores respecte de les formes de crèdit tradicionals. Gràcies a la seva aparició fou possible concertar préstecs de quantitats generalment més importants a un interès inferior que els *mutua*. A més, afavorien un crèdit amb unes garanties i obligacions adaptables a moltes circumstàncies i, en virtut de la reflexió teològica i moral que suscitaren, permeteren als implicats eludir la condemna d'usura que sempre havia pesat sobre les fórmules de crèdit més arrelades. Pel que fa a la descripció dels trets fonamentals dels violaris i dels censals morts: P. VERDÉS PIJUAN, «El mercado de la deuda pública», pp. 247-251. Quant a la resta d'aspectes apuntats: D. RUBIÓ MANUEL, «L'estructura diplomàtica dels censals morts», pp. 843-863; J. V. GARCÍA MARSILLA, *Vivir a crédito en la Valencia medieval*, pp. 177-227; Josep HERNANDO DELGADO, «Les controvèrsies teològiques sobre la licitud del crèdit a llarg termini», a M. Sánchez Martínez (coord.), *El món del crèdit*, pp. 213-238.

trets, doncs, tingué lloc una progressiva substitució dels violaris en benefici dels censals morts a partir de les dècades de 1370 i 1380; una procés que, tanmateix, ja s'havia iniciat en conjuntures puntuals dels decennis de 1350 i 1360, normalment a través de fórmules mixtes en què una part de la renda s'emetia a dues vides i l'altra a perpetuïtat (o a censal), la qual cosa suposava una lleugera disminució del tipus d'interès a un interval entre el 9 i l'11 %.

Tant els violaris com els censals morts eren venuts a carta de gràcia o amb pacte de retrovenda, o sigui garantint per contracte al venedor o prestatari la possibilitat de redimir o lluir la renda emesa. Tanmateix, cal subratllar que en cap d'ambdós instruments, a diferència de les fórmules financeres actuals, no es preveia una amortització gradual del capital, sinó que el contracte únicament es cancel·lava amb el retorn íntegre per part del deutor de la suma prestada. Ho podria fer, però, quan ho decidís, a menys que es pactés una data límit a través d'una carta de gràcia amb vigència temporal *(ad tempus)*. Així mateix, una de les novetats més importants que experimentaren algunes administracions catalanes a les darreres dècades del segle XIV (en el cas concret de Girona calgué esperar a inicis del quatre-cents) passà per l'emissió de censals anomenats perpetuals, per tal com es venien sense carta de gràcia, és a dir, sense contemplar el dret a la lluïció, cosa que suposava situar la taxa d'interès per sota del 3,5 o el 3 %.

Els violaris i els censals eren emesos en nom de tota la universitat o comunitats de ciutadans gironins i qualsevol particular o persona jurídica, fos quina fos la condició social i la procedència geogràfica, podia adquirir rendes emeses pel municipi sempre que disposés de capitals suficients i acceptés les condicions negociades amb els responsables de cada procés d'emissió. Val la pena apuntar que l'administració que ens ocupa normalment aprofità les possibilitats àmplies que li oferiren els mercats financers de la pròpia ciutat i tingué els inversors locals com a primera opció, cercant ofertes més enllà tan sols en episodis excepcionals de saturació.

L'arrendament d'exaccions municipals

Un altre dels negocis importants a què donà peu la consolidació de les estructures fiscals i financeres del govern de Girona a les dècades centrals del segle XIV fou l'arrendament de les imposicions municipals. En paral·lel, es licitaren les barres, els drets de pesos i mesures i certes exaccions extraordinàries, com ara el vectigal per a la construcció de la llotja o casa de la ciutat a partir de 1414.[46] Amb tot, les dates assenyalades en el calendari

[46] C. GUILLERÉ, «Un exemple de fiscalité urbaine indirecte: les imposicions géronaises aux XIVe et XVe siècles», a Denis Menjot, Manuel Sánchez Martínez (coords.), *La fiscalité des villes au Moyen Âge*

econòmic es corresponien amb l'arrendament, que tenia lloc els darrers dies de desembre, del principal ingrés del municipi, els impostos que gravaven el consum i la circulació de productes alimentaris i altres de primera necessitat.

Des de, com a mínim, l'any 1367 se'n distingien 7 i consistien, a grans trets, en el següent. Una de les més feixugues pels contribuents i que se solia licitar per un valor més elevat, era la que gravava el consum i la comercialització de raïm i vi en funció de les càrregues o del seu valor de transacció. Una altra incidia en la carn, en general, només tenint en compte la quantitat intercanviada o consumida. Les imposicions que fiscalitzaven els cereals, en canvi, tot i implicar xifres també substancioses, presentaven dues modalitats essencials: una, la de la farina, que gravava el gra una vegada mòlt i en funció de la seva qualitat i, l'altra, la dita del gra de les places o, simplement, de les places, que repercutia en la compra-venda de cereals fossin o no panificables. La darrera exacció alimentària corresponia al peix fresc.

Quant a les relatives a la resta de productes, destacava la imposició anomenada de les mercaderies, prevista per una llarga sèrie de matèries primeres, béns manufacturats i certs aliments no inclosos en les anteriors com ara l'oli, el formatge o els fruits secs. En paral·lel, una, coneguda com la dels honors, se cenyia a les operacions immobiliàries i financeres (violaris i censals morts).

A partir de mitjana dècada de 1380, a aquest entramat inicial se sumaren algunes tarifes suplementàries a les exaccions ja existents sobre la carn, el gra o les mercaderies que, en teoria, s'havien d'arrendar temporalment per separat, però que en aquell moment s'hi acabaren incorporant. En conjuntures posteriors es repetí de forma puntual l'estratègia, en especial en els casos de la carn i la farina, si bé tan sols durant exercicis concrets. Per una altra banda, es crearen dues noves imposicions, en part aïllant-se elements ja contemplats en les vigents. Així, des dels anys 1385 i 1386, s'uniren a les subhastes ordinàries una exacció específica sobre els animals novells, és a dir, sobre els porcells, anyells i cabrits (noms amb la qual era denominada indistintament) i una altra sobre el mercadeig de sal.

Deixant de banda els gravàmens que incloïen, cal destacar que els governants locals no s'ocupaven personalment de la recaptació d'aquests impostos indirectes, sinó que, a fi de reduir costos, en cedien el dret als millors postors. En concret, els posaven a l'encant en varis lots perquè individus o grups interessats a adjudicar-se'ls oferissin el preu més elevat possible.

En el cas de la ciutat de Girona, a partir, com a mínim, dels anys de la Guerra dels dos Peres i fins a la fi de l'etapa que analitzem, les imposicions

---

(Occident méditerranéen), vol. 2, *Les systèmes fiscaux*, Tolosa, Privat, 1999, pp. 423-445. Per una descripció de les diverses exaccions i la seva evolució fins a mitjan segle XV, així com certes temptatives de monopoli que no acabaren quallant: A. REIXACH SALA, *Institucions locals i elits*.

s'arrendaven regularment per un període anual complet que acostumava a iniciar-se l'1 de gener. Per això, a les acaballes de cada exercici, coincidint també amb els darrers dies de la legislatura, els jurats subhastaven els diversos grups d'impostos (7, en un principi, i 9 amb els dos que, com hem apuntat, es crearen successivament els anys 1385 i 1386), a banda dels drets sobre els pesos i mesures de la ciutat i normalment també les barres. Malgrat això, en certes ocasions s'introduïren canvis en el calendari habitual dels arrendaments, *a priori*, amb el propòsit d'augmentar-ne el rendiment a còpia d'adequar els terminis de pagament a la tresoreria als ritmes d'ingressos propis de cada imposició. D'aquí que, per exemple, es fessin coincidir els lapses de percepció d'exaccions sobre certs productes alimentaris com el vi o la farina amb els cicles agrícoles específics del raïm o del blat.

Probablement perseguien objectius semblants els arrendaments realitzats per un lapse superior a un any. A més, la prolongació del període recaptatori devia constituir un bon reclam per atraure ofertes millors o negociar possibles bestretes de fraccions del preu per part dels arrendataris. Certament, s'ha explicat que en arrendaments per períodes curts es reduïa el grau d'incertesa que marcava sempre una operació d'aquestes característiques. Des de l'òptica de l'arrendatari, es minimitzava el risc que causes imprevistes perjudiquessin una col·lecta. Al mateix temps, pensant en la institució arrendadora, si per qualsevol raó augmentava eventualment l'activitat d'un determinat sector i, així doncs, milloraven les perspectives de recaptació, el consistori gaudia del marge suficient per endegar noves subhastes adequant les condicions a les noves circumstàncies i exigint imports més substanciosos.[47] Tanmateix, no hem de descartar que la morositat dels arrendataris, la qual en certs moments arribà a nivells insostenibles, no fes replantejar la qüestió dels terminis. En aquest sentit, algun autor ha proposat que la tendència general de les administracions passà per allargar els períodes de col·lecta de les exaccions indirectes i incrementar així el paper financer i l'autonomia dels compradors de cada dret, cosa que, de retruc, contribuïa a millorar les propostes dels inversors.[48]

---

[47] Tradicionalment s'ha considerat que els arrendaments a curt termini són la modalitat més avantatjosa per l'administració i la que permet adjudicar els impostos a canvi de valors més alts. Entre d'altres: J. MORELLÓ BAGET, *Fiscalitat i deute públic*, pp. 550-551. Així, no sorprèn que, en general, s'arrendessin per períodes més breus justament les imposicions més productives. A la Barcelona de principis del segle XV, per exemple, s'observa que era rar en aquests casos fer-ho per més de tres mesos i, en canvi, bastant habitual en d'altres exaccions menors: Jean BROUSSOLLE, «Les impositions municipales de Barcelone de 1328 à 1462», *Estudios de Historia Moderna*, 5 (1955), pp. 3-164, en especial p. 107.

[48] S'ha detectat, en concret, a la ciutat de València a les dècades centrals del s. XIV, on arrendar una imposició cada cop suposava desemborsar preus majors i s'assemblava més a oferir préstecs a mitjà termini: Juan Vicente GARCÍA MARSILLA, «Las empresas del fisco. Arrendamiento y gestión privada de los impuestos en el reino medieval de Valencia (siglos XIV-XV)», a S. Cavaciocchi (ed.), *La fiscalità nell'economia europea*, vol. 2, pp. 851-861, en especial pp. 854-855.

Una altra estratègia aplicada puntualment pels edils gironins amb l'objectiu d'incrementar la immediatesa dels ingressos foren els anomenats arrendaments «a diners primers», és a dir, licitacions en què s'exigia al comprador o arrendatari l'entrega gairebé instantània (amb pocs dies de marge) del total del preu acordat. Alhora, el pacte tendia a segellar-se força abans de l'inici del període de recaptació, de manera que l'administració cobrava l'import amb molta antelació. A la pràctica, tan sols documentem aquesta modalitat per barres subhastades en tres ocasions de les dècades de 1410 i 1420 i en l'«anadiment» de mitja imposició de la farina percebut entre els anys 1412 i 1415.

La tònica habitual dels arrendaments anuals d'impostos també es veié alterada en un altre sentit: durant alguns anys els regidors designaren agents perquè els recaptessin directament en nom del municipi. Abans del segon quart del segle XV, això succeí només en etapes molt excepcionals i tan sols per exaccions concretes. En canvi, des de les darreries de la dècada de 1420 i fins a mitjan decenni de 1440, el recurs a la gestió directa fou comparativament molt més freqüent. La raó per la qual es triava aquesta opció era, en aparença, clara. Sense anar més lluny, l'expressà el clavari de 1430 després que els jurats de l'any anterior no haguessin arrendat la imposició del vi: no ho havien fet «com no's trobà algun qui just ne rahonable preu hi volgués donar».[49] Dit d'una altra manera, si no es presentaven ofertes prou substancioses per l'arrendament, resultava més rendible encarregar la lleva de l'impost a uns col·lectors que dipositessin les quantitats collides directament a la clavaria.[50] De vegades, però, simplement es postergà l'arrendament durant uns mesos a l'espera d'una bona oferta en ferm i fins aquell moment es recaptà de manera directa. En d'altres ocasions, en canvi, l'absència de bons postors i la necessitat de mantenir el volum d'ingressos acostumat portà a percebre l'impost a través de mètodes especials, com succeí amb la imposició de la carn l'any 1434, el qual acabà cobrant-se per mitjà d'un cabeçatge o taxa per cap.[51]

---

[49] AMGi, I.3.3.1.2, llig. 8, reg. 1, f. 2r, 1430.

[50] Cal tenir present, però, que en d'altres municipis la implantació de mecanismes de gestió directa de les imposicions pogué obeir a urgències peremptòries de moneda o, fins i tot, a denúncies de frau en la subhasta: Pere VERDÉS PIJUAN, «"Car les talles són difícils de fer e pijors de exigir". A propósito del discurso fiscal en las ciudades catalanas durante la época bajomedieval», *Studia Historica, Historia medieval*, 30 (2012), pp. 129-153, en concret p. 151. Tot això abans de l'adopció, a la segona meitat del quatre-cents, de complexes estructures de recaptació centralitzada com l'anomenat butlletí, documentat indirectament per les ciutats de Barcelona, Manresa i Vic i ben estudiat per la vila de Cervera: Pere VERDÉS PIJUAN, «La levée de l'impôt indirect dans les municipalités catalanes. Les ordonnances du "butlletí"», a D. Menjot, M. Sánchez Martínez (coords.), *La fiscalité des villes*, 2, pp. 447-462; *IDEM*, «La gestión de los impuestos indirectos municipales en las ciudades y villas de Cataluña: el caso de Cervera (s. XIV-XV)», a D. Menjot, M. Sánchez Martínez (coords.), *La fiscalité des villes*, 4, pp. 173-189.

[51] El recurs a procediments de capitació en la col·lecta d'impostos sobre el consum de productes bàsics es documenta en diverses localitats catalanes i gairebé sempre toparen amb molta oposició: P. VERDÉS PIJUAN, «Car les talles són difícils de fer», p. 147. A la ciutat de Barcelona no s'aplicà una mesura similar en les exaccions sobre la carn fins l'any 1462, en el context de la Guerra Civil, i un dels

Fos com fos, tret de les situacions concretes apuntades, la pràctica més estesa en la gestió de les imposicions a Girona entre aproximadament 1350 i 1440 consistí en l'arrendament a través d'una subhasta pública coordinada per un corredor professional. En aquestes subhastes, com era habitual en altres àmbits similars, s'escoltaven les puges dels ofertants fins a assolir la rematada més beneficiosa per l'administració. De tota manera, tal com s'ha demostrat per altres poblacions, els acords no depenien en exclusiva de l'interès que la col·lecta d'unes determinades exaccions despertés entre els veïns, sinó que les autoritats locals sempre pretengueren incentivar la licitació i per això premiaven individus que fessin «dites», o sigui que pugessin el valor de les ofertes fins a una determinat quantitat. Això els era remunerat amb unes primes anomenades eixaucs, satisfetes generalment pel propi clavari en el moment d'ingressar els preus dels arrendaments.[52] Dit ràpidament, amb les primes es pretenia evitar que els participants en les subhastes i hipotètics imposicioners es posessin d'acord des de bon principi i, en perjudici del govern local, evitessin riscos i s'abstinguessin de fer puges per tal de no encarir el preu final. A tall de mostra, deixa entreveure aquesta darrera possibilitat el clavari de les imposicions de l'any 1395 quan justifica l'entrega

primers perjudicats foren els carnissers mateixos, de manera que es retornà als mecanismes tradicionals ja l'any 1473: Santiago SOBREQUÉS VIDAL, Jaume SOBREQUÉS CALLICÓ, *La guerra civil catalana del segle XV*, Barcelona, Edicions 62, 1973, vol. I, pp. 282-284, 297-299; Ramon Agustín BANEGAS LÓPEZ, «Comer carne y pagar impuestos. El impacto de las imposiciones municipales en el comercio barcelonès de carne durante el siglo XV», *Anuario de Estudios Medievales*, 39/1 (2009), pp. 329-355, concretament pp. 348-351.

[52] Per més informació sobre el funcionament d'aquests encants i l'ús dels eixaucs (amb un valor que tal vegada depenia de la quantitat extra que el participant bonificat havia permès aconseguir amb la sobrepuja, si bé s'evidencien arreu força fluctuacions), vegeu: J. BROUSSOLLE, «Les impositions municipales de Barcelone», pp. 107-112; J. MORELLÓ BAGET, *Fiscalitat i deute públic*, pp. 551-553; J. V. GARCÍA MARSILLA, «Las empresas del fisco», pp. 856. Els sistemes de puges a les subhastes d'impostos han estat força estudiats per vàries ciutats del regne de França. Vegeu pel cas concret de Millau i per les comparacions sistemàtiques que traça l'autor amb altres localitats: Florent GARNIER, *Un consulat et ses finances: Millau (1187-1461)*, París, Comité pour l'Histoire économique et financière de la France, 2006, pp. 486-493. També es coneixen relativament bé per alguns *concejos* castellans, com ara els de Carmona o Cuenca, i en què, entre d'altres aspectes, es descriuen els procediments de puges i rematades finals o es discuteix el valor estrictament especulatiu de traspassos posteriors a les adjudicacions: Denis MENJOT, *Fiscalidad y Sociedad. Los murcianos y el impuesto en la baja edad media,* Múrcia, Academia Alfonso X el Sabio, 1986, pp. 69-75; Antonio COLLANTES DE TERÁN SÁNCHEZ, «Arrendatarios de rentas públicas en Carmona», *Archivo Hispalense*, 80 (1997), pp. 327-347; Jose Antonio JARA FUENTE, «Élites y grupos financieros en las ciudades castellanas de la Baja Edad Media», *En la España Medieval*, 27 (2004), pp. 105-130, en especial pp. 122-126. La magnitud dels arrendaments d'exaccions d'una vila o ciutat quedava lluny dels de les rendes reials de la Corona de Castella, si bé els mecanismes i procediments de licitació que s'hi adopten ofereixen una bona perspectiva de la complexitat que podien assolir. Un treball recent sobre el tema: Pablo ORTEGO RICO, «Estrategias financieras y especulación en torno al arrendamiento "por mayor" de rentas regias ordinarias en Castilla: aproximación a partir del caso de Castilla la Nueva (1462-1504)», a Juan A. Bonachía Hernando, David Carvajal de la Vega (eds.), *Los negocios del hombre: Comercio y rentas en Castilla. Siglos XV y XVI*, Valladolid, Castilla, 2012, pp. 235-260.

feta en concepte d'eixauc a un mercader que havia fet una dita a la subhasta de l'impost del vi. Deia que era per manament dels jurats que havien promès la bonificació al dit comerciant «per tal que feyhiés pugar les anposesihons, per tal com los jurats se duptarien que los compradors de les anposeshions no·s fossen tots honits e que I digués per tots».[53] Tanmateix, molts cops aquestes primes eren concedides a persones que acabaven participant en els arrendaments, per la qual cosa els beneficiaris simplement es retenien la quantitat estipulada de l'import que havien de fer efectiu a l'administrador de la clavaria.[54] En altres ocasions, en canvi, se'ls gratificava amb l'assignació de deutes pendents a favor de les arques locals.[55]

Al capdavall, més enllà dels aspectes apuntats, no comptem amb gaires notícies que detallin el funcionament de les subhastes d'imposicions. Centrant-nos, però, en les persones que acabaven adjudicant-se-les, observem el següent. Qualsevol individu (llevat dels afectats per les incompatibilitats que derivaven de l'exercici de la majoria de magistratures i oficis municipals) podia acudir als encants organitzats pels jurats durant els darrers dies d'any i presentar una oferta per fer-se amb el dret de col·lecta d'una de les imposicions.

Tanmateix, no es tractava gairebé mai d'una operació duta a terme per un única persona, sinó que el perfil habitual d'adjudicatari era el d'una companyia o col·lectiu d'associats («parçoners»), més o menys nombrosos en funció del volum de negoci i del risc assumit, que garantien de manera conjunta el lliurament de la quantitat deguda al tresorer municipal i que, un cop finalitzat el període de recaptació, es repartien els guanys en funció de la seva participació. En aquest sentit, la mateixa acta d'arrendament incloïa la presentació de garanties per part del comprador o compradors i molt sovint es fixava una jerarquia dins del grup d'arrendataris: uns que actuaven com a veritables compradors o principals i uns altres que es limitaven al paper d'avaladors. Tot i això, tal com insistirem, les fonts conservades a propòsit de l'organització interna de les companyies són molt escasses i normalment no permeten entreveure la traducció pràctica dels diferents rols. Tampoc no ofereixen gaires pistes sobre com es desplegaven aquests col·lectius per cobrar els impostos, entregar al clavari de la ciutat la suma pactada i fraccionada en terminis i, en darrer lloc, repartir el lucre obtingut entre els participants en l'adjudicació.

---

[53] AMGi, I.3.3.1.2, llig. 3, reg. 1, s.f., 1395/09/23.

[54] Abunden les referències sobre això en anotacions posteriors als contractes d'arrendament. A tall de mostra: AMGi, 1.2.1, n. 9, s.f., 1395/09/05; AMGi, I.2.1, llig. 3, reg. 1, s.f., 1411/10/02.

[55] En tenim una mostra, per exemple, en l'arrendament de la imposició del vi de l'any 1391, quan dos dels seus arrendataris principals es reconeixien haver traspassat, amb motiu de l'eixauc concedit, el dret sobre els deutes de vàries persones a favor del comú: AHG, Gi-09, vol. 18, f. 146r, 1391/04/07.

Respecte de la primera fase, constatem, a grans trets que la col·lecta de les diverses exaccions estava íntimament lligada a la pròpia estructura dels mercats urbans: els respectius llevadors comptaven amb punts de recaptació emplaçats de forma estratègica dins la trama que dibuixaven aquests mercats, encara que cada imposició presentava certes particularitats.[56] Quant a l'obligació dels arrendataris de lliurar puntualment el preu pel qual els havia estat cedit el dret de llevar una imposició, en els mateixos contractes s'establien diversos terminis. El més freqüent és que s'estipulessin entregues mensuals, és a dir, fraccions que suposaven una dotzena part de l'import total. Això no obstant, a inicis del segle XV s'entreveu la temptativa d'introduir amb major freqüència clàusules de pagaments setmanals.[57] La mesura possiblement responia a la voluntat d'evitar dilacions que moltes vegades esdevenien excessives i assegurar uns ingressos més regulars a la tresoreria. Així potser tampoc no s'aconseguia garantir que el clavari ingressés efectivament cada setmana fraccions en moneda per part de tots i cadascun dels arrendataris, però, en qualsevol cas, s'acotava el marge i les autoritats es carregaven de més arguments per emprendre accions legals si resultava inevitable. Òbviament, sempre ens referim a entregues a favor del clavari de les imposicions, per bé que, com ja hem assenyalat, en algunes etapes puntuals els censals de la universitat gironina s'assignaren de forma concreta a una de les diverses exaccions, de manera que els arrendataris s'havien d'ocupar personalment de satisfer-ne els interessos. Això no obstant, com també hem vist, l'assignació directa constituí tan sols una estratègia de durada temporal.

En qualsevol cas, no hi ha dubte que el seu arrendament constituïa una de les formes més atractives d'intervenir en el funcionament de les institucions locals i *a priori* una bona oportunitat de negoci. Un negoci, en realitat, a diferents nivells, en què destacava el marge de benefici que previsiblement s'obria entre el preu pactat amb les autoritats municipals per la cessió temporal dels drets i les quantitats finalment recaptades pels arrendataris i els

[56] Vegeu, en aquest sentit, l'exemple de la ciutat de València: J. V. GARCÍA MARSILLA, «Las empresas del fisco», pp. 858-861. Val a dir que en municipis on a la segona meitat del segle XV s'adoptaren sistemes de recaptació directa de les imposicions com l'anomenat butlletí, aquestes estructures foren objecte d'una rigorosa sistematització per part de la corporació local i els àmbits de col·lecta de cada impost quedaren perfectament definits, tal com s'ha mostrat pel cas de Cervera: P. VERDÉS PIJUAN, «La levée de l'impôt indirect», pp. 447-462; *IDEM*, «La gestión de los impuestos indirectos», pp. 178-189.

[57] Comencen a aparèixer, en concret, a partir dels exercicis de 1405 i 1406, coincidint, d'altra banda, amb un laboriós procés de renegociació del deute iniciat, com hem vist, amb suspensions de pagaments des de mitjan 1397: AMGi, I.2.1, llig. 2, s.f., 1404/12/26, 1404/12/27, 1404/12/28; AMGi, I.2.1, llig. 2, s.f., 1405/12/27, 1405/12/28. Posteriorment, tanmateix, sembla que només es mantingué l'obligació per les imposicions de la farina i de la carn. Per exemple: AMGi, I.2.1, llig. 9, reg. 2, s.f., 1428/12/27; AMGi, I.2.1, llig. 9, reg. 2, s.f., 1429/12/30.

seus agents. A partir de l'anàlisi prosopogràfica dels protagonistes del negoci fiscal generat pels impostos indirectes del govern de la ciutat de Girona examinarem aquesta i d'altres opcions.

Les taules de canvi privades al servei de la incipient tresoreria municipal entre 1330 i 1360

Un tercer àmbit que cal considerar entorn de les hisendes municipals és la demanda per part de les pròpies corporacions de mecanismes de finançament o de veritables serveis financers. Els governants de ciutats com Girona, des que començaren a controlar una incipient tresoreria, fomentaren el concurs de financers professionals que els posaven a disposició tot el ventall d'operacions que oferien en els seus establiments bancaris. En l'articulació de l'administració local que ens ocupa resultà fonamental la participació de les taules de canvi privades que oferien líquid a les arques municipals, així com la possibilitat d'atraure préstecs i retornar el capital i els interessos corresponents als creditors. De tota manera, és important acotar la cronologia del fenomen, ja que se situa en l'etapa prèvia a la cristal·lització d'una tresoreria regida per oficials nomenats des del consell o la juraderia; procés que, tal com hem desgranat, s'estengué entre els inicis de la dècada de 1360 i mitjan decenni de 1380. Així, el recurs dels edils gironins als establiments bancaris existents a la pròpia ciutat es concentrà en un període d'aproximadament mig segle, que s'encetà entre 1320 i 1330 i finalitzà amb la mort de l'actiu canviador Ramon I Medir l'any 1382. Tanmateix, al llarg d'aquesta mitja centúria, es passà ràpidament del punt àlgid del fenomen al declivi. I és que pels volts de 1360 s'assistí a la integració dins de l'estructura orgànica de l'administració local del que havien estat financers actuant a títol particular. A més, amb la defunció de Medir s'extingí la banca privada a la ciutat fins a la llunyana dècada de 1440, quan s'inauguraren dos nous establiments.[58]

[58] Tot plegat s'explica amb més detall a: Albert Reixach Sala, «Finanzas municipales y banca privada», pp. 179-194. A propòsit del món de la banca a la Catalunya baixmedieval, vegeu, en especial: Rafael Conde y Delgado de Molina, «Las actividades y operaciones de la banca barcelonesa trecentista de Pere Descaus y Andreu d'Olivella», *Revista Española de Financiación y Contabilidad*, 17 (gener-abril, 1988), pp. 115-169; Gaspar Feliu i Montfort, «La disputa de los libros contables en la quiebra de la "Taula de Canvi" de Pere des Caus y Andreu d'Olivella (1981)», *Revista Española de Financiación y Contabilidad*, 120 (2004), pp. 95-124; M. Sánchez Martínez, «El mundo del crédito en la Corona de Aragón», pp. 350-352; Gaspar Feliu i Montfort, «Mercaders-banquers barcelonins: l'endeutament de la monarquia i la fallida de la taula de canvi de Pere des Caus i Andreu d'Olivella el 1381», a M. Sánchez Martínez (coord.), *El món del crèdit*, pp. 197-210; A. Reixach Sala, E. Tello Hernández, «Els banquers catalans del segle xiv», pp. 40-71; Albert Reixach Sala, «Tècniques bancàries a la Catalunya baixmedieval en el mirall de la documentació notarial», a Pere Orti Gost, Pere Verdés Pijuan (coords.), *El sistema financiero a finales de la Edad Media: instrumentos y métodos*, València, Publicacions de la Universitat de València, en premsa.

Si ara ens limitem a presentar els serveis oferts per aquests canviadors o banquers, cal destacar tres o quatre operacions bàsiques dutes a terme en els establiments que regien. A grans trets, era possible efectuar-hi ingressos o constitucions de dipòsits, reintegraments als titulars dels comptes, així com transferències de capital (les anomenades dites) a un cert termini i entre comptes, bé de la pròpia taula, bé d'altres amb qui el canviador o el client mantenia vincles. Així mateix, les transferències podien produir-se tant si l'ordenant disposava de saldo al seu compte com si no i aleshores sol·licitava un abonament proporcionat pel canviador o actuant aquest com a intermediari de tercers. Ateses aquestes possibilitats que molts habitants de la ciutat de l'Onyar ja empraven pels seus afers particulars, la incipient administració financera del primer terç del segle XIV se serví de les taules de canvi privades amb diferents propòsits, això és: la captació de préstecs, el dipòsit de talles i la gestió de l'arrendament d'imposicions que s'implantaren durant alguns anys.

En efecte, durant les seves primeres experiències motivades en bona part per les demandes de la monarquia, la hisenda local utilitzà els establiments bancaris. En primera instància, fou per atreure préstecs a curt termini de particulars. Així, aprofitant les xarxes de clients i els contactes dels titulars de les taules, els jurats obtingueren *mutua* concertats tant per jueus com per alguns veïns cristians amb els quals aconseguiren respondre a ajudes negociades i a altres contribucions fiscals.[59] En aquest sentit, cal dubtar del fet que de vegades s'imputessin avançaments als canviadors i que ells fossin a títol personal els creditors del municipi, ja que la documentació notarial tendeix precisament a il·luminar altres actors que segurament eren qui aportaven les quantitats i que acabaven cobrant els interessos corresponents.[60] En una segona fase de la majoria de cicles fiscals, a les taules es dipositava el producte del recurs més habitual a l'època, les talles, amb la finalitat de retornar sumes a les persones que prèviament havien realitzat bestretes o ofert crèdit.[61] Aquests serien, doncs, els principals procediments emprats fins pels volts de 1340.

---

[59] A tall de mostra, l'any 1336, els jurats, de cara a negocis de la ciutat, obtingueren a la taula de Bernat Hospital una suma de 15.000 s. proporcionada pel jueu Bonjuha Cresques que molt probablement tenia un compte obert a l'establiment: AHG, Gi-07, vol. 5, s.f., 1336/11/02. La mateixa banca serví als edils per reemborsar al mercader local Arnau I Campllong el préstec fet per a una galera que s'havia d'unir a una armada reial a Barcelona l'any 1333: AMGi, Correspondència, reg. 18473, f. 6r, 1333/10/30. Agraeixo a Eduard Sierra (malauradament traspassat amb tota aquesta tasca en curs) i a Anna Gironella la possibilitat de consultar els treballs d'edició dels sis primers registres de l'escrivà del consell municipal.

[60] Serveixi de mostra el cas de Feliu Gener i un *mutuum* concedit des de la seva taula l'any 1340 per a un pagament a què s'havien compromès els jurats i diversos prohoms de la ciutat. Tot indica que ell tan sols actuà d'intermediari d'un prestador jueu: AMGi, I.1.2.1, llig. 4, ff. 4r-5r (1441/03/10), ff. 45r-47v (1341/07/06), ff. 107v-108r (1341/11/18), f. 121v (1342/01/16).

[61] AMGi, I.1.2.1, llig. 4, reg. 2, f. 10r, 1341/04/05; AMGi, I.1.2.1, llig. 5, reg. 2, f. 184r, 1349/11/19. En aquesta segona derrama, però, el mecanisme adquirí certa complexitat, ja que molts contribuents, a la

Posteriorment, els banquers locals continuaren tenint un paper rellevant malgrat els grans canvis viscuts per les administracions locals en el decurs de les dècades de 1340 i 1350, quan s'assentà el deute públic consolidat i les imposicions es perpetuaren. A partir d'aleshores, és clar, les talles que ingressarien a una d'aquestes taules de canvi s'orientarien no tant a liquidar *mutua* o deute flotant, com a pagar els interessos i, en certs casos, a redimir els censals contractats per la corporació.[62] D'aquesta forma, igual que en l'àmbit del crèdit privat, els establiments bancaris es convertiren en el punt habitual per cobrar les pagues semestrals de les rendes emeses pel municipi en aquell període i els salaris ordinaris, entre d'altres despeses.[63]

Fins a les acaballes de la dècada de 1350 la relació dels titulars d'aquests establiments bancaris amb el municipi cal situar-la en el terreny privat, per més que molts d'ells ocupessin càrrecs dins de la incipient administració local amb certa regularitat. Tanmateix, tot plegat es transformà en poc temps. Tal com explicarem, dos dels banquers que seguien actius entre 1355 i 1366 foren designats clavaris, o sigui que passaren a assumir oficis de gestió nomenats des del consell municipal.

Fos com fos, entre aproximadament 1330 i 1350, la incipient administració gironina es beneficià de les possibilitats ofertes per les taules de canvi que floriren a la ciutat, a semblança d'altres indrets del principat i de la corona. Com hem vist, les empraren, en especial, per atraure capitals a les arques locals i saldar deutes tot ingressant-hi els recursos fiscals de què disposava: en una primera etapa, talles i, més endavant, també les imposicions. En suma, fins que el seu paper no declinà a la dècada de 1370, aquestes taules de canvi privades amb els seus titulars al capdavant es convertiren en prestadors de serveis financers de gran utilitat per a una tresoreria local que encara no havia desenvolupat un veritable aparell administratiu.

La provisió de productes a la ciutat

Finalment, cal assenyalar que ni en l'etapa inicial que acabem de descriure amb gran protagonisme dels canviadors ni tampoc més endavant, la provisió de béns al municipi no constituí un camp de negoci equivalent als serveis oferts pels establiments bancaris i ni molt menys tan important com

pràctica, quedaren exempts de tributar-hi per raó del que havien anticipat a través de la mateixa taula de Feliu Gener.

[62] Per alguns exemples: AMGi, I.1.1, n. 2, ff. 7v-8r (1353/01/16), f. 17r-v (1353/12/28).

[63] Hi ha moltes mostres de la satisfacció de pensions de violaris i rendes mixtes a través de les taules de canvi. Poden veure's, per exemple, les efectuades per Ponç Malarç: AMGi, I.3.3.1.1, llig. 1, ff. 6r i s., 1358/02/01. A propòsit del pagament d'honoraris, tenim exemples variats de la taula de Ramon I Medir: AMGi, I.1.1, n. 2, f. 28r, 1354/04/27; AMGi, I.1.1, n. 2, f. 139v, 1356/05/24.

l'arrendament d'exaccions o la concertació de crèdit. En aquest àmbit tan sols destacaren dues figures: els mercaders que vengueren forment a la universitat gironina i els calciners que proporcionaren un material de construcció bàsic com la calç en el marc de les obres de reforç i ampliació de les muralles.

A propòsit de l'abastament frumentari, ja hem dit que resulta important diferenciar el paper exercit per persones a qui el consell delegava la responsabilitat d'aconseguir gra per ser revenut a la ciutat dels simples comerciants que es limitaven a transferir la càrrega de cereal a canvi d'un determinat preu. I això tenint en compte els elements de coerció i pressió que de vegades inclogueren aquestes transaccions. A més, tot apunta que en el cas de la ciutat de l'Onyar es procedí poc sovint a través d'operacions subvencionades, el que es tendeix a conèixer com a ajudes.[64] I, de tota manera, com veurem, la majoria de comerciants que vengueren cereal a la corporació de Girona no n'eren habitants, de manera que contactaven amb les autoritats d'aquesta a través d'intermediaris.

Pel que fa als proveïdors de materials, l'únic cas amb certa continuïtat en el temps fou el de diversos calciners o menestrals especialitzats en el processament de la calç, un element mineral clau per a qualsevol estructura constructiva. En el cas que ens ocupa, destacaren un parell o tres de famílies en aquest sentit. A banda dels productors de calç, també es podrien investigar artesans o petits comerciants (pintors, especiers, drapers o botiguers) que tingueren entre els seus clients el consistori gironí i que apareixen amb certa regularitat en els comptes del clavari dels jurats, el responsable de tots els pagaments aliens als interessos del deute i als salaris ordinaris. Això no obstant, manejaven quantitats econòmiques menors i no hi ha indicis que tinguessin una gran dependència dels encàrrecs del municipi i, per tant, un cert relleu dins del sistema financer articulat entorn d'aquesta institució.

Una estratègia dins de carteres diversificades

L'aparició de noves oportunitats de negoci entorn de les hisendes públiques, en especial, de les tresoreries municipals, durant les dècades centrals dels tres-cents es produí en un panorama econòmic ja molt divers des de feia segles. Resulta important tenir-ho present, ja que, en la línia del que pretenia evocar l'exemple inicial del mercader mort a la dècada de 1430, ell i molts altres contemporanis seus veieren néixer nous negocis financers en una so-

[64] Vegeu, sobre aquests mecanismes el que s'ha estudiat amb detall per la València del segle XV: J. V. García Marsilla, *La jerarquía de la mesa*, pp. 45-48; E. Cruselles Gómez, J. M. Cruselles Gómez, R. Narbona Vizcaíno, «El sistema de abastecimiento frumentario», pp. 305-332.

cietat on la manufactura de la pell i, progressivament, el tèxtil, per citar només dos dels sectors capdavanters, ja es trobaven prou desenvolupats, així com el comerç que se'n derivava; en què, alhora, els mercats immobiliaris (tant a l'interior dels nuclis urbans com a la ruralia) es mostraven actius i el crèdit (amb instruments cada cop més sofisticats) s'havia difós entre moltes franges socials.

El propòsit del present apartat no és el d'oferir una anàlisi exhaustiva de totes les possibilitats d'inversió existents a la Catalunya de mitjan segle XIV des que es començaren a desenvolupar les operacions econòmiques lligades a les administracions municipals. Per il·lustrar-les ens limitarem a resseguir els exemples que ens ofereixen els protagonistes en la gestió de la hisenda de la ciutat de Girona i descriurem, emmarcant-les amb la bibliografia corresponent, les diverses activitats en què participaren al marge de les funcions exercides en relació al govern de la universitat. En concret, centrarem l'atenció en les persones que ocuparen els càrrecs de clavari de les imposicions i de clavari dels jurats i/o foren designats per emetre deute en nom del municipi entre aproximadament les dècades de 1350 i 1440.[65]

Cal aclarir, per començar, que el perfil majoritari dels implicats en cadascuna d'aquestes ocupacions no era idèntic: mentre que entre els tresorers centrats en la percepció de les imposicions i el pagament del deute censal, a la vegada que entre els responsables de vendre rendes, predominaven comerciants dels cercles més destacats de la ciutat (al costat de bastants patricis en el cas dels sindicats del deute), la gestió de la caixa controlada directament pels jurats no només fou encomanada a mercaders de cert nivell, sinó també a petits comerciants i especiers, alhora que a diversos menestrals, com ara, mercers, sastres, blanquers o albadiners. D'aquí, doncs, que el volum dels negocis d'uns i altres no sempre resultin comparables. A més, d'acord amb el que mostrarem, els col·lectius més actius en la gestió de les arques municipals no foren els únics que concertaren crèdit, arrendaren impostos o proveïren serveis i béns diversos; en algunes facetes intervingueren sectors bastant heterogenis.

Fos com fos, respectant aquestes diferències d'escala, s'adverteixen bastants patrons comuns en la cartera de negocis i inversions dels grups que ens ocupen. D'entrada, es troben marcats per la lògica ja enunciada de la diversificació d'inversions, o sigui, l'estratègia de col·locar capitals en circuits econòmics diferents amb l'objectiu de compensar els riscos assumits al mateix moment que s'ampliava el ventall de fonts d'ingressos.

---

[65] Vegeu nota 2 (capítol 2) sobre els clavaris de les imposicions i els síndics per a l'emissió de rendes. Pel que fa a la relació de membres de l'executiu que assumiren l'administració de la clavaria dels jurats: A. REIXACH SALA, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1292-1295.

Com hem dit, a banda dels ciutadans més opulents que no s'identificaven per cap activitat concreta, la dedicació professional més habitual de la majoria de gestors de les finances municipals i d'una part gens menyspreable dels que actuaren en els negocis concomitants anava lligada al món del comerç. Per això, trobem operadors de tota mena: des d'autèntics mercaders d'èxit com pogueren ser els drapers Bernat II Ferrer o Jaume Beuda fins a apotecaris que no quedaren mai al marge de certs circuits comercials com ara Miquel II Vilar o Guillem Coll. Entre tots ells, alguns tenien una marcada orientació cap al comerç de gra, de productes tèxtils, de pells o d'esclaus, encara que el més freqüent és que combinessin més d'una línia de negoci.

En aquest sentit, podem documentar, per exemple, que Bonanat I Cerir alternà en pocs anys la transacció de productes tan diversos com els draps, el pastell o el cuir i, al mateix temps, féu comandes de bestiar a favor de pagesos.[66] Francesc Trilla, al seu torn, tenia un soci comercial instal·lat a Saragossa a les dècades de 1350 i 1360. Ell mateix i el seu germà Joan probablement estigueren allí durant temporades atents als mercats llaners aragonès i castellà. I, tanmateix, també vengué gra des d'Aragó a una corporació d'ofici de la seva ciutat natal.[67] Per una altra part, Miquel Santacília, tornant de les expedicions comercials que féu a l'illa de Sicília amb l'objectiu de col·locar-hi teles de producció catalana, traficava amb esclaus.[68] I no fou l'únic que participà en aquests circuits, ja que uns quants més entregaren productes a naus destinades a punts de la Mediterrània com l'esmentat. Destaquen així les comandes de draps elaborats en centres tèxtils de la demarcació de Girona, com les que rebé Bernat Quart l'any 1374 en un viatge previst a les parts de Pisa o els que feren posteriorment Francesc Jalbert, Lluís Tord o Bernat Vilarnau.[69] No hem de perdre de vista, a més, que certs paraires que

[66] Respectivament: AHG, Gi-09, vol. 21, f. 195r, 1393/07/26; *Ibidem*, f. 202v, 1393/08/10; AHG, Gi-09, vol. 25, f. 163r-v, 1396/08/05; AHG, Gi-06, vol. 118, s.f., 1408/07/13.

[67] AHG, Gi-06, vol. 63, s.f., 1355/05/21; AHG, Gi-02, vol. 47, f. 229v, 1385/12/05. Per referències complementàries de la presència de Trilla i alguns altres gironins a Saragossa: C. Guilleré, *Girona al segle XIV*, vol. II, p. 286.

[68] AHG, Gi-10, vol. 61, s.f., 1414/01/20; AHG, Gi-02, vol. 133, ff. 36v-37r, 1418/06/27.

[69] AHG, Gi-01, vol. 197, ff. 153v-154r, 1374/07/20; AHG, Gi-05, vol. 413, s.f., 1385/05/23; AHG, Gi-10, vol. 67, s.f., 1421/04/15; AHG, Gi-01, vol. 362, s.f., 1415/05/24. No comptem amb estudis exhaustius sobre el desenvolupament de la indústria tèxtil al principat durant el darrer terç del segle XIV i, alhora, no s'acostuma a destacar l'àrea de Girona: Miguel Gual Camarena, «Para un mapa de la industria textil hispana en la Edad Media», *Anuario de Estudios Medievales*, 4 (1967), pp. 109-168; Claude Carrère, «La draperie en Catalogne et en Aragon au XVe siècle», a Marco Spallanzani (ed.), *Produzione, comercio e consumo dei panni di lana (nei secoli XII-XVIII)*, Florència, L. S. Olschki, 1976, pp. 475-509; Manuel Riu i Riu, «The Woollen Industry in Catalonia in the Later Middle Ages», a Neqley B. Harte, Kennetle G. Ponting (eds.), *Cloth and Clothing in Medieval Europe. Essays in Memory of Professor E.M. Carus-Wilson*, Londres, Pasold Research Fund and Heineman, 1983, pp. 205-229; Antoni Riera Melis, *Els orígens de la manufactura tèxtil medieval a la Corona catalanoaragonesa (c. 1150-1298)*, a Rafael Narbona (ed.), *La Mediterrània de la Corona d'Aragó, segles XIII-XVI*, *XVIII Congrés d'Història de la Corona d'Aragó,*

foren escollits clavaris dels jurats, com Joan II Jonquera, participaren activament en el procés de producció de teles.[70] En efecte, el ram tèxtil mostra un pes considerable en l'estructura econòmica gironina si hem de fer cas de l'ocupació dels menestrals amb responsabilitats en l'administració financera local. A banda de paraires, la clavaria dels jurats també fou encomanada a d'altres professionals del sector, en concret, lligats a la fase d'acabats com un sastre (Andreu Figuera), un capeller (Bernat I Ricard) i un mercer (Jaume Eimeric).[71] Encara que en un segon pla, també apareixen acompanyats per artesans dedicats al tractament de pells com els albadiners Pere Serra i Jaume Aulina.[72]

Paral·lelament, la majoria de gironins denominats mercaders que analitzem formaren part de societats dedicades al comerç durant períodes més o menys llargs de temps.[73] Algunes estengueren el seu radi d'acció a tots els

València 9-14 setembre 2004, vol. I, València, Universitat de València- Fundació Jaume II el Just, 2005, pp. 821-901. Malgrat això, està ben documentada, des de les acaballes del tres-cents, l'exportació de teles cap a mercats com Sicília o el Llevant mediterrani: Henri BRESC, «La draperie catalane au miroir sicilien, 1300-1460», *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, 4 (1983), pp. 107-127, especialment pp. 120-122; Eliyahu ASHTOR, «Catalan Cloth on Late Medieval Mediterranean Markets», *Journal of European Economic History*, 17 (1988), pp. 227-257, especialment pp. 243-244. Damien COULON, *Barcelone et le grand commerce d'Orient au Moyen Âge: un siècle de relations avec l'Égypte et la Syrie-Palestine (ca. 1330-ca. 1430)*, Madrid, Casa de Velázquez, 2004, pp. 312-340. Per notícies diverses sobre la manufactura tèxtil a la Girona dels segles XIV i XV, en especial, sobre el nombre de persones que ocupà: C. GUILLERÉ, *Girona al segle XIV, pp.* 65-94; *IDEM*, *Diner, poder i societat*, p. 138; R. ALBERCH FUGUERAS *et al*., *Gremis i oficis*, pp. 13-70. Per dades sobre l'entramat d'instal·lacions que generà: J. FERNÁNDEZ TRABAL, *Una família catalana medieval*, pp. 30-31; Albert REIXACH SALA, *Els usos de l'aigua a la Girona preindustrial: segle XIV-inicis segle XVIII*, Girona, Institut d'Estudis Gironins, 2018, pp. 91-114.

[70] A tall de mostra, Jonquera adquirí llana per a l'elaboració de draps i, alhora, estigué implicat en l'arrendament dels batans de Figueroles, al nord del Mercadal: AHG, Gi-10, vol. 34, s.f., 1389/08/12; AHG, Gi-01, vol. 263, f. 40r, 1402/03/01.

[71] És cert, però, que malgrat l'ofici artesanal a què es dedicaven, tots tres el combinaven amb negocis prou diversos. Per exemple, a banda del que citarem a propòsit de diversos immobles, documentem que Ricard s'involucrà en exportacions de teles amb drapers i mercaders, operacions similars a les que apareix implicat Andreu Figuera: AHG, Gi-10, vol. 59, s.f., 1413/01/11; AHG, Gi-01, vol. 362, s.f., 1414/03/03.

[72] De forma semblant als menestrals de l'àmbit tèxtil, l'etiqueta de menestrals no impedia que compaginessin la professió amb negocis plenament mercantils o financers. A tall de mostra, Jaume Aulina participà en operacions de canvi translatici i, amb el pas dels anys, acabà essent qualificat com a mercader. Al seu torn, Pere Serra exercí la manufactura d'albadines (una variant de les aludes o pells blanques d'origen ovi) per tal com rebé algun aprenent que teòricament formà. Malgrat això, no només comercià amb pells com se suposaria de la seva especialització, sinó també amb productes tèxtils. Respectivament: AHG, Gi-01, vol. 220, f. 82r, 1382/12/01; AHG, Gi-11, vol. 38, s.f., 1399/05/27; AHG, Gi-05, vol. 416, f. 90r-v, 1392/08/06; AHG, Gi-05, vol. 414, s.f., 1386/05/25; AHG, Gi-09, vol. 22, f. 38r, 1394/09/05.

[73] Sobre les formes d'organització comercial a la Catalunya dels darrers segles medievals, amb un èmfasi especial en les comandes i les societats mercantils, vegeu: Josep Maria MADURELL MARIMON, Arcadi GARCIA SANZ, *Comandas comerciales barcelonesas de la Baja Edad Media*, Barcelona, CSIC, 1973; *IDEM*, *Societats mercantils medievals a Barcelona*, Barcelona, Fundació Noguera, 1986, 2 vols. Per un estat de la qüestió exhaustiu sobre les rutes comercials durant el mateix període: Maria Teresa FERRER I MALLOL, «El comerç català a la baixa edat mitjana», *Catalan Historical Review*, 5 (2012), pp. 159-193.

territoris de la Corona d'Aragó, com la que formà, juntament amb altres comerciants, Ramon II Provençal o, posteriorment, Pere I Tortosa. Altres, en aparença, es limitaren a la gestió d'un obrador de draps establert a Girona, com la de Bernat II Ferrer i Jaume Beuda.[74] Cal destacar, a més, que certes societats foren fundades per persones unides prèviament pel parentiu, com la de Francesc Trilla i el seu nebot Ramon II Provençal o la de Berenguer II Hospital i el seu germà Guillem.[75] Sabem, finalment, que altres, fins i tot, eren socis inversors en organitzacions mercantils diverses o tenien participacions en embarcacions d'ús comercial, opció que il·lustren tant el fill homònim de Francesc II Santceloni com Miquel II Vilar, ambdós amb accions en una nau baionesa patronejada per mariners de Sant Feliu de Guíxols, o Bonanat I Cerir, que posseïa la vuitena part d'una altra embarcació.[76]

Sigui com sigui, en conjunt, tots aquests comerciants eren hàbils en el maneig del diner propi i dels altres, de manera que alguns eren capaços d'efectuar operacions molt similars a les realitzades per banquers sense ser titulars d'un establiment pròpiament bancari. En aquest sentit, destaca la figura del citat Miquel II Vilar, que, sent apotecari i regentant una botiga d'espècies, fàrmacs i productes similars, rebé molts dipòsits de particulars i de corporacions i operà transferències en un període en què, segons insistirem, no hi ha rastre de l'existència de cap taula de canvi privada a la ciutat. Fou semblant el cas del draper Bernat Vilarnau, a qui nomenaren temporalment dipositari de la cort dels oficials reials de Girona a principis de la dècada de 1430 i que, en aquests mateixos anys, era denominat puntualment canviador.[77]

Més enllà de les respectives activitats professionals un altre àmbit on la gran majoria tenien interessos era la possessió d'immobles. Immobles ur-

[74] Seguint l'ordre de menció de cada individu: AHG, Gi-06, vol. 62, s.f., 1355/02/26; AHG, Gi-10, vol. 62, s.f., 1415/06/10; AHG, Gi-05, vol. 311, ff. 16v-17v, 1377/04/08.

[75] Respectivament: AHG, Gi-02, vol. 52, f. 134r, 1389/01/06; AHG, Gi-06, vol. 64, s.f., 1355/05/16.

[76] AHG, Gi-01, vol. 333bis, f. 22r (1406/04/10), f. 100r-v (1406/11/04); AHG, Gi-09, vol. 24, f. 60r, 1395/01/29.

[77] Entre d'altres referències possibles a propòsit de Vilar, entre les quals destaquen un dipòsit rebut de la universitat de la parròquia de Vilablareix per tal de redimir censals que aquesta entitat prestava a diversos gironins o un altre que li confià el conegut menoret fra Mateu Guimerà d'Agrigent quan anà a predicar a la ciutat de l'Onyar durant els terratrèmols de 1427: AHG, Gi-10, vol. 61, s.f., 1414/03/05; AHG, Gi-01, vol. 401, s.f., 1427/07/25. Sobre la conjuntura i el pas del franciscà pel principat, documentant, alhora, la sol·licitud dels jurats gironins perquè visités la ciutat: Antoni Riera Melis *et al.*, *Els terratrèmols dels segles XIV i XV a Catalunya*, Barcelona, Institut Cartogràfic de Catalunya, 2006, en especial pp. 265, 267, 270, 363-376. De fet, en aquell mateix moment Miquel II Vilar fou nomenat dipositari de tots les almoines rebudes de cara a la reconstrucció del monestir i la vila d'Amer, greument destruïts pels terratrèmols: AMGi, I.1.1, n. 48, f. 58r, 1427/06/25. Quant a Vilarnau: AHG, Gi-02, vol. 166, f. 34r-v, 1430/11/04; AHG, Gi-02, vol. 179, ff. 17r-28v, 1434/09/03. Malgrat tot, no hi ha indicis que regentés una taula de canvi oficialitzada segons els mecanismes que, establerts a les dècades centrals del segle XIV, seguirien reproduint-se decennis després.

bans (albergs i certes estances menors), locals comercials (obradors i taules als espais de mercat) i, fins i tot, infraestructures productives com molins o altres instal·lacions específiques.[78] Alhora, bastants comptaven amb parcelles (horts, vinyes i camps) o, fins i tot, explotacions agropecuàries (des de masos fins a algunes cases fortes amb petites senyories annexes), les quals gestionaven directament o més sovint tenien cedides cobrant-ne els censos preceptius. Alguns també percebien rendes de tanta envergadura com el delme d'alguns termes.[79]

Així, pràcticament tots els clavaris i síndics documentem que eren propietaris d'algun habitatge (la majoria de més d'un) al centre de la ciutat.[80] Altres, alhora, comptaven amb parades en els distints espais de mercat, com Lluís Tord a la carnisseria, Guillem II Julià a la sabateria o Bernat I Ricard a la plaça de les Cols.[81] Així mateix, Pere II Ferrer i Berenguer II Hospital tenien, com a mínim, un molí al Monar reial. Jaume Beuda, en canvi, adquirí una torre equipada amb un molí dedicat al processament de la grana de pastell a les afores de la ciutat.[82] Altres comptaven amb conjunts de parcel·les de terra a la rodalia, qui sap si més amplis del que les fonts localitzades ens suggereixen, com ara Francesc Trilla al terme de Juià o Bernat II Ferrer i la seva esposa al de Celrà. Així mateix, en casos com el de Ferrer de Segurioles i Miquel II Vilar tenim indicis que posseïen petites senyories rurals.[83] Ja a un altre nivell, per exemple, Jaume Beuda rebia nombrosos censos sobre cases

[78] A propòsit dels mercats immobiliaris a l'interior de viles i ciutats de la Corona d'Aragó tan sols comptem amb certes aproximacions, com ara, Manuel Riu i Riu, «La financiación de la vivienda, propiedad horizontal y pisos de alquiler en la Barcelona del siglo xiv», a Emilio Saéz Sánchez *et al.* (coord.), *La ciudad hispánica durante los siglos xiii al xvi*, *Actas del coloquio celebrado en La Rábida y Sevilla del 14 al 19 de septiembre de 1981,* vol. II, pp. 1397-1405; J. Ángel Sesma Muñoz, «Mercado inmobiliario en Zaragoza (1370-1420): La reorganización urbana bajomedieval», a *Mercado inmobiliario y paisajes urbanos en el occidente europeo (siglos xi-xv)*, *Semana de Estudios Medievales Estella 2006*, Pamplona, Gobierno de Navarra, 2007, pp. 417-470.

[79] Sobre la possessió de predis agraris per part dels habitants de viles i ciutats: nota 40 (capítol 1).

[80] Per exemple, Joan Marcó vengué una casa a Guillem II Julià al carrer de la Merceria, a la zona dels principals mercats (AHG, Gi-05, vol. 411, s.f., 1383/02/20), Bernat Quart comprà un alberg a la cèntrica plaça de les Albergueries (AHG, Gi-01, vol. 181, ff. 42v-44r, 1368/08/27), mentre que Jaume Feliu Calvó en llogava una de la seva propietat a la pujada de l'església de Sant Feliu (AHG, Gi-07, vol. 92, s.f., 1438/11/06).

[81] AHG, Gi-11, vol. 24, s.f., 1403/04/06; AHG, Gi-06, vol. 107, s.f., 1405/11/17; AHG, Gi-10, vol. 62, s.f., 1414/04/04.

[82] Respectant l'ordre de menció: AHG, Gi-05, vol. 414, s.f., 1386/05/01; ACA, C, reg. 1082, f. 19v, 1368/01/15; AHG, Gi-05, vol. 411, s.f., 1383/07/20.

[83] A propòsit de Trilla i Ferrer: AHG, Gi-05, vol. 331, s.f., 1363/01/10; AHG, Gi-07, vol. 48, s.f., 1374/01. Per la torre de Miquel II Vilar a Montilivi, al sud-est de la capital gironina: AHG, Gi-10, vol. 45, ff. 3r-4r, 1401/06/06; AHG, Gi-01, vol. 411, s.f., 1432/06/20; AHG, Gi-02, vol. 196, ff. 128r-129v, 1439/08/20. Segurioles esdevingué senyor del lloc de Banyeres, a la parròquia baixempordanesa de Sant Sadurní de l'Heura: AHG, Gi-05, vol. 114, ff. 17v-18r, 1360/04/16; AHG, Gi-05, vol. 266, s.f., 1363/07/20. Sobre l'entramat de jurisdiccions a la Catalunya nord-oriental: Pere Orti Gost, «Vendre, lluir i exercir el poder polític en terres remences: El cas de la Vall d'Aro al segle xiv», *Recerques: histo-*

urbanes i el pare de Francesc II Santceloni sobre peces de l'horta periurbana de Girona.[84] Finalment, cal assenyalar que, a principis del quatre-cents, Pere III Trilla era senyor del delme de la parròquia de Verges, a la plana del Ter.[85]

Com no podia ser d'una altra manera, la majoria es mostren molt actius en el món del crèdit, tant en l'àmbit estrictament privat com en el generat per l'extraordinària difusió del deute públic.[86] Comptant que ens ocuparem d'aquesta segona esfera més endavant, ara farem un simple cop d'ull a la implicació en els circuits financers entre particulars. Molts dels que foren tresorers de la hisenda gironina o encapçalaren sindicats per emetre rendes abans o després havien proporcionat crèdit a conciutadans seus o a d'altres habitants de la demarcació a través de les fórmules habituals, és a dir, *mutua*, violaris, rendes mixtes i, a partir de la dècada de 1380, censals morts.

Podem estalviar al lector una llarga relació d'exemples referint-nos tan sols a una operació tocant a cadascun dels instruments citats. L'any 1383, la vídua del ciutadà Bernat II Sarriera reconegué deure certa quantitat per un préstec a curt termini (ignorem per a quin ús) que li havia concertat Bonanat I Cerir i, a fi de saldar-lo, cedí a aquest comerciant els drets sobre 25 florins de la pensió que havia de cobrar al cap d'un parell de mesos del violari que posseïa emès pel municipi de Girona.[87] Tres dècades abans, el gironí Jaume I Pabia i la seva esposa Guillema vengueren al puixant comerciant i conciutadà seu Ferrer de Segurioles un violari de 60 s. de pensió a canvi d'un capital de 420 s., o sigui, a l'interès habitual del 14,28 %.[88] Finalment, trobem també el cas d'individus que actuaren com a tresorers o síndics que no només compraren rendes, sinó que s'endeutaren per mitjà d'aquests productes; per exemple, el mercader Narcís Albert, el qual l'any 1381 vengué a Joan Albert, ciutadà de Girona, un censal mort de 150 s. de pensió pel preu de 1.050 s., si bé, en realitat, hi obligà un violari que ell

---

ria, economía, cultura, en premsa. Agraeixo a l'autor la possibilitat de consultar el treball abans que aparegui publicat.

[84] Pel que fa al patrimoni de J. Beuda: Albert Reixach Sala, «Jaume Beuda (†1409), comerciant d'orígens empordanesos, fundador del col·legi d'en Beuda de Girona i d'un hospital a Ordis», *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, 47 (2016), pp. 319-340. Quant a Santceloni: AHG, Gi-05, vol. 414, s.f., 1386/05/23; AHG, Gi-01, vol. 113, f. 7v, 1376/01/10.

[85] AHG, Gi-09, vol. 35, s.f., 1408/03/31.

[86] Una primera síntesi del crèdit privat a Catalunya: M. Sánchez Martínez, «El mundo del crédito», pp. 343-374. Pel que fa als circuits financers a l'àrea de Girona: Ll. Sales Favà, «Crédito y redes urbanas», pp. 135-154. Al capdavall, hem de concebre el crèdit com un fenomen molt ampli que inclou actors i àmbits prou heterogenis, tal com demostren estudis recents centrats en la corona de Castella i que connecten amb els duts a terme en altres territoris europeus: David Carvajal de la Vega, «Crédito privado en Castilla a fines del siglo xv. Una introducción a su estudio», *Anuario de Estudios Medievales*, 47/1 (gener-juny 2017), pp. 3-36.

[87] AHG, Gi-05, vol. 411, s.f., 1383/06/03.

[88] AHG, Gi-05, vol. 114, f. 78r-v, 1360/06/12.

mateix havia comprat l'any 1377 d'un clergue i un donzell de les rodalies de la capital gironina i amb els interessos del qual cobria pràcticament tot el que havia de prestar pel censal que havia emès. A més, l'acta fou cancel·lada tot just al cap de quatre mesos.[89]

No cal dir que darrere de qualsevol contracte s'amagaven transaccions i negocis diversos, així com històries amb resultats molt distints.[90] Si ho limitem, però, a la perspectiva dels prestadors, es tracta d'un veritable mercat en què es podien operar amb objectius diversos i adaptables a la situació vital dels implicats, si bé es tendien a combinar les adquisicions de títols privats amb els emesos per municipis o altres institucions.[91]

Variar estratègies, diversificar fonts d'ingressos, construir carteres en funció de les necessitats de cada individu o família, dels interessos ja creats i, és clar, també d'acord amb les oportunitats que oferien en cada moment els mercats. Aquesta és la lògica que travessa totes les activitats que analitzarem al llarg dels dos propers capítols.

[89] AHG, Gi-03, vol. 31, ff. 49v-52v, 1381/09/16.

[90] Sense que ni molt menys constitueixi un cas paradigmàtic, ja que en altres casos el desenllaç no fou gens dramàtic, de vegades la impossibilitat d'assumir el deute contret amb la venda d'un violari obligà a traspassar béns immobles al creditor. Això es desprèn, per exemple, de la venda feta per Bernat Font, picapedrer de Girona, i la seva esposa a l'albadiner Pere Serra, al qual vengueren un alberg a la ciutat a canvi d'un capital que, a la pràctica, no s'entregà, ja que el comprador se'l retingué per liquidar les pagues que els devien els venedors d'una renda adquirida anys abans: AHG, Gi-10, vol. 34, s.f., 1389/09/27.

[91] Un de les millors mostres en aquest sentit i precisament lligat al cas de Girona és la que proporciona Guillem I Bell-lloc, el qual, entre els anys 1346 i 1371, se sap que comprà més d'una vintena de rendes tant de municipis com de particulars: J. Fernández Trabal, *Una família catalana medieval*, pp. 106-113, 148-151.

Capítol 3

ELS BENEFICIARIS DELS NEGOCIS FISCALS DEL MUNICIPI

S'entreveuen quatre grans àmbits de negoci dins dels sistemes fiscals que, com succeí a la ciutat de Girona, vertebraren les tresoreries municipals consolidades a les dècades centrals del segle XIV: la concertació de préstecs (mitjançant fórmules a curt termini o a través de l'adquisició de violaris i censals), l'arrendament d'impostos (en essència les imposicions i algun altre dret), la provisió de serveis financers i el subministrament de béns necessaris pel conjunt de la comunitat.

Comptant que ja hem descrit en passatges anteriors el funcionament d'aquestes vies per participar en els negocis fiscals i financers de l'administració municipal de Girona (cap. «La inversió en els fiscs municipals»), el principal propòsit dels apartats que segueixen és el d'identificar els col·lectius més actius en cada sector d'activitat. En concret, ens interessarà observar els perfils més recurrents entre els creditors del municipi, els arrendataris d'imposicions, els especialistes que procuraren serveis financers i, en darrer lloc, els comerciants que proveïren la ciutat de determinats béns. L'anàlisi prosopogràfica s'encaminarà a posar en relleu el rerefons professional i social dels distints actors, així com la possibilitat que les seves característiques evolucionessin amb el temps o en funció de distintes conjuntures. Tots aquests aspectes ens han de permetre no només entendre millor com es concretava, per exemple, el recurs al crèdit per part del consistori o l'arrendament dels seus principals ingressos, sinó també avançar en el coneixement de dos aspectes fonamentals per a la continuïtat del sistema: l'amplitud del ventall social dels implicats i, en darrera instància, beneficiaris dels diversos mecanismes, a la vegada que els atractius que oferia cadascun d'aquests negocis vinculats a la hisenda municipal.

Prestar a la ciutat: el col·lectiu de creditors del municipi

Encetarem l'anàlisi amb el conjunt de persones que al llarg de l'època investigada concertaren préstecs al municipi. Com ja hem dit, a partir de la dècada de 1350 la fórmula per la qual els gestors de la hisenda local obtin-

gueren la major part de crèdit passà per l'emissió de deute consolidat en forma de violaris i censals. D'aquí que dedicarem una atenció especial al col·lectiu de censalers. De tota manera, tant d'aquests com, en un segon apartat, del grup molt més reduït de prestadors per mitjà d'instruments a curt termini, observarem la franja social a què pertanyien i, en cas que no formessin part de la comunitat local, la seva procedència geogràfica. Així, a banda d'avaluar el pes que, a semblança d'altres municipis estudiats fins ara, tingué el capital forà, ens fixarem en la possibilitat que s'entrevegin actors especialitzats en oferir crèdit i, sobretot, en el fet que les quotes de participació de cada estrat social en el deute municipal variessin en consonància amb la pròpia dinàmica d'endeutament de la institució. Per això, posarem èmfasi en l'anàlisi del grup de creditors des d'una perspectiva diacrònica. Alhora, respecte dels censalers —insistim-hi— el perfil més habitual de prestador, indagarem en els aspectes que motivaren les compres de violaris i censals. Alhora, pensant sobretot en les famílies que conservaren més temps la titularitat d'aquestes rendes, avaluarem l'ús que en feren una vegada adquirides. Òbviament, aquestes dues darreres qüestions mereixerien un estudi monogràfic. Amb tot, basant-nos en una part de les dades recopilades, esbossarem un primer quadre d'hipòtesis interpretatives.

Una evolució dels censalers al ritme de l'endeutament municipal (1340-1432)

Començant l'estudi dels creditors amb els censalers, centrarem la panoràmica sobre l'evolució que experimentaren en «instantànies» de quatre moments distints dins de la dinàmica d'endeutament del municipi de Girona entre 1340 i 1440. En les ofereixen els següents registres. Successivament: un llibre de comptes presentat pels jurats i el tresorer de 1371, els generats pels síndics responsables de l'ampli procés de sanejament financer completat entre 1377 i 1380, un altre registre comptable del clavari de les imposicions de 1394 i, en darrer lloc, un llevador de rendes elaborat l'any 1432.[1] Malgrat que les fonts escollides cobreixen gran part del període investigat, no es tracta de registres idèntics, de manera que calen unes quantes consideracions prèvies de l'abast i límits de cadascuna per justificar la manera com les utilitzarem.

En línies generals, estem davant de tres tipus de fonts distintes: dos llibres de clavaria, un llibre de comptes d'un sindicat de refinançament del

[1] Es tracta, per ordre de menció, de: AMGi, I.3.3.1.2, llig. 1, reg. 2, ff. 22r-62v, c. 1371; AMGi, I.3.3.1.2, llig. 3, reg. 1, ff. 1r-42v, 1394; AMGi, I.3.3.2.4, RG 43114, c. 1380; AMGi, I.3.3.2.4, antic llig. 27, 1432.

deute i un llevador de rendes. En concret, el primer i el tercer volums esmentats consisteixen en els comptes elaborats, de cara a la fiscalització, pels respectius tresorers o responsables de satisfer les pagues de les pensions de violaris i censals en cadascun dels exercicis: l'any 1371 era un clavari que actuava conjuntament amb els jurats en l'etapa prèvia a la consolidació definitiva d'una tresoreria específica del deute, mentre que l'any 1394 ja consistia en un clavari de les imposicions d'acord amb el format assentat a partir de 1385. Al marge d'aquest detall, suposem que tots dos registres inclouen el conjunt sencer de pensions o pagaments anuals (fraccionats en dos semestres) deguts als titulars o cessionaris de rendes. Tanmateix, com és habitual en llibres de comptes d'aquest tipus, els oficials es limitaren a consignar les pagues en tant que despeses o entregues a favor dels censalers o de les persones físiques i jurídiques a qui s'havia atorgat el dret de cobrar una o diverses pensions. Tot i precisar-se normalment l'existència de cessions, en aquests registres no s'anota mai el capital dels violaris o censals en qüestió, o sigui el preu pel qual fou venut cada instrument. Per consegüent, no permeten calcular-ne els interessos.

El registre elaborat pels volts de 1380 en el marc d'una campanya de redreç financer ofereix, en canvi, més possibilitats, per bé que continua presentant algunes limitacions. Durant el procés els comerciants nomenats síndics reduïren els interessos d'un ampli conjunt de violaris i rendes mixtes que gravaven la tresoreria municipal. I, en paral·lel, comprovem que les rendes més oneroses foren lluïdes definitivament, alhora que se n'emeteren de noves per tal de finançar el global de l'operació.[2] Deixant de banda els violaris cancel·lats, els que foren objecte d'una reducció haurien de considerar-se el llegat de les quantioses emissions de les dècades de 1350 i 1360 i a les quals se sumà l'important repunt de 1374 i 1375. En definitiva, el registre ens permet apropar-nos als compradors de violaris i rendes mixtes d'aquest intens període i a les característiques originals dels contractes, comptant, però, que alguns ja foren sotmesos a una primera temptativa de redreç financer de l'any 1368 i que d'altres canviaren de titular. Les informacions que conté sobre els compradors originals i les etapes durant les quals foren venudes aquestes rendes no s'inclouran en els càlculs elaborats, però sí que obren una bona via per apropar-nos a una etapa de tanta importància en l'evolució del deute com la de les dècades de 1360 i 1370.

Ben garbellat, el document que ens proporciona una «instantània» més nítida de l'estat del deute en un any concret és el memorial de rendes o llevador de 1432. I és que és l'únic que fou concebut pels contemporanis amb aquesta finalitat informativa i que, per tant, inclou les dades bàsiques de

[2] A. Reixach Sala, *Institucions locals i elits*.

cada renda: el seu titular, la tipologia, la data en què tingué lloc la venda amb la referència al notari que l'escripturà, els dies que estaven previstos els pagaments semestrals, el capital obtingut amb l'emissió i les pensions que calia satisfer, a més d'apunts esporàdics de possibles traspassos o cessions, així com de lluïcions parcials o de reduccions dels tipus d'interès.[3] En conseqüència, proporciona una bona perspectiva de les emissions dutes a terme amb posterioritat al procés de sanejament conclòs entre 1403 i 1405, durant el qual es vengueren els primers censals perpetuals.[4]

En suma, tret del memorial de 1432, en els altres registres manca informació sobre aspectes essencials de les rendes prestades per la universitat gironina com ara els capitals i, en conseqüència, l'interès, per la qual cosa no podrem establir comparacions amb les mateixes dades per tots els exercicis seleccionats. En tots quatre «talls» disposem de la relació nominal dels censalers i de cadascun dels títols que posseïen, de manera que recomptarem per cada any la suma de rendes vigents i com es distribuïen segons distints criteris (quadre 1). Amb tot, es tracta d'un indicador molt poc precís del grau de participació en el conjunt del deute, ja que, sense anar més lluny, donarà més importància al titular de dos censals que al d'un únic títol, per més que les quantitats d'aquest segon siguin superiors a la suma dels primers.

D'altra banda, en els dos llibres de clavaria, a diferència dels volums de 1380 i 1432, només coneixem la pensió pagada anualment al titular de cada violari o censal. Així, juntament amb el nombre de títols posseïts, aquest serà l'altre únic valor de les rendes comparable al llarg dels quatre moments escollits. Centrant l'evolució dels creditors en les pensions que cobraven en un moment donat manejarem estadístiques menys esbiaixades que les simples sumes de títols; però, en no contemplar l'interès dels distints productes, queden igualment infrarepresentades les desproporcions existents entre les rendes més lucratives que, amb idèntics capitals invertits, reportaven uns rèdits anuals superiors (quadre 2). En realitat, la referència idònia sobre el nivell de participació d'un individu o d'un col·lectiu dins del global del deute es troba en els capitals, amb els quals queda

[3] Segons l'ordinació dels jurats, el propòsit era elaborar un llibre «in quo scriberentur omnia et singula censualia ad quorum prestationem ipsa universitas tenetur» per tal que «faciliter et auctenticer sciatur rei veritas premissorum» i així els jurats i auditors de comptes d'aquell any i dels propers «possint videre universalem sumam ad quam ascendunt pensiones annue et etiam precia seu proprietates censualium predictorum»: AMGi, I.1.1, n. 51, f. 32v, 1432/12/12. Quant a la tipologia de documents que sorgí de la necessitat de redactar inventaris de les rendes que prestaven les corporacions públiques: Albert Martí Arau, «La memoria de la deuda pública en la Cataluña bajomedieval», a Antonio Collantes de Terán Sánchez, Juan Antonio Bonachía Hernando (ed.), *Fuentes para el estudio del negocio fiscal y financiero en los reinos hispánicos (siglos XIV-XVI)*, Madrid, Instituto de Estudios Fiscales, 2010, pp. 229-247.

[4] A. Reixach Sala, *Institucions locals i elits*.

QUADRE 1. Distribució socioprofessional del nombre de rendes 1371, 1380, 1394 i 1432

	1371		c. 1380		1394		1432	
	nre.	%	nre.	%	nre.	%	nre.	%
Patricis	90	37,6	29	23,02	66	21,01	51	17,53
Mercaders	63	26,36	33	26,1	63	20,06	25	8,59
Juristes-metges	19	7,95	18	14,29	29	9,23	17	5,84
Notaris	5	2,09	13	10,32	14	4,46	21	7,22
Menestrals	29	12,13	17	13,49	68	21,65	42	14,43
Nobles	7	2,93	0	0	10	3,18	13	4,47
Clergat/institucions eclesiàstiques	10	4,18	6	4,76	45	14,33	110	37,8
Forasters i altres	16	6,69	10	7,94	19	6,05	12	4,12
TOTAL	**239**	**100,00**	**126**	**100,00**	**314**	**100,00**	**291**	**100,00**

QUADRE 2. Distribució socioprofessional de les pensions de les rendes 1371, 1380, 1394 i 1432

	1371		c. 1380		1394		1432	
	sous	%	sous	%	sous	%	sous	%
Patricis	48.055 s. 9 d.	48,28	12.715 s. 7 d.	27,28	32.055 s. 9 d.	26,98	27.991 s. 4 d.	29,71
Mercaders	22.664 s. 9 d.	22,77	13.077 s. 2 d.	28,05	20.315 s. 1 d.	17,10	16.111 s. 6 d.	17,1
Juristes-metges	9.813 s. 6 d.	9,86	9.693 s. 1 d.	20,79	17.512 s. 6 d.	14,74	9.110 s.	9,67
Notaris	2.527 s. 4 d.	2,54	5.624 s. 3 d.	12,06	3.590 s. 9 d.	3,02	6.993 s. 8 d.	7,42
Menestrals	7.383	7,42	2.659 s. 3 d.	5,7	14.328 s. 11 d.	12,06	6.779 s. 6 d.	7,2
Nobles	3.280	3,3	0	0	14.912 s. 2 d.	12,55	5.975 s. 8 d.	6,34
Clergat/institucions eclesiàstiques	1.541 s. 7 d.	1,55	510	1,09	7.460 s. 10 d.	6,28	18.183 s. 10 d.	19,3
Forasters i altres	4.267 s. 11 d.	4,29	2.340	5,02	8.638 s. 6 d.	7,27	3.061 s. 6 d.	3,25
TOTAL	**99.533 s. 7 d.**	**100,00**	**46.620 s. 4 d.**	**100,00**	**118.814 s. 6 d.**	**100,00**	**94.205 s. 3 d.**	**100,00**

constància del desemborsament de cadascun dels creditors i de la pecúnia que obtindrien de la institució emissora en el supòsit que es produís un rescat immediat del deute (quadre 3).[5]

QUADRE 3. Distribució socioprofessional del capital de les rendes: 1380 i 1432

	c. 1380		1432	
	sous	%	sous	%
Patricis	248.419 s.	31,19	681.230 s.	29,6
Mercaders	208.733 s.	26,21	420.500 s. 2 d.	18,27
Juristes-metges	158.285 s.	19,88	182.160 s.	7,91
Notaris	85.550 s.	10,74	139.848 s.	6,08
Menestrals	46.249 s.	5,81	159.266 s.	6,92
Nobles	0	0	52.050 s.	6,61
Clergat/institucions eclesiàstiques	10.200 s.	1,28	495.546 s. 5 d.	21,53
Forasters i altres	8.925 s.	4,89	71.080 s.	3,09
TOTAL	**766.361 s.**	**100,00**	**2.301.680 s. 6 d.**	**100,00**

La naturalesa distinta dels tres tipus de fonts també afecta directament a l'anàlisi del perfil dels creditors. En no tractar-se en cap dels anys estudiats del recull de contractes originals de compra-venda dels títols de deute emesos pel municipi, no podem considerar el conjunt complet d'individus que hi apareixen com els compradors dels violaris i censals del municipi en el mercat primari, o sigui els que prestaren els capitals obtinguts pel municipi en el moment de l'emissió. En força casos sí que són molt probablement els inversors originals, cosa es pot comprovar contrastant-ho amb la documentació notarial que es conserva de la majoria de processos d'emissió i que s'ha buidat amb especial atenció pel període comprès entre 1353 i 1366.[6] Però, en general, l'única certesa és

[5] Per això, les sumes pagades pels compradors de les rendes acostuma a ser l'indicador tradicionalment emprat per la majoria de treballs. És a partir dels capitals que es calcula, per exemple, la procedència geogràfica i la condició social dels creditors a Cervera: P. VERDÉS PIJUAN, «Per tal que no calgués a logre manlevar», pp. 73-82. En els casos de Sant Feliu de Guíxols i de Castelló d'Empúries el pes del crèdit forà i de distints grups socials s'analitza tant des del punt de vista de les pensions com dels capitals i hi queden patents les diferències entre prendre un valor o l'altre com a referència: P. ORTI GOST, «La deuda pública municipal», pp. 145-148; Albert MARTÍ ARAU, «Endeutament censal i crisi financera a una vila senyorial: Castelló d'Empúries (1381-1393)», a M. Sánchez Martínez (ed.), *La deuda pública*, pp. 157-170, en concret pp. 189-198.

[6] A. REIXACH SALA, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1037-1072.

que estem davant dels titulars de les rendes en un moment donat. En conseqüència, les observacions que segueixen no es dedicaran exactament als qui foren els inversors en el deute emès per la universitat de la ciutat de l'Onyar, sinó més aviat als qui en foren creditors en un sentit més ampli, que inclourà tant els compradors originals com els seus hereus o beneficiaris posteriors, en especial quan les rendes havien estat modificades en la pensió o el capital. A més, és versemblant que en els diferents «talls» emprats reapareguin les mateixes persones o els seus successors, essent la continuïtat un indici revelador de la importància atorgada al deute públic municipal per determinats sectors de la ciutat.

En qualsevol cas, en la línia dels estudis que ja s'han dut a terme de l'endeutament censal de poblacions com ara Cervera, Valls, Reus, Manresa, Sant Feliu de Guíxols o Castelló d'Empúries, el principal propòsit d'aquest apartat passa per traçar una radiografia social del deute de la ciutat de Girona entre 1340 i 1432 mitjançant els esmentats punts de referència.[7] A fi d'establir comparacions i avançar en la primera part de l'anàlisi, ens recolzarem en 8 categories o grups socials, que hem procurat definir atenent a la mateixa estructura social de la ciutat de l'Onyar.[8] En sintonia amb altres categories que establírem per observar els òrgans polítics o de l'administració de la hisenda, situem a la cúspide de la piràmide els ciutadans sense cap ocupació professional concreta, que hem anomenat patricis o ciutadans honrats i que durant l'època només existiren a les principals ciutats del principat i de la corona.[9] Segueixen a aquests patricis els experts en lleis o titulats en medicina, és a dir individus amb formació universitària, força sovint integrants de les mateixes famílies de ciutadans prominents o enllaçats estretament amb aquestes. Una cosa similar succeeix amb el col·lectiu de mercaders, un estament heterogeni la capa més alta del qual estava a la mateixa altura que el patriciat en força aspectes. Ja en un altre nivell trobem els notaris, equiparables des del punt de vista econòmic i de nivell social amb la franja mitjana dels comerciants i, de vegades, més aviat amb els artesans més rics. De tota manera, pels homes

[7] Remetem per una síntesi de tots aquests treballs i d'altres dedicats als regnes de València, Mallorca i Aragó a Manuel SÁNCHEZ MARTÍNEZ, «Dette publique, autorités princières et villes dans les Pays de la Couronne d'Aragon (14e-15e siècles), a Marc Boone *et al.* (eds.), *Urban Public Debts. Urban Government and the Market for Annuities in Western Europe (14th-18th centuries)*, Turnhout, Brepols, 2003, pp. 27-50; Manuel SÁNCHEZ MARTÍNEZ, «Introducción», a *Idem* (ed.), *La deuda pública*, pp. 7-20.

[8] A tall de comparació, vegeu les classificacions de creditors emprades per diversos autors en altres casos: J. MORELLÓ BAGET, *Fiscalitat i deute públic*, pp. 783-791; P. VERDÉS PIJUAN, «Per tal que no calgués a logre manlevar», pp. 77-82; Antonio BERENGUER GALINDO, *Censal mort. Historia de la deuda pública del concejo de Fraga (siglos XIV-XVIII)*, Fraga, Instituto de Estudios Altoaragoneses-Ayuntamiento de Fraga, 1998, pp. 21-22; A. MARTÍ ARAU, «Endeutament censal i crisi financera», pp. 193-194; Pau VICIANO NAVARRO, «Fiscalitat local i deute públic al País Valencià. L'administració de la vila de Borriana a mitjan segle XV», *Anuario de Estudios Medievales*, 22 (1992), pp. 513-533, en especial p. 524.

[9] Vegeu sobre aquest grup les consideracions que ja hi hem dedicat a l'apartat «Girona: capital financera regional».

d'ofici o menestrals dels distints sectors de producció hem creat un grup específic. També ens interessa aïllar l'escàs nombre de forasters (sobretot si, tal com mostrarem, es compara amb altres municipis) que es feren amb rendes de la ciutat que ens ocupa o els exemples puntuals el perfil social dels quals se'ns escapa. Una part d'aquesta gent forana eren aristòcrates o nobles de rang divers; d'aquí que hàgim preferit separar-los, ja que sovint el seu caràcter extern respecte de la ciutadania gironina no es devia tant a l'allunyament geogràfic com a la pertinença al braç militar que els excloïa automàticament de la condició de ciutadans. Finalment, mereix un grup específic tot el conjunt de clergues o institucions sota fur eclesiàstic: monestirs, convents, capítols catedralicis, obres pies i certes institucions caritatives o assistencials.

Malgrat tot, aquesta distribució socioprofessional no permet explicar l'ampli ventall de comportaments i tendències a propòsit de la inversió en deute públic. Com ha estat posat en relleu per diversos autors, dins el grup de patricis o de mercaders, per exemple, els propòsits d'un individu adult i en la maduresa de la seva activitat eren distints dels d'una dona o d'una vídua del mateix estament. Per això, hem establert una classificació complementària a la dels estrats socials que procura tenir en compte situacions com aquestes (quadres 4 i 5). Així, distingim els següents segments de població: homes adults actius, dones (incloent-hi esposes i vídues), menors d'edat i institucions (o sigui, en especial, marmessories). Alhora, però, el grup que havíem identificat com a entitats eclesiàstiques exigeix una compartimentació distinta de la resta de grups, de manera que en el seu cas concret diferenciem tres unitats: els clergues que compraren rendes a títol privat, les causes o fundacions pies —aniversaris, beneficis eclesiàstics, almoines o capelles— i, per una altra part, les comunitats benèfiques —hospitals, religioses-confraries— o cenobis i institucions, és a dir, capítols catedralicis, monestirs i convents.

Tenint en compte les vuit categories socioprofessionals i els quatre segments que analitzem a l'interior de cadascuna d'elles, podem passar a observar l'equilibri de perfils socials per les quatre «instantànies» utilitzades (quadres 1-5). Començarem per la que ens ofereix el llibre de clavaria de 1371. En primer terme, hi queda clara la preponderància de les grans famílies ciutadanes, que constituïen un 37,6 % del conjunt de censalers, però que, tenint en compte que eren els titulars de la majoria de rendes més quantioses, drenaven pràcticament la meitat (un 48,28 %) de la despesa a què feia front la tresoreria per la paga de pensions. Alhora, llevat dels casos molt més moderats dels notaris i els nobles, els ciutadans honrats eren l'únic col·lectiu en què el percentatge de participació en les pensions esdevenia manifestament superior a l'aplicat a la suma nominal de títols. Per exemple, encara que 29 rendes mixtes o violaris pertanyien a menestrals suposant un 12,13 % del global, això a la pràctica es traduïa tan sols en el 7,42 % de les pensions.

QUADRE 4. % de nombre de rendes acumulades per segments de població per anys 1371, c. 1380, 1394 i 1432[10]

	1371					1380					1394					1432				
	H	D	M	I	T	H	D	M	I	T	H	D	M	I	T	H	D	M	I	T
Patricis	76,67	21,11	2,22	–	37,6	62,07	24,14	13,79	–	23,02	54,55	36,36	9,09	–	21,01	37,25	47,06	5,88	9,8	17,53
Mercaders	74,6	25,4	–	–	26,36	54,55	39,39	6,06	–	26,1	61,9	28,57	9,52	–	20,06	56	28	4	12	8,59
Juristes-metges	89,47	10,53	–	–	7,95	55,56	33,33	11,11	–	14,29	72,41	27,59	–	–	9,23	17,65	64,71	11,76	5,88	5,84
Notaris	60	40	–	–	2,09	92,31	7,69	–	–	10,32	50	35,71	14,29	–	4,46	57,14	38,1	4,76	–	7,22
Menestrals	62,07	34,48	3,45	–	12,13	47,06	35,29	17,65	–	13,49	66,18	22,06	11,76	–	21,65	45,24	40,48	9,52	4,76	14,43
Nobles	57,14	30,28	6,1	–	2,93	–	–	–	–	–	90	–	10	–	3,18	38,46	61,54	–	–	4,47
Clergat/inst.	40	10	50	–	4,18	50	33,3	16,7	–	7,94	28,89	31,11	40	–	14,33	10,91	63,64	25,45	–	37,8
Forasters i altres	86,67	13,33	–	–	6,69	70	30	–	–	4,76	68,42	10,53	5,26	15,79	6,05	58,33	33,33	8,33	–	4,12
TOTAL					**100,00**					**100,00**					**100,00**					**100,00**

Quadre 5. % quantitats de pensions per segments de població (individus actius, dones, menors d'edat i institucions o marmessories) per anys 1371, c. 1380, 1394, 1432

	1371					1380					1394					1432				
	H	D	M	I	T	H	D	M	I	T	H	D	M	I	T	H	D	M	I	T
Patricis	84,87	11,8	3,33	–	48,28	60,85	21,06	18,09	–	27,28	69,74	21,30	8,96	–	26,98	45,71	42,06	1,51	10,73	29,71
Mercaders	78,2	21,8	–	–	22,77	53,67	35,66	10,67	–	28,05	38,36	38,88	22,76	–	17,10	52,1	16,49	4,18	27,23	17,1
Juristes-metges	93,35	6,65	–	–	9,86	42,2	46,55	11,25	–	20,79	54	46	–	–	14,74	34	58,83	6,19	0,99	9,67
Notaris	65,58	34,42	–	–	2,54	99,15	0,85	–	–	12,06	71,94	23,39	4,66	–	3,02	80,79	18,42	0,79	–	7,42
Menestrals	70,03	26,05	3,93	–	7,42	33,72	43,78	22,5	–	5,70	63,79	22,14	14,07	–	12,06	37,03	54	8,09	0,89	7,2
Nobles	63,62	30,28	6,1	–	3,30	–	–	–	–	0,00	98,31	–	1,69	–	12,55	24,33	75,67	–	–	6,34
Clergat/inst.	60	–	2,92	37,08	1,55	26,47	34,31	39,22	–	5,02	30,25	28,41	41,34	–	6,28	8,35	52,5	39,15	–	19,3
Forasters i altres	88,28	11,72	–	–	4,29	87,5	12,5	–	–	1,09	82,83	10,05	0,63	6,5	7,27	86,37	8,73	4,9	–	3,25
TOTAL					**100,00**					**100,00**										**100,00**

[10] Abreviatures utilitzades per quadres 4 i 5: H = individus actius, D = dones, M = menors d'edat, I = institucions, T = tutories o marmessories.

D'altra banda, segons mostra la comptabilitat de 1371, un element característic del deute censal a Girona radicava en l'escassa presència del crèdit forà, a diferència d'altres poblacions. De fet, si unim els aristòcrates de rang divers als habitants que no procedien de la capital gironina no superaven el 9,62 en nombre de rendes i ni tan sols el 7,59 en la suma de les pensions.[11] A més, tret d'un curial de l'infant Joan que vivia a Barcelona, en parlar de creditors forans ens referim a residents a parròquies de les rodalies de la ciutat de l'Onyar o en viles de la vegueria que hi estaven estretament lligades com Sant Feliu de Guíxols, Caldes de Malavella o Banyoles, així com a cavallers i donzells domiciliats en aquest territori.[12] En definitiva, és altament probable que la gran majoria haguessin comprat les rendes a Girona mateix, un indret que visitaven sovint per moltes raons.

[11] A l'alçada de la dècada de 1370, en altres poblacions catalanes i de la corona la presència de creditors forasters ja era força important. A tall de mostra, entre 1332 i 1352 a la vila de Cervera gairebé la meitat dels qui adquiriren rendes eren de la ciutat de Barcelona (i en menor mesura de Lleida), una proporció que havia disminuït força entre 1353 i 1367 quan ho foren tan sols el 18,96 %, però que tornà a ascendir fins al 45 % entre 1387 i 1413: P. VERDÉS PIJUAN, «Per tal que no calgués a logre manlevar», pp. 73-77. També resultaren molt importants a les viles de Valls i Reus al llarg del segles XIV i XV els censalers forans, tant de la ciutat de Barcelona (entre els quals membres de la família reial o funcionaris regis) com ciutadans tarragonins; així i tot, es concretà una tendència a la diversificació de procedències a les acaballes del tres-cents, alhora que un replegament cap a l'àmbit local: J. MORELLÓ BAGET, *Fiscalitat i deute públic*, pp. 783-789. A la ciutat de Manresa, mentre que l'any 1365 els creditors barcelonins encara cobraven la meitat de les pensions, l'any 1415, després de diverses campanyes redemptores, el seu pes s'havia reduït a un ínfim 2 %: M. TORRAS SERRA, «El deute públic a la ciutat de Manresa», pp. 178-182. En el marc de Catalunya i, fins i tot, de la Corona d'Aragó, no hi ha dubte que la ciutat de Barcelona fou la principal plaça pel mercat del deute públic, fins al punt que es documenten creditors barcelonins en moltes poblacions d'envergadura com ara Tortosa, Tarragona, Montblanc, o en els casos ja esmentats de Manresa, Valls i Reus, a més de senyories eminentment rurals com la baronia de la Llacuna: J. MORELLÓ BAGET, *Municipis sota la senyoria dels creditors*, pp. 199, 206-237. Un estat de la qüestió d'aquest fenomen a: Pere VERDÉS PIJUAN, «Barcelona, capital del mercat del deute públic català, segles XIV-XV», a M. Sánchez Martínez (coord.), *El món del crèdit*, pp. 283-311, en especial pp. 283-286. Serveixi de mostra de l'extrema dependència del regne de Mallorca respecte dels inversors de la ciutat comtal: Jordi MORELLÓ BAGET, «Els creditors barcelonins i la gestió del deute públic de Mallorca», a M. Sánchez Martínez (coord.), *El món del crèdit*, pp. 283-311. Tanmateix, a propòsit de la importància d'altres urbs de la corona en el deute de viles mitjanes dels respectius territoris, vegeu el cas dels censalers de la ciutat de València en relació amb les hisendes d'Alzira, Vila-real o Castelló: A. FURIÓ DIEGO, «Deuda pública e intereses privados», pp. 76-78. Com tornarem a comentar més endavant, A. Martí demostra a partir del cas de Castelló d'Empúries la importància dels creditors gironins en administracions municipals de la seva àrea d'influència econòmica, cosa que convertiria la ciutat de l'Onyar en una veritable capital regional per aquests mercats financers: A. MARTÍ ARAU, «Governar el deute en temps de crisi», pp. 149-152. El cas ben estudiat de Sant Feliu de Guíxols mostra, tanmateix, que en poblacions de la demarcació amb gran vitalitat econòmica el deute contret amb ciutadans de Girona representava més del 40 % del capital entre 1356 i 1367, però que, amb posterioritat a les lluïcions dutes a terme a partir d'aquest darrer any, el seu pes minvà fins a la quarta part del global entre 1367 i 1377 i, definitivament, quedà tan sols a un 10 % l'any 1384 (comptant, a més, que una bona part es devia a un censal perpetual d'un clergue fill de mercaders instal·lats a la vila): P. ORTI GOST, «La deuda pública municipal», p. 145.

[12] Quant a la ciutadania barcelonina de Berenguer Crespí, sots-atzembler del duc: AMGi, I.3.3.1.1, llig. 3, s.f., 1369/09/12.

Fem ara atenció a les rendes que foren sotmeses a una reducció d'interessos entre 1377 i 1380 i que, com hem dit, havien de representar una proporció important de les que s'havien anat adquirint a les dècades de 1350, 1360 i 1370 (quadre 1). Salta a la vista el fet que entorn a 3/4 dels compradors (el 63,41 % segons el nombre de rendes, 76,12 segons les pensions i 77,28 segons els capitals) es trobaven entre els grups més puixants tant políticament com econòmica de la ciutat (patricis, mercaders i juristes o metges). Un percentatge que, a més, s'incrementa lleugerament si ens centrem en la franja d'instruments adquirits per un valor superior (quadre 11). En aquest sentit, doncs, no constatem res que la historiografia no hagi assenyalat i explicat ja abastament.[13]

De tota manera, cal dir que dins d'aquest col·lectiu no hi trobem només el perfil tradicionalment emfasitzat de membre d'una oligarquia que consumia per a profit propi els recursos públics. Atenent als segments de població fixats i a la forma com es distribuïen el nombre de rendes, entre el 60 i el 50 % dels patricis, juristes o metges i mercaders consistien en homes adults, però entre el 30 i el 40 % eren, en realitat, dones casades o vídues que havien comprat les respectives rendes amb diners propis o les havien rebudes en herència, alhora que aproximadament un 10 % de cada grup estava constituït per menors d'edat els tutors o representants legals dels quals havien invertit certs capitals en deute públic. A més, tot i que en centrar-nos en el valor de les pensions aquests percentatges davallin tres o quatre punts entre el patriciat i els comerciants, no es pot pas considerar que en el conjunt de grups benestants les creditores fossin sempre titulars d'instruments menys quantiosos en comparació amb els homes actius, ja que, quant als juristes, la diferència es dóna a la inversa: la xifra dels interessos percebuts pel col·lectiu femení supera en 13 punts la corresponent a la suma nominal de títols. A propòsit dels menors d'edat, sembla, en canvi, que el seu pes fins i tot s'incrementa lleugerament en prendre com a referència el volum de pensions respecte del nombre de rendes (quadres 4, 5).

Si seguim avançant en el temps i comparem la distribució per categories socials del registre del tresorer del deute censal de 1394 amb la del llibre de clavaria de 1371 (com hem dit, força més representatiu que no pas la documentació del procés de sanejament d'entorn a 1380), la primera constatació és que, en el decurs de les dècades de 1370 i 1380, s'havien produït canvis significatius (quadre 2). En primer lloc, el tant per cent de les pensions que cobraven els membres del patriciat s'havia reduït del 48,28 al 26,98 %, una davallada que també es detecta, encara que en un grau menor, en els merca-

[13] A. Furió Diego, «Deuda pública e intereses privados», pp. 74-79; P. Verdés Pijuan, «El mercado de la deuda pública», pp. 256-261.

ders, del 22,77 al 17,1 %. Per contra, gairebé s'havia duplicat la proporció de menestrals (del 7,42 al 12,06 %) i de forasters (del 4,29 al 7,27 %).

A més, respecte dels grups esmentats es perceben transformacions igual d'importants dins de la classificació per gèneres i segments d'edat. L'any 1394 en tots tres estrats superiors el grup d'homes actius havia deixat de suposar un percentatge del 80 % o més per passar a coexistir amb un tant per cent de dones 10 punts superior al de 1371 (un increment encara més acusat dins dels titulats acadèmics que suposa un repartiment del 54-46 %) i una fracció de menors d'edat entre aproximadament el 10 i el 20 %, col·lectiu que a la dècada de 1370 era gairebé inexistent. Per contra, entres els notaris, menestrals i forasters no varien en excés aquestes proporcions llevat d'un augment força clar del pes de pubills i donzelles i, en el cas concret dels creditors forans, també de les persones jurídiques o corporacions que representen l'Hospital de pobres d'Hostalric i la marmessoria d'un taverner de Peralada (en ambdues situacions arran de llegats fets per gironins), així com la universitat de les parròquies empordaneses d'Ultramort i Parlavà per raons que ignorem (quadres 4 i 5).[14]

De tota manera, quant a la distribució socioprofessional, una de les novetats més evidents consisteix en la quadruplicació del percentatge de nobles (del 3,3 al 12,55 %) i de clergues o institucions religioses (de l'1,55 al 6,28 %). Mentre que en el cas dels aristòcrates gran part de la crescuda es devia a un únic censal que comprà el noble Berenguer de Cruïlles, senyor de Calonge, l'any 1389, de 10.083 s. 6 d. de pensió i 160.000 s. de capital, en el cas del clergat ens trobem davant de les primeres manifestacions d'un actor amb protagonisme creixent (quadre 2).[15] En efecte, igual que en la resta de casos estudiats en la Catalunya del període, assistim a un ascens dels clergues i institucions eclesiàstiques en general.

En aquest sentit, si estirem el marc de comparació de 1380 a 1432, aquest nou grup de censalers passà a acaparar bona part del pes relatiu que havien tingut fins llavors el col·lectiu de ciutadans, en detriment sobretot de mercaders i professionals del dret i de la medicina (quadre 6). De tota manera, cal matisar aquesta suplantació. D'entrada, és cert que la suma dels grups de patricis, comerciants i els formats en estudis generals disminuí, en especial respecte de la distribució dels capitals, en veure reduïda de 12 punts (del 77,28 % al 55,78 %) la part que acaparaven. I, en realitat, el retrocés fou significatiu sobretot a propòsit dels mercaders i juristes o metges que perderen 8 i 12 punts cadascun, mentre que, pel que fa als patricis, la minva era tan sols de 2 punts. Per contra, els censalers sota el fur de l'Església creixeren exponencialment de l'1,28 al 21,53 % en la seva quota dins del total del deute.

[14] AMGi, I.3.3.1.2, llig. 3, reg. 1, ff. 1r-42v, 1394.

[15] Quant a la venda al noble Cruïlles duta a terme per J. Beuda: AMGi, I.3.3.1.5, llig. 3, ff. 193v-194r, acta original de 1389/05/15.

QUADRE 6. Comparació de distribució de capitals del deute 1380-1432

Grup social	c. 1380-Percentatge tots els capitals	c. 1380-Percentatge (només els que superen els 10.000 s.)	1432-Percentatge tots els capitals	1432-Percentatge (només els que superen els 20.000 s.)
Patricis	31,19	29,6	24,27	31,9
Mercaders	26,21	18,27	11,44	12,77
Juristes-metges	19,88	7,91	8,49	7,23
Notaris	10,74	6,08	6,78	5,74
Menestrals	5,81	6,92	6,7	1,68
Nobles	0	6,61	6,5	1,88
Clergat/ institucions eclesiàstiques	1,28	21,53	32,59	36,64
Forasters i altres	4,89	3,09	3,04	2,17

Amb tot, el canvi de tendència en el perfil predominant de creditor es consolidà igualment gràcies als reequilibris interns de cada categoria socio-professional, és a dir, en els segments o grups d'edat. Si observem l'evolució d'aquests sectors dins de la franja dels grups benestants entre 1380, 1394 i 1432 des del punt de vista de les pensions, constatem el següent. L'any 1432, a diferència dels dos moments anteriors, emergeix un conjunt de persones jurídiques vinculades a patricis i comerciants, que assoleix un percentatge del 10,73 i 29,71 % en els primers i un encara més rellevant del 27,23 i 17,1 % en els segons (quadres 4 i 5). Els protagonistes d'aquest augment foren, en concret, les marmessories dels conspicus ciutadans Bernat II Estruç i Miquel Santmartí, que adquiriren quantiosos censals a perpetuïtat els anys 1403 i 1417 i, en menor mesura, els gestors del llegat testamentari de Blanca, l'esposa del patrici Jaume Bordils, i del de Beatriu, la muller del també ciutadà honrat Bernat III Sitjar, que invertiren en censals morts al 5 % entre 1421 i 1432.[16] En paral·lel a l'increment de les institucions, també ho feia lleugera-

[16] Respectivament: AMGi, I.3.3.2.4, antic llig. 27, 1432, ff. 51v, 55v, 57v, 161r, 78r.

ment el col·lectiu femení, si bé de forma més dispar, donat que, entre 1432 i 1394, es duplicava el tant per cent en els ciutadans honrats (del 21,3 al 42,06) i pujava 8 punts en els juristes-metges (del 46 al 58,83 %), però minvava fins la meitat en els mercaders (del 38,88 % al 16,49).[17] En qualsevol cas, una tendència general s'imposa: al mateix temps que s'ampliava la importància dels censalers d'àmbit eclesiàstic, ho feia la de figures jurídiques dins del patriciat i de la resta d'estrats superiors de la societat gironina. En conseqüència, quedava bastant acotat el prototipus d'home actiu que predominava, sense anar més lluny, l'any 1371 i deixava de tenir una proporció mitjana del 85,5 % dins dels tres estrats superiors per quedar-se amb una del 43,9 %.

Això no obstant, la comparació de les quatre «instantànies» seleccionades ens ofereix tan sols una panoràmica en línies molt generals de l'evolució del col·lectiu de creditors de la ciutat de Girona entre 1340 i 1430. Gràcies a les dades reunides en altres fases de la recerca en què es basa aquesta monografia, podem intentar omplir alguns buits dins de la llarga seqüència comentada i ponderar els canvis més rellevants. En primer lloc, anirem enrere en el temps i ens fixarem en la nòmina de compradors dels processos d'emissió que hem assajat de reconstruir entre 1343 i 1366, una etapa cabdal en l'assentament del deute en les finances municipals.[18] En tots els processos que se succeïren durant aquest període d'intensa pressió fiscal, dins de les categories de patricis, professionals del dret i la medicina i mercaders, apareixen membres d'algunes de les famílies més rellevants del moment. La majoria també eren protagonistes en relació al govern municipal; ens referim als Sunyer, els Santceloni, o els De la Via. Malgrat això, el nombre de comerciants que no formaven part de la mà major també és significatiu. Sense anar més lluny, de la trentena de violaris que tenim documentats entre 1343 i 1347 només un parell dels compradors podrien ser considerats ciutadans honrats, Jaume Calvet i Guillem II Santmartí, ja que la resta eren comerciants actius (Guillem I Castell, Francesc Pabia o Ramon II Provençal, entre d'altres) o professionals del dret (Francesc I Adroer i Pere II Prat), si bé sense perdre de vista que alguns d'ells tingueren ja successors plenament integrats al patriciat local com els drapers Domingo Gornall o Bernat I Sampsó.

D'altra banda, en el decurs de les emissions dutes a terme entre 1353 i 1356 per raó de les guerres mediterrànies s'eixamplà encara més l'espectre

[17] Amb tot, la dinàmica majoritària era la de l'ascens del sector d'esposes i vídues, tal com corroboren altres dos grups socials més minoritaris dins del conjunt de creditors com eren els menestrals i els nobles. En tots dos casos, per contrast amb el que havia estat habitual entre 1371 i 1394, l'any 1432 les dones havien passat a tenir més pes: un 54 % en la menestralia i fins a un 75,67 % en la noblesa.

[18] A. Reixach Sala, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1037-1072.

de compradors. En la vuitantena de transaccions que hem aconseguit reconstruir no només participaren patricis, experts en lleis i comerciants, sinó també algun menestral, un cavaller i, sobretot, dones de condició diversa (tant vídues de ciutadans honrats com d'homes d'ofici i, fins i tot, d'habitants de les rodalies de la capital gironina). Aquesta diversificació pogué anar lligada, en primera instància, a l'emissió de productes menys lucratius que els violaris (al 14,28 %): rendes mixtes a un interès que no superava el 10 %. Això no obstant, veiem que en el cicle fiscal de la Guerra contra Castella, quan la tipologia de renda majoritària tornaren a ser els violaris, es mantingué una proporció similar de perfils diversos incloent-hi dones. De fet, val la pena assenyalar que en les 81 emissions que coneixem entre 1353 i 1356, 22 dels prestadors eren dones, que representarien, per tant, un 27,16 % del total, un percentatge molt similar al que suposen les que intervingueren en els processos compresos entre 1359 i 1366 (28,6 % d'un conjunt de 112 vendes documentades, al seu torn d'extracció variada).[19] A més, a propòsit d'aquest segon tram, val a dir que compraren rendes mixtes (4) en una primera emissió d'aquesta tipologia el gener de 1359 i en una altra posterior, per bé que, en general, adquiriren l'instrument financer per excel·lència durant la Guerra dels Dos Peres, els violaris (24).[20]

Tal com hem avançat, però, en part com a conseqüència de les fonts disponibles, el nostre objecte d'anàlisi principal no són necessàriament els compradors originals de les rendes, sinó els seus titulars en un moment donat. Per això, la progressiva diversificació de perfils que es registra en els processos d'emissió de les dècades de 1350 i 1360 queda força matisada si fem atenció tan sols a l'estat del deute de 1371 (quadres 4 i 5). En aquest sentit, com ja hem vist, la major part de les pensions dins de les capes benestants eren cobrades per homes (en una forquilla del 78 % al 93 %) i no pas per dones (l'oscil·lació era entre el 6 i el 21 %), una proporció lleugerament més equilibrada en altres col·lectius com els notaris, la menestralia i els

[19] Cal insistir en la diversitat de rerefons socials de les dones que participaren en aquestes operacions, ja que s'hi compten esposes o vídues de famílies del patriciat (com ara els Estruç, els Santmartí, els Terrades o els Sitjar), juntament amb vídues de menestrals (com ara la muller del taverner Guillem Ramon de Serres, la muller de l'apotecari Guillem Estrader o la vídua del vanover Pere Vilella), de nobles (la vídua del cavaller Guillem de Palol, senyor de Palol de Revardit), així com monges a títol particular (com ara Ermessenda, abadessa del monestir de Sant Daniel de Girona).

[20] En el cas de la vila de Cervera, també es detecta la importància de les dones de procedència diversa en l'endeutament municipal des dels seus orígens, si bé allí demostren una lleugera tendència a preferir els censals per davant dels violaris: P. VERDÉS PIJUAN, «Per tal que no calgués a logre manlevar», p. 80. Per contra, en el cas de Castelló d'Empúries, a la llum de memorials de principis del segle XV, sembla que la majoria de dones no eren compradores originals de les rendes, sinó que s'havien convertit en propietàries de censals gràcies a les donacions —sobretot deixes testamentàries— per part dels seus pares o marits: A. MARTÍ ARAU, «Endeutament censal i crisi financera», p. 197.

nobles (a grans trets, un 60 enfront del 30 % amb una quota afegida de menors en els dos últims grups).

Aquest era, doncs, el panorama del deute a principis de la dècada de 1370. Tanmateix, les dificultats d'ordre divers del bienni 1374 i 1375 provocaren noves onades d'emissions. I moltes es concretaren en violaris, alhora que els gestors de la hisenda gironina, amb un freqüència major que en etapes anteriors, recorregueren a les inversions de prestadors forans o d'habitants de la ciutat que no eren membres del patriciat ni de l'elit mercantil. Per això, entre el llistat de compradors advertim més d'un menestral, així com diversos cavallers, donzells i homes de vila o habitants de parròquies rurals (encara que sempre dins dels límits del bisbat).[21]

De fet, si aquest increment de nous perfils no es consolidà fou precisament perquè amb el procés de sanejament del deute iniciat l'any 1377, un dels principals objectius fou el de lluir les rendes més oneroses que havien estat venudes força sovint a gent aliena al cos de ciutadans.[22] Amb tot, també és cert que, en paral·lel a les cancel·lacions de les rendes més oneroses i a la reducció dels interessos de moltes altres, calgué refinançar el conjunt de l'operació amb l'emissió de 85 censals morts al 7,14 %. Entre els compradors hi havia nombrosos menestrals, alguns dels quals no hauríem de descartar que haguessin acabat comprant deute del municipi de resultes de certes coercions i potser com a conseqüència d'una mena de saturació en la franges tradicionals d'inversors locals. Fos com fos, també es contactà amb diversos nobles i creditors forans, per primera vegada cercats a Barcelona («car no·n trobàvem a Gerona»), que acaparaven el gruix de les pensions i capitals de la campanya d'emissió que ens ocupa.[23] Tanmateix, com ja succeí en part amb la gran temptativa de

[21] AMGi, I.3.3.1.1, llig. 5, 2 vols.

[22] AMGi, I.3.3.2.4, RG 43114, ff. 113r-138r, c. 1380.

[23] En concret, si bé els menestrals representaven el 71,7 % dels títols, acumulaven tan sols el 26,6 % de les pensions i dels capitals, per oposició amb els nobles i creditors forans que, malgrat constituir un col·lectiu reduït (del 2,3 i el 7,06 % del total respectivament) absorbien un 26,6 i un 21,5 % dels interessos i de les quantitats invertides: AMGi, I.3.3.2.4, RG 43114, ff. 80r-92v, c. 1380. En els mateixos comptes que presentaren B. Benet i G. Hospital, síndics que s'ocuparen del procés, hi ha constància explícita del desplaçament a Barcelona pel motiu citat de no trobar compradors suficients a Girona. També s'hi apunta que havien enviat procuradors a temptejar el terreny amb idèntica finalitat a Olot i Vic. Alhora, les adquisicions que acabaren duent a terme aristòcrates de cert rang com ara Berenguer de Cruïlles de Calonge s'iniciaren amb la intermediació de corredors de les respectives àrees d'influència. Tenim constància, a més, que els productes contractats a Barcelona amb personatges de l'entorn de la cort reial o de l'infant Joan (hi trobem des de l'escrivà Bartomeu Sirvent d'orígens gironins fins al pintor —possiblement curial— Bernat Merlés o el secretari del duc de Girona Pere de Tàrrega), generaren força despeses extres respecte dels acords segellats a la mateixa ciutat de l'Onyar (a saber: desplaçaments pels primers contactes i per acabar d'ultimar els detalls de les negociacions, per mostrar les cartes notarials de sindicat dels qui gestionaren les emissions, per signar les confessions judicials corresponents davant del veguer d'aquella demarcació, etc.). Per contra, alguns compradors residents en poblacions del bisbat com Corçà, Banyoles, Besalú o Santa Pau foren instats a presentar-se personalment a Girona per lliurar els capitals acordats: *Ibidem*, ff. 141v-142r, 143r, 144v, 145r, c. 1380.

reducció d'interessos de 1368, en el nou procés de sanejament endegat pel clavari de les imposicions Jaume Beuda entre 1386 i 1389 els capitals obtinguts amb els censals morts emesos aleshores s'empraren per rescatar la majoria d'aquests contractes en mans de creditors forans.[24]

L'efecte de l'operació encapçalada per Jaume Beuda potser no fou gaire determinant des del punt de vista del nivell d'endeutament o de la rebaixa dels tipus d'interès, però sí que contribuí a renovar l'espectre de creditors.[25] Els que adquiriren els censals emesos entre el 7,14 i el 5 % tornaren a ser inversors de perfil prou variat, de manera que hi documentem més mercaders (un 63 % dels quals dones) que no pas patricis (31,2 % dels capitals enfront del 6,38 %), així com bastants menestrals (un 27,28 % quant al nombre de rendes, si bé el 12,33 % des del punt de vista dels preus pagats), al costat d'un nombre considerable de nobles i de creditors forans que acaparaven, respectivament, el 25,71 i el 12,59 % dels capitals.[26] També hi detectem les primeres institucions religioses, encara que sempre comprant censals morts al 5 %.[27]

Tal com hem indicat, aquestes noves institucions constitueixen la punta de llança d'una transformació cabdal en el món dels creditors i que quedava

[24] AMGi, I.3.3.1.5, llig. 3, ff. 178r-204r, c. 1390. La historiografia ha explicat la pràctica generalitzada en moltes administracions de redimir, sempre que la situació ho permetia, els títols de deute que pertanyien a creditors que no eren veïns del lloc a partir de dues grans causes. D'una banda, amb motiu dels costos de transacció majors que comportava satisfer pensions a censalers domiciliats en llocs llunyans. De l'altra, la intenció d'afavorir els propis membres de la comunitat, per naturalesa més predisposats a acceptar reduccions d'interessos i a condonar deutes que no pas els forans que, a més, en molts llocs acabaren constituint l'arquetip dels anomenats "mals creditors", és a dir, els més exigents a l'hora de cobrar puntualment i reticents a qualsevol concessió a l'entitat deutora: F. Cortiella Odena, *Una ciutat catalana a darreries de la baixa edat mitjana*, p. 219; M. Torras Serra, «El deute públic a la ciutat de Manresa», pp. 178-181; J. Morelló Baget, *Fiscalitat i deute públic*, p. 787; Pau Viciano Navarro, «Ingrés i despesa d'una vila valenciana del Quatrecents. Les finances municipals de Castelló de la Plana (1426-1427)», *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, 66 (1990), pp. 635-664, en especial 662. En aquest sentit, com ja hem apuntat, una part important de les execucions judicials contra singulars de la universitat gironina que hem documentat entre 1371 i 1416 foren instades per creditors de censals a qui es devien des de feia uns quants semestres interessos i pagues per aquestes rendes i, molts d'ells, a banda d'algunes vídues locals, eren foraster: A. Reixach Sala, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1085-1089. Comentem aquesta dualitat vídues i foraster com a demandants a Albert Reixach Sala, «"Con se degen los càrrechs suportar entre los ciutadans". Administració municipal i identitat urbana a Girona (1350-1440)», *Rivista dell'Istituto di Storia dell'Europa Mediterranea*, 10 (2013), pp. 293-345, en especial pp. 327-328.

[25] A. Reixach Sala, *Institucions locals i elits*.

[26] Cal destacar en aquest sentit, tres crèdits obtinguts a la vila d'Olot que, malgrat acabar destinant-se a la lluïció de rendes, podria ser que inicialment s'haguessin previst en una maniobra d'urgència per aconseguir un donatiu graciós d'11.000 s. per al duc el mes de gener de 1387 i en què es constatà que era impossible obtenir la moneda necessària a la capital gironina sinó era amb la fórmula més costosa del violari: AMGi, I.3.3.1.5, llig 3, ff. 31v-32r, c. 1390.

[27] Quant als creditors sota fur eclesiàstic, cal fer referència al monestir de Sant Daniel (compres de 1388/11/05 i 1389/06/12), al convent de Santa Clara (1389/02/23) i a altres clergues a títol privat com el predicador fra Arnau Guillem Lapart i el clergue de la seu Bonanat Verai: AMGi, I.3.3.1.5, llig. 3, ff. 192r, 193r, 198v, 201v, 202v, 203v, c. 1390.

clarament de manifest entre, per exemple, el «tall» de 1380 i el de 1432. De tota manera, davant de la necessitat de datar i establir etapes a propòsit d'aquest canvi, cal insistir que en el cas de Girona, comparant-lo amb el d'altres poblacions demogràficament menors i amb un pes polític inferior, l'entrada de l'Església fou més tardana.[28] En aquest sentit, val la pena destacar que dels sis creditors del món eclesiàstic d'abans de 1380, només un havia adquirit directament un censal l'any 1355; els altres cinc l'havien rebut per donació de laics.[29] Així mateix, abans de 1390 no es tingueren lloc les primers emissions d'instruments a un interès inferior al 5% a favor d'institucions religioses.[30] I, a més, no fou fins l'any 1403 que es vengueren a entitats similars els primers censals perpetuals, o sigui sense carta de gràcia o pacte de recompra i amb interessos entre el 2 i el 3%. En realitat, doncs, l'augment de quasi 20 punts entre 1380 i 1432 fou gradual, ja que en les operacions que hem documentat dutes a terme entre 1403 i 1404 que inclogueren tant censals morts al 5% com perpetuals al 2,5 o 3% els clergues i institucions religioses tan sols es feren amb un 12,09 de les pensions i 17,19% dels capitals (quadres 7 i 8).

---

[28] En aquest sentit, en viles com Cervera, Castelló d'Empúries o Sant Feliu de Guíxols, les adquisicions de rendes, en especial perpètues, per part de persones físiques o jurídiques sota la jurisdicció eclesiàstica (clergues, beneficis, convents, fundacions d'aniversaris, marmessories o almoines) ja havien estat relativament importants a les dècades de 1370 o de 1380. En el primer cas, els religiosos (la meitat procedents de la mateixa vila) ja havien acumulat el 8,16% del capitals venuts entre 1353 i 1367 i, el que és realment rellevant, el 20,75% entre 1368 i 1386, quan es feren amb alguns dels primers censals perpetuals venuts ja aleshores. I no cal dir que, després d'aquesta data, el tant per cent es duplicà: P. VERDÉS PIJUAN, «Per tal que no calgués a logre manlevar», pp. 49-50, 77-81. Semblantment, a Castelló d'Empúries una part important dels censals perpetuals venuts entre 1380 i 1393 foren adquirits per comunitats religioses i marmessories, alhora que, si no en foren els compradors originals, resultaren els beneficiaris de transportaments a càrrec de censalers laics que es concretaren dins del mateix període. Segons adverteix A. Martí, però, és possible que els censals teòricament comprats per religiosos entre 1386 i 1393 derivessin de rendes preexistents (fins i tot de dècades abans) en forma de violari o censal mort. Fos com fos, l'any 1393 la universitat empordanesa satisfeia les pensions anuals de 56 censals irredimibles, 41 de les quals eren en possessió d'institucions eclesiàstiques. Aquestes mateixes institucions l'any 1421 ja acaparaven gairebé el 50% de tot el deute tant des del punt de vista de les pensions com dels capitals: A. MARTÍ ARAU, «Endeutament censal i crisi financera», pp. 159 i 193-197; *IDEM,* «Governar el deute en temps de crisi», pp. 156-159. A propòsit de la vila de Sant Feliu de Guíxols, l'any 1371 ja es vengué un censal mort al 3% a un clergue local, si bé el col·lectiu d'institucions religioses i caritatives (en especial marmessories o caixes de corporacions d'ofici) no guanyà pes progressivament fins a partir de la segona meitat de la dècada amb la venda de força perpetuals entre 1375 i 1379: P. ORTI GOST, «La deuda pública municipal», pp. 116-117, 142-144, 147-148.

[29] AMGi, I.3.3.2.4, RG 43114, ff. 48v, 52r, 54r, 59r-v, 61v, c. 1380.

[30] En el cas de l'operació de 1355 ens referim al clergue Francesc Campllonguell, que comprà una renda mixta. Malgrat això, l'any 1378 possiblement havia expirat la part de violari: AMGi, I.3.3.2.4, RG 43114, f. 54r, c. 1380. Respecte de les primeres vendes a institucions religioses amb interessos inferiors al 5%, si bé encara a carta de gràcia, es tracta de les emeses pel síndic Pere Guillem II Sunyer a la primavera de 1390, durant la culminació de l'emmurallament dels burgs de Sant Pere de Galligants i de Sant Feliu, i que adquiriren el cenobi benedictí d'aquest primer barri, dos procuradors d'aniversaris de la seu catedralícia gironina, un altre aniversari fundat a l'església de Sant Feliu de Girona i un beneficiat de la seu (si bé aquest comprant-la amb diners propis): AMGi, I.3.3.2.4, RG 43133, ff. 15r-54v.

QUADRE 7. Distribució socioprofessional de procés d'emissió 1386-1389

N. rendes	% n. rendes	% pensions	% capitals
Patricis	8,33	6,45	6,38
Mercaders	26,39	32,57	31,2
Juristes-metges	5,56	4,84	4
Notaris	4,17	2,34	2,25
Menestrals	27,78	10,78	12,33
Nobles	6,94	26,34	25,71
Clergat/institucions eclesiàstiques	9,72	4,06	5,55
Forasters i altres	11,11	12,61	12,59

QUADRE 8. Distribució socioprofessional de procés d'emissió 1402-1403

N. rendes	% pensions	% capitals
Patricis	22,9	21,7
Mercaders	19,9	21,75
Juristes-metges	7,32	6,5
Notaris	5,23	4,67
Menestrals	8	7,42
Nobles	21,1	17,52
Clergat/institucions eclesiàstiques	12,09	17,19

Fos com fos, tal com han posat en relleu diversos autors, el paper dels censalers del món eclesiàstic fou cabdal, per tal com contribuïren a una rebaixa dels interessos que des de mitjan segle XIV havien acostumat a assumir les tresoreries de viles i ciutats. De fet, s'ha parlat d'una veritable comunió d'interessos entre els governants municipals i aquests sectors que hauria conduït a innovar en la tipologia de rendes i a crear censals irredimibles precisament per atraure'ls, amb la qual cosa, de retruc, s'aconseguia col·locar instruments de crèdit a un interès força inferior al de molts censals morts i, per descomptat, al dels violaris.[31] Això no obstant, si suposem que arreu hi

[31] P. VERDÉS PIJUAN, *«Per ço que la vila no vage a perdició»,* p. 196. Es fa ressò de la idea i exposa alguns matisos, en el sentit que certs perpetuals podien partir de rendes adquirides amb anterioritat.

havia clergues o institucions eclesiàstiques disposades a prestar a canvi d'un interès menor però amb guanys més assegurats i amb més continuïtat, el fet que la cronologia del seu protagonisme creixent no sigui idèntica en totes les administracions locals estudiades fins ara potser posa en relleu que, ultra aquesta coincidència d'estratègies, hi havia elements polítics que frenaren l'endeutament a perpetuïtat i sense possibilitat de rescat de determinades corporacions públiques. Des d'un altre punt de vista, com han insistit diversos autors, cal distingir bé entre les compres realitzades directament per aquesta mena de creditors de les rendes que acabaren percebent a través de donacions o d'altres mecanismes indirectes i que contribuïren a augmentar la seva quota en la despesa en deute censal de moltes poblacions.[32]

Amb tot, en pro de la hipòtesi comentada, hi ha algun cas tocant a Girona que apuntaria a aquesta coincidència d'estratègies i que caldria assenyalar: el del mercader Jaume Beuda. Quan en el tombant del tres-cents al quatre-cents el consell i els jurats gironins plantejaren l'opció d'emetre censals perpetuals ell encarava els seus darrers dies i planificava una àmplia obra benèfica.[33] A banda que actuà de cònsol de l'Hospital Nou durant tots aquells anys i accedí a l'executiu per primera i última vegada a la seva vida l'any 1403, entre llavors i l'exercici següent invertí fins a 158.400 s. en dos censals irredimibles que orientà sencers al seu projecte caritatiu, de manera que convertí l'anomenat col·legi d'en Beuda en un dels destins principals de la despesa financera del municipi, com a mínim durant la primera meitat del segle XV.[34]

Passant a veure un altre dels principals canvis posats de manifest en la comparació entre els «talls» de les dècades de 1380 i 1390 i el de 1432, el retrocés consumat en el memorial d'aquest darrer any del sector mercantil, a l'alçada del bienni 1402-1403 encara no era tal. El grup de mercaders intervingueren en un procés d'emissió dut a terme en aquell bienni 5 punts per sota del rol que havien tingut en les rendes que foren objecte d'una reducció d'interessos l'any 1380 i, per tant, llavors ja s'havia produït ni la meitat de

---

A. Martí a propòsit de la vila de Castelló d'Empúries: A. MARTÍ ARAU, «Endeutament censal i crisi financera», p. 196. En el cas concret de la vila de Sant Feliu de Guíxols sí que s'entreveu una notable coincidència d'interessos entre els líders polítics municipals i els primers compradors de censals perpetuals, entre els quals hi havia diverses corporacions de menestrals i, en especial, el que des de dècades abans havia estat un dels principals beneficiaris del sistema, el patró de lleny o de vaixell Pere Bosc, que, juntament amb la seva esposa, destinaren tots els seus béns a comprar censals a la universitat de la seva vila a fi de crear una institució caritativa per dotar donzelles sense recursos: P. ORTI GOST, «La deuda pública municipal», pp. 142-144, 147-148.

[32] Per exemple, vegeu sobre la necessitat d'aquesta distinció i en què és important tenir en compte la font emprada per a l'anàlisi del deute: J. MORELLÓ BAGET, *Fiscalitat i deute públic*, pp. 783-800.

[33] A. REIXACH SALA, «Jaume Beuda (†1409), comerciant d'orígens empordanesos», pp. 319-340.

[34] A més, l'any 1418 la seva esposa ja vídua comprà una renda per valor de 8.000 s.: AMGi, I.3.3.2.4, antic llig. 27, 1432, ff. 5r, 33r, 127v.

la davallada fins al 18,27% de 1432. Tot i això, segons es dedueix de les emissions que recull el llevador de 1432, la consolidació de la minva de comerciants i, en canvi, l'auge dels creditors eclesiàstics, es concretà entre aproximadament 1405 i el darrer any que estudiem. Durant el lapse esmentat documentem tan sols 13 vendes a membres de l'estament mercantil.[35] I, en contrapartida, tingueren lloc 97 operacions a favor de persones físiques o jurídiques del fur eclesiàstic.

A propòsit d'aquest últim perfil de censalers, cal puntualitzar igualment que només 11 actors invertiren en censals perpetuals, ja que la resta de contractes conservaven la carta de gràcia, tot i que sense superar mai el 4,17% d'interès. Alhora, a títol il·lustratiu, val a dir que entre les entitats de caràcter eclesiàstic que al llarg del segle XV es consolidaren dins les files dels censalers del municipi que ens ocupa hi havia exemples prou diversos. Prenent com a referència les pensions cobrades, un 8,35% eren clergues que adquiriren rendes com si fossin persones privades; un 52,5%, obres pies com ara misses, aniversaris, llànties i beneficis eclesiàstics fundats tant per laics com per religiosos; i un 39,15%, comunitats i institucions de la mateixa Girona (quadre 5).

Quant als dos últims subgrups, és a dir, el de les obres pies i les institucions, ens referim, d'una banda, a diversos aniversaris i beneficis fundats en altars de la seu gironina, en esglésies i cenobis de la pròpia ciutat i puntualment en alguns temples parroquials de la vegueria i del bisbat,[36] així com a dignitats i institucions dependents de la catedral, de la col·legiata o abadia secular de Sant Feliu (com la pabordia de la Xuncla o de Juny) o el monestir de Sant Martí Sacosta;[37] de l'altra, a monestirs i convents de la ciutat de l'Onyar (els convents dels framenors, el dels predicadors i el de les clarisses, així com el monestir de monges benedictines de Sant Daniel) i a institucions

[35] Val a dir que quatre, a més, foren adquirides per vídues de mercaders o tutores d'infants menors. En realitat, només s'entreveuen algunes inversions relativament destacables en censals morts al 5% destinades a finançar les obres de la llera del Ter, ja que la resta que hi consten, en realitat, són el resultat de la rebaixa generalitzada dels interessos que es dugué a terme entre 1417 i 1419: AMGi, I.3.3.2.4, antic llig. 27, 1432. I tot això ho calculem sense tenir en compte les adquisicions fetes per les marmessories de les esposes dels ciutadans honrats Jaume Bordils i Bernat III Sitjar.

[36] A propòsit de les fundacions de beneficis documentades al bisbat de Girona en una llarga etapa compresa entre els segles XII i XVIII: Josep Maria MARQUÈS I PLANAGUMÀ, «Fundaciones de beneficios en el obispado de Gerona, s. XII-XVIII», *Anthologica Annua*, 36 (1989), pp. 498-503.

[37] El conjunt de l'estructura administrativa de la catedral de Girona no compta amb estudis específics pels segles XIV i XV, però sí per èpoques anteriors i posteriors: Marc SUREDA JUBANY, «Altars, beneficis i arquitectura a la seu de Girona (993-1312)», *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 45 (2004), pp. 667-678; Narcís DE PUIG I DE TRAVER, «Fonts per a l'estudi de les rendes de la Catedral de Girona: les pabordies de la segona meitat del segle XVII», *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 45 (2004), pp. 547-568; Montserrat JIMÉNEZ SUREDA, «La catedral de Girona en l'època moderna i contemporània», *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 45 (2004), pp. 47-57. Des del punt de vista de l'història de l'art destaca, tanmateix: Joan MOLINA FIGUERAS, «"De genere militari ex utroque parente". La nobleza eclesiástica y los inicios de la catedral gótica de Gerona», *Anuario de Estudios Medievales*, 37/1 (2007), pp. 741-780.

caritatives o assistencials (l'Hospital Nou, estretament lligat al govern municipal,[38] l'Almoina del Vestuari i l'Almoina del Pa, ambdues de la seu), a més d'algunes confraries adscrites a esglésies de Girona (com la de Santa Maria de la seu i la dels sabaters) o de la batllia.

Finalment, un altre aspecte que s'extreu de la comparació entre 1380 i 1432 és la inclusió d'un petit percentatge d'aristòcrates, comptant, com hem vist, que per més que no n'aparegui cap en la primera «instantània», abans i després es contactà puntualment amb nobles disposats a invertir en la hisenda de la capital gironina.[39] I així es documenta un percentatge del 12,55 % de les pensions l'any 1394 que inclou una gran majoria (98,31 %) d'homes, relació que s'havia capgirat força l'any 1432 quan representaven un 24,33 % enfront d'un 75,67 % femení (quadre 5).[40] Alhora, si bé en les vendes de 1403 i 1404 tingueren un pes prou important, fet que s'hauria de relacionar possiblement amb un contracte específic vinculat als Cruïlles ja indicat, en

[38] En concret, l'Hospital Nou percebia de la hisenda municipal tres pensions de tres censals distints que sumaven un total de 33 ll. 1 s. 18., si bé representaven tan sols un 3,65 % del total d'interessos en mans de censalers de fur eclesiàstic i un irrisori 0,02 % dins del global de la despesa anual de la clavaria gironina en concepte de pensions de censals. En aquest sentit, sembla pertinent la comparació amb altres institucions hospitalàries similars de viles i ciutats catalanes que drenaven una part del deute censal assumit anualment pels respectius municipis. En alguns casos en una proporció gens menyspreable, com a Cervera, on l'hospital d'en Castelltort cobrava rendes que representaven un 5 % del total de pensions. Per contra, a Castelló d'Empúries, el percentatge era una mica més semblant a Girona, ja que allí la Caritat de la vila era la receptora d'un 0,5 % del conjunt de títols de deute. Finalment, a la ciutat de Barcelona les 1.671 ll. que ingressava cada any l'Hospital de la Santa Creu pel mateix concepte procedents del municipi devien resultar també poca cosa entre el que pagava el clavari de la ciutat. Per les respectives referències i comparacions: Jordi MORELLÓ BAGET, «Finanzas hospitalarias y deuda pública: los censales de la Santa Creu de Barcelona en torno a 1500», a Teresa Huguet-Termes *et al.* (eds.), *Ciudad y hospital en el Occidente europeo, 1300-1700*, Lleida, Milenio, 2014, pp. 211-261, en especial p. 228.

[39] Ignorem fins a quin punt es repetiren situacions similars amb altres nobles, però val la pena destacar el fet que un dels magnats amb qui els síndics gironins negociaren perquè comprés deute en l'àmplia campanya de 1377-1380 era Bernat de Senesterra, el qual en aquelles mateixes dates vengué el castell de Palau-sator al secretari reial originari de Girona Bernat I Miquel. Segons es desprèn de l'àpoca pagada al verguer dels jurats que anà fins a Barcelona per avançar en aquell assumpte, es donava per fet que el censal que se li pretenia vendre seria pagat amb la suma que Senesterra havia obtingut del preu del traspàs del castell: AMGi, I.3.3.1.1, llig. 6, ff. 31v-32r, 1379/10/31. Influïen notícies o esdeveniments d'aquesta mena a l'hora d'activar el mercat del deute?

[40] En concret, l'any 1432 es tractava sempre de nobles domiciliats a la diòcesi, com el donzell Joan de Finestres o el cavaller Bernat de Recs. A més, en força exemples, alguns dels nobles tenien vincles estrets amb la ciutadania gironina que matisarien la condició de teòrics creditors forans com, per exemple, Agnès, esposa del donzell Ramon de Juià, alhora que filla del ciutadà ascendit a cavaller Francesc I Santmartí: AHG, Gi-11, vol. 43, s.f., 1418/07/06. El cavaller Jaspert Malarç, al seu torn, era fill de Ramon III Malarç, senyor de Sales i nebot del jurista Bernat Malarç. Pertanyia a la mateixa família Caterina, muller de Bernat de Pontós i filla de l'esmentat Bernat Malarç, la qual, de fet, era hereva, juntament amb la seva germana, del seu pare. I sabem que per a la satisfacció del dot rebé en donació dos censals adquirits per la seva mare Narcisa, filla de Ferrer de Segurioles: A. REIXACH SALA, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1539-1540; AHG, Gi-10, vol. 44, ff. 6r-9v, 1400/09/04. Així mateix, Sibil·la, la muller del *miles* Arnau de Biure, era filla del prohom gironí Narcís de la Via: A. REIXACH SALA, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1492-1495.

anys successius es limitaren a conservar una certa porció amb aparicions puntuals en les campanyes d'emissió que s'espaiaren entre 1405 i 1430.[41]

En paral·lel, el percentatge de participació de forasters en el deute gironí entre 1380 i 1432 no es modificà en excés. De tota manera, si es compara aquest segon moment amb el panorama de l'any 1394 (quan absorbien un percentatge del 7,27 de les pensions respecte del 3,24 de l'última data), sembla clar que els processos de sanejament havien corregit qualsevol desviació en aquest sentit producte d'anys amb certes urgències financeres com el bienni 1390-1391 (quadre 2). De tota manera, els censalers del primer terç del segle XV que no vivien a Girona, com vèiem a la dècada de 1370, no estaven domiciliats més enllà dels límits de la vegueria o del bisbat tret d'una o dues excepcions.[42]

Després d'aquestes dues panoràmiques, una en línies generals i l'altra amb enfocaments més concrets, de l'evolució dels distints grups socials que, entre aproximadament 1340 i 1430, participaren en el deute de la capital gironina, es pot concloure el següent. En conjunt, es constata una progressiva diversificació del perfil dels creditors, sobretot respecte dels protagonistes de les primeres emissions dels anys 1350 i 1360. Així, més enllà del sector masculí del patriciat o del col·lectiu de mercaders, la recurrència de dones d'extracció diversa (i no només vinculades als contractes a un interès menor) travessa tot el període estudiat. Alhora, s'assentaren franges alternatives als ciutadans més opulents, com ara la menestralia (en especial des de la dècada de 1370) o la petita i mitjana aristocràcia. Malgrat això, aquest darrer grup, igual que els creditors no residents a la ciutat de Girona, sempre estigueren en el punt de mira dels síndics encarregats de les successives campanyes de lluïcions i de rebaixa d'interessos, per la qual cosa, a pesar d'increments puntuals del seu pes, no consolidaren mai cap augment significatiu. Finalment, constitueix un cas particular la trajectòria ascendent de les persones i institucions sota el fur de l'Església, en el municipi que ens ocupa a partir d'aproximadament 1390 i, sobretot, des de les dècades de 1410 i 1420.

---

[41] Respecte de la renda de Cruïlles, cal dir que, encara que la titular fos la seva esposa, és possible que el censal mort de 8.000 s. de pensió i 140.700 s. de capital adquirit l'any 1403 fos un contracte que encobrís una reconversió (i certa rebaixa de l'interès) del censal mort de 160.000 s. de capital que s'havia venut a aquest noble l'any 1389.

[42] Una d'aquestes excepcions seria l'esposa del patró de nau barceloní Jaume Fogassot, que adquirí una renda en el marc de l'operació de rebaixa d'interessos entre 1417 i 1423, si bé, malgrat la seva ciutadania, és possible que fossin tots dos originaris de la vila de Blanes i amb connexions amb gironins: AHG, Gi-05, vol. 451, s.f., 1418/11/28; AHG, Gi-05, vol. 453, s.f., 1419/01/19. L'altre cas d'un foraster de la diòcesi seria el del ciutadà de Barcelona Pere Torrent (qui sap si de la coneguda nissaga dels Destorrent i coincident amb un individu identificat com a creditor de llocs tan diversos com Cervera, Cardona i les baronies de Queralt i de la Llacuna: Carme BATLLE GALLART, «Una familia barcelonesa: los Deztorrent», *Anuario de Estudios Medievales*, 1 (1964), pp. 471-488; J. MORELLÓ BAGET, *Municipis sota la senyoria dels creditors*, p. 220), que possiblement es corresponia amb un gran mercader que vengué gra als jurats gironins l'any 1426: AMGi, I.1.1, n. 48, ff. 10v-11v, 1426/02/01. Encara que sabem que el censal mort que posseïa l'any 1432 l'havia adquirit l'any 1420, la compra estava vinculada a una operació similar a la citada que pogué tenir lloc en aquest darrer any?

Fos com fos, la relativa diversificació del perfil de creditors coexisteix amb un altre fenomen que sobretot es palesa en confrontar l'estat del deute d'entorn a 1380 en el marc del primer gran procés de sanejament i el del memorial de 1432: les desigualtats creixents entre els censalers (quadre 6). Si ens fixem en les rendes de capital més elevat (superior als 10.000 s. al primer tall i als 20.000 s. al segon), la proporció del patriciat era superior en 2 o 3 punts respecte del global de rendes, cosa que no passà amb els altres grups socials, alguns dels quals, com els menestrals, sempre comptaren amb les rendes de preus inferiors. I això deixant de banda, és clar, l'increment exponencial del pes dels creditors sota jurisdicció eclesiàstica al llarg del primer terç del segle XV. Tot plegat porta a preguntar-nos si, al llarg de les dècades analitzades, hi hagué una tendència cap a la concentració de certs censals en mans dels grups més distingits de la ciutat.

En una comparació com la proposada pels anys 1380 i 1432 sembla prou clar que fou així. En contrapartida, es desprèn que grups com ara els homes d'ofici, l'aristocràcia o els forasters participaren del deute públic del municipi de forma més episòdica. Vist això, doncs, es podria parlar d'un doble procés, o sigui de diversificació del perfil dels creditors en diferents onades i, al mateix temps, d'enfortiment de certes franges. I, així, alguns segments concrets probablement feren de la continuïtat un valor que els distingia del conjunt de censalers i, de retruc, els encimbellava dins del col·lectiu que controlava la hisenda local.[43]

La continuïtat d'una franja concreta de creditors

En qualsevol cas, per aprofundir en aquesta dinàmica, hauríem de partir d'aproximacions diferents. Hauríem de centrar l'atenció en trajectòries individuals i posar noms i cognoms als contingents a què fins ara tan sols hem atribuït tants per cent. Considerem la «instantània» de 1432 com el punt d'arribada del procés de formació del conjunt de creditors del municipi de Girona que s'havia iniciat a mitjan segle XIV. Si fem una ullada a la llista concreta dels principals titulars de censals (amb rendes de capitals superiors als 20.000 s.) que integraven els grups dominants de la ciutat, és a dir, els que hem inclòs dins de la categoria de patricis, però alhora dins de la de titulats universitaris i la de mercaders més puixants, i els comparem amb llistats de la segona meitat del tres-cents, en podem extreure diverses idees (quadre 9).[44]

---

[43] Aquest segon procés equivaldria, doncs, molta grans trets, al que planteja J. V. García Marsilla en termes de selecció dels creditors i l'afinitat amb els interessos de la corporació municipal a propòsit de la ciutat de València: J. V. GARCÍA MARSILLA, *Vivir a crédito en la Valencia medieval*, pp. 263-265, 270, 277.

[44] No cal insistir en el fet que els esmentats, encara que majoritaris (un 51 %), no constituïen l'únic perfil amb cert pes dins dels censalers que encapçalaven el rànquing de títols de deute en funció del seu import, ja que també destacaven els eclesiàstics amb un 36,64 %: quadre 11.

QUADRE 9. Creditors amb rendes de quantitats superiors l'any 1432

Titular	Tipus de renda c.m. = *censal mort* c.p.= *censal perpetual*	Pensió (s.)	Capital (s. B.)	Interès (%)
Francesc II Santceloni, c Gi (mort i pertany a descendents seus)	c.m.	3.000	60.000	5
Francesc II Serra, doctor en lleis	c.m.	2.500	50.000	5
Elvira, vídua de Bernat II Estruç, c Gi	c.p.	1.000	38.000	2,63
Joan Vilella, c Gi	c.m.	2.000	40.000	5
Ramon de la Via, c Gi	c.m.	1.105	30.000	3,68
Francesc III Santceloni, c Gi	c.m.	1.167	28.000	4,17
Nicolaua, muller de Guillem II Bell-lloc, cGi	c.m.	1.000	24.000	4,17
Francesc I de Segurioles, c Gi	c.m.	1.000	24.000	4,17
Francesc I de Segurioles, c Gi	c.m.	1.000	24.000	4,17
Ramon I Sampsó, c Gi	c.m.	1.000	24.000	4,17
Ramon I Sampsó, c Gi	c.m.	833	20.000	4,17
Sibil·la, muller de Bernat II Sampsó, c Gi	c.m.	833	20.000	4,17
Pere III Benet, mercader de Gi	c.m.	1.800	36.160	5
Joan I Anglès, mercader de Gi	c.m.	1.100	26.200	4,20
Joan II Anglès, mercader de Gi	c.m.	1.000	24.000	4,17
Narcís I Saumana, mercader de Gi	c.m.	1.000	23.200	4,31
Sibil·la, muller de Ramon Raset, mercader de Gi	c.m.	920	22.080	4,17
Jaume Beuda, mercader de Gi	c.p.	620	21.257	2,92
Caterina, vídua de Ramon Querol, doctor en medicina	c.m.	1.800	37.300	4,83
Narcísa, muller de Bernat Malarç, jurista	c.m.	2.015	28.850	6,98
Blanca, vídua de Guillem II Santmartí, jurista	c.m.	1.000	24.000	4,17
Ramon I Sampsó, c Gi	c.m.	833 (i 4 d.)	20.000	4,17

En primer terme, detectem casos significatius de pervivència en el temps. Hi ha, en especial, el d'individus com els patricis Francesc II Santceloni, el seu fill Francesc III o Francesc I de Segurioles, els avis o besavis dels quals ja compraren violaris i rendes mixtes del municipi durant els cicles fiscals de la dècada de 1350 o, fins i tot, el de Ramon I Sampsó, amb avantpassats directes que ja ho feren durant les campanyes de 1340.

Aturant-nos en la primera família esmentada, els Santceloni, constatem el següent.[45] Francesc I Santceloni, pare de Francesc II i avi de Francesc III, entre els anys 1353 i 1356 comprà com a mínim tres violaris i dues rendes mixtes (per un capital total de 13.600 s.), alhora que l'any 1359 es féu amb dues rendes mixtes més (que sumaven 11.000 s. de capital).[46] L'any 1377, però, arran del procés de contenció del deute, veié com totes aquestes rendes, juntament amb un censal-violari que havia comprat l'any 1368 (amb tota probabilitat fruit d'algun pacte de refinançament dins de la primera temptativa de redreç de la corporació local), eren agrupades i passava a ser titular d'un censal mort de 995 s. 4 d. de pensió i 13.940 s. de capital al 7,14 % d'interès, juntament amb un altre de 797 s. 6 d. de pensió i 15.950 s. de capital al mateix interès.[47] L'any 1394, a més, deduïm que no havia quedat afectat per les redempcions dutes a terme per Jaume Beuda i que seguia cobrant els 1793 s. 2 d. que sumaven aquests censals «renovats» l'any 1377, a part d'una renda mixta de 1.500 s. de pensió.[48]

En paral·lel, però, arran del procés de 1377, veiem que l'esposa de Francesc I, Margarida, era la titular d'un censal mort de 85 s. de pensió i 1.400 de capital (suposant un interès del 6,07 %) que derivava d'una renda mixta al 9,6 % que, en principi, havia adquirit ella mateixa l'any 1357.[49] De resultes d'això, l'any 1394, juntament amb Francesc I, el primogènit d'ambdós, Francesc II, en tant que hereu universal de la mare, era el perceptor d'aquella renda.[50] Francesc II, al seu torn, l'any 1396 adquirí quatre censals morts al 7,14 % que sumaven 8.540 s. de capital i que segurament se sumaren a un censal-violari de 14.000 s. de preu. Amb tot, un dels primers fou redimit al cap de pocs mesos i els altres quatre l'any 1403 en el procés de redreç en

[45] A. Reixach Sala, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1530-1531.

[46] A. Reixach Sala, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1041-1070.

[47] A. Reixach Sala, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1041-1072; AMGi, I.3.3.2.4, RG 43114, ff. 3v-4v, c. 1380.

[48] AMGi, I.3.3.1.2, llig. 3, reg. 1, ff. 1r-42v, 1394.

[49] AMGi, I.3.3.2.4, RG 43114, f. 56v, c. 1380.

[50] AMGi, I.3.3.1.2, llig. 3, reg. 1, ff. 1r-42v, 1394. Margarida morí a mitjan 1392 havent signat testament el mes d'abril: AHG, Gi-05, vol. 416, f. 143r, 1392/09/30. Si bé no ha estat possible localitzar-lo, donat que Francesc II n'era hereu universal, és a dir, de tot el que no s'especifiqués el contrari en les últimes voluntats, seria lògic que no aparegués cap dada sobre la donació del censal.

què, tal com hem vist, participà ell mateix com a síndic.[51] En aquella sèrie de 1396 també intervingué el pare, Francesc I Santceloni, amb la compra d'un censal al 7,14 % i d'una renda mixta l'interès de la qual ascendia al 10,72 % i que suposaven un total de 3392 s. 1 d. de capital, si bé tots dos foren lluïts durant l'operació de 1403.[52]

Ignorem fins a quin punt aquestes rendes de Francesc I i de Francesc II en teoria cancel·lades en foren el precedent directe i tot just es produí un refinançament del préstec o una revisió de les condicions. Fos com fos, Francesc II Santceloni, una vegada ja mort el seu progenitor l'any 1403, en el marc de la campanya de redreç del deute, es féu amb un censal mort al 5 % de 3.000 s. de pensió i 60.000 s. de capital. De tota manera, tenim constància que abans de 1432 la pensió havia estat reduïda als 2.500 s. anuals i que aleshores se la repartien el seu nét, Antoni Santceloni, i una seva filla, Caterina, maridada amb el cavaller Andreu de Biure.[53]

Anys més tard, el primogènit de Francesc II Santceloni, Francesc III, comprà un altre censal al 4,17 % de 1.166 s. 8 d. de pensió i 28.000 s. de capital. Sabem, a més, que d'aquesta renda, l'any 1432, n'era beneficiària la vídua de l'esmentat després que el fill primogènit d'ambdós i hereu universal del pare, Antoni, li n'hagués fet donació. Francesc III havia adquirit un altre producte al mateix interès pel preu de 12.000 s. que li reportava 500 s. de pensió, encara que en el moment de redacció del memorial de 1432 desconeixem qui n'era el titular.[54]

Podem resseguir una trajectòria igualment dilatada en el cas de les rendes posseïdes per Francesc I de Segurioles.[55] En primera instància, documentem que el seu pare, el mercader Ferrer de Segurioles, ja comprà entre 1354 i 1360, com a mínim, dos violaris i una renda mixta que sumaven 11.460 s.[56] És possible que adquirís algun violari més, alhora que tots els que fossin se sotmeteren a la rebaixa d'interessos de la campanya de 1368. I així

[51] AMGi, I.3.3.2.4, RG 43134, ff. 1r-8v (1396/08/26), ff. 31r-37v (1396/09/24), ff. 58r-66r (1396/10/01), ff. 73v-79v (1396/11/07). Quant a la referència indirecta al censal-violari de 14.000 s. de preu: AMGi, I.1.1, n. 38, f. 38r-v, 1403/06/26.

[52] AMGi, I.3.3.2.4, RG 43134, ff. 204v-211v (1396/11/06), ff. 211v-218v (1396/11/06).

[53] Per un transportament de 1442, comprovem que Francesc II Santceloni havia fet donació de la renda a la seva filla Caterina quan aquesta es casà amb el seu primer marit, el donzell Jofre de Vilarig, l'any 1414, els quals, tanmateix, cediren una part dels interessos a l'esposa de Francesc II i mare de Caterina, via per la qual degué arribar a Antoni Santceloni. I una vegada mort Vilarig, quan Caterina es casà en segones noces, aportà la renda (disminuïda en el capital inicial) en la constitució del dot a favor d'Andreu de Biure, de manera que aquest gaudiria de la pensió com a usufructuari mentre durés el matrimoni, per bé que la filla de Francesc II Santceloni, el comprador original del censal, continuaria sent-ne la propietària: AHG, Gi-07, vol. 94, s.f., 1442/10/06.

[54] AMGi, I.3.3.2.4, antic llig. 27, f. 8v (acta original de 1421/01/16), f. 167v (acta original de 1403/06/28), f. 149r (acta original de 1417/12/23).

[55] A. Reixach Sala, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1539-1540.

[56] A. Reixach Sala, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1041-1072.

Nicolaua, vídua de Ferrer, l'any 1377 esdevingué la titular d'un censal mort al 5% de 16.685 s. de capital i 834 s. 3 d. de pensió.[57] Anys després, Francesc I de Segurioles, fill secundogènit dels esmentats (el primogènit i hereu universal del pare, Pere de Segurioles, havia mort pels volts de 1371), adquirí un censal de 663 s. 1 d. de pensió, si bé cal emmarcar l'operació en unes circumstàncies molt particulars com era la indemnització que exigí del consistori per un grup d'albergs afectats per les obres de fortificació al burg de Sant Pere de Galligants.[58]

En campanyes posteriors de la dècada de 1390 no ens consta que Francesc I adquirís cap més instrument, ni tampoc tenim notícia que les rendes que posseïa fins aleshores fossin objecte d'alguna reducció en el procés de 1402-1403, en què val a dir que, igual que Francesc II Santceloni, participà com a síndic. Fos com fos, l'any 1417 Francesc II comprà un censal mort al 4,17% d'interès de 1.000 s. de pensió i 24.000 s. de capital, si bé l'any 1432 qui percebia la pensió d'una part de la renda (en relació a 7.000 s. del capital) era el seu gendre, el mercader banyolí Joan Bret, com a conseqüència d'una de les fórmules escollides per Segurioles per finançar el dot de la seva filla Constança.[59] Paral·lelament, durant el mateix 1417, Segurioles comprà un altre censal mort de 1.000 s. de pensió i 24.000 s. de capital. I anys més tard n'eren titulars Gabriel I Miquel o els seus fills per raons que se'ns escapen.

Per una altra banda, però, es dedueix del mateix memorial de 1432 que Francesc I de Segurioles no deixà de tenir participació directa en el deute, ja que era el beneficiari d'un censal de 12.000 s. de capital que havia adquirit la seva esposa Blanca l'any 1403, originalment al 5% d'interès, però una vegada reduïda la pensió a 500 s. anuals, rebaixat al 4,17%. Així mateix, Segurioles també cobrava la pensió d'un censal mort al 4,17% de 14.200 s. de capital adquirit l'any 1420 pel seu gendre Bernat IV Sarriera, fill de Joan Sarriera i espòs de Blanca Segurioles, segons es diu explícitament de resultes de certes clàusules en les cartes de noces entre els esmentats Bernat i Blanca.[60]

Arrenca en dates encara més primerenques la vinculació dels Sampsó amb el deute públic de la ciutat de l'Onyar.[61] Bernat I Sampsó, avi del des-

[57] AMGi, I.3.3.2.4, RG 43114, f. 30r-v, c. 1380.

[58] AMGi, I.3.3.2.4, llig. 15 [RE: 72], s.f., 1385/09/20.

[59] AHG, Gi-01, vol. 385, s.f., 1422/04/07.

[60] AMGi, I.3.3.2.4, antic llig. 27, f. 89r (acta original de 1403/04/30), f. 107r (acta original de 1417/11/16), f. 109r (acta original de 1417/11/22), f. 119r (acta original de 1420/11/21). Podem ratificar per un document posterior que la renda de 14.200 s. havia estat adquirida per Bernat IV Sarriera de béns dotals aportats per la seva esposa, filla de Segurioles, de manera que Sarriera tan sol seria beneficiari de la renda mentre estiguessin casats, retenint-se la propietat la muller. L'any 1432 havia mort Blanca i, per tant, la renda havia revertit en el seu progenitor, si bé Francesc I la cedí al cap de ben poc al seu fill Francesc II: AHG, Gi-07, vol. 89, s.f., 1432/06/28; AHG, Gi-07, vol. 91, s.f., 1436/06/04.

[61] A. Reixach Sala, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1528-1529.

tacat patrici Ramon I Sampsó, ja adquirí violaris a la dècada de 1340, en concret dos: un de 2.100 s. i un altre de 2.800 de capital l'any 1344. És molt probable que aquells violaris fossin rescatats abans de 1351 i, per tant, no assentessin cap precedent per a campanyes posteriors. Això no obstant, el fill de Bernat I, Bernat II, per les notícies de què disposem, discapacitat mental, també adquirí diverses rendes a les dècades de 1350 i 1360. A través dels curadors que vetllaren pel seu benestar al llarg de la vida, es féu, entre 1353 i 1356 amb un violari de 7.000 s. de capital i una renda mixta del mateix preu que li reportava 675 s. de pensió al 9,64 % d'interès. Durant la Guerra contra Castella també intervingué en el negoci financer el germà de Bernat II, Francesc I, adquirint dos violaris que sumaven 6.300 s., si bé no ens interessa tant el seu cas en tractar-se de l'iniciador d'una branca distinta de la que condueix a Ramon I.[62]

Seguint amb Bernat II, l'any 1377, en el context del procés de redreç del deute, veié com li era redimida la renda mixta, mentre que es renegociaren les condicions de l'altra inversió feta a la dècada de 1350. Per això, a partir de llavors seguiria sent el titular de dues rendes que continuaven sumant 7.000 s. de capital. D'una banda, un censal mort de 250 s. de pensió al 7,14 %; de l'altra, un del mateix tipus de 175 s. de pensió al 5 %.[63] Desconeixem amb exactitud què succeí amb ambdues rendes després de la seva mort, però és probable que, almenys la primera, quedés en mans de l'esposa de Bernat II i que un dels fills, Francesc II Sampsó, mestre en medicina, la cedís a una altra descendent, Sibil·la, per maridar amb el ciutadà Narcís Miquel.[64] Al mateix temps, però, Sibil·la, la vídua de Bernat II, l'any 1394 consta com a perceptora d'una pensió anual de 425 s., xifra que coincidiria amb la suma dels dos censals obtinguts pel seu marit a partir de 1377, de manera que pot ser que la cessió de Sibil·la a la seva filla quedés sense efecte o es cancel·lés al cap d'un temps.[65]

No es pot assegurar que la singladura iniciada per l'altre germà i individu que ens ocupa, Ramon I Sampsó, tingués a veure directament amb les rendes de què era titular el seu pare l'any 1377 i que revertiren en la seva mare en la dècada de 1390. El cert és que no documentem cap inversió per part de la família durant aquesta última dècada o la de 1380, de manera que no s'hauria de descartar. En qualsevol cas, Ramon I l'any 1403 comprà un censal mort al 5 % de 4.070 s. de capital, que òbviament podia provenir de

[62] A. Reixach Sala, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1037-1070.

[63] AMGi, I.3.3.2.4, RG 43114, f. 6v, c. 1380.

[64] AHG, Gi-01, vol. 354, s.f., 1413/08/12. Val a dir que, per tal de configurar un dot que ascendia a 30.000 s., Sibil·la també rebé un censal de 11.940 s. de capital comprat originalment per Joan Roure, al. Daroca, que havia revertit en Francesc I Sampsó.

[65] AMGi, I.3.3.1.2, llig. 3, reg. 1, ff. 1r-42v, 1394.

rendes anteriors que havien estat renegociades.[66] I aquell fou tan sols l'inici d'una important sèrie d'adquisicions fins a la dècada de 1430. L'any 1418 adquirí un censal mort al 4,17% pel preu de 24.000 s., mentre que l'any següent un a idèntic interès pagant 10.000 s. Finalment, l'any 1420 tornà a invertir en un censal de 20.000 s. de capital, en principi amb carta de gràcia, però a un interès del 3,17%. Així, a l'altura de 1432, participava del deute gironí amb una quota que ascendia als 54.000 s., per bé que consta al mateix memorial que havia fet donació del censal mort de 24.000 s. de capital al 4,17% al seu primogènit Ramon II. Aquest mateix, ben mirat, ja havia invertit pel seu compte 4.000 s. en un censal mort al 4,17% l'any 1427. En paral·lel, val a dir que la mare de Ramon I, Sibil·la, vídua de Bernat II Sampsó, seguia viva un temps després de la mort del seu marit i encara l'any 1417 havia comprat un censal de 20.000 s. de capital al 4,17% i l'any 1423 repetí amb un de 1.200 s. al 3,3% d'interès.[67]

Per contrast amb els Santceloni o els Sampsó, alguns dels creditors més puixants a la dècada de 1430 no començaren a comprar deute del municipi fins a finals del segle XIV. Ho il·lustra bé la trajectòria de Joan I Anglès i el seu germà Jaume.[68] Per les dades de què disposem, el primer membre de la família que comprà un censal fou el pare dels esmentats, el mercer Pere Anglès, que l'any 1396 adquirí un censal mort pel preu relativament modest de 480 s. al 7,14% d'interès, el qual fou cancel·lat l'any 1403 en el marc de l'ampli procés de sanejament endegat aleshores.[69] En aquesta mateixa operació, però, el mercader Joan I Anglès, un dels fills (possiblement no el primogènit), comprà un censal mort al 5% pel preu de 300 s.[70]

Aixi començà a fer-se un lloc entre els censalers de la ciutat de Girona en paral·lel al seu ascens en el món dels negocis, ja que l'any 1417 la nova inversió superava de lluny l'anterior: comprà un censal mort al 4,17% a canvi del capital de 24.000 s. i l'any 1421 n'adquirí un altre al mateix for per l'import igualment elevat de 26.200 s. Val a dir, tanmateix, que el primer

---

[66] AMGi, I.3.3.2.4, UI19106, ff. 96v-103v, 1403/12/04.

[67] AMGi, I.3.3.2.4, antic llig. 27, f. 9v (acta original de 1423/01/16), f. 32r (acta original de 1427/08/08), f. 48v (acta original de 1420/03/26), f. 112r (acta original de 1417/11/30), f. 112v (acta original de 1418/05/13), f. 116v (acta original de 1419/11/18). Sabem, d'altra banda, que l'any 1423 Sibil·la, vídua de Bernat II Sampsó, havia assignat una pensió de 40 s. que li proporcionava el censal adquirit aquell mateix any per a misses anuals a la capella de les Onze Mil Verges del convent de framenors de Girona, on havien estat sepultats el seu pare Ramon Guerau i el seu germà, el doctor en lleis Joan Guerau: AHG, Gi-01, vol. 390, s.f., 1423/01/18.

[68] A. REIXACH SALA, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1472-1473.

[69] AMGi, I.3.3.2.4, RG 43134, ff. 181r-189r, 1396/10/28. Amb anterioritat, sabem, per exemple, que Pere havia deixat robes en préstec al municipi com ara 4 draps d'or per a la festa d'absolució de l'ànima del rei Pere III l'any 1387, de manera que hi havia hagut relacions amb les autoritats locals prèvies a la compra del censal: AMGi, I.3.3.1, llig. 8, s.f., 1387/08/22.

[70] AMGi, I.3.3.2.4, UI19106, ff. 74v-81r, 1403/11/02.

censal, un any després de la confecció del memorial de 1432 just quan Joan I també morí, havia quedat en mans d'un dels seus fills, el batxiller en decrets Bernat Anglès, tal com es dedueix del fet que aquest n'emprà dues pagues per atorgar una ajuda a una esclava que acabava d'alliberar. Pel que fa al segon censal, en canvi, l'any 1423 fou inclòs en la donació efectuada per Joan I a favor del seu primogènit Joan II de cara al matrimoni que havia de contraure amb Gemma, filla del patrici Pere I Terrades. En paral·lel, l'any 1420, el germà de Joan I, Jaume, denominat de vegades botiguer, però, en tot cas, pertanyent al món del comerç com ell, adquirí pel seu compte un censal mort al 4,17 % de 12.000 s. de capital, una renda que tanmateix fou fraccionada poc després, ja que Ivó, frare predicador germà comú de Joan I i Jaume, havia esdevingut titular de 3.000 s. del capital.[71]

Avança en una cronologia similar la participació d'una família de drapers, els Raset, en el deute de la ciutat de l'Onyar. La seva relació amb les rendes emeses per la universitat gironina començà amb el draper Pere Raset a la dècada de 1390: comprà un censal mort al 7,14 % per l'import de 1.040 s. l'any 1390, un altre per 900 s. al 8,3 % l'any 1396 i en aquest mateix exercici un altre per 8.030 s. al 9,09 %, encara que sembla que ràpidament reduït al 7,14 %.[72] Sabem, d'altra banda, que, al cap de poc, aquesta última renda fou transportada per Pere al seu primogènit, el també draper Ramon Raset, i que, en realitat, es tractava d'una de les emissions realitzades per un síndic del municipi, si bé en nom del General, de manera que passà a ser aleshores aquesta corporació l'entitat que satisfeia els interessos.[73]

Fos com fos, Pere tornà a adquirir una nova renda del municipi de 4.000 s. de capital i 200 s. de pensió al 5 %, la qual fou cancel·lada l'any 1418. I el seu fill Ramon una altra al mateix interès i pel mateix preu igualment redimida l'any 1418.[74] Aquests rescats, tanmateix, no interromperen la vinculació dels Raset amb la hisenda gironina. La vídua de Ramon Raset, Sibil·la,

---

[71] AMGi, I.3.3.2.4, antic llig. 27, f. 7r (acta original de 1420/07/16), f. 9r (1421/01/24), f. 144r (1417/12/01). A propòsit de la donació de dues pagues semestrals del censal de 24.000 s. de capital a una lliberta: AHG, Gi-02, vol. 175, ff. 134v-135r, 1433/11/19. Quant a l'heretament en temps de noces de Joan I a favor de Joan II: AHG, Gi-01, vol. 391, s.f., 1423/11/26. Així mateix, sabem que la cessió parcial de la renda de 12.000 s. feta per Jaume Anglès a favor del seu germà Ivó es devia al fet que Jaume fou designat hereu universal de la seva mare i com a tal hagué de satisfer el llegat deixat per aquesta a favor del seu fill que havia entrat en religió: AHG, Gi-01, vol. 402, s.f., 1428/07/07. Tot i això, sembla que fou una cessió temporal ja que, una vegada mort Jaume Anglès, el seu fill i hereu universal, Andreu Gabriel, utilitzà la renda com a hipoteca per vendre als administradors d'un benefici de la seu un censal que li permetés finançar el dot de Joana, una altra filla de Jaume que maridà amb el mercader Joan Miquel Xauló: AHG, Gi-02, vol. 162, f. 66r-v, 1430/02/28.

[72] Per ordre de menció: AMGi, I.3.3.2.4, llig. 18 [actual RE: 67], ff. 88r-95r, 1390/03/09; *Ibidem*, RG 43134, ff. 37v-44r, 1396/09/24; *Ibidem*, RG 43135, s.f., 1396/09/12.

[73] AHG, Gi-10, vol. 38, ff. 128v-129r, 1397/09/07.

[74] Respectivament: AMGi, I.3.3.2.4, 19109, ff. 54r-61v, 1403/05/26; *Ibidem*, 19107, ff. 121r-127v, 1403/07/28.

l'any 1420 adquirí un censal mort de 16.000 s. de capital al 4,17% d'interès com a tutora de Francí, fill d'ambdós, a la vegada que l'any següent procurà pels seus propis interessos comprant-ne un altre al mateix for pel preu de 22.080 s. Francí, al seu torn, ens consta que era beneficiari de les pensions d'una renda que li havia cedit el seu sogre Guerau Estruç en el marc dels pactes prematrimonials.[75]

Contrasten les dinàmiques de dues famílies de l'estament mercantil com els Anglès o els Raset amb les d'un altre cas, el del ciutadà de la mà major Joan Vilella, el pes del qual en les finances locals es devia sobretot a l'ascendent polític del seu progenitor.[76] En efecte, la posició social assolida per Joan té el punt de partida en la carrera del seu pare, Narcís Vilella, que esdevingué secretari reial durant el regnat de Joan I.[77] També arrenca d'ell la importància com a creditor, ja que fou Narcís el comprador de dos quantiosos violaris els anys 1374 i 1375 que, en el marc del procés de reducció d'interessos de 1377-1380, quallaren en un censal mort al 7,14 % d'interès de 35.000 s. de capital i 2.500 s. anuals en concepte d'interessos.[78] Aquell censal, però, no arribà sencer al primogènit de Narcís quan aquest morí, sinó que Jaume Beuda, síndic de la campanya de lluïcions duta a terme entre 1386 i 1389, en redimí una part. En realitat, però, el que succeí paral·lelament és que Joan, sota la tutela de la seva mare, es convertí en el comprador d'un nou censal de 34.000 s. de capital a un 6,18 % d'interès.[79]

Igual que molts altres títols de deute, tot fa pensar que fou objecte d'una reducció d'interessos l'any 1403 o, com a mínim, aleshores Joan esdevingué el propietari d'un nou censal mort al 5 % que li reportava 2.000 s. anuals i era valorat per un capital de 40.000.[80] De tota manera,

---

[75] AMGi, I.3.3.2.4, antic llig. 27, f. 49v (acta original de 1421/03/22), f. 80v (1421/04/29), f. 109r (acta original de 1417/11/20), f. 156v (acta original de 1420/12/20). Val a dir, a més, que una de les obres pies titular d'un censal al 2,5 % de 1.200 s. de capital comprat l'any 1421 era un aniversari fundat a l'església de Sant Feliu pel draper Ramon Raset, el qual és possible que ordenés l'operació per disposició testamentària. Quant a les cartes de noces entre Margarida Estruç i Ramon Raset: AHG, Gi-01, vol. 401, s.f., 1427/06/12. Així mateix, a la dècada de 1440, Sibil·la i Francí encara percebien bona part de les pensions generades per la compra de 1420 en què la mare actuà de tutora del menor i empraren aquell instrument com a garantia per concertar nous préstecs d'altres conciutadans: AHG, Gi-02, vol. 200, ff. 39v-40r, 1440/11/01.

[76] A. Reixach Sala, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1548-1549.

[77] En efecte, Narcís Vilella documentat com a clergue tonsurat l'any 1367 mentre devia estar-se formant, el registrem a l'escrivania del primogènit del Cerimoniós des de l'any 1371 (sent escrivà de manament pels volts de 1379) fins que Joan accedí al tron, quan passà a actuar de secretari seu fins que l'atrapà la mort entorn a 1390: AHG, Gi-01, vol. 178, ff. 111v-112v, 1367/11/17; AHG, Gi-01, vol. 101, ff. 33v-34v, 1371/12/20; ACA, RP, MR, reg. 595, f. 139v, 1379/06; AMGi, I.3.3.1.1, llig. 6, llib. de 1380, ff. 19v-21r, 1380/03/22; AHG, Gi-09, vol. 17, s.f., 1390/07/17.

[78] AMGi, I.3.3.2.4, RG 43114, ff. 75v-76v, c. 1380. En realitat, segons el que es descriu, Vilella s'ocupà d'ampliar la base de capital inicial tot entregant 18.800 s. complementaris a les arques gironines.

[79] AMGi, I.3.3.1.5, llig. 3, ff. 193v-194r (1389/05/15), f. 194v (1389/05/18).

[80] AMGi, I.3.3.2.4, 19107, ff. 150r-167v, 1403/08/04.

d'acord amb el memorial de 1432, la renda havia estat reduïda de nou, llavors al 4,16% (probablement es féu durant la campanya de 1417-1423), a la vegada que una quarta part del capital i els interessos corresponents havien estat cedits a Pere Guillem II Sunyer, segon marit de la filla de Joan, Elisabet.[81]

Un altre bon exemple d'integració recent al món dels creditors del municipi, si bé per una via prou diferent, l'ofereix el cas de Narcís I Saumana, mercader i fill del convers Pere Saumana.[82] Aquest seu pare, assentat a Girona des d'aproximadament 1380 i molt actiu com a intermediari en el mercat del crèdit privat, ja a finals d'aquell decenni i durant el següent adquirí diverses rendes: un censal al 7,14 % de 5.139 s. 14 d. de capital que, a tenor del contracte de venda, podia derivar de préstecs o serveis financers prestats prèviament pel comprador; un altre al mateix interès de 2.100 s. de preu; i un tercer al 8,33 % de 3.000 s. de capital. Per bé que tots foren redimits l'any 1403, les notes de cancel·lació ens informen que Saumana aleshores també havia adquirit la titularitat de dues altres rendes emeses durant el mateix període.[83] Malgrat les lluïcions, a semblança de la majoria de censalers, en el marc de la mateixa operació de sanejament del deute adquirí un censal al 5 % d'interès amb un capital que ascendia als 12.200 s.[84]

En aquelles mateixes dates, Brunissenda, una de les filles del convers Saumana que havia maridat amb l'hostaler Francesc I Cases, també comprà un censal mort al 5 % de 4.000 s. de preu.[85] Documentem, a més, que aquella adquisició es fonamentava en la donació *propter nuptias* de Pere Saumana a la seva filla i en què aquest li cedí una de les rendes de la universitat gironina que havia aconseguit en el mercat secundari. Ho féu amb la condició explícita que, en cas que fos redimida, com de fet succeí l'any 1403, la moneda resultant es reinvertís en un nou censal, una operació que hauria de dur-se a terme sempre sota la supervisió del progenitor, cosa que, d'altra banda, explicaria que el censal que ens ocupa, l'any 1416, una vegada mort el primer marit de Brunissenda, estigués en possessió del propi Pere Saumana.[86] Entorn a 1416, tanmateix, Saumana morí i el seu fill i hereu universal, Narcís I, mercader de professió, en prengué el relleu. A més d'haver rebut en l'herèn-

[81] AMGi, I.3.3.2.4, antic llig. 18, f. 36r (acta original de 1403/08/04). Aquella part de la renda, en tot cas, Sunyer la gaudia en tant que usufructuari, ja que la filla de Vilella l'aportà en dot després de la donació que li feren la seva mare Constança i el seu germà Joan Hipòlit i, per tant, n'era la propietària: AHG, Gi-01, vol. 405, s.f., 1431/02/13.

[82] A. Reixach Sala, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, p. 1537.

[83] Successivament: AMGi, I.3.3.2.4, antic llig. 18, ff. 80r-85r (1389/12/?), ff. 41r-51v (1390/02/21); *Ibidem*, RG 43133, ff. 157v-163v, 1390/12/22; *Ibidem*, RG 43134, ff. 51r-58r, 1396/09/25.

[84] AMGi, I.3.3.2.4, antic llig. 27, f. 104r (acta original de 1417/11/13).

[85] AMGi, I.3.3.2.4, 19109, ff. 122v-129v, 1403/06/16.

[86] AHG, Gi-06, vol. 86, ff. 172r-176r, 1397/11/03.

cia el censal de 12.200 s. aconseguit per Saumana l'any 1403, Narcís probablement amplià el capital invertit temps abans pel seu pare o adquirí rendes de terceres persones, de manera que l'any 1417 passà a ser el titular d'un censal mort al 4,17% d'interès per un import total de 23.200 s. que, d'altra banda, l'any 1432 seguia vigent.[87]

En definitiva, encara que es tracti d'una mostra molt reduïda, aquests censalers que es trobaven a la cúspide dels titulars del deute de la ciutat de Girona a la dècada de 1430, segurament il·lustren bastantes de les trajectòries seguides pels diferents grups socials al llarg de l'època estudiada. Hi veiem, per exemple, ascensos ràpids de comerciants com els esmentats i, en canvi, la continuïtat més acusada d'altres famílies ja consolidades en el patriciat local a mitjan segle XIV. A la llum dels casos comentats, seria versemblant, doncs, considerar la capacitat de conservar títols dins una mateixa nissaga com una autèntica demostració de poder, com a mínim financer. I és que, segons evidencia la tendència contrària de col·lectius ràpidament desplaçats entre els posseïdors de censals del municipi (en especial determinats nobles o forans), o d'altres que cobraren pensions durant períodes més aviat breus com alguns menestrals, només a unes determinades famílies els fou possible adquirir rendes ja en les primeres emissions de les dècades de 1350 i, havent superat tots els processos de reducció d'interessos i lluïcions, continuar percebent pagues regulars del consistori gironí a inicis del decenni de 1430.

Així, l'aspecte fonamental que caldria explicar és justament aquesta pervivència d'un segment concret de creditors. I s'ha de començar per les causes de la seva cristal·lització. De tota manera, malgrat la importància indiscutible del tema dins del conjunt d'aspectes que abraça la present investigació, per endinsar-nos-hi caldria una reconstrucció minuciosa que desbordaria els límits del llibre. Sense anar més lluny, aquí tan sols s'han tractat unes poques «genealogies» de censals i, en canvi, convindria retrotreure's a les primeres emissions de mitjan segle XIV i anar revisant les successives per comprovar l'origen de tots i cadascun dels censals recollits al memorial de 1432 (que, com hem vist, en registra fins a 291), és a dir, comprovar quan es crearen per primer cop, com els afectaren els processos de reducció d'interessos i quins foren els seus titulars a la vegada que els cessionaris temporals de pensions. A més d'això, s'hauria de resseguir l'evolució particular de cadascun dins d'un mercat secundari, pel poc que s'entreveu en els casos comentats, realment actiu i en què intervenien mecanismes tan diversos com les aliances familiars o transaccions econòmiques en l'àmbit comercial o creditici.[88]

---

[87] AMGi, I.3.3.2.4, antic llig. 27, f. 104r (1417/11/13).

[88] Vegeu la recerca en aquesta línia sobre la vila de Castelló d'Empúries endegada per A. MARTÍ ARAU, «Governar el deute en temps de crisi», pp. 152-161.

Donades aquestes circumstàncies, en les pàgines que segueixen apuntarem tan sols propostes amb l'ajuda d'uns pocs exemples malauradament mancats de consistència estadística. Per una banda, sobre què pogué motivar entre els diferents grups socials l'adquisició de rendes emeses pel municipi. Per l'altra, quant als factors que contribuïren al reforç, en el decurs de les dècades en què ens centrem, de franges concretes de censalers en detriment d'altres que cobraren interessos de les arques locals només durant períodes puntuals.

Un primer esquema de les motivacions a l'hora de comprar censals

L'evolució del conjunt de creditors del municipi té un punt de partença clar: el moment que una determinada persona adquiria una renda venuda pels representants municipals. Tal com hem vist en la petita mostra en què ens hem fixat, no tothom esdevingué creditor de la hisenda local en el mateix moment. Alhora, segons hem posat en relleu en analitzar l'endeutament del municipi de Girona al llarg de l'època investigada, les successives campanyes d'emissió de rendes no estigueren rodejades dels mateixos condicionants. Per consegüent, les fórmules financeres finalment adoptades variaren entre les quatre modalitats de renda desenvolupades a les darreries de l'edat mitjana a Catalunya (els violaris, les rendes mixtes, els censals morts i els censals perpetuals) i, de manera correlativa, fluctuaren els interessos assumits. També estretament vinculades al context de cadascun dels processos d'emissió, les intencions dels compradors foren distintes per arribar a convergir amb les necessitats de crèdit i el marge de maniobra financera i política de què gaudien els administradors de la tresoreria local en cada conjuntura.

Pel que fa a aquest darrer àmbit, els estudis dedicats al deute públic de diverses poblacions catalanes (i d'altres territoris de la corona) han proposat unes quantes hipòtesis interpretatives que es poden sintetitzar amb el següent esquema. Per un costat, s'ha parlat de la importància i la vitalitat dels inversors procedents del món del comerç i de les finances privades, que foren els principals compradors dels processos d'emissió que tingueren lloc a les dècades de 1350 i 1360 i que es movien per un marcat afany de lucre, justificat pels interessos superiors al 10 % i per rescats per part de les institucions deutores al cap de pocs exercicis, cosa que els proporcionava rendiments elevats. Una prova d'això s'ha trobat en la progressiva pèrdua de protagonisme de perfils d'aquesta mena quan els municipis tendiren a vendre rendes a interessos més baixos i, així doncs, el fet de comprar-ne deixà de ser una inversió tan rendible a curt termini.[89]

[89] Vegeu en aquest sentit: Max TURULL RUBINAT, *La configuració jurídica del municipi baix-medieval: Règim municipal i fiscalitat a Cervera entre 1182-1430*, Barcelona, Fundació Noguera, 1990, pp. 598-

Per l'altre, s'ha posat un gran èmfasi, tal com ja hem apuntat, en les persones físiques o jurídiques sota fur eclesiàstic i l'atracció que sentiren per les rendes irredimibles, atès que els permetien gaudir d'uns ingressos periòdics i segurs i que s'adaptaven bé als ritmes de funcionament de la majoria d'ens religiosos o caritatius.[90] A més, sense allunyar-se gaire del propòsit d'aquests darreres ens, s'han identificat col·lectius de creditors com ara dones, vídues, orfes o menors d'edat, així com institucions vinculades a situacions vitals específiques, és a dir, tuteles, curadories o marmessories que també cercaven rendes a llarg termini (per contrast amb els temps més breus de les compres amb clar ànim de lucre) amb la contrapartida d'acceptar interessos menors.[91]

Seria una autèntica quimera intentar entendre els motius que conduïren a tot el conjunt de compradors de rendes de la universitat de Girona que apareixen en les fonts emprades. De tota manera, els trets generals dels diversos col·lectius que hi detectem ens n'ofereixen certes pistes. En aquest sentit, a la llum de les compres que documentem per les dècades de 1340 i 1350, el nombre de mercaders que invertiren en violaris al 14,28 % d'interès és prou elevat. Com s'ha dit per altres llocs, en aquesta etapa la majoria dels que es decidiren a fer-ho devien cercar beneficis immediats, sobretot si es té en compte que fins ben bé 1356 les autoritats municipals encara conservaven l'esperança de trobar la situació oportuna per liquidar totes les càrregues financeres assumides i, per tant, lluir rendes que feia menys de deu anys que havien estat venudes.[92] En aquest sentit, doncs, si molts violaris o rendes mixtes es conceberen encara gairebé com uns instruments de crèdit a curt termini, semblaria lògic que homes de negocis avesats a operar en el món del crèdit comercial i de consum veiessin les necessitats de pecúnia de les corporacions locals com una bona oportunitat d'inversió en un escenari que, en general, coneixien bé en formar part dels òrgans polítics locals.

600; J. V. García Marsilla, *Vivir a crédito en la Valencia medieval*, pp. 277; P. Verdés Pijuan, «Per tal que no calgués a logre manlevar», pp. 79-80; P. Orti Gost, «La deuda pública municipal», pp. 145, 147.

[90] Entre d'altres i tenint en compte la bibliografia a què remet: A. Martí Arau, «Endeutament censal i crisi financera», pp. 196-197.

[91] P. Orti Gost, «La deuda pública municipal», pp. 147-148. En el cas concret de moltes dones, diversos autors (tant pel principat com pel regne de València) han plantejat que els censals serviren com una mena de pensió de viduïtat: M. Turull Rubinat, *La configuració jurídica del municipi*, pp. 473-475, 483; M. Torras Serra, «El deute públic a la ciutat de Manresa», p. 182; J. Morelló Baget, *Fiscalitat i deute públic*, p. 787; Paulino Iradiel Murugarren, «Familia y función económica de la mujer en actividades no agrarias», a *La condición de la mujer en la Edad Media*, Madrid, Universidad Complutense, 1986, pp. 223-259, en especial pp. 258-259; Vicent Olaso Cendra, «L'endeutament censal a la vila de Gandia durant la baixa Edat Mitjana», *Ullal*, 11 (1987), pp. 51-64, especialment 56; P. Viciano Navarro, «Fiscalitat local i deute públic al País Valencià», p. 525.

[92] A. Reixach Sala, *Institucions locals i elits.*

Hi ha, però, d'altres qüestions que valdria la pena plantejar. En primer terme, almenys en el cas analitzat costa afirmar que a l'alçada dels decennis de 1340 i 1350 els contemporanis fossin plenament conscients de com evolucionaria l'endeutament de les incipients tresoreries municipals. Davant de la incertesa d'un recurs concebut inicialment com a provisional, és clar que en certs casos la simple avidesa de guanys pogué empènyer a prestar grans sumes a la ciutat, donat que la nova fórmula dels violaris i els censals, en pocs anys, quallà en les corporacions públiques alliberada de l'estigma de la usura per més elevats que fossin els interessos i, en conseqüència, els beneficis es multiplicaven amb el pas de pocs semestres. Amb tot, no deixaven de ser préstecs a la seva pròpia ciutat, sotmesa a una incessant pressió fiscal, especialment entre 1353 i 1366. D'aquí que tal volta alguns dels que invertiren en deute de l'administració local no ho fessin per mer afany crematístic, sinó imbuïts per una mena de sentit de responsabilitat col·lectiva, amb la idea que, si els veïns o membres amb més recursos de la comunitat no estaven disposats a pal·liar les necessitats de crèdit de la universitat, qui ho estaria.[93]

Ens preguntem si cal interpretar així el fet que en moltes emissions dels anys 1350 alguns dels compradors fossin els mateixos jurats actuant a títol particular o que, més endavant, en un altre procés d'emissions de 1360 el patrici Bernat de Vic sent regidor també adquirís un parell de rendes, per bé que amb la precaució formal de no constar com a membre de l'executiu en l'acta de compra-venda.[94] D'altra banda, durant el període de les anomenades guerres mediterrànies i de la Guerra contra Castella es multiplicà el nombre d'administracions municipals que acudiren al mercat amb la voluntat de «col·locar» el seu deute. Tal com veurem, Girona fou un dels destins més freqüentats tant per representants de viles i parròquies rurals de la demarcació com fins i tot del nord de les Alberes, per la qual cosa als presumptes especuladors no els faltaren opcions per invertir diferents de la hisenda gironina, o sigui institucions amb les quals els prestadors sempre mantindrien una relació més impersonal.[95]

Òbviament, és possible que els motius per adquirir rendes del municipi de residència es confonguessin i el que es presentava d'entrada com un gest

[93] Vegeu una interpretació dins d'aquests paràmetres a propòsit dels inversors en deute públic de la ciutat holandesa de Dordrecht durant el cinc-cents: Manon VAN DER HEIJDEN, «Renteniers and the public debt of Dordrecht (1555-1572)», a M. Boone *et al.* (eds.), *Urban Public Debts*, pp. 183-195, especialment p. 187.

[94] En el cas de la llarga sèrie de la primavera de 1354, concretament, detectem que foren jurats i de manera simultània compraren rendes els patricis Guillem II Sunyer, Pere I Escala i els mercaders Francesc Pabia i Pere I Ferrer. A propòsit d'exercicis posteriors, veiem els casos dels comerciants Guillem Lapart i Guillem Hospital de l'any 1359; el ja esmentat de Bernat de Vic l'any 1360; el del canviador Ramon I Medir l'any 1361; el del mateix Guillem Hospital l'any 1364; i el del mercader Pere II Ferrer l'any 1365: A. REIXACH SALA, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1041-1049, 1054-1072, 1245-1254.

[95] Vegeu apartat «La col·lecta de rendes reials».

a favor de la comunitat acabés conduint a una inversió lucrativa. En aquest sentit, no podem obviar el fet que força compradors de rendes durant les intenses seqüències d'emissions del període de 1353-1366 foren, a més de prohoms recurrents a la juraderia durant aquells anys, els síndics enviats a representar la ciutat en les Corts i Parlaments on es prengueren decisions determinants per a l'assentament del deute censal en les administracions municipals.[96] Per consegüent, no costa gaire imaginar que alguns es trobaren en gairebé totes les fases del procés d'endeutament, o sigui, des del moment que, en les reunions dels braços amb el monarca, es decidí emetre rendes per satisfer demandes fiscals o altres necessitats fins que s'encararen les primeres campanyes de contenció amb rescats i rebaixes d'interessos l'any 1368 o una dècada més tard. Així les coses, eventualment degueren confondre's llurs interessos privats amb les estratègies financeres adoptades pel govern municipal i que, en línies generals, reflectien justament les directrius adoptades en les successives assemblees dels estaments amb el rei.

De tota manera, com hem vist, no només aquest perfil de ciutadà estretament vinculat als òrgans de poder invertí en censals de l'intens cicle fiscal de les guerres mediterrànies i de la Guerra dels Dos Peres, sinó que hi hagué una fracció (com mostra, per exemple, l'estat del deute de 1371, d'entorn al 19 %) representada per altres col·lectius socials (menestrals, nobles o forasters) que, al seu torn, incloïen també dones o menors d'edat.

Proporcions a banda, com ha posat en relleu algun autor per escenaris posteriors a aquestes primeres emissions del segle XIV, el fet de posseir deute públic de la universitat de què es formava part era sovint considerat una marca de distinció.[97] Fou, doncs, per alguns dels ciutadans més reputats una qüestió gairebé de prestigi adquirir violaris i rendes mixtes, en especial du-

[96] A. REIXACH SALA, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1041-1049, 1054-1072. Destaquen en aquest sentit casos com el de Pere I Escala, jurat en 4 ocasions entre 1345 i 1384, i comprador de dos violaris entre 1354 i 1360; o, encara més, Guillem II Sunyer, regidor en cinc exercicis entre 1346 i 1377, a més de síndic a les Corts de 1356 i als Parlaments de 1357 i 1359, que es féu amb tres violaris que sumaven 23.100 s. de capital sense comptar una renda comprada per la seva esposa; o Lluís Estruç, també jurat cinc cops entre 1356 i 1392, síndic a les Corts de 1365 —esdevenint diputat local del General— i 1376, a més de nunci davant del rei en moments posteriors, comptant que invertí en un mínim de 4 violaris que suposaven un capital total de 4.900 s., deixant de banda un que adquirí la seva esposa l'any 1360: A. REIXACH SALA, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1364-1377. També és molt significativa la trajectòria de Francesc I Santceloni encara amb més adquisicions, mentre era jurat 3 cops entre 1356 i 1368, a la vegada que el seu pare, Berenguer I Santceloni, anà com a síndic a les determinants Corts de Lleida de 1355: A. REIXACH SALA, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1364-1377.

[97] Vegeu en aquesta línia com interpreta P. Verdés un episodi documentat per C. Batlle i corresponent a la ciutat de Barcelona l'any 1433, quan, com a mesura de càstig a un grup de ciutadans que s'havien alçat en rebel·lió, foren desposseïts dels censals municipals de què eren titulars i se'ls prohibí tornar-ne a comprar mai més: Pere VERDÉS PIJUAN, «La ciudad en el espejo: hacienda municipal e identidad urbana en la Cataluña bajomedieval», *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, 16 (2009-10), pp. 137-173, concretament pp. 173.

rant la primera etapa en què es recorregué massivament a l'emissió de deute públic? Caldria atribuir, per tant, causes una mica distintes als préstecs a la pròpia comunitat respecte de les inversions en altres alienes a l'implicat?

Si avancem en la cronologia de les emissions i fem atenció a les que es dugueren a terme en les darreres dècades del segle XIV, detectem nous aspectes que cal incorporar a l'anàlisi dels censalers. Com ja hem comentat, en anys d'estretors de la tresoreria municipal com els viscuts a les acaballes del decenni de 1370, quan el col·lapse de la tresoreria gironina obligà a suspendre el pagament de força rendes i s'emprengué una àmplia campanya de redreç del deute, no fou fàcil trobar compradors i, així, aconseguir lluir les rendes més oneroses i satisfer els interessos pendents. Per això, en la documentació generada pels síndics que s'ocuparen del procés, hi ha evidències del fet que recorregueren a mecanismes de pressió per tal que veïns reticents compressin censals morts oferts per la ciutat.[98] I, certament, en revisar la relació de compradors de la sèrie, es comprova que potser és l'única on hi ha una presència majoritària de menestrals, un sector que, com hem vist, mai no representà un percentatge gaire gran dins del conjunt de creditors.

L'any 1390, en una altra conjuntura d'urgències marcada per l'entrada dels Armanyac, tornem a trobar proves de l'ús d'agents executors per pressionar els habitants de la ciutat a fi que adquirissin rendes, ja que, tal com s'argumenta explícitament, no es trobaven prou inversors.[99] De tota manera, en aquesta ocasió l'espectre de compradors en les vendes finalment documentades resultà prou ampli i inclogué tant patricis i mercaders adinerats com algun home d'ofici amb menys recursos.[100] Fos com fos, estem davant de situacions, sens dubte, excepcionals, però podem seguir pensant per a tots els processos d'emissió en un mercat de lliure concurrència en què només estaven en joc estratègies estrictament econòmiques?[101]

---

[98] Potser la més clara és una lletra enviada pels jurats a un síndic que es trobava a la cort del duc i en què se li demanava que, a banda de l'àmplia provisió que regulava el funcionament de les finances locals del novembre de 1377, es prenguessin mesures per aconseguir que el major nombre de ciutadans possible adquirissin deute. I és que molts, a banda de posar traves al cobrament d'una talla, s'havien negat a comprar censals, a pesar de la gran fretura de moneda de les arques locals, ho havien fet per «poca quantitat» tenint en compte «lurs facultats» o, fins i tot, se n'havien «deseixits e·n haien dat loch a lur gran aventatge». En definitiva, calia una provisió amb què els jurats poguessin «forçar, sots grans penes, totas persones qui no haien cençals en la dita ciutat, que haien a comprar per aquella quantitat» que fora «vis fadedor» als magistrats: AMGi, I.1.2.1, llig. 6, f. 18r, 1380/09/20.

[99] AMGi, I.1.1, n. 20, f. 42v, 1390/03/16. Durant aquells mesos al consell també sorgí la proposta de permetre els jurats que pressionessin els ciutadans que consideressin per a la provisió de vitualles, una decisió a què s'oposaren diversos consellers que, sobretot, rebutjaven la pràctica de destrènyer per a la compra de censals: AMGi, I.1.1, n. 21, ff. 12r-17r, 1390/05/17.

[100] AMGi, I.3.3.2.4, llig. 18, RE: 67, ff. 52r-143r, 1390/02/28-1390/03/10.

[101] En aquesta línia, per molt que fos en conjuntures específiques, podria ser que la forma en què es concretaren algunes emissions tinguessin certes semblances amb els préstecs forçosos, ben documentats en la majoria de municipis catalans durant la primera meitat del segle XIV i en etapes puntuals posteriors:

En un altre ordre de coses, la identitat de determinats censalers posa en relleu que algunes vendes de rendes per part de la corporació local respongueren a interessos dels creditors preexistents al fet que la tresoreria manifestés la necessitat de líquid i optés per encetar una campanya d'emissions de deute. Un dels casos més il·lustratius d'aquest fenomen l'ofereix l'activa participació en les vendes de violaris i rendes mixtes concretades durant els anys de la Guerra dels Dos Peres per part del canviador Ramon I Medir, titular de la taula des d'on els jurats operaren en la majoria de pagues de donatius i ajudes degudes a la monarquia o a les Corts entre 1354 i 1366.

Podem veure-ho, d'entrada, en el donatiu graciós concedit per la ciutat de Girona a la tardor de 1356 poc després de l'esclat de la guerra entre el rei Pere III i el seu homòleg castellà i que es gestionà des de l'establiment de l'esmentat banquer: foren ell i la seva filla els compradors de dos censals-violaris emesos el mes de gener següent, quan justament els edils tenien pendent de saldar el deute contret amb Medir per les bestretes realitzades.[102] Posteriorment, en els exercicis de 1360 i 1361, mentre el canviador que ens ocupa seguia prestant serveis financers al municipi (a més d'accedir a l'executiu en aquesta segona legislatura), també adquirí diversos violaris i rendes mixtes, encara que no se'n faci avinent cap motiu especial.[103]

La coincidència torna a veure's molt clara una mica més endavant. En concret, el març de 1366, arran de l'entrada de les companyies liderades per Bertrand du Guesclin que havia implicat la captació urgent de *mutua* concertats per diversos particulars, Ramon I Medir adquirí fins a sis violaris que sumaven 11.200 s. de capital.[104] A més, tal com es feia explícit en els contractes, la moneda obtinguda tenia un destí ben definit: per tot el que se li devia de fogatges passats i altres deutes similars, havia de ser dipositada a la taula del canviador barceloní Berenguer Bertran, com ja hem explicat, el líder de la xarxa bancària que tingué Ramon I Medir com a responsable de la

---

P. ORTI GOST, «Les finances municipals de la Barcelona», pp. 259-261; P. VERDÉS PIJUAN, *«Per ço que la vila no vage a perdició»,* pp. 167-169. Tot i això, segurament s'estaria lluny del model de les comunes més potents de la Toscana i d'altres regions del nord d'Itàlia com Venècia o Gènova de la segona meitat del tres-cents i del quatre-cents, en què el deute consolidat es basava en préstecs forçosos irredimibles o a fons perdut que esdevenien títols de deute públic en mans de particulars, si bé, de cara a negociar-hi o especular-hi, tan sols a l'abast dels grups dirigents: Maria GINATEMPO, *Prima del debito: Finanziamento della spesa pubblica e gestione del deficit nelle grandi città toscane (1200-1350 ca.)*, Florència, Leo S. Olschki, 2000. Això ha portat a dubtar de la idoneïtat del terme «deute públic», més enllà del fet que es garantís sobre les rendes de cada ciutat-estat, per referir-se a un fenomen tan particular i amb tants elements de coerció si es compara amb el que succeeix en altres àrees europees amb un recurs primerenc al deute públic consolidat com els Països Baixos: Luciano PEZZOLO, «The Venetian government debt, 1350-1650», a M. Boone *et al.* (eds.), *Urban Public Debts*, pp. 61-74, en especial pp. 64-67.

[102] A. REIXACH SALA, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, p. 1067.

[103] A. REIXACH SALA, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1054-1072.

[104] AMGi, I.3.3.2.4, llig. 5, q. 1, ff. 156r-164v, 166r-174v, 184r-192v (1366/03/21); *Ibidem*, q. 2, ff. 1r-10r, 11r-19v (1366/03/21).

diòcesi de Girona en els quantiosos subsidis aprovats en les Corts celebrades entre 1364 i aquell mateix 1366. Dit d'una altra manera, amb tota probabilitat el capital aconseguit a través de les emissions s'havia de posar en mans d'ambdós financers i aquests redistribuir-lo entre els seus clients o prestadors. D'aquí que no hi hagués ningú més indicat que Medir per oferir-se com a comprador d'uns violaris els preus dels quals percebria en una gran proporció ell mateix o, el que seria més lògic, no arribaria ni a desemborsar; en definitiva, podia emprar el contracte de la renda com una forma per garantir el retorn dels avançaments que havia tramitat en nom de la ciutat i que s'anirien saldant progressivament, i amb interès, en les successives pagues anuals de la pensió.[105] Ben mirat, aquesta fórmula utilitzada pels governants gironins per pagar el professional que els havia facilitat prèviament serveis financers d'urgència o a algun prestador també ha estat documentada a la ciutat de Barcelona durant els mateixos anys.[106]

Una modalitat molt similar d'ús dels contractes de compra-venda de censals s'aplicà puntualment als qui proveïren de béns el municipi.[107] En aquest context, l'agost de 1390 el mercader barceloní Pere Perpinyà acordà amb els jurats gironins que els proporcionaria 1.000 mitgeres de forment abans de la fi del mes de setembre. La suma total del que li devien a les acaballes de l'exercici ascendia a 11.700 s. i ambdues parts pactaren el següent: 1.200 s. del total li serien pagats amb un manlleu obtingut pel clavari dels jurats del mercader local Bernat II Ferrer, mentre que els 10.500 s. restants els cobraria de la venda d'un censal mort de 750 s. de pensió, és a dir, a l'interès habitual del 7,14 %.[108] Val a dir, de tota manera, que l'operació se circumscriví dins d'una campanya més àmplia de captació de crèdit per finançar l'abastament frumentari i que havia d'incloure, d'entrada, les despeses per la llicència règia prescriptiva per emetre deute i, així mateix, per l'emmagatzematge i el transport del gra des de Sant Feliu de Guíxols.[109]

---

[105] En relació amb la universitat de la vila de Camprodon, també tenim indicis d'una transacció molt similar entre el banquer que ens ocupa i els cònsols d'aquesta localitat, ja que, en paral·lel a les dites que li ordenaren per satisfer les obligacions fiscals corresponents amb la tresoreria reial o els administradors del General, li vengueren un parell de violaris en les mateixes dates, concretament els anys 1359 i 1366: AHG, Gi-05, vol. 121, ff. 49v-50r, 1361/07/26; AHG, Gi-05, vol. 290, s.f., 1368/12/30.

[106] Yves ROUSTIT, «La dette publique à Barcelone (XIVe siècle)», *Estudios de Historia Moderna*, 4 (1954), pp. 15-156, en concret pp. 136-140.

[107] L'endeutament censal també fou una de les vies que, per exemple, adoptà la vila de Castelló d'Empúries en el difícil bienni 1374-1376 per compensar un ciutadà Girona de qui s'havien adquirit grans quantitats de blat, encara que allí no es documenta que el comprador fos exactament l'implicat: Albert MARTÍ ARAU, «Castelló d'Empúries davant la carestia del gra de 1374-1376», *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos,* 42 (2011), pp. 263-296, concretament pp. 286-287.

[108] AMGi, I.1.1, n. 21, f. 72r, 1390/08/11; AMGi, I.1.1, n. 22, ff. 26v-27r (1390/12/23), f. 27r-v (1390/12/23), f. 32v (1390/12/31); AMGi, I.3.3.2.4, RG 43131, s.f., 1390/12/23.

[109] D'aquí que es venguessin alguns altres censals, com ara una renda mixta de 8.250 s. de preu (al 10,71 %) a Bernat Arnau de la vila de Besalú: AMGi, I.3.3.2.4, RG 43131, ff. 113r-122v, 1390/09/14.

S'emmarcava igualment dins d'un procés més complex el censal que comprà el calciner Francesc II Llorenç a la tardor de 1398. El sindicat que assumí Francesc II Santceloni havia de permetre finançar aspectes prou diversos com ara les despeses ocasionades per l'arribada del rei Martí I l'any 1396 amb el cerimonial i els obsequis corresponents, així com una legació posterior davant del monarca i la compensació de penyores imposades a alguns mercaders gironins. Amb tot, havia de servir, al mateix temps, per abordar el deute que havia estat adjudicat a favor de l'esmentat calciner després d'un plet resolt amb una sentència judicial pel que la universitat li devia amb motiu de quantitats de calç aportades a les obres de les muralles. En concret, tot el que derivava d'unes 987 quarteres d'aquest producte que les cèdules dels responsables de l'obra certificaven que s'havien gastat ascendia a la xifra de 2.402 s. 4 d. I, sumant-hi d'altres despeses no precisades que també es pretenien cobrir amb l'emissió, li fou venut un censal mort de 440 s. de pensió pel preu de 6.160 s a l'interès comú del 7,14%.[110] Pels volts de 1424, es procedí d'una manera semblant per pagar els honoraris d'un picapedrer i d'un ferrer que s'encarregaren de la reparació del Pont Nou sobre el Ter: per tal d'avançar-los els 1.000 s. acordats els vengueren un censal, si bé a un interès que no ha estat possible documentar.[111]

A més de permetre pagar agents que proporcionaren béns o serveis al municipi, els violaris i censals s'utilitzaren en altres situacions amb la finalitat d'establir una via regulada per compensar determinats ciutadans. Un primer exemple podria ser el del convers Pere Saumana l'any 1390. Després d'haver fet préstecs que superaven els 10.000 s., l'any 1385, davant de les dificultats per recuperar l'import tot i haver-se-li obligat el producte d'un parell de talles aleshores en curs, acceptà que els jurats li acabessin venent un censal al 7,14% d'interès.[112]

Ho il·lustra també amb claredat el conflicte dels immobles afectats per les reformes i l'ampliació del sistema de muralles que es trobava a la base d'una àmplia sèrie d'emissions encapçalada per Ramon I Medir com a síndic l'any 1374. Molts dels censals foren comprats justament per les víctimes d'aquestes efectes col·laterals de l'emmurallament, segons una pràctica que s'ha documentat en altres llocs.[113]

Cal interpretar de forma similar algunes de les sèries d'emissions dutes a terme a les dècades de 1380 i 1390. Tal com hem explicat, especialment en aquells anys es documenten força processos judicials instants per la monar-

[110] AMGi, I.3.3.2.4, RG 43136, ff. 29r-35r (1398/06/04), ff. 50r-57r (1398/10/31). En aquest cas el censal fou cedit pel fill de Francesc I Llorenç al patrici Guillem II Escala l'any 1403 i, al cap de dos anys, la renda acabà essent redimida quan ja es trobava en mans de la filla i hereva de l'esmentat Escala.

[111] AMGi, I.1.1, n. 46, f. 146v, 1424/01/03.

[112] AMGi, I.1.1, n. 20, ff. 2r-7r (1390/01/01), f. 26r (1390/02/21).

[113] A. Reixach Sala, *Municipi, finances i elits locals*, vol. I, pp. 231-232, 242-243.

quia o particulars contra la universitat gironina per drets insatisfets i que es traduïren en l'inici de confiscacions a singulars d'aquesta universitat, o sigui a habitants de la ciutat que veieren com se'ls empenyoraren pertinences diverses, bé a les seves pròpies llars o obradors, bé quan es trobaven en viatges de negocis, cosa que convertí els comerciants i menestrals en els col·lectius més perjudicats. El govern municipal hagué d'actuar davant d'aquesta situació. Prova d'això és que, des de 1378 i, posteriorment els anys 1393, 1398 i 1399, alguns dels síndics nomenats per emetre deute en nom de la ciutat reberen instruccions clares de destinar una part dels capitals obtinguts, entre d'altres finalitats, a rescabalar víctimes d'empenyoraments.[114] I així una gran proporció dels compradors dels censals emesos en aquells sindicats foren els propis ciutadans afectats, els quals, gràcies a una fracció o el total del preu de compra pactat, recuperaven el que havien hagut de pagar als agents executors perquè els fossin retornats els béns empenyorats.[115]

En definitiva, en totes les situacions esmentades queda palesa la versatilitat dels censals i les opcions que oferien a l'hora de resoldre relacions creditícies de naturalesa diversa. El que esdevé més rellevant pel propòsit d'aquest apartat és, però, que els exemples comentats posen en relleu l'existència, al llarg de tota l'època estudiada, de censalers que no participaren en el mercat del deute municipal com una mera inversió, fos quin en fos el tarannà (el lucre immediat o la seguretat i els ingressos regulars). Amb tot, dels casos esmentats hem de tornar de nou al conjunt per no perdre de vista la proporció que arribaren a representar a la pràctica els que compraren deute sota pressió, els indemnitzats o els prestadors de béns i serveis al municipi. En efecte, tal vegada només es tractava de matisos a les tendències principals, però en qualsevol cas obliguen a ampliar el ventall d'hipòtesis a l'hora d'analitzar què motivà els creditors de viles i ciutats a comprar rendes.

Des d'una altra perspectiva, tal com hem vist, resulta especialment interessant el segment de censalers que aconseguiren conservar els títols de deute durant més d'una generació. De fet, en casos així potser no pesaven tant

---

[114] Per una descripció més detallada del protocol que s'acostumava a seguir en les confiscacions i, així mateix, les estratègies legals d'alguns ciutadans per quedar al marge d'aquests processos: A. REIXACH SALA, «Con se degen los càrrechs suportar», pp. 325-333.

[115] Entre d'altres casos documentats, l'any 1398, la vídua del paraire Jaume Jonquera comprà un censal mort de 32 ll. 4 s. de preu (a un interès del 7,14 %). I 25 ll. de l'import (que ni tan sols degué entregar efectivament al síndic) es destinaren a pagar-li els draps que li havien estat empenyorats en una onada de confiscacions duta a terme pels volts de 1394 a Barcelona per la demanda de maridatge de la infanta Joana de Foix. Es procedí igual amb el mercader Narcís Huguet Portell, comprador d'un censal al mateix for pel preu de 42 ll., 14 ll. 2 s. de les quals havia de cobrar personalment, mentre que la resta correspondrien a altres paraires afectats. Respectivament: AMGi, I.3.3.2.4, RG 43136, ff. 66r-72r (1398/11/19), ff. 107r-113v (1399/01/18). Pels casos que coneixem, sembla que la majoria de censals que acabem d'esmentar foren cancel·lats ja l'any 1403, de manera que ràpidament es truncà el vincle d'aquests creditors amb la hisenda local.

els factors concrets que conduïren a la compra d'un violari o un censal com els que contribuïren a la seva conservació i, per exemple, a preferir certes rebaixes dels interessos percebuts abans que no pas lluïcions. L'interrogant que hauríem d'intentar respondre seria, doncs, què aportava preservar la titularitat de violaris i censals.

Els usos que els creditors donaren als censals de la universitat de Girona: els indicis d'un autèntic sistema financer local

En observar els creditors de la ciutat de Girona entre aproximadament 1340 i 1440 constatem que foren quatre o cinc els principals usos que donaren a les rendes que percebien del municipi. En essència, veiem que les empraren per ampliar i diversificar les seves fonts d'ingressos i carteres d'inversió; semblantment, per augmentar la solvència i el patrimoni de cara a la reproducció familiar; segons ha estat assenyalat per molts autors, en vista a la tasca ineludible de salvar l'ànima i fer comptes pel més enllà; i, així mateix, amb l'objectiu d'aconseguir instruments per operar amb més garanties en els mercats. Finalment, caldria afegir-hi les repercussions d'estar en possessió d'un títol de deute en el context de la política i la fiscalitat locals. Com hem advertit, el quadre que presentem tan sols es basarà en uns pocs exemples extrets de la documentació notarial consultada. A més, per evitar allargar-nos amb precisions de context, molts dels casos finalment escollits estan relacionats amb alguna de les famílies que ja hem descrit com a titulars destacats de censals de l'any 1432. Amb tot, per totes les opcions apuntades la mostra podria ser força més àmplia, sobretot comparada amb la que permet il·lustrar les raons que impulsaren a una determinada compra.

Tal com ha estat posat de manifest per diferents investigadors, a partir del moment que s'aconseguí trencar amb el prejudici historiogràfic que les inversions en deute públic constituïen una pràctica parasitària, s'ha demostrat que violaris i censals morts esdevingueren una forma més de diversificar ingressos i en cap cas renyida amb el creixement productiu.[116] En aquesta línia, molts gironins (igual que altres veïns de centres urbans del principat i la corona) amb un cert nivell econòmic que, a banda d'haver pogut rebre immobles i rendes emfitèutiques en herència, seguir invertint-hi al llarg de la seva vida, col·locar capitals en societats mercantils, en la gestió de mitjans de producció o en l'arrendament de la col·lecta de drets i rendes de diverses institucions, també destinaren sumes de moneda a adquirir violaris i censals

[116] Per una valoració crítica d'aquests prejudicis: A. Furió Diego, «Deuda pública e intereses privados», pp. 38-40.

emesos per la seva ciutat o per les universitats d'altres indrets. Al capdavall, segons resen algunes fonts a propòsit d'aquestes inversions, ho havien fet «per sustentació de lur vida e de lur alberch».[117] Es repeteixen expressions similars per a perfils concrets de creditors, en què s'emfasitza la importància de les pensions cobrades dels censals de cara a la subsistència, com ara una dona que, segons s'al·legava, «se troba vídua e molt freyturosa de renda e d'altres béns d'aque·s pusch sustentar».[118] Cal remarcar, però, que moltes d'aquestes consideracions sobre la importància vital de les pagues de violaris i censals acostumaren a aparèixer precisament quan els censalers veieren amenaçats els seus interessos i emprengueren accions legals per defensar-los.

D'altra banda, segons insistirem, comprar deute era una més de les possibilitats d'inversió existents i el seu atractiu sempre s'hauria de valorar des de la premissa que hi havia força d'altres opcions. Ras i curt, era en funció o tenint en compte l'estat en cada moment de la resta d'opcions que es traçaven estratègies en un sentit o un altre. Com s'ha apuntat algun cop, la mitjana dels interessos pagats en alguna onada d'emissions de violaris i censals a la dècada de 1360 pogué estar fins a cert punt vinculada a una davallada de les rendes immobiliàries, a la vegada que caldria veure les implicacions d'altres fenòmens com ara el sotrac de la banca privada a principis de la dècada de 1380 o l'evolució dels fluxos comercials, així com dels sectors predominants de la producció manufacturera, al llarg dels segles XIV i XV.[119] Tanmateix, queda molta recerca per fer en aquesta direcció.[120]

En qualsevol cas, l'augment de les fonts d'ingressos que comportaven les inversions en deute públic difícilment constituïa una finalitat en si mateixa, de manera que els violaris o censals comprats no es convertien en una peça immòbil del conjunt del patrimoni, sinó que es tendien a posar en circulació en escenaris diversos. Així, la versatilitat d'aquests productes financers, que, ben mirat, ja vèiem en el marge que proporcionava a la hisenda municipal davant de la necessitat de saldar deutes, resultava també beneficiosa pels que n'adquirien. A grans trets, igual que succeïa amb els préstecs entre

[117] AMGi, I.1.2.1, llig. 5, reg. 2, f. 56v, 1344/11/08.

[118] AMGi, I.1.2.1, llig. 9, reg. 3, f. 26v, 1433/12/22.

[119] Sobre l'aspecte concret dels preus dels immobles: Manuel SÁNCHEZ MARTÍNEZ, «Las primeras emisiones de deuda pública por la Diputación del General de Cataluña (1365-1369)», a *Idem* (ed.), *La deuda pública*, pp. 219-258, en concret p. 232.

[120] Pel que fa a la importància d'avançar cap a una caracterització dels patrons d'inversió dels diferents grups socials que participaren en el mercat del deute públic a fi de poder-lo interpretar millor: Marc BOONE, Karel DAVIDS, Paul JANSSENS, «Urban public debts from the 14th to the 18th century. A new approach», a M. Boone *et al.* (eds.), *Urban Public Debts*, pp. 3-11, en especial 10-11. Per reflexions en una línia similar a propòsit de la Corona d'Aragó: A. FURIÓ DIEGO, «Deuda pública e intereses privados», pp. 35-79; P. VERDÉS PIJUAN, «El mercado de la deuda pública», pp. 262-267.

particulars, a qualsevol titular de rendes comprades de les corporacions era permès de transportar-ne la integritat o una part a terceres persones. En cas que no es cregués convenient desprendre's de manera irreversible del global dels drets, eren també possibles cessions temporals de les pensions o pagues anuals mantenint intacte la titularitat del capital.

Unes quantes d'aquestes operacions tingueren de ben segur un component lucratiu, igual que les compres de productes a interessos elevats i que es lluïen a curt termini.[121] Tanmateix, atès el ventall de possibilitats que oferien, constatem que un dels àmbits en què els creditors de la ciutat de Girona recorregueren amb més freqüència a aquests recursos financers és el vinculat a les transmissions d'herències i als pactes matrimonials o la satisfacció de dots. Òbviament, les inversions de la major part de censalers no es limitaren al mercat del deute públic, sinó que també compraren censals venuts per particulars. Tot i això, a falta de moltes més investigacions, tal volta els censals d'institucions duien implícites unes garanties i unes oportunitats majors (ni que fos per la mitjana superior de les sumes manejades i la dimensió col·lectiva de les obligacions contretes pels membres de la comunitat emissora) que no pas els vinculats a deutors particulars, encara que, és clar, mai no deixà d'existir un veritable mercat secundari també pel crèdit privat.[122]

Fos com fos, trobem diversos ciutadans que inclogueren els censals percebuts sobre la universitat de la ciutat de l'Onyar en les donacions *inter vivos* entre parents o en els seus llegats testamentaris.[123] En aquest sentit, de cara a la gestió d'herències, operacions concretes com ara el pagament de llegítimes o deixes testamentàries als seus beneficiaris foren de vegades resoltes mitjançant cessions sobre pagues semestrals dels censals sense necessitat de transportar-ne la propietat.[124] Quant a l'ús

[121] Vegeu, en aquest sentit, la distinció que estableix A. Martí entre cessions lucratives i no lucratives: A. MARTÍ ARAU, «Governar el deute en temps de crisi», pp. 153-156. Malgrat tot, cal advertir que els rèdits reals de molts transportaments o cessions parcials de drets no és possible de calcular-los a partir de les actes notarials que els registren, ja que, en general, la majoria de documents tenen cura que el capital original de la renda cedida concordi amb el preu del traspàs. En definitiva, és possible que hi hagués més operacions lucratives de les que evidencien els registres notarials. Però tampoc es pot caure en l'extrem contrari de considerar-les totes des d'aquesta perspectiva. I és que potser la gran fluïdesa en la circulació de títols no constitueix sempre una evidència del grau d'especulació en el mercat secundari del deute: J. V. GARCÍA MARSILLA, *Vivir a crédito en la Valencia medieval*, p. 277.

[122] S'ha mostrat, sense anar més lluny, pel cas de València: J. V. GARCÍA MARSILLA, *Vivir a crédito en la Valencia medieval*, pp. 336-338.

[123] Vegeu, per exemple, l'heretament de Berenguer II Hospital a favor del seu fill, Berenguer III, comentat a l'apartat «El deute públic de les corporacions».

[124] A tall de mostra, el draper Ramon Raset, a fi de satisfer una jove a qui l'esposa difunta del primer havia deixat un llegat de 100 s., li ordenà una cessió de la mateixa suma exacta que estava pendent de cobrar pels interessos d'un censal del municipi de Girona des de feia uns pocs mesos (amb tota probabi-

dels censals en els acords matrimonials i la configuració de dots, val a dir que es palesen quatre o cinc procediments distints, encara que no tots tenien a veure només amb el deute emès per administracions locals.[125] En essència, els pares d'una núvia o els responsables de proporcionar recursos a una contraent podien emetre rendes per obtenir líquid a fi de finançar l'import del dot o, alhora, vendre al propi espòs o receptor d'aquest dot una renda que en permetria fraccionar el pagament. En paral·lel, i aquí entrarien en escena les carteres de censals adquirits d'hisendes com la de la ciutat de Girona, hi havia l'opció de transportar una renda ja constituïda al nuvi, el qual passaria a ser-ne el titular, o, segons dèiem, de cedir-li tan sols el dret sobre un nombre concret de pagues futures de la renda.

Amb tot, la solució més original en aquest camp fou la de dotar amb quantitats monetàries sota la condició expressa que fossin «col·locades» en diferents entitats emissores de deute i així crear fonts d'ingressos regulars per a la nova parella. A semblança del que es disposava en altres situacions, les inversions s'havien de concentrar en llocs segurs («in loco tucho et securo», d'acord amb una expressió recurrent a la documentació), és a dir, on s'oferissin les garanties suficients per cobrar periòdicament i sense traves. I el resultat d'aquestes compres eren els censals denominats dotals, caracteritzats pel fet que en el decurs d'un matrimoni l'esposa conservava la propietat de la renda, mentre el marit, únicament com a usufructuari, en percebia els rèdits. Ultra això, les mateixes clàusules de les esposalles normalment disposaven l'obligació de reinvertir els capitals en cas que la institució deutora redimís l'instrument.

En efecte, la lògica que menava inversions com aquesta s'assembla molt a la que guiava les compres o transportaments de rendes destinats a la fundació d'obres pies. Tal com han mostrat abastament diversos estudis, una part significativa del deute públic de les corporacions municipals es canalitzà cap a la dotació de beneficis instituïts per censalers i d'altres accions similars com ara l'encàrrec de misses de difunts, aniversaris o el manteniment de làmpades.[126] Tot això explica, segons hem vist, la importància creixent

---

litat el de 200 s. de pensió i 4000 s. de capital que havia adquirit l'any 1403): AHG, Gi-01, vol. 362, s.f., 1414/02/15. Vegeu, igualment, l'ús que féu Jaume Anglès d'una renda per pagar al seu germà Ivó, frare predicador: nota 73 (capítol 3).

[125] Hem assajat una aproximació a aquest tema en el següent treball, les idees principals del qual ara ens limitarem a resumir: A. REIXACH SALA, «Censals i dots», pp. 49-65. Hi remetem també per exemples que tenen a veure amb el deute de la ciutat de Girona, encara que molts dels que s'hi aporten afecten a d'altres comunitats de què ciutadans gironins també eren creditors.

[126] En aquest àmbit s'ha estudiat l'ús que féu dels censals la pagesia del Vallès a partir de la segona meitat del segle XIV de cara a dotar misses o aniversaris de difunts: Mercè AVENTÍN PUIG, «Mercat de rendes, mercat de salvació», a Manuel Sánchez Martínez (ed.), *Estudios sobre renta,*

dels creditors sota jurisdicció eclesiàstica, alguns dels quals adquiriren directament censals morts o perpetuals dels representants municipals quan les emeteren, però potser encara més sovint les obtingueren posteriorment fruit de donacions o assignacions.[127]

En aquest sentit, cal destacar els casos del mercader Jaume Beuda —ja esmentat— i del patrici Bernat II Estruç, dos dels protagonistes principals de la primera sèrie d'emissió de perpetuals de l'any 1403 que permeté finançar l'operació de reducció d'interessos i de contenció general del deute aleshores en curs.[128] A semblança d'altres prohoms del període, les

fiscalidad y finanzas en la Cataluña bajomedieval, Barcelona, IMF-CSIC, 1993, pp. 133-151. Quant a la fundació de beneficis eclesiàstics o capelles, tot i la importància del fenomen, no es compta amb una gran quantitat d'estudis que hi aprofundeixin. Una bona excepció és, però: Cristina BORAU MORELL, *Els promotors de capelles i retaules a la Barcelona del s. XIV*, Barcelona, Fundació Noguera, 2003, pp. 259-281. A falta d'una síntesi sobre el tema, vegeu també exemples estudiats d'obres pies el finançament de les quals es fonamentava en gran part en les pensions de rendes prestades per corporacions locals: Salvador CLARAMUNT, «Los ingresos del "Bací o Plat dels Pobres" de la parroquia de Santa Maria del Pi de Barcelona, de 1434 a 1456», a Manuel Riu i Riu (dir.), *La pobreza y la asistencia a los pobres en la Cataluña medieval*, Barcelona, CSIC, 1980, vol. I, pp. 373-390; Ana Magdalena LORENTE, «El Plato de los Pobres Vergonzantes de la parroquia de Santa Maria del Mar», a *Ibidem*, vol. II, pp. 153-171, en especial pp. 164-167; Guillermo ARAMAYONA ALONSO, «El cuaderno de 1421 de "el Bací dels Pobres Vergonyants", de la parroquia de Santa María del Mar, de Barcelona», a *Ibidem*, vol. II, pp. 173-189, especialment 187-188. En la mateixa línia, ha estat posada en relleu la importància dels censals per a moltes institucions hospitalàries, segons ja hem apuntat abans. La majoria d'autors convenen a situar la seva imbricació amb el món del censal a les acaballes del segle XIV. Vegeu en especial sobre aquesta qüestió, amb les comparacions que s'hi efectuen: Manuel SÁNCHEZ MARTÍNEZ, «Las cuentas de un hospital medieval: la Santa Creu de Barcelona (1430-1431), a T. Huguet-Termes *et al.* (eds.), *Ciudad y hospital*, pp. 177-210; J. MORELLÓ BAGET, «Finanzas hospitalarias y deuda pública», a *Ibidem*, pp. 211-261; Xavier RIVERA SENTÍS, «L'administració de l'hospital d'en Castelltort l'any 1492, un segle després de la seva fundació», *Miscel·lània Cerverina*, 11 (1997), pp. 95-122, p. 104.

[127] Vegeu, per exemple, el que s'observa sobre aquestes donacions per part de laics a institucions eclesiàstiques a la vila de Castelló d'Empúries a principis del quatre-cents: A. MARTÍ ARAU, «Governar el deute en temps de crisi», pp. 154-159.

[128] Quant a Beuda, ens consta que l'any 1403 adquirí un censal perpetual al 3 % per l'elevat preu de 137.143 s. i l'any següent un altre al mateix interès per l'import de 21.257 s., mentre que en dates posteriors ja foren els propis administradors de les almoines que instituí els qui adquiriren rendes, com ara una l'any 1421, que era, en concret, un censal mort de 5.000 s. de capital al 3 %. Una vegada mort, la seva vídua Clementina també comprà una renda de 8.000 s. de preu que acabà engruixint els ingressos de l'anomenat col·legi d'en Beuda: AMGi, I.3.3.2.4, antic llig. 27, f. 5r (acta original de 1418/01/24), f. 33r (acta original de 1403/05/01), f. 119v (acta original de 1421/05/06), f. 127v (1404/11/18). Sobre la trajectòria d'aquest mercader: A. REIXACH SALA, «Jaume Beuda (†1409), comerciant d'orígens empordanesos», pp. 319-340. Pel que respecta a Bernat II Estruç, sabem que els seus marmessors, en el marc de la campanya de redreç de 1402-1403, adquiriren un quantiós censal perpetual de 2.000 s. de pensió anual pel capital de 80.000 s. (al 2,5 % d'interès), que procedia d'una porció important de la seva herència i es destinà a un altar dedicat a Sant Mateu fundat a l'Almoina del Pa, una operació reblada amb una nova adquisició en el procés de sanejament de 1417: un censal pel preu de 25.600 s. al mateix interès del 2,5 %. En paral·lel, la seva vídua Elvira també adquirí, l'any 1403, un perpetual pel preu de 38.000 s. de cara a la seva pròpia obra salvífica, que inclogué un benefici a l'altar de la Passió de Crist a l'església de Sant

inversions en rendes del tram final de la seva vida s'encararen clarament a bastir les respectives obres de caritat, si bé en ambdues trajectòries s'adverteixen situacions una mica diferents: mentre que Beuda féu les principals adquisicions en vida, Estruç les ordenà en testament i se n'ocuparen els seus marmessors.[129] De tota manera, en la línia del que vèiem, el propòsit de la salvació de l'ànima no obligava necessàriament a comprar nous títols de deute, sinó que podien usar-se els que ja es posseïen. Per això, es detecten força gironins que usaren simples cessions de pensions per dotar beneficis i altres obres pies.[130]

Heretaments, casaments o defuncions constituïen moments crucials de les vides d'un individu o una família. Això no obstant, molts usos dels títols de deute de les administracions públiques similars als esmentats s'aplicaren a situacions més quotidianes. Així, transportaments de violaris i censals o, encara més, cessions de les seves pagues anuals serviren en transaccions entre socis, com ara entre companys d'una societat arrendatària d'impostos o d'altres amb objectius eminentment comercials.[131] Alhora, molts clients d'obradors de drapers, de mercaders o d'altres professionals de qui contractaren els serveis empraren aquestes cessions sobre rendes de què eren titulars com a mitjà de pagament. I, en efecte, devien ser nombrosos els contemporanis (bé persones físiques, bé jurídiques com ara convents o marmessories) que optaren per la fórmula: tant en protocols comuns abunden actes que certifiquen traspassos en aquest sentit com en els llibres del clavari encarregat del deute es

Feliu, si bé acabà nomenant hereva universal l'Almoina del Pa, igual que el seu marit, juntament, però, amb els aniversaris de la seu: AMGi, I.1.1, n. 38, ff. 42r-43r, 1403/07/02; AMGi, I.3.3.2.4, antic llig. 27, f. 67v (acta original de 1417/10/30), f. 126v (acta original de 1403/05/11), f. 161r (acta original de 1403/06/11).

[129] Sense pretensions d'exhaustivitat, vegeu trajectòries similars a les esmentades en d'altres llocs del principat: Xavier RIVERA SENTÍS, «Ramon Serra el Vell: poder, condició i caritat d'un mercader cerverí a les acaballes del segle XIV», *Miscel·lània Cerverina*, 10 (1996), pp. 37-70; Carles DÍAZ MARTÍ, *Bertran Nicolau, fundador de Sant Jeroni de la Murtra*, Badalona, Museu de Badalona, 2006; i, en concret, sobre l'extensió de les inversions fetes per aquest darrer mercader en el deute d'institucions d'arreu de la Corona d'Aragó: J. MORELLÓ BAGET, *Municipis sota la senyoria dels creditors*, pp. 210-214.

[130] Sense anar més lluny, vegeu una operació ja citada abans en relació amb Sibil·la, vídua de Bernat II Sampsó (nota 69 capítol 3). Semblantment, la vídua del llicenciat en lleis Guillem Vengut, per a la salvació de l'ànima, disposà la celebració de misses en l'altar d'una capella construïda per ordre seva a l'església del monestir de Sant Martí Sacosta i a la qual destinà les pensions anuals d'un censal que havia adquirit l'any 1419: AHG, Gi-01, vol. 411, s.f., 1432/02/15.

[131] Quant al primer cas, tenim un bon exemple en les intercanvis que efectuaren entre ells els socis de la companyia que s'adjudicà la imposició del vi del propi municipi de Girona l'any 1392. El pelleter Bernat Cervià transportà a Joan Cebrià, aleshores domiciliat ja a Barcelona, un censal de 40 s. que havia adquirit de la universitat gironina a canvi de la quantitat de 571 s. I d'aquesta forma Cebrià reconeixia que se li havia pagat la part que Cervià tenia pendent en el preu de la imposició a què s'havien compromès juntament amb altres socis: AHG, Gi-05, vol. 436, f. 1r-v, 1393/01/11.

troben força àpoques de rebuda de pensions de censals en què el perceptor al·legava haver cobrat la quantitat corresponent pel dret que li havia estat cedit temporalment per alguna de les raons apuntades.[132] Això darrer, d'altra banda, implicava que el nombre de mercaders o menestrals com a cobradors efectius de les pensions normalment superés el que només representaven en tant que propietaris de les rendes. Alhora, hi ha força elements que conviden a imaginar aquestes pràctiques com a part d'un sistema ben articulat. Per exemple, la majoria de documents notarials de cessió expliciten el compromís d'intimar o comunicar al clavari municipal la novetat, al mateix temps que aquest oficial feia constar-ne la prova documental corresponent en els volums que donaven fe de la seva gestió.

També ens aporta indicis d'un sistema ben integrat el fet que, sobretot des de les primeres dècades del segle XV, força famílies titulars de censals del municipi que tenien necessitat de crèdit en un moment determinat els empressin com a hipoteca per a l'obtenció de nous préstecs. En altres paraules, venien una renda, en teoria, *ex novo* a un prestador qualsevol i el compromís d'abonar-li una pensió regularment es reforçava amb una obligació sobre un o més censals percebuts d'una institució.[133] De fet, més enllà de les

[132] En aquesta línia, veiem que el convers Pere Saumana (el fill del qual destacava entre els censalers de 1432), per liquidar allò que devia al seu conciutadà Pere II Estanyol per raó de bosses de cuir que li havia comprat, li cedí drets contra la universitat de la ciutat de Girona que es concretaven en les dues pagues anuals de tres censals diferents que li haurien de ser entregades al llarg d'un exercici i mig: AHG, Gi-09, vol. 27, ff. 29v-30r, 1397/08/07. Una altra bona mostra de l'acceptació de pensions de censals com a forma de pagament per part de mercaders ens la proporciona el comerciant Jaume Draper, que entre finals de la dècada de 1370 i la de 1380, malgrat que no ens consta que adquirís cap títol, cobrà força pensions del municipi de Girona que li havien estat transferides per clients seus amb la finalitat d'abonar-li l'import de diverses teles. Així, l'any 1379 documentem que percebé fins a sis pagues de censalers diversos que prèviament li havien comprat draps: AMGi, I.3.3.1.1, llig. 6, f. 34r (1379/11/03), f. 35r (1379/11/03). Entre d'altres cessions que rebé amb el propòsit explícit de pagar teles adquirides: AHG, Gi-05, vol. 313, f. 148r, 1381/03/28; AHG, Gi-05, vol. 411, s.f., 1382/03/20; AHG, Gi-05, vol. 413, s.f., 1385/06/07; AHG, Gi-05, vol. 411, s.f., 1384/04/07. Durant el mateix decenni de 1380 i el posterior, un dels implicats habitualment amb aquests mecanismes fou el sastre Andreu Figuera, que d'aquesta forma cobrava una part dels seus treballs de costura, com es veu a: AHG, Gi-09, vol. 12, s.f., 1388/06/17. Respecte d'uns últims exemples, en aquest cas a propòsit de les cessions de drets sobre pensions per part de comunitats religioses, vegeu com els priors del convent de predicadors de la ciutat de l'Onyar en dos períodes distints pagaren, per un costat, al Pere Saumana suara esmentat els interessos que li devien per un préstec i, per l'altre, al mercader Francesc Teixidor el cost del forment que els havia proveït. En tots dos casos foren remunerats amb el dret a cobrar diverses pagues dels censals que la tresoreria municipal prestava al cenobi: AHG, Gi-09, vol. 26, f. 28v, 1396/03/16; AHG, Gi-01, vol. 362, s.f., 1415/01/24.

[133] Ben mirat, a mitjan segle XIV ja hi ha precedents clars d'aquest procediment en les cessions de pagues de pensions per part d'alguns creditors a financers jueus. Encara que poques vegades es digui clarament, en devien haver obtingut préstecs a curt termini, de manera que la cessió podia servir tant de simple garantia com per finançar els interessos deguts o el retorn de la suma prestada. Entre molts altres

fórmules amb què es presentaven aquestes operacions en la documentació notarial, tot fa pensar que, a la pràctica, el que tenia lloc eren cessions directes dels interessos dels títols de deute preexistents. Així, el nou creditor cobraria el que li corresponia cada any o semestre de la pròpia entitat deutora original i no pas del prestatari o persona que havia obtingut el préstec.[134] En aquestes circumstàncies, doncs, els censals, imaginem altre cop que especialment els emesos per corporacions públiques, a més d'ampliar les fonts d'ingressos i el valor dels patrimonis, milloraven la solvència i la capacitat d'operar en els mercats financers.

En futures investigacons, tanmateix, caldria veure bé l'evolució de les dinàmiques esbossades en relació amb els ritmes d'endeutament del municipi i altres institucions. Sense anar més lluny, mitjançant una recerca amb dades seriades per diferents exercicis en què es poguessin creuar fonts distintes, s'hauria de comprovar si la vitalitat d'aquest joc d'intercanvis de drets sobre els títols de deute es veié afectada pels moments de dificultats i de desajustos financers que experimentaren moltes tresoreries públiques, assumpte cabdal per determinar la solidesa del mercat secundari i del sistema financer en general. També seria important observar si destacaren més alguns canals que no pas altres en aquestes etapes de retards i incertesa en el pagament dels interessos i, per exemple, si aleshores prevalgueren les assignacions per a projectes de llarga durada com ara les obres pies en detriment d'altres usos d'aplicació més immediata.

Encara que igualment farien falta més indagacions, hi ha un darrer aspecte que cal posar en relleu a propòsit del que aportava la titularitat de violaris i censals emesos per una administració municipal, especialment la de la mateixa comunitat a què es pertanyia. En poques paraules, s'hauria d'examinar si la possessió d'una renda vitalícia o perpètua representava una mena de quota de poder en el marc de les institucions locals. Com ja hem comentat, en força escenaris de les acaballes del tres-cents apareixen exemples de creditors que empraren els instruments de crèdit com a arma de pressió a l'hora de complir les seves obligacions fiscals. Davant de certs retards en el pagament de les pensions, alguns contribuents que formaven part del col·lectiu censaler es resistiren a satisfer el que se'ls havia taxat en

exemples possibles: AHG, Gi-07, vol. 53, s.f., 1376/06/14; AHG, Gi-07, vol. 58, s.f., 1384/11/19; AHG, Gi-09, vol. 11, s.f., 1387/06/25.

[134] Estalviant al lector detalls concrets de cada operació i centrant-nos en famílies de censalers comentades abans com els Santceloni, els Segurioles o els Anglès i en d'altres nissagues de renom com els Miquel, poden adduir-se els següents exemples en aquest sentit: AHG, Gi-01, vol. 421, s.f., 1439/10/30; AHG, Gi-02, vol. 196, ff. 36v-37r, 1439/03/30; AHG, Gi-07, vol. 93, s.f., 1440/12/17; AHG, Gi-01, vol. 426, s.f., 1445/05/10. De fet, per algun d'aquests casos remetem a allò comentat en resseguir la trajectòria de les rendes que posseïren aquestes famílies: apartat «La continuïtat d'una franja concreta de creditors».

una talla o exigiren compensacions. I això tant en aquest cas com davant l'eventualitat que haguessin arrendat impostos i seguissin devent una part de l'import al clavari. En ambdues situacions, doncs, certs creditors demostraven estar en condicions d'imposar les normes del joc dins del sistema fiscal i financer locals. En una línia similar, la condició de censaler, en especial entre els que posseïen majors inversions en el deute municipal, pogué representar un impuls per participar en primera persona en l'administració financera local, sobretot en etapes d'estretors i conflictivitat, o, durant aquests moments, també implicà que s'interessessin per l'adjudicació d'impostos indirectes.[135]

Ja en el pla estrictament polític, caldria comprovar si l'adquisició d'un censal, en especial en menestrals o professionals d'oficis menors, contribuí a augmentar l'ascendent sobre conciutadans del mateix estrat i, per exemple, motivà l'inici d'una trajectòria com a membre del consell dels vuitanta i l'ocupació de determinats càrrecs, és a dir, l'assoliment d'unes posicions impensables abans de la compra d'una renda. Qui sap si tots aquests aspectes no deixaven de ser l'altra cara de la moneda de les reticències que, en general, hi hagué a una dependència excessiva del crèdit forà. Certament, però, la combinació de capacitat financera, preeminència social i poder polític és un aspecte difícil de ponderar en termes estadístics.

Amb tot, si segons hem exposat, la franja més determinant del col·lectiu de censalers foren els que, una vegada adquirida una renda, aconseguiren preservar-la durant generacions, un altre moment crucial després de la mateixa compra eren les hipotètiques reduccions d'interessos o sèries de lluïcions que el consistori es veia obligat a encetar en fases de col·lapse financer. Mostraven una actitud especial en aquests casos els principals ciutadans gironins, és a dir, patricis, titulats universitaris i mercaders benestants? Essent la majoria presents en els òrgans en què es prenien les grans decisions sobre el rumb de la política fiscal i financera del municipi, o sigui el consell i la juraderia, s'hauria de suposar que estaven més ben informats que ningú i, alhora, que estaven en condicions d'aprofitar aquella posició privilegiada per afavorir el seu patrimoni particular? Tal com hem vist, de cara a examinar aquest plantejament, disposem de registres relativament il·lustratius de les dues grans campanyes de contenció del deute: la de 1378-1380 i la de 1398-1405.[136]

---

[135] A. Reixach Sala, *Institucions locals i elits*.

[136] Respecte de la primera: AMGi, I.3.3.2.4, RG 43114, c. 1380. Quant a la segona, atesa la seva complexitat, hi ha registres molt diversos que n'aporten distintes perspectives i queda pendent el repte d'aconseguir creuar-les totes. Aquí ens basarem en: AMGi, I.3.3.2.4, UI 19103; *Ibidem*, UI 19104.

Quant a la primera, no hi ha dubte que els creditors pertanyents als estaments superiors es veieren implicats en les operacions de reducció d'interessos dutes a terme a través de la unificació de rendes, la conservació de la suma total de capitals i el pacte d'una única pensió minvada per sota de la mitjana dels títols reduïts a un sol contracte. En realitat, com hem dit, foren les rendes sotmeses a aquestes transformacions les preses com a referència per la radiografia de creditors en la «instantània» d'entorn a 1380 (quadre 10). Podem afegir-hi que els violaris més lucratius que posseïa el patriciat (generalment al tipus d'interès habitual, però alguns, fins i tot al 20 %) tampoc no quedaren indemnes de la sèrie paral·lela de cancel·lacions d'aquella campanya. De fet, dins del global de rendes rescatades, un 60,8 % dels capitals havien pertanyut a ciutadans honrats, juristes, metges i mercaders, encara que, òbviament, segons la lògica ja explicada, el 32,4 % es corresponia a censalers forans i a nobles que, per contra, només conservaren un 4,89 % de la massa de títols refinançats i que continuaren vigents després de 1380.[137]

QUADRE 10. Distribució socioprofessional de processos de lluïcions del deute (1378-1380, 1398-1405)

	c. 1380[138]	**1398-1405[139]**
Patricis	18,38	17,91
Mercaders	28,46	22,39
Juristes-metges	13,96	6,97
Notaris	0,69	2,99
Menestrals	5,84	15,42
Nobles	10,5	9,45
Clergat/institucions eclesiàstiques	0,26	16,42
Forasters i altres	21,9	8,46

Pel que fa a la campanya que s'estengué entre 1398 i 1405, cal advertir, d'entrada, que fou força més complexa que no pas la d'entorn a 1380.[140] De tota manera, si ens fixem en la relació de censalers que acceptaren una reducció fins al 5 %, hi trobem a parts iguals membres del patriciat o merca-

[137] AMGi, I.3.3.2.4, RG 43114, ff. 113r-138r, c. 1380.
[138] Segons les sumes de capitals.
[139] Tan sols en funció del nombre de rendes cancel·lades o amb pensió reduïda.
[140] A. REIXACH SALA, *Institucions locals i elits*.

ders que nobles o creditors sota fur eclesiàstic. De fet, sumant les actes d'aquestes reduccions que hem aconseguit localitzar amb els contractes de cancel·lació que signaren la majoria dels propis creditors, detectem un 47,26 % de titulars de censals que formaven part dels estaments superiors de la ciutat, mentre que l'altra meitat restant es repartia entre un 15,42 % de menestrals i un 16,42 % d'eclesiàstics, alhora que nobles i forans en una proporció bastant menor.

Certament, es tracta d'unes xifres molt aproximades i que, és clar, no contemplen els casos que pogueren existir de creditors que es resistiren a la rebaixa d'interessos i que no apareixen als registres buidats. D'altra banda, tan sols es confirmaria bé mitjançant una reconstrucció precisa de l'evolució dels censalers en cadascun dels exercicis compresos entre 1398 i 1405, període durant el qual tampoc hi hagué gaire regularitat en les pagues que calia lliurar cada semestre als creditors i, per tant, tampoc no es generà una sèrie exhaustiva de comptes que permeti veure amb precisió com evolucionà la massa de deute censal. Tanmateix, prenent com a referència el memorial del deute de 1432, hi hauria hagut vuit particulars concrets que no sotmeteren llur censal mort a una reducció i que, després de 1405, seguirien conservant rendes amb les mateixes condicions pactades pels volts de 1380. Tot i això, tan sols un parell mantenien un interès del 7,14 % (en concret, un censal de Narcisa, la muller del jurista Bernat Malarç, i l'altre de Nicolaua, l'esposa del mercader Guillem Bernat Beuda), ja que la resta de rendes derivaven de situacions particulars en què s'havien fragmentat les pensions. I, a més, totes aquests censals que escaparen de les reduccions dins del pla de redreç de 1398-1405 acabaren sent definitivament modificats al llarg de la segona dècada del quatre-cents.[141]

Per una altra banda, més enllà de constatar que patricis, juristes, metges i mercaders constituïen, en conjunt, gairebé la meitat dels censalers implicats en reduccions i redempcions, resulta encara més significatiu trobar-hi casos concrets de prohoms destacats de la mà major.[142] A tall d'exemple, hi havia alguns dels ciutadans honrats que accediren amb més freqüència a l'executiu entre finals del segle XIV i principis del XV o ocuparen càrrecs polítics diversos (des del de sots-veguer fins a altres vinculats al consell) com ara Pere I Terrades, la muller de Pere I Desvern, Pere I Miró, Francesc II de la Via. També hi trobem mercaders de la mà mitjana amb gran pes en el seu estrat, com ara el fill del mercader Berenguer II Hospital, o l'esposa del germà d'aquest segon, Guillem

[141] AMGi, I.3.3.2.4, antic llig. 27, 1432, f. 91r, 133r.
[142] AMGi, I.3.3.2.4, UI 19103, s.f., c. 1401; *Ibidem*, UI 19104, s.f., c. 1403.

Hospital; i, semblantment, el mercader Bernat II Ferrer, aleshores domiciliat a Barcelona.[143]

A més, els quatre síndics responsables de l'operació, els patricis Joan Sarriera, Francesc I de Segurioles, Francesc II Santceloni i el mercader Pere II Benet, no sembla que es neguessin a revisar les condicions dels seus propis censals o els de parents directes. A tall de mostra, el fill de Joan Sarriera, el cavaller Bernat IV Sarriera, acceptà una rebaixa del censal que posseïa al 5%, igual que el propi Pere II Benet. Així mateix, Benet veié com li era cancel·lada una antiga renda, cosa que també succeí, d'acord amb el que ja hem vist, a Blanca, esposa de Francesc I de Segurioles, i a la muller de Francesc II Santceloni, Francesca. Respecte d'aquest darrer, a més, disposem d'una referència indirecta del fet que s'avingué a cancel·lar un onerós censal-violari de 14.000 s. de preu, cosa que, segons explicitava, redundaria en «màxima utilitat» de la ciutat, si bé és cert que en el mateix pacte s'assegurava el dret d'adquirir una nova renda i, així doncs, es limitava a renegociar les condicions del títol de deute.[144]

Vist això, davant de l'interrogant plantejat sobre si els ciutadans més opulents i que, alhora, tenien un major control dels òrgans de govern traçaren estratègies manifestes per evitar reduccions d'interessos i preservar intactes les rendes més lucratives, les dades de què disposem no ens mostren que això es produís de manera generalitzada. Òbviament, el fet que acceptessin una minva del tipus d'interès o, fins i tot, una lluïció no significava que deixessin de participar en l'endeutament del seu propi municipi: en la majoria de casos tenien lloc simples «novacions» i, per tant, seguien drenant una proporció significativa dels recursos de la hisenda municipal, tal com posa en relleu, sense anar més lluny, el llevador de 1432. Al capdavall, es tractava de l'actitud d'un patriciat respecte de la seva pròpia ciutat, on residien i de la qual, a la vegada, eren contribuents. En conseqüència, per acabar de copsar millor el seu comportament faria falta ampliar la perspectiva cap al conjunt de les inversions d'aquestes capes benestants en deute públic, és a dir, segons ja hem suggerit, el deute d'altres universitats de viles o parròquies de la diòcesi, i veure si en aquests casos mostraven la mateixa predisposició a negociar.[145] Igualment caldria considerar la reacció de grans institucions eclesiàstiques, com ara el capítol catedralici, davant de certes polítiques sobre el deute municipal, a partir del moment (recordem que posterior a 1400 o a 1410) que basaren una porció dels seus ingressos en els censals de la capital gironina i d'altres

[143] A. Reixach Sala, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1364-1377.
[144] AMGi, I.1.1, n. 38, f. 38r-v, 1403/06/26.
[145] Vegeu apartat «El deute públic de les corporacions locals».

poblacions. Podria examinar-se, per exemple, si, quedant com estaven al marge de l'arena política, assajaren cap maniobra per influir en les decisions sobre les estratègies fiscals i financeres de la corporació local. Suposem, però, que un fenomen així no deuria manifestar-se fins a la segona meitat del segle XV i, en conseqüència, fora de l'arc cronològic que enfoquem.

QUADRE 11. Distribució socioprofessional de rendes de capitals superiors (1380, 1432)

Grup social	c. 1380- Percentatge tots els capitals	c. 1380- Percentatge (només rendes amb capitals de més de 10.000 s.)	1432- Percentatge tots els capitals	1432- Percentatge (només els que superen els 20.000 s.)
Patricis	31,19	34,45	24,27	31,9
Mercaders	26,21	24,19	11,44	12,77
Juristes-metges	19,88	20,04	8,49	7,23
Notaris	10,74	11,54	6,78	5,74
Menestrals	5,81	2,35	6,7	1,68
Nobles	0	0	6,5	1,88
Clergat/ institucions eclesiàstiques	1,28	0	32,59	36,64
Forasters i altres	4,89	7,43	3,04	2,17
TOTAL	501.158 s. 8 d.	100	2.301.682 s. 8 d.	100

Fos com fos, i a tall de balanç, les implicacions d'adquirir deute emès en forma de violaris i censals per les administracions municipals, especialment de la localitat on es residia, devien ser molt diverses. D'utilitzar-los amb fins merament crematístics es passava a d'altres operacions en què l'aspecte econòmic quedava diluït enmig d'aliances socials o qüestions d'ordre polític. I tot plegat, segons s'hauria d'investigar en un futur, d'acord amb la premissa que els usos predominants variaren segons les conjuntures i, des del punt de

vista estricte dels implicats, també en funció de les distintes etapes del seu cicle vital. Tanmateix, més enllà del resultat final de cada operació, sembla prou clar que s'ordiren denses xarxes d'interessos entorn dels censals municipals i que aquestes xarxes es trobaven en la base del sistema explicant-ne bona part de la continuïtat.

Els prestadors amb instruments a curt termini en l'època del censal

Encara que, a partir de la dècada de 1350, les emissions de violaris i censals es convertiren en la fórmula principal de crèdit de la majoria d'hisendes municipals, en certes conjuntures els edils i clavaris gironins hagueren d'acudir al mercat d'instruments de crèdit a curt termini. Com ja hem explicat, però, si hi ha un element que caracteritza aquesta modalitat financera és l'escàs nivell de formalització respecte dels procediments emprats per a la contractació de rendes. D'aquí que moltes vegades quan es documenta el manlleu d'una certa quantitat de diners per part de l'administració local, en realitat, pot formar part de transaccions prou diverses: d'un *mutuum* o préstec a un interès entre el 10 i el 20 %, de barates de draps o empenyoraments d'argent, o bé d'una simple bestreta a càrrec d'un particular que havia de ser-li retornada.

Tal com la historiografia ha subratllat, els operadors jueus es convertiren en veritables especialistes en aquest segment dels mercats crediticis. En efecte, a les dècades de 1330 i 1340 els representants municipals de Girona empraren préstecs oferts per financers de l'aljama de la ciutat (i puntualment per alguns ciutadans) per tal d'accelerar la captació de numerari durant les primeres campanyes fiscals vinculades a Sardenya, un procés en què, com hem vist, tingué força pes el paper d'intermediació de titulars de taules de canvi privades.[146] Tot i això, els camins de les incipients administracions municipals i els prestadors jueus es tendiren separaren pels volts de 1350, en la mesura que el deute consolidat que començaren a emetre les corporacions públiques atorgà el protagonisme a actors cristians.[147] A partir d'aquí, doncs, i ja de ple dins de l'època que ens ocupa, caldria veure si els qui facilitaren *mutua* o avançaments de moneda als gestors de la hisenda gironina constituïen un cos estrany dins del col·lectiu de creditors o, en canvi, hi havia força coincidències amb els principals grups que adquiriren violaris i censals.

---

[146] Per alguns altres exemples de *mutua* concertats per jueus i, en un segon pla, per cristians: C. GUILLERÉ, *Girona al segle XIV*, vol. I, pp. 248-251. Quant a les taules de canvi locals: apartat «Les taules de canvi privades».

[147] Entre d'altres: J. MORELLÓ BAGET, *Fiscalitat i deute públic*, p. 755; J. V. GARCÍA MARSILLA, *Vivir a crédito en la Valencia medieval*, pp. 356-361.

Amb aquesta finalitat, hem elaborat una taula dels *mutua* i bestretes que ha estat possible identificar a través dels llibres de negocis dels jurats i del consell (taula 4). Cal dir, però, que no hi hem inclòs els beneficiaris de reconeixements de deute en què teníem la certesa que no havien ofert un préstec a la universitat, sinó que per la raó que fos (sobretot, confiscacions en execucions contra la ciutat o immobles afectats en les obres de les muralles) havien de ser indemnitzats. Ultra això, en l'anàlisi dels perfils s'hauria de tenir en compte l'existència de diferents etapes: òbviament era incomparable l'estat dels mercats financers durant els anys d'intensa pressió fiscal de la Guerra contra Castella amb la situació aparentment estabilitzada de les primeres dècades del segle XV.[148] En qualsevol cas, si, d'entrada, fem atenció als préstecs concertats en aquest primer gran cicle fiscal, constatem que la gran majoria dels que s'oferiren a prestar sumes per saldar interessos dels violaris o rendes aleshores emeses o de cara a satisfer les pagues de donatius aprovats a les Corts eren gironins propers als òrgans de poder.[149] Així, mercaders com Pere I Ferrer, Ferrer de Segurioles i Bernat Llémena, els drapers de la mà major Francesc I Santmartí i Pere I Bordils o el jurista Guillem I Domenja foren jurats en algun moment d'aquells anys.[150]

En aquest sentit, els únics que s'escaparien d'aquest perfil serien Pere Sanç i Pere Bosc, ambdós habitants de Sant Feliu de Guíxols, i els albadiners Pere Bosc i Berenguer Casadellà (comptant que, segons ja hem apuntat, Ferrer I Comelles i Francesc I Beuda, més que menestrals, ja eren veritables petits comerciants). Amb tot, segurament cal situar els seus emprèstits en el context de multiplicació de demandes fiscals del trienni 1364-1366, en què, igual que en altres viles, els magistrats gironins hagueren de recórrer a préstecs a curt termini que complementessin les rebudes generades per emissions de rendes.[151]

---

[148] Respecte a això, cal admetre que la datació oferta a la taula per cada emprèstit és tan sols aproximada, ja que, segons apuntàvem, pot haver-h un decalatge considerable (de força mesos o, fins i tot, de més d'un any) entre la concertació efectiva d'un préstec i el seu reconeixement o el certificat de retorn del capital manllevat.

[149] A les viles de Valls i Reus a la segona meitat del segle XIV també destacaren els prestadors locals i força d'ells vinculats al govern municipal: J. MORELLÓ BAGET, *Fiscalitat i deute públic*, pp. 748-756.

[150] A. REIXACH SALA, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1245-1254.

[151] Com ja hem dit, això també es detecta amb claredat a la vila de Sant Feliu de Guíxols, lloc en què justament residien dos dels esmentats, Pere Sanç i Pere Bosc, i l'administració de la qual també els manllevà diverses quantitats: P. ORTI GOST, «La deuda pública municipal», pp. 132-136. A propòsit dels casos dels albadiners, com ara Casadellà o Comelles, no s'hauria de descartar que haguessin estat víctimes d'expropiacions a causa de la fortificació del perímetre emmurallat, ja que el seu préstec es vinculà a la necessitat d'aquestes obres i a la provisió de vitualles, però a mitjana dècada de 1370 el primer el trobem entre la relació de compradors de censals que foren venuts per aquestes circumstàncies: AMGi, I.3.3.1.1, llig. 4, reg. 2, ff. 39v-42r, 1374/08/26.

En les dècades posteriors fins aproximadament 1410, observem que la hisenda de la ciutat de l'Onyar tan sols es nodrí de *mutua* en algunes de les conjuntures de més urgències financeres com ara el bienni 1374-1375, els darrer trienni de la mateixa dècada (és a dir, durant el gran procés de redreç de 1378-1380), els anys de la segona guerra emporitana (1384 i 1385), els de l'entrada de les tropes dels Armanyac (entre 1389 i 1390) i els del col·lapse financer de les darreries del tres-cents. En paral·lel, molts manlleus i bestretes estigueren vinculats a esdeveniments extraordinaris com ara missatgeries a les Corts o visites d'autoritats, així com al finançament de distintes campanyes de provisió de forment. Tanmateix, en el decurs de tots aquests episodis s'entreveuen tres grups principals de prestadors: ciutadans opulents o amb participació directa en la gestió de la tresoreria local, d'altres amb intervencions molt més puntuals però relacionats amb les circumstàncies que motivaren els préstecs i, en darrer terme, membres de la comunitat jueva que continuaren oferint crèdit a les arques municipals en més d'una ocasió fins, com a mínim, l'any 1393.[152]

A propòsit del primer grup, veiem que repetiren alguns dels prestadors ja esmentats per les dècades de 1350 i 1360, com ara Pere I Bordils i el seu germà Jaume, o Pere II Ferrer, tots jurats i, en el cas del segon, clavari de la ciutat a més de síndic en el procés de sanejament dels volts de 1380, ocupacions que també exercí Pere I Tortosa.[153] De fet, com mostra un exemple del canviador Ramon I Medir l'any 1375, el fet d'assumir sindicats de gestió financera en nom del municipi constituïa una ocasió propícia per oferir préstecs. Aleshores havia estat nomenat per captar numerari de cara a les obres de les muralles i aprofitant l'avinentesa que gestionava una petita administració *ad hoc* proporcionà gairebé la meitat dels 17.490 s. necessaris per a una redempció de la convocatòria de l'usatge *Princeps Namque*: segurament la possibilitat de recuperar el capital amb els interessos corresponents a través del que ingressés en la caixa que li havia estat encomanada reduïa el risc de l'operació.[154]

Més enllà de circumstàncies com aquesta, entre els prestadors de l'etapa compresa aproximadament entre 1370 i 1410 trobem tant membres de la mà major habituals a l'executiu (Pere I Sunyer, Pere Guillem I Sunyer, Pere II Desvern, Francesc I de Segurioles, Narcís de la Via, Guillem Vengut o Ramon I de Bóixols) com mercaders i menestrals que també exerciren, sobretot en comparació amb altres homòlegs del mateix estament, força càrrecs polítics i de gestió financera (Francesc I Beuda, Bernat II Ferrer, Bonanat I Cerir, Joan Marcó, Pere I Benet, Guillem Arnau, Andreu Figuera, Arnau I Ramada

[152] En qualsevol cas, no sembla que es tracti de cap data-límit significativa, ja que en viles com Cervera els magistrats municipals seguiren contractant eventualment manlleus de jueus fins a la dècada de 1480: P. VERDÉS PIJUAN, *«Per ço que la vila no vage a perdició»,* pp. 510-516.

[153] A. REIXACH SALA, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1364-1377.

[154] AMGi, I.3.3.1.1, llig. 4, reg. 2, f. 78r, 1375/02/26.

o Guillem Banyils).[155] Hi ha, fins i tot, algunes esposes de patricis com ara la muller de Bernat II Estruç o la de Pere I Reixac, que facilità peces d'argent empenyorades a jueus a fi d'obtenir una aportació en numerari.

Fos com fos, entre tots ells destaca amb 5 emprèstits diferents Francesc II Santceloni, síndic de diverses emissions de deute en el tombant del segle XIV al XV, així com clavari de les imposicions els anys 1397 i 1400 i, com veurem, arrendatari dels drets de barra durant molts exercicis en aquestes mateixes dates; en definitiva, a part de la seva incidència política en tant que jurat i missatger, era un dels prohoms més influents en les finances locals, en especial durant l'autèntica crisi finisecular de la hisenda de la ciutat de Girona.[156]

Respecte del segon grup apuntat, hi ha uns quants exemples de prestadors en què la seva identitat no responia a simples moviments en el mercat del crèdit, sinó que si realitzaren bestretes en benefici de la universitat era per la seva proximitat a la causa de la despesa. Sense anar més lluny, l'any 1379 el notari Guillem de Dons anticipà una petita quantitat, que es cobrà posteriorment del clavari de la ciutat, per engalanar carrers a tocar del seu domicili, mentre que el col·lega professional Ramon Paredalta avançà 2.000 s. per a l'arranjament d'un camí que travessava una parròquia de les afores de la ciutat d'on era originari i tenia propietats.[157] En una línia similar, un dels que feren més bestretes en l'àmbit de l'adquisició de gra fou justament Guillem Montalt, un dels mercaders més vinculats a l'abastament frumentari, a part de responsable del pes de la farina.[158] També devia participar dels fluxos cerealístics de Girona, que passaven majoritàriament pel port de Sant Feliu de Guíxols, el mercader Guillem Vives, veí d'aquesta vila durant llargues temporades.[159]

En circumstàncies molt més puntuals, és possible suposar que el ferrer Miquel Ferrer que avançà certa quantitat per una mula l'any 1401, simplement prestà l'animal a representants del municipi, com potser també havia fet el ferrer Narcís Bofill l'any 1396 amb motiu de l'arribada del rei Martí I. Tampoc resulta estrany que justament Ramon Bertran de Santdionís, ciutadà d'orígens gironins escuder del cardenal de Luna, fos qui anticipà sumes per pagar tràmits en una causa en què estava implicat l'arquebisbe de

---

[155] A. REIXACH SALA, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1364-1377.

[156] A. REIXACH SALA, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1364-1377.

[157] El tram de camí arreglat es trobava a l'actual terme de Sant Gregori i era concretament el que anava des de la creu de Ginestar fins al pla de Paredalta (topònim d'on probablement provenia el seu cognom) i permetia connectar Girona amb la vall del Llémena i, en darrera instància, amb el vescomtat de Bas i amb Santa Pau. Quant al patrimoni de Paredalta en aquest territori per on passava el camí: AHG, Gi-01, vol. 101, ff. 9r-11r, 1371/11/24.

[158] A. REIXACH SALA, *Municipi, finances i elits locals*, vol. I, pp. 793-794.

[159] Quant a Guillem Vives i la seva vinculació amb Sant Feliu de Guíxols: AHG, Gi-02, vol. 44, f. 152r-v, 1385/03/24; AHG, Gi-05, vol. 416, ff. 139v-140v, 1392/09/20.

Tarragona, dignitat que Santdionís estigué servint en aquell mateix decenni de 1390.[160]

A propòsit dels jueus que procuraren diversos *mutua* a la ciutat, en especial en els moments de necessitats financeres que abans comentàvem, deduïm que formaven part del col·lectiu d'operadors econòmics més actiu de l'aljama gironina al llarg de la segona meitat del segle XIV, període en què, tot i el que sovint s'ha afirmat, no està demostrat que declinés dràsticament la importància del crèdit jueu, com a mínim, en l'esfera privada.[161] En realitat, pràcticament tots els noms registrats entre aquests prestadors, com ara Jucef Falcó i el seu germà Bellshom Falcó, Bondia Falcó, Mossé Falcó, Mossé des Portal, Mossé Abraham des Portal, Jucef Vidal, Isaac Roven, i Estruç Benet, apareixen ben documentats en els estudis dedicats a la comunitat jueva de la ciutat de Girona, ja que, en l'etapa aproximada entre 1350 i 1390, es trobaven entre els seus membres més distingits (a tall de mostra, Estruç Benet n'era el principal contribuent pels volts de 1394), que ocuparen càrrecs de secretaris, formaren part del consell i, així mateix, practicaren obertament la usura.[162] Alguns d'ells, a més, es convertiren l'any 1391, com ara Jucef Falcó (que es batejà amb el nom de Pere de Banyoles) o Benet Bellshom qui, de fet, ja concertà un préstec l'any 1393 com a convers i anomenat Pere Benet de Reixac. Assenyalem, finalment, que també era un convers, encara que des de dates més reculades, el petit comerciant Pere Saumana.[163] Altres, en canvi, com Jucef Asmines, seguien fidels a la religió jueva l'any 1415.[164]

---

[160] Quant a Ramon Bertran de Santdionís: A. REIXACH SALA, *Municipi, finances i elits locals*, vol. I, p. 581.

[161] J. V. GARCÍA MARSILLA, *Vivir a crédito en la Valencia medieval*, pp. 90-101.

[162] J. RIERA SANS, *Els jueus de Girona i la seva organització*, pp. 109, 111, 113, 115, 117, 124, 135, 138-140, 145, 146, 148, 150-151, 154-157, 172, 173.

[163] Val la pena assenyalar que la conversió de Saumana no estigué exempta de certs conflictes. Anomenat Jacob Isaac quan era jueu, és possible que es correspongui amb el jueu de Peratallada que, poc abans de la conversió, mantingué disputes judicials amb un distingit membre de l'aljama d'aquella vila, Vidal Ravaia, cosa que comportà la intervenció de fra Pere Begueny, prior del convent de dominics de Girona i, al seu torn, lloctinent de l'inquisidor Nicolau Eimeric. De fet, s'ha arribat a interpretar que la conversió de Jacob Isaac es degué a la necessitat de recuperar els béns i, fins i tot, les filles, empenyorades com a conseqüència del conflicte esmentat: Josep Maria MARQUÈS PLANAGUMÀ, «Jueus del Baix Empordà a les lletres episcopals (1326-1385)», *Estudis del Baix Empordà*, 11 (1992), pp. 13-19, pp. 18; Jaume DE PUIG OLIVER, «Documents relatius a la Inquisició del "Registrum litterarum" de l'Arxiu Diocesà de Girona (s. XIV)», *Arxiu de textos catalans antics*, 17 (1998), pp. 381-462, en especial pp. 385, 451, docs. 62 (1375/10/22), 63 (1375/11/17), 64 (1375/12/22). L'afer ha estat citat posteriorment per més autors com ara: Paola TARTAKOFF, *Between Christian and Jews: Conversion and Inquisition in the Crown of Aragon 1250-1391*, Filadèlfia, University of Pennsylvania Press, 2012, pp. 66, 68, 78. Per referències que permeten relacionar l'individu al·ludit amb el Pere Saumana que ens ocupa, finalment assentat a Girona i havent estat un temps a Torroella de Montgrí: AHG, Gi-07, vol. 16, s.f., 1377/01/14; AHG, Gi-07, vol. 19, ff. 101v-102r, 1382/01/10; Gemma ESCRIBÀ BONASTRE, Maria Pilar FRAGO PÉREZ, *Documents dels jueus de Girona, 1124-1595: Arxiu Històric de la Ciutat – Arxiu Diocesà de Girona,* Girona, Ajuntament de Girona, 1992, docs. 550, 552, 555, 558 i 559.

[164] J. RIERA I SANS, *Els jueus de Girona i la seva organització*, pp. 168-167.

Com suggeríem, a partir d'aproximadament 1410, quan ja s'havia aconseguit frenar l'espiral d'endeutament censal de les dècades precedents, el recurs al crèdit a curt termini tampoc no desaparegué del tot. Tanmateix, encara que la majoria de manlleus per pagar ambaixades o certs tràmits judicials s'obtingueren puntualment de juristes com ara Narcís de la Via o Guillem Ricard o de mercaders com Lluís Tord (just en un any que era clavari de les imposicions), Pere III Domingo, Bernat Vilarnau o Miquel I i Joan I Cerdà, en general, sembla que desaparegué el prototipus de patrici o comerciant amb gran vinculació a l'administració municipal de l'etapa entre 1360 i 1400. La principal excepció en aquest aspecte seria l'especier Miquel II Vilar, com ja hem repetit molts cops, clavari gairebé permanent entre 1415 i 1438 i un dels protagonistes indiscutibles de les finances públiques gironines.[165] En paral·lel, si bé en l'etapa anterior ja n'havia aparegut algun (com els concedits pels preveres catedralicis Bonanat Verai i Arnau Gallard), es repetiren fins a quatre *mutua* obtinguts de clergues, en concret: de Pere de Berguedà, paborde de l'Almoina del Pa de la seu (un d'ells a diners propis) que, juntament amb el concertat pel prevere Jaume Faja, es destinaren gairebé en exclusiva a l'adquisició de forment.

En suma, la revisió del perfil dels qui, al llarg de tot el període investigat, feren préstecs ocasionals al municipi revela que, en força casos, es tractava de les mateixes persones que també adquiriren títols de deute consolidat. Així, alguns dels que proporcionaren *mutua* als jurats o als clavaris eren gent vinculada al govern local i hi havien exercit diversos càrrecs. Altres que realitzaren bestretes, però, es convertiren en creditors de la universitat per circumstàncies molt més puntuals com ara la seva implicació personal en campanyes diverses en pro de la comunitat. Així doncs, salvant certes excepcions, el col·lectiu de prestadors amb instruments a curt termini no presentava cap diferència remarcable respecte del grup de censalers, ja que, de fet, a més de patricis, juristes, metges i mercaders, també hi detectem la penetració d'actors procedents del món eclesiàstic des de les acaballes del segle XIV. Per una altra banda, la relació d'emprèstits que hem reconstruït mostra la relativa continuïtat fins aproximadament 1393 del recurs als operadors jueus en moments de necessitats peremptòries.

***

Tal com hem vist, l'erari de la ciutat de Girona mantingué un ritme elevat d'endeutament des de la dècada de 1340 i fins a finals del segle XIV, així com en certs episodis posteriors al llarg de l'època que ens ocupa. En conse-

[165] A. REIXACH SALA, «Hacienda local y redes financieras», pp. 207-238.

qüència, per fer front a demandes fiscals i altres despeses, els seus gestors manllevaren capitals de diversa procedència i segons procediments distints. Entre els creditors del municipi destaquen, però, els que oferiren crèdit a través d'instruments financers de mitjà i llarg termini o, sigui, en una primera etapa, violaris o rendes mixtes i, més endavant, censals morts o, fins i tot, censals perpetuals.

Les panoràmiques traçades sobre aquest col·lectiu entre aproximadament 1340 i 1440 posen en relleu que distints perfils invertiren en el deute de la capital gironina. En realitat, des de les campanyes massives d'emissió de rendes de les dècades de 1350 i 1360, s'entreveuen vàries tendències en l'evolució de la tipologia de censalers. En la fase fins aproximadament 1370, en què els violaris i les rendes mixtes eren els contractes més emprats, predominaven els membres del patriciat i la resta de les capes altes de la societat local, com ara els mercaders o els professionals del dret i de la medicina. Tot i això, ja des d'aquell moment apareix com una constant la presencia de dones (casades o vídues) d'extracció heterogènia, cosa que obliga a tenir en compte que, dins de les categories socioprofessionals que es poden establir entre el conjunt de creditors, cadascuna d'elles integrava tant homes actius com dones i, en un segon pla, menors d'edat o persones jurídiques.

Sobretot durant els decennis de 1370 i 1390, les urgències financeres afavoriren bastantes vendes de rendes a grups alternatius als ciutadans més opulents: a menestrals de la ciutat o a petita i mitjana noblesa de l'entorn. En aquest sentit, també es concertaren transaccions amb persones residents fora de Girona. Amb tot, en les tres campanyes de sanejament que tingueren lloc a finals de les dècades de 1360, 1370 i 1380 s'acostumaren a lluir els títols que estaven en mans de col·lectius aliens a la ciutadania local. I, per consegüent, no consolidaren mai la seva presència en la hisenda gironina, de manera que, en conjunt, el percentatge de crèdit forà resultà sempre molt reduït.

Per contra, a partir d'aproximadament 1390 (i, així doncs, amb una mica de retard respecte de la majoria de viles i ciutats catalanes estudiades fins ara), aparegué un nou actor que acabaria esdevenint la gran alternativa al perfil «tradicional» de creditor vinculat al patriciat o als sectors mercantils: les persones i institucions sota jurisdicció eclesiàstica. Tot i això, la seva entrada no estigué estretament lligada a censals emesos a perpetuïtat i sense carta de gràcia. Alhora, clergues i, sobretot, causes pies o cenobis i institucions religioses constituïren els compradors majoritaris a les dècades de 1410 i 1420, però no pas abans. Per això, fins aleshores no podem arribar a parlar d'una veritable suplantació del paper que havien tingut originàriament ciutadans hornats o mercaders, per bé que és cert que, a l'interior d'aquests grups, a partir de les primeres emissions de perpetuals l'any 1403, començaren a guanyar pes figures jurídiques com les marmessories.

En conjunt, doncs, entre 1340 i 1430 hem constatat una doble procés: per una banda, una relativa diversificació del perfil de censalers, amb frens evidents provocats per les campanyes de redreç del deute; i, per l'altra, la consolidació d'una franja de censalers formada per patricis (insistim-hi, un grup que només es documenta a les principals poblacions de la corona i no en altres de nivell mitjà), així com per rics comerciants de la pròpia ciutat que, a més, augmentaren les desigualtats dins del col·lectiu de creditors tendint a acaparar els censals amb capitals superiors.

A propòsit d'aquesta segona dinàmica, hem resseguit el cas de famílies que adquiriren rendes en un determinat moment de les dècades centrals del tres-cents i aconseguiren conservar-les durant més d'una generació. Així, hem vist exemples com els Santceloni, els Segurioles o els Sampsó, amb familiars que ja compraren violaris a les dècades de 1340 i 1350 i que, a la fi del lapse que estudiem, l'any 1432, sumades diferents inversions ulteriors, seguien encapçalant la nòmina de censalers del municipi de Girona.

Tanmateix, l'evolució del col·lectiu de censalers estigué estretament lligada a les motivacions dels particulars que es decidiren a adquirir deute públic i als usos que en feren una vegada n'esdevingueren titulars. Quant al primer aspecte, a la llum de les diverses hipòtesis desenvolupades per la historiografia, hem advertit que el perfil d'inversor que cercava lucrar-se amb productes financers a un interès elevat com els violaris o les rendes mixtes venudes durant les dècades de 1350 i 1360 també sembla aparèixer a Girona. Així, documenten patricis, juristes i mercaders amb presència en els òrgans de govern (a la vegada que en les sessions de Corts i Parlaments on es prengueren les grans decisions en aquell sentit) que pogueren obtenir beneficis considerables amb les rendes comprades. Tot i això, hem suggerit la possibilitat de contemplar també factors d'índole política o social que, fins a cert punt, els empenyeren a prestar a la seva pròpia ciutat.

En paral·lel, hem detectat determinats casos, com ara prohoms o mercaders que planificaven la seva obra salvífica, que il·lustren la comunió d'estratègies entre autoritats municipals i inversors que preferien instruments de crèdit a un baix interès però que garantissin uns ingressos regulars. Finalment, encara que poguessin tractar-se de situacions poc representatives des d'un punt de vista estadístic, hem assenyalat exemples de compradors de violaris o censals que realment no realitzaren un préstec a la hisenda local, sinó que, arran d'un acord amb els gestors d'aquesta, convertiren l'operació en un mecanisme per recuperar bestretes realitzades o altres sumes amb què havien de ser compensats.

En definitiva, tal com hem insistit, interessa especialment indagar en el segment de creditors amb més continuïtat i, per tant, veure amb quins propòsits utilitzaren les rendes que havien comprat. Encara que, en general, cal-

dria desenvolupar el quadre exposat amb molts més exemples, hem vist que, a grants trets, els censalers de la ciutat de l'Onyar empraren els violaris i censals de la corporació local per les funcions següents. En primer lloc, els utilitzaren de cara a ampliar i diversificar les seves fonts d'ingressos i cartera d'inversions en el marc, és clar, de bastantes altres opcions possibles. Alhora, doncs, aquestes rendes contribuïren a enfortir els patrimonis dels prestadors i la seva solvència. Tot i això, una vegada adquirit el violari o el censal, la gran majoria no es limitaren a deixar immobilitzats els capitals que hi havien destinat, sinó que els feren circular a través d'heretaments i de pactes matrimonials, advertint-se un ventall ampli d'usos de cara a la satisfacció de dots. Així mateix, segons força autors ja havien posat en relleu, la versalitat dels censals es demostrà idònia per al finançament d'obres pies i, en definitiva, per planificar el més enllà.

Al marge d'aquestes situacions crucials en la trajectòria d'un individu o d'una família, transportacions o cessions de certes pensions d'una renda foren emprades per operacions més quotidianes, com ara transaccions entre socis comercials. Igualment s'usaren com a mitjà de pagament de deutes lligats al crèdit al consum. En darrer terme, més enllà de finalitats estrictament econòmiques, cal considerar la influència política, almenys a nivell local, que devia reportar la titularitat d'un o diversos censals. En suma, estem davant d'un quadre d'usos molt diversos que, a més, amb tota probabilitat evolucionà en funció de cada conjuntura econòmica segons dinàmiques que s'haurien d'estudiar en un futur. També caldria aprofundir en la relació dels creditors més poderosos amb les sèries de reducció d'interessos i de lluïcions endegades pel consistori durant les conjuntures de col·lapse financer. De tota manera, en una primera anàlisi no s'ha detectat cap maniobra generalitzada dels ciutadans amb més pes en l'aparell polític per evitar que es minvés els tipus d'interès (i, per tant, la rendibilitat) dels instruments que posseïen o impedir que els fossin cancel·lats.

Per una altra banda, hem fet atenció als prestadors que, al llarg de tota l'època estudiada, seguiren oferint crèdit a la ciutat per mitjà de *mutua* o productes financers a curt termini, per més que el perfil més comú de creditor d'una tresoreria local ja fossin aleshores els censalers o titulars de rendes emeses en forma de deute públic consolidat. L'estudi dut a terme mostra, tanmateix, que la identitat d'aquests operadors amb préstecs a curt termini coincidia normalment amb els censalers. Amb això volem dir que, més enllà de veïns que es convertiren en creditors del municipi per circumstàncies alienes al mercat del crèdit, hi trobem una gran proporció de membres del patriciat, d'homes de lleis i de mercaders acabalats. A més, per contrast amb el que havíem observat, per exemple, a les dècades de 1330 o 1340, els financers jueus havien quedat desplaçats per cristians, si

bé, almenys en el cas analitzat, els primers conservaren encara un cert rol fins, com a mínim, la dècada de 1390. Alhora, a partir del segle XV, en la mateixa línia que en el deute censal, veiem aparèixer-hi creditors sota jurisdicció eclesiàstica.

Fos com fos, si calgués sintentizar en un parell d'idees la importància del col·lectiu de creditors (amb els titulars de censals al capdavant) en el marc de la societat local, hauríem de destacar que les necessitats financeres de la institució atragueren perfils prou diversos. Alhora, en especials els censalers més opulents, més enllà de les motivacions lleugerament distintes que els empenyeren a invertir en el deute municipal i l'ús que feren dels instruments concertats, contribuïren a la continuïtat del sistema. Un sistema que incloïa un aparell fiscal en què els impostos indirectes constituïen els ingressos principals.

L'empresa d'arrendar imposicions

Tal com ja hem explicat, les autoritats dels municipis catalans durant la baixa edat mitjana acostumaren a arrendar a particulars la percepció d'aquestes exaccions aplicades sobre el consum i la circulació de diversos productes. Així s'obrí, doncs, un camp de negoci important en paral·lel a les inversions en deute públic. Els arrendaments, a més, tenien lloc en el marc d'autèntiques subhastes en què els regidors acabaven adjudicant els drets al millor postor. Es tractava d'un mercat en principi obert i on, tant en el cas de Girona com el de la majoria de llocs, només tenien limitat l'accés les persones que en el mateix exercici ocupaven un càrrec electe. D'altra banda, els qui assumien les concessions es comprometien a satisfer, en diversos terminis, l'import pactat als representants municipals, quantitats que sovint eren força elevades, de manera que no tendien a escometre l'empresa de forma individual, sinó en grup.

Vist tot això, l'anàlisi dels protagonistes del desenvolupament de les hisendes locals entre mitjan segle XIV i mitjana centúria següent ha de reservar un espai destacat als arrendataris dels principals ingressos fiscals. No es tracta de la primera vegada que es planteja la necessitat de conèixer qui foren els adjudicataris dels impostos indirectes municipals; se n'han realitzat aproximacions per diferents localitats. Pel que fa al principat, disposem d'anàlisis puntuals dels imposicioners de la ciutat de Barcelona i de la vila de Cervera durant el tres-cents, així com de les observacions de J. Morelló centrades en les viles de Reus i Valls als segles XIV i XV. En aquesta darrera contribució, s'hi posen en relleu aspectes com ara el fet que els arrendataris actuaven individualment o en col·lectius de més o menys dimensions, se n'assenyala la procedència i l'espectre professional o social que representa-

ven, alhora que es comenta la possibilitat de lligams estrets entre determinades persones i una mateixa imposició durant lapses considerables de temps; també s'identifiquen vincles entre els que exerciren càrrecs en el govern local i els que participaren en aquests arrendaments.[166] L'autor, a més, confronta alguns resultats amb altres treballs emmarcats en el regne de València que igualment inclourem al quadre comparatiu.[167]

Així, donats els objectius de la present monografia, ens proposem resseguir els protagonistes dels arrendaments de les imposicions cobrades per la tresoreria de la ciutat de Girona al llarg del període investigat. Així, un cop analitzats diferents aspectes del perfil dels arrendataris en funció de cada figura fiscal, centrarem l'atenció en aquest ampli col·lectiu i en la forma com evolucionà al compàs de les dinàmiques financeres i del desenvolupament general de la hisenda municipal. Es tracta, en definitiva, d'advertir els trets comuns que els caracteritzaren i de detectar els individus, famílies o grups de naturalesa diversa que sobresortiren en aquest àmbit dels afers de l'administració local.

El mètode principal per aconseguir aïllar i descriure el col·lectiu protagonista en l'adjudicació de fonts fiscals consistirà, en sintonia amb altres apartats, en un exercici prosopogràfic, justament el que C. Guilleré suggeria que era necessari en el primer estudi que es dedicà a la fiscalitat indirecta de

---

[166] Pel que fa, respectivament, a Barcelona, Cervera, Valls i Reus: J. BROUSSOLLE, «Les impositions municipales de Barcelone», pp. 3-164, en concret, pp. 121-126; M. TURULL RUBINAT, *La configuració jurídica del municipi baix-medieval*, pp. 452-457; J. MORELLÓ BAGET, *Fiscalitat i deute públic*, pp. 556-564. Cal dir, tanmateix, que, a despit de la panoràmica àmplia que traça, Morelló renuncia explícitament a una prosopografia del conjunt d'individus que documenta.

[167] Ens referim, concretament, a una aproximació esdevinguda clàssica sobre la ciutat de València a les darreries del segle XIV i a d'altres com ara una tocant a la vila de Castelló de la Plana: R. NARBONA VIZCAÍNO, «Finanzas municipales y patriciado urbano», pp. 485-512; Pau VICIANO NAVARRO, «Entre la coerció i el mercat: els inversors en la gestió de la fiscalitat reial i municipal al País Valencià», a *Col·loqui Corona, municipis i fiscalitat*, pp. 603-622. En especial pel que fa a la capital del regne, també s'aporten dades de gran interès en contribucions més recents de J. V. García Marsilla: J. V. GARCÍA MARSILLA, «Las empresas del fisco», pp. 851-861; *IDEM*, «Los agentes privados del fisco. Las sociedades arrendatarias de impuestos en la Valencia medieval», a Pau Cateura Bennàsser, Lluís Tudela Villalonga, Jordi Maíz Chacón (eds.), *Inversors, banquers i jueus. Les xarxes financeres a la Corona d'Aragó (s. XIV-XV)*, Palma de Mallorca, Edicions Documenta Balear, 2015, pp. 139-154; o en Enrique CRUSELLES GÓMEZ, «Las sociedades arrendatarias de los impuestos municipales de Valencia (1410-1450)», *Medievalismo*, 27 (2017), pp. 133-158. Quant al regne de Mallorca, vegeu, entre d'altres, un parell d'estudis dedicats a la universitat d'Eivissa entre els segles XV i XVI: Jordi MORELLÓ BAGET, «El mercat de les imposicions a Eivissa: els arrendaments», a Pau Cateura Bennàsser (ed.), *Comprar, vendre i pagar al rei. Els impostos indirectes al Regne de Mallorca (segle XIV-XV)*, Palma de Mallorca, El Tall, 2006, pp. 197-213; Antoni FERRER ABÁRZUZA, «El mercat de les imposicions a Eivissa: els arrendataris», a *Ibidem*, pp. 215-239. També s'han encetat nous treballs sobre la ciutat de Saragossa: Sandra DE LA TORRE GONZALO, «Grandes negocios urbanos de finales del siglo XIV: el arrendamiento de ingresos fiscales de Zaragoza», a Carlos Laliena Corbera, Mario Lafuente Gómez (coord.), *Consumo, comercio y transformaciones culturales en la baja Edad Media: Aragón, siglos XIV-XV*, Zaragoza, Universidad de Zaragoza, 2016, pp. 187-210.

la ciutat de l'Onyar dels darrers segles medievals.[168] L'anàlisi haurà de contribuir, doncs, a la identificació d'actors individuals o col·lectius. Però, alhora, ens ha d'encaminar a un altre objectiu de fons: entendre millor quin interès o al·licients tingué pels gironins i altres habitants de viles i ciutats catalanes participar en l'arrendament de taxes percebudes per les administracions municipals i, al capdavall, veure si això condicionà la política fiscal i financera i el rumb general d'aquestes institucions entre mitjan segle XIV i mitjan segle XV.

De cara a aquests propòsits, ha calgut esmerçar esforços en reconstruir la sèrie d'arrendaments anuals de les diverses exaccions al llarg del període que ens ocupa. En concret, hem recollit totes les dades localitzades sobre els arrendataris de les 7 imposicions existents des dels anys de la Guerra contra Castella, és a dir, la del vi, de la farina, de la carn, del gra, del peix, de les mercaderies i dels honors, a les quals s'uniren, a mitjana dècada de 1380, la dels animals joves i de la sal, sense perdre de vista tampoc la cessió anual dels drets de pesos i mesures i de les barres (les últimes de vegades per períodes més llargs). S'han fixat com a límits cronològics els exercicis de 1367 i 1443.

Pel que fa a l'inici, cal recordar que la informació disponible pel cicle que s'encetà entorn a 1353 és malauradament massa esparsa. I, malgrat la importància que amb tota probabilitat tingué aquest període fins al desenllaç de la Guerra dels Dos Peres de cara a la consolidació definitiva del model fiscal, la dispersió desaconsellava integrar a la mostra els casos que tan sols coneixem de forma aïllada. Quant a la data final, certament es tracta d'una cesura més difícil de justificar, ja que el sistema de gestió de les imposicions no experimentà cap modificació a la fi de la dècada de 1430, a diferència dels mecanismes per a la provisió de càrrecs. De tota manera, per coherència amb l'arc cronològic general de la recerca en què es basa el present llibre, s'ha convingut fixar el límit a l'any 1443, la legislatura en què, per exemple, també acabàvem l'anàlisi d'oficis com el del clavari de les imposicions i d'altres que no es veieren directament alterats per les novetats introduïdes per la reina Maria de Castella i la cort del governador general de Catalunya en el tombant de 1436 a 1437.

La font bàsica per a la reconstrucció dels arrendaments han estat els registres notarials elaborats per l'escrivà del municipi que inclouen els contractes signats entre els jurats gironins i els particulars que aconseguien l'adjudicació del dret de percebre una determinada exacció. L'arxiu de l'administració municipal conserva un sèrie prou completa d'aquests volums, encara que no per tots i cadascun dels anys.[169] De manera que per

[168] C. GUILLERÉ, «Un exemple de fiscalité urbaine indirecte», pp. 423-445.

[169] La majoria de registres dedicats als contractes d'arrendament d'imposicions es troben agrupats en una sèrie modernament anomenada Plecs de Condicions (AMGi, I.2.1.), per bé que en pocs trams es

alguns exercicis s'ha hagut d'extreure el nom dels arrendataris d'altres registres com ara la sèrie de llibres d'àpoques esteses pel clavari de les imposicions i, respecte de les barres i drets de pesos, pel clavari dels jurats. En general, s'han preferit els llibres notarials en lloc dels volums comptables preparats pels mateixos oficials de cara a la fiscalització de la seva tasca, per tal com aquells tendeixen a aportar més detalls del grup d'imposicioners que no pas aquests. Així mateix, el caràcter sovint incomplet de les relacions obliga a prendre precaucions a l'hora d'interpretar la composició real dels grups de socis inversors, un aspecte en què tornarem a insistir més endavant.

Val a dir, d'altra banda, que gràcies a la documentació que acabem de presentar és possible elaborar paral·lelament una sèrie dels preus pels quals es vengueren els diferents tipus d'impostos. Amb tot, cal advertir, des de bon principi, que la variable numèrica quedarà relegada en un segon pla en aquesta publicació i que s'usarà només per algunes indagacions puntuals.[170] Òbviament, a l'hora de presentar i emprar les quantitats registrades, s'imposen les mateixes limitacions empíriques que es plantegen pel coneixement dels arrendataris de totes i cadascuna de les adjudicacions i que, en essència, comporten que alguns dels valors s'hagin de considerar tan sols parcials.

En definitiva, tot i que l'objectiu passava per restituir la identitat de tots els arrendataris de les 11 exaccions subhastades anualment pels jurats gironins a partir de 1367, han quedat uns quants buits a la sèrie.[171] En conjunt, no hi ha cap exercici en què es desconeguin per complet com es gestionaren els impostos indirectes. Amb tot, malgrat la confrontació de diversos registres, en anys puntuals se'ns escapa el nom dels qui es feren amb el dret de percebre'ls i, sobretot, resulta impossible precisar els imports sencers que s'abonaren, donat que, com a molt, es disposa de dades d'una part de les entregues fetes pels arrendataris al clavari. En aquest sentit, la taula d'arrendaments presenta buits aïllats, a la vegada que d'altres concentrats en lapses especialment significatius com ara durant la dècada de 1370, quan les notícies són molt indirectes, o en els trams entre 1407-1413, 1416-1420 i 1423-1436,

troben ordenats cronològicament. Amb tot, els llibres corresponents a alguns lapses s'han d'anar a buscar en altres sèries.

[170] Recordem, en relació amb això, l'advertència de P. Orti en el sentit que la modificació de què foren gradualment objecte les taxes sobre els diversos productes complica l'ús dels preus com a indicador econòmic, sobretot en la forma que havien assajat autors com J. Broussolle: Pere Orti Gost, *Renda i fiscalitat en una ciutat medieval: Barcelona, segles XII-XIV,* Barcelona, IMF-CSIC, 2000, p. 530. Noves perspectives en relació a aquesta qüestió poden trobar-se a: P. Orti Gost, «Noves dades seriades», pp. 463-484; Pere Verdés Pijuan, «L'evolució dels ingressos fiscals del municipi de Cervera (1331-1516): un indicador de la conjuntura econòmica?», a Lluís Tudela Villalonga (ed.*), La crisi baixmedieval a la Corona d'Aragó (1350-1450)*, Palma de Mallorca, Illa, 2018, en premsa.

[171] A. Reixach Sala, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1090-1200.

moments en què manca la informació exacta per un parell o tres d'imposicions concretes d'algun curs. Tanmateix, també s'han considerat com a buits en les sèries reconstruïdes els anys o conjuntures en què excepcionalment s'alterà la tònica ordinària d'arrendaments i la percepció de certes exaccions no es traspassà a particulars, sinó que s'encarregà a agents directament escollits per les autoritats municipals.

A propòsit de les fonts, és important recordar que, en general, resulten contradictòries a l'hora d'establir rols o rangs distints als individus que participaven en un mateix arrendament. Tal com hem dit, la documentació referent a aquestes adjudicacions acostuma a distingir entre un o diversos arrendataris principals i d'altres que no aportaven cap quantitat en la inversió i que simplement avalaven la resta en vista a les obligacions contretes amb el fisc municipal. De tota manera, encara que els contractes notarials de les concessions dels diversos drets sovint distingien entre aquestes figures, apareixen sovint documents posteriors, com ara les àpoques de rebuda per part del clavari a favor dels arrendataris o les anotacions del mateix tresorer tocants a lliuraments de fraccions del preu, que obvien la distinció. Així, tan sols anomenen uns pocs individus i es refereixen a la resta com els seus «companyons» o, fins i tot, atribueixen als mateixos personatges una condició distinta a l'assenyalada a l'acta original de l'arrendament.[172]

Davant d'això, a part dels pocs casos en què tots les evidències coincideixin, serà més prudent considerar d'entrada els grups com a col·lectius d'associats o parçoners, segons el terme també habitual en les fonts, amb drets i obligacions equivalents, per més que, és clar, els capitals invertits per cadascun d'ells i la implicació personal molt probablement no ho fossin. Aquesta participació desigual, tanmateix, només es pot comprovar en contractes en què s'adjuntà a la venda efectuada pels jurats un document de repartiment general del capital total o de successives cessions internes de fraccions entre els arrendataris. La inclusió d'actes d'aquesta mena no començà generalitzar-se per la majoria d'exaccions fins a la dècada de 1420. Per això, hem de renunciar a sèries estadístiques de participació en les adjudicacions dels impostos indirectes municipals que es basin en les aportacions individuals dins dels imports globals. Tan sols en certs exemples ben documentats s'aprofundirà en el repartiment intern.

---

[172] La distinció, és clar, també es documenta en altres casos estudiats com els de les viles de Valls i Reus o la ciutat de València i en tots ells es dubta de les implicacions pràctiques d'aquestes categories: J. MORELLÓ BAGET, *Fiscalitat i deute públic*, p. 557. Igualment en ciutats castellanes com Carmona s'entreveu una gran varietat de situacions a propòsit dels que figuren com a fiadors en els contractes, ja que podien ser tant companys en l'adjudicació com haver estat competidors en les subhastes que no havien aconseguit la puja: A. COLLANTES DE TERÁN SÁNCHEZ, «Arrendatarios de rentas públicas», pp. 334-335.

Una anàlisi tipològica de les diferents exaccions

Tenint en compte les consideracions fetes, passem ara a comentar per cadascuna de les diverses imposicions les característiques més usuals dels individus o grups que les arrendaven tant des del punt de vista merament numèric com sociològic. Dedicarem epígrafs exclusius a les 7 més importants (la del vi, la carn, la farina, el gra, el peix, les mercaderies i els honors i censals), un de sol cobrirà les dues implantades a partir de la dècada de 1380 (els animals menuts i la sal) i un darrer els drets de barra i de pesos i mesures.

La imposició del vi

Comencem l'anàlisi tipològica per la imposició que sempre s'adjudicà per preus més elevats i de la qual, doncs, els edils gironins pretengueren obtenir majors ingressos: la que fiscalitzava el consum i la comercialització de vi.[173] D'acord amb les condicions indicades de forma sumària, comprovem que any rere any, a finals de la legislatura, l'equip de jurats posava a subhasta la percepció d'aquest grup d'exaccions tocant als productes vinícoles durant períodes que acostumaren a ser d'un any i a encetar-se l'1 de gener. Així i tot, en algunes èpoques es traslladà la data d'inici al mes de setembre coincidint amb la verema i, en conseqüència, el començament i la fi se situaven en dos anys econòmics distints.[174] Cal recordar, d'altra banda, la temptativa de monopoli de comerç del vi i raïm que anul·là la fórmula habitual de la imposició del vi entre els anys 1407 i 1411. Ja a les acaballes de l'època estudiada, en diversos exercicis no es considerà viable arrendar aquest impost i els mateixos magistrats nomenaren un col·lector. Succeí, en concret, els anys 1430, 1431, 1433, 1435, 1436 (encara que llavors fou adjudicada a arrendataris durant els primers sis mesos), 1440 i 1443.[175] En aquest sentit, doncs, només ignorem per complet què succeí els anys 1403 i els biennis compresos entre el setembre de 1420 i el de 1421, així com entre el de 1424 i 1425.

Si ens fixem en les persones que figuren com a arrendataris de la imposició que ara ens ocupa, la primera constatació és que mai no l'assumí una

---

[173] A. Reixach Sala, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1097-1113.

[174] Vegeu sobre això l'apartat «L'arrendament d'exaccions municipals». La imposició del vi sempre s'arrendà per separat, tret d'anys molt puntuals com ara 1383, en què es posà a subhasta juntament amb la de la farina: AMGi, I. 3.3.1.2, llig. 1, reg. 5, f. 61v, 1383.

[175] Disposem només d'una referència indirecta per l'any 1374 i semblaria que tampoc no s'arrendà, cosa que segurament s'hauria d'explicar per l'excepcionalitat d'aquell any i la conjuntura de guerra, fam i altres adversitats que es visqué a la ciutat i al principat en general: A. Reixach Sala, *Institucions locals i elits*.

única persona. A grans trets, es tractava de grups d'una desena o més d'individus que en l'acta inicial de cessió es repartien els papers de principals i fiadors, però que, al mateix temps, quan la documentació ho il·lustra, es distribuïen, a manera de simples parçoners, els costos i els beneficis de l'adjudicació. Deixant de banda, és clar, els casos en què, a través de les àpoques del clavari o de les seves anotacions comptables, només tenim constància d'una petita part dels participants, els grups que arrendaven la imposició del vi sempre foren força nombrosos, en una mitjana situada en el 8,79 % per cada exercici, si bé de l'11,6 % si no hi comptem els anys mal documentats o els de comanda directa.

Tot i això, mentre que en els exercicis de finals de 1360 rondaven la desena, entre les darreries de la dècada de 1370 i inicis de la de 1380 es detecta una certa reducció, ja que en molts anys sembla que només hi participaren 5 o 6 persones. Després de l'intent fallit de consolidar la modalitat de monopoli de la «mercaderia del vi», és a dir, entrada la dècada de 1410, s'incrementà significativament el nombre mitjà d'efectius (amb oscil·lacions entre els 10 i els 44), tendència que es mantingué fins a la dècada de 1430, quan, segons hem assenyalat, s'encetà una sèrie força contínua d'anys en què les exaccions sobre el vi es llevaren per comanda directa. A més, tot plegat es produí amb certa independència de l'evolució dels preus, ja que, per exemple, aquests tendiren a l'alça aproximadament al mateix moment que disminuïa el nombre mitjà de participants i, en contrapartida, també es trobaven entre els nivells més elevats de tot el període analitzat quan a partir d'aproximadament 1412 veiem créixer de nou el volum de les companyies d'arrendataris. Fins a cert punt, i en especial per aquest darrer tram, podria tractar-se d'un miratge documental provocat per la conservació molt més freqüent d'actes en què es detallava la distribució interna de l'arrendament entre els implicats i que suposa, per tant, que tinguem una visió més completa de tota la nòmina de socis. Això no obstant, potser la raó estigui molt més vinculada a una altra faceta dels col·lectius d'imposicioners que també varià amb el temps: la seva composició professional i, sobretot, social.

Efectivament, es percep una gran diversitat entre el conjunt d'individus que en un moment o l'altre participaren en arrendaments de la imposició del vi. L'heterogeneïtat no es devia, és clar, a la procedència geogràfica: la pràctica totalitat eren habitants de la ciutat de Girona. Tan sols apareix en més d'un contracte el mercader Pere Sitjar, resident a la vila de Sant Feliu de Guíxols, si bé, com molts altres veïns d'aquesta població, perfectament integrat a l'estament mercantil de la capital gironina.[176] Cal assenyalar, a més, la presència

[176] Sobre la seva residència i activitat comercial: AHG, Gi-05, vol. 309, s.f., 1376/04/19; AHG, Gi-05, vol. 388, s.f., 1387/01/08. En concret, Sitjar participà en els arrendaments de 1386, 1389, 1390 i

d'algunes persones domiciliades en parròquies de l'entorn immediat de Girona o la seva batllia, sobretot a partir d'aproximadament 1412, un aspecte que, tal com comentarem més endavant, segurament té a veure amb l'ampli desplegament d'efectius que requeria la imposició del vi per contrast amb altres exaccions.[177]

El ventall professional, en canvi, era prou extens (taula 5). Trobem arrendant els impostos del vi des de ciutadans acabalats i rics comerciants (en un 13,08 i 19,31 % del total, respectivament) fins a una gran proporció (en concret, un 42,09 %) de menestrals de la majoria de rams, sense destacar-ne cap de concret més enllà de l'òbvia superioritat demogràfica dels del sector tèxtil i de la pell. I el més significatiu és que perfils molt diferents interactuaven en els mateixos contractes. Per posar només un parell d'exemples aleatoris, vegem els components de la companyia arrendatària de l'any 1372 i la del bienni 1418-1419. En el primer cas, documentem que en formaren part els patricis Pere I Sunyer, Ramon Rafart, Ramon I de Bóixols i Pere II Desvern, el comerciant Francesc Trilla, el notari Bonanat Nadal i diversos menestrals, exactament, Francesc I Estanyol, el seu germà Pere II, bosser, el paraire Joan Valldemia, el flassader Jaume Teixidor i l'albadiner Pere Serra. En el segon, ho feren els ciutadans honrats Pere III Desvern, Bernat III Sarriera i Guerau Estruç, els mercaders Ivó Frugell, Nicolau Anglès, Francesc Masaller i Pere II Domingo, el notari Nicolau Frugell (germà d'Ivó), el peller Joan Deuslondà, els teixidors Francesc Oliver i Bernat Oliver, així com els conversos Guillem Vidal, Ramon Mercader i Guillem Bernat Mestre.

De fet, si cerquem perfils professionals que *a priori* s'adeqüin a la collecta de l'impost que gravava el consum i el comerç de vi, és a dir, el d'operadors habituals d'aquest mercat com serien els hostalers o taverners, en registrem uns quants, però no predominen des de cap punt de vista. Apareixen tan sols, dins d'un 2,34 % del global d'arrendataris de la imposició en concret, figures com les dels hostalers Bernat Andreu Cases, el seu fill Francesc I Cases i el nét Joan Cases, alhora que Francesc Guic, Bartomeu Geroní, Pere Ferrer al. Avellà, Martí Llobera o Pere Roca, la majoria dels quals també implicats en la resta de tributs municipals.[178]

1395. Val a dir, a més, que en el primer i el darrer cas ho féu amb el mercader gironí Guillem Perer i en el primer igualment amb el comerciant de Girona Guillem Prat, amb qui fou soci en una societat comercial paral·lela als afers fiscals: AHG, Gi-05, vol. 413, s.f., 1386/04/30.

[177] Trobem persones que habitaven en nuclis o veïnats de l'extensa parròquia periurbana de Sant Feliu de Girona com Palau o Vila-roja, així com en termes com ara el de Paret-rufí i Sarrià i, ja als límits orientals de la batllia, els llocs de Celrà, Sant Martí Vell o la Pera.

[178] Pel que fa als tres primers i a Guic i Ferrer, exerciren algun càrrec a nivell local com el de lloctinent del batlle o en el cas concret de Bernat Andreu Cases el de comanador de l'Hospital Nou: A. Reixach Sala, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1226-1229, 1275-1280.

La diversitat de perfils, tanmateix, no ha d'amagar el fet que, gairebé sempre que disposem de documentació específica sobre el fraccionament del capital promès pel col·lectiu d'imposicioners, les evidents desigualtats socials tenen traducció en la manera de distribuir-se les participacions de cadascun d'ells. Ja es comença a detectar en grups en què la distància entre socis no era excessiva, com ara el col·lectiu de l'any 1386, integrat pels mercaders Berenguer i Pere Cerdà, pare i fill, els comerciants i probablement socis Guillem Perer, Pere Sitjar i Guillem Prat, el paraire Pere Cervià, el també paraire Bernat Batlle, el barber Guillem Bonet i el seu fill Joan i el sastre Bernat Geronès, els quals, en una suma que ascendia als 50.000 s., aportaren, respectivament, 19.000, 6.000, 7.000, 5.000, 10.000 i 3.000 s.[179] I es veu clarament en altres que integren un espectre més ampli com el dels exercicis 1416-1417, en què constaren, d'entrada, com a arrendataris principals el patrici Pere III Escala i els puixants mercaders Arnau II Ferrer i Ponç II Arnau, els quals, amb posterioritat, «recolliren» o reconegueren com a co-inversors a les següents persones: el prominent ciutadà Ramon I Sampsó amb 9.000 s. (si bé, al seu torn, en separà 1.000 que eren del mercader Pere Muntaner), el botiguer Pere Berenguer Joan Moles amb 4.000, el paraire Pere Perpinyà, conjuntament amb el mercader Berenguer Ramon, amb 4.000 més, el també paraire Joan II Jonquera amb 3.000 s., el barber Guillem Muntanya amb uns altres 3.000, el blanquer Bernat Lavanera amb 3.000 més, Margarida, la vídua del també blanquer Pere Ramada amb 2.000, el mercader Francesc Masaller amb 2.000 més, el sabater Pere Fullà al. Vilar amb 1.000 s., igual que el ferrer Pere Cervià, mentre els teixidors Narcís Soler i Jaume Miró, així com el paraire Guillem Gruart amb 500 s. cadascun. Comptant, però, que l'import total pactat era de 62.000 s., els socis inicials es reservaren gairebé la meitat de la suma global, 28.500 s., cosa que, en el supòsit que se la partissin a parts iguals, implicava una quota individual de 9.500 s., és a dir, molt superior a tota la resta tret de la de Ramon I Sampsó.[180]

En efecte, revisant el perfil dels que successivament arrendaren la imposició del vi a la ciutat de l'Onyar, es constata una gran diversitat, però, al mateix temps, es percep un augment de personatges conspicus en els col·lectius d'adjudicataris en determinades conjuntures, com les compreses entre aproximadament 1375 i 1380, 1400 i 1404 o 1412 i 1420. Llavors, per exemple, hi apareixen més d'un membre de grans famílies patrícies (com ara els Sunyer, Estruç, Sampsó o Santmartí) i ciutadans que es trobaven al capdamunt de l'escala de contribuents que ens ofereixen derrames de finals del tres-cents (com ara els germans cuireters Guillem Bernat i Francesc I Beu-

[179] AMGi, I.2.1, llig. 7, s.f., 1385/12/26.
[180] AMGi, I.2.1, llig. 3bis, reg. 1, ff. 7r-17r, 1415/12/28.

da)[181]. Respecte de la conjuntura posterior a 1412, a més, potser cal relacionar la presència constant de prohoms com Ramon I Sampsó amb l'augment dels preus de l'exacció. Es tracta d'una dada que hem de tenir present en l'anàlisi de la resta d'impostos.

Si observem des d'un altre punt de vista les complexes companyies arrendatàries que es formaren sobretot a la primera meitat del segle XV, veiem que, ultra inversors de diferent perfil, s'atorgaven funciones específiques a determinats parçoners. Entre més casos igualment il·lustratius, l'arrendament de la imposició del vi del bienni 1415-1416 fou assumit per una dotzena de persones.[182] I els que constaven com arrendataris principals, els ciutadans honrats Pere I Terrades i Pere I Miró, atribuïren les següents tasques a alguns dels seus col·legues. Al mercader Francesc Ponç li corresponia prestar l'obligació preceptiva a la cort reial pel preu promès als magistrats municipals i, juntament amb el paraire Joan Brescó, era nomenat llevador del dret, de manera que hauria d'estar cada dia a la taula habilitada a l'àrea de mercat per al cobrament de l'impost. En paral·lel, un dels dos arrendataris inicials, Pere I Miró, s'autointitulava clavari o tresorer específic de la imposició i es reservava, doncs, la gestió d'allò recaptat, així com la funció de fer efectives les entregues degudes al clavari del municipi i, posteriorment, redistribuir els dividends entre tots els inversors. De cara a la vigilància de l'entrada de càrregues de vi i raïm a la ciutat i a la prevenció de fraus, el bosser Narcís Vilar i el paraire Pere Palaí (en aquest cas possiblement aliens al col·lectiu de co-arrendataris) eren designats guardes de l'exacció.[183] La tasca d'aquests guardes o custodis de les entrades a la ciutat encara quedava més ben explicada en la imposició de l'any 1406, quan es nomenava el sabater Pere Sabater escrivà de l'esmentat impost i custodi de l'entrada del Pont Nou i del camí de Celrà amb la comesa d'escriure el nom de totes les persones que, amb o sense animals, entrarien a la ciutat i registrar i anotar les bótes que portessin; al mateix temps, el paraire Joan Brescó actuaria de llevador amb la seva esposa, a més de fer guàrdies i marcar amb senyals càrregues vinícoles allà on altres co-arrendataris els indiquessin.[184] Ras i curt, si es volia obtenir un rendiment òptim de les fonts fiscals més lucratives, però alhora exigents en

[181] En concret, les de 1390 i 1396: AMGi, Talles, RG 26638, 1390, ff. 28v, 47r ; AMGi, Talles, RG 26643, 1396, ff. 25v, 47r.

[182] AMGi, I.2.1, llig. 3, reg. 2, s.f., 1415/09/08.

[183] Aquesta figura dels guardes, custodis (o en altres documents «barrers») emplaçats en els diversos portals del recinte de muralles es tornen a citar en algunes concessions posteriors. Una de les funcions bàsiques que se'ls encomanava era la de rebre penyores per part dels particulars que presumptament haurien de tributar per una certa mercaderia. A tall de mostra: AMGi, I.2.1, llig. 3bis, reg. 1, ff. 55r-70v, 1417/07/02; AMGi, I.2.1, llig. 3, reg. 3, s.f., 1436/07/04.

[184] AMGi, I.2.1, llig. 2, s.f., 1405/12/28.

la percepció, les simples aportacions de capital no eren suficients, sinó que calia organitzar un aparell *ad hoc* per a la recaptació en què s'implicaven pràcticament tots els inversos.

La imposició de la carn

Adrecem ara un qüestionari similar a la imposició que gravava el consum i el mercadeig de carns de tota mena. D'entrada, cal posar en relleu especificitats de la sèrie d'arrendaments d'aquest conjunt de taxes.[185] Com ja hem assenyalat, hi ha dos moments en què es trencà el ritme de licitacions per cicles anuals: l'arrendament per un quinquenni sencer entre 1408 i 1413 i la subhasta conjunta de la imposició de la carn i la de la farina l'any 1384. D'altra banda, igual que el del vi i altres productes, l'impost fou encomanat directament pels jurats a un llevador l'any 1374, una pràctica que es repetí entre 1434 i mitjan 1436, si bé coincidint que llavors es cobrà de manera temporal per mitjà d'un procediment de capitació. Així mateix, s'aplicaren afegits (en general d'un diner extra) a les tarifes aleshores vigents i es vengueren per separat per una part de 1386, 1390, 1396 i 1405.[186] Així les coses, realment només ignorem què passà els anys 1375, 1419 i 1441.

A propòsit de les dimensions dels grups arrendataris, es constata que, en general, eren menys nombrosos que els dedicats a la col·lecta de les taxes sobre el vi i la mitjana global és, doncs, força inferior: 4,55 %, o 5,5 si hi descomptem els exercicis mal documentats o els de gestió directa. Les companyies normalment no superaven la mitja dotzena de socis, per bé que en alguns exercicis puntuals s'arribà o se superà la desena, com ara, els anys 1372 (10), 1381 (10), 1382 (10), 1388 (10), 1389 (17), 1402 (11), 1415 (10) i 1425 (14). Així i tot, no s'entreveu cap tendència clara en aquest sentit, més enllà d'un cert repunt just a principis i a finals del decenni de 1380, moment que, segons hem vist, es considerà necessari augmentar les tarifes sobre la lliura de carn i, en paral·lel, el preu pel qual se'n subhastava la percepció. Per contra, la complexitat que adquiriren els grups d'inversors en la fiscalitat del vi a la dècada de 1410 no queda de manifest en la que ens ocupa ara.

Segueix com una mena de constant, en canvi, l'heterogeneïtat d'ocupacions (taula 5). Apareixen entre els arrendataris alguns mercaders (en aquest cas tots residents a la capital gironina i suposant junts un 19,14 % del global), al costat de diversos artesans dedicats a la producció de teixits (paraires, teixidors) o a la manufactura del cuir (albadiners, blanquers, pellissers, etc.),

---

[185] A. Reixach Sala, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1114-1123.

[186] Hi ha indicis d'un anadiment també de l'any 1415, però no és possible assegurar que existí: AMGi, I.3.3.1.2, llig. 5, reg. 2, 1415.

per bé que, en conjunt, són bastant habituals les associacions en què només participen menestrals, els quals representen un ampli 46% del total d'arrendataris. Alhora, en moments puntuals encapçalaren l'arrendament alguns patricis (en concret, amb una presència general del 13,71 %). La cronologia d'aquestes aparicions coincideix *grosso modo* amb la detectada en l'àmbit del vi. Tanmateix, hi ha un parell d'excepcions clares: no destaquen patricis en el tombant de la dècada de 1370 a la de 1380 i, en contrapartida, sobresurt l'interès d'un ciutadà tan destacat com Ramon I Sampsó, sobre el qual tornarem a parlar, que ultrapassà el límit que a propòsit de l'atracció d'inversos patricis havíem situat a l'any 1420 pel vi i que respecte de la carn, en canvi, s'estengué uns quants exercicis més.

Quan ens referim a taxes sobre la carn és lògic pensar ràpidament en els professionals d'aquest aliment, els carnissers. I, en efecte, veiem que apareixen en diverses adjudicacions, però altra vegada es tracta de ben pocs casos i que representen un escàs 3,14 del conjunt d'imposicioners d'aquesta exacció.[187] Amb tot, un exemple interessant ens l'ofereix l'arrendament de 1377 assumit pels carnissers Bernat Reconta, Bartomeu Comelles i Bernat Trilla.[188] Els dos primers hi tornaren per separat els anys 1387 i 1392, i 1391, respectivament. Ja a la fi de l'època estudiada, entre 1430 i 1440, hi actuà sovint Berenguer Domènec, a més de Pere Valls i Miquel Baürt en una ocasió cadascun. Amb tot, resulta interessant comprovar que alguns d'ells participaren en altres arrendaments diferents dels de la carn.[189]

Quant a les desigualtats a l'interior dels grups que aconseguiren arrendar la imposició de la carn, val a dir que, de nou en comparació amb la del vi, són menys acusades, cosa que segurament té a veure amb el volum més

---

[187] En el cas de València al segle XV, s'ha vist que els carnissers tendiren a participar sobretot en un segon nivell del procés d'adjudicació d'impostos, el de sots-arrendament de fraccions que, a la pràctica, es trobava molt més a prop del procés recaptatori: Juan Vicente GARCÍA MARSILLA, «La *sisa de la carn.* Ganadería, abastecimiento cárnico y fiscalidad en los municipios valencianos bajomedievales», a Rafael Vallejo Pousada (ed.), *Los tributos de la tierra: Fiscalidad y agricultura en España (siglos XII-XX)*, València, Publicacions de la Universitat de València, 2008, pp. 71-99, en concret pp. 91, 95, 97-99.

[188] Segurament Bernat Trilla i Bartomeu Comelles eren co-titulars d'una taula de carnisseria, des d'on proveïen de carn particulars i institucions com ara el convent franciscà de la mateixa ciutat: AHG, Gi-09, vol. 12, s.f., 1388/06/29; AHG, Gi-09, vol. 22, f. 42r, 1394/09/15. I, especialment Comelles, menaven diversos negocis relacionats amb bestiar de prou envergadura, cosa que els portà a estar en contacte amb mercaders de procedència llunyana: AHG, Gi-02, vol. 47, ff. 78v-79r, 1385/06/14; AHG, Gi-02, vol. 90, ff. 122v-123r, 1403/10/16.

[189] Així, Bernat Reconta formà part del col·lectiu adjudicatari del vi l'any 1368 i del gra de les places l'any 1387 (el mateix exercici que participà en el de la carn). El seu col·lega Bartomeu Comelles, en canvi, es trobava entre els arrendataris dels honors l'any 1383, mentre que Berenguer Domènec arrencà el seu periple en la fiscalitat indirecta gironina amb la imposició del peix de l'any 1423 i al llarg de les dècades de 1420, 1430 i 1440, combinà, per raons molt més lògiques, les participacions en la de la carn amb la dels anyells i la resta d'animals menuts, la qual arrendà els exercicis de 1424, 1429, 1430 (paral·lelament a la carn), 1431, una part de 1434, 1437 i 1443.

reduït de membres i, al mateix temps, la relativa abundància de col·lectius amb oficis i condicions més aviat equiparables. Potser també ho prova el fet que en pocs casos la documentació ens brinda detalls de la distribució entre inversors del preu degut a les autoritats municipals. En alguns d'aquests moments, així mateix, es limiten a remarcar fraccions sense especificar xifres monetàries, com ara l'arrendament de l'any 1405, tancat per 26.000 s. i en què actuaren el mercader Lluís Tord (que es retingué un terç), Sibil·la, la vídua del patrici Bernat II Sampsó (amb un terç), els paraires Pere Perpinyà i Joan II Jonquera (amb una sisena part cadascun), a la vegada que la mare vídua i l'esposa d'aquest darrer (amb una sisena part entre totes dues).[190]

En el cas de l'any 1439 el repartiment resulta més complex, tot i que l'import és lleugerament inferior: 22.000 s. Hi consten el patrici Pere Guillem II Sunyer (amb 6.000 s.), l'hostaler Joan Cases (amb igualment 6.000 s., si bé, al mateix temps, comptant-hi 500 s. del pelleter Pere Triter i una quantitat idèntica del cirurgià Pere Bernat Robert), el notari Nicolau Frugell (amb 3.000 s.), el draper Jaume Roca (amb 2.000), el també draper Miquel I Cerdà (amb 2.000 més), l'especier Guillem Coll (amb 2.000 més) i, finalment, el sabater Narcís Altimir (amb 1.000).[191] Malgrat els pocs exemples registrats, quan el col·lectiu d'adjudicataris esdevingué nombrós, hi hagué, doncs, força correspondència entre la condició social del parçoner i el valor relatiu de la seva aportació.[192]

Així mateix, els dispositius que desenvolupaven els arrendataris de la imposició de la carn a fi de percebre els gravàmens corresponents semblen força coherents amb la major simplicitat de l'estructura interna de les companyies respecte de les sorgides de l'adjudicació de les exaccions sobre el vi. En les ocasions en què s'hi fa al·lusió a les primeres dècades del quatre-cents només advertim dues figures específiques dins del col·lectiu de parçoners: puntualment la de clavari i, de manera una mica més general, la de llevador dels drets percebuts amb l'obligació explícita de lliurar periòdicament (en algunes etapes fins i tot cada setmana) les fraccions degudes al tresorer de la ciutat.[193] A més, el collidor esmentat podia no formar part del nucli estricte d'inversors, com mostra la dilatada trajectòria dels bossers Pere Barnés i Francesc Riera.[194] El rol de veïns com aquests apunta a una relativa tendèn-

[190] AMGi, I.2.1, llig. 2, s.f., 1405/05/24.

[191] AMGi, I.2.1, llig. 3, reg. 3, s.f., 1438/12/27.

[192] La participació desigual dels diversos arrendataris també ha estat posada en relleu, justament en relació amb la imposició de la carn, a la València de finals del quatre-cents: J. V. García Marsilla, «La *sisa de la carn*», p. 97.

[193] A tall de mostra: AMGi, I.2.1, llig. 3, reg. 1, s.f., 1413/12/27; AMGi, I.2.1, llig. 9, reg. 2, s.f., 1424/12/27; AMGi, I.2.1, llig. 9, reg. 2, s.f., 1425/12/27; AMGi, I.3.3.1.2, llig. 9, reg. 1, f. 1v, c. 1433.

[194] Quant a Barnés, sabem que fou llevador de les successives companyies arrendatàries de la imposició de la carn dels anys 1393 (quan els imposicioners principals li encomanaren literalment les mesures

cia a la professionalització dels agents fiscals del municipi a partir de les dècades de 1420 i 1430.

La imposició de la farina

Fos com fos, cal que vegem ara què succeí amb una altra de les imposicions que oferia rendiments majors, la que fiscalitzava la farina o la mòlta del gra.[195] A Girona, igual com en d'altres poblacions, se subhastaven per separat les taxes que incidien en la moltura de cereal panificable de les que corresponien a les transaccions amb gra. Tot i això, hi ha una excepció que cal assenyalar, la de l'any 1373, quan presumiblement s'arrendaren alhora ambdós conjunts de gravàmens, i és possible que l'operació es repetís fins l'any 1376 o 1378, període que, tanmateix, com en la resta d'impostos, coneixem molt vagament. L'any 1383, en canvi, la imposició de la farina se subhastà conjuntament amb la del vi i l'any següent amb la de la carn. Cal tenir presents, doncs, aquests canvis puntuals, així com un altra situació ja comentada i difícil d'aclarir com fou la de l'exercici de 1367, just l'endemà de la Guerra contra Castella i mentre seguia pendent la recaptació dels quantiosos donatius aprovats en les Corts de 1365 i 1366. Aleshores es produí una venda simultània de taxes sobre la mòlta per part dels magistrats municipals i a càrrec dels representants del General. Per una altra banda, s'ha de fer notar la percepció per comanda o gestió directa dels anys 1407 i 1433, si bé en aquest darrer any durant tan sols tres mesos abans que s'aconseguí adjudicar a un bon preu, així com el canvi temporal de dates d'inici de la col·lecta pel lapse 1394-1396 i l'any 1402 (si bé potser en un intent fallit) quan es fixà el 24 de juny, diada de sant Joan. En suma, queden realment llacunes pels anys 1377, 1378, 1397, 1410, 1417, 1419 i 1441.

Des del punt de vista quantitatiu, constatem que els grups d'arrendataris eren conformats, en general, per 5 o 6 persones (taula 5). Exactament, la mitjana se situa en 5,62 o en 6,96 si excloem del recompte els anys sense dades o els que es percebé l'impost per comanda directa. I és

---

de pes de la carn amb la condició de fer-ne un bon ús i denunciar qualsevol frau detectat a la carnisseria de la ciutat: AHG, Gi-05, vol. 401, ff. 110v-111r, 1392/12/16) 1404, 1405 i 1407. En cap no es fa explícit que tingués una part invertida en el capital. Sí que fou un dels parçoners en l'arrendament de la imposició del vi de l'any 1421. El bosser Riera, en canvi, fou col·lector en els arrendaments de 1425 (en paral·lel amb la imposició de la farina arrendada pel mateix grup), 1427, 1428 (en ambdós casos devia gaudir, alhora, d'una petita participació en el preu), 1431, 1432 i 1433, a banda que fou el designat pels jurats per ocupar-se de l'impost quan es percebé mitjançant cabeçatge entre mitjan 1434 i 1436. En paral·lel, actuà de llevador en la imposició del vi de 1430, quan no fou arrendada i, per una altra part, arrendà la imposició dels animals menuts l'any 1427.

[195] A. REIXACH SALA, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1124-1136.

que puntualment se superà la desena o s'arribà fins als 16 (any 1394), 17 (1425) o 18 membres (1389). La diversitat de perfils s'acosta a la dels arrendaments de les imposicions del vi i de la carn, tot i que hi ha alguns matisos per considerar. En primer terme, són menys freqüents els ciutadans conspicus que en les exaccions esmentades (aquí tan sols un 9,01 % del global) i, alhora, la coincidència d'uns quants d'ells es produeix en moments una mica distints: igualment a la dècada de 1370, però amb menys claredat en el tombant del tres-cents al quatre-cents i en l'etapa entre aproximadament 1412 i 1420, a la vegada que, en contrapartida, abunden just a l'inici de la mostra, és a dir en els anys 1367 i 1368. Un altre aspecte força destacat és que no són rars els contractes que incorporen individus residents fora de la ciutat, encara que únicament sumen un 2,64 del total d'arrendataris. La majoria procedeixen de parròquies molt properes com les de Fontajau, Taialà, Paret-rufí, Sant Gregori o Celrà, totes situades a la riba del Ter i on hi havia ubicats molins que probablement es trobaven dins del radi d'afectació de la fiscalitat indirecta municipal. Tot i això, també n'hi ha de termes una mica més allunyats i pels quals la hipòtesi potser no acabaria de funcionar, com Aiguaviva, Medinyà, Llambilles o Cassà de la Selva.

Així doncs, força dels grups que participaren en l'arrendament dels impostos de la farina, a banda de no incloure cap personatge de relleu, es tancaven amb comerciants de nivell mitjà, menestrals i, com hem dit, uns pocs forasters. A propòsit de l'artesanat, que significa un 46,81 % del global, no predominava cap sector com en la resta de taxes; tampoc els tradicionalment relacionats amb el processament del cereal com serien els moliners, els quals, amb una proporció general del 2,86 %, queden reduïts a participacions en menys d'una desena de contractes diferents durant la primera meitat del quatre-cents i en què només repetí Vicenç Moner.[196]

Ben mirat, més que els operaris dels molins, caldria veure si s'implicaven en la figura fiscal que ens ocupa els titulars de les infraestructures, és a dir, per exemple, els senyors dels molins del Monar reial del Mercadal.[197] En efecte, advertim casos significatius com el del mercader Arnau II Ferrer, un dels principals propietaris i present en almenys quatre arrendaments de les primeres dècades del segle XV, així com, en menor mesura, els de Guillem Calvet, Pere Guillem I Sunyer o Joan Medir, hereus d'antics posseïdors de diversos molins, i del draper Bernat Ribot que n'adquirí

[196] En concret, el moliner Vicenç Moner invertí en els arrendaments dels anys 1424, 1425, 1428, 1430, 1433 i 1435, comptant que els dos primers anys també formà part del grup adjudicatari dels impostos sobre la carn.

[197] Per un quadre general del funcionament i de les estructures de gestió d'aquest complex de molins de la ciutat de Girona creat a redós de la séquia o rec Monar: A. REIXACH SALA, *Els usos de l'aigua*, pp. 23-89.

algun l'any 1377.[198] Però igualment hi ha absències destacades com les de la família Camps o la de Berenguer III Hospital, successius detentors de la batllia del complex.[199]

Fos com fos, a tall de mostra de les moltes companyies que es limitaven a franges socials mitjanes o baixes, vegem, per exemple, el cas de 1389. S'adjudicà la imposició a un grup integrat pel paraire Guillem Cantallops, el seu pare Francesc i la seva esposa Agnès, els quals s'associaren amb els mercaders Bartomeu Rupit, Pere Olivella i Pere I Costa, a més del paraire Pere II Trilla, dels pellers Bonanat Seguer i Bonanat Feliu, del ferrer Berenguer Rovira, del sabater Arnau Bas, del corder Bernat Puig, del picapedrer Guillem Barrera, així com Pere Otger de Llambilles, Bonanat Graït, Guillem Macip de Cassà de la Selva i Pere Cavaller de Sant Julià de Ramis.[200] Una cosa similar succeí l'any 1428, quan els arrendataris foren el calciner Francesc II Llorenç, el traginer Jaume Llorenç, els moliners Vicenç Moner i Antoni Esteve, els ferrers Nicolau Prat al. Vedruna i Francesc Font, el mercader Francesc Illa i el paraire Pere Garriga, la majoria d'ells recolzats per la hipoteca de les respectives mullers.[201]

En tots dos exemples apareixen, en suma, perfils modestos. Tanmateix, el primer col·lectiu no s'escapa de certa sospita quan s'hi identifiquen personatges *a priori* menors que curiosament arrendaren l'impost en altres exercicis i juntament amb personatges acabalats i influents des del punt de vista polític. Per exemple, tant els mercaders Bartomeu Rupit, Pere Olivella i Pere I Costa com el paraire Pere II Trilla i el sabater Arnau Bas prengueren part en la concessió de 1381, en què foren acompanyats per l'important dra-

---

[198] En primer terme, val a dir que Arnau II Ferrer, ultra les possessions que degué heretar en diversos casals de molins, l'any 1402 segellà una societat amb Ivó Camps per a la gestió de diversos molins del Monar a la qual s'uniren posteriorment altres titulars de molins o drets sobre aquests que els en cediren l'administració en règim d'arrendament. D'aquesta forma, es convertí en una de les figures més influents en el funcionament del principal complex de molins de la capital gironina que, d'altra banda, és possible que experimentés força transformacions durant aquelles dates: AHG, Gi-06, vol. 93, s.f., 1402/03/10; AHG, Gi-06, vol. 129, s.f., 1411/05/14; AHG, Gi-08, vol. 9, s.f., 1424/11/13. Com a mínim des de la dècada de 1360, Guillem Calvet havia heretat, conjuntament amb el seu germà, diversos molins fariners i drapers al Monar i el veiem que participà en l'arrendament de la imposició de la farina de l'any 1402: AHG, Gi-05, vol. 332, s.f., 1363/05/23. Pel que fa a una referència indirecta a la possessió dels Sunyer, en concret a nom de Pere Guillem I Sunyer (que no formà part de cap companyia, però sí diversos cops el seu oncle Pere I): ACA, C, reg. 1898, ff. 32v-33r, 1390/07/07, Girona. Joan Medir heretà el molí del seu pare, el canviador Ramon I Medir: AHG, Gi-02, vol. 37, f. 34r, 1382. Quant a l'adquisició de Ribot (present en les companyies de 1368, 1373 i 1385), encara que potser realment ho féu en profit de la seva esposa Francesca: AHG, Gi-09, vol. 3, s.f., 1377/03/11.

[199] Ivó Camps heretà la batllia dels molins del Monar del Mercadal del seu pare i aquest del seu avi, a qui havia estat adjudicada l'any 1301 pel rei Jaume II. Tanmateix, l'any 1391 Ivó la vengué al comerciant Berenguer III Hospital: AHG, Gi-01, vol. 241, ff. 44r-46v, 1391/06/02. Malgrat això, Ivó Camps continuà essent titular de dos molins en aquest complex: AHG, Gi-06, vol. 93, s.f., 1402/03/10.

[200] AHG, Gi-09, vol. 15, s.f., 1389/01/05.

[201] AMGi, I.2.1, llig. 9, reg. 2, s.f., 1427/12/27.

per de la mà major Pere I Bordils. I en una altra aparició (de fet, just en l'exercici immediatament anterior, el de 1388) Bas coincidí amb algun notable mercader i notari i, sobretot, el patrici Joan Sarriera, el qual precisament l'any 1389 havia accedit a l'executiu del govern municipal i, per tant, tenia vedada la participació en arrendaments del municipi. En definitiva, segons desgranarem millor més endavant, no s'ha de descartar que aquests individus en aparença de baix rang fossin en ocasions els intermediaris de ciutadans més poderosos.

En un altre nivell, pel que respecta a les desigualtats dins dels col·lectius d'inversors, també se'n constaten, per bé que força menys que en la imposició del vi. I és que no s'entreveuen gaires grups de co-arrendataris amb grans diferències de nivell de riquesa. Pocs cops es cregué necessari deixar per escrit davant de notari la distribució interna de participacions, cosa que probablement corrobora la tendència. Un d'aquests casos comptats és el del contracte de 1388 assumit pel patrici Joan Sarriera, el mercader Jaume Draper, el notari Bernat de Dons i el sabater Arnau Bas amb 4.000 s., 3.000, 3.600, 2.000, respectivament, al costat de 8.000 s. que es repartien, com a mínim, entre l'arrendatari que constava com a principal en el document de venda per part dels regidors, el paraire Narcís Portell, i d'altres personatges secundaris dins de la nòmina de fiadors com ara Bernat Lloberes de Celrà.[202] Quant a l'adjudicació de l'any 1425, que sabem que se saldà per la suma total de 24.000 s., sí que es constata un fraccionament prou desigual. L'imposicioner principal, membre d'una família de mercaders que, tal com veurem, vertebrà autèntiques companyies arrendatàries, Nicolau Anglès, es retingué la meitat del capital, és a dir, 12.000 s., mentre que en reconegué 4.200 al blanquer Pere Mor, 1.000 al comerciant de la mà major Nicolau II Bordils, 2.000 al paraire Francesc Guerau, 1.550 al bosser Francesc Riera, 1.500 al calciner Francesc II Llorenç, 1.000 al bosser Francesc Bertran i 750 al moliner ja citat Vicenç Moner.

L'escenari principal de recaptació de la imposició de la farina era el Monar reial, on es concentraven la major part de molins de la ciutat.[203] D'aquí que tinguessin força rellevància dos actors més o menys lligats a les companyies arrendatàries. Per una banda, el pesador de la farina, que al segle XV es consolidà com a oficial municipal i, per l'altra, el llevador nomenat pels parçoners en la imposició. A semblança d'altres gravàmens, de vegades assumí la tasca un dels socis, però entrat el quatre-cents hi ha indicis per pensar en certs especialistes que no necessàriament havien invertit en l'ad-

[202] AHG, Gi-09, vol. 14, s.f., 1388/02/06.

[203] Sobre això, l'anomenada casa del pes de la farina des d'on es controlava la mòlta de gra i d'altres molinars de la capital gironina: A. REIXACH SALA, *Els usos de l'aigua*, pp. 23-89.

judicació, tal com il·lustra la trajectòria del petit comerciant Francesc Illa entre 1426 i 1429 i, posteriorment, l'any 1433.[204] Tanmateix, per contrast amb la imposició del vi, no documentem mai tresorers específics designats pels arrendataris.

La imposició del gra

L'altre conjunt de gravàmens que fiscalitzaven els cereals se centrava, segons hem vist, en el seva comercialització en forma de gra.[205] Atesa l'estreta relació amb la imposició de la farina, sembla lògic que en algun moment es decidís arrendar-les en una sola concessió, tal com ja hem comentat que passà a partir de 1373 i fins uns quants exercicis després. Per un altra banda, els impostos sobre el gra foren objecte, l'any 1385, d'un augment de tarifes igual que d'altres productes i l'anadiment es licità per un període comprès entre els mesos de maig i desembre. A propòsit del calendari de la percepció, també cal fer notar que els anys 1369 i 1370 se'n situà conjunturalment l'inici al dia 1 d'abril, així com al 24 de juny l'any 1396. Més enllà de les tres circumstàncies assenyalades, ignorem com es concretà la col·lecta d'aquesta imposició els anys 1397, 1410, 1411, 1416, 1419, 1441 i 1443.

El primer element que salta a la vista en observar la taula 5 és el reduït nombre mitjà de membres dels grups d'arrendataris, que es troba vora les 2 o 3 persones (la mitjana és tan sols del 3,07 %) i que només en casos molt puntuals arribà a 7 i 8 (en concret, els anys 1395, 1407, 1422 i 1428) o a 9 (únicament l'any 1436). Quant a la condició social dels components d'aquests petits col·lectius, abunden els artesans (constitueixen un 58,04 % del total) i, per tant, tots es troben força propers en la posició econòmica, sobretot si es compara amb el que hem descrit per les tres imposicions més rendibles. Al mateix temps, resulten comptades les participacions de ciutadans de cert relleu (signifiquen un irrisori 1,34 % del total). De fet, es redueixen a Jaume Bordils en l'arrendament de 1418 i a l'aparició puntual de comerciants rics com el ja mencionat Nicolau Anglès l'any 1412, acompanyat per altres mercaders com Pere Brugueroles o Pere II Tortosa que emprengueren conjuntament unes quantes concessions.

Les dues circumstàncies que acabem d'esmentar molt probablement s'expliquen pel volum més aviat baix dels capitals manejats per la imposició

[204] Tot i que la identificació no sigui segura, Illa devia ser el fill i hereu universal d'un Pere Illa, petit mercader i hostaler, una figura, segons apuntarem, especialment recurrent en el cas de la imposició que gravava el comerç de gra: AHG, Gi-02, vol. 112bis, f. 237r-v, 1411/08/08.

[205] A. Reixach Sala, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1137-1145.

del gra, sense dubte la que oferia rendiments inferiors entre les que fiscalitzaven queviures i que normalment se subhastà a canvi de quantitats fins i tot menors que les imposicions dels honors i de les mercaderies. Així s'entén que les quotes de participació resultin més proporcionades que moltes altres exaccions més rendibles. A tall de mostra, l'arrendament de 1388 s'atorgà a dos socis que, a fi de fer front a l'import total de 4.000 s., es repartiren la inversió a parts iguals.[206] En el de 1428, però, el bosser Francesc Roca, soci inicial, acollí el calciner Francesc II Llorenç (400 s.), el peller Joan Deuslondà (600 s.), el teixidor Narcís Genís (800 s.), el bosser Pere Bertran (500 s.) i, així doncs, Roca es reservà 1.500 s. d'un total de 3.800 s. que els calia lliurar a les arques municipals.[207]

En contrapartida, per bé que el perfil d'imposicioner predominant acabà sent el de menestral sense cap adscripció professional concreta, la figura d'especialistes en el mercadeig de productes alimentaris a l'interior de la ciutat hi tingué cert pes (un 11,61 %), a diferència del que hem observat, per exemple, amb el vi o la farina. En concret, veiem aparèixer-hi hostalers en 7 ocasions: una d'elles Francesc Guic, l'altra Pere Lapart i les cinc restants Francesc I Cases i el seu fill Joan Cases. Alhora, a la dècada de 1380 i a principis de la següent sobresurt el cas d'Antoni Jalabert. En inicis denominat sabater o tender i, a la llarga, revenedor, és a dir mercader especialitzat en les operacions de revenda de béns diversos, participà en tots els contractes entre 1380 i 1392, tret de 3 anys, i el seu fill Joan, que heretà l'ofici, hi tornà els anys 1406 i 1413.[208] La continuïtat dels Jalabert en l'arrendament

[206] AHG, Gi-09, vol. 14, s.f., 1388/03/11.

[207] AMGi, I.2.1, llig. 9, reg. 2, s.f., 1427/12/27.

[208] A falta d'estudis d'abast sobre tavernes i hostals per la Catalunya medieval més enllà d'apunts com els de C. Carrère (C. CARRÈRE, *Barcelona 1380-1462,* vol. I, pp. 105-111), vegeu-ne per altres latituds, com ara: Peter STABEL, «From the market to the shop. Retail and urban space in late medieval Bruges», a Bruno Blondé *et al.* (eds.), *Buyers and sellers: Retail circuits and practices in medieval and early modern Europe*, Turnhout, Brepols, 2006, pp. 79-108; Richard H. BRITNELL, «Markets, shops, inns, taverns and private houses in medieval English trade», a *Ibidem*, pp. 109-123; o Kathryn L. REYERSON, «Reflections on the Infrastructure of Medieval Trade», a Jeremy Adelman, Stephen Aron (eds.), *Trading Cultures: The worlds of Western Merchants, Essays on Authority, Objectivity, and Evidence*, Turnhout, Brepols, 2001, pp. 7-34. Pel que fa a les distintes etiquetes professionals dels individus citats: AMGi, I.2.1. llig. 7, s.f., 1379/12/29; AMGi, I.2.1 llig. 7, s.f., 1385/01/02. Val a dir, d'entrada, que els Jalabert no es limitaren als gravàmens del gra, sinó que participaren amb assiduïtat similar en la imposició del peix i, més puntualment, en altres com la dels porcells i la de les mercaderies. No tenim indicis clars de la seva activitat professional, però sí de vinculacions familiars prou suggestives, com ara el parentiu directe amb els Beuda cuireters, família en ascens a finals del tres-cents ja comentada (una germana d'Antoni Jalabert segurament maridà amb Francesc I Beuda): AHG, Gi-10, vol. 46, s.f., 1404/04/08. Així mateix, un fill homònim d'Antoni i, per tant, germà de Joan, esdevingué clergue i durant el regnat de Martí I arribà a capellà de la cort d'aquest monarca: AHG, Gi-10, vol. 54, s.f., 1411/07/04. Se'ns escapa la influència pràctica d'aquests contactes, per bé que, en cas que resultessin rellevants en la participació en el negoci fiscal del municipal, la figura de Jalabert prendria una dimensió diferent de la de professional dels circuits del producte gravat en l'impost que arrendà amb certa regularitat.

de les taxes sobre els cereals no és única, tanmateix, ja que es troben d'altres exemples dignes de menció com el de l'especier Narcís Ermenguer, que intervingué en totes les concessions documentades entre 1414 i 1420 o, en menor mesura, el dels bossers Pere, Antoni i Francesc Bertran, probablement pare i fills, entre 1425 i 1429.[209] En síntesi, els arrendataris dels impostos del gra tendiren a formar part de grups relativament petits i amb majoria menestral, alhora que abunden casos de repetició bastant continuada en períodes concrets de temps.

La imposició del peix

La cinquena i última imposició que incidia directament en un producte alimentari era la tocant al peix.[210] Com la resta, s'arrendava cada any, per bé que, en especial a les dècades de 1370 i 1380, consta que no se n'encetava la col·lecta fins a mitjan mes de maig, coincidint, en hipòtesi, amb la fi de la Quaresma. D'altra banda, segurament no s'aconseguí trobar cap bon oferent a la subhasta de 1373 de cara a l'exercici següent i fou collida per un agent de la administració la major part de l'any, igual que succeí a partir del maig de 1384 després d'expirar l'arrendament iniciat a la primavera de 1383. Així mateix, fou percebuda per comanda directa durant els anys 1388, 1404 i 1412. En aquest darrer cas, però, tenim documentat el fet que no es convingué acceptar cap oferta, encara que no es fa avinent el procediment finalment emprat. Al marge d'aquestes situacions puntuals, ignorem com s'actuà els anys 1371, 1375-1377, 1403, 1409-1410, 1416, 1419 i 1441.

Comptant que, al capdavall, el sistema d'arrendament, igual que en totes les altres exaccions, predominà al llarg de l'època investigada, vegem les característiques comunes dels grups d'arrendataris de la imposició del peix (taula 5). En primer terme, advertim que el nombre mitjà de components es situava per damunt de les 3 persones (de manera més precisa, en el 3,9), és a dir, una xifra lleugerament superior al cas dels perceptors de l'impost sobre la compra-venda de gra, que, alhora, sempre s'adjudicà per uns valors menors. De tota manera, aquest no seria el tret més rellevant. Tampoc ho fou la diversitat d'oficis representants en la nòmina d'arrendataris, sinó la presèn-

[209] Com en el cas de Jalabert, tots plegats invertiren alguna vegada, com a mínim, en altres imposicions al marge del gra, com la de les mercaderies i els honors, tot i que, en general, de les menors, és a dir, la dels porcells i la de la sal. Cal indicar, d'altra banda, que tant Narcís Ermenguer com Francesc Bertran assoliren el càrrec de lloctinent del batlle de la ciutat en aquests mateixos anys: Ermenguer entre 1424 i 1427 i Bertran entre 1428 i 1430: A. REIXACH SALA, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1226-1229.

[210] A. REIXACH SALA, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1146-1154.

cia reiterada de patricis i rics mercaders a un nivell fins i tot una mica superior a la imposició del vi, en concret, significant un 16,67 % els ciutadans honrats i un 28 % els comerciants. A més, coincidien en aquest sentit amb les etapes observades a propòsit de la imposició del vi, tret de la proliferació que en el peix ja es detecta des de finals del decenni de 1360 (igual que en la farina, d'altra banda) i del fet que l'atenció del ja citat Ramon I Sampsó i dels seus companys en aquesta exacció allargà la tendència des d'aproximadament 1412 fins ben entrada la dècada de 1420. Més endavant haurem d'intentar explicar l'atracció que exercia a prohoms adinerats, si bé podria estar vinculada amb els bons rendiments que oferia als col·lectors la fiscalitat sobre un producte alimentari que es distribuïa per canals molt específics i, per tant, més fàcils de controlar.

A tot això cal sumar-hi la relativa freqüència d'especialistes en el producte gravat, o sigui de peixaters. Per contrast amb la fiscalitat de la carn o la farina, els casos en què es documenten professionals del sector superen la desena i es troben repartits al llarg de tot el lapse analitzat constituint un 5,33 % del global d'arrendataris. Sense anar més lluny, els peixaters representaven la meitat del grup adjudicatari de la imposició de l'any 1367 i gairebé del de 1368, sense repetir-se cap individu.[211] En dècades posteriors, en canvi, assistim a la reiteració d'unes poques persones, en especial de Ferrer d'Alls, Mateu Baulida i Guillem Escala al. Puigverd.

Tots eren ciutadans de Girona, però els documentem viatges freqüents als ports de referència per a l'abastament de peix de la ciutat de l'Onyar, és a dir, Sant Feliu de Guíxols, Torroella de Montgrí i Palamós, vila en què, a la pràctica, residia Baulida.[212] Sens dubte, estem davant d'algunes de les persones que coneixien més bé el mercat del peix.[213] Aquestes con-

[211] Ens referim, en concret, als peixaters Jaume Andreu, Pere Madrenes al. Baraiot, Joan Domingo, Andreu Barrat, Francesc Torroella i Montserrat Estarac. Veiem, en aquest sentit, que Joan Domingo, poc després d'arrendar l'impost, pactà una societat amb Ferrer d'Alls, un altre peixater que apareix amb posterioritat en subhastes de la mateixa imposició i en altres, amb la finalitat específica de lucrar-se comercialitzant «pices frescos et salatos»: AHG, Gi-07, vol. 18, ff. 61v-62r, 1379/08/07. Respecte d'un negoci molt similar del mateix Domingo o del seu fill homònim des de la taula de peixateria que tenien al mercat de la capital gironina: AHG, Gi-06, vol. 115, s.f., 1407/03/30. Això no obstant, la designació professional no impedeix que molts d'ells es dediquessin a més negocis a part de la compra-venda de peix. Per exemple, registrem Pere Madrenes i Andreu Barrat implicats en els circuits de la llana i de la producció tèxtil local, fins al punt que el segon acabà sent denominat «piscaterius et parator»: AHG, Gi-01, vol. 190, f. 114r, 1371/10/24; AHG, Gi-07, vol. 42, f. 15v, 1371/04/12.

[212] La figura del peixater Ferrer d'Alls serà analitzada més avall des d'un altre punt de vista. Pel que fa a Baulida: AHG, Gi-11, vol. 40, s.f., 1415/07/23.

[213] Sembla que la presència de peixaters en l'arrendament d'exaccions sobre el producte bàsic dels seus afers ja arrencava de l'època prèvia a l'aparició d'una imposició municipal sobre el peix, en concret quan entre les lleudes reials cobrades a la ciutat de l'Onyar abans de la decisiva Guerra contra Castella n'hi havia amb el mateix objecte. A tall de mostra, un dels peixaters esmentats, Francesc Torroella, fou

nexions amb altres localitats de la demarcació també deuen explicar l'existència de diversos forans, com ara algun habitant de la parròquia veïna de Salt o de la d'Aiguaviva i el carnisser Joan Miquel de Sant Feliu de Guíxols. Tot i això, tan sols representen un 1,67 % del global. D'altra banda, l'ofici de l'individu que acabem d'esmentar no constitueix cap excepció especial, ja que, sobretot als decennis de 1420 i 1430, trobem altres carnissers que participaren en la percepció de la imposició del peix, entre els quals destaca Esteve Sabater, el qual constà en quatre contractes seguits entre 1428 i 1431.[214] En realitat, els circuits d'un i altre aliment no devien quedar tan allunyats.

Tornant, però, a les característiques generals dels grups d'arrendataris, observem que la presència habitual d'inversors dels estaments superiors de la societat gironina donà peu a concessions en què les aportacions dels socis eren força desiguals, és a dir més en la línia de les del vi que no pas de les de la farina o el gra. Podem veure-ho en dos exemples de moments distints. L'any 1421 integraren el grup d'arrendataris el prohom Ramon I Sampsó i altres mercaders amb qui actuava habitualment i pagaren la suma total de 5.200 s. En concret, acollí Lluís Tord amb una quota de 1.000 s., Pere Barnés, Joan II Jonquera i Pere Muntaner amb una de 500 cadascun i Miquel Santacília amb una 300, de manera que Sampsó es reservà una participació de 2.400 s.[215] Resultà una mica més equilibrat el repartiment de 1390, en què, de fet, no intervingué cap ciutadà de la talla del que acabem d'esmentar, sinó comerciants i altres intermediaris comercials de riquesa distinta, però que, en conjunt, es trobaven en uns nivells més propers. Així, de cara a un import total de 10.000 s., el draper Pere Cerdà i l'escrivà Pere II Costa aportaren 5.000 s. entre tots dos (suposem que 2.500 cadascun), xifra a què cal sumar la contribució de l'hostaler Francesc Guic de 2.000 s. i les del mercader Pere I Benet, el revenedor Antoni Jalabert i el peixater Ferrer d'Alls de 1.000 s. cadascun.[216] En definitiva, la col·lecta de la imposició del peix posa de manifest força particularitats dins de les exaccions tocants al consum alimentari.

---

co-arrendatari amb un altre menestral gironí entre 1353 i 1355, època en què aquesta part de la lleuda pertanyia a la família Desvern: AHG, Gi-06, vol. 115, s.f., 1407/03/30. Sobre les lleudes de la ciutat, vegeu l'apartat «La col·lecta de rendes reials».

[214] De fet, l'activitat de Sabater en aquells anys no es limità a la imposició del peix, sinó que també intervingué més d'un cop en la del gra, les mercaderies i els porcells: A. REIXACH SALA, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1137-1145, 1155-1165, 1175-1180. El darrer any que el documentem en aquests negocis, però, decidí arrendar un hostal al peu del camí barcelonès al seu pas per Riudellots de la Selva i possiblement els abandonà: AHG, Gi-07, vol. 90, s.f., 1434/04/09.

[215] AMGi, I.2.1, llig. 3bis, reg. 2, s.f., 1420/12/27.

[216] AMGi, I.2.1, n. 8, s.f., 1389/12/27.

La imposició de les mercaderies

Ja en l'àmbit de la circulació de mercaderies i respecte de la imposició que gravava amb una taxa *ad valorem* el comerç d'una gran varietat de primeres matèries, béns manufacturats i certs queviures no contemplats en exaccions específiques, cal remarcar, en primer lloc, que no hi ha indicis que cap arrendament impliqués una col·lecta fora de les dates habituals ni tampoc que mai es preferís cedir la tasca de percebre-la a un llevador nomenat directament per les autoritats municipals.[217] Tot i això, val la pena recordar que, a semblança d'altres imposicions, durant la segona meitat de 1385 s'aplicà una taxa suplementària a l'habitual i que es licità per separat de l'exacció ordinària. D'altra banda, hi ha 4 exercicis en què se'ns escapa quin fou el procediment emprat o, fins i tot, si arribaren a tenir vigència aquests gravàmens sobre les mercaderies. Ens referim, en concret, als anys 1397, 1416, 1419 i 1441.

Pel que fa als successius arrendataris, conformaren associacions de mida variable, però que, en conjunt, s'acostaren sovint als cinc membres (la mitjana se situa, en concret, en el 5,42 %), o sigui que tendiren a ser més nombroses, fins i tot, que en algunes imposicions de productes alimentaris (taula 5). Des del punt de vista de la respectiva vessant social i professional, abunden els menestrals, en una primera etapa majoritàriament del ram de la pell, però, en el balanç final, equilibrats amb paraires i teixidors. En concret, representen un elevat 76,36 % del global, si bé, a diferencia d'altres exaccions i en part atesa l'heterogeneïtat de productes gravats, sense destacar cap sector especialment vinculat a una mercaderia específica. En qualsevol cas, de vegades els acompanyaren mercaders (un 6,86 % del global) i molt esporàdicament ciutadans honrats (tan sols un 1,18 %). Aquests anys específics amb presència d'estaments superiors coincideixen amb alguna de les conjuntures identificades a propòsit de la imposició del vi, com ara els anys a cavall dels decennis de 1370 i 1380 o el començament del quatre-cents, però amb cap més.

Així mateix, fixant-nos en els individus que més sovint participaren dels arrendaments de la imposició de les mercaderies advertim que força sovint hi repetiren en sèries d'anys bastant seguides, coincidint de vegades amb altres membres dels col·lectius de què formaren part, per bé que no forçosament. Ho mostren, per exemple, els germans Pere II, Francesc I i Llorenç Estanyol que hi prengueren part (o almenys algun d'ells tres) els exercicis de 1367, 1369 (en aquests dos moments possiblement el que era el seu pare, Pere I), 1370, 1372, 1374, 1377, 1378, 1383, 1385, 1387, 1388, 1394, 1395

[217] A. Reixach Sala, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1155-1165.

i 1396. Durant aquesta llarga etapa s'associaren alguna vegada amb l'albadiner Pere Serra (exactament els anys 1383 i 1396) o el peller Bernat Rolf (els anys 1394 i 1395), per bé que cap d'aquests dos individus co-arrendà només amb els Estanyol. Quant a la primera meitat del segle XV, tenim el cas paradigmàtic del peller Joan Deuslondà, un dels imposicioners de la taxa sobre les mercaderies dels anys 1417, 1423-1429 i 1437, tot coincidint amb individus com ara el bosser Francesc Roca en la meitat d'aquests exercicis (1423, 1424, 1426 i 1428) o el teixidor Bernat Oliver tan sols en el de 1423, encara que tots dos, al seu torn, actuaren en altres concessions en què no es trobava Deuslondà, o sigui en la mateixa línia del que vèiem en la sèrie anterior encapçalada pels Estanyol. Situacions així ens portaran a plantejar-nos diverses qüestions sobre la fluïdesa i la variabilitat de les relacions a l'hora d'assumir conjuntament la col·lecta d'impostos.

Caldria fer, alhora, un parell d'observacions més respecte de la identitat de certs arrendataris. En la imposició de les mercaderies trobem alguns dels pocs exemples de clergues que invertiren en l'arrendament d'imposicions.[218] D'una banda, Narcís Conill, capellà de Sant Martí Sacosta que subscrigué una part del capital de la concessió de l'any 1388. De l'altra, un beneficiat del cenobi de Sant Pere de Galligants, Mateu Salort, que l'any 1400 co-arrendà amb parents directes seus (la seva mare vídua, el seu germà, el peller Pere Salort, i la seva cunyada) i amb l'hostaler Pere Lapart la mateixa imposició.[219] Alhora, com s'advertia molt puntualment en la imposició del vi, a partir de 1415 comencen a aparèixer alguns conversos en els grups d'imposicioners fins al punt que en l'arrendament de 1438 en constitueixen la meitat.[220] Amb tot, el cas de la ciutat de l'Onyar es

[218] També en localitza J. Morelló en els arrendaments d'imposicions de la vila de Reus, cosa que el porta a destacar que no existia cap prohibició perquè eclesiàstics participessin en aquestes inversions: J. MORELLÓ BAGET, *Fiscalitat i deute públic*, pp. 557.

[219] Val la pena remarcar que el mateix grup de parents també arrendà la imposició dels animals menuts de 1400 i la del gra de 1401.

[220] Ens referim, concretament, als següents individus: el peller Mateu Roca, el mercer Dalmau Mercader, el seu pare Ramon Mercader, i el mercader Francesc Vidal. Els tres últims, acompanyats d'Honorat Sarriera, al marge de més socis cristians, també intervingueren en la imposició dels animals menuts en aquell mateix exercici. Amb tot, a banda dels assenyalats per la imposició del vi i aquests de les mercaderies, només documentem els casos aïllats del mercader perpinyanès Bernat Daviu dues vegades i del gironí Jaume Falcó una en la imposició del peix dels anys 1437, 1438 i 1439, respectivament. Pot afegir-s'hi el sastre Pere Cerir l'any 1400 en la farina, si bé sembla que no obtingué avals suficients per garantir la seva quota de participació i els jurats bonificaren el pelleter Narcís Cervià perquè se'n fes càrrec amb l'altre arrendatari principal: AMGi, Esborranys dels Manuals d'Acords, fragments de manuals de 1401-1402, s.f, 1402/03/03. Pere Cerir, que s'havia dit Bonanat David, es convertí durant la primera gran onada de batejos posterior a 1391: Jaume RIERA SANS, «Els avalots del 1391 a Girona», a *Jornades d'Història dels jueus a Catalunya*, *Actes, Girona, abril 1987*, Girona, Ajuntament de Girona, 1990, pp. 95-159, en concret pp. 159. Sabem que actuà indistintament de sastre i peller i que residia en una casa llogada al cèntric carrer de la Merceria, un indici potser de la seva progressiva integració a la societat cristiana, procés que, alhora, degué rebre un bon impuls quan la seva esposa alletà un dels fills del notari Pere Pinós: AHG, Gi-10, vol. 36, f. 70r-v, 1392/11/12; AHG, Gi-09, vol. 27, f. 11r, 1397/07/04.

troba lluny del paper que, en el decurs del quatre-cents, s'ha considerat que adquiriren en altres ciutats de la corona com ara València.[221]

En un altre ordre de coses, ja que, com hem vist, l'entrada de ciutadans prominents en els grups d'arrendataris fou molt esporàdica i, en conjunt, resultaren més habituals companyies amb cohesió des del punt de vista social, la distribució interna de capitals en les ocasions en què es fa avinent és generalment més equitativa que en els adjudicataris d'altres impostos com els del vi o del peix. A tall de mostra, en el contracte per llevar la imposició de 1389 uniren esforços l'escrivà Francesc Camós, el peller Bernat Rolf, el barber Guillem Bonet, el jubater Berenguer Figuera, el bosser Francesc Cerir, el peller Pere Salort, el guasper Guillem Comelles i l'hostaler Pere Lapart i, en tant que parçoners, acordaren obligar-se cadascun per la vuitena part del preu total.[222] Com a contrapunt, però, tenim el cas de 1421 en què, en vista d'un import global de 8.000 s., foren socis el teixidor Bernat Oliver amb una participació de 600 s. i el seu germà Francesc amb una de 400, a la vegada que el revenedor Joan Jalabert amb una que ascendia als 2.000 s., el calciner Francesc II Llorenç i el blanquer Antoni Ramada amb una de 1.400 cadascun, el paraire Nicolau Dalmau amb una de 1.600 i, finalment, el teixidor Narcís Soler amb una de 600.

Al capdavall, tot i la cohesió interna, les companyies arrendatàries de la imposició de les mercaderies havien de fer front a la col·lecta de gravàmens sobre productes molt diversos i, igual que totes les imposicions més rendibles, en molts anys hi ha la traça d'un dispositiu propi dels inversors que incloïa, com a mínim, la figura d'un llevador i l'habilitació d'una taula a l'àrea de mercat.[223]

La imposició dels honors

Quant a la imposició que fiscalitzava les transaccions immobiliàries i financeres, no ens consta que s'alterés el període de percepció tradicionalment paral·lel al dels exercicis del clavari, tret d'una única excepció, la de

[221] De fet, per la ciutat del Túria es parla d'una plena integració de l'elit de la comunitat conversa en el sistema fiscal i financer del municipi i, a banda de la seva participació en el deute públic o en els dispositius per a l'abastament de vitualles, es comenten diversos exemples del seu paper en les puges que tenien lloc en les subhastes de les imposicions municipals, si bé només puntualment de la seva adjudicació final: Rafael NARBONA VIZCAÍNO, «La incorporació dels conversos a la gestió financera de la ciutat de València (1391-1427)», *Afers*, 73 (2012), pp. 597-623, en especial pp. 605-606. Quant a notícies esparses de conversos de la vila de Castelló d'Empúries que arrendaren imposicions del municipi a mitjan segle XV, negoci que, segons M. Pujol, ja havia atret l'interès d'alguns jueus a finals del tres-cents i a principis d'aquella mateixa centúria: Miquel PUJOL CANELLES, *La conversió dels jueus de Castelló d'Empúries*, Castelló d'Empúries, Ajuntament de Castelló, 2002, pp. 175-176.

[222] AHG, Gi-09, vol. 15, s.f., 1388/12/26.

[223] A tall de mostra: AMGi, I.2.1, llig. 3bis, reg. 2, s.f., 1420/12/27; AMGi, I.2.1, llig. 9, reg. 2, s.f., 1426/12/27.

l'any 1396, quan sembla que es vengué el dret per començar-se a fer efectiu a partir de finals del mes de juny.[224] Per contra, a diferència de l'exacció sobre les mercaderies, en almenys dos exercicis distints no s'arrendà: el de 1388 perquè l'impost fou col·lectat directament pel titular de la tresoreria esmentada, aleshores el mercader Jaume Beuda, mentre que en el de 1405 només documentem que no s'adjudicà durant la subhasta i tot indica que també el recaptà algun agent escollit pel consistori. Al marge de tot això, no disposem de cap mena d'informació per uns quants anys: 1374, 1377, 1397, 1411, 1416, 1417, 1419 i 1441.

Una primera revisió de la nòmina dels que es feren amb la imposició dita indistintament dels honors o dels violaris i censals mostra que, en general, s'associaren només dues o tres persones, resultant molt excepcionals les agrupacions d'un nombre superior i situant-se la mitjana en 2,34 (taula 5). Així doncs, les companyies es movien en uns paràmetres més propers a les de la imposició del gra que no pas a les de les imposicions de rendiments majors. Amb tot, detectem una presència considerable d'oficis vinculats molt estretament amb l'objecte de l'impost: assoleixen un inusual 32,22 % del global. I és que, ja des de la dècada de 1370, destaca l'elevat percentatge de notaris i escrivans, cosa que, a més, contrasta amb la presència bastant secundària en altres gravàmens.

En aquest sentit, veiem que en el decenni esmentat i el successiu repetí en tres ocasions el notari Bonanat Nadal, finalment esdevingut escrivà de l'infant i, al cap de poc, rei Joan I.[225] I, així mateix, cal fer notar que entre 1410 i 1425 pràcticament només hi havia escrivans (i algun notari) entre els que tingueren part en la imposició que ens ocupa, un predomini que abans de 1430 es desdibuixà, però tan sols de manera temporal, ja que tornà a marcar-se clarament en el darrer tram analitzat. En el còmput global, val la pena subratllar els casos de Pere I Costa, escrivà de la cort reial a Girona, i Guillem Ravat i el seu fill Francesc amb 6 i 4 participacions, respectivament.[226]

---

[224] A. Reixach Sala, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1166-1174.

[225] Sobre Nadal: A. Reixach Sala, *Municipi, finances i elits locals*, vol. I, pp. 436, 618.

[226] Els Costa constituïren una veritable dinastia d'escrivans, ja que al Pere I Costa que ens ocupa, el succeïren el fill i nét homònims que es dedicaren a la mateixa professió: AHG, Gi-01, vol. 333bis, f. 16r-v, 1406/03/24; AHG, Gi-02, vol. 114, f. 196r-v, 1412/03/26; AHG, Gi-05, vol. 463, s.f., 1426/08/27. Guillem Ravat (en aquest cas probablement escrivà de la cort de l'oficial jurisdiccional del bisbe) també transmeté la professió al seu fill Francesc qui, a més, fou durant uns quants anys síndic i procurador dels jurats (igual que potser ho havia estat el seu pare: AMGi, I.1.1, n. 38, ff. 29r-30r, 1403/02/23) i arribà a exercir el càrrec de batlle de la vila de Sant Feliu de Guíxols l'any 1414 i el de sots-veguer de Girona l'any 1428 poc abans de morir: AHG, Gi-06, vol. 101, s.f., 1404/01/14. D'altra banda, la imposició dels honors no fou l'única que arrendaren els Ravat, sinó que també participaren un cop en la de la farina, en la de la carn, en la dels porcells i fins a 6 ocasions en la del peix. Amb un total de 14 intervencions es trobaven entre la trentena de famílies més assídues en aquest negoci. Hi tenia alguna cosa a veure la seva

En suma, no costa gaire imaginar que els que escripturaven els contractes de les operacions fiscalitzades (les compra-venda d'immobles i de violaris i censals), bé a la cort dels oficials reials, bé a la notaria pública de la ciutat, eren candidats òptims per fer-se amb l'exacció i recaptar-la amb més garanties que d'altres professionals. Val a dir, finalment, en relació amb la familiaritat amb el món del crèdit, que en la imposició dels honors és l'única on trobem alguna vegada un jueu entre els adjudicataris, en concret, Jacob Abraham l'any 1372, pel que en coneixem, un autèntic especialista de la intermediació financera.[227]

Per una altra banda, en certs moments s'incorporaren als grups d'arrendataris prohoms destacats (suposant un 9,44% del global). Això fou sobretot durant la segona meitat de 1370 i un parell d'anys pels volts de 1400, cronologia que coincideix, en part, amb la d'altres imposicions. De tota manera, els pocs casos en què tenim indicis del repartiment intern de quotes entre els co-arrendataris deixen entreveure que hi havia cert equilibri a semblança d'altres imposicions poc lucratives com la del gra. Sabem, per exemple, que l'any 1396 s'acordà amb els jurats una aportació de 2.030 s. que es repartiren en tres parts iguals l'escrivà Bernat Coll, el paraire Joan Valldemia i l'hostaler Francesc Guic.[228]

Les noves imposicions (la dels animals menuts i la de la sal)

Tal com hem explicat, a mitjana dècada de 1380 s'uniren a les imposicions arrendades, com a mínim, des de la fi de la Guerra contra Castella dues noves exaccions sobre els animals menuts i la sal. Així, a partir de

---

labor de síndics del municipi? L'arrendament d'imposicions constituïa una via per cobrar-se els serveis prestats?

[227] A propòsit d'aquest jueu, sabem, per exemple, que aquella no fou l'única experiència que tingué en l'arrendament d'impostos, ja que, com a mínim, el documentem com a comprador de la imposició de les carns jueves l'any 1386: AHG, Gi-05, vol. 422, s.f., 1386/02/07. Abraham, de fet, era corredor (és identificat així, sense anar més lluny per J. RIERA SANS, «Els avalots del 1391», pp. 99, 104) i es dedicava a tasques de *brokerage* en els mercats financers, ja que, entre altres exemples com ara una emissió de rendes per part de la vila de Castelló d'Empúries l'any 1375, se'l gratificà pels contractes i *mutua* que havia procurat per a la cort de l'infant Joan l'any 1382, una institució amb qui ja havia tingut tractes amb anterioritat quan fou nomenat procurador del puixant financer jueu Vidal Caravida per exigir deutes que li tenia el dispenser Perpinyà Blan: AHG, Gi-05, vol. 307, s.f., 1375/06/24; AHG, Gi-09, vol. 11, s.f., 1387/06/18; AHG, Gi-03, vol. 11, f. 120r, 1368/10/13. Un temps després també era cessionari d'una renda mixta que el donzell Bernat de Santmiquel cobrava del municipi de Girona: AMGi, I.3.3.1.1, llig. 6, f. 60r, 1379/12/19. A propòsit de la importància dels jueus (i ja al segle XV igualment dels conversos) en el món de la corredoria: Maria Isabel FALCÓN PÉREZ, «Notas sobre los corredores de comercio de Zaragoza en el siglo XV», *Aragón en la Edad Media. Estudios de Economía y Sociedad*, 6 (1984), pp. 175-207; Fabienne GUILLEN, «Les courtiers de commerce à Barcelone au XVe siècle», *Mélanges de la Casa de Velázquez*, 29/1 (1993), pp. 127-154, en especial pp. 131-133; Asunción BLASCO MARTÍNEZ, «Corredores de comercio judíos en Zaragoza (1300-1425)», *Anuario de Estudios Medievales*, 29 (1999), pp. 141-173.

[228] AMGi, 1.2.1, n. 9 , s.f., 1395/12/27.

1385 i 1386 se subhastaren regularment com la resta i d'acord amb el mateix calendari. Tot i això, val la pena tenir en compte d'altres circumstàncies.[229] Per una banda, documentem que la imposició dels porcells i anyells fou percebuda per gestió directa entre 1434 i 1436 coincidint amb el període de conversió de les exaccions sobre la carn en un impost per capitació. Semblantment, la imposició de la sal no fou venuda els anys 1412 i 1414, mentre que ens consta que la llevà un agent nomenat directament pels jurats l'any 1423 per falta de bones ofertes en la subhasta, un problema que degué persistir i que segurament en comportà la suspensió a finals de 1425, de manera que no es tornà a intentar arrendar fins l'any 1428. Llavors la iniciativa tampoc no reeixí més enllà d'uns quants mesos i, al capdavall, no recuperà la continuïtat fins a partir de 1434. Per una altra banda, ignorem qualsevol detall de què succeí amb la imposició dels porcells els anys 1398, 1410, 1416, 1419 i 1441 i amb la de la sal els anys 1413, 1416, 1417, 1419 i 1441.

Com hem vist, estem davant de les dues imposicions que s'adjudicaren a un preu més baix, deixant de banda els drets de pesos i mesures. Amb tot, resulta interessant constatar com s'invertí la tendència d'una i l'altra pels volts de 1417, quan l'exacció de la sal tendí a subhastar-se per un import lleugerament superior a la imposició dels porcells, a diferència del que havia succeït fins aleshores. En paral·lel a això, la mitjana d'arrendataris en els successius contractes fou similar en ambdós casos: es trobava en l'1,6 en la sal i en el 2,58 els porcells. De fet, força sovint només es registra un únic imposicioner que se'n feia càrrec (taula 5).

A propòsit del perfil d'aquests adjudicataris, és força variat, per bé que predominen els menestrals com en la majoria d'ingressos fiscals (en un 66,67 % la sal i un 53,29 % els porcells). A més, però, destaca una ocupació concreta en cadascuna de les imposicions que tractem ara. Pel que fa als animals menuts, veiem que hi ha un nombre considerable de carnissers al llarg de l'època analitzada, suposant un 12,5 % del global. A més, la majoria repetiren almenys una vegada en una adjudicació com ara Pere Masdevall, Joan Begudà i, en especial, Berenguer Domènec i el seu fill Narcís entre 1424 i 1443.[230] Quant a la sal, en canvi, veiem que s'hi vinculen diversos hostalers. Però constitueixen un 10,57 %, és a dir, una mica menys que els

[229] A. Reixach Sala, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1175-1186.

[230] Ja hem comentat el periple de Berenguer Domènec, que inclogué la inversió en força d'altres arrendaments a part dels animals menuts. A propòsit d'una àrea de pastures a la Manola, a prop de Pedret, que Berenguer arrendà amb regularitat a la dècada de 1430 i, en canvi, la implicació del seu fill Narcís en altres activitats prou diferents com el processament de pastell: AHG, Gi-02, vol. 179, f. 138r-v, 1434/12/22; AHG, Gi-01, vol. 421, s.f., 1440/10/17. El Joan Domènec carnisser i collidor del cabeçatge l'any 1432 devia ser un parent dels dos esmentats, encara que no en tenim cap prova documental.

carnissers en l'altra imposició menuda, alhora que tan sols es documenta un únic exemple de reiteració.[231] Encara que, en efecte, la relació dels carnissers amb el producte fiscalitzat sigui més evident que no pas entre els hostalers i la sal, sembla que confirma la tendència detectada en aquest sentit per una altra imposició de la part baixa en l'escala de preus com la del gra. Així mateix, la comparació entre les dues imposicions de creació més recent mostra que en algun moment puntual de principis del segle XV despertaren l'interès del patriciat local, a la pràctica, en tres o quatre exercicis en la dels porcells i tan sols en un en la de la sal.[232]

Pels aspectes posats en relleu, es dedueix fàcilment que en els exercicis concrets en què s'uniren més de dues persones per arrendar aquests drets, l'estructura interna dels capitals fou força equilibrada. Per exemple, la imposició dels porcells de l'any 1395 fou adjudicada per la suma de 660 s. i els arrendataris inicials, els germans Francesc I i Llorenç Estanyol, es reservaren un terç del global cadascun (és a dir 220 s.), mentre cedien el restant (400 s.) al peller Bernat Rolf (secundat per la seva esposa) i al peixater Ferrer d'Alls.[233] Respecte de la sal, veiem que l'any 1425 arrendà d'entrada l'impost l'escrivà Amador Viader per l'import de 800 s. i aquest acollí l'albadiner Pere Vinyes i el corredor Pere Jaume, que assumiren una quota de 300 s. cadascun, mentre Viader s'obligava pels 200 s. restants.[234]

Altres impostos indirectes: barres i drets de pesos i mesures

Encara que no estiguessin assignades a la caixa consagrada al pagament del deute censal, hi havia dues altres exaccions que, des de finals de la dècada de 1350, els jurats de Girona acostumaren a arrendar regularment: els drets de pesos i mesures i les barres. El producte de vendre temporalment la col·lecta d'aquests impostos a particulars es destinava a la clavaria controlada directament per l'executiu. De tota manera, la possibilitat d'adjudicar-se-la formava part com les imposicions dels negocis fiscals generats pel municipi. Per això, tots dos drets mereixen algunes consideracions.

---

[231] Ens referim, en concret, als hostalers Antoni Miró, a Ramon Casadavall, Pere Granell, Pere Ferrer al. Avellà, Pere Català i Jaume Llobet, que hi consten com a parçoners els anys 1406 i 1414. Val a dir, alhora, que tret de Ferrer i Català, els altres no registrem que intervinguessin en l'arrendament de cap més imposició.

[232] Quant als animals menuts, destaca la presència de Ramon I Sampsó l'any 1399 o la dels també patricis Pere I Castell, Pere II Sunyer i Pere I Santmartí els anys 1401, 1402 i 1403, respectivament. En relació amb la sal, sobresurt tan sols el propi Ramon I Sampsó l'any 1402.

[233] AMGi, 1.2.1, n. 9, s.f., 1394/12/27.

[234] AMGi, I.2.1, llig. 9, reg. 2, s.f., 1424/12/27.

Pel que fa a les barres, la seva aplicació estava condicionada a una llicència reial que calia anar renovant cada cert període.[235] Així i tot, des d'aproximadament 1358 fins a la fi del període estudiat és probable que es llevessin gairebé cada any, si bé per mitjà d'adjudicacions que, a diferència de les imposicions, sovint superaven un any natural, en especial després de 1400, moment en què també es repetiren força licitacions a «diners primers», és a dir que suposaven el pagament de l'import per part dels arrendataris abans que s'iniciés el període de la concessió. Així mateix, la col·lecta de les barres molt poques vegades s'encetà l'1 de gener, sinó que començà en moments molt diferents de l'any: a la segona meitat de la dècada de 1380, per exemple, durant el mes de maig, a la de 1390 el mes de novembre, i de 1407 a 1439 a principis del mes d'agost. Com ja hem apuntat, aquesta particularitat segurament tenia a veure amb el fet que els ingressos generats per les barres, tot i que el seu destí teòricament fos la reparació de camins o les obres públiques locals i s'orientessin durant el darrer terç del segle XIV a les muralles, en molts moments foren assignats a creditors del municipi o a ciutadans que havien fet bestretes en missatgeries i situacions similars.

Amb tot, si ens centrem únicament en el perfil dels grups d'arrendataris, constatem, d'entrada, que el seu nombre varià força (taula 5). Més enllà de les limitacions que plantegen les fonts emprades i el fet que en determinats anys només comptem amb referències indirectes, veiem tant exercicis en què hi havia només dos arrendataris o un de sol com alguns d'altres en què podien arribar a formar col·lectius de sis o set persones. En general, doncs, la mitjana, per bé que afectada per la discontinuïtat dels valors, se situa en 2,86. Igual que la majoria d'impostos, entre els adjudicataris predominaren els menestrals i els petits comerciants, representant els primers un 65,03 % del global, si bé comptant que no es pot considerar cap sector més estretament lligat amb l'objecte de l'exacció que la resta.

De tota manera, també destaquen anys en què intervingueren en l'arrendament de la barra prohoms de la mà major o rics mercaders, els quals signifiquen, respectivament, un 9,82 i un 12,88 %. La cronologia d'aquestes aparicions, però, presenta força diferències respecte de l'advertida per la imposició del vi o la farina. Per exemple, els personatges de més relleu no s'introduïren en els arrendaments durant els darrers anys de la dècada de 1370 coincidint amb la suspensió de pagaments de pensions de censals, sinó més aviat durant la primera meitat del decenni i en el crític bienni de 1374-1375. Alhora, al llarg de la dècada següent es registren a les acaballes, com ara l'any 1389 i, en especial, a les darreries del tres-cents, quan entre 1398 i

[235] A. REIXACH SALA, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1192-1200.

1401 el patrici Francesc II Santceloni «monopolitzà» l'exacció en les mateixes dates que demostrava un interès especial per regir la clavaria de les imposicions, entre d'altres funcions similars.[236] El propi Francesc II Santceloni tornà a arrendar les barres l'any 1410 i es convertí en el darrer membre de la mà major que ho feia dins de l'època investigada, llevat del cas de Ramon I Sampsó entre 1424 i 1429.

Al capdavall, un dels aspectes més interessants d'observar de les barres és que durant força etapes estigueren en mans de les principals companyies que identificarem en un proper epígraf. Sense anar més lluny, a les dècades de 1360, 1370 i 1390 moltes vegades foren controlades per gent afina a Ramon I de Bóixols, a la vegada que a partir de 1407 hi tingueren molta presència els germans Anglès o altres individus amb qui tendiren a associar-se com els teixidors Francesc i Bernat Oliver o el sabater Pere Vilar, al. Fullà (o a la inversa). A tall d'hipòtesi, ateses les característiques del sistema de recaptació dels impostos indirectes a la ciutat, seria congruent pensar que l'interès pels drets de barra estava vinculat al seu valor estratègic, és a dir, al fet que el dispositiu per llevar-los permetia supervisar l'entrada de mercaderies de tota mena a la ciutat, un aspecte cabdal per moltes imposicions com les del vi, el gra o els animals menuts. Així, adjudicar-se la barra potser contribuïa a millorar la rendibilitat en l'arrendament d'altres exaccions.

Una altra qüestió rellevant és que les barres constituïen un veritable node d'interessos creats. Des del moment que, com hem dit, força prestadors (no és clar els compradors de violaris i censals, els interessos dels quals havien de ser assumits per la clavaria de les imposicions) o gent diversa a qui el municipi havia de recompensar rebien la promesa de retorn amb una obligació especial sobre el producte de les barres, ells mateixos o gent propera es convertien en els candidats idonis per arrendar aquell impost i garantir el cobrament de les quantitats assignades. Entre d'altres moments, això pogué succeir en el tombant del decenni de 1380 al de 1390 amb alguns dels ciutadans més implicats en el procés d'emmurallament dels burgs de Sant Feliu i de Sant Pere de Galligants com ara Arnau II Ramada.[237] També ens en brinda

[236] De fet, tot i que no era gaire habitual que un prohom de la mà major com ell exercís aquest càrrec, Santceloni s'oferí personalment per administrar la tresoreria sense percebre cap salari a canvi: AMGi, I.1.1, n. 35, ff. 12v-14r, 1400/01/13. A més, coincidí que ell mateix actuava d'administrador i dipositari en el marc de la campanya de recuperació de jurisdiccions reials alienades dins del bisbat de Girona aleshores en curs: Ll. Verd, doc. 349 (1400/10/26); Maria Teresa FERRER I MALLOL, «El patrimoni reial i la recuperació dels senyorius jurisdiccionals en els estats catalano-aragonesos a la fi del segle XIV», *Anuario de Estudios Medievales*, 7 (1970-1971), pp. 351-491, concretament p. 392; AHG, Gi-01, vol. 261, f. 66v, 1401/01/27; AHG, Gi-06, vol. 93, f. 28v, 1401/02/28; AHG, Gi-09, vol. 31, f. 3v, 1401/05/30; AMGi, I.3.3.1.1, llig. 14, manual ordinari de P. Pinós, s.f., 1402/07/24.

[237] Arnau II Ramada actuà justament de clavari dels jurats quan formà part de l'executiu l'any 1390. Alhora, durant aquells anys gestionà juntament amb Bonanat I Cerir l'administració dedicada a les obres dels ravals esmentats i que precisament rebia bona part del producte de les barres: AMGi, I.2.1, n. 8, s.f.,

un bon exemple l'arrendament de la barra del bienni comprès entre 1426 i 1428. Fou adjudicada als hereus del patrici Joan Savall i, en entregar el preu pactat al clavari dels jurats, en deduïm un dels motius principals.[238] I és que se'ls consentia retenir-se 200 ll. de les 254 que devien atesa l'assignació que els jurats havien fet prèviament a Savall sobre aquella exacció a fi de remunerar-lo per la missatgeria a què havia acudit com a síndic de la ciutat a les Corts de Barcelona de 1421. En definitiva, sembla clar que l'arrendament se'ls havia concedit justament perquè aconseguissin recuperar aquella suma, i més veient que la vídua del difunt Joan Savall traspassà l'exacció a Ramon I Sampsó, que s'acabaria ocupant de la recaptació.

L'altre impost que tendí a revertir en la tresoreria administrada pel clavari dels jurats eren els drets de pesos i mesures, resultat d'una adquisició a càrrec de la universitat d'una petita part de les exaccions que tradicionalment havien format part del patrimoni reial. De fet, en orígens aquest dret sobre els instruments públics per pesar i mesurar estigué molt vinculat al mostassaf, però a patir de la dècada de 1370 passà a ser arrendat anualment pels jurats.[239] En efecte, gairebé sempre consta que l'adjudicació d'aquest dret fou pel període d'un any, excepte uns quants arrendaments per un bienni a la dècada de 1420. Alhora, però, al llarg de tot el període analitzat es tendí a iniciar-ne la col·lecta el dia 14 de febrer.

D'altra banda, cal dir que la sèrie restituïda presenta força més buits que la majoria d'imposicions. En destaca un d'important per la dècada de 1430. La raó principal d'això és que, en cas de no haver-se preservat el contracte de compra-venda *ad tempus* del dret a particulars, els imports pagats i els seus arrendataris només poden identificar-se indirectament en els llibres d'àpoques o els trasllats dels comptes dels clavaris dels jurats, tanmateix, és clar, sempre que aquests s'hagin conservat per l'exercici corresponent.[240]

Malgrat tot, les dades amb què compten posen en relleu que el dret de pesos i mesures acostumà a ser arrendat per una sola persona, circumstància previsible tenint en compte que els preus pagats foren els

1388/05/17; AMGi, I.2.1, n. 8, s.f., 1392/11/03, cancel·lat a 1393/11/05; AMGi, I.2.1, n. 8, s.f., 1393/11/01, cancel·lat a 1394/02/06.

238 AMGi, I.2.1, llig. 3bis, reg. 2, 1428/01/07.

239 A. Reixach Sala, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1187-1191.

240 Tot i que no es documenta cap conflicte derivat d'aquesta novetat, cal tenir en compte que a partir de l'any 1425, probablement en el marc de la relativa recuperació del patrimoni de la monarquia que aleshores s'estava produint, des de la batllia general de Catalunya es passà a arrendar de forma regular un dret conegut com el pes reial, el qual havia de tenir un àmbit de punció molt similar al dels drets de pesos i mesures controlat pel municipi: ACA, RP, MR, reg. 1045, f. 14r-v, 1425. En qualsevol cas, com a mínim a mig termini, no suposà la desaparició dels gravàmens que ens ocupen que revertien en la hisenda local.

més baixos de totes les adjudicacions que es duien a terme. Hi ha molt poques excepcions en què l'arrendatari no fos una única persona o, com a molt, comptés amb l'aval de la seva parella, de manera que la mitjana se situa en 1,11 (taula 5). Un d'aquests casos inusuals es trobaria en els exercicis de 1373 i 1375, quan s'adjudicaren l'exacció el draper Bernat Ribot i el paraire Joan Valldemia. Tot i això, hi ha força indicis que ho feren per tal de recuperar deutes que els tenia el govern municipal per armament que havien anat a adquirir per aquest a la ciutat de Barcelona.[241] Val a dir, a més, que també són els dos únics anys on apareixen figures diferents de la de menestrals, que assolien un 84,71% dins del global d'arrendataris. Al capdavall, la gran majoria, llevat d'algun causídic o corredor, procedien del món de l'artesanat, destacant oficis com el de boter o bosser, especialment en el primer cas, professions molt lligades a la fabricació d'instruments de mesura i que, si els separem del percentatge esmentat, constituïen un 50,82% del total. En definitiva, en el còmput global sobresurten tres habitants de la ciutat, Bartomeu Boter amb quatre participacions entre 1368 i 1384, el corredor Joan Cros amb tres més entre 1418 i 1426 i, principalment, el bosser Bernat Eimeric amb 26 participacions entre 1387 i 1421. El control d'aquest individu sobre el dret suggereix gairebé un procés de professionalització en la tasca d'afinar els pesos i mesures i posar-los a la disposició dels usuaris del mercat, fins al punt que en determinats exercicis l'arrendatari original acabava traspassant l'adjudicació a un d'aquests tres personatges.[242] Una tendència similar i de tanta continuïtat només s'observa pels llevadors (no necessàriament membres del grup arrendatari) de la imposició del vi a les dècades de 1420 i 1430.

En definitiva, les particularitats dels drets de barra i dels drets de pesos i mesures respecte de les imposicions consignades al deute censal també afecten en certa manera en el perfil dels col·lectius que se n'adjudicaren la percepció. Entre els arrendataris dels drets de barra, en grups de mida força variable, abunden els que cercaven explotar-ne el seu valor estratègic més que no pas el rendiment, així com les persones vinculades a les assignacions de deutes realitzades sobre aquesta font fiscal. Per contra, els drets de pesos i mesures implicaven tasques d'un únic individu i en què es detecta la perpetuació d'un petit col·lectiu que aparenta especialitzar-s'hi.

---

[241] AHG, Gi-07, vol. 53, s.f., 1375/12/15.

[242] Succeí, per exemple, l'any 1389, quan l'arrendament se l'adjudicà inicialment el verguer Guillem Cot, però el vengué de seguida a Bernat Eimeric, igual com féu el mercader Arnau II Campllong l'any 1400 o el menestral Francesc Arrufat l'any 1407. Sobre l'activitat de Bernat Eimeric com a bosser i les vendes que realitzà de bosses de pell: AHG, Gi-05, vol. 460, s.f., 1386/07/02.

Un balanç global dels arrendataris de les diverses exaccions

La revisió dels arrendataris dels diversos tipus d'imposicions ha posat en relleu uns quants trets comuns, però també força diferències. D'entrada, hi ha tendències generals com ara que, en la pràctica totalitat de casos, els arrendaments foren abordats per col·lectius i que, alhora, els seus membres pertanyien a franges socials i a mons professionals relativament dispars. Tot i això, si es tenen en compte totes les exaccions i el conjunt del període investigat, el perfil majoritari seria el de menestrals i petits comerciants de la ciutat de Girona. Els menestrals representen un 50,62 % de mitjana (un 62,58 % si hi sumem els especialitzats en el sector que afecta cada imposició) entre totes les imposicions arrendades, mentre que els mercaders (incloent-hi l'àmplia estratificació interna del sector) un 14,37 % (taula 5). Podem confirmar la mateixa tònica en una relació de les famílies amb més participació en les adjudicacions d'imposicions entre 1367 i 1443 (taula 6). Dins del conjunt global implicat en aquest àmbit que voreja els 450 grups familiars, n'identifiquem 27 que invertiren en 15 o més contractes en el decurs de diverses generacions que s'estenen al llarg del període tractat. I d'aquests la meitat eren famílies amb membres dedicats majoritàriament al sector de la pell (albadiners, blanquers, bossers, etc.) o del tèxtil (paraires, teixidors, pellers, etc.), així com a la redistribució de mercaderies a nivell local (hostalers i revenedors) o a oficis com el d'escrivà. Per consegüent, només hi ha un 18 % del total conformat per mercaders de certa envergadura (els Cerdà, Domingo, Anglès, Portell, Beuda) i tan sols quatre exemples de nissagues patrícies de la mà major (els Sampsó, Bóixols, Sunyer i Desvern).[243]

En síntesi, a diferència del que s'ha detectat en altres localitats com ara Barcelona o Cervera, no sembla que els comerciants, com a mínim els de les franges mitjana i alta de l'estament, i encara menys el patriciat copessin la compra dels impostos indirectes del municipi de Girona.[244] Tot i això, la

[243] És cert que si observem just per sota del llindar de 15 participacions que hem fixat per definir els arrendataris més habituals trobem algunes altres famílies destacades de la mà major com ara els Bordils i els Terrades (amb 14 cadascuna) o els Sarriera (13), però també de notaris i mercaders com els Tord (14) o de la mà menor com ara els petits comerciants Guic (13), els escrivans Ravat (14) i els blanquers Güell i Riba (14 i 12, respectivament) o els bossers Cerir (13). En definitiva, a mesura que baixem en el rànquing d'aparicions, la proporció, en essència, es manté.

[244] En altres territoris europeus com els Països Baixos els estudis duts a terme posen en relleu una realitat una mica diferent. Per exemple, a la ciutat flamenca de Gant, entre 1400 i 1455 més d'una quarta part dels arrendataris formaven part dels grups políticament més actius, ja que havien estat escollits una vegada o més per exercir magistratures urbanes. D'aquí que s'identifiqui la fiscalitat com a «chasse gardée de l'élite traditionnelle»: Marc BOONE, «Stratégies fiscales et financières des élites urbaines et de l'État bourguignon naissant dans l'ancien comté de Flandre (XIVe-XVIe siècle)», a *Actes des congrés de la Société des historiens médiévistes de l'enseignement supérieur public, 28e congrés*, Clarmont d'Alvèrnia, Publications de la Sorbonne, 1997, pp. 235-253, en especial pp. 241-242.

cronologia sempre és important en apreciacions d'aquest tenor i, tal com hem vist en l'anàlisi de cada exacció, es produïen canvis en el perfil dels imposicioners en funció de les distintes conjuntures.[245] Al marge d'aquesta evolució, però, hem constatat que el col·lectiu d'arrendataris presentava diferències depenent de cada tipus d'imposició.[246] Dit ara ràpidament, resulta evident que no era el mateix invertir en la col·lecta d'exaccions com la del vi o la carn amb aportacions quantioses que sumades donaven peu a capitals molts respectables que assumir la percepció d'un impost menor en què es requerien menys esforços financers. Per això és lògic que uns actors i altres no fossin exactament iguals ni es combinessin de la mateixa manera. En suma, considerem bàsics en aquest sentit dos trets dels diferents conjunts de gravàmens: el seu valor o rendibilitat en ser percebuts i els costos inherents a la tasca de col·lectar-los. Per contra, s'entreveu menys rellevant la naturalesa exacta dels productes fiscalitzats.

Pel que fa al primer element, hem vist que el valor de cada impost a l'hora de ser subhastat estava directament relacionat amb el rendiment que n'esperava obtenir tant l'administració en cedir-ne temporalment la col·lecta com els particulars que hi estaven interessats. Per conseqüent, aquests imports condicionaven el volum de les inversions i, en general doncs, les dimensions dels col·lectius arrendataris. Així, es nota força concordança entre el rànquing d'exaccions d'acord amb el preu que de mitjana se'n pagà i el nombre també habitual d'imposicioners: l'impost del vi mobilitzà els grups més nombrosos, d'entorn a 10 persones, mentre que els de la farina i la carn implicaren entre cinc o sis persones, el de les mercaderies entorn a cinc, el del peix entre tres i quatre, els del gra i els honors entre dues i tres i, en darrer lloc, les imposicions dels porcells i de la sal, dues i de vegades només una sola. Tot això, però, deixant al marge el cas molt més variable de les barres (taula 5).

En paral·lel, per tal com l'arrendament d'imposicions més cares exigia la suma de més esforços, les desigualtats entre socis i les respectives inversions acostumaven a incrementar-se en els col·lectius més nombrosos i, en

[245] A tall de mostra, a Cervera durant l'etapa compresa entre 1337 i 1395 el 60 % de persones de qui es coneix la professió eren mercaders i abunden especialment en les imposicions del safrà i del vi. Tot i això, es constata una minva de la seva importància a partir de 1379: M. TURULL RUBINAT, *La configuració jurídica del municipi baix-medieval*, pp. 452-455. En el cas de Barcelona, en una anàlisi que abraça el període entre aproximadament 1357 i 1460, es copsa que d'una preponderància molt marcada de comerciants entre aproximadament 1370 i 1375 es passà a una eclosió d'oficis pels volts de 1400 i a un declivi considerable dels mercaders a la vetlla de la Guerra Civil catalana: J. BROUSSOLLE, «Les impositions municipales de Barcelone», pp. 121-126.

[246] És en aquesta línia que J. Morelló intueix una separació clara entre els inversors de les imposicions de major rendiment i els inversors de les de rendiment menor, destacant en el primer cas els mercaders o l'elit local, i en el segon, grups més amplis, inclosa la menestralia. En general, però, el protagonisme dels homes d'ofici a les viles de Valls i Reus s'anà diluint al llarg del quatre-cents: J. MORELLÓ BAGET, *Fiscalitat i deute públic*, pp. 563-564. Com desgranarem, en el cas de Girona no sembla tan clara la dicotomia.

general, menys homogenis des d'un punt de vista socioeconòmic. De tota manera, aquesta distància que en ocasions s'obria entre arrendataris que es retenien una porció molt important del capital global i altres parçoners amb quotes de participació més limitades es tendia a accentuar no només pel valor de la concessió en si, sinó com a conseqüència del fet que patricis i prohoms destacats mostressin un interès especial per invertir-hi quan, en realitat, això no era en cap cas una pràctica habitual.

Al mateix temps, les condicions específiques de cada imposició a l'hora de recaptar el conjunt de gravàmens que englobava també incidien en les dimensions dels grups d'arrendataris i el seu perfil. Com hem vist, les exaccions que se centraven en diferents fases del consum i el comerç de productes alimentaris bàsics com el vi, la carn o la farina implicaven la participació d'un ventall ampli d'agents. I és que no tan sols era necessari reunir quantitats importants per aconseguir-ne l'adjudicació de la col·lecta, sinó que, donat el volum de les sumes de moneda manejades, feia falta articular una estructura mínima de gestió de la pecúnia recaptada i, en especial, mecanismes de control de les operacions objecte de fiscalització per assegurar la viabilitat de la inversió. La necessitat de supervisar tots els canals de circulació i àmbits de punció existents possiblement expliqui, com ja hem suggerit, la presència de forans, és a dir, d'habitants de parròquies de la rodalia de Girona, sobretot en impostos com el del vi o el de la farina.

Finalment, la naturalesa de l'objecte fiscalitzat, és a dir, dels productes concrets gravats per una imposició determinada no incidia de manera especial en la identitat dels arrendataris. Comptat i debut, tan sols hem detectat certa coincidència en imposicions de la franja menys rendible com ara la del gra, on abundaven els hostalers o revenedors, i, en menor mesura, en la del peix, amb uns quants peixaters. Constitueix una situació més específica la dels impostos sobre les operacions immobiliàries i productes financers amb una gran presència d'escrivans.

Sembla que hi ha dues raons fonamentals per explicar les darreres constatacions. En primer terme, tal com hem dit, en l'arrendament d'imposicions, sobretot les més rendibles, pesava molt l'aspecte financer i el fet que sovint es convertia en una possibilitat d'inversió prou lucrativa. En resum, parafrasejant el que conclou J. V. García Marsilla per la ciutat de València, les imposicions eren negocis d'altra volada i, en conseqüència, no necessàriament implicaven professionals del sector.[247]

En relació amb això, com en tota la resta de negocis fiscals lligats a administracions públiques, cal insistir en una idea ja repetida: l'activitat dels

[247] J. V. García Marsilla, «La *sisa de la carn*», p. 97. Com indica el mateix autor, la realitat podia diferir una mica en aquest sentit en poblacions de dimensions menors.

que hi participaren s'ha d'emmarcar en un context més ampli d'oportunitats de negoci i inversió. Al capdavall, els gironins que arrendaren imposicions eren, per damunt de tot, operadors econòmiques que diversificaven els seus afers, i, de la mateixa manera que molts combinaven el comerç de diferents productes o de vegades més d'una dedicació professional, no tendien a centrar-se en la fiscalitat d'un únic producte. Ho veiem amb força claredat en les famílies més actives en els arrendaments i la manera com distribuïren les participacions entre moltes de les distintes exaccions (taula 6). Aquest comportament s'emmirallava en la diversificació d'estratègies que duia a terme la gran majoria d'aquests actors en la seva activitat privada.

Poden acabar d'il·lustrar-nos-ho un parell d'exemples potser massa simples i aïllats, encara que simptomàtics del que intentem plantejar. Ferrer d'Alls, un dels peixaters que apareix amb més assiduïtat en els arrendaments de la imposició del peix a les dècades de 1370 i 1380, no només comercià amb aquest producte, sinó que també tenia interessos manifestos en un aliment en teoria antagònic com la carn, ja que s'associà per explotar ramats de bestiar.[248] Més enllà dels productes alimentaris, tal com ja hem comentat, les primeres matèries o els articles manufacturats amb què es comercia encara podien ser més diversos. Així, l'albadiner Pere Serra, un dels menestrals que destacà, juntament amb els seus parents Bernat i Ramon (que exercien el mateix ofici) en l'adjudicació de la imposició de les mercaderies, però també del vi, el peix o els animals menuts, es movia en diferents esferes: en principi es dedicava a la manufactura de pells i acceptà aprenents per formar joves en aquell ram, encara que, al mateix temps, sabem que vengué pastell a mercaders menorquins i també llana a alguns intermediaris, entre força d'altres materials.[249] Les estratègies de diversificació en l'àmbit comercial o professional tenien, doncs, la seva rèplica en l'adjudicació d'impostos del govern local.

Les relacions travades en l'arrendament d'imposicions

Fos com fos, un element fonamental en la participació en els negocis fiscals del municipi a través de l'arrendament d'imposicions era el seu component col·lectiu. A diferència d'altres vies com la concertació de préstecs o

[248] Pel que fa a les societats per comerciar amb peix fresc en què participà: vegeu nota 211 (capítol 3). Quant al mercadeig amb caps de bestiar: AHG, Gi-07, vol. 18, ff. 61v-62r, 1379/08/07; AHG, Gi-10, vol. 35, ff. 20v-21r, 1390/02/10. Es tractava de ramats de bous i eugues, per la qual cosa, potser no se'n pretenia extreure carn, sinó emprar com a animals de tir. De tota manera, hi hauria força contrast entre els productes en què centrà unes societats i les altres.

[249] Sobre aquest individu vegeu nota 72 (capítol 2). D'acord amb la seva professió, Serra residia al carrer dels albadiners: AHG, Gi-06, vol. 124, s.f., 1412/01/05. D'altra banda, participà en l'arrendament de rendes de l'Almoina del Pa de la seu en més d'una ocasió: AHG, Gi-02, vol. 89, ff. 4r-5r, 1402/11/18.

la compra de censals, el fet d'arrendar una imposició, en especial les més rendibles i per tant més valorades, acostumava a implicar l'associació amb altres persones. En aquest sentit, hauríem d'analitzar la forma com s'organitzaren els participants en l'adjudicació d'imposicions a la ciutat de Girona des de diversos punts de vista. En primer lloc, caldria reflexionar sobre el moment que s'articulaven els grups de co-arrendataris i si necessàriament hi havia relacions preexistents o no. En cas que sí, hauríem d'intentar distingir entre diferents tipus de lligams previs, el grau de formalització que havien assolit i la seva incidència en l'accés als negocis de la fiscalitat municipal. Així mateix, faria falta comprovar la continuïtat en el temps d'aquestes agrupacions des del primer moment que es fan visibles.

A l'hora de rastrejar vincles entre els participants en un mateix contracte d'arrendament cal recordar que els únics documents que ens informen de la co-participació són les actes de venda per part dels regidors del dret de cobrar cada imposició durant un any i, en els casos que s'arribaren a escripturar i ens han pervingut, els reconeixements entre els diferents socis de les parts que corresponien a cadascú del capital total, i, eventualment, documents d'admissió de nous inversors. També hem de tenir present que, si no es precisa el contrari, quan ens referim a coparticipació no contemplem hipotètiques distincions entre arrendataris principals i fermancers.

En coherència amb això darrer i seguint les prevencions d'alguns autors que han analitzat les finances municipals d'altres territoris peninsulars, podem pensar, d'entrada, en grups de financers o d'operadors econòmics i no forçosament en companyies plenament consolidades i amb una entitat jurídica definida.[250] El model d'associació per arrendar ingressos fiscals devia trobar-se en les companyies i societats constituïdes en l'àmbit mercantil.[251] I, així doncs, trobem alguns exemples de col·lectius de co-arrendataris que adquiriren força complexitat respecte de les estructures de percepció de l'impost i de repartiment de dividends entre els parçoners. Tot i això, molt probablement no foren els casos més freqüents ni els que constituïren la norma general. D'aquí que comencem aquesta anàlisi pels exemples d'agrupacions més modestes i acabem amb les companyies de dimensions majors articulades entorn de les imposicions del vi o de la carn.

---

[250] J. A. Jara Fuente, «Élites y grupos financieros en las ciudades castellanas», pp. 119-122.

[251] Vegeu sobre les companyies i societats mercantils en l'àmbit català i valencià: Núria Coll Julià, «Compañías mercantiles barcelonesas del siglo xiv y su estrato familiar», *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols*, 9 (1981), pp. 27-104; A. García Sanz, J. M. Madurell Marimon, *Societats mercantils a Barcelona*, vol. II; E. Cruselles Gómez, *Los mercaderes de Valencia*, pp. 101-168. Concretament respecte de la hipòtesi que les companyies mercantils serviren de model per a les companyies financeres: Ágata Ortega Cera, «Estrategias, dinero y poder. Compañías financieras castellanas a finales de la Edad Media: una primera propuesta metodológica», a J. A. Bonachía Hernando, D. Carvajal de la Vega (eds.), *Los negocios del hombre*, pp. 261-286.

Així, una de les estratègies més freqüents per embarcar-se en l'empresa d'arrendar imposicions passava per l'aliança amb parents.[252] Se'n poden documentar diversos exemples aïllats. A tall de mostra, l'escrivà Narcís Portell, per adjudicar-se la imposició de la farina de l'any 1388, es recolzà, entre d'altres companys, amb el seu cunyat, el mercader Jaume Draper (segon marit d'una seva germana), i l'oncle d'una seva esposa, el notari Bernat de Dons. Al seu torn, un germà del propi Narcís Portell, Narcís Huguet Portell, intervingué en una extensa companyia per a la percepció de la imposició del vi de l'any 1406 en què també es trobava el seu consogre, el mercader Bernat Teixidor. El propi Bernat Teixidor, a més, en la imposició de la carn de 1414 i en la de la farina de l'any següent, tingué entre altres socis un dels seus gendres, Francesc II de la Via. Sense aquestes vinculacions, d'altra banda, difícilment s'explicaria la participació esporàdica de clergues en els grups d'inversors en imposicions, tal com hem vist amb els casos de Narcís Conill i Mateu Salort.

Busquem, però, exemples amb més continuïtat en el temps. En aquest sentit, el draper Pere Olivella establí contactes amb diferents parents en unes quantes de les set ocasions que invertí en la col·lecta d'impostos municipals. Primer, l'any 1372, formà part d'un dels col·lectius més amplis que assumí mai la percepció de la imposició de les mercaderies i hi coincidí amb el seu sogre, el pelleter Francesc Paratge. L'any 1405, en la concessió d'un anadiment d'1 d. sobre la lliura de carn uní esforços amb un seu nebot, el mercader Miquel Santacília, i amb el seu gendre, el també mercader Joan II Rovira. Un any després, per contra, un dels co-arrendataris era l'apotecari Joan Ribot, el qui, al cap d'un parell de dècades, esdevindria gendre d'Olivella en el moment que Rovira morí i la seva esposa, filla de l'individu que ens ocupa, s'hi casà en segones noces.[253] En efecte, s'adverteixen tant lligams amb consanguinis com amb parents polítics. També il·lustren la segona possibilitat l'albadiner Joan Lapart i els seus germanastres, el barber Nicolau Casesnoves i el paraire Pere Casesnoves, fills d'un segon matrimoni

[252] En efecte, la importància dels vincles familiars ha estat remarcada per alguns dels estudis dedicats a municipis del regne de València, com ara: R. NARBONA VIZCAÍNO, «Finanzas municipales y patriciado urbano», pp. 507-409; José Ramon HINOJOSA MONTALVO, Juan Antonio BARRIO BARRIO, «Las sisas en la Gobernación de Orihuela durante la Baja Edad Media», *Anuario de Estudios Medievales,* 22 (1992), pp. 535-579, en especial pp. 546-549.

[253] A propòsit dels successius lligams de parentiu: AHG, Gi-07, vol. 18, ff. 1v-2r, 1379/05/08; AHG, Gi-10, vol. 44, ff. 49v-50r, 1400/10/14; AHG, Gi-02, vol. 154, ff. 55v-56v, 1427/09/19; AHG, Gi-10, vol. 76, s.f., 1429/09/03. Val a dir que Pere Olivella i Ponç Santacília, cunyat seu i pare de Miquel Santacília que esmentem aquí ja contragueren a principis dels 1370 una societat de draperia: AHG, Gi-01, vol. 190, f. 17r-v, 1371/07/21. I és possible que Pere Olivella i el seu nebot Miquel haguessin continuat alguna mena de negoci plegats, ja que apareixen en més d'una ocasió assumint conjuntament procures d'altres conciutadans o adquirint censals: AHG, Gi-09, vol. 26, ff. 36v-37v, 1396/04/07; AHG, Gi-09, vol. 25, ff. 182v-184v, 1396/10/01.

de la mare del primer amb l'albadiner Ramon Casesnoves: actuaren tots tres en la col·lecta d'imposicions i en la de rendes de la seu catedralícia i de l'abadia secular de Sant Feliu de Girona.[254]

Malgrat tot, el cas paradigmàtic el trobem justament en el grup familiar amb més aparicions en aquest àmbit al llarg del període estudiat, els germans Pere II, Francesc i Llorenç Estanyol, tots tres fills del bosser Pere I Estanyol. Al llarg de les 76 participacions que se'n registren entre 1367 i 1400, en més d'una dotzena d'ocasions invertiren en la mateixa operació Pere i Francesc; fins a set ocasions tots tres, és a dir, els dos esmentats i Llorenç (destacant l'arrendament simultani de 1396 de la carn, el peix i les mercaderies, a més del vi pel període 1396/09-1397/09); mentre que Llorenç i Francesc I coincidiren tres cops. No cal dir que en molts casos hi havia més socis o els mateixos germans es recolzaven en més gent afina.[255]

Així mateix, una altra família amb una presència destacada en la fiscalitat indirecta de la hisenda gironina, els mercaders Cerdà, presenta molts exemples similars. D'entre la seixantena d'actuacions que acumularen al llarg de tres generacions entre aproximadament 1380 i 1430, Berenguer Cerdà i el seu fill Pere s'associaren vuit vegades. Així mateix, uns quants d'aquests cops i alguns més ho feren amb dos altres parents polítics: en especial amb Pere II Costa, un escrivà casat amb una filla de Berenguer i, per tant, cunyat de Pere, i, més puntualment, amb Narcís Julià, un draper germà de l'esposa del mateix Pere, o sigui que igualment cunyat d'aquest. No ens consta que Berenguer i el seu fill Pere Cerdà tinguessin cap negoci conjunt amb Costa i Julià, a diferència de la societat que havien pactat per a un obrador de draperia i que els acabà conduint a fortes disputes.[256] Tot i això, almenys amb Julià (així com amb l'hostaler Francesc Guic, la relació amb el qual desconeixem si bé apareix encara més sovint en les concessions d'imposicions vinculades als Cerdà), participaren també en l'arrendament dels

[254] AHG, Gi-10, vol. 44, ff. 58v-59v, 1400/10/25; AHG, Gi-05, vol. 465, s.f., 1432/06/29; AHG, Gi-07, vol. 87, s.f., 1425/05/12; AHG, Gi-03, vol. 67, s.f., 1423/05/28. Pel que fa a les imposicions, coincidiren exactament en una extensa companyia per a l'arrendament de la imposició del vi del bienni 1425-1426: A. Reixach Sala, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1097-1114.

[255] A tall de mostra, Francesc I Estanyol, l'any 1369, havia contret una societat amb altres bossers per obrir una botiga a Barcelona que complementaria un altre establiment dedicat al comerç de cuir a la ciutat de l'Onyar: AHG, Gi-10, vol. 18, s.f., 1369/08/08. I amb alguns d'aquests socis, com ara Bernat Albert, co-arrendà imposicions els anys 1372 i 1392. Tot i això, com veurem més endavant, una de les relacions més decisives dels Estanyol en la participació en les finances locals fou la mantinguda amb la família Bóixols.

[256] Hagueren de nomenar àrbitres per resoldre-les i un d'ells fou justament Pere II Costa: AHG, Gi-09, vol. 24, ff. 81v-82r, 1395/03/08. L'afer encara devia cuejar l'any 1401 quan Pere Cerdà seguia enfrontat amb el seu pare, però també amb el seu germà Joan i el seu germanastre Miquel: AMGi, I.3.3.1.1, llig. 13, reg. 2, s.f., 1401/03/19. Cal destacar, a més, que la societat que s'esmenta que tingueren Berenguer i Pere Cerdà s'identifica com a destinada a un obrador de draperia i, també explícitament, a la compra de rendes i d'imposicions.

drets que tenia la pabordia de Maig de la seu de Girona a les afores de la ciutat, una prebenda que justament aleshores ocupava un clergue fill homònim de Berenguer.[257]

Seguint la traça de l'esmentat Francesc Guic podem constatar, d'altra banda, que en un mateix col·lectiu arrendatari de vegades coexistien diferents grups familiars. Així, en un arrendament en què l'hostaler que ens ocupa s'associà amb Berenguer i Pere Cerdà, en concret el de la imposició del vi de l'any 1390, Guic cedí una part de la seva quota a un oncle de la seva esposa, el peixater Francesc Madrenes, al. Baraiot, de la vila de Sant Feliu de Guíxols.[258]

En el terreny del parentiu entre arrendataris mereix una menció especial la presència d'esposes dels imposicioners en el contracte d'adjudicació. En tot el conjunt d'exaccions és força habitual que les mullers dels parçoners s'obliguessin amb el seu marit: suposen de mitjana un considerable 12,93 dins del conjunt d'exaccions licitades. Així mateix, això sembla més freqüent en inversors de perfil modest que emprengueren la col·lecta amb uns pocs socis que no pas en actors més preeminents, encara que, des d'un punt de vista global, tinguin un pes destacat en totes les imposicions (taula 5). De fet, tot i els dubtes que ja hem exposat per la figura dels fermancers i si es limitaven a avalar els arrendataris principals o, en canvi, tenien també una quota en el capital, en el cas de les esposes sembla clar que el seu paper consistia simplement a reforçar les garanties presentades pels respectius marits. S'ha plantejat també així per altres regnes hispànics, encara que en el context català caldria aprofundir en una qüestió de fons per interpretar-ho millor: les especificitats i implicacions del règim matrimonial en les operacions creditícies i financeres en general.[259]

D'aquesta manera, respecte d'arrendatàries femenines, tan sols tenim notícies de dones vídues que invertien amb capitals propis i, encara, normalment acompanyant fills menors o altres parents.[260] Alguns dels pocs exemples en què actuaren individualment són, doncs, el de Sibil·la, vídua de Bernat II Sampsó, en la imposició de la carn de 1405; el de Blanca, vídua del

[257] AHG, Gi-11, vol. 16, ff. 11v-12r, 1395/07/03.

[258] AHG, Gi-09, vol. 17, s.f., 1390/05/24.

[259] Sense anar més lluny, la fermança per part de l'esposa es documenta en ciutats com Múrcia en cas que els arrendataris fossin cristians i s'ha considerat que d'aquesta forma quedaven hipotecats a la promesa tots els béns de la parella: D. Menjot, *Fiscalidad y sociedad*, p. 73. També s'ha detectat a la població andalusa de Carmona: A. Collantes de Terán, «Arrendatarios de rentas públicas», p. 334. Per donar només un parell de referències sobre el complex tema del matrimoni a la Catalunya medieval: Jesús Lalinde Abadia, «Los pactos matrimoniales catalanes», *Anuario de Historia de Derecho Español*, XXXII (1962), pp. 133-266; L. Donat Pérez, X. Marcó Masferrer, P. Orti Gost, «Els contractes matrimonials a la Catalunya medieval», pp. 19-46.

[260] Es conclou el mateix per les viles de Valls i Reus: J. Morelló Baget, *Fiscalitat i deute públic*, p. 557.

paraire Bernat Cebrià, en la imposició de la farina de l'any 1396; o el de la vídua de l'hostaler Jaume Llobet en la imposició de la sal l'any 1414.[261] Ja rodejades d'altres parents, tenim el cas de la mare del peller Pere Salort o el de Caterina, vídua del sastre Berenguer Llull, que participà en la mateixa companyia que el fill d'ambdós, el cirurgià Joan Llull l'any 1402. Més il·lustratiu resulta l'exemple de Francesca, vídua del mercader Francesc Trilla que en la mateixa transacció (la imposició de la farina de 1401) hagué de consentir l'obligació que contreia el seu fill Pere, possiblement perquè feia poc que el pare acabava de morir i es trobava encara en tràmit algun aspecte de l'herència.[262]

Fos com fos, el que és clar és que la cerca de suports amb parents a l'hora de planificar l'empresa de licitar en la subhasta d'imposicions no constituïa una pràctica restringida a menestrals o a petits comerciants de recursos escassos, ja que també es pot rastrejar en els anys que les grans famílies de la mà major hi intervingueren. Podem comprovar-ho en dues de les que més participaren en aquest negoci en l'època estudiada: els Sunyer i els Desvern. Pel que fa a la primera nissaga, per exemple, a les dècades de 1370 i 1380 Pere I Sunyer coincidí alguna vegada amb el seu oncle Pere III Bell-lloc i tant Pere I com el seu nebot Pere Guillem I Sunyer amb el pare o el germà de la vídua de Guillem III Sunyer, germà de Pere I i pare de Pere Guillem I, el banquer Ramon I Medir i Joan, fill d'aquest, és a dir parents indirectes de Pere I, per bé que avi i oncle, respectivament, del jove orfe Pere Guillem I. Semblantment, Pere II Desvern, durant la sèrie d'adjudicacions en què prengué part entre 1370 i 1387, es trobà associat amb els seus cunyats, ambdós homes de lleis, Guillem II Santmartí i Pere Badia, germans de les successives esposes que tingué (a banda de Guillem Badia, sogre seu amb motiu d'aquestes segones noces). El primogènit de l'esmentat, Pere III Desvern, també interactuà amb un seu cunyat, Bernat IV Sarriera, entre d'altres parçoners de condició molt diversa. Un nebot de Pere III Desvern, en canvi, co-arrendà un parell d'imposicions entre 1423 i 1425 amb el seu padrastre Francesc I de Segurioles, encara que també en el marc d'una extensa companyia.

Certament, cal subratllar aquest últim aspecte; això és que en pràcticament tots els exemples que acabem d'al·ludir tant a propòsit de ciutadans

[261] Fos com fos, almenys en el cas de la vídua de Sampsó, descendent de la família Guerau (era germana del llicenciat en lleis Joan Guerau) i, alhora, hereva dels Rafart per part de mare, indiscutiblement comptava amb un patrimoni propi important: AHG, Gi-05, vol. 326, ff. 51v-54r, 1384/06/30. Pel que fa al seu darrer testament, que en dóna fe, a més, de la seva longevitat, mentre havia emergit en el panorama local la figura d'un dels seus fills, Ramon I Sampsó: C. Pergamins, vol. II, doc. 799 (1424/05/09).

[262] Val a dir que en el mateix contracte, Francesca, l'esposa de Pere I Castell, malgrat no ser vídua, autoritzava la signatura del seu fill que probablement encara era un infant de pocs anys: AHG, Gi-06, vol. 123, s.f., 1411/01/21.

honrats com de mercaders i menestrals, les relacions de parentesc entre alguns imposicioners emergeixen enmig d'altres membres del grup amb els quals, en principi, no mantenen vincles d'aquest tipus. Per consegüent, en especial en les imposicions que requerien inversions majors i eren assumides per companyies prou heterogènies, no és possible justificar (ni valdria la pena cercar) lligams de parentiu entre tots els parçoners.

Fet i fet, l'associació amb parents no constitueix l'única fórmula detectada i els casos assenyalats potser tampoc representen cap percentatge significatiu dins del conjunt global de companyies arrendatàries. En certes situacions es mostra igualment usual la inversió conjunta entre col·legues de professió. Per exemple, el blanquer Ramon Figuera, que apareix en l'arrendament de quatre imposicions distintes entre 1384 i 1421, invertí en els mateixos contractes que dos parents com eren el blanquer Pere Figuera, fill seu, i el draper Joan I Padrés, consogre seu, en una ocasió amb cadascú, mentre que en dues situacions prèvies s'interrelacionà amb col·legues d'ofici o del mateix ram de la pell com eren el bosser Francesc Cerir i els blanquers Francesc Mor, Arnau II Ramada, Ponç I Arnau, Bernat Mir, Pere Vilar al. Fullà i Bernat Casesnoves. I això comptant, a més, que amb la majoria d'aquests darrers eren veïns del burg de Sant Pere de Galligants i es veié impel·lit a coordinar-s'hi pel finançament de les muralles del barri entorn a 1380.[263]

És cert que en algunes adjudicacions s'acumularen practicants d'un mateix ofici, com ara l'exemple ja adduït de la imposició de la carn de l'any 1377 assumida tan sols per tres carnissers, o el de diverses adjudicacions de la imposició de les mercaderies a les dècades de 1370 i 1380. Quant a aquestes últimes, foren molt recurrents els bossers, els albadiners i els blanquers, però la nòmina de socis no es limità al sector del cuir. Per exemple, en un dels col·lectius arrendataris més nombrosos, el de 1372, hi havia els albadiners Pere Serra, Ferrer I Comelles, Francesc I Estanyol i Guillem Bosc, els pellissers Francesc Paratge i Miquel II Vilar, el blanquer Nicolau Vilossa, el bosser Bernat Albert i l'assaonador Guillem Pagès, a més de Guillem Parellades, possiblement també vinculat a la manufactura de la pell. De tota manera, coexistiren amb els pellers Pere Rupià i Pere Gener, el tintorer Pere Llombard, els ferrers Bonanat Arloví, Bernat de Suïbes i Ramon Bofill, el fuster Francesc Baldoví i els comerciants Pere Olivella i Bonanat Camplong, a més de l'escrivà Francesc Bas. És cert que alguns d'aquests que eren

[263] Pel que fa al parentiu amb Pere Figuera i Joan I Padrés, respectivament: AHG, Gi-06, vol. 136, s.f., 1414/11/17; AHG, Gi-01, vol. 369, f. 8r-v, 1416/07/03. Quant al veïnatge amb altres blanquers, com Ramada o Casesnoves, al burg de Sant Pere de Galligants: AHG, Gi-07, vol. 64, s.f., 1390/03/10; AHG, Gi-09, vol. 21, f. 184v, 1393/07/01. Val a dir, d'altra banda, que la relació de Ramon amb el seu fill Pere també es féu extensiva en el terreny professional i ambdós participaren activament en la redistribució de cuiram entre altres menestrals de la demarcació gironina: AHG, Gi-06, vol. 156, s.f., 1424/12/01.

col·legues de professió mantenien certa relació al marge de l'ofici i de l'hipotètic parentiu.[264] Amb tot, les companyies arrendatàries que integraven membres d'un únic ofici constituïen, com hem vist, una excepció, de manera que els lligams professionals podien donar-se entre imposicioners, però normalment sempre al costat de vinculacions d'altra mena.

En aquest sentit, seria interessant enfocar la qüestió a la inversa i veure si les societats mercantils o les constituïdes per a la gestió de negocis o tallers manufacturers al llarg de l'època analitzada tingueren una incidència important en l'arrendament d'imposicions. Dit d'una altra manera, cal examinar si persones que registrem com a socis per alguna d'aquestes raons també tendiren a participar de forma coordinada en la subhasta d'exaccions del municipi i, sobretot, si sempre que ho feren comptaren les unes amb les altres o, en canvi, es recolzaren en gent afina aliena a aquestes estructures empresarials. Revisat el centenar de societats que hem localitzat a la documentació notarial entre aproximadament 1350 i 1450, veiem tan sols quatre exemples que s'ajusten més o menys a la situació plantejada, és a dir, en els quals dos companys d'una societat mercantil coadjuvaren de manera significativa en l'àmbit de les imposicions. En primer terme, tenim la societat «super officio draperie et usu mercandi» contreta l'any 1377 per la vídua de Ferrer de Segurioles, la del jurista Bernat Malarç, Narcís Gornall i el mercader Jaume Draper.[265] Veiem que Narcís Gornall invertí en quatre contractes entorn a aquella data i en un coincidí amb Bernat Malarç quan encara era viu, mentre que en l'altre amb Jaume Draper.[266] Per contra, no tenim constància que cap de les dues viudes s'impliqués amb la fiscalitat indirecta del municipi.

Podem veure una altra mostra del fenomen a propòsit dels Portell, una de les famílies de mercaders amb un paper més destacat en l'adjudicació d'imposicions, juntament amb els Anglès, també comerciants molt actius en aquest camp, i amb el botiguer Pere Berenguer Joan Moles, que era cunyat d'aquests darrers. D'entrada, documentem que el draper Antoni Portell, l'any 1420, havia format una societat amb Joan I Anglès i amb l'esmentat

[264] Per exemple, el pellisser Francesc Paratge nomenà marmessor seu Miquel I Vilar en dos testaments que dictà sense que documentem que fossin parents: AHG, Gi-01, vol. 96, ff. 85v-89r, 1371/07/30; AHG, Gi-05, vol. 436, f. 14r-v, 1393/03/13. D'altra banda, els albadiners Guillem Bosc i Pere Serra operaren conjuntament en algun transacció creditícia, cosa que possiblement responia a relacions comercials prèvies en l'àmbit del cuir: AHG, Gi-05, vol. 413, s.f., 1384/07/19. De fet, Guillem Bosc tornà a rodejar-se de col·legues de professió en l'arrendament de la imposició de les mercaderies de l'any 1382, amb una gran presència del ram de la pell també. I documentem que amb alguns d'aquests que co-arrendà l'impost, com ara els albadiners Jaume Comelles i Berenguer Casadellà, també uní esforços per importar càrregues de forment l'any 1383, possiblement en el context del paper creixent de les corporacions d'ofici en l'abastament frumentari a finals del tres-cents: AHG, Gi-05, vol. 411, s.f., 1383/12/03.

[265] AHG, Gi-04, vol. 48, f. 5v, 1380/06/19.

[266] A. Reixach Sala, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1097-1113, 1146-1154.

Pere Berenguer Joan Moles.[267] Antoni Portell invertí en cinc exaccions entre 1406 i 1429, especialment en les que gravaven el consum i comerç de vi. I un parell de cops, enmig d'extenses companyies, coincidí amb Joan I Anglès i amb Joan II, fill d'aquest, i en un altre amb els seus germans Nicolau i Jaume. No ho féu mai, però, amb Pere Berenguer Joan Moles.[268]

La possibilitat de coparticipar en les imposicions amb un o més dels socis comercials encara que no amb tota la resta reapareix en el cas de la societat mercantil que formaren l'any 1418 el patrici Pere III Desvern, el llicenciat en lleis de la mà major Joan Savall i el teixidor de draps de llana Bernat Oliver.[269] Mentre que Joan Savall no ens consta que intervingués en cap arrendament (més enllà de la vinculació dels seus hereus amb els drets de barra de 1426-1428), Pere III Desvern ho féu tan sols en el de la imposició del vi entre 1418 i 1419 i hi coincidí en una companyia de molts parçoners amb el teixidor Bernat Oliver, el qual, de tota manera, en adjudicacions posteriors es trobà força cops amb un nebot de l'esmentat Pere III Desvern.[270] I és que, de fet, tal com hem dit, Bernat Oliver i el seu germà Francesc, practicant del mateix ofici, foren un dels menestrals més assidus en el negoci fiscal dels impostos indirectes del municipi al llarg de l'època estudiada (taula 6).

Hi ha d'altres exemples d'escassa coincidència entre membres d'una mateixa societat comercial. Vegem- ho amb la formalitzada l'any 1412 entre els mercaders Pere II Tortosa, Jaume Provençal de Sant Feliu de Guíxols, Bonanat Perpinyà, el mercader Ponç II Arnau, procedent del món de la pell, i el pelleter anomenat n'Illa (segurament un parent o el mateix Francesc Illa en altres llocs identificat simplement com a comerciant).[271] Pere II Tortosa participà en set arrendaments entre 1392 i 1412, especialment lligats a les imposicions més lucratives, la del vi, la de la carn i la de la farina.[272] I en totes aquestes operacions només coincidí una vegada amb un dels que serien els seus futurs socis, Pere Lavanera, el qual, de tota manera, intervingué per separat en set adjudicacions entre 1403 i 1420.[273] Ponç II Arnau féu el mateix en un nombre similar d'ocasions i interessant-se per força exaccions dife-

[267] AHG, Gi-04, vol. 77, s.f., 1420/05/30.

[268] A. Reixach Sala, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1097-1113, 1124-1136, 1155-1165.

[269] AHG, Gi-01, vol. 376/377, s.f., 1418/11/15.

[270] A. Reixach Sala, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1097-1113, 1192-1200.

[271] AHG, Gi-01, vol. 354, s.f., 1412/11/17. Bona part dels mateixos socis, a excepció d'Illa i de Bonanat Perpinyà, que fou substituït pel seu oncle, el paraire Pere Perpinyà, tornaren a signar capítols per una nova companyia comercial tres anys després: AHG, Gi-10, vol. 62, s.f., 1415/06/10. Val a dir, però, que Bonanat, ja establert a València, juntament amb Andreu, fill de Pere Lavanera, es convertiren en factors de la societat a la ciutat del Túria: AHG, Gi-01, vol. 369, f. 28r-v, 1416/07/26.

[272] A. Reixach Sala, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1097-1200.

[273] A. Reixach Sala, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1097-1200.

rents, però sense cooperar amb cap dels membres de la societat en què entrà a formar part l'any 1412.[274] Jaume Provençal i Bonanat Perpinyà, en canvi, no registrem que s'involucressin mai amb la col·lecta d'imposicions.

Vistos els pocs exemples localitzats de membres de societats mercantils que participessin amb algun company seu en la licitació d'impostos de la hisenda municipal i cap en què ho fessin tots en bloc, hauríem de valorar la possibilitat que existissin estratègies per repartir-se o alternar presències entre ells, estratègies, per tant, encaminades a mantenir el control sobre el negoci però diversificant els riscos. Hi ha algun cas que sembla suggerir-ho com els següents. L'any 1370 els blanquers Pau Bells, Francesc Bells i Berenguer Llémena s'associaren a fi de mercadejar amb productes no explicitats tant per terra com per mar.[275] Posteriorment, veiem que Francesc Bells invertí en l'arrendament de quatre imposicions al llarg dels anys següents, mentre que Berenguer Llémena en dues, però cap en el mateix contracte. De fet, en algun exercici coincidí que actuaren en paral·lel, com ara l'any 1385, quan Bells participà de les exaccions de la farina i el peix, a la vegada que Llémena de la de les mercaderies.[276]

Potser aquest darrer mecanisme es trobava més estès del que hem aconseguit rastrejar o, al capdavall, la documentació consultada només ens ha permès provar l'existència d'un petit percentatge de totes les societats i companyies que existiren a la Girona del període estudiat i, per tant, no estem en condicions de valorar-ne correctament l'impacte en el negoci de la fiscalitat indirecta. En qualsevol cas, a la llum de les dades reunides, no sembla que l'entramat d'associacions amb ànim de lucre vinculades al comerç o a la gestió d'establiments diversos tingués gaire repercussió en l'arrendament d'imposicions.

Amb tot, trobem eventualment la traça d'altres lligams entre co-arrendataris i que hauríem de relacionar amb aspectes com el de les fidelitats personals o, fins i tot, mostres de clientelisme. Un primer exemple apareix en el draper Bernat Ribot i el paraire Joan Valldemia, el qual es formà en el món del tèxtil amb el primer. I és que comprovem que participaren junts en l'arrendament del dret de pesos i mesures els anys 1373 i 1375, a banda d'intervenir en la col·lecta de les generalitats dels draps a l'àrea de Girona.[277] En altres casos, tanmateix, no constatem que formessin part de la mateixa com-

[274] A. Reixach Sala, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1097-1200.

[275] AHG, Gi-10, vol. 19, s.f., 1370/10/06.

[276] A. Reixach Sala, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1124-1136, 1146-1165.

[277] Val a dir, d'entrada, que l'arrendament dels drets de pesos i mesures, en especial l'any 1375, probablement estigueren molt relacionats amb el fet que Ribot i Valldemia havien realitzat bestretes per adquirir armament per a la ciutat. Pel contracte d'aprenentatge de Valldemia en l'art de la draperia: AHG, Gi-05, vol. 268, s.f., 1363/03/01. A propòsit dels drets del General, consta que Valldemia fou nomenat procurador per Bernat Ribot i altres co-arrendataris d'aquells impostos a fi de reclamar al regent de la

panyia dos individus vinculats per relacions d'aquesta mena, sinó que només constava en el contracte un dels dos. Per exemple, comprovem que l'hostaler Francesc I Cases i el seu fill Joan cohabitaren amb el puixant mercader Jaume Anglès durant uns anys i arrendaren bastantes exaccions des de principis del segle XIV, però mai en els mateixos contractes del qui els havia acollit, el qual, al seu torn, participà en altres de forma puntual.[278] En una línia similar, el causídic Dalmau Lavanera fou imposicioner en un parell d'ocasions a les dècades de 1360 i 1380, mentre paral·lelament actuava de representant legal de famílies patrícies com els Santceloni.[279]

Ben garbellat, aquests darrers exemples ens remeten a la figura de l'home de palla o testaferro, és a dir, persones que feien constar el seu nom i signatura en determinades adjudicacions, per més que el possessor real de la quantitat invertida i el beneficiari del lucre generat fos un altre.[280] Com en molts àmbits d'activitat econòmica, els arrendaments d'imposicions constituïen un terreny abonat per aquesta mena de pràctiques, sobretot si tenim en compte les limitacions per participar-hi imposades als qui exercien càrrecs municipals. És altament probable que una part dels que apareixen de manera reiterada com a membres de companyies adjudicatàries no sempre actuessin per interès propi, sinó que de vegades ho fessin en profit de terceres persones. Per exemple, no hauríem de descartar que algun dels menestrals esmentats, com ara els teixidors Bernat i Francesc Oliver, tan recurrents a la sèrie d'arrendaments de les dècades de 1420 i 1430, fossin de vegades la cara visible d'inversors molt més acabalats, com ara els dos socis que Bernat tingué en la societat que abans esmentàvem, Pere III Desvern i Joan Savall.

Això no obstant, les fonts plantegen un veritable repte en aquest sentit, ja que, per molt que alguns operadors de perfil menor aparentin ser els executors d'estratègies particulars d'altres persones o grups, la documentació no n'aporta proves. En definitiva, el clientelisme i els jocs de fidelitat degueren marcar força arrendaments d'imposicions. Malgrat això, no podem interpretar la presència habitual de qualsevol menestral segons aquesta

---

Diputació una revisió dels imports deguts davant dels danys provocats per l'entrada de companyies durant l'any 1374: AHG, Gi-05, vol. 306, s.f., 1374/09/22.

[278] Coneixem precisament aquesta estreta relació entre els Cases i Jaume Anglès com a conseqüència del conflicte que sorgí l'any 1414 entre ambdues parts i que motivà un arbitratge: AHG, Gi-01, vol. 362, s.f., 1414/12/24.

[279] En concret, actuà de procurador de Berenguer II Santceloni en el conflicte amb el seu germà Francesc II quan el primer fou citat a la cort pel rei Pere III per ser jutjat pel vicecanceller: ACA, C, reg. 1262, f. 142v, 1378/08/22.

[280] Cal dir que els contemporanis tenien ben present aquesta figura, tal com es desprèn d'una de les denúncies incloses en el memorial elaborat per la mà menor de la ciutat de Lleida i enviat al rei l'any 1413: Maria Teresa FERRER I MALLOL, «Un memorial de greuges de la mà menor de Lleida contra la mà major (s. XV)», a *Miscel·lània homenatge a Josep Lladonosa*, Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs, 1992, pp. 293-314, en concret, pp. 299, 313.

presumpció, puix que, en definitiva, hem vist que sempre existiren mecanismes a l'abast d'estrats socials intermedis per fer front a les adjudicacions que suposaven desemborsar capitals més elevats i assumir més riscos. Sense anar més lluny, era possible l'associació entre un nombre considerable de persones i en què les aportacions individuals tendien a ajustar-se a les capacitats de cada actor.

En consonància amb aquesta lògica, la trajectòria de certs imposicioners apunta que el que podríem qualificar de lligams dèbils foren molt habituals entre els parçoners. Amb això volem dir que resultà freqüent que es produïssin contactes, motivats o no per una relació prèvia, entre diferents arrendataris i que es cooperés en les mateixes adjudicacions durant un temps concret, però que, un cop expirat aquest lapse, cadascun dels implicats reprengués ràpidament noves aliances pel seu compte. D'acord amb la hipòtesi, documentem casos com el del paraire Francesc Guerau en relació amb els germans mercaders Anglès. Veiem que el primer començà a intervenir en arrendaments d'imposicions des de 1422 i repetí l'operació una setzena de vegades fins a 1430.[281] En les primeres ocasions que ho féu (la imposició del vi de 1422, la de 1423-1424 i la de les carns i la farina de 1425) coincidí en companyies nombroses amb Joan I Anglès i el seu fill Joan II, així com un altre dels germans, Nicolau, però no tornà a coadjuvar-hi en cap més contracte. I això malgrat que l'any 1424 tenim constància que Guerau nomenà a Joan II Anglès procurador per adquirir en nom seu als regnes d'Aragó i València llana i altres mercaderies, per la qual cosa els suposem encara lligams en la seva activitat professional.[282]

Un altre cas connectat amb els Anglès és el del blanquer Pere Mor, que formà part de 6 companyies arrendatàries entre 1424 i 1429. Les quatre primeres vegades, en relació a les exaccions sobre les carns i la farina, fou company de Nicolau Anglès, mentre que en l'arrendament de la imposició del vi dels anys 1427-1428 i 1428-1429 estigué rodejat de gent molt propera als Anglès, com ara el botiguer Pere Berenguer Joan Moles o l'esmentat Francesc Guerau, per bé que mai per un dels germans d'aquesta saga de mercaders.[283]

El vincle amb els Anglès fou molt ferm i, encara que tant Francesc Guerau com Pere Mor acabessin actuant tot sols, estigueren servint sempre els interessos dels primers, o, al contrari, la relació s'havia diluït i el paraire i el blanquer que ens ocupen emprengueren nous projectes personals? A favor de la primera opció hi hauria un aspecte que no cal menystenir com és el fet

[281] A. Reixach Sala, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1097-1200.
[282] AHG, Gi-08, vol. 9, s.f., 1424/04/22.
[283] A. Reixach Sala, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1097-1200.

que durant els anys esmentats, és a dir entre 1427 i 1429, diversos membres dels Anglès ocuparen oficis municipals incompatibles amb el fet de tenir part en les imposicions com el de jurat (Jaume Anglès l'any 1427) o el de sobreposat de les obres (Joan II Anglès l'any 1428), deixant de banda la circumstància que Nicolau Anglès repetí com a elector en l'acte de l'1 de gener els anys 1427 i 1428, reproduint el que ja havia aconseguit Jaume els anys successius de 1425 i 1426.[284] Davant de tot això, seria versemblant que els Anglès es retiressin de les subhastes d'imposicions i hi deleguessin alguns dels seus col·laboradors. I és que, fos com fos, després que Nicolau Anglès s'adjudiqués la imposició del peix l'any 1427, no tornem a trobar cap membre de la família implicat formalment en grups d'arrendataris.

Això no obstant, en pro de la segona possibilitat, o sigui que Francesc Guerau i Pere Mor iniciaren nous camins per separat, s'ha de dir que tots dos, després de deixar de coincidir amb els Anglès, es trobaren al costat d'altres personatges prominents que tal vegada lideraven les respectives companyies, com ara Felip Santceloni, Nicolau III Desvern o Francesc IV Terrades en la col·lecta de la imposició del vi. I, així mateix, Guerau travà relacions amb mercaders com Miquel I Cerdà o l'hostaler ja esmentat Joan Cases en les imposicions del peix i la farina.[285] En resum, cap dels dos menestrals que començaren actuant en l'òrbita dels Anglès quedaren estancats quan aquests abandonaren el negoci d'arrendar impostos locals. Que sempre seguiren com a satèl·lits seus és una opció que no s'hauria de descartar però que la documentació no ens permet corroborar.

Fent balanç, els casos comentats posen en relleu l'existència de vincles diversos entre els que es decidiren a adquirir conjuntament el dret de col·lecta d'una determinada imposició. Uns vincles que podien anar des del parentesc de sang al polític fins a d'altres lligams més difícils de rastrejar com el clientelisme passant per la pertinença al mateix sector professional o a una mateixa societat mercantil. Tot i això, no hem vist que els gironins estudiats s'associessin sempre d'acord amb els mateixos criteris. Al contrari, hem constatat que les companyies que sorgien de l'arrendament de les imposicions de la ciutat de l'Onyar no eren clústers formats d'un únic tipus de lligam i que, paral·lelament, les relacions entre determinats grups de persones amb col·laboracions intenses durant certs moments acabaven evolucionant per vies distintes. En realitat, encara que seria interessant de comprovar ampliant el camp d'observació amb sèries d'arrendaments d'ingressos d'altres institucions com ara les eclesiàstiques, el fet d'embarcar-se en l'arrenda-

[284] A propòsit de la coincidència entre un dels membres de la família com a elector i la designació d'un altre per a un càrrec, a més d'autèntics autonomenaments per entrar a la terna de mostassafs com el de Joan I Anglès: A. Reixach Sala, *Institucions i elits locals*.

[285] A. Reixach Sala, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1097-1200.

ment d'impostos municipals potser per si sol «creava» relacions.[286] D'aquesta manera, més enllà del valor afegit que suposaven altres vincles previs o paral·lels en el temps entre els parçoners, emergeixen periòdicament algunes grans companyies que hauríem de considerar de geometria variable. I amb això ens referim al fet que, en cas que les puguem arribar a identificar com a companyies, mai no tingueren exactament ni dimensions idèntiques, ni comptaren amb els mateixos membres, sinó que s'adaptaren a les circumstàncies de cada moment.

L'articulació d'algunes grans «companyies»

En efecte, si sospitem de l'existència de col·lectius cohesionats amb relativa continuïtat en l'arrendament de les imposicions de la ciutat de Girona, sempre serà en funció de certs personatges rellevants especialment recurrents i amb capacitat de mobilitzar d'altres conciutadans seus de rang menor, però amb un gran nombre de participacions en el còmput global. A més de la durada en el temps, l'activitat d'aquests grups acostuma a caracteritzar-se per la inversió en diverses exaccions, en especial les més lucratives com les del vi i la carn o una de les de percepció més eficaç com la del peix. Alhora, combinen en un exercici determinat l'arrendament simultani de més d'un import.

El primer grup que s'ajustaria a aquests paràmetres és el que s'articulà entorn de la figura de Ramon I de Bóixols, senyor del castell de Gironella del Pla de Girona,[287] intitulació que, malgrat tot, no li impedí ostentar la condi-

[286] Es desprèn una idea similar de plantejaments recents sobre les companyies financeres a la Corona de Castella: A. ORTEGA CERA, «Estrategias, dinero y poder», pp. 261-286.

[287] Amb orígens familiars a les rodalies de Besalú, Ramon I de Bóixols era fill de Guillem de Bóixols, que ja a la dècada de 1340 documentem com a senyor de Gironella del Pla: ACGAX, Notarials, Besalú, vol. 1076, f. 25r-v, 1348/07/06; AHG, Gi-05, vol. 92, f. 78v, 1356/04/18. Aquest petit castell o *domus* situat al pla de Girona amb un grup de cases al voltant probablement derivava d'un alou comtal lligat als castlans del castell de Gironella, és a dir, la fortalesa situada al vèrtex nord-est del recinte primitiu de muralles de la ciutat de l'Onyar. L'any 1378 s'hi comptabilitzaren 7 focs de ciutadans i un eclesiàstic i, a més, tenim referències indirectes de l'existència d'una cort, possiblement amb jurisdicció civil, el titular de la qual devia ser el propi Bóixols: Esther REDONDO GARCÍA (ed.), *El fogatjament general de Catalunya de 1378*, Barcelona, IMF-CSIC, 2002, p. 281; AHG, Gi-05, vol. 112, f. 12r, 1360/01/08; AHG, Gi-05, vol. 112, f. 22v, 1360/01/15. A la segona meitat del segle XV se'n perd la traça i és possible que les dependències del que devia haver estat una casa forta amb alguns masos o altres habitatges annexos es convertís en una única gran explotació agrària. D'aquí que s'hagi relacionat amb l'edifici actual de l'escola Bell-lloc, abans dit Can Pau Birol, i on es descobriren importants vestigis d'una vil·la romana: Josep CANAL ROQUET *et al.*, *Girona, de Carlemany al feudalisme (785-1057). El trànsit de la ciutat antiga a l'època medieval*, *Història urbana de Girona*, vol. 5, Girona, Ajuntament de Girona, 2003-2004, pp. 266-269. En qualsevol cas, l'any 1439, el fill de Ramon I de Bóixols, Francesc Andreu de Bóixols encara posseïa el «castell» i, juntament amb una altra torre que adquirí, el cedia a llauró: AHG, Gi-02, vol. 196, ff. 175v-176r, 1439/10/30.

ció de ciutadà.[288] Cal remuntar-se a les primeres imposicions que es recaptaren de forma ordinària a la ciutat de l'Onyar a la dècada de 1350 per entendre els vincles que hi establí aquest individu. A l'alçada de 1358 representants del consell municipal aconseguiren l'aprovació d'un conjunt de capítols per part del rei Pere III. Entre d'altres aspectes, recollien la necessitat que el monarca o els seus oficials proveïssin sobre els perjudicis provocats als ingressos fiscals de la universitat el fet que molts carnissers havien intentat vendre carn al terme de Gironella del Pla, situat a tocar de la capital gironina, però al marge de l'àmbit d'aplicació de les imposicions.[289] Aquella súplica, de tota manera, no conduí a l'extinció del conflicte, ja que l'any 1366 tornen a multiplicar-se les notícies de mercaders i altres venedors que actuaven en el mateix indret i que, a més, no es limitaven a vendre carn, sinó també vi, farina i altres productes sense aplicar-hi els gravàmens que corresponien a la tresoreria de Girona.[290]

Un dels primers impulsors o beneficiaris d'aquella activitat comercial que escapava de la fiscalitat indirecta del consistori gironí devia ser, sens dubte, el senyor del lloc, el Ramon I de Bóixols que ens ocupa. I això per més que, des de com a mínim 1364, ell mateix havia intervingut en un parell de contractes d'arrendament d'impostos municipals. Fos o no l'instigador de tot plegat, el més sorprenent és que per raons que se'ns escapen sortí victoriós del *tour de force* amb els jurats i, a finals de 1366, aconseguí que l'afer es resolgués per mitjà d'un arbitratge amb una sentència netament favorable.[291] I és que els juristes Pere II Prat i Narcís I Santdionís, tot

[288] En efecte, encara que, com veurem, ingressà al servei del rei Pere III i de l'infant Joan, Ramon I de Bóixols sempre conservà la categoria de ciutadà de Girona i de membre de ple dret de la comunitat política de la ciutat. No fou fins la generació següent, a través del fill secundogènit del personatge que ens ocupa, Francesc Andreu de Bóixols, que s'encetà l'ennobliment, tal vegada vinculat a una expedició a Sardenya pels volts de 1410 en què Francesc Andreu participà: AHG, Gi-01, vol. 342, ff. 26v-27r, 1410/01/27; AHG, Gi-06, vol. 129, s.f., 1411/05/19. A propòsit de l'activitat de Ramon I de Bóixols que, tal com es podria suposar, no tenia cap ofici concret, sabem que compartí la titularitat d'un obrador de draps amb Joan Medir, el fill del canviador Ramon I Medir, per bé que una de les seves principals fonts d'ingressos devien ser les rendes emfitèutiques, és a dir, les resultants del patrimoni fundiari a Gironella del Pla (amb la senyoria directa de cases i terres) i també d'orígens molt més llunyans com unes que percebia al lloc de Sóller a l'illa de Mallorca: AHG, Gi-05, vol. 10, s.f, 1385/06/06; AHG, Gi-05, vol. 335, s.f., 1363/11/25. D'altra banda, com veurem, féu inversions importants en l'arrendament d'impostos del General de Catalunya a més dels municipals.

[289] ACA, C, reg. 984, f. Fr-Kr, c. 1358/05.

[290] Sobre vendes de vi i per les quals els arrendataris de la imposició del vi demanaren una reducció del preu promès, cosa que també acabà fent un dels imposicioners de la farina: AMGi, I.1.1, n. 6, f. 57r-v, 1366/09/24; AMGi, I.1.2.1, llig. 6, ff. 180r-184v, 1366/11.

[291] Desconeixem si en el moment que esclatà el conflicte Bóixols era una persona amb gran ascendent a la ciutat. En realitat, la seva trajectòria en els òrgans polítics locals no havia començat encara, ja que no ens consta que ocupés cap càrrec significatiu fins que l'any 1368 fou jurat per la mà major. Amb tot, a partir de llavors repetí presència a l'executiu fins a tres legislatures més i actuà de síndic de Corts i de missatger en moltes ocasions: A. Reixach Sala, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1364-

i admetre la realitat del fet que allí s'hi venien «carnes, et panem et vinum sine imposicione» i allò suposava un frau fiscal, que els arrendataris d'aquestes exaccions estaven exigint remissions en l'import promès i que, a la llarga, els preus d'arrendament anirien davallant any rere any, fixaren una composició a favor de Bóixols. A partir d'aleshores la universitat, a fi de rescabalar-lo de les pèrdues que tindria una vegada impedides les transaccions en els seus dominis de Gironella, li pagaria cada any 1.300 s. Aquella entrega, a la pràctica, anava a càrrec dels compradors de les imposicions i en el moment que es duguessin a terme les subhastes corresponents li havien de prometre amb garanties suficients que l'hi lliurarien. Al mateix temps, 1.000 s. del total quedaven directament assignats sobre el producte de l'arrendament de la imposició de la farina.[292] En definitiva, Ramon I de Bóixols s'assegurava una quota fixa sobre el rendiment de les imposicions, cosa que el convertia en un dels ciutadans més interessats en el seu bon funcionament.

El mateix any 1367 ja s'adjudicà, amb altres socis, la imposició de la farina i la imposició del vi, en aquella ocasió licitada conjuntament pel diputat local del General i els jurats de la ciutat. I amb alguns dels qui s'associà aleshores, com ara el capeller Francesc I Ricard, el guasper Guillem Comelles o el bosser Pere I Estanyol, intervingué en 16 contractes més, que inclogueren majoritàriament les imposicions de la farina i del vi, però també la de la carn, el peix i els violaris i censals. Així mateix, en determinats exercicis, arribà a participar de forma simultània en l'adjudicació de dos o tres exaccions distintes, com ara, els anys 1370 (la del vi i la del peix) i l'any 1372 (que ho féu amb la del vi, la farina i la carn).[293]

1377. D'altra banda, des de, com a mínim, 1373 sabem que era considerat domèstic del rei Pere III i l'any 1378 actuà de comissari del recompte de focs del braç reial a la demarcació de Girona, però no disposem d'indicis de la seva estreta relació amb l'entorn de l'infant Joan fins l'any 1381, quan el documentem com a auditor de la cort del futur monarca: ACA, C, reg. 1240, f. 31r-v, 1373/12/15; E. Redondo García (ed.), *El fogatjament general de Catalunya de 1378*, p. 10; ACA, C, reg. 1702, f. 1r-v, 1381/07/26, Barcelona. Fou el seu fill homònim, Ramon II de Bóixols, i no pas ell, el designat dispeser de la infanta Violant l'any 1384, si bé aquest seu descendent morí jove el setembre de 1391, de manera que l'any 1411 *a priori* tornava a ser Ramon I qui actuava de procurador general de Violant, com se sap, senyora de l'aljama de jueus de Girona: ACA, C, reg. 1820, ff. 28v-29r, 1384/10/04, Perpinyà; ACA, RP, Mestre Racional, reg. 618, f. 73v, 1386-01/1386-08; AHG, Gi-10, vol. 35, ff. 63v-64v, 1391/09/07; AHG, Gi-10, vol. 10, s.f., 1411/07/29.

[292] Ll. Vermell, doc. 43 (1366/12/11). En realitat, la sentència també fixava que, com que Bóixols devia 695 s. a la tresoreria gironina per la imposició de la carn que havia arrendat l'any 1365, el consistori, en una primera etapa i a fi de recuperar la suma, es podria retenir 300 s. de l'import total de 1.300 s. que li devia, per la qual cosa el lliurament seria de 1.000 s.: AMGi, I.1.2.1, llig. 6, ff. 221r-222v, c. 1370. A propòsit d'alguns dels primers reconeixements de rebuda que Bóixols signà a favor dels jurats: AMGi, I.1.1, n. 6bis, f. 115r, 1367/11/03; AMGi, I.3.3.1.1, llig. 6, llib. 1380, f. 2r, 1380/01/12; AHG, Gi-05, vol. 411, s.f., 1383/03/19; AMGi, I.3.3.1.5, llig. 2, f. 73r, c. 1390. Sembla que la quantitat, pels volts de 1380, havia quedat fixada definitivament en 1.000 s. anuals.

[293] A. Reixach Sala, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1097-1200.

Tanmateix, cal fer notar que Ramon I de Bóixols, en principi, no necessità implicar-se personalment en els adjudicacions per seguir-les controlant de prop. En realitat, hi havia gent del seu entorn molt més activa que ell encara. Al capdavant d'aquest col·lectiu d'afins es trobaven, sens dubte, Pere I Estanyol i els seus fills Pere II, Francesc i Llorenç Estanyol que, com ja hem vist, lideren el rànquing d'imposicioners amb 75 participacions. Un cas similar seria el dels albadiners Pere, Bernat i Ramon Serra, amb 34; el dels pellers Bernat i Tomàs Rolf al. Besalú, amb 22; o el dels germans capellers Francesc i Bernat I Ricard amb 17 (taula 6).

Òbviament, costa molt determinar fins a quin punt tots els que acabem d'anomenar i altres de més esporàdics (com ara el blanquer Nicolau Vilossa o el ferrer Berenguer Rovira, al marge de figures de relleu superior com el notari Bonanat Nadal o Pere III Bell-lloc) sempre estigueren al servei de Bóixols quan s'adjudicaven l'arrendament d'imposicions. De tots ells tenim força evidències que mostren la proximitat amb el senyor de Gironella del Pla, bé perquè tenien patrimoni en aquest llogarret i, per tant, li prestaven rendes com a senyor directe, bé perquè s'hi associaren en negocis diversos, actuaren de procuradors seus, el recolzaren en operacions creditícies o es trobaven sovint al seu costat quan aquest signava actes davant de notari.[294]

En alguns casos es fa molt evident el rol d'aquests col·laboradors, com per exemple l'any 1369, quan els capellers Francesc i Bernat I Ricard, el guasper Guillem Comelles, el sabater Arnau Bas, el taverner Francesc Riera, al. Magraner i el notari Bonanat Nadal aconseguiren l'arrendament de la imposició de la farina. Precisament el contracte signat feia explícit que de les 1.250 ll. que prometeren pagar als jurats 50 estaven destinades a Ramon I de Bóixols.[295]

Tot i això, a mesura que ens allunyem de la data de la sentència que fixava la percepció anual per part de Bóixols d'una suma assignada a les im-

[294] A tall de mostra, els Ricard tenien terres a l'àrea com Gironella del Pla, juntament amb altres gironins que actuaren sovint en arrendaments d'imposicions amb Bóixols, com els barbers Francesc Coral i Bernat Rupià: AHG, Gi-10, vol. 36, ff. 96r-98v, 1393/02/26. D'altra banda, Pere II i Francesc I Estanyol foren procuradors de Bóixols o de l'esposa d'aquest en força ocasions: AHG, Gi-05, vol. 411, s.f., 1383/11/29; AHG, Gi-07, vol. 23, s.f., 1387/06/04; AHG, Gi-10, vol. 33, s.f., 1388/10/04; AMGi, I.1.1, n. 25, f. 30v, 1392/03/11; AHG, Gi-10, vol. 9, s.f., 1408/11/28. Pere II Estanyol, igual que Bernat Rolf, també actuà de pagador de certs deutes o rendes venudes per Bóixols: AHG, Gi-09, vol. 17, s.f., 1389/10/16. El mateix Pere II Estanyol rebé en nom de Bóixols armament que se li envià l'any 1383 per defensar el terme de què era senyor de les invasions de companyies estranyes: AMGi, I.1.1, n. 12, f. 16v, 1383/07/08. Francesc I Estanyol, en canvi, féu de testaferro de Bóixols en l'adquisició d'una esclava sarda: AHG, Gi-09, vol. 11, s.f., 1387/05/14. Pel que fa a diverses actes, algunes d'elles signades al mateix pla de Gironella i no pas a l'oficina centralitzada de la notaria reial, en què algun dels germans exercí de testimoni: AHG, Gi-11, vol. 4, s.f., 1380/11/30; AHG, Gi-09, vol. 13, s.f., 1388/10/28. En sentit contrari, cal dir que Ramon I de Bóixols també col·laborà amb els germans Estanyol i els féu fermança més d'un cop, com ara quan Francesc comprà una casa i signà un debitori per una part del preu: AHG, Gi-09, vol. 27, ff. 6r-7r, 1397/06/11.

[295] AMGi, I.3.3.1.1, llig. 2, s.f., 1368/12/27.

posicions, resulta més complicat assegurar que totes les inversions realitzades, per exemple, pels germans Estanyol estiguessin directament vinculades a ell. En aquest sentit, de les 76 en què participaren, tan sols en 7 coincidiren amb Bóixols, però, a més, no es limitaren a l'exacció que *a priori* interessava més al seu presumpte patró, la de la farina, sinó que també intervingueren amb molta freqüència en l'adjudicació de la de la carn i la de les mercaderies.[296]

En síntesi, hi ha certs elements que conviden a parlar d'una mena de *lobby* articulat al voltant de Ramon I de Bóixols. I, com mostrarem, els indicis augmenten si n'observem la seva plasmació en l'àmbit dels arrendaments de les generalitats dels draps a la demarcació de Girona.[297] De tota manera, no hem d'entendre mai aquest col·lectiu com un grup monolític, sinó més aviat com una xarxa extremadament flexible i que unia gironins de perfil prou divers. Fins a cert punt, la protecció de Bóixols beneficià en determinades etapes a petits comerciants o menestrals, al mateix moment que ell incrementava el seu poder rodejant-se de gent de procedència heterogènia.[298]

Si aquest grup dominà molts trams de l'adjudicació d'imposicions fins aproximadament 1400, a partir de la segona dècada del segle XV, emergí un altre col·lectiu liderat pel patrici Ramon I Sampsó, amb una trajectòria política considerable i una gran activitat en negocis fiscals i financers.[299] A dife-

---

[296] A. REIXACH SALA, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1097-1200.

[297] Aquest col·lectiu format entorn de Bóixols també participà en l'arrendament de la bolla de plom i el segell de cera dels draps del districte de Girona entre aproximadament 1378 i 1406. De forma més puntual, estengué el seu radi d'acció a d'altres col·lectes del principat com les de Figueres o Vilafranca del Penedès: apartat «Els drets del General de Catalunya».

[298] Per exemple, costa no veure la intervenció de Bóixols rere la provisió reial que obtingué Pere II Estanyol l'any 1376 i amb la qual s'ordenava el sobreseïment dels processos iniciats per diversos creditors contra ell després dels deutes que havia acumulat amb motiu de censals, comandes i altres operacions i que intentaren justificar amb les males collites i la carestia de l'any anterior: ACA, C, reg. 783, ff. 141v-142r, 1376/04/27, Montsó. La sort dels Estanyol potser al final, però, també acabà massa lligada als Bóixols, ja que quan Ramon I deixà d'ocupar càrrecs al govern, el consell municipal ordenà una execució contra els béns de la vídua de Pere II Estanyol per totes les restes que aquest devia al consistori d'imposicions que havia arrendat al llarg del decenni de 1390: AMGi, I.1.1, n. 39, ff. 6r-7v, 1404/06/09; AMGi, I.1.1, n. 39, ff. 47r-49r, 1405/12/29; AMGi, I.3.3.1.2, llig. 3, reg. 6, ff. 97v-108r.

[299] Pel que fa a la seva trajectòria al municipi de Girona, s'inicià a principis del segle XV actuant d'ordenador d'una talla i d'auditor de comptes i continuà amb l'ocupació del càrrec de jurat de la mà major en quatre ocasions i la participació en nombroses missatgeries davant de la corona, a més de síndicats de Corts fins l'any 1435: A. REIXACH SALA, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1364-1377. Respecte de l'activitat professional i els afers de Ramon I Sampsó, cal que dir que de jove, poc després de casar-se, era denominat mercader i col·locà mercaderies en comandes comercials: AHG, Gi-10, vol. 46, s.f., 1403/06/09. Tanmateix, a la llarga perdé la qualificació de mercader i el documentem especialment actiu, a més de gestionar els fruits de les seves possessions immobiliàries (entre les quals un molí al Monar reial), en el mercat del crèdit privat i públic, així com en els negocis fiscals d'administracions locals i, com veurem, del General de Catalunya: AHG, Gi-06, vol. 123, s.f., 1411/03/19; AHG, Gi-10, vol. 64, s.f., 1417/05/14; AHG, Gi-01, vol. 391, s.f., 1423/11/13; AHG, Gi-08, vol. 9, s.f., 1424/11/13; AHG, Gi-04, vol. 95, s.f., 1427/10/25; AHG, Gi-02, vol. 169, f. 67r-v, 1431/03/16; AHG,

rència de Bóixols, no coneixem cap aspecte que el vinculés directament amb les imposicions de la ciutat de l'Onyar. Tanmateix, l'any 1397 (després que el seu germà Francesc II Sampsó ja ho hagués fet en alguna ocasió prèvia) encetà una intensa participació en els arrendaments anuals. Ben mirat, des d'aquest any fins a 1424 hi ha molts pocs exercicis en què no documentem que s'adjudiqués, com a mínim, un contracte (en concret, no ho féu tan sols els biennis 1410-1411 i 1414-1415), alhora que reprengué l'activitat de 1428 a 1433 amb una altra única interrupció en l'exercici de 1432. Així mateix, en molts moments arribà a acaparar fins a tres o quatre imposicions, com, per exemple, els anys 1402 (vi, peix i sal), 1406 (vi, farina, peix i sal) i 1421 (carn, peix i vi).[300] Val a dir, finalment, que s'interessà sobretot per les exaccions que gravaven la carn i el peix i, en menor mesura, el vi i la farina, al marge dels drets de barra.[301]

Més enllà d'això, però, cal que fem atenció a alguns dels mercaders i menestrals que tendiren a acompanyar-lo en aquestes adjudicacions. Ens referim, concretament, als mercaders Nicolau Puig, Lluís Tord, Miquel Santacília i Pere Muntaner, així com als paraires Pere Perpinyà, Joan II Jonquera i Joan Brescó. Alguns pràcticament només consten com a imposicioners en companyies on figurà Sampsó, com ara Muntaner, Tord o Perpinyà.[302] Altres, per contra, sembla que s'hi vincularen estretament tan sols durant uns anys concrets com ara Santacília i Jonquera.[303] Al marge dels arrendaments, veiem certs vincles entre tots aquests individus i Sampsó, com ara les nombroses procures que Muntaner assumí per interès del primer en camps diversos i la interrelació o col·laboració en inversions en deute públic, per exemple, del General de Catalunya.[304]

Gi-02, vol. 175, ff. 185v-186v, 1434/01/08; AHG, Gi-01, vol. 421, s.f., 1440/08/28; AHG, Gi-02, vol. 201, f. 44r-v, 1441/09/25; AHG, Gi-07, vol. 93, s.f., 1441/03/13. En aquest sentit, a banda d'adquirir (o rebre per transportació) censals de diversos municipis, també arrendà impostos sobre la renda, com ara un dotzè de la parròquia de la Pera: AHG, Gi-02, vol. 112bis, ff. 194v-195r, 1411/06/25. Malgrat això, sembla que no abandonà mai del tot les operacions mercantils: AHG, Gi-01, vol. 391, s.f., 1423/08/28; AHG, Gi-07, vol. 93, s.f., 1441/01/18.

300 A. Reixach Sala, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1097-1200.

301 A. Reixach Sala, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1097-1200.

302 Així, Pere Muntaner formà part de companyies arrendatàries en 4 ocasions entre 1416 i 1430 i sempre juntament amb Sampsó. Lluís Tord arrendà 11 imposicions entre 1402 i 1427 i tan sols en tres formava part d'un grup on no intervingués Sampsó. En menor mesura, el paraire Pere Perpinyà figurà en 11 contractes entre 1393 i 1437 i en menys de la meitat (5) no acompanyà Sampsó.

303 Sense anar més lluny, Miquel Santacília formà part de 8 companyies adjudicatàries entre 1402 i 1424, però tan sols les 4 últimes vegades, des de 1416 fins a aquest últim any, ho féu juntament amb Sampsó. Quant a Jonquera, que participà en 15 arrendaments entre 1393 i 1423, coincidí amb Sampsó en 5 ocasions, si bé espaiades al llarg del període esmentat

304 Muntaner fou procurador de Sampsó en situacions com ara el cobrament de drets deguts arran de l'arrendament de generalitats o de pagues de censals de particulars, la intervenció en plets o, fins i tot, per comparèixer a les Corts per presentar greuges en relació amb la col·lecta d'impostos del General: AHG, Gi-01, vol. 400, s.f., 1426/09/30; AHG, Gi-02, vol. 152, f. 29r-v, 1426/07/13; AHG, Gi-01, vol. 398, s.f.,

Ben garbellat, encara que potser existiren més lligams en l'àmbit privat dels que hem aconseguit documentar, les dades de què disposem subratllen que el nexe principal d'unió entre tots aquests comerciants i Sampsó es trobava en la fiscalitat i el deute públic. Així, fins i tot amb més claredat que en Ramon I de Bóixols, la xarxa articulada entorn a Ramon I Sampsó prenia cos més enllà dels impostos municipals i es manifestava en l'arrendament de drets del General, tal com detallarem (apartat «Els drets del General de Catalunya»).

Un altre tret distintiu d'aquest grup liderat per Sampsó té a veure amb la seva visibilitat en els càrrecs polítics i de gestió del municipi. Així, en paral·lel a la carrera del propi Ramon I, cal destacar el fet que dos dels seus col·laboradors habituals, Lluís Tord i Miquel Santacília, exerciren de clavaris de les imposicions en diversos moments del primer quart del segle XV.[305] Òbviament, la informació obtinguda en regir la principal tresoreria local devia ser de gran profit. De tota manera, no podem pressuposar que aquesta implicació directa amb la hisenda local de Tord i Santacília formés part d'una estratègia conjunta de la xarxa que els vinculava a Ramon I Sampsó i que actuessin de simples satèl·lits d'aquest. N'hi podria haver indicis, però no són pas concloents.[306] Tot i això, si ens fixem un moment en l'altre gran àmbit en què es mogueren tots aquests gironins, destaca el fet que el propi Sampsó fos un dels pocs gironins que accedí a la cúpula governamental de la Diputació del General durant la primera meitat del quatre-cents i en fos investit oïdor de comptes entre 1431 i 1434.[307] En definitiva, encara que el sistema de funcionament de la xarxa que encapçalava Ramon I Sampsó no presentava grans diferències amb la que s'havia travat dècades abans al voltant de Ramon I de Bóixols, senyor de Gironella del Pla, sembla que el grup de Sampsó arribà bastant més lluny.

1425/11/19; AHG, Gi-04, vol. 64, s.f., 1413/11/10; AHG, Gi-04, vol. 106, s.f., 1430/02/24. Ben mirat, el mateix Muntaner, en el seu darrer testament, acabà fent una deixa substanciosa Sampsó, per bé que no tenim constància que existís cap vincle familiar entre ambdós: AHG, Gi-04, vol. 203, ff. 55r-57v, 1432/12/21. En un altre pla, l'esposa de Nicolau Puig comprà un censal del General de Catalunya i la majoria de gestions les dugué a terme Ramon I Sampsó, mentre que Joan II Jonquera rebé en cessió la paga d'un censal venut en primera instancia a Sampsó: AHG, Gi-10, vol. 71, s.f., 1424/11/17; AHG, Gi-04, vol. 97, s.f., 1428/04/24. Sobre les inversions en deute emès per la Diputació del General de Catalunya: apartat «Els drets del General de Catalunya».

[305] En concret, Santacília ho fou els anys 1398, 1409, 1410 i 1411, mentre que Tord els anys 1407, 1408, 1413 i 1414: taules 2 i 3.

[306] Per una banda, s'adverteix que Lluís Tord fou renovat com a clavari l'any 1408 coincidint amb el fet que Ramon I Sampsó formava part de l'executiu, cosa que es repetí l'any 1413. Per l'altra, però, Santacília fou tresorer en exercicis en què Sampsó no ocupà cap càrrec. A més, en cas de sospitar que els moments que un dels esmentats o altres socis habituals de Sampsó regien la clavaria de les imposicions esdevenien propicis per lucrar-se amb la col·lecta d'aquestes exaccions, es constata que en tres exercicis en què Tord o Santacília foren clavaris de les imposicions (els anys 1410, 1411 i 1414) no tenim constància que Sampsó participés en l'adjudicació de cap imposició.

[307] Vegeu apartat «Els drets del General de Catalunya».

En qualsevol cas, cenyint-nos de moment al camp concret dels impostos municipals de Girona, podem concloure que la fiscalitat indirecta del govern local atragué diversos individus que s'associaren entre ells. Uns col·lectius que, ultra vincles previs o simultanis, es manifestaven justament arran de l'adjudicació d'aquests impostos i la relativa continuïtat en contractes posteriors. En casos com el de Bóixols tot plegat podia arrencar d'un interès particular en els rèdits generats per l'arrendament de les imposicions, però, tal com mostra la trajectòria del grup lligat a Ramon I Sampsó, no necessàriament havia d'haver-hi interessos creats. Alhora, lluny d'uns grups tancats i monolítics, els seus membres, des de menestrals o petits comerciants fins a mercaders de més nivell, participaven en els negocis fiscals i financers amb relativa flexibilitat, recolzant-se en moments clau i prenent camins per separat en d'altres ocasions. Aquesta variabilitat, de fet, constitueix un indici que en l'empresa d'arrendar imposicions no sempre es buscava el mateix.

Els beneficis i oportunitats d'arrendar imposicions

Certament, l'anàlisi dels principals protagonistes en la fiscalitat indirecta municipal ens ha de permetre entendre'n millor el funcionament. Tot i això, també pretenem que ens il·lumini sobre el sentit de participar en aquest negoci que s'obria dins del sistema hisendístic local, és a dir que ens ajudi a respondre a la pregunta de què hi cercaven els particulars que hi intervenien. A tall de plantejament inicial i en base a propostes ja formulades per diversos autors, hauríem d'examinar quatre o cinc possibles motius o al·licients del fet d'arrendar imposicions. D'entrada, els guanys que podien generar els mateixos processos de subhasta, o sigui el cobrament d'eixaucs o gratificacions per haver fet dites o, fins i tot, els derivats de traspassos immediats del dret adquirit en primera instància. En segon lloc, hi hauria la fórmula més previsible del marge de benefici que s'obria entre el preu promès a les autoritats municipals o invertit en l'arrendament i la suma que s'acabava obtenint de la col·lecta efectiva de l'impost. D'altra banda, hem de considerar l'atractiu que tenia arrendar i percebre imposicions de cara a aconseguir i controlar informació sobre determinats circuits comercials, cosa que, a més, podia conduir a interferir-hi de manera decisiva o a gaudir de l'exclusiva en el proveïment d'un determinat producte. En darrer terme, com en altres negocis fiscals, cal contemplar que alguns dels implicats busquessin per damunt de tot protegir interessos creats, com ara, la recuperació de quantitats que el municipi els devia des de feia un cert temps.

Pel que fa al primer escenari, tal com ja hem apuntat, la documentació conservada en el cas de la ciutat de Girona dóna molt poca informació sobre el funcionament de les subhastes d'imposicions i altres ingressos munici-

pals. Tot i això, hi queda palesa sovint la pràctica de pagar eixaucs a persones que havien realitzat dites, o sigui que havien fet una puja en la subhasta tot contribuint a augmentar el valor de la licitació. Com ja hem comentat, força vegades coincidia que els gratificats eren els mateixos que s'adjudicaven l'impost i, per tal de cobrar la recompensa, se'ls permetia una fórmula beneficiosa tant per ells com per la institució arrendadora: retenir-se la suma de l'import que es comprometien a pagar per l'arrendament, amb la qual cosa l'administració s'estalviava desemborsar res i, alhora, els arrendataris ampliaven una mica el marge entre el que hipotèticament obtindrien de la percepció de l'impost i el que haurien de lliurar a la clavaria.

Si fem un repàs a les dites que s'esmenten en els mateixos contractes de compra-venda *ad tempus* de les tres principals imposicions, la del vi, la de la farina i la de la carn, constatem, a grans trets, el següent.[308] En primer terme, com avançàvem, és relativament freqüent que el qui era gratificat per una puja fos un dels adjudicataris, però no sempre fou així.[309] I és que també emergeix un grup d'assidus a les subhastes que duien a terme dites en contractes que no acabaven assumint. Alguns dels noms registrats corresponen precisament a ciutadans i mercaders que participaren de manera habitual en arrendaments com ara Ramon I Sampsó i Nicolau Anglès o amb una carrera rellevant en el govern municipal com Pere Brugueroles, a més d'altres que en algun moment també estigueren vinculats als col·lectius articulats entorn a la figura dels propis Sampsó o Anglès, com ara Ponç II Arnau o el mercader Joan II Rovira.[310] A la llum del que hem observat a propòsit de les impo-

[308] Cal advertir que podria aprofundir-se millor en aquesta qüestió a partir d'un buidatge exhaustiu de fonts que combinés, no només els contractes d'arrendament com hem fet aquí, sinó també els llibres de comptes dels clavaris de les imposicions que igualment acostumen a detallar en l'apartat de despeses els eixaucs pagats als que havien pujat en la subhasta. Com a conseqüència de les fonts conservades i utilitzades, en l'anàlisi que presentem s'il·luminen especialment les primeres dècades del quatre-cents, per bé que no ens permet concloure que en moments anteriors les gratificacions per dites no fossin importants també.

[309] Per exemple, en el cas de la imposició del vi, de 10 contractes en què es fa referència a una dita, en 8 casos els que foren recompensats per això eren els mateixos imposicioners, mentre que tan sols dues anaren a càrrec d'individus externs al grup que finalment s'adjudicà l'impost. Quant a les imposicions de la carn i de la farina, la realitat es mostra una mica diferent. Pel que fa a la primera, documenten dites en 6 operacions i tan sols en la meitat es pagaren al propi comprador o compradors. Quant a la segona, quatre dels eixaucs foren percebuts pels compradors, tres per persones alienes a la companyia arrendatària i en un cas se la repartiren un que era imposicioner i un que no. En altres exaccions de menor envergadura com la del peix comptabilitzem 10 casos amb puges que es gratificaren i tan sols en la meitat havien estat fetes pels finalment compradors, mentre que en la dels honors en igualment 10 casos sempre es remunerà l'adjudicatari, si bé en tres d'ells, en paral·lel, a un tercer que no formava part dels arrendataris definitius.

[310] Pel que fa a la trajectòria de Pere Brugueroles com a mostassaf, sobreposat de les obres i jurat per la mà mitjana: A. Reixach Sala, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1364-1377. Ponç II Arnau participà en 6 arrendaments entre 1403 i 1419 i en dos d'ells ho féu en la mateixa companyia que Ramon I Sampsó. Joan II Rovira, mercader (cal no confondre'l amb un nebot homònim generalment identificat

sicions amb rendiments majors i que mobilitzaven capitals superiors, semblaria que el fet de participar en les subhastes tot fent dites amb propòsits estrictament lucratius constituïa una opció. Tot i això, des del moment que molts dels gratificats per les puges eren els mateixos adjudicataris o persones amb gran implicació en les licitacions dels ingressos fiscals del municipi, resulta difícil que es tractés d'un escenari obert a qualsevol i en què hi havia vies per irrompre-hi i obtenir guanys sense necessitat de prosseguir en els processos de licitació.

Un altre àmbit relacionat amb les subhastes en què s'obria un cert negoci radicava en els traspassos de contractes que havien estat ja atorgats pels jurats. Cal dir, d'entrada, que no es conserven gaire notícies d'aquesta pràctica.[311] Almenys pel que es recollia en la documentació de l'escrivà del consell, en general els que obtenien el dret a percebre una determinada imposició en la subhasta continuaven al capdavant de l'arrendament durant tot l'exercici, cosa que no treu que els teòrics arrendataris principals, els també teòrics fiadors i els pagadors registrats en la comptabilitat del clavari s'intercanviessin sovint els papers amb el pas dels mesos.

Ben mirat, només hem localitzat tres exemples aïllats que demostrarien la possibilitat d'obtenir petits beneficis en transaccions d'aquesta mena. El més significatiu data de 1401, quan Francesc II Santceloni, igual que havia fet en els tres anys anteriors per raons que suggerirem més endavant, aconseguí atorgar-se el dret de barra per un any a canvi de pagar 100 ll. Al cap de tres mesos de l'acord, però, cedí el dret a percebre l'impost per tots els mesos que restaven fins a completar l'anualitat al paraire Joan Brescó i al pelleter Narcís Cervià. I aquest li pagaren 131 ll., és a dir que, almenys en aparença, Santceloni obtingué un guany net de 31 ll.[312]

En els altres casos localitzats no sembla que el mecanisme del sots-arrendament donés sempre per tant. L'any 1402, Pere II Sunyer, Joan Llull i el carnisser Pere Masdevall adquiriren la imposició dels porcells i aquest carnisser, al cap de pocs dies, decidí traspassar la tercera part que tenia en el contracte als altres dos imposicioners a canvi de la suma d'1 florí (que, de fet, representava un irrisori 1,9 % del preu total de 591 s. que es comprometeren a lliurar al consistori).[313] Semblantment, l'any 1394 el pelleter Fran-

---

amb l'etiqueta professional d'apotecari) participà en 10 arrendaments entre 1405 i 1426 i tan sols en un cas formà part de la mateixa companyia de Sampsó, si bé en unes quantes co-arrendà exaccions amb persones molt vinculades a aquest patrici com ara Miquel Santacília; i Joan Brescó, o ho féu amb una altre personatge de relleu en els negocis fiscals d'aquells anys com era Nicolau Anglès: A. REIXACH SALA, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1097-1200.

311 Semblen força freqüents els sots-arrendaments, en canvi, en ciutats com València, com a mínim a propòsit de grans imposicions com la de la carn: J. V. GARCÍA MARSILLA, «La *sisa de la carn*», p. 97.

312 AMGi, I.2.1, llig. 1, ff. 79-85v, 1401/08/28, 1401/11/30.

313 AMGi, I.2.1, llig. 1, s.f., 1401/12/27, 1401/12/31.

cesc Andreu i el sabater Pere Fabregat vengueren la seva quota en la imposició de la sal que feia dos dies havien adquirit a un dels seus companys, el revenedor Antoni Jalabert, si bé en aquest traspàs ni es féu explícit el pagament d'una quantitat.[314]

Vist això, com a mínim pel que fa a les imposicions municipals de Girona, els guanys crematístics realment significatius els hauríem de cercar en el tradicional marge entre el preu pagat per l'adjudicació i el producte final de la col·lecta de l'exacció. Com a conseqüència de la gairebé nul·la conservació de la documentació privada que generaren les companyies d'arrendataris per a la seva organització interna, resulta gairebé impossible disposar d'un bon mostrari dels rèdits que els proporcionaven els arrendaments. En efecte, tal com es dedueix de l'existència de figures com la de llevadors dels drets o de clavaris específics en els grups d'imposicioners, segur que existiren llibres de comptes per donar fe de tots aquests procediments als diversos socis inversors, però, donat que allò no era de la incumbència de les autoritats municipals, no es dipositaren a l'arxiu del consistori.[315] Així, les escasses escletxes apareixen en contractes notarials esparsos en protocols ordinaris; per exemple, un a propòsit de la imposició del vi del període 1417-1418.

Es tracta de l'acta amb què Guerau Estruç, arrendatari principal de la imposició, reconeixia els comptes que li havia presentat el draper Ivó Frugell, el qual havia estat constituït clavari dels emoluments de l'exacció que ens ocupa. Hi certificava, en primer terme, que Frugell havia lliurat al tresorer municipal les 3.101 ll. promeses en la subhasta. S'hi afegia, explícitament, però, que la col·lecta havia donat peu a un lucre de 310 ll. 2 s. 4 d., és a dir un benefici de gairebé el 10 %. A continuació es detallaven les sumes pagades a partir d'això als que havien intervingut a la col·lecta (47 ll. 10 s.) per llevar els impostos i supervisar possibles fraus, a la vegada que els guanys lliurats a cadascun dels co-arrendataris en funció de la seva participació. Si les comparem amb la repartiment que recollí l'escrivà del municipi en el moment de l'adjudicació, constatem el següent. Joan Serra hi havia invertit 500 ll. i aconseguí 33 ll. 6 s. 8 d. de lucre; Joan II Anglès 100 i en cobrà 6 ll. 13 s. 4 d, igual que el seu oncle Jaume Anglès, Francesc Oliver i Bernat Oliver, que reberen la mateixa suma per la mateixa inversió; mentre que Nicolau Frugell 13 ll. 6 s. 8 d per 200 ll. Alhora, Guerau Estruç, el principal inversor, cobrava 114 ll. 15 s. 8 d. que, al seu torn, probablement hauria de repartir entre d'altres persones incloses al contrac-

[314] AMGi, 1.2.1, n. 9 , s.f., 1393/12/28, 1393/12/30.

[315] Algunes referències indirectes a l'existència d'aquests llibres de comptes i a l'ús d'àpoques i albarans d'ús intern entre els co-participants en una adjudicació: AMGi, I.3.3.1.1, llig. 12, s.f., 1398/01/26; AHG, Gi-10, vol. 7, s.f., 1403/02/12.

te d'adjudicació.[316] En suma, la inversió global havia generat aproximadament un 10% de benefici. Es tracta d'una xifra lleugerament inferior al que s'ha calculat per companyies mercantils coetànies, encara que la comparació entre ambdues empreses no pugui ser automàtica.[317] A més, cal tenir en compte que del lucre esmentat s'hi havien de deduir les despeses en concepte d'honoraris, de manera que els dividends finalment repartits entre els inversors representaven guanys entre el 6,5 i el 7 %. Amb tot, eren una part dels mateixos co-arrendataris els que havien estat gratificats per les tasques de custòdia o administració de les exaccions, de manera que, després del treball ofert, indirectament obtenien uns rèdits una mica superiors a aquests percentatges.[318] En efecte, seria de gran interès localitzar altres documents similars, tot i que l'ampli sondeig de registres notarials dut a terme no convida a l'esperança.[319]

Cal no perdre de vista, en qualsevol cas, que el repartiment intern de beneficis entre els membres d'una companyia arrendatària podia resultar força complex. No tots s'implicaven necessàriament en les mateixes condicions: com hem vist, existien desigualtats en les quotes assumides i també la possibilitat de fermances globals o amb limitació de responsabilitat. En aquest sentit, hi ha certs indicis d'algunes adjudicacions que acabaren amb un conflicte entre els implicats. A tall de mostra, l'arrendament de la impo-

---

[316] Pel que fa al repartiment inicial: AMGi, I.2.1, llig. 3bis, reg. 1, ff. 55r-70v, 1417/07/02. A propòsit de l'acte d'entrega dels beneficis: AHG, Gi-01, vol. 376/377, s.f., 1418/11/13. Val a dir que en el repartiment inicial hi consten noms que no acaben apareixent entre els beneficiaris del lucre, a saber: Bartomeu Agustí que tenia una quota de 300 ll., Joan Deuslondà una de 50 ll., Pere Guillem Vila una altra de 50, Francesc Nesplà una de 25 ll. i Pere Masaller una de la mateixa quantitat.

[317] En efecte, a falta de dades a propòsit de companyies mercantils gironines del mateix període, podem comparar aquest valor amb els nivells de guanys anuals calculats per algunes grans companyies catalanes del quatre-cents com ara la Torralba-Manariel·lo amb una mitjana anual del 16,48 % durant un període de sis anys, o les filials que la companyia Datini tenia a la Corona d'Aragó amb una mitjana que assolia el 20,33 %. En el segon cas, però, es registren grans oscil·lacions: M. Del Treppo, *Els mercaders catalans*, pp. 505-508. Quant a d'altres societats mercantils de la mateixa època, C. Carrère reuneix les dades següents: una societat creada l'any 1394 reuní 200 ll. de capital i durant 2 anys i mig de vigència generà guanys del 10 %; una altra amb un capital inicial de 4.000 ll. activa l'any 1422 i durant 6 anys més proporcionà beneficis del 17 %; una de 1423 oferí guanys del 15,5 % durant 9 anys; i, finalment, el capital col·locat en una societat creada l'any 1447, que durà a penes un any, raportà un rèdit del 14 %: C. Carrère, *Barcelona, 1380-1462*, vol. I, pp. 172-173.

[318] En concret, Joan Serra cobrà 10 ll. per tasques de custòdia, igual que Joan Deuslondà, Francesc Oliver i Bernat Oliver. Ivó Frugell, al seu torn, percebia 27 ll. 10 s. per la funció de clavari i el seu germà, el notari Nicolau Frugell, 7 ll. possiblement per la redacció d'un trasllat dels comptes.

[319] Un altre document on es desglossen els ingressos i despeses administrats i llevats per membres d'una companyia arrendatària correspon a les imposicions del vi i la carn que l'any 1366 arrendaren conjuntament els jurats i el diputat local del General d'aleshores, Lluís Estruç. S'hi precisen les despeses en concepte d'honoraris a portalers, supervisors de les imposicions i aspectes materials per al seu cobrament, alhora que les entregues fetes a l'esmentat representant del General i al canviador Ramon I Medir, clavari de la ciutat, entre d'altres. Això no obstant, no es detalla el lucre obtingut i la seva distribució posterior entre els compradors: AHG, Gi-05, vol. 340, s.f., 1367/10/13.

sició del vi de l'any 1384 en què participaren, entre d'altres, el barber Pere Gordiola, l'albadiner Bernat Serra, el seu germà Francesc Serra, el pintor Guillem I Borrassà i el mercader Guillem Ferrer, no s'havia resolt un any després de la col·lecta. Aleshores, els quatres primers (havent mort Gordiola se n'ocupà la seva vídua i hereva) hagueren de resoldre per via d'arbitratge el que reclamaven a Guillem Ferrer.[320] Probablement no fou l'única vegada que sorgiren tensions entre socis, però, insistim-hi, els governants municipals no hi intervenien si l'import global que preveien que s'ingressaria a la tresoreria estava garantit i, per tant, no en queda traça en la documentació municipal.

Les fonts notarials del consistori també són parques per il·lustrar si els imposicioners assolien un gran control d'informació privilegiada sobre els circuits a què afectava l'exacció arrendada.[321] En efecte, seria versemblant que determinats agents obtinguessin dades de gran interès i, fins i tot, les empressin en benefici propi o dels projectes empresarials de què formaven part. Entre d'altres escenaris imaginables, el fet de ser el perceptor d'un determinat gravamen devia comportar facilitats a l'hora de negociar amb proveïdors o altres actors dels distints mercats en el sentit que, per exemple, el qui cobrava l'impost podia adquirir certs productes a un preu més baix perquè s'estalviava l'afegit fiscal que es retenia ell mateix.

Tot això, com ha estat assenyalat per algun autor, estava relacionat amb un fenomen detectat en altres indrets: l'encàrrec implícit als arrendataris de les imposicions d'assegurar el proveïment del producte l'impost del qual percebien.[322] Haurien d'aparèixer pistes en aquest sentit si coincidís que els professionals d'un cert sector fossin els adjudicataris més habituals de les imposicions que hi incidien. Això no obstant, tal com hem mostrat, tan sols es detecta una tendència destacable en aquesta línia en el pes dels hostalers i revenedors en la imposició del gra i en cap cas en les exaccions més lucratives, on els presumptes especialistes en els productes que cadascuna gravava representaven percentatges modestos.[323]

Un altre àmbit per aprofundir en els possibles lligams entre la recaptació fiscal i l'abastament consisteix en els anys que no es presentaren ofertes suficients per l'arrendament d'una imposició i se n'encomanà la col·lecta a un agent designat pel propi executiu. Un recurs —recordem-ho— que no s'hauria de confondre amb experiències efímeres de mecanismes monopolístics anteriors a les acaballes del segle XV com la de la mercaderia del vi tan sols

[320] AHG, Gi-05, vol. 413, s.f., 1386/03/12.

[321] Vegeu, per exemple, sobre aquesta idea: J. BROUSSOLLE, «Les impositions municipales de Barcelone», pp. 117-120.

[322] J. V. GARCÍA MARSILLA, «La *sisa de la carn*», pp. 97-99.

[323] En concret, del 2,34 % en el vi, del 3,14 % en la carn i del 2,86 % en la farina: taula 5.

en funcionament entre 1407 i 1411. Una possible via d'anàlisi passaria per un estudi detallat d'alguns dels escassos llibres de comptes que es conserven d'anys que s'optà per la comanda directa entre 1420 i 1440.[324] Així, després d'identificar-hi els principals operadors en el mercat dels respectius productes, caldria comprovar si coincidien amb els imposicioners més freqüents durant la mateixa època. Tot plegat, però, en sintonia amb el que comentàvem a propòsit de l'abastament frumentari, hauria d'acompanyar-se de recerques aprofundides entorn al funcionament del mercat de productes alimentaris bàsics com el vi, la carn i, en segon terme, el peix.

Sigui com sigui, pressuposem que, d'ordinari, s'esperava un paper actiu de les persones que es decidien a arrendar la percepció d'imposicions.[325] En alguns casos, invertir en impostos com el de la farina comportava vetllar pel bon funcionament del complex on s'obtenia, és a dir, el Monar reial. Per això, documentem que alguns imposicioners de la farina realitzaren bestretes en obres de reparació d'una de les rescloses.[326] En una línia similar, els gestors de la hisenda municipal promogueren en ocasions aquest rol financer dels arrendataris, com sembla que succeí l'any 1402 amb el mercader Bernat Torrent, que arrendà la imposició de la farina i bestragué una petita quantitat per agilitzar una compra de forment per part dels jurats.[327] També estigué directament vinculat amb la importació de gra, Pere Sifré, un dels arrendataris de la imposició del peix de l'any 1374 que tan sols estigué vigent durant un semestre i, atès que «lo temps era terribla», li fou remesa una part del

[324] Es conserven, per exemple, els llibres de comptes presentats pel col·lector designat per recaptar la imposició de la carn l'any 1436 i altres que s'ocuparen de la imposició del vi entre 1428 i 1435 (si bé en els dos primers exercicis —els de 1428 i 1429— els comptes pertanyen, en realitat, al llevador escollit pel col·lectiu d'arrendataris): AMGi, I.3.3.1.5, reg. 1; AMGi, I.2.3, llig. 5.

[325] Per pactes amb els arrendataris de les imposicions per avançar sumes de mensualitats, sobretot a les acaballes d'un exercici anual, o de comprometre's a pagar personalment a creditors, vegeu el cas de la vila de Sant Feliu de Guíxols: P. Orti Gost, «La deuda pública municipal», pp. 108-109. Hem de tenir present, d'altra banda, que, a la dècada de 1370, a la pròpia ciutat de Girona s'assajaren mecanismes d'assignació directa dels interessos del deute a cadascuna de les imposicions i, per tant, cada imposicioner estava obligat a lliurar les pagues a un grup concret de censalers: A. Reixach Sala, *Institucions i elits locals*.

[326] En concret, l'any 1400, Berenguer II Hospital, batlle del Monar, procedí a pagar a dos dels arrendataris, el pelleter Narcís Cervià i el paraire Lluís Sola, 114 s. per sumes que aquests havien anticipat. A fi de satisfer la quantitat promesa els cedí els drets sobre els censos que els tinents d'un parell de molins li devien en tant que batlle: AHG, Gi-06, vol. 90, ff. 165v-166r, 1400/08/18.

[327] Torrent pagà 2 florins a un mercader barceloní a fi d'obtenir la càrrega frumentària adquirida pels edils en nom de la ciutat i el clavari dels jurats el recompensà per allò al cap d'uns mesos. Tot i això, aquella no era l'única operació que Torrent féu com a imposicioner, ja que en el mateix procés de la subhasta havia realitzat una important puja per augmentar el valor de l'arrendament i, segons la fórmula ja comentada, se li consentí retenir-se la gratificació de l'import que estava obligat a lliurar a les arques municipals. Finalment, tal com veurem de seguida, a l'hora de satisfer aquesta quantitat també es beneficià de l'opció de compensar-la amb pagues d'un censal que li pertocaven: AMGi, I.3.3.1.1, llig. 13, reg. 2, s.f., 1402/04/22; AMGi, I.1.2.1, llig. 8, reg de 1401-1402, f. 21r, 1402/01/01; AMGi, I.1.1, n. 36, f. 63v, 1402/07/11.

preu pactat. Més enllà d'això, aquest individu, peller d'ofici, en paral·lel a l'arrendament i, en principi, a instàncies del govern municipal, s'havia obligat com a fermança en una comanda que els jurats feren al mercader Bernat Quart perquè adquirís càrregues frumentàries per a la universitat, per bé que l'operació fracassà per motius que ignorem i els hereus de Sifré, a l'alçada de 1380, tenien pendent un deute de 770 s. a favor de la ciutat.[328]

En altres circumstàncies s'entreveu que la iniciativa sorgia de la banda dels imposicioners. S'observa, així, que alguns dels que pujaren per aconseguir l'adjudicació d'un impost tenien la intenció prèvia d'exercir aquest paper de financers com a perceptors de l'impost. Com ja hem vist, des del moment que s'obtenia el contracte de llevar l'exacció que fos s'estava facultat per exigir sumes. En principi, però, no s'aconseguia autorització automàtica per redistribuir-les, ja que aquesta tasca corresponia al clavari de les imposicions. Tanmateix, en èpoques de certa tensió en el funcionament de la hisenda local, com ara a finals del decenni de 1370 o del de 1390, alguns arrendataris pretengueren actuar a manera d'uns veritables tresorers. N'és un bon exemple el cuireter Guillem Bernat Beuda que, l'any 1376, juntament amb altres veïns, s'adjudicà la imposició del vi. Encara que semblaria que en el pacte contret amb els jurats se li consentia retenir-se del que recollectés els interessos de violaris i censals que la universitat li devia, des de la cort de l'infant se li recriminà que s'hagués excedit en aquella funció i, no només s'hagués cobrat pagues de rendes seves, sinó que també n'hagués lliurat a d'altres creditors que prèviament li havien fet una cessió formal de drets, per la qual cosa se li ordenava entregar al clavari tot el que seguís rebent.[329]

En efecte, no fou la primera ni última vegada que un imposicioner aprofità la seva posició per recuperar deutes que li tenia el municipi. Sense anar més lluny, aquell mateix 1376, sembla que ho féu Ramon Prat, fill del jurista Pere II Prat, que remeté a les autoritats el pagament de la pensió d'una

---

[328] AHG, Gi-03, vol. 30, f. 132v, 1380/05/30. Per altres referències sobre la implicació de Sifré amb les comandes de draps enviades a Sicília per aconseguir gra durant el mateix any 1374: AMGi, I.3.3.1.1, llig. 4, quadern 2, ff. 32r-33v, 1374/07/13. Quant a la participació, en una cronologia similar, en la gestió de la vessant financera de les obres d'emmurallament: A. REIXACH SALA, *Municipi, finances i elits locals*, vol. I, pp. 795-796.

[329] ACA, C, reg. 1793, f. 104v, 1376/10/16, Barcelona. Val a dir que aquella no era la primera ocasió al llarg del mateix any que les pràctiques financeres de Beuda havien estat jutjades desfavorablement per l'entorn de la cort del duc. Els germans Beuda foren investigats per una barata de draps la qualitat dels quals no es corresponia amb els capitals subscrits: ACA, C, reg. 1792, f. 136r-v, 1376/04/05. És possible, al capdavall, que aquella implicació, aparentment desitjada i buscada, de Beuda (i també del seu germà Francesc I Beuda) amb les finances municipals tingués a veure amb una casa que els havia estat enderrocada en el marc de les obres de les muralles motivant una indemnització. Per això, a més, ja havia adquirit un censal en l'emissió duta a terme per Ramon I Medir entre 1374 i 1375: AMGi, I.3.3.1.1, llig. 4, reg. 2, ff. 39v-42r, 1374/08/26.

renda mixta mentre pogués retenir-se una part del preu acordat per la imposició de la farina que havia arrendat amb altres socis l'any 1375.[330]

D'altres arrendataris ja s'asseguraven l'opció en el mateix moment de garantir l'entrega de l'import fixat en la subhasta tot hipotecant rendes que percebien del municipi. Ho féu així l'escrivà Joan Casesnoves l'any 1392 amb la imposició del gra.[331] Igualment el calciner Francesc II Llorenç l'any 1406 amb la imposició de la farina, amb l'especificitat que en el jurament que prestà com a comprador prometia entregues regulars al clavari deduint-hi les despeses lligades al censal que havia obligat al contracte.[332] El mercader Ponç II Arnau i el patrici Ramon I Sampsó també hipotecaren rendes l'any 1417 en relació amb la imposició de la carn: el primer obligà un censal propi, mentre que Sampsó ho féu amb un de què era titular la seva mare vídua, la qual l'havia rebut en cessió d'un altre ciutadà.[333]

Com deixa entreveure el darrer cas, era possible, doncs, que el cobrament d'interessos del deute mitjançant l'adjudicació d'imposicions s'aconseguís a través de terceres persones. En aquest sentit, l'any 1394 documentem que la vídua del mercader Arnau Bisbal vengué a Bernat Agustí els drets sobre la pensió de tres censals, quan Agustí era justament un dels arrendataris de la imposició del vi.[334] Sobretot la darrera d'aquestes pràctiques enllaça directament amb les estratègies que s'articularen en el mercat secundari del deute en èpoques de dificultats financeres. Ens referim a les cessions temporals de pagues que permetien als creditors a qui s'havien suspès pagaments (per exemple, a clergues o a forans durant els anys 1396 i 1397) cobrar el que els pertocava.[335] Potser existiren mercaders que invertiren en aquestes circumstàncies i que eren capaços d'assumir retards en el pagament amb l'objectiu d'aconseguir cert marge de benefici en la transacció.

En suma, no en tots els exemples que acabem de citar resulta igual de clar, però en general s'endevina que alguns cops els que participaren en la licitació d'imposicions ho feren amb la intenció de fixar vies que els permetessin garantir la percepció de les pensions de censals.[336] L'estratègia també tenia sentit, és clar, de cara a cobrar d'altres deutes com ara els derivats de

[330] AMGi, I.3.3.1.1, llig. 4, reg. 2, s.f., 1376/01/11.
[331] AMGi, I.2.1, n. 8, s.f., 1391/12/27.
[332] AMGi, I.2.1, llig. 2, s.f., 1405/12/27, 1406/01/08.
[333] AMGi, I.2.1, llig. 3bis, reg. 1, ff. 32r-36v, 1416/12/28.
[334] AHG, Gi-09, vol. 22, f. 7r, 1394/07/11.
[335] A. Reixach Sala, *Institucions i elits locals*.
[336] Estratègies similars també s'han copsat en altres territoris com ara a la corona de Castella on, a partir de mitjan segle xv, molts prestadors de la monarquia tingueren les *alcabalas*, els principals impostos indirectes, en el punt de mira, ja que gestionant-les s'asseguraven el pagament dels interessos que els devia la monarquia: Denis Menjot, «Système fiscal étatique et systèmes fiscaux municipaux en Castille (xiiie s. - fin du xve s.)», a D. Menjot, M. Sánchez Martínez (eds.), *Fiscalidad de Estado y fiscalidad municipal en los reinos hispánicos medievales*, Madrid, Casa de Velázquez, 2006, pp. 21-51, p. 42.

bestretes, serveis prestats o indemnitzacions per immobles afectats de resultes de les obres de les muralles. Podem veure'n un exemple per cada cas.

En primer lloc, l'any 1369 el capeller Francesc I Ricard anticipà certa quantitat per armar clients per anar a l'exèrcit reial enviat contra el castell de Montsoriu dels vescomtes de Cabrera i, per referències posteriors, queda patent que en aquella mateixa anualitat Ricard havia estat arrendatari de la imposició de la farina i que, a fi de recuperar una part de la bestreta, se li consentia retenir-se part del producte que havia d'entregar al clavari de la ciutat.[337] Semblantment, l'any 1371, els notaris Bonanat Nadal i Pere Pinós arrendaren la imposició dels censals i violaris i a l'hora d'estendre'ls àpoca dels lliuraments a les autoritats es precisava que una gran part de la quantitat se l'havia quedada Nadal amb motiu de les despeses d'un viatge que havia fet davant del rei.[338] A propòsit dels enderrocaments d'albergs, una de les causes principals d'emissions de censals durant els anys centrals de la dècada de 1370, veiem el cas de Nicolau Vilossa, el qual, com a imposicioner de les exaccions de la carn de 1383, finalment, tan sols entregà una petita fracció del total de 1.150 ll. del preu, ja que, mitjançant una autorització reial, havia estat eximit de la resta donada l'adoberia que li havia estat expropiada i demolida com a conseqüència de l'alçament del mur del burg de Sant Feliu.[339]

Per tal de concloure la mostra, també val la pena assenyalar que un dels ingressos fiscals on els futurs arrendataris tenien interessos creats amb més freqüència, més que no pas les imposicions, eren els drets de barra. Era habitual que s'hi assignessin deutes de la universitat i, per via més o menys directa, els creditors intentessin controlar-ne de prop la percepció. D'aquí que fins i tot els tresorers que en gestionaven el producte de l'arrendament fossin de vegades part interessada en l'afer, com ara alguns dels clavaris dels jurats dels volts de 1390.[340] Un altre cas il·lustratiu al respecte és el de Francesc II Santceloni que, segons ja hem apuntat, s'adjudicà el dret de barra entre 1398 i 1401 (si bé en aquest darrer any la sots-arrendà) i altre cop l'any 1410. Una persistència així segur que no era aliena a l'interès enorme que mostrà l'any 1400 per assumir la gestió de la clavaria de les imposicions

[337] AMGi, I.3.3.1.1, llig. 4, f. 60v, 1371/03/24.

[338] AMGi, I.3.3.1.1, llig. 4, f. 69r-v, 1371/08/13. No tenim constància per altres fonts de la missatgeria que s'esmenta davant del rei. Un cas similar que podríem afegir-hi és el fet que els verguers dels jurats Antoni Noguer i Berenguer Pla arrendessin la imposició de la sal l'any 1436: AMGi, I.2.1, llig. 3, reg. 3, s.f., 1436/01/08. Tot i això, desconeixem què els empenyé exactament a fer-ho, ja que, en teoria, d'ordinari tenien cobert el salari a partir del producte conjunt de les exaccions que ingressava a la clavaria de les imposicions.

[339] AMGi, I.3.3.1.2, llig. 1, reg. 5, f. 62r, 1383. Tot i que només es parli de deutes que se li tenien en relació amb «l'obra del mur», segurament també era aquest el motiu pel qual els magistrats permeteren a Berenguer Alou retenir-se una part del preu de la imposició de les mercaderies de l'any 1368: AMGi, I.3.3.1.1, llig. 2, s.f., 1367/12/28, 1372/11/04.

[340] A. Reixach Sala, *Municipi, finances i elits locals*, vol. I, p. 742.

sense percebre cap salari per la seva labor.[341] Com hem suggerit, potser encapçalava un col·lectiu amb més gent preocupada pel devenir de les finances municipals i, així doncs, adjudicar-se el dret de barra suposava controlar un punt estratègic considerable per a la punció fiscal.

Així doncs, licitar i aconseguir l'adjudicació d'imposicions es presentava com una bona via per exercir cert control sobre el sistema hisendístic municipal. Pràctiques com les que hem vist vinculades a creditors o prestadors del municipi explicarien, doncs, que en etapes d'inestabilitat en la tresoreria local s'incrementés el nombre de ciutadans prominents que arrendaven imposicions, segons una cronologia, en línies generals, comuna en tots els tipus d'imposicions, tal com ja hem explicat. Veiem, per tant, que grans famílies patrícies com els Sunyer, els Estruç o els Santmartí s'interessaren, per exemple, per la imposició del vi a finals de la dècada de 1370 o a inicis del segle XV, igual que succeí en força anys de la dècada de 1380 amb la imposició de la carn o, fins i tot, en els exercicis immediatament posteriors a l'intens cicle fiscal de la Guerra contra Castella amb les exaccions de la farina i el peix.[342]

En síntesi, l'empresa d'arrendar imposicions constituïa, en efecte, una oportunitat de negoci, des de les mateixes subhastes fins a la redistribució final del lucre generat per la col·lecta. De tota manera, d'acord amb el que hem anat desgranant, existiren alhora més circumstàncies que conduïren a determinats sectors de la ciutat a adjudicar-se el dret a percebre imposicions i altres exaccions del fisc municipal, com ara, la capacitat per disposar d'informació de primera mà sobre els fluxos de determinats productes, d'incidir en aquests circuits i, sobretot, la necessitat de vetllar per interessos creats.

***

Segons explica J. Riera, a finals de l'any 1389 el rei es feia ressò de la notícia que alguns menestrals de la ciutat de Girona amenaçaven de no deixar subhastar les imposicions segons la forma acostumada, cosa que, sumada a més aldarulls registrats en els darrers mesos i atribuïts tots a la mà menor, es considerava un veritable perill per la pau pública.[343] Òbviament, cal situar-nos en el context de les tensions prèvies als atacs al call jueu de l'estiu de 1391 i en què les disputes sobre les estratègies fiscals del municipi estaven a l'ordre del dia des de feia uns anys fins a derivar en un veritable conflicte polític.[344] Tot i el marc excepcional i més enllà de les conseqüències evidents per a la viabi-

[341] Ja s'ha explicat: nota 236 (capítol 3). També hi citem el seu paper com a «canviador» en el procés de lluïció de jurisdiccions de la demarcació de Girona.

[342] A. Reixach Sala, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1097-1200.

[343] J. Riera Sans, «Els avalots del 1391», p. 107.

[344] A. Reixach Sala, *Institucions locals i elits*.

litat econòmica del municipi que hauria tingut un fre o un gran retard en l'adjudicació del que constituïen els ingressos principals de la tresoreria, l'amenaça potser era més real del que aparenta. I és que, segons mostren les estadístiques comentades, no es pot pas considerar secundari el protagonisme dels menestrals en l'arrendament d'imposicions a la ciutat de l'Onyar.

En efecte, l'anàlisi dels arrendataris dels impostos directes percebuts pel govern municipal entre 1367 i 1443 posa en relleu, en primer terme, que es tractava d'un negoci que normalment implicava la cooperació entre distints individus organitzats en col·lectius amb un nombre variable de membres. Alhora, però, evidencia que la franja social que es mostrà més activa foren els artesans i els petits comerciants adscrits a la mà menor, en una mitjana que superava el 60 % en totes les exaccions. També hi intervingueren rics mercaders i ciutadans honrats, encara que en una proporció menor en termes globals. Per això mateix, dins d'un total d'aproximadament 450 famílies que documentem participant en aquest negoci fiscal al llarg de l'època estudiada, la meitat de les 75 amb un nombre superior de participacions comptaven amb membres vinculats a la manufactura de la pell i el tèxtil o al comerç al detall, de manera que menys d'un 20 % eren, en realitat, grups familiars distingits en el món de la mercaderia o nissagues preeminents de la mà major.

Tot plegat, però, es tracta de tendències generals amb variacions concretes en funció de cadascuna de les imposicions que gravaven el consum i comerç de productes alimentaris, la circulació de mercaderies o d'altres transaccions. Quant als factors derivats de les característiques de cada impost que incidiren en el perfil dels imposicioners i les formes de cooperació més habituals, hem destacat l'import mitjà pel qual s'arrendaven i els costos indestriables de la seva col·lecta (incloent-hi el desplegament necessari per garantir l'èxit de l'empresa). Així, hem constatat que les imposicions licitades per un valor més elevat (com ara les del vi, la farina i la carn) acostumaren a mobilitzar grups d'arrendataris de majors dimensions que, al mateix temps, tendien a presentar més desigualtats internes. Un aspecte a què també contribuí, és clar, la «incursió» eventual de patricis i grans fortunes. En contrapartida, el fet que, tret del cas de la imposició dels honors o censals i, molt en segon terme, la del gra, no predominin els menestrals o comerciants vinculats de manera més estreta amb l'objecte concret de cada exacció posa en relleu que el bé fiscalitzat no constituïa un element determinant. Al capdavall, tot indica que, en conjunt, l'arrendament d'imposicions consistia en una operació de naturalesa financera (en algunes ocasions de notable envergadura), que, a més, es trobava perfectament integrada dins de la lògica de la diversificació d'inversions compartida per la major part de potencials arrendataris.

Per una altra banda, ha quedat palesa la importància del component collectiu del negoci d'arrendar imposicions. D'aquí que s'hagin cercat distints

lligams entre els que cooperaven en una mateixa adjudicació. A partir de les fonts disponibles, hem detectat exemples de diferents tipus de vincle. En primer lloc, hem constatat aliances entre familiars directes i parents polítics. I aquí mereix una menció apart el fet que moltes esposes recolzaren els respectius marits fent fermança en els contractes. Hem vist, també, que els acords amb parents eren un recurs emprat per imposicioners de qualsevol estrat social. Alhora, no constituïen l'única forma de vinculació, sinó que hi ha exemples de col·laboració entre col·legues professionals o membres d'un mateix ram. Per contra, no s'adverteix cap translació massiva ni recurrent de societats sorgides en l'àmbit mercantil cap al camp de l'arrendament d'impostos, si bé s'endevinen certes estratègies perquè alguns dels seus membres intervinguessin de manera simultània en distintes adjudicacions. Finalment, ultra relacions informals com ara les de patronatge i deixant de banda la qüestió sempre complexa dels presumptes homes de palla, hem convingut a ressaltar el que podríem anomenar lligams dèbils. Dit d'una altra manera, s'imposa la imatge de bastanta variabilitat i fluïdesa en les aliances establertes entre arrendataris d'impostos. En aquest sentit, tal com hem plantejat, no seria descabdellat considerar que la pròpia empresa fiscal donava peu a fórmules inèdites de cooperació, a agrupacions *ad hoc* i que, per tant, no necessàriament havien de partir de precedents concrets.

Malgrat tot, certs personatges rellevants amb bastanta continuïtat en la seqüència d'arrendaments estudiada suggereixen l'existència d'algunes grans companyies amb certa especialització en aquest sector. El primer gran exemple és la que s'articulà al voltant del ciutadà gironí Ramon I de Bóixols, senyor del llogarret de Gironella del Pla. Potser com a conseqüència dels interessos que tingué en els tributs indirectes de la ciutat de l'Onyar arran d'un plet per raons justament fiscals amb els regidors, del qual, com hem vist, sortí victoriós, liderà un actiu grup d'inversors en imposicions. En concret, es rodejà de bossers, blanquers i altres menestrals, amb els quals mantenia contactes diversos; i tots junts esdevingueren una mena de *lobby* en les subhastes d'ingressos fiscals del municipi fins pràcticament l'any 1400.

Durant la primera meitat del segle XV, en canvi, destaca la figura de Ramon I Sampsó, un opulent patrici que, a través d'una xarxa de mercaders i paraires, assolí un gran protagonisme en el negoci que ara ens ocupa. Així mateix, segons mostrarem, Sampsó i els seus socis i col·laboradors controlaren també durant una llarga etapa les generalitats dels draps de la demarcació de Girona i, en moments concrets, les corresponents a d'altres districtes. Fos com fos, cap dels dos exemples citats posen en relleu l'existència d'unes companyies absolutament compactes, sinó més aviat fruit de variacions força constants.

En efecte, l'adaptabilitat segurament constitueix un concepte clau, cosa que, d'altra banda, posa de manifest un ventall ampli de motivacions rere

l'empresa d'arrendar impostos municipals. A través de les poques escletxes que ens ofereix la documentació conservada, hem proposat quatre o cinc al·licients vinculats a aquest negoci fiscal. En primer terme, hem examinat els hipotètics guanys derivats dels propis processos de subhasta amb elements com ara els eixaucs o els sots-arrendaments immediats a l'adjudicació. No hem localitzat exemples que il·lustrin gaire bé cap de les dues formes de guany, de manera que, a tall d'hipòtesi, els rèdits econòmics més importants radicaven en el tradicional marge de benefici entre el peu promès a la institució arrendadora i el producte real de la recaptació de l'impost. En aquest sentit, hem aconseguit trobar tan sols un cas que apunta a rendiments de fins al 10 % per a cadascun dels co-inversors o «companyons», per bé que el percentatge es reduïa al 6,5 o el 7 % una vegada deduïdes despeses ineludibles en la tasca de recaptació. Encara resulten més escasses les notícies que il·lustrin la capacitat de control de la informació que adquirien els imposicioners i que podien rendibilitzar en benefici propi o referents a altres atractius lligats a l'exclusiva de proveïment de productes vinculats a l'impost en qüestió.

Per contra, a semblança d'altres negocis vinculats a la hisenda municipal, tot indica que l'arrendament d'imposicions atorgava un rol financer prou interessant per certs sectors. De forma semblant, es presentava com una via per recuperar deutes del municipi com bestretes realitzades o salaris pendents de cobrar del consistori. Per això, doncs, la licitació en imposicions, i de manera especial les barres, de vegades representava una forma per resguardar interessos creats. Una qüestió que, al seu torn, convindria relacionar amb les conjuntures amb més presència d'arrendataris de perfil superior a l'habitual i que, de fet, semblen connectades amb etapes d'estretors a la tresoreria municipal quan la incertesa dels creditors augmentava davant del temor de no cobrar puntualment les pagues que en rebien de forma periòdica. Amb tot, qualsevol d'aquestes darreres possibilitats quedaria sempre enquadrada en el que representava, sens dubte, un dels principals negocis fiscals lligats a les administracions locals.

El negoci de proveir el municipi

La hisenda local gironina, tant en la seva fase de gestació com quan ja es trobava plenament consolidada al darrer terç del segle XIV, no només necessitava crèdit o es veia obligada a rendibilitzar les seves fonts d'ingressos mitjançant arrendaments a particulars, sinó que també requerí els serveis de diversos professionals. En conseqüència, els municipis, entre d'altres institucions, generaren una demanda considerable en sectors com el dels serveis financers o en els mercats de vitualles o de primeres matèries i materials. Ambdós implicaren, alhora, diversos membres de l'estament mercantil. En

efecte, caldria distingir amb claredat (i gairebé considerar-los de manera separada) entre els canviadors que proveïren serveis financers als magistrats municipals o als gestors de la hisenda local dels comerciants que subministraren béns diversos a la comunitat. Sigui com sigui, a propòsit de tots dos àmbits examinarem la importància d'aquesta demanda tenint en compte, però, el marc on es centrava l'activitat privada dels diversos operadors i la seva proximitat a les instàncies del poder local.

Financers i banca privada: de l'apogeu a la desaparició

Les taules de canvi que s'obriren a la ciutat de Girona, des de les dècades de 1320 i 1330, tingueren entre els seus principals clients l'aleshores incipient administració municipal. En conseqüència, els canviadors o banquers titulars d'aquests establiments es convertiren en prestadors de valuosos serveis financers a una institució que encara no comptava amb un sistema administratiu propi i en què bona part de les operacions es reduïen a gestions dutes a terme pels jurats secundats per diversos prohoms. Segons s'ha apuntat, aquests financers actuaren a títol privat fins que arran de la «revolució» que visqueren les hisendes locals amb la incessant pressió fiscal de les dècades de 1350 i 1360 acabaren esdevenint els primers gestors d'una tresoreria les bases fiscals de la qual s'havien assentat per perpetuar-se. I, finalment, s'inseriren dins de l'aparell administratiu desplegat entorn del govern municipal.

Tanmateix, per acabar de comprendre la culminació del procés, cal observar el *background* d'aquests canviadors i la seva perfecta integració a la societat local.[345] Constatem que en l'etapa compresa entre aproximadament 1330 i 1380 la documentació notarial conserva la traça d'una desena d'individus que, residents a la ciutat de l'Onyar, s'especialitzaren en negocis bancaris i hi regentaren una taula de canvi en algun moment de la seva vida (quadre 12). Sobre el seu perfil hem de destacar-ne tres aspectes. En primer terme, no estem davant de grans nissagues de banquers. Es tracta més aviat de persones que es formaren en la professió dels seus pares (la majoria menestrals o petits comerciants) i que en molts casos acabaren obrint un establiment bancari una vegada superada una certa etapa de la seva carrera.[346] A més, sabem que un d'ells, Ponç Malarç, adquirí experiència precisament com a factor d'una companyia

[345] En aquesta panoràmica sobre la banca fins l'any 1380 ens basem, en essència, en les dades ja anticipades a: A. REIXACH SALA, «Finanzas municipales y banca privada», pp. 180-185.

[346] Per exemple, Francesc Savarrés era fill d'un pelleter i continuà encapçalant una societat dedicada al comerç de pells durant bastants anys. De fet, no l'abandonà del tot quan, pels volts de 1341, apareix per primera vegada designat canviador i titular d'una taula: AHG, Gi-05, vol. 51, f. 95r, 1317/11/07; AHG, Gi-05, vol. 7, f. 109r, 1328/08/07; AHG, Gi-06, vol. 7, s.f., 1335/01/02; AHG, Gi-05, vol. 42, ff. 53v-54v, 1342/08/14; AHG, Gi-06, vol. 72, s.f., 1359/09/04; AHG, Gi-05, vol. 22, f. 54r, 1341/06/04.

mercantil en territoris dellà la mar.[347] Malgrat això, es troba algun cas en què un descendent heretà l'ofici de canviador durant una temporada, però, en línies generals, no hi ha constància d'una gran continuïtat.[348]

QUADRE 12. Canviadors documentats a Girona entre 1312 i 1382

Canviador	Dates d'activitat bancària[349]
Guillem Sendra	1312
Pere Santacoloma	~1311-1339
Bernat Hospital	~1312-1348 †
Feliu Gener	1329-1347/48 †
Francesc Savarrés	1341-1350
Francesc Savarrés – Guillem Jordà	1350-1360
Bonanat Hospital	1348-1354
Guillem Pere de Reixac	1349-1364
Ponç Malarç	1352-1363
Ramon I Medir	1354-1382 †

Per altra banda, els establiments bancaris que s'obriren a Girona en les dècades centrals del tres-cents estigueren en mans d'un únic titular, pel cap alt, de dos, com el que regentaren conjuntament F. Savarrés i el seu gendre

[347] Concretament en la de Pere Mitjavila, Arnau Espaser i Bernat de Puigmoradell, activa pels volts de 1330 i 1340: Josep Maria MADURELL MARIMON, «Contabilidad de una compañía mercantil trescentista barcelonesa (1334-1342)», *Anuario de Historia del Derecho Español*, 35 (1965), pp. 421-546, especialment pp. 427, 430, 502.

[348] Sabem que dels tres fills del canviador Feliu Gener, dos foren mercaders i el que nombrà hereu universal al seu testament continuà en el món de la banca assentat a Barcelona: AHG, Gi-05, vol. 58, f. 66r-v, 1349/06/08; AHG, Gi-05, vol. 77, ff. 169v-170r, 1353/08/03. Així mateix, després que la pesta de 1348 acabés amb la vida de Bernat Hospital (morí juntament amb la resta de jurats de la ciutat aquell any), el seu fill i hereu Bonanat ja era denominat canviador el juny de 1349: AHG, Gi-05, vol. 58, f. 85v, 1349/06/16.

[349] Podem al·legar les següents referències pel que fa a les dates extremes d'activitat bancària de cadascun d'ells. Guillem Sendra: AHG, Gi-05, vol. 1, ff. 122v-123r, 1312/02/08 (cal tenir en compte que a la notaria de Girona no es conserven protocols més antics que el que acabem d'esmentar; d'aquí la coincidència en la data inicial dels primers tres banquers que documentem). Pere Santacoloma: AHG, Gi-05, vol. 1, s.f., 1311/12/06; AHG, Gi-06, vol. 20, f. 106r, 1339/05/19. Bernat Hospital: AHG, Gi-05, vol. 1, f. 114r-v, 1312/01/29; AMGi, I.1.2.1, llig 5, f. 171r. Feliu Gener: AHG, Gi-04, vol. 2, f. 143v, 1329/11/05; AHG, Gi-05, vol. 58, f. 66r-v, 1349/06/08. Francesc Savarrés: AHG, Gi-05, vol. 22, f. 54r, 1341/06/02; AHG, Gi-05, vol. 59, f. 21r-v, 1350/04/13. Francesc Savarrés – Guillem Jordà: AHG, Gi-05, vol. 60, ff. 41v-42r, 1350/12/31; AHG, Gi-01, vol. 42, ff. 29r-30v, 1360/04/28. Bonanat Hospital: AHG, Gi-05, vol. 58, f. 85v, 1349/06/16; AHG, Gi-05, vol. 79, f. 77r, 1354/09/20. Guillem Pere de Reixac: AHG, Gi-05, vol. 58, f. 7r-v, 1349/05/23; ADG, Lletres, reg. 50, f. 80v, 1364/04/27. Ramon I Medir: AHG, Gi-02, vol. 37, f. 19v; AHG, Gi-09, vol. 6, s.f., 1382/11/19.

G. Jordà.[350] De tota manera, el caràcter personal d'aquestes banques no excloïa l'existència de diversos fiadors o avaladors dels establiments, a més de comptar amb una xarxa àmplia de clients, en definitiva, dipositants i, alhora, creditors potencials. En efecte, segons diverses constitucions de Corts, un banquer no podia obrir un negoci sense la presentació de garanties per part de diversos individus que es comprometessin a respondre pel titular de la banca.[351]

Encara que només coneixem bé la identitat dels avaladors de dos dels banquers documentats, són suficients per mostrar-nos un perfil clar de ciutadans amb fortunes fonamentades en el patrimoni immobiliari, l'activitat comercial o l'exercici de la professió i el crèdit, que tenien rellevància al govern municipal i contactes directes amb la cort del rei. Els de la taula de Bonanat Hospital foren els patricis Guillem II Sunyer i Arnau Rafart, el draper de la mà major Pere I Bordils, el ciutadà honrat Berenguer I Santceloni, el metge reial Bernat I Sarriera i el propi canviador Francesc Savarrés.[352] En la segona presentació de garanties de la banca de l'any 1359, Ramon I Medir comptà amb el recolzament del mateix Guillem II Sunyer, el fill homònim d'aquest, Guillem III Sunyer, Jaspert de Campllong, ciutadà gironí integrat a la casa reial, el jurista Guillem I Domenja, els drapers Guillem Queixàs i Berenguer Queixàs, els petits comerciants Joan I Prat i Arnau Pelegrí i l'escrivà Bartomeu Avellaneda, aleshores regent de l'escrivania de la cort reial a Girona.[353]

Al marge de l'aval de personatges de cert relleu, l'activitat de tots aquests canviadors s'inseria dins d'un sistema major de relacions comercials i financeres.[354] Alhora, a banda que, com ja hem apuntat, la major part dels individus estudiats no exerciren l'ofici de banquer durant tota la seva carrera

---

[350] Fins l'any 1350 Francesc estava sol al capdavant d'una taula de canvi. De tota manera, aquell any una de les filles contragué matrimoni amb Guillem Jordà i aquest passà a ser soci del primer en l'empresa: AHG, Gi-05, vol. 56, ff. 119r-123v, 1350/10/10. Comptaren, a més, amb diversos agents, en especial un de natural de la vila de Torroella de Montgrí: AHG, Gi-05, vol. 60, ff. 41v-42r, 1350/12/31.

[351] Vegeu, en general, Manuel Riu i Riu, «La banca i la societat a la corona d'Aragó, a finals de l'Edat Mitjana i començaments de la Moderna», *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, 11-12 (1990-1991), pp. 187-224. Es pot resseguir també la duplicació del valor de l'aval que fixà la constitució XX de les Corts de Cervera de 1359: *Cortes de los antiguos reinos de Aragón y de Valencia y principado de Cataluña*, vol. II, Madrid, Real Academia de la Historia, 1896-1922, pp. 51-52 i, fruit d'aquesta circumstància, el procés a què se sotmeté la banca de Ramon I Medir, oberta 5 anys abans, per tornar a presentar fiadors davant de la cort reial: AHG, Gi-05, vol. 251, s.f., 1360/02/04.

[352] AHG, Gi-05, vol. 100, s.f., 1358/11/12.

[353] AHG, Gi-05, vol. 251, s.f., 1360/02/04.

[354] Al contrari del que succeeix a Catalunya, aquestes dinàmiques han estat analitzades amb més detall al regne de València: Juan V. García Marsilla, «Crédito y banca en el Mediterraneo medieval: la quiebra del cambista valenciano Francesc de Pals (1316-1319)», *Anuario de Estudios Medievales*, 25 (1995), pp. 127-150; David Igual Luis, «Los agentes de la banca internacional: cambistas y mercaderes en Valencia», *Revista d'Història Medieval*, 11 (2000), pp. 105-138.

professional, combinaren la gestió d'una taula amb inversions en molts circuits comercials. En cert casos consistien en modestes transaccions de gra o vitualles, o bé teles, a les rodalies de la ciutat de Girona.[355] Eren de més envergadura, en canvi, les operacions dutes a terme pels canviadors Savarrés i Jordà (actius en circuits comercials fins a València o la Provença), per Bonanat Hospital (soci capitalista d'una botiga de draps a Saragossa) o per Ponç Malarç (que participà en una societat que actuava al sud d'Itàlia i, d'altra banda, invertí en un viatge comercial a Flandes, igual que els primers).[356]

Tenint en compte el quadre de serveis oferts per totes aquestes taules de canvi (en essència, constitucions de dipòsits, reintegraments i transferències a dèbit o a crèdit), constatem que foren freqüentades per diversos clients i per diferents propòsits.[357] Així, tenim constància que comerciants locals les empraren pels seus negocis, per exemple, efectuant pagaments a altres de forans mitjançant transferències bancàries i beneficiant-se dels préstecs tramitats pel canviador.[358] També hi obriren comptes moltes institucions com ara convents i que se sumaven, segons hem mostrat, al propi govern municipal.[359] Hi acudiren igualment marmessors o famílies implicades en complexos pactes matrimonials i quantiosos dots.[360] Per altra

[355] Quan encara no constava com a titular d'un establiment, F. Gener vengué draps a un habitant d'una parròquia rural (AHG, Gi-07, vol. 7, f. 116v, 1327/09/11); ja denominat canviador, també vengué gra (AHG, Gi-07, vol. 7, s.f., 1347/05/15). Pere Santacoloma, en paral·lel a les operacions bancàries, distribuí alguna vegada teixits de cotó i seda a religiosos i a nobles del bisbat: AHG, Gi-05, vol. 16, s.f., f. 127r, 1336/01/05, i AHG, Gi-05, vol. 20, f. 117r, 1339/05/26.

[356] Respectivament: AHG, Gi-05, vol. 59, f. 21r-v, 1350/04/13; AHG, Gi-05, vol. 62, ff. 7v-8r, 1351/07/25; AHG, Gi-05, vol. 66, f. 78r-v, 1352/01/10; AHG, Gi-05, vol. 75, f. 174r, 1353/04/22; AHG, Gi-05, vol. 85, f. 201v, 1355/05/30; AHG, Gi-05, vol. 61, ff. 72v-73r, 1351/05/10. Sobre la integració de tots aquests circuits i xarxes a escala local, regional i internacional: David Igual Luis, «Gran comerç i petit comerç a la Corona d'Aragó. L'exemple de València a la Baixa Edat Mitjana», *Imago Temporis. Medium Aevum*, 3 (2009), pp. 490-505.

[357] A propòsit de la traça d'aquestes operacions que ha quedat en la documentació notarial: A. Reixach Sala, «Tècniques bancàries a la Catalunya baixmedieval».

[358] És el cas dels germans mercaders Arnau i Nicolau Campllong que recorregueren a la banca de Francesc Savarrés per pagar un deute a un comerciant de draps de la vila occitana de Llimós. Es comprometeren a satisfer al banquer la quantitat deguda en el termini de 2 mesos, mentre li concedien la facultat de rebre moneda a usura tant de jueus com d'altres persones a fi de finançar la transferència: AHG, Gi-05, vol. 43, f. 70v, 1345/01/05.

[359] Sense sortir de la mateixa família Campllong, també coneixem el cas d'un dels seus membres, Guillem, frare franciscà guardià del convent de Girona, que cedia al seu germà Arnau els drets sobre el dipòsit que la congregació havia fet a la taula de Savarrés per costejar les obres de reforma de l'església del cenobi: AHG, Gi-05, vol. 258, s.f., 1361/06/27.

[360] Vegeu, respectivament: AHG, Gi-05, vol. 58, f. 7r-v, 1349/05/23; AHG, Gi-05, vol. 275, s.f., 1365/08/23; AHG, Gi-05, vol. 69, f. 75v, 1352/12/20; AHG, Gi-05, vol. 288, s.f., 1368/03/01, AHG, Gi-05, vol. 284, s.f., 1367/06/22, AHG, Gi-05, vol. 290, s.f., 1369/02/01. En qualsevol cas, no pot obviar-se la circumstància que l'ús de contractes notarials era especialment freqüent en transaccions en què hi havia molts interessos en joc i hi actuaven diferents agents en nom d'actors principals a qui havien de retre comptes, com ara en la gestió de llegats, tuteles, etc. En conseqüència, podent-se utilitzar tan sols els protocols com a font per a l'estudi de la clientela d'una taula de canvi és probable que quedin infrarepre-

banda, com ja hem dit, les taules de canvi constituïen un recurs habitual a l'hora d'efectuar els pagaments de rendes vitalícies i perpètues (violaris i censals).[361] En definitiva, per les distintes banques privades gironines de les dècades centrals del tres-cents, veiem desfilar-hi ciutadans acabalats, mercaders, nobles, clergues, jueus i, així mateix, persones provinents de parròquies rurals de la rodalia.

A la llum de l'esbós que acabem de presentar, queda ben palès l'arrelament de les taules de canvi en els fluxos comercials i financers, així com en les pràctiques socials del període estudiat. A això cal afegir-hi una altra dada no menys significativa: la perfecta integració dels canviadors a la comunitat política de la ciutat. En paral·lel als llaços estrets amb les famílies dominants del govern municipal, la major part dels banquers identificats ocuparen càrrecs polítics com el de jurat en algun moment de la seva vida (quadre 13).[362] Això darrer fou, *a priori*, pel simple fet de ser membres de la comunitat amb dret a formar part de les estructures de govern.

D'aquesta forma, sembla lògic que els banquers posessin els seus establiments al servei de les hisendes municipals encara en procés de consolidació i, per això, resgistrem el recurs a les taules de canvi privades de la ciutat des dels inicis d'una administració financera encara en formació a les dècades de 1330 i 1340. Hem vist que s'empraren per captar préstecs a curt termini i per rebre el dipòsit d'impostos directes, mecanisme progressivament substituït per les imposicions (apartat «Les taules de canvi privades»)

Tanmateix, cal fer dues puntualitzacions a propòsit de l'etapa que s'estén aproximadament entre 1330 i 1360. Per un costat, comprovem que el govern de la ciutat tenia comptes oberts en dues o tres de les taules que coexistien a

---

sentats individus amb contactes directes i constants amb banquers com ara certs homes de negocis que registraven les seves operacions únicament en els respectius llibres particulars. Queda patent aquesta possibilitat en els comptes d'un mercader barceloní editats els darrers temps: Víctor HURTADO CUEVAS (ed.), *Llibre de deutes, trameses i rebudes de Jaume de Mitjavila i companyia, 1345-1370: Edició, estudi comptable i econòmic*, Barcelona, IMF-CSIC, 2009.

361 De fet, a la segona meitat del segle XIV es fossilitza en els contractes de compra-venda d'aquestes rendes escripturades a la notaria de Girona i en altres de la demarcació la fórmula segons la qual el venedor o deutor podria realitzar, en absència del creditor, les pagues semestrals a l'establiment d'un canviador: «in absentia vestra, depositos [els pagaments] in aliqua tabula campsorie assecurata Gerunde». Amb tot, és impossible de dilucidar si les entregues ordenades es produïen en moneda comptant i, per tant, el creditor podia anar puntualment a retirar la suma de la banca; o, al contrari (i segons semblaria més lògic), el pagament es limitava a una anotació de deure i haver en els respectius comptes que no requeria liquidesa immediata.

362 A propòsit dels vincles familiars de Ponç Malarç, fill de Ramon I Malarç: A. REIXACH SALA, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, p. 1515-1516. El cas paradigmàtic d'un cert ascens social el representa justament el canviador que acabà assolint més protagonisme, Ramon I Medir, que casà la seva filla Francesca, dotada amb una suma molt per sobre de la mitjana (30.000 s.), amb un descendent dels Sunyer, Guillem II Sunyer, una de les famílies amb més presència política a la Girona del segle XIV: C. GUILLERÉ, *Girona al segle XIV*, vol. II, pp. 22, 427; J. FERNÁNDEZ TRABAL, *Una família catalana medieval*, p. 88; A. REIXACH SALA, «Banqueros al servicio del poder», pp. 60-62.

Girona.[363] Per l'altre, s'observa que els vincles que podien establir-se amb els jurats o gestors de l'erari municipal eren, en efecte, de naturalesa eminentment privada,[364] de manera que estaven deslligats del fet que qualsevol dels canviadors pogués ocupar el càrrec de jurat, de taxador de talles o d'auditor de comptes. Òbviament, en aquestes últimes situacions la línia que separaria una condició de l'altra seria molt fina. Atès que les hisendes municipals, i la de Girona no en fou una excepció, experimentaren grans canvis com a conseqüència de l'emissió de deute en forma de violaris i censals, les taules de canvi privades continuaren servint com a plataforma per gestionar aquest deute i la font fiscal principal per fer front als interessos, les imposicions.

De fet, a partir de mitjana dècada de 1350, coincidint amb una època de gran augment de la pressió fiscal, s'encetà justament l'etapa culminant dels canviadors en l'administració de l'erari de la ciutat de l'Onyar. En realitat, fins llavors era possible de sostenir que l'exercici de càrrecs per part dels professionals de la banca obeïa a raons alienes als seus negocis. Això no obstant, alguna cosa havia canviat quan entre 1355 i 1366, amb l'única excepció de 1359, s'alternaren els banquers Ponç Malarç i Ramon I Medir al capdavant de l'administració del producte de les imposicions i el pagament dels interessos del deute. Definitivament, els establiments d'aquests canviadors s'havien convertit, a efectes pràctics, en el dipòsit per excel·lència de l'arca comuna, més enllà de l'existència d'alguna caixa paral·lela que, segons hem descrit, acabà donant peu a la clavaria dels jurats. De fet, les funcions dutes a terme per Malarç i Medir representen la primera concreció de l'ofici de clavari de les imposicions, per bé que el càrrec, en rigor, no quedà totalment definit fins a mitjana dècada de 1380.[365]

En certa manera, doncs, deixaven definitivament de gestionar a títol personal pecúnia de la universitat des de la seves taules i s'esborrava del tot la línia subtil que els havia separat de l'organigrama municipal existent fins llavors. Al capdavall, el nombre i el pes de les obligacions financeres que havien assumit en nom de la comunitat probablement els autoritzava a situar-se en el punt de control principal dels ingressos de la corporació. D'aquesta forma, no només s'asseguraven la supervisió dels deutes contrets i en què tenien una gran responsabilitat personal, sinó que també afavorien la tranquil·litat del conjunt de creditors que apuntalaven els establiments bancaris, al mateix temps que sostenien les finances de la ciutat.

---

[363] Sense anar més lluny, l'any 1341 es combinaven operacions als establiments de Feliu Gener, Bernat Hospital i Francesc Savarrés: AMGi, I.1.2.1, llig. 4, ff. 83v-84v, 1341/09/26.

[364] Pel cas de la ciutat de València es presenta una realitat una mica distinta, ja que allí s'hi documenten aportacions de la universitat en l'asseguració de les taules de canvi, a més del cobrament d'un salari anual amb càrrec a les arques locals per part d'aquests banquers: J. V. GARCÍA MARSILLA, *Vivir a crédito en la Valencia medieval*, pp. 233-237.

[365] Sobre la cristal·lització d'aquest càrrec cabdal de l'administració financera, vegeu l'apartat «L'administració de l'erari local».

QUADRE 13. Càrrecs exercits per canviadors en l'administració municipal de Girona (1320-1380)

Any	Canviador	Càrrec	Referència
1323	Pere Santacoloma	jurat mà menor	GUILLERÉ[366], p. 101
1324	Bernat Hospital	jurat mà mitjana	GUILLERÉ, p. 101
1328	Bernat Hospital	jurat mà mitjana	GUILLERÉ, p. 101
1328	Francesc Savarrés[367]	jurat mà menor	GUILLERÉ, p. 101
1329	Bernat Hospital	taxador de talla	AMGi, Cartes franquesa, reg. 18471, f. 30v, 1329/12/22.
1330	Bernat Hospital	jurat mà mitjana	GUILLERÉ, p. 101
1335	Bernat Hospital	jurat mà mitjana	GUILLERÉ, p. 102
1341	Feliu Gener	jurat mà menor i administrador dels comptes dels jurats	GUILLERÉ, p. 102; AMGi, I.1.1, llig. 4, reg. 2, ff. 45r-47v, 1341/07/06.
1341	Bernat Hospital	taxador i recaptador de talla	AMGi, I.1.1, llig. 4, reg. 2, ff. 45r-47v, 1341/07/06.
1342	Bernat Hospital	jurat mà mitjana	GUILLERÉ, p. 102
1343	Francesc Savarrés	jurat mà menor	GUILLERÉ, p. 103
1348 (1ª tanda)	Bernat Hospital	jurat mà mitjana	GUILLERÉ, p. 103
1349	Ramon I Medir[368]	jurat mà mitjana	GUILLERÉ, p. 103
1349	Bonanat Hospital	auditor de comptes	AMGi, I.1.2.1, llig. 5, reg. 2, f. 187r, 1349/11/20.
1351	Francesc Savarrés	jurat mà menor	GUILLERÉ, p. 103
1352	Guillem Jordà	jurat mà mitjana	GUILLERÉ, p. 104
1353	Bonanat Hospital	jurat mà mitjana	GUILLERÉ, p. 104
1353	Bonanat Hospital	auditor de comptes	AMGi, I.1.1, n. 2, ff. 4r-5r, 1353/01/31.
1353	Ramon I Medir	auditor de comptes	AMGi, I.1.1, n. 2, ff. 4r-5r, 1353/01/31.
1354	Ramon I Medir	jurat mà mitjana	AHG, Gi-05, vol. 79, s.f., 1354/10/20.

366 C. GUILLERÉ, *Diner, poder i societat*, pp. 101-106.

367 Encara constava com a pelleter i no se li documenta activitat bancària específica.

368 Encara no havia obert la taula de canvi i es dedicava a l'ofici d'apotecari, entès en el sentit d'un petit comerciant.

1355	Ramon I Medir	clavari de les imposicions	AMGi, I.1.1, n. 2, ff. 155v-157v, 1356/11/17
1355	Ramon I Medir	síndic a Parlament reial de Barcelona	AMGi, I.1.1, n. 2, ff. 96r-97v, 1355/09/26
1357	Ramon I Medir	clavari de les imposicions	AMGi, I.3.3.1.1, llig. 1, f. 20r, 1358/05/12.
1357	Guillem Jordà	auditor de comptes	AMGi, I.1.1, n. 2, f. 177r-v, 1357/04/13.
1358	Guillem Jordà	jurat mà mitjana	GUILLERÉ, p. 104
1358	Ponç Malarç	clavari de les imposicions	AMGi, I.3.3.1.1, llig. 1, f. 61r-v, 1359/04/03.
1360	Ponç Malarç	clavari de les imposicions	AMGi, I.3.3.1.1, llig., 1, s.f., 1360/02/15.
1361	Ramon I Medir	jurat mà mitjana	GUILLERÉ, p. 104
1361	Ponç Malarç	clavari de les imposicions	AMGi, I.1.1, n. 5, f. 101r, 1362/04/21.
1361, 1362, 1363, 1364, 1365, 1366	Ramon I Medir	clavari de les imposicions	AMGi, I.1.1, n. 5, f. 113v, 1362/07/02; AMGi, I.3.3.1.1, llig. 1, f. 15r, 1363/05/18; AMGi, I.3.3.1.1, llig. 1, f. 64r-v, 1364/01/01; AMGi, I.1.1, n. 7, ff. 138v-139v, 1367/12/09; AMGi, I.1.1, n. 6, f. 48v, 1366/01/19.
1369	Ramon I Medir	jurat mà mitjana	GUILLERÉ, p. 105
1374	Ramon I Medir	síndic per a l'emissió de rendes i la captació de préstecs	AMGi, I.3.3.1.1, llig. 5, s.f.
1375	Ramon I Medir	clavari de les imposicions	AHG, Gi-10, vol. 5, s.f. (1375/07/03), s.f. (1375/09/13).[369]
1377	Ramon I Medir	jurat mà mitjana	GUILLERÉ, p. 106
1381	Ramon I Medir	jurat mà mitjana	GUILLERÉ, p. 106

Segons avançàvem, una vegada Ramon I Medir es convertí en l'únic banquer actiu a la ciutat pels volts de 1363, sobresortí en les campanyes fiscals de la segona meitat de la Guerra contra Castella, en tant que agent de la taula del canviador barceloní Berenguer Bertran i, alhora, comissari de la

[369] Les nombroses llacunes en la documentació dels anys 1374 i 1375 ens impedeixen assegurar que exercís exactament aquest càrrec.

tresoreria reial i de la Diputació del General amb àmplies facultats recaptatòries i creditícies en l'àrea del bisbat de Girona. En aquest sentit, Medir féu d'intermediari, entre d'altres comunitats, de la seva pròpia ciutat davant de les instàncies esmentades.[370]

Un cop superada aquella autèntica allau de donatius dels anys centrals del decenni de 1360, pogué continuar oferint certs serveis puntuals al municipi, al marge, és clar, de formar part dels òrgans de govern i d'actuar de síndic.[371] Entre aquestes tasques puntuals des de la taula, documentem la tramitació de préstecs pels volts de 1368. Ho tornà a fer l'any 1373 i aleshores possiblement estaven vinculats a compensacions amb el capítol catedralici a propòsit de l'obra de les muralles. També tenien a veure amb aquest afer els *mutua* que havia aconseguit obtenir de diversos jueus l'any 1375, quan, d'altra banda, proporcionà ell mateix un préstec per a la redempció d'una convocatòria de l'usatge *Princeps Namque*.[372] L'any 1377 féu una dita, en canvi, a un creditor del municipi que, impacient pels retards acumulats en la paga de les pensions de censals, havia iniciat execucions contra la universitat.[373]

Malgrat tot, en el cas de 1375 és impossible fixar una barrera entre les tasques de Medir com a síndic escollit pel consell per a la finançament de les obres a les muralles de les gestions que realitzà des de la seva taula. Tot i això, en cas d'existir certa confusió entre una funció i l'altra, s'emmarcava en un context diferent del d'inicis de la dècada de 1360: en el decenni posterior s'havia diversificat el perfil dels gestors de la hisenda local i ja no eren només canviadors els que actuaven de clavaris, sinó també d'altres membres de l'estament mercantil, en la mesura que l'arca comuna havia esdevingut una administració plenament autònoma i no un conjunt de dipòsits en banques privades. Així, existien candidats diferents de Medir, per més que, atesa la taula que regentava, seguia sent un candidat idoni per a determinades operacions i permetia una bona simbiosi entre els seus negocis i els de la hisenda pública.

Fos com fos, en els moments que li convingué marcar una separació entre les obligacions com a professional i les de membre de la comunitat no renuncià a fer-ho. Sense anar més lluny, l'any 1380, en la concertació d'un préstec per part del consistori a fi de costejar una visita de la infanta Violant, Ramon I Medir demanà signar l'obligació amb la remarca explícita que hi

---

370 Comentem les operacions més importants en què estigué implicat a: A. REIXACH SALA, «Banqueros al servicio del poder», pp. 51-79.

371 Per la seva trajectòria de càrrecs: taula 3.

372 Respectivament: AMGi, I.3.3.1.1, llig. 3, s.f., 1369/02/06; AMGi, I.3.3.1.1, llig. 4, reg. 2, f. 7r-v, 1373/04/17; AMGi, I.3.3.1.1, llig. 4, reg. 2, f. 76r-v (1375/01/10-11), f. 78r (1375/02/26).

373 AMGi, I.1.2.1, llig. 6, reg. 2, f. 4r-v, 1377/01/09. Alhora, durant aquell exercici, els acords signats entre els jurats i Pere I Tortosa, el qual havia de passar a regir la clavaria de la ciutat, encara mostren el rol preponderant de la taula de Medir com a dipòsit de bona part dels ingressos de la corporació municipal: *Apèndix documental*, document 2.

procedia «tanquam unus ex singularibus dicte universitate et nomine proprio dum taxat, et non tanquam campsor in predictis obligatur».[374]

Més enllà d'aquesta circumstància puntual, a l'altura de 1380 l'establiment bancari de Medir no passava pel seu millor moment. La cort de Pere el Cerimoniós i, encara més, la del seu primogènit, l'infant Joan, havien acumulat un gran deute en els darrers temps amb banquers de les principals places financeres de Catalunya, entre les quals es trobava Girona i, en conseqüència, la taula de l'individu que ens ocupa. A més, les perspectives eren, en conjunt, molt dolentes, malgrat les temptatives diverses de compensació assajades, a partir de 1376, per la corona a favor de Medir, com ara la cessió d'un fogatjament aplicat a les parròquies de la vegueria i la batllia de cara a l'emmurallament, la cessió de més drets sobre la carnisseria de nova construcció o la designació del seu fill Joan, relativament jove i inexpert, com a batlle reial de la ciutat des del juny de 1380 fins l'any 1382.[375]

El final de la història és més o menys conegut: Ramon I Medir es trobà implicat en el tancament en fals de diverses taules de canvi, a semblança d'altres canviadors d'encara més envergadura com els barcelonins Pere Descaus i Andreu d'Olivella o el perpinyanès Bartomeu Garí.[376] I el desenllaç definitiu per l'assumpte que aquí ens ocupa, o sigui l'evolució de les taules de canvi privades especialment relacionades amb el municipi de Girona, el trobem certificat per escrit i davant de notari l'any 1383.[377] Un síndic de la vila de Figueres que havia anat a Girona a pagar la pensió d'un censal feia constar el següent: després de la mort de l'esmentat Ramon I Medir poc temps abans, ja no quedava cap taula de canvi oberta a la ciutat.[378] En efecte, Medir va ser l'últim banquer gironí que documentem fins a la tardana dècada de 1440, és a dir, fins ben bé 60 anys més tard.[379] L'únic matís que podria introduir-se és el paper que assumí Francesc II Santceloni com a dipositari o

[374] AMGi, I.3.3.1.1, llig. 6, ff. 43r-45v, 1380/05/12.

[375] Successivament: ACA, C, reg. 1765, f. 70 (1377/10/22), f. 120r-v (1378/06/08). Quant al nomenament de Joan Medir com a batlle i la seva trajectòria: A. Reixach Sala, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1364-1377. Tot aquest enquistament del dèficit generat per la corona i la sèrie d'intents de compensació mereixeria un estudi monogràfic a partir d'informació extreta de registres de la Cancelleria reial, que, en tot cas, s'aparta dels objectius de la present monografia.

[376] Vegeu nota 383 (capítol 3).

[377] AHG, Gi-05, vol. 318, s.f., 1383/07/30.

[378] Ens consta que Ramon I Medir redactà el seu darrer testament davant del notari Bartomeu Tord a 1380/07/13 (encara que no ha estat possible de localitzar-lo). Malgrat això, la seva mort no degué produir-se fins a l'estiu de 1382, quan amb data de 1382/08/30 el notari Berenguer Capella inicià la redacció de l'inventari *post mortem* del difunt en profit de Joan Medir, el seu hereu universal i beneficiari de l'inventari. Entre d'altres notícies sobre aquesta última condició i la datació de l'inventari: AHG, Gi-09, vol. 6, s.f., 1382/11/19.

[379] Un altre testimoni que evidencia la inexistència d'un establiment bancari privat a la ciutat en tota aquesta llarga etapa es troba, per exemple, en el preàmbul d'una provisió del rei Martí que volia afavorir la circulació de moneda. A més de referir-se als deutes contrets per la ciutat per a la construcció de murs i valls, la defensa en les entrades de companyies i el llast dels bandos intestins, afirmava que no era

titular d'una taula de la moneda creada expressament per a la campanya de recuperació d'alienacions reials dels anys 1401 i 1402.[380]

Què va passar durant tot aquest llarg parèntesi i com hauria d'interpretar-se? Una primera hipòtesi seria que la ciutat entrés en declivi i s'esfondressin la majoria d'indicadors de l'activitat econòmica i financera, fenomen que explicaria la desaparició d'establiments bancaris. Amb tot, cal descartar-la ràpidament, puix que abunden les notícies sobre el dinamisme d'intercanvis comercials, de la manufactura o del mercat del crèdit que ara no podem aturar-nos a detallar.[381] Alhora, hauríem d'evitar relacionar de forma automàtica l'estat de les finances municipals i les tendències econòmiques generals de la ciutat.

L'altra idea que es podria explorar seria si, comptant que les estructures hisendístiques d'un municipi definitivament consolidat i amb elevades cotes d'autonomia s'havien desenvolupat molt, ja no requerien els serveis que els havien prestat fins llavors els canviadors i les taules de canvi. El panorama, en efecte, no era exactament el mateix l'any 1390 que el 1360, per exemple. Esquematitzant-ho molt, la pressió fiscal disminuí a partir de la dècada de 1380 i ja no es repetiren els grans donatius de les guerres mediterrànies i de la Guerra contra Castella. Amb tot, continuaren reapareixent periòdicament les causes de despesa i gairebé totes les expenses que féu falta afrontar a partir d'alesho-res s'abordaren amb noves emissions de censals i en què intervingueren oficials del municipi i nombrosos agents delegats pel consell i l'executiu.

En qualsevol cas, per molt que la dinàmica hagués canviat durant les darreres dècades del tres-cents i la primera meitat del quatre-cents, el model de funcionament de la hisenda municipal basat, com dèiem, en l'eix deute consolidat-impostos indirectes era el que es gestà a les acaballes de la Guerra dels Dos Peres, o sigui a mitjana dècada de 1360. I, de fet, tingué continuïtat a causa de l'endeutament contret per la comunitat en conjuntures posteriors. Així, veiem que la figura del clavari anomenat de les imposicions que encarnaren per primera vegada els canviadors Ponç Malarç i Ramon I

possible trobar florins ni diners barcelonins menuts en aquell moment «quod nulla tabula cambii» hi havia a Girona: ACA, C, reg. 2183, f. 97r-v, 1408/07/04, Barcelona.

380 A. Reixach Sala, *Institucions locals i elits*. Encara que aquí no hi insistirem més, a pesar del seu caràcter efímer, aquesta experiència demostra una vegada més la importància del fenomen fiscal per a l'activació de negocis bancaris a la Catalunya baixmedieval.

381 Òbviament, tota aquesta qüestió requeriria una àmplia reflexió sobre la crisi baixmedieval al principat de Catalunya i a la Corona d'Aragó, un tema actualment en revisió per part de diversos autors. Sense pretensions d'exhaustivitat, podem esmentar diversos treballs que proposen estats de la qüestió sobre l'assumpte i que justament posen l'èmfasi en la necessitat de reexaminar el fenomen: José Enrique Ruiz-Domènec, «La crisis económica de la Corona de Aragón, ¿realidad o ficción historiográfica?, *Cuadernos de Historia anexos a la revista Hispania*, 8 (1977), pp. 71-117; Gaspar Feliu Montfort, «La crisis catalana de la Baja Edad Media: estado de la cuestión», *Hispania*, LXIV/2, n. 127 (2004), pp. 435-466; David Igual Luis, «¿Crisis? ¿Qué crisis? El comercio internacional en los reinos hispánicos de la Baja Edad Media», *Edad Media, Revista de Historia*, 8 (2007), pp. 203-223.

Medir en el tombant dels 1350 als 1360 i l'administració que s'articulà al seu voltant romania i sense haver experimentat mutacions transcendentals al llarg de l'època estudiada. En resum, les funcions que podien haver exercit aquests banquers, o sigui, sobretot, la gestió dels preus d'arrendament d'imposicions per pagar els interessos del deute censal, a més de la concertació de préstecs amb caràcter d'urgència, continuaren existint i, per contra, les exerciren uns oficials integrats dins de l'organigrama municipal.

Així doncs, si no seguien havent-hi banquers al servei del municipi a les acaballes del segle XIV no era pas per falta de demanda dels seus serveis. Vist això, potser només queda la hipòtesi que els creditors de la ciutat imposessin un model de gestió de les finances municipals desvinculat de les taules de canvi privades. D'entrada, hem de recordar que a Girona quan ens referim als principals censalers dels municipis, o més ben dit, als que gaudiren durant més temps d'aquesta condició parlem sobretot d'habitants de la ciutat i molts d'ells amb protagonisme en el govern municipal.[382] D'aquí que el criteri majoritari dels creditors es devia traduir molt sovint en les estratègies finalment adoptades per la hisenda local. Per això, l'opció per seguir confiant en el sistema sorgit de la revolució fiscal i financera de la dècada de 1360 era fruit d'un consens generalitzat entre els principals implicats en la vida municipal. Quina raó podia haver-hi, doncs, per prescindir dels canviadors o per què cap gironí no es decidís a obrir una taula de canvi durant tantes dècades?

Tal vegada la fallida de 1381 de diversos canviadors catalans amb els Descaus i d'Olivella al capdavant ens en doni alguna clau.[383] Evidentment, el terme fallida no és gaire apropiat pel fenomen que es produí (i menys adequades són encara algunes de les conseqüències que s'han inferit d'aquest episodi), però la seva traducció en el cas local de Girona, o sigui el tancament de la taula de Ramon I Medir, potser tingué més ressò del que suposaríem en un principi. Com suggeríem i a falta de recerques més completes, el principal motiu pel qual la taula deixà de ser operativa pocs mesos abans que Medir morís a l'estiu de 1382 era l'enorme deute contret per la monarquia. En realitat, l'assumpte ja començava a preocupar l'any 1376, per exemple, a

[382] Recordem les dades presentades a l'apartat «Una evolució dels censalers».

[383] Més enllà de la referència clàssica esgrimida pels continuadors de l'obra de Vicens Vives (Ramon GUBERN DOMÈNECH, «La crisis financiera de 1381 en la Corona de Aragón», a *X° Congreso Internacional de Ciencias Históricas*, Roma, 1955, vol. II, pp. 236-238), l'episodi ha estat treballat per G. Feliu en diverses ocasions. Entre algunes altres: Gaspart FELIU I MONTFORT, «La disputa por los libros contables en la quiebra de la taula de canvi de Pere Des Caus y Andreu d'Olivella (1381)», *Revista Española de Financiación y Contabilidad*, vol. XXXIII, n. 120 (gener-març de 2004), 95-124; *IDEM*, «Mercaders-banquers barcelonins», pp. 197-210. Malgrat tot, es conserven encara moltes fonts inèdites o que no han estat consultades de forma exhaustiva (recordem que ens han pervingut una part important dels mateixos llibres de l'establiment) que permetrien aprofundir en molts més aspectes, com ara, els creditors afectats pel procés, al marge dels titulars de la taula, els oficials reials o els representants del General.

la esposes d'alguns ciutadans que havien avalat l'establiment des de la seva inauguració.[384] I és que no hem de perdre de vista que els perjudicats del fet que l'establiment acabés entrant en concurs de creditors eren, després del seu titular, totes les famílies que hi tenien els principals dipòsits, que havien sostingut el negoci des de la seva fundació i que difícilment recuperarien el 100 % dels capitals invertits i encara menys els interessos promesos.

En pocs mots, no seria descabdellat que l'assumpte de la taula de Medir causés una mena de trauma entre determinades capes de la població gironina, un recel que durà una o dues generacions i que tindria certs paral·lelismes amb la crisi de confiança en els canviadors privats que s'ha apuntat pel cas de Barcelona a les darreries del tres-cents.[385] Un dels aspectes que ho il·lustra més clarament a la ciutat de l'Onyar és la llarga pervivència de la clausura en fals de la taula de Ramon I Medir entre les preocupacions que periòdicament les autoritats locals transmetien als emissaris enviats davant dels successius monarques i de les assemblees estamentals. El tema ja apareixia, per exemple, en un memorial de síndics que es presentaren davant de Joan I l'any 1393.[386] Aleshores segurament no s'atreviren a imputar el deute al monarca encara regnant, sinó que només es referien al seu pare i predecessor. L'any 1411, en contrapartida, els nuncis desplaçats al Parlament general celebrat durant l'interregne ja parlaven obertament de deutes amb Medir del rei Joan, quan era infant, i dels problemes que això havia ocasionat a tots els creditors de la taula.[387] L'assumpte se seguí al·legant a les Corts de Barcelona de 1421-23 i a les que tingueren novament lloc a la ciutat comtal deu anys més tard.[388]

---

[384] En concret, les vídues dels mercaders Francesc Pabia i Guillem I Castell, així com l'esposa del jurista Guillem I Domenja, feren una petició a la cort de l'infant Joan recordant que els seus marits havien participat en l'assegurament de la taula de Ramon I Medir i hi havien prestat les obligacions acostumades. Tanmateix, aleshores aquella taula de canvi, «pro dolore» tenia «torquatos suos pedes et minus stabiles», i molts dels fiadors de l'establiment s'havien començat a veure perjudicats d'aquella inestabilitat, per la qual cosa, atès que la fermança ja havia durat més de vint anys, sol·licitaven que es revisés si calia que continués vigent: ACA, C, reg. 1792, ff. 150v-151r, 1376/04/06.

[385] Entre d'altres autors que s'hi refereixen, encara que massa sovint reproduint simplement el primer: R. Gubern Domènech, «La crisis financera de 1381», pp. 236-238; C. Carrère, *Barcelona 1380-1462,* vol. II, pp. 164-167; M. Riu i Riu, «La banca i la societat a la Corona d'Aragó», pp. 187-224, en especial pp. 210-211.

[386] Es pregava, en concret, que, com que Joan Medir, fill i hereu de Ramon I Medir, canviador difunt de Girona «sia tengut a molts e diverses ciutadans de la dita ciutat e a altres persones en grans quantitats diverses, per rahó de dites qu·el dit Ramon Madir, quòndam, així com a cambiador, féu per lo senyor Rey, en tant que lo dit Joan Madir e los creditors seus se·n són molt empobrits e venguts a meyns, que suppliquen al senyor Rey (...) sastisfer al dit Johan Madir en ço que li és tengut, en tal forma e manera que·l dit Joan puisque satisfer açí mateix als creadors als quals per la dita rahó és obligat»: AMGi, I.1.2.1, llig. 7, reg. de 1393, ff. 14r-16r, 1393/07/04.

[387] Es demanava que Joan Medir fos «remudit d'açò que·l senyor Rey en Johan, de bona memòria, li devia per dites que ell o en Ramon Madir, para seu, havia fetes per lo dit senyor Rey. E aprés que·l dit Johan Madir sia forçat de pagar ço que deu a ses creaders, ciutadans d'aquesta ciutat»: AMGi, I.1.1, n. 41, ff. 100r-101r, 1411/10.

[388] En la primera assemblea Joan Medir, encara viu, recordava l'elevat emprèstit facilitat des de la taula del seu pare en una entrada de la reina Violant (que degué ser la que tingué lloc l'any 1380) i, en

Potser aquesta crisi general de confiança constituí un dels motius de pes pels quals ningú va tornar-se a atrevir a obrir una taula de canvi homologada. I això independentment del fet que segueixin documentant-se operacions equivalents a les bancàries a nivell particular entre mercaders i societats comercials. Ben mirat, si com hem suggerit, les taules de canvi establertes en una ciutat com Girona al terç central del segle XIV es veieren en gran mesura impulsades per l'activitat financera generada per les demandes fiscals de la corona o vinculades a donatius aprovats en Corts i Parlaments, tot indica que la seva fi estigué marcada justament per la morositat creixent de la monarquia, la principal instància que n'havia afavorit la creació.

Tot i això, sempre és més raonable pensar en una combinació de factors que inclouria, en primer terme, l'experiència negativa que acabem d'esmentar i, en un segon pla, la consolidació d'un model fiscal i financer pels municipis que s'allunyava dels comptes oberts a taules de canvi privades. Costa més, per contra, situar entre les causes la minva de la pressió fiscal, és a dir, la pèrdua d'un dels incentius més importants per a hipotètics emprenedors disposats a embrancar-se en negocis bancaris, ja que, per exemple, entre 1384 i 1385 es multiplicaren les demandes i, igualment, en conjuntures com les de 1389-1390 o 1396, sense que això contribuís a reactivar el sector, al marge de l'experiència aïllada de Francesc II Santceloni en relació amb la campanya de rescat de jurisdiccions dels volts de 1400.[389]

Tot plegat, però, caldria analitzar-ho molt més a fons, per exemple, amb exercicis de comparació amb altres casos del principat i de la corona diferents de Girona. Respecte de la ciutat de Barcelona, els estudis disponibles fins ara deixarien entreveure que després de Descaus i d'Olivella, malgrat seguir registrant-se canviadors, fins i tot decennis després d'haver-se inaugurat la taula de canvi municipal, ja no aparegueren nous banquers de tanta volada com els de les dècades de 1350, 1360 i 1370, segurament una època daurada de les taules de canvi privades que ja havia expirat.[390]

En qualsevol cas, continuant amb l'exemple de la ciutat de l'Onyar, el darrer episodi en l'evolució de la banca privada en el lapse comprès entre mitjan segle XIV i mitjan segle XV l'escrigueren les dues taules de canvi privades

general, tots els crèdits que des de la seva cort exigiren i pel qual feren diverses obligacions i empenyoraments de joies. Malgrat això, ell com a fill no n'havia aconseguit esclarir mai res; d'aquí que aleshores nomenés procuradors perquè, una vegada més, plantegessin la qüestió als proveïdors de greuges de les Corts: AHG, Gi-09, vol. 42, s.f., 1422/09/18. Quant a les Corts que s'havien de celebrar a Barcelona l'any 1431, només comprovem que, amb una anotació molt breu, s'inclogué l'afer en el memorial entregat al missatger: AMGi, I.1.1, n. 50, ff. 87v, 94r-95v, 1431.

389 A. REIXACH SALA, *Institucions locals i elits*.

390 Per notícies sobre aquests canviadors, en principi de poca envergadura, des de la dècada de 1380 fins a la de 1450: M. RIU I RIU, «La banca i la societat a la corona d'Aragó», pp. 210-218; A. REIXACH SALA, E. TELLO HERNÁNDEZ, «Els banquers catalans del segle XIV», pp. 57-59.

que s'obriren successivament el novembre de 1443 i el gener de 1445. La primera per part de Joan Esteve, un mercader fill d'un notari que feia poc que s'havia instal·lat a la ciutat.[391] I la segona per part d'un altre comerciant, Joan IV Rovira, descendent d'una família que, tot i no haver destacat mai gaire en l'esfera pública, estava força arrelada en el teixit comercial de la capital de l'Onyar.[392] Cal fer notar, d'altra banda, que el marc legal no havia variat gens en tota l'etapa que no existiren banquers, ja que el procés d'homologació a què se sotmeteren tots dos negocis es regia encara per una constitució entorn a l'assegurament de taules aprovada a les Corts de Cervera de 1359.

El més interessant de l'aparició d'aquests nous establiments bancaris entre 1443 i 1445 és, malgrat tot, la coincidència amb l'obtenció per part de la ciutat d'un privilegi per a la creació d'una taula de canvi municipal a semblança de la inaugurada a la ciutat de Barcelona l'any 1401 i amb alguns intents de rèplica en altres ciutats com València o Perpinyà.[393] Aclarim des de bon principi, però, que, per bé que aquella maniobra del gener de 1443 sembla apuntar el camí a què semblaven predestinats els sistemes fiscals municipals, estem tan sols davant d'un privilegi per a una fundació que no tingué realment lloc llavors, sinó que calgué esperar més d'un segle, en concret fins l'any 1568.[394] A més, si observem la negociació prèvia, que s'allargà entre la primavera de 1441 i les acaballes de l'any següent, per aconseguir que la reina Maria expedís aquella concessió, constatem que les autoritats

---

[391] Joan Esteve era fill de Ponç Esteve, que havia estat notari de la vila de Guissona al bisbat d'Urgell: AMGi, I.1.1, n. 51, f. 12r, 1433/09/16; AHG, Gi-02, vol. 207, ff. 115v-119v, 1443/10/01. La seva existència va ser assenyalada per primer cop per J. Fernández Trabal arran del fet que, entre d'altres ciutadans, participaren en l'assegurament el jurista Bernat I Bell-lloc i el seu germà Pere: J. FERNÁNDEZ TRABAL, *Una família catalana medieval,* p. 386.

[392] A propòsit de Joan IV Rovira: AHG, Gi-01, vol. 426, s.f., 1445/ 01/23. El pare de Joan IV Rovira fou mercader i actuà d'agent d'altres comerciants de més envergadura com els Vives (assentats entre Girona, Sant Feliu de Guíxols i Barcelona) i d'altres, si bé més endavant s'implicà en el comerç del cuir i de productes tintoris, fins i tot fora del principat. L'oncle, en canvi, era un apotecari: AHG, Gi-06, vol. 93, ff. 26v-27r, 1401/02/25; AHG, Gi-10, vol. 46, s.f., 1404/02/19; AHG, Gi-06, vol. 101, s.f., 1404/01/08; AHG, Gi-01, vol. 340, f. 46r, 1408/10/29; AHG, Gi-01, vol. 354, s.f., 1412/08/08; AHG, Gi-01, vol. 267, f. 1, 1403/08/27. Joan II Rovira també fou en alguna ocasió cònsol del consolat de mar de la ciutat: AHG, Gi-02, vol. 114, f. 298r-v, 1412/04/27.

[393] Sobre la creació de la taula de canvi municipal de Barcelona vegeu, en especial: P. ORTI GOST, «Les finances municipals de la Barcelona», pp. 269-281. A propòsit de les creades a Perpinyà, Tarragona i València al llarg del primer quart del segle XV: Francisco MAYORDOMO GARCÍA-CHICOTE, *La Taula de Canvis: Aportación a la historia de la contabilidad valenciana (siglos XIII-XVII)*, València, Publicacions de la Universitat de València, 2002, pp. 49-67. Malgrat tot, en els casos de Perpinyà i Tarragona caldrien autèntics estudis de cas per determinar si els privilegis fundacionals donaren peu a experiències duradores o hi hagué una gran solució de continuïtat amb les institucions existents al segle XVI.

[394] Sobre la creació definitiva d'una taula de canvi municipal a Girona i el seu funcionament: Lluís MARQUÈS CARBÓ, *Una histórica institución municipal de carácter económico: La tabla de cambio y comunes depósitos de la ciudad de Gerona*, Madrid, Instituto de Estudios de Administración Local, 1952; Josep Maria PASSOLA PALMADA, *Els orígens de la Banca Pública: les taules de canvi municipals*, Sabadell, Ausa, 1991, pp. 69-75.

gironines no perseguien grans objectius de cara a la millora de les finances locals, sinó que simplement volien rendibilitzar el donatiu que des de la cort reial se'ls sol·licitava i que acabà ascendint als 11.000 s.[395]

En suma, doncs, és possible que a l'alçada de 1440 hi hagués un clima social i polític renovat i més favorable per a l'obertura de nous establiments bancaris privats. El fet que s'aconseguís el privilegi d'una taula de canvi municipal hi tindria a veure només en part. Això no obstant, és segur que s'havien produït transformacions després de tants anys. Si seguíssim estudiant més enllà de 1445 tant el funcionament de la clavaria municipal com el sector bancari que emergí de nou a la ciutat de l'Onyar tal vegada es podria parlar de l'inici d'una nova etapa. En una passada superficial sobre la documentació conservada s'entreveu, per exemple, que la taula mencionada de Joan IV Rovira recuperà el paper exercit abans de 1380 pels canviadors d'aleshores: serví de plataforma per al pagament d'interessos de censals de la ciutat, sense entorpir, però, la continuïtat de la clavaria de les imposicions i els seus mecanismes propis.[396]

Fos com fos, a manera de consideracions finals, retornem al principi de la història que hem anat resseguint. Davant del parèntesi en l'evolució de la banca privada a la ciutat de Girona que s'obrí entre 1380 i 1440, pren encara més relleu l'eclosió de canviadors entre 1330 i 1380 i el seu protagonisme en el procés d'articulació de les hisendes dependents dels governs municipals. El dipòsit de quantitats monetàries i, sobretot, les facilitats que oferien aquells establiments per a la ràpida circulació del diner i el flux del crèdit els convertien en un lloc idoni per a la captació de capitals i la seva posterior consignació sobre fonts fiscals. Mitjançant les dites dels banquers, prestadors de perfil variat pogueren posar-se al servei d'un erari local cada vegada sota més pressió.

Alhora, s'observa que aquella autèntica revolució fiscal i financera procurà anys de certa bonança per a alguns comerciants àvids de lucre. De fet, més que uns financers que es posaren al servei d'unes institucions públiques, tot apunta que fou la pròpia demanda de serveis d'aquestes institucions la que contribuí decisivament a l'obertura de molts negocis bancaris. Per tot això, els costos que tingué la seva estreta imbricació i que es començaren a fer sentir a la segona meitat de la dècada de 1370 per acabar esclatant a inicis del decenni següent possiblement constitueixen la prova *a contrario* de la dependència de molts operadors bancaris respecte de les necessitats financeres de les administracions, entre les quals, des de les dècades de 1330 i 1340, destacaven les incipients tresoreries municipals.

---

[395] A. Reixach Sala, *Municipi, finances i elits locals*, vol. I, pp. 220-223.

[396] Es troben força exemples que podrien ser objecte d'estudi en un futur al llibre de negocis dels jurats de 1446: AMGi, I.1.1, n. 59.

Els subministradors de vitualles i materials: operacions episòdiques a favor de la universitat

Vist això, hauríem de preguntar-se si, en el camp del subministrament de béns, hi hagué operadors que mostressin una dependència tan acusada de la demanada de les institucions locals i que això els conduís a una interrelació significativa amb algun dels seus òrgans. Tal com ja hem avançat, només advertim dos perfils mínimament consolidats de proveïdors de béns a la universitat: els comerciants que vengueren gra adquirit pel govern municipal de cara a l'avituallament de la universitat i els calciners que proporcionaren un material bàsic com la calç per a la principal obra civil durant l'època investigada, les muralles de la ciutat. En aquest sentit, doncs, descartem analitzar altres figures molt més ocasionals com els mercers que vengueren peces de tela per a celebracions o els pintors que decoraren objectes en cerimònies cíviques com la festa de Corpus.

Quant a l'aprovisionament de gra panificable, cal insistir en la importància del port de Sant Feliu de Guíxols respecte del principal canal per a la importació de cereal, és a dir, la via marítima, un aspecte que, sense anar més lluny, ja quedà regulat en els pactes bilaterals entre aquesta vila i la capital gironina l'any 1354.[397] D'altra banda, hem assenyalat la conveniència de distingir entre els comerciants que vengueren càrregues de forment a un representant municipal i els que foren bonificats per les pròpies autoritats gironines a fi que garantissin certes adquisicions i, en general, s'ocupessin de la revenda a la menuda. Atès que, com es pot deduir, en el marc d'aquesta segona opció és més probable que existissin vincles entre els operadors en qüestió i el govern de la ciutat, començarem l'anàlisi fixant-nos en els mercaders que proporcionaren cereal per raó de les «ajudes» que havien concertat amb els jurats.

En aquest sentit, tot observant els 10 acords documentats pel període 1360-1391 entre els regidors gironins i mercaders encarregats d'importar gra i redistribuir-lo, detectem el següent (quadre 14). Molts dels beneficiaris d'aquests contractes per a l'abastament foren mercaders de la mateixa ciutat de l'Onyar adscrits a la franja política de la mà mitjana. Tot i això, també hi ha tres casos de comerciants de procedència forana: Guillem Vilella, habitant de la ciutat sarda de Sàsser, encara que possiblement amb orígens gironins;[398] i els mercaders de Sant Feliu de Guíxols, Pere Sitjar i Antoni d'Aro que, per raons ja exposades, no podem considerar en absolut desvinculats de Girona.[399]

---

[397] P. Orti Gost, «La deuda pública municipal», pp. 103-107.

[398] No podem corroborar les arrels de Vilella, però en tot cas sí suposar que era natural de Catalunya i potser, fins i tot, identificar-lo amb un Guillem Vilella documentat 5 anys més tard com a habitant de Barcelona i amb negocis pendents a la ciutat de Girona: AHG, Gi-01, vol. 78, f. 29r-v, 1366/05/13.

[399] Sense anar més lluny, tot i la seva residència a Sant Feliu, recordem els vincles de Pere Sitjar amb socis comercials gironins i, alhora, la participació en l'arrendament d'imposicions de la ciutat de l'Onyar: apartat «Una anàlisi tipològica».

QUADRE 14. Beneficiaris d' «ajudes» per a la importació de gra (1360-1390)

Data	Operador	Quantitates aproximades	Procedència del gra	Ref. documental
c. 1360-1361	Guillem Vilella, mercader de la ciutat de Sàsser (Sardenya)	530 mitgeres de forment (7 d. per mitgera)		AMGi, I.1.1, n. 5, f. 61r-v, 1361/10/21
c. 1362	Bernat Fullà, mercader de Gi	Total preu pagat per càrrega de forment: 113 s. 6 d (preu de 6 d. per mitgera)		AMGi, I.1.1, n. 5, f. 176r, 1362/12/22
1363	Jaume Grifa, mercader de Gi	510 mitgeres de forment (ajuda de 10 d. per mitgera)		AMGi, I.3.3.1.1, llig.n. 1, f. 13r, 1363/05/04
1376	Arnau I Guic, mercader, c Barcelona	60 ll. pel global de l'ajuda		AMGi, I.3.3.1.1, llig. 4, quadern 2, s.f., 1376/03/29
a.1380	Bernat Vives i Guillem II Guic, mercaders de Gi	606 mitgeres d'ordi (ajuda de 12 d. per mitgera)		AMGi, I.3.3.1.1, llig. 6, f. 39v, llib. 1380, 1380/05/31
1383	Francesc Trilla, mercader de Gi	450 mitgeres de forment (ajuda de 18 d. per mitgera)	Terres de fora del bisbat de Girona. Segurament d'Aragó.	AMGi, I.1.1, n.12, ff. 23v-24r, 1383/09/24; AMGi, I.1.1, n.12, f. 29v, 1383/12/18
1383	Ramon II Provençal, mercader de Gi	1.000 mitgeres de forment (ajuda de 18 d. per mitgera)		AMGi, I.1.1, n.12, ff. 23v-24r, 1383/09/24
1383	Pere Sitjar i Antoni d'Aro, mercaders de la vila de Sant Feliu de Guíxols	3.000 mitgeres (ajuda de 18 d. per mitgera)	Tortosa, Provença o, si no és possible en cap dels dos llocs, on els indiquin els jurats.	AMGi, I.1.1, n.12, f. 16r-v, 1383/06/01; AMGi, I.1.1, n. 13, ff. 24v-25r, 1384/10/13
1391	Bernat Puig i Joan I Padrés, mercaders, de Gi	1.000 mitgeres de forment (se'ls prometen 2 s. per ll. de lucre)	Tortosa	AMGi, I.1.1, n. 24, ff. 60v-63r, 1391/12/10
1391	Joan Cebrià, mercader de Gi	Promesa de 2 s. per ll.		AMGi, I.1.1, n. 24, ff. 59r-60r, 1391/12/09

Per una altra banda, els mercaders registrats són actius comerciants que combinaren força més negocis que no pas únicament el comerç de cereal. Ho il·lustra bé el cas de Joan Cebrià, que era fill i hereu d'un jurista de Girona, formà part de distintes societats comercials dedicades a la revenda de teles i acabà emigrant a Barcelona.[400] Mostren el mateix exemples ja comentats com el de Ramon II Provençal o Francesc Trilla, el de Joan I Padrés i, encara més, el de Guillem II Guic, un hostaler que compaginà el comerç de mercaderies diverses com ara llana o esclaus amb el de gra, producte que degué oferir a més universitats a part de la capital gironina.[401] El cas de Guic, a més, posa en relleu una altra característica que comparteix amb Bernat Vives, mercader amb qui estigué associat durant força anys, les connexions amb un enclavament estratègic com era la vila de Sant Feliu de Guíxols.[402]

Alhora, l'exemple de Guic, amb un germà com Arnau I Guic assentat a Barcelona que també apareix com a beneficiari d'un ajuda, evidencia que les xarxes mercantils a què acudiren els representants gironins per aconseguir provisions de forment partien de Sant Feliu, però sovint enllaçaven, en segona instancia, amb la ciutat comtal.[403] Així mateix, alguns segurament es

---

[400] Quant a l'ascendència de Joan Cebrià, als seus negocis, durant la dècada de 1380, en el comerç de draps, però també d'altres mercaderies com ara cuir (associant-se sovint amb el seu germà Pere) i, finalment, el seu trasllat a Barcelona pels volts de 1393: AHG, Gi-01, vol. 224, ff. 144v-145r, 1384/03/01; AHG, Gi-01, vol. 228, ff. 53r-54r, 1386/03/24; AHG, Gi-05, vol. 413, s.f., 1386/02/17; AHG, Gi-05, vol. 436, f. 28r, 1393/05/08.

[401] A propòsit de l'activitat de Ramon II Provençal i Francesc Trilla, vegeu apartat «Una estratègia dins de carteres diversificades». Joan I Padrés, com a continuador de la professió del seu pare, és esmentat en una primera etapa com a draper de draps de lli, però sembla que, a partir de la segona meitat de la dècada de 1380, adoptà el terme mercader que s'ajustava millor a l'heterogeneïtat dels seus negocis: AHG, Gi-07, vol. 19, f. 73v, 1381/10/30; AHG, Gi-02, vol. 47, f. 57r, 1385/05/20; AHG, Gi-05, vol. 388, s.f., 1386/05/16; AHG, Gi-01, vol. 140, ff. 209v-210r, 1392/05/18. Per exemples de venda de llana i esclaus per part de Guic: AHG, Gi-05, vol. 295, s.f., 1370/04/09; AHG, Gi-05, vol. 303, s.f., 1373/07/06. A propòsit de transaccions amb altres corporacions, es documenta un Guillem Guic que, l'any 1375, segellà un acord amb un síndic de la vila de Castelló d'Empúries per la venda d'una important quantitat de forment, que probablement es correspon amb l'individu que ens ocupa: A. Martí Arau, «Castelló d'Empúries davant la carestia», pp. 286-287.

[402] Concretament, documentem que Guic i Vives foren socis al llarg de tota la dècada de 1370 i potser abans: AHG, Gi-05, vol. 266, Girona, 1363/08/06; AHG, Gi-07, vol. 15, s.f., 1376/04/27. En un cas integraren una societat amb altres comerciants gironins que tenia com a àrea principal de mercat el vescomtat de Cabrera i la vila de Blanes: AHG, Gi-05, vol. 307, s.f., 1375/05/17. De fet, Guic i Vives eren parents indirectes en la mesura que el primer es casà en segones noces amb una neboda del segon: A. Reixach Sala, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1511-1512. La connexió amb Sant Feliu a propòsit de l'abastament frumentari també s'ha detectat en els síndics que el consell nomenà per aquesta funció: A. Reixach Sala, *Municipi, finances i elits locals,* vol. I, pp. 791-795. En aquest sentit, aprofundint en algunes anotacions comptables i creuant distinta documentació, caldria estudiar bé el paper que tingueren els mercaders de la vila de Sant Feliu a l'hora d'emmagatzemar el gra que es descarregava de naus atracades al port, així com dels traginers que el transportaven fins a la capital gironina i que sovint eren habitants de llocs que es trobaven a mig camí, com ara Llagostera o Cassà.

[403] A propòsit de la figura d'Arnau I Guic, germà de Guillem II, amb qui mantenia contactes comercials constants: AHG, Gi-05, vol. 307, s.f., 1375/08/29. De forma similar, Joan I Padrés tenia

desplaçaren una mica més lluny per adquirir càrregues frumentàries, com ara Francesc Trilla, documentat al regne d'Aragó, on, de fet, passà diverses temporades amb motiu dels negocis que hi tenia.[404] En definitiva, en general formarien part de la categoria, establerta per M. Del Treppo a propòsit dels proveïdors de blat de Barcelona, de mercaders locals amb un radi d'acció limitat a les costes catalanes i a terres interiors de la corona.[405]

Més enllà d'això, però, hauríem d'examinar si els comerciants esmentats mantenien algun vincle especial amb el govern municipal de Girona que els situés com a candidats idonis per assumir contractes d'abastament frumentari. Des d'aquesta òptica, al marge dels tres mercaders forans ja esmentats, tots presenten certes relacions amb els òrgans de poder local. Alguns hi accediren amb freqüència. Només cal recordar les trajectòries de Ramon II Provençal i Francesc Trilla com a clavaris de les imposicions i aquest segon, a més, amb una important presència política essent nomenat jurat per la mà mitjana fins a sis ocasions entre 1358 i 1388.[406] També fou important el periple de Guillem II Guic com a jurat i mostassaf.[407] En cap d'aquests casos, tanmateix, les transaccions per a l'abastament no constitueixen un impuls rellevant per les respectives carreres, ja que les abordaren després d'haver exercit ja molts oficis. Per una altra banda, davant de perfils aparentment menors com els de Bernat Fullà o Jaume Grifa, que no documentem que ocupessin cap càrrec en l'organigrama municipal, intuïm que eren agents d'altres gironins amb més relleu com foren ara el canviador Ramon I Medir, els també banquers Francesc Savarrés i Guillem Jordà o els germans mercaders Guillem i Berenguer II Hospital.[408]

---

vincles estables amb mercaders barcelonins: AHG, Gi-01, vol. 210, f. 5r, 1378/03/29; AHG, Gi-05, vol. 460, s.f., 1386/05/15; AHG, Gi-06, vol. 101, s.f., 1403/11/05; AHG, Gi-02, vol. 111, f. 118v, 1410/07/12.

[404] Sobre la presència de Trilla a Saragossa i el fet que, des d'allí, també vengué gra a corporacions de menestrals de la ciutat de l'Onyar: AHG, Gi-02, vol. 47, f. 229v, 1385/12/05. Per referències complementàries i sobre altres gironins assentats a la capital del regne d'Aragó: C. Guilleré, *Girona al segle XIV*, vol. II, p. 286.

[405] M. Del Treppo, *Els mercaders catalans*, pp. 313-314.

[406] Taula 3.

[407] Per una altra banda, Bernat Vives també fou jurat en una ocasió l'any 1391 (moment que s'ocupà simultàniament de la clavaria dels jurats), síndic per a una emissió de deute l'any 1393 (i possiblement auditor de comptes), a més de cònsol de l'Hospital Nou entre 1394 i 1395: A. Reixach Sala, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1364-1377.

[408] En concret, l'any 1358, és a dir, poc temps abans del contracte de proveïment signat amb els jurats, Bernat Fullà s'afermà amb Medir per servir-lo com a «discipulo» durant un bienni: AHG, Gi-01, vol. 24, ff. 104v-105r, 1358/02/20. Quant a Grifa, que havia estat factor de la banca Savarrés-Jordà, però, una vegada retirat Savarrés, seguí associat amb Jordà per al comerç de teles, almenys fins pels volts de 1360: AHG, Gi-05, vol. 60, ff. 57v-58r, 1351/01/08; AHG, Gi-05, vol. 98, f. 58r, 1357/06/01. Respecte dels Hospital, sabem que Grifa, per encàrrec d'aquests dos destacats mercaders, operà en comandes de draps destinades a Sardenya, d'on justament pogué importar gra en alguna ocasió: AHG, Gi-05, vol. 333, s.f., 1362/10/05.

Encara que, com hem dit, ignorem molts aspectes sobre el mercat del gra a l'àrea de Girona i que la mostra de mercaders bonificats pels governants gironins per aportar cereal a la ciutat sigui reduïda, una primera observació és que els seleccionats estaven ben introduïts en els circuits d'aquest producte, alhora que ben posicionats respecte de l'administració local. De tota manera, intervingueren en episodis relativament espaiats al llarg d'una trentena d'anys i, a més, com hem vist, els cereals panificables constituïen tan sols un producte més de l'ampli ventall amb què mercadejaven. Per això, difícilment hi havia un col·lectiu especialitzat en la importació de gra per a una ciutat com la que ens ocupa i, en qualsevol cas, els més actius en aquest àmbit eren els mercaders de la mà mitjana i no pas grans prohoms de la mà major.[409] A més, alguns dels individus documentats, com ara Puig i Padrés, també pogueren posar-se al servei d'altres institucions de Girona distintes del municipi com l'Almoina del Pa.[410] I, alhora, sabem de certs gironins que comerciaren amb blat, però que, per contra, no ens consta que en subministressin a la seva universitat.[411]

El fet que no existia cap sector altament dependent de la demanda de cereal panificable que generava la universitat gironina i que gestionava el seu propi govern també ho demostra la diversitat de procedències dels comerciants que se'n convertiren en proveïdors al llarg de l'època estudiada.[412] En efecte, els mateixos jurats o els síndics nomenats per adquirir gra gairebé mai no contactaren amb mercaders gironins. Com hem vist, ho eren, en general, els que reberen expressament una ajuda i mobilitzaren els seus contac-

[409] Pel cas de la ciutat de Barcelona durant el segle XV, M. Del Treppo sosté, per contrast amb autors precedents, que l'abastament de gra fou sobretot un afer de mercaders i no pas del patriciat urbà, de manera que els implicats en les successives operacions no depenien necessàriament dels grups polítics que es disputaven el poder a la ciutat comtal i que, al capdavall, coincidien en la majoria de punts respecte de la política de proveïment: M. DEL TREPPO, *Els mercaders catalans*, pp. 278-289.

[410] AHG, Gi-10, vol. 36, ff. 10v-11r, 1392/02/17. A propòsit de la identitat del soci de Joan I Padrés, és interessant constatar que s'havia format com a mercader precisament actuant de factor d'un altre comerciant comentat, Francesc Trilla: AMGi, I.1.1, n. 16bis, f. 36v, 1387/04/02.

[411] Ens referim al cas del mercader Francesc I Beuda, documentat comprant quantitats considerables de cereal a Tortosa entre 1385 i 1386, però sense que sapiguem que en vengués al consistori de Girona: A. CURTO HOMEDES, *La intervenció municipal en l'abastament*, pp. 182, 185. En contrapartida, el fill del citat, Bernat I Beuda, quan ja s'havia fet ciutadà de Barcelona i probablement instal·lat a la ciutat comtal, l'any 1424, vengué gra al seu municipi d'origen: AMGi, I.1.1, n. 47, ff. 38v-39r, 1424/10/14.

[412] És cert, però, que casos ben estudiats com el de la ciutat de València posa en relleu l'evolució que pogueren experimentar les estructures d'abastament d'altres localitats i territoris de la corona. Per exemple, d'una escassa professionalització en el comerç del cereal durant el primer quart del segle XIV s'assistí a una aparició progressiva de mercaders etiquetats com a formenters que, a partir d'inicis del segle XV, tendiren a acaparar el proveïment de la ciutat del Túria: J. V. GARCÍA MARSILLA, *La jerarquía de la mesa*, pp. 39-65. A més, segons certs autors, hi havia una gran coincidència entre els importadors més assidus i els principals representants de l'administració municipal: E. CRUSELLES GÓMEZ, J. M. CRUSELLES GÓMEZ, R. NARBONA VIZCAÍNO, «El sistema de abastecimiento frumentario de la Ciudad de Valencia», pp. 319-324.

tes en l'àmbit mercantil, però els que simplement vengueren a les autoritats locals càrregues de què ja disposaven procedien d'altres punts del principat o de més enllà. No cal dir que una part d'aquests venedors, en realitat, havien estat objecte de descarregaments forçats pels representants del municipi, sovint amb la complicitat dels oficials reials, i, per tant, no havien protagonitzat transaccions en termes simplement econòmics.

Fos com fos, les dades reunides dels que vengueren gra a la universitat de Girona durant algun moment entre 1345 i 1445 esbossa el que seria una geografia de l'origen del gra forà consumit a la ciutat de l'Onyar.[413] Com avançàvem, no coneixem gairebé cap venedor que residís a Girona, sinó, com a molt, habitants de la vila de Sant Feliu de Guíxols i, puntualment, de Banyoles.[414] Destaquen, però, els mercaders barcelonins, que òbviament redistribuïen arreu del principat càrregues de distints centres productors com Sardenya i Sicília.[415] Alguns més eren naturals de Tortosa (com és sabut, porta de sortida al Mediterrani del gra del regne d'Aragó) o de la vila de Perpinyà.[416] Altres, en canvi, duien les vitualles des del seu lloc d'origen, per exemple de Mallorca o de Sardenya (encara que alguns dels subjectes concrets localitzats podien tenir arrels a l'àrea de Girona).[417] També hi trobem

[413] En aquest sentit, disposem com a referència comparativa tot el que s'ha investigat per Barcelona. Vegeu, entre d'altres: C. CARRÈRE, *Barcelona, 1380-1462*, vol. I, pp. 339-366.

[414] Una de les poques excepcions seria la càrrega comprada a Joan I Padrés (possiblement associat amb el mercader saragossà Joan Ferris) que ja hem documentat com a beneficiari d'una «ajuda»: AMGi, I.2.2.2, llig. 1, reg. 1, f. 8r, 1404/08/18. Com a exemples de les poblacions esmentades tenim el mercader Antoni Vives de Sant Feliu i Pere Batlle de Banyoles. També cal afegir-hi el cas de Berenguer Carreres, originari de Besalú que, després d'uns anys assentat a Girona, emigrà a Barcelona: AMGi, I.2.2.2, llig. 1, reg. 1, f. 2r-v (1404/04/28), f. 3v (1404/05/17), ff. 3v-4r (1404/05/17).

[415] A tall de mostra, documentem operadors com ara: Francesc Gombau, Guillem Almogàver, Francesc Puig, Bernat Oliver, Bernat Godall, Pere Massana, Pere Perpinyà, Berenguer Massanet, Pere Terrassa, Mateu Forment, Pere Juliol, Bernat Martí (el primer que, l'any 1419, s'identifica amb l'etiqueta de formenter), Pere Camós (segons s'explicita, oriünd de Sant Feliu de Guíxols), el cèlebre Joan Torralba (si bé actuant per mitjà de diversos procuradors), Pere Torrent, Francesc Pujada o Joan Llobera. Per ordre de menció: AMGi, I.1.2.1, llig. 2, s.f., 1366/03/10; AMGi, I.1.2.1, llig. 2, s.f., 1366/03/10; AMGi, I.3.3.1.1, llig. 3, s.f., 1369/07/07; AMGi, I.3.3.1.1, llig. 3, s.f., 1369/11/16; AMGi, Urbanisme i obres, reg. 11670, f. 13v, 1387/12/24; AMGi, I.1.1, n. 22, ff. 26v-27r, 1390/12/23; AMGi, I.1.1, n. 36, f. 58v, 1402/03/24; AMGi, I.1.1, n. 39, f. 15r, 1404/12/11; AMGi, I.1.1, n. 39, ff. 36v-37r, 1405/05/19; AMGi, I.1.1, n. 39, f. 39r, 1405/05/23; AMGi, I.1.1, n. 45, f. 54r-v, 1419/11/15; AMGi, I.1.1, n. 46, f. 108r, 1422/12/31; AMGi, I.1.1, n. 48, ff. 10v-11v, 1426/02/01; AMGi, I.1.1, n. 50, f. 34v, 1430/07/14; AMGi, I.1.1, n. 51, f. 24v, 1432/05/31. Encara que caldria una anàlisi més atenta de tot el col·lectiu citat, cal dir que hi ha més d'una coincidència amb venedors amb qui el consell de Barcelona contractà gra en dates similars i que han estat documentats per autors com ara: C. CARRÈRE, *Barcelona, 1380-1462*, vol. I, pp. 340-343.

[416] Pel que fa a alguns mercaders que eren ciutadans de Tortosa: AMGi, I.1.1, n. 36, f. 40r-v, 1401/08/22; AMGi, I.1.1, n. 45, f. 52r, 1419/10/31; AMGi, I.1.1, n. 47, f. 28r-v, 1424/08/11. Quant a d'altres de la vila de Perpinyà: AMGi, Urbanisme i obres, reg.11675, ff. 14v-17r, 1408. En un cas concret registrem un mercader de la vila de Gratallops, al Priorat: AMGi, I.1.1, n. 41, f. 26r-v, 1411/03/18.

[417] Per exemple, Bernat Lena, oriünd de la vila de Besalú assentat a Sàsser (Sardenya) o Ferrer de Campllong, potser també originari de l'àrea de Giroa i que, en qualsevol cas, havia nomenat com a pro-

algun mercader aragonès.[418] I, així mateix, uns quants del sud de França, en concret, de ciutats com Agde, Besiers, Aigüesmortes o Marsella[419] .

Per una altra banda, els vincles que estabiliren aquests proveïdors de gra amb la hisenda de la ciutat de Girona foren mínims. Només en un parell de casos ja assenyalats, els mercaders barcelonins Pere Perpinyà i Pere Torrent és possible que es convertissin en censalers del consistori des del moment que es decidí recórrer a l'emissió de rendes per saldar el deute contret arran de la compra de forment (apartat «Un primer esquema de les motivacions»). I, d'aquesta forma, integraren la porció sempre força reduïda de creditors forans.

Passant, finalment, als subministradors de materials per a la construcció de les muralles, destaca, com ja hem dit, una família de calciners, els Llorenç, amb un pare i fill homònims (Francesc i Francesc II) i amb activitat registrada al llarg de tota la meitat del segle XIV i el primer quart del XV.[420] De fet, els documentem aportant aquesta matèria imprescindible per a la cimentació de murs des dels inicis del procés d'emmurallament del darrer terç del segle XIV. En concret, a finals de 1362, ja se li pagaven quantitats de calç que havien estat comprades per un obrer designat pels jurats.[421] Dos anys després es precisava que havia proporcionat fins a 2.636 quarteres d'aquest mineral i que li eren gratificades a 8 d. la quartera.[422] L'any 1380 repetí una transacció similar amb la particularitat que llavors el valor del preu que se li devia fou assignat a les barres de la ciutat.[423] De fet, just l'any següent veiem que ell mateix, juntament amb l'esposa i un altre veí, s'adjudicà aquella

curador per aquesta territori el draper gironí Bernat Ribot: AMGi, I.3.3.1.1, llig. 1, ff. 2r-4r, 1363/01/23; AMGi, I.1.1, n. 5, f. 106r, 1362/05/09. Potser també tenia lligams amb Girona un Pere Net ciutadà de Mallorca que féu una venda l'any 1425: AMGi, I.1.1, n. 47, f. 85v, 1425/05/01. Respecte de Sardenya cal destacar, així mateix, una compra acordada pels jurats amb Berenguer Carrós, comte de Quirra: AMGi, I.1.1, n. 47, f. 34r-35v, 1424.

418 AMGi, I.1.1, n. 20, f. 64r, 1390/05/06.

419 AMGi, I.1.1, n. 5, f. 42v, 1361/06/11; AMGi, I.1.1, n. 36, f. 44v, 1401/09/27; AMGi, I.1.1, n. 41, f. 28r, 1411/04/03; AMGi, I.1.1, n. 41, ff. 40r-42v, 1411/07/16. Un dels proveïdors documentats, tanmateix, era un gironí assentat a Agde, Joan Cot: AMGi, I.1.1, n. 43, f. 61r-v, 1414/09/29. Per una altra banda, probablement a través d'algun d'aquests ports mediterranis i el curs del Roine, uns dels comerciants que vengueren gra a la ciutat l'any 1375 procedien del ducat de Borgonya: AMGi, I.3.3.1.1, llig. 4, quadern 2, s.f., 1375/11/14.

420 També tenim notícies d'un altre calciner coetani Bernat Julià, possiblement emparentat amb els Julià mercaders, un membre dels quals, Guillem II Julià, accedí a la clavaria de les imposicions en sis ocasions a la primera dècada del segle XV: taula 3. Tanmateix, només li documentem una transacció amb el municipi pels volts de 1391: AMGi, I.1.1, n. 24, f. 29v, 1391/08/22. Sí que, en canvi, el veiem venent calç als síndics de la vila de Sant Feliu de Guíxols per a l'obra dels murs d'aquella població els anys 1375, 1384 i 1396: AHG, Gi-05, vol. 307, s.f., 1375/08/07; AHG, Gi-05, vol. 413, s.f., 1384/08/18; AHG, Gi-09, vol. 26, f. 79v, 1396/08/31.

421 AMGi, I.1.1, n. 5, f. 159v, 1362/10/25. I seguien algunes quantitats pendents mesos després: AMGi, I.3.3.1.1, llig. 1, f. 18v, 1363/05/30.

422 AMGi, I.3.3.1.1, llig. 1, f. 68v, 1364/01/10.

423 AMGi, I.1.1, n. 10, f. 36r, 1380/08/14.

exacció, sense fer-se explícita, però, l'assignació prèvia.[424] No fou, tanmateix, la primera ocasió que l'activitat com a proveïdors portà a la família de calciners que ens ocupa a apropar-se a la col·lecta dels ingressos fiscals del municipi. Tot apunta que cada cop cobraven menys puntualment els encàrrecs realitzats, cosa que acaba de confirmar la causa judicial que, l'any 1392, Francesc I Llorenç tenia iniciada a la cort reial per impagaments del consistori i que l'any 1394 seguia oberta.[425]

Tal com hem explicat, l'afer es resolgué amb una sentència judicial favorable i la compra, a la tardor de 1398, d'un censal emès per la ciutat que li permeté anar recuperant progressivament tota la suma pendent de cobrar (apartat «Un primer esquema de les motivacions»).[426] En teoria, amb la venda d'aquell censal se saldaren tots els comptes pendents, circumstància que coincidí, d'altra banda, amb la fi de l'etapa principal d'obres al recinte de muralles.[427] Fos com fos, el continuador de la nissaga de calciners, Francesc II Llorenç, una vegada mort el seu progenitor, al marge de la seva professió, participà en un mínim de 8 arrendaments d'imposicions, que incloïen distintes tipologies (si bé, en especial, les del vi i la farina) i, gairebé sempre, formant part de companyies força extenses liderades per personatges que ja hem destacat com el patrici Ramon I Sampsó o els germans Anglès.[428]

Des d'un altre punt de vista, no ens consta que ni Francesc I Llorenç ni el seu fill completessin cap trajectòria rellevant en els òrgans polítics del municipi: no registrem que ostentessin magistratures com la de jurat o mostassaf. En realitat, tan sols ocuparen una plaça de conseller per la mà menor en diverses legislatures entre aproximadament 1390 i 1410.[429]

---

[424] A. Reixach Sala, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1192-1200.

[425] AHG, Gi-07, vol. 67, s.f., 1392/12/14. De fet, l'any 1394, encara que no se'n detallava el motiu, el consell autoritzà els jurats per arribar a un compromís econòmic amb Llorenç: AMGi, I.1.1, n. 29, ff. 46v-48v, 1394/03/23.

[426] Podem afegir-hi, però, que abans d'aquella operació, paral·lelament, el fill de Francesc I Llorenç, Francesc II també era el destinatari d'un debitori per un teòric préstec de 3.300 s (300 florins) que aquest havia concertat al municipi per l'entrada del rei Martí I l'any 1397, si bé, en paral·lel, prometia cancel·lar el debitori sempre que se li fessin efectives totes les pagues pendents per motius no assenyalats: AMGi, I.1.1, n. 33, ff. 28r-32r, 1397/04/04.

[427] De tota manera, encara l'any 1402 cobrava certes quantitats per calç aportada en l'encerclament definitiu del Mercadal pels volts de 1400 i que costejaren habitants de les rodalies de Girona: AHG, Gi-06, vol. 93, s.f., 1402/03/12.

[428] Hem de situar la mort de Francesc I entre els anys 1418 i 1419: AHG, Gi-05, vol. 451, s.f., 1418/09/07; AHG, Gi-03, vol. 55, s.f., 1419/03/30. A propòsit dels indicis de la seva activitat en tant que calciner, com ara contractes de compra massiva de llenya de boscos propers a la capital gironina: AHG, Gi-10, vol. 51, s.f., 1407/10/08; AHG, Gi-02, vol. 152, f. 39r, 1426/07/31.

[429] Per contra, és possible que un descendent del Bernat Julià a què ens referíem abans i amb el mateix nom accedís a l'executiu l'any 1439, però ja no es dedicava a la producció de calç com els seus avantpassats (i molts d'ells homònims): A. Reixach Sala, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1245-1254.

En resum, els dos grans àmbits en què hem convingut a examinar el paper de proveïdors de béns, el de l'abastament frumentari i el del proveïment de materials de construcció, posen en relleu poques connexions entre els implicats i l'administració municipal. Si bé és cert que uns quants dels mercaders gironins que reberen «ajudes» amb la finalitat d'importar gra per a l'abastament de la ciutat gaudien de relleu polític o de bons contactes, no podem considerar que aquestes operacions fossin especialment rellevants en el seu diversificat quadre d'afers. En paral·lel, les compres de blat concertades directament amb comerciants de gra implicaren mercaders forans, molts d'ells barcelonins o originaris dels centres productors de cereal de què s'abastava habitualment el principat. Així mateix, el proveïment de materials per a les muralles anà a càrrec d'habitants de la ciutat i els deutes que arrossegava la tresoreria municipal els conduïren a participar en els negocis fiscals que aquesta generava com ara la compra de censals o l'arrendament d'imposicions. Amb tot, res fa pensar que una gran demanda dels béns que oferien per part del govern local els atorgués un veritable protagonisme en la gestió de les finances comunitàries o, fins i tot, en el pla polític, com, per contra, hem constatat en els banquers que es posaren al servei de la hisenda de la ciutat entre aproximadament 1330 i 1380.

La fiscalitat i les finances municipals: la reserva d'una minoria?

Tal com hem anat veient, la importància adquirida per les administracions municipals des de mitjan segle XIV activà distints mercats econòmics. En primer terme, les necessitats de crèdit d'una tresoreria com la de la ciutat de Girona convertí en una pràctica habitual la concertació de préstecs, en especial per mitjà d'instruments a mitjà i llarg termini, o sigui, violaris i censals. Alhora, les autoritats municipals tendiren a rendibilitzar les fonts fiscals de què disposava la corporació a través de l'arrendament a particulars, per la qual cosa la licitació anual d'imposicions locals es convertí en una faceta destacada dels negocis fiscals existents al principat i a la corona. En darrere terme, en una pla una mica diferent, la provisió de serveis bancaris als gestors de la hisenda local i, per una altra banda, el subministrament de vitualles i materials constituïren una línia paral·lela d'activitat entorn al municipi.

En general, després d'analitzar tots els col·lectius implicats en aquests negocis a la ciutat de Girona entre aproximadament 1340 i 1440, la gran qüestió que caldria respondre seria quina proporció de la societat local participà en aquests negocis i, així doncs, esdevingueren, en certa mesura, beneficiaris del sistema econòmic articulat entorn de les arques comunitàries.

De resultes del recurs constant a les emissions de deute per part dels representants gironins entre 1340 i 1400 (i a un ritme inferior en dècades posteriors), inversors diversos adquiriren, en una primer etapa, rendes a interessos superiors al 10 % (violaris i productes mixtos) i, posteriorment, d'altres en què disminuí progressivament la taxa del 7,14 %, al 5 % i, una vegada consolidades noves fórmules sense pacte de recompra, per sota d'aquest llindar. I això tenint en compte que els prestadors de *mutua* o altres productes a curt termni seguiren existint fins ben entrat el segle XV, però sempre en operacions molt més aïllades i que implicaven capitals menors, de manera que cal considerar-los actors secundaris dins del món dels creditors de la ciutat.

Així, cenyint-nos ara als censalers, cal dir, d'entrada, que les dades extretes dels diversos exercicis analitzats i de la documentació generada en els processos de redreç financer més determinants al llarg del període estudiat indiquen força diversitat en els perfils. Hi trobem membres de les capes benestants de la ciutadania gironina, grups intermedis, menestrals i, així mateix, individus no residents a la capital, petita i mitjana aristocràcia de la rodalia i algun clergue. Malgrat això, aquesta distribució «socioprofessional» no era ni molt menys equilibrada, sinó que destacaren certs grups en determinades etapes i, en definitiva, tot el conjunt experimentà una evolució constant des de 1340 fins a 1430.

La «instantània» que ens ofereix el llibre de clavaria de l'any 1371, un moment en què ja havien culminat els processos massius d'emissió lligats a les guerres mediterrànies i a la Guerra dels Dos Peres, posa de manifest el predomini de patricis, titulats acadèmics i mercaders, que cobraven entorn a un 80 % de les pensions. De tota manera, també és important tenir en compte que, a l'interior d'aquests grups, no hi apareixen tan sols homes actius, sinó que entre un 10 i un 20 % de tots tres col·lectius estava constituït per dones i vídues.

Com dèiem, aquest panorama canvià amb les urgències que s'encadenaren entre 1374 i 1390, de manera que la radiografia social del deute de l'any 1394 ofereix uns resultats sensiblement diferents: el pes dels grups més opulents en el repartiment d'interessos havia davallat del 80 % al 58 %, alhora que s'havia incrementat una mica el d'altres col·lectius tradicionalment secundaris com el dels menestrals, els nobles i els forasters. Amb tot, el fet que haguessin guanyat força protagonisme en emissions de les dècades de 1370 i 1380 quedà contrarrestat amb les lluïcions dutes a terme a finals d'aquest segon decenni.

Alhora, en el registre de referència de 1394 comencen a despuntar les institucions eclesiàstiques, que, a semblança d'altres viles i ciutats (malgrat no coincidir de manera exacta la cronologia), esdevindrien un actor bàsic en

l'evolució de l'endeutament de Girona a partir de 1400 i, sobretot, entre 1410 i 1420. I a això cal sumar-hi un augment percentual de figures jurídiques com ara marmessories o tutories també a l'interior de les franges més dinàmiques des del punt de vista econòmic.

En definitiva, els que obtingueren rèdits en la inversió en deute públic d'un municipi com el de la ciutat de l'Onyar foren en una proporció important ciutadans amb presència política en els òrgans de govern local i uns quants, alhora, presents en les sessions de Corts i Parlaments de les dècades de 1350 i 1360, on es posaren les bases de la construcció sociopolítica que esdevingué el sistema censal en les comunitats del principat i d'altres territoris de la corona. Amb el pas dels decennis, tanmateix, l'espectre social de creditors tendí a eixamplar-se, si bé a la vegada que es consolidava un segment de famílies patrícies i de rics mercaders que acapararen moltes de les rendes de capitals superiors augmentant així les desigualtats respecte de la resta.

Des d'una perspectiva de llarga durada, els principals beneficiaris de les emissions de deute per part d'una corporació municipal com la que ens ocupa foren, doncs, les famílies que aconseguiren retenir la titularitat de censals i cobrar pensions durant més temps, cosa que assoliren després de superar diverses renegociacions dels tipus d'interès. Aquestes famílies es corresponien, és clar, amb els estrats superiors, tal com exemplifiquen casos descrits com el de les nissagues patrícies Santceloni, Sampsó o Segurioles (per bé que els darrers d'incorporació més recent que les anteriors a la cúspide de la societat gironina), acompanyades d'altres de comerciants puixants a la primera meitat del segle XV com els Anglès. La seva continuïtat, d'altra banda, no constituïa tan sols un reflex de la respectiva capacitat financera o solvència, sinó també dels usos diversos que donaren als instruments adquirits i dels quals resultà una densa malla de relacions creditícies amb la hisenda local com a centre de gravetat.

Amb tot, centrant-nos en períodes més curts, els percentatges assenyalats de mercaders i menestrals i, en menor mesura, de nobles o habitants de la rodalia, a més de dones d'extracció diversa, que oferiren crèdit a les arques gironines obliguen a matisar qualsevol afirmació en el sentit que l'endeutament de la universitat fou l'assumpte d'una minoria. I, definitivament, sembla impossible sostenir-ho veient el reequilbiri experimentat en la distribució de capitals a l'altura de 1432, quan el clergat i les institucions eclesiàstiques passaren d'un percentatge insignificant a ocupar un 21,53 % del global, al mateix temps que les tres franges preeminents havien perdut un nombre equivalent de punts respecte de 1380.

Si revisem ara el que hem observat en l'àmbit de l'arrendament d'impostos indirectes, encara apareixen més dubtes sobre l'existència d'uns

negocis lligats a l'erari públic tan sols a l'abast de les grans fortunes de la ciutat. A grans trets, caldria valorar si, com s'ha constatat en algunes viles de la Corona, el sector social que invertia en els mecanismes recaptatoris de la fiscalitat indirecta coincidia amb el que controlava la pròpia gestió de l'impost.[430]

Els resultats obtinguts després d'analitzar els arrendataris de les diverses imposicions que gravaven el consum i comerç de productes alimentaris, així com la circulació de mercaderies o d'altres transaccions a la ciutat de Girona entre 1367 i 1443 posen en relleu el següent. Els actors preponderants en les adjudicacions del dret de col·lecta d'aquestes exaccions pertanyien a la mà menor i es repartien entre menestrals de distintes branques i petits comerciants. De fet, la seva participació resulta superior al 50 % en la majoria d'imposicions, tret de les tres més lucratives (les del vi, la carn i la farina), en què, de tota manera, sobrepassa el 40 % (taula 5).

Una altra imatge de la mateixa realitat ens l'ofereix el rànquing de famílies més assídues en l'arrendament dels principals ingressos fiscals del municipi. La meitat d'aquests grups familiars amb una o dues generacions actives practicaven un ofici manual o es dedicaven al mercadeig a petita escala, i tan sols un 20 % estava conformat per famílies destacades de la mà major (com els Sunyer, els Sampsó i els Desvern) i d'altres de l'estament mitjà amb comerciants contrastats (com els Anglès o els Beuda) (taula 6). I no cal dir, segons tornarem a mostrar, que una simple confrontació amb el llistat de persones amb més presència a l'executiu municipal posa de manifest unes quantes absències destacades.[431]

En qualsevol cas, ja hem explicat que les fonts disponibles no ens permeten quantificar amb precisió els capitals aportats per cadascun dels socis. Per consegüent, les xifres apuntades no reflecteixen la possibilitat que un imposicioner opulent invertís en menys contractes, però, dins del còmput global, acabés destinant-hi sumes superiors (i, en principi doncs, obtenint majors beneficis) que no pas d'altres inversors de perfil menor més recurrents, però, responsables d'operacions quantitativament inferiors. En efecte, alguns dels exemples de grans companyies articulades a propòsit de l'arrendament de les imposicions del vi o de la farina mostren les desigualtats que pogueren existir entre els co-arrendataris. De tota manera, d'acord amb el que hem exposat, era precisament gràcies a la cooperació amb familiars, col·legues professionals o d'altres veïns amb qui s'establien lligams únicament en l'àmbit dels impostos municipals (i sempre amb gran adaptabilitat)

[430] Recordem per una síntesi d'aquesta idea a partir de treballs d'altres autors: P. Benito Montclús, «Los beneficiarios del impuesto», p. 648.

[431] Vegeu apartat «A tall de conclusió».

que ciutadans amb rendes no excessivament elevades i un perfil social o professional intermedi participaren en aquesta mena de negocis.

La continuïtat que tingueren el que hauríem de qualificar d'autèntics *lobbies* com els liderats per Ramon I de Bóixols (senyor de Gironella del Pla) i el patrici Ramon I Sampsó posa sobre la taula un altre element per debatre la qüestió plantejada i que apuntaria cap a l'existència de cercles restringits d'imposicioners. Cal recordar, però, que, més enllà dels caps visibles d'aquestes companyies que, segons desgranarem, també intervingueren en la licitació de les exaccions percebudes per la Diputació del General, la resta d'integrants que abraçaren eren de condició força diversa. Pel que fa al grup de Bóixols, mobilitzà habitualment menestrals com els Estanyol o els Serra (lligats a la manufactura de la pell). Quant al de Sampsó, en canvi, mercaders de rang divers com Lluís Tord i Pere Muntaner o el paraire Pere Perpinyà. A més, almenys els casos en què Bóixols i Sampsó figuraren explícitament en el contracte com a compradors, 21 i 43, respectivament, signifiquen, a la pràctica, tan sols un 3,9 i un 7,98 % del total teòric d'adjudicacions d'imposicions que es dugueren a terme entre 1367 i 1343 (i, encara, sense incloure-hi ni les menys lucratives implantades a mitjana dècada de 1380 ni els drets de pesos i de barra). No es pot dir, doncs, que absorbissin completament el negoci generat per les imposicions a la ciutat de l'Onyar.

A aquest quadre prou heterogeni cal afegir-hi el ventall d'atractius que tingué per als potencials inversors l'arrendament d'impostos municipals. Tenint en compte les limitacions de la documentació, tot indica que l'objectiu més habitual passava per lucrar-se a través del marge de benefici que sorgia de l'import pactat amb les autoritats locals durant la subhasta i el producte real de la recaptació. De tota manera, també s'adverteixen d'altres possibilitats. Com hem vist, una d'elles era la de beneficiar-se del rol financer indestriable dels imposicioners o, fins i tot, de salvaguardar d'aquesta forma interessos creats entorn al deute censal o d'altres capítols de la despesa de la tresoreria municipal. Lligat a això, tal com hem indiciat, resulta molt suggerent la coincidència cronològica entre les etapes amb més prohoms de la mà major o mercaders rics invertint en imposicions com la del vi o el peix i els cicles de majors dificultats en la seqüència d'endeutament de la ciutat de Girona i on hi hagué retards en les entregues degudes als censalers o, fins i tot, suspensions de pagaments.

En definitiva, igual que succeïa amb les adquisicions de violaris i censals, la participació en la fiscalitat indirecta municipal a través de l'arrendament d'exaccions comptà amb cares força diverses. I és que el negoci de recaptar impostos sobre el consum i comerç de vi, farina, carn i bastants d'altres productes abraçà des de patricis adinerats fins a famílies de menes-

trals en què s'associaven matrimonis, parents i simples veïns, passant per la sempre estratificada gamma de membres de l'estament mercantil.

Quan, en contrapartida, ens fixem en l'àmbit de la provisió de serveis financers, lògicament, la nòmina de protagonistes es redueix molt. Tal com hem explicat, aquesta línia de negoci que generà l'administració municipal i que, almenys en el cas de la ciutat de l'Onyar, es concentrà gairebé només al seu període de gestació (és a dir, durant les dècades centrals del tres-cents) quedà en mans de professionals de les finances. Foren banquers, és a dir, titulars de taules de canvi homologades, que oferiren als governants municipals els seus establiments per ajudar-los en la captació de crèdits, perquè hi realitzessin dipòsits i, finalment, disposessin de facilitats per liquidar els deutes contrets amb els prestadors. Alhora, aquests financers tingueren força protagonisme en les primeres tasques de gestió de l'erari municipal que s'executaren fora de l'equip de jurats. A més, el caràcter estrictament privat de la seva implicació en les arques públiques s'anà diluint fins al punt que dos dels principals exponents de la banca local, Ponç Malarç i Ramon I Medir, regiren les temptatives inicials d'una clavaria consagrada, en exclusiva, al pagament del deute censal pels volts de 1360 i que acabaria consolidant-se un parell de decennis més tard.

En darrer terme, tampoc no es presenta gaire inclusiu el camp de la provisió de vitualles o de materials de construcció. Per una banda, els beneficiaris d' «ajudes» per a la importació i revenda de gra en temps de carestia constituïren un petit grup de mercaders locals ben connectats amb els circuits formenters del principat, per bé que la gran majoria de comerciants que, a la pràctica i en circumstàncies diverses, acabaren venent gra directament a les autoritats gironines procedien de diferents punts de la geografia de la corona i d'alguns dels principals centres de producció i d'exportació cerealística d'arreu de la Mediterrània occidental. Per l'altra, els que proporcionaren una matèria bàsica com la calç per a la principal obra en què intervingué el consistori al llarg del període estudiat, o sigui les muralles, pertanyien a una de les dues úniques famílies de Girona dedicades a processar aquest material.

Més enllà d'això, el camp de negoci que impulsà la demanda de productes com els esmentats resulta incomparable al costat de les necessitats de crèdit de la hisenda municipal o de l'empresa d'arrendar imposicions. Per consegüent, el protagonisme dels subministradors de béns en el desenvolupament del municipi durant els segles XIV i XV queda molt lluny de la importància indiscutible que hi tingueren els compradors de censals i els arrendataris d'impostos indirectes i que implicà un espectre considerable de la societat local o, en qualsevol cas, bastant més que una minoria de famílies poderoses.

Capítol 4

INVERSIONS MÉS ENLLÀ DEL PROPI MUNICIPI

En la introducció d'aquest volum s'advertia del perill de considerar una hisenda municipal com el primer i únic focus d'activitat econòmica entorn de les institucions. Malgrat el considerable impacte que tingué el seu desenvolupament durant la segona meitat del segle XIV, amb anterioritat als cicles fiscals que en motivaren l'aparició i també quan aquests arribaren a la fi existiren d'altres ens que propiciaren certs negocis d'ordre fiscal i financer. Aplicant-ho al cas de Girona, significa que la tresoreria de la ciutat de l'Onyar, des del moment que cristal·litzà al llarg de les dècades de 1350 i 1350, no es convertí en l'única administració que periòdicament cercava persones disposades a comprar les rendes emeses o a arrendar el conjunt d'impostos que controlava.

D'acord amb un criteri cronològic, cal tenir en compte, en primer lloc, el patrimoni de la monarquia situat a la pròpia capital gironina. Connectant amb uns precedents carolingis bastant alterats, aquests dominis incloïen un gran nombre de rendes i exaccions el cobrament de les quals (si no havien estat alienats) se subhastava. Destaquen, en especial, diversos gravàmens sobre la circulació de varis productes i mercaderies en què la recaptació s'arrendava per períodes d'un o dos anys. En una línia similar, altres senyors laics i, sobretot, institucions religioses, molt sovint també preferien obtenir rendiments dels drets que els corresponien a través de l'adjudicació a particulars. En tots aquests casos, doncs, en un calendari més o menys regular, encara que no coincident, s'oferien opcions per participar en el negoci que suposava arrendar la percepció d'exaccions.

Per una altra banda, quan l'emissió de violaris i censals morts es difongué com a mecanisme preferent de finançament, la universitat de la ciutat de Girona s'endeutà per aquesta via i igualment ho feren moltes altres corporacions de la demarcació i, fins i tot, d'altres organismes de nova aparició com la Diputació del General. A més, com a conseqüència de les vendes de rendes dutes a terme per aquest òrgan emanat dels tres braços reunits en Corts, consolidà un aparell tributari propi que motivà importants negocis fiscals.

L'objectiu del present capítol és el de resseguir alguns dels protagonistes de totes aquestes esferes d'activitat que convisqueren amb la hisenda municipal. Val la pena aclarir des de bon principi que, excepte pels drets del General, ara per ara no comptem amb sèries tan completes d'emissions o arrendaments com en relació al consistori i s'hauran de combinar notícies més aviat aïllades aparegudes als registres notarials. D'aquí, doncs, que l'anàlisi prosopogràfica no pugui ser tan exhaustiva. Tanmateix, amb les dades reunides fins ara s'intentaran identificar els habitants de la ciutat de Girona que destacaren en cadascun dels àmbits plantejats i com evolucionaren durant el període investigat. Així mateix, es voldrà comprovar fins a quin punt hi ha coincidències amb els perfils més assidus d'arrendataris d'imposicions o d'inversors en deute del municipi gironí.

La col·lecta de rendes reials a la capital gironina

A finals de gener de l'any 1414, l'albadiner Joan Lapart s'havia adjudicat la imposició dels porcells i cabrits de la ciutat de Girona durant l'exercici acabat d'iniciar i, al cap de pocs dies, ho aconseguí amb la porció de la lleuda dels porcs i altres animals que percebia el doctor en lleis gironí Guillem III Santmartí, encara que, en realitat, acabà fent promesa davant de notari que una quarta part dels drets del darrer contracte corresponien al seu company de professió Ramon Serra i al paraire Pere Gil.[1]

Aquest exemple aïllat, com tants altres que apareixen a la documentació notarial consultada, posa en relleu justament el ventall d'inversions en exaccions que existia en paral·lel als impostos indirectes percebuts pels governants municipals. El cas concret que ens ocupa ens remet a l'aparell tributari amb què la corona, reprenent una herència franca àmpliament transformada al final del segle XII, gravava l'activitat econòmica registrada en els nuclis urbans dels seus dominis. Un entramat controlat, en una primera etapa, pels batlles locals i, des de les acaballes del dos-cents, pel batlle general de Catalunya i en què progressivament s'abandonà la recaptació directa per rendibilitzar-lo a través de la cessió del dret de col·lecta a particulars.[2]

No comptem amb cap estudi específic del patrimoni reial a la ciutat de Girona. D'aquí que no sigui possible oferir un quadre complet de les oportunitats d'inversió que se'n derivaven.[3] Malgrat això, la informació disponi-

[1] AHG, Gi-02, vol. 123, f. 27v (1414/01/04), f. 52r-v (1414/01/29).

[2] El cas de referència i millor estudiat és el de la ciutat de Barcelona: P. Orti Gost, *Renda i fiscalitat*, pp. 397-529.

[3] Un de les poques aproximacions per la primera meitat del segle XIV es troba a: J. Fernández Trabal, *Una família catalana medieval*, pp. 60-65. Altres notícies més aviat aïllades a: Josep Maria

ble mostra que, en la línia d'altres poblacions coetànies, el conjunt d'impostos que incloïa, al marge de drets jurisdiccionals o emfitèutics diversos, estava integrat per tres figures fiscals, les lleudes, els passatges i els mesuratges, les quals s'aplicaven sobre la compra-venda i la circulació de mercaderies, en especial, les introduïdes per forasters i no per autòctons, en principi exempts, tal com també succeïa amb els veïns de moltes ciutats del principat i de la corona que havien rebut franquesa de lleudes arreu dels seus dominis.[4]

Basant-nos en el panorama preliminar que traça J. Fernández Trabal, a la ciutat de l'Onyar destaquen dos grans grups de lleudes: les que giraven entorn dels cereals, i les lleudes considerades menudes, que gravaven altres productes alimentaris o agrícoles, matèries primeres i béns manufacturats. Amb tot, aquesta compartimentació, com a mínim en orígens, estava molt lligada als castells o torres de defensa de les muralles de la posteriorment anomenada Força Vella, ja que el rei havia infeudat diverses porcions de les lleudes i passatges a llinatges aristocràtics que custodiaven les fortificacions en nom seu. A més, almenys des de finals del segle XIII, els titulars d'aquestes porcions pogueren traspassar-ne fraccions menors a d'altres gironins de condició diversa, cosa que feia encara més complex el mosaic de gravàmens i la nòmina de perceptors.

Així les coses, el panorama que s'infereix de dos dels capbreus de béns i rendes reials de la capital gironina que ens han pervingut per l'època estudiada, el completat entre els anys 1350 i 1353 i el dut a terme en el bienni 1415-1416, és el següent.[5] La lleuda centrada en les mesures de pedra del blat i que s'havia anomenat de Montcada en pertànyer al llinatge que senyorejava els castells de Sobreportes i Requesens i, ja a les afores de la ciutat, de Palau, aleshores estava en mans de, com a mínim, sis famílies. L'any 1308, Bernat Hospital i Pere II Bell-lloc compraren del monarca una porció d'aquesta lleuda que havia estat lligada als Montcada i, al cap d'un parell de dècades, el segon també es féu amb drets que tenia Guerau Badia sobre la castlania del castell de Palau i que afectaven a la lleuda anomenada de les llengües de bou i de la sal.[6] Els Trullàs, drapers de professió, hi tenien certa part que havia pertanyut a Aries Ferrandis, antic tinent del

---

MADURELL MARIMON, «La lezda de Gerona (contribución a su estudio)», *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 19 (1968), pp. 65-106; C. GUILLERÉ, *Girona al segle XIV*, vol. I, pp. 117-128.

[4] Tot i això, sovint acabava havent-hi una gran casuística des del moment que no tot el conjunt d'impostos estigué permanentment en mans de la corona, sinó que fou alienada a nobles o a institucions, per la qual cosa certes exempcions reials quedaven truncades, tal com succeïa amb la part de la lleuda barcelonina patrimonialitzada per Guillem de Mediona: P. ORTI GOST, *Renda i fiscalitat*, pp. 397-529.

[5] ACA, RP, BGC, vol. 166, 1350-1353 (cal tenir en compte que el registre es conserva incomplet); *Ibidem*, vol. 175, 1415-1416.

[6] J. FERNÁNDEZ TRABAL, *Una família catalana medieval*, pp. 131-133.

castell de Sobreportes i que l'any 1342 el rei els havia acabat venent a perpetuïtat. Els Prat, apotecaris, a banda de l'ofici patrimonialitzat de recaptador de les lleudes dels cereals i d'altres coses venudes emprant les mesures de pedra o fusta de Girona, gaudien d'altres parts de lleudes (tant lligades a mesures com al mercat) que havien estat vinculades a la baronia dels Montcada.[7]

Així mateix, els germans Berenguer i Guillem II Santmartí adquiriren també una part de la lleuda de pedra que Pere el Cerimoniós els ratificà l'any 1341.[8] Finalment, el col·legi d'escolars fundat, l'any 1393, pel mestre en medicina Ramon Querol al castell de Sobreportes, el domini directe del qual li corresponia, controlava una altra part de la lleuda del forment i del blat que, a principis del segle XV, percebia en nom seu Caterina, esposa del ciutadà Roger Malarç. En paral·lel, des de l'any 1345, els Ferrer, mercaders (des de l'avi fins al seu nét Arnau), eren els titulars de la lleuda de l'oli venut a la ciutat i a la batllia gironines, mentre que la major part de lleudes (tant de gra i mesures com de carns i altres productes) que corresponien als tinents d'un altre dels castells o feus reials del recinte primitiu de la ciutat, el de Gironella, la castlania del qual a inicis del segle XIV havia arribat als Lloret, foren adquirides per Nicolau I Desvern l'any 1342, obtenint al cap de cop la confirmació reial.[9]

En tots els casos al·ludits el rei es limitava, com a molt, a cobrar algun cens simbòlic de reconeixement i, encara que la majoria de beneficiaris tendiren a cedir de manera periòdica la percepció d'aquests drets, la dispersió impedí l'existència d'un sistema fiscal cohesionat.

En contrapartida, el capbreu iniciat l'any 1415 posa en relleu que hi havia diversos gravàmens inclosos dins de les heterogènies lleudes percebu-

---

[7] En concret, segons documenta J. Fernández Trabal i es dedueix d'altres referències, Joan I Prat hauria acabat obtenint o essent tinent de les lleudes de Sobreportes, prèviament concedides en feu pel cavaller Ramon de Xatmar al ciutadà Tomàs Barrat. Tot i això, en certes etapes traspassà la recaptació d'aquesta exacció. Per exemple, l'any 1376 arrendà per una anualitat a Pere Maries, ciutadà de Girona, la porció que rebia de la lleuda del gra de la ciutat, excepte la meitat de la lleuda de les avellanes, les nous, les castanyes i les ametlles: J. Fernández Trabal, *Una família catalana medieval*, pp. 64-65; AHG-Gi-07, vol. 98, ff. 67v-68v, 1371/03/15.

[8] C. Guilleré, *Girona al segle XIV*, vol. I, pp. 62, 241-242. Es documenta, de fet, que entre els anys 1335 i 1346 una part de la lleuda que ens ocupa va ser gravada per diverses rendes, cosa que motivà el traspàs de drets a diversos particulars. Per una altra banda, segons hem vist en l'exemple ja citat, els Santmartí també obtenien rèdits d'una lleuda dita dels porcs o del bestiar, la col·lecta de la qual sovint arrendaren; a tall de mostra: AHG, Gi-05, vol. 416, f. 48r, 1392/06/14; AHG, Gi-06, vol. 90, ff. 5v-6v, 1400/04/24.

[9] Vicenç Ruiz Gómez, Jordi Tor Azorín (eds.), *Els pergamins documentals de l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona*, 1142-1500, Barcelona, Fundació Noguera, 2014, docs. 190 (1342/03/11), 192 (1342/05/01), 193 (1342/05/12), 221 (1349/11/12), 239 (1359/01/29), 295 (1385/06/02), 332 (1396/03/20), 344 (1398/07/20), 615 (1451/03/01). El fill de Nicolau I Desvern també acabà obtenint fraccions de la lleuda que havien pertanyut a Jaume Verdera, en aquest cas lligades al castell de Requesens. I, en qualsevol cas, futures generacions de la família seguien controlant drets sobre aquestes exaccions a mitjan segle XV.

des per la monarquia que seguien sota control de la batllia general del principat. En conseqüència, el lloctinent del batlle general a la demarcació, en nom d'aquesta instància, cada cert temps (en general, d'acord amb períodes de dos anys), les arrendava a diversos grups de particulars. S'hi distingien, en concret, la lleuda reial del gra de pedra (en principi, exceptuades totes les porcions alienades a què ja ens hem referit), la lleuda dels draps de llana, la lleuda dita del cuiram pelós i el dret del passatge.

Justament els contractes d'arrendament pel període comprès entre l'1 de gener de 1416 i el darrer dia de desembre de 1418 i recollits en aquest mateix registre ens ofereixen una primera mostra dels actors implicats en l'adjudicació de lleudes reials. La del gra que passava per les mesures de pedra règies fou adquirida pel preu de 900 s. anuals pel donzell local Francesc II Santmartí i els mercaders Pere I Terrades, Nicolau Brugueroles i Joan Jalabert. La de les teles de llana fou arrendada a canvi de l'import de 400 s. anuals per un col·lectiu força més nombrós constituït pel tintorer Nicolau Banyils, el peller Jaume Pedró (que rebria uns pocs sous en concepte d'eixauc), el seu parent Narcís Pedró, el sastre Joan Bosc, l'assaonador Pere Pedrer, els sabaters Bernat Lapart, Guillem Carunt, Jaume Rostany i Pere Sala, el bosser Joan Pellisser i l'escrivà Joan Bosc. També trobem un collectiu nombrós que assumí el passatge per la suma de 700 s. anuals. Concretament en formaven part els teixidors Bernat Oliver, Francesc Oliver i Bernat Falgàs, el peller Joan Deuslondà, el paraire Miquel Isern, l'apuntador Pere Socarrats, el capeller Antoni Bruguera, el pentiner Simó Geli al. Reig, el fuster Salvador Geroní, el barber Jaume Arloví i el ferrer Arnau Agustí. La lleuda del cuiram pelós fou arrendada pel preu de 160 s. anuals pel blanquer Antoni Ramada, el calciner Francesc I Llorenç, el fill d'aquest, Francesc II Llorenç, l'assaonador Antoni Bofill i altres veïns, Ivó Perer, Jaume Guerau i Pere Hospital.

La subhasta del bienni 1416-1418 posa en relleu diversos aspectes. En primer lloc, es confirma que se segueixen mecanismes equivalents als emprats en la cessió dels drets a recaptar imposicions municipals, ja que els adjudicataris tendeixen a agrupar-se per tal de compartir la inversió de capital o preu promès amb la perspectiva de repartir-se els beneficis obtinguts. I hi trobem associacions prou nombroses, encara que els imports pagats per les lleudes que seguien sota control del fisc reial se situessin molt per sota dels manejats en les principals imposicions municipals sobre productes alimentaris; en realitat, compartien mitjanes entre els 100 i els 1000 s. anuals similars a les dues exaccions menors de creació més recent que passaren a gravar els porcells i altres animals menuts i la sal.

Des d'un altre punt de vista, la composició dels diversos col·lectius d'arrendataris resulta prou heterogènia. En el cas de la lleuda reial del gra de

la pedra (segurament la més important) hi trobem perfils destacats com el donzell Francesc II Santmartí (essent descendent d'una família que havia cobrat censos sobre el patrimoni reial a la capital gironina, hi constava per autèntics interessos creats?) o el ciutadà Pere I Terrades. Per contrast, en algunes de les companyies més àmplies, com la del passatge o la de la lleuda dels draps de llana el ventall de professions es diversifica a partir de distintes ocupacions del ram del tèxtil i la pell. Respecte d'això, encara que sigui una tendència sense gairebé valor estadístic, en el cas del gravamen sobre les teles predominen els menestrals lligats a aquesta manufactura, mentre que a propòsit del cuiram pelós destaquen els blanquers i altres oficis dedicats al tractament de pells.[10]

Així mateix, no hauria de sorprendre constatar que entre els arrendataris de lleudes i drets reials trobem gironins que en dates similars participaren en licitacions d'imposicions municipals. A tall de mostra, hi consten alguns dels que hem identificat entre els més assidus com el peller Joan Deuslondà, els teixidors Francesc i Bernat Oliver i el revenedor Joan Jalabert (taula 6), posant en relleu, com en les exaccions percebudes per la tresoreria municipal, la importància de la franja que representaven els menestrals i petits comerciants.[11]

Tot aprofundint en les sèries documentals que permet la reconstrucció de la seqüència periòdica de subhastes de les lleudes reials serà possible confirmar o corregir algunes de les observacions inicials que acabem de plantejar. Sigui com sigui, queda clar, segons ens proposàvem observar, que el mercat de les imposicions controlades pels governants municipals coexistia amb d'altres esferes similars, potser menys lucratives, però que no cal perdre de vista a l'hora de mesurar l'impacte dels negocis fiscals i financers en la societat de la Catalunya baixmedieval.

---

[10] Tanmateix, un cop d'ull a les dades inèdites de què disposem pel període comprès entre 1360 i 1444 (totes extretes d'una sèrie de registres compresos entre ACA, RP, MR, reg. 1002 i *Ibidem*, reg. 1065) obligarien a matisar aquesta primera impressió. En el cas de la lleuda dels draps detectem certa continuïtat en adjudicataris que exercien l'ofici d'apuntadors de draps de llana com Pere Socarrats i Miquel Jofre, mentre que en la del cuiram hi ha diversos blanquers i assaonadors. En conjunt, però, en totes dues exaccions també consten bastants representants de professions alienes a l'objecte fiscal.

[11] Emprant la mateixa informació al·ludida, trobem aquests individus participant en adjudicacions d'altres períodes a banda del bienni 1416-1418. Per centrar-nos només en dos dels exemples més destacats, Deuslondà s'implicà en l'arrendament del passatge els anys 1416-1418, 1418-1420, 1420-1422, 1424-1426, 1432-1434 i 1436-1438, del mesuratge el bienni 1432-1434 i encara de les lleudes dels draps l'any 1430-1432. Bernat Oliver, al seu torn, participà en el grup d'arrendataris del passatge l'any 1418-1420, 1422-1424, 1424-1426 i del mesuratge en el bienni 1430-1431. A propòsit del pes de la gent d'ofici, observem *a contrario* la presència moderada de comerciants de més volada o de membres dels estrats superiors de la ciutadania. Deixant de banda el cas concret del mesuratge amb el qual la família Santmartí tenia una vinculació especial, tan sols en anys puntuals figuren com a arrendataris perfils destacats com els mercaders Bernat Vives (en la lleuda dels draps de 1376-1378) i Joan I Padrés (en el passatge de 1398-1400) o el jurista Bernat Malarç (els anys 1394-1396 en relació amb la mesura de pedra).

El deute públic de les corporacions locals de les terres de Girona i més enllà

De forma similar, tal com es desprèn dels treballs de referència de C. Guilleré i J. Fernández Trabal que s'han ocupat de la Girona dels segles XIV i XV, sobretot durant l'època de major pressió fiscal i d'escalada d'endeutament de les administracions municipals, molts habitants de la ciutat foren captats per comprar violaris, rendes mixtes i censals morts d'universitats de viles i llocs d'arreu de la vegueria i del bisbat.[12] Així, uns quants esdevingueren creditors de poblacions d'importància com Castelló d'Empúries (en concret, des de l'any 1357 i, especialment, en el marc d'una emissió per a la fortificació dels murs de la vila de l'any 1362), Torroella de Montgrí o Camprodon, els representants de les quals hagueren d'acudir al mercat gironí per aconseguir una part del crèdit necessari. Així mateix, durant la dècada de 1350 i inicis de la següent, diverses corporacions rosselloneses, com les de les mateixes viles de Perpinyà i Cotlliure, a més d'altres de rang menor, també travessaren les Alberes en busca d'inversors.[13] Tot plegat obliga a situar les adquisicions per part de gironins de títols de deute emesos per la pròpia universitat que integraven en el marc d'una mercat amb uns límits geogràfics bastant amplis, en especial durant el darrer terç del tres-cents.

Certament, el recurs a l'emissió de rendes motivat per l'augment de les demandes fiscals de les dècades de 1350 i 1360 no només afectà a viles i ciutats de certa importància com Girona. Ben al contrari, segons s'ha mostrat en diversos estudis, a partir sobretot del subsidi aprovat a les Corts de

---

[12] Més enllà del que apuntarem en aquest apartat, és necessari un treball específic sobre els inversions fetes per ciutadans gironins arreu de l'àrea d'influència econòmica i política de la ciutat de l'Onyar, en què s'hauria de distingir bé entre les rendes que adquiriren quan representants d'altres universitats acudiren a Girona mateix per col·locar deute que desitjaven emetre de les inversions que aquests gironins anaren a fer, desplaçant-s'hi personalment o a través d'intermediaris, en municipis concrets. En aquest sentit, convindria tenir presents hipòtesis com les que s'han plantejat en relació a mercaders estrangers que compraren rendes de la ciutat de Bruges tot i no tenir-hi residència fixa. S'ha proposat que sovint ho feren per tal d'afavorir-hi descendència il·legítima o, encara més habitualment, assegurar-se un contacte directe i durador amb els medis comercials locals: Laurence Derycke, «The public annuity market in Bruges at the end of the 15th century», a M. Boone *et al.* (eds.), *Urban Public Debts*, pp. 165-181, en especial pp. 169-171.

[13] C. Guilleré, *Girona al segle XIV*, vol. II, p. 442; J. Fernández Trabal, *Una família catalana medieval*, pp. 107-110, 146 i 149; Albert Martí Arau, «Pagar el deute propi i el del General: el cas de Castelló d'Empúries (1344-1372)», a J. Morelló Baget, P. Orti Gost, P. Verdés Pijuan (eds.), *Renda feudal i fiscalitat*, pp. 321-366, en especial pp. 357-365. Encara que caldria resseguir la seqüència amb detall, tot indica que la dinàmica no s'interrompé amb el pas del segle XIV al XV, ja que a les primeres dècades d'aquesta segona centúria encara es documenten inversions de gironins en censals de corporacions rosselloneses. A tall de mostra, l'any 1421, el prominent ciutadà Ramon I Sampsó nomenava l'apotecari Miquel II Vilar perquè comprés per ell rendes que havia d'emetre l'administració municipal de Perpinyà: AHG, Gi-01, vol. 385, s.f., 1421/12/13.

Tortosa de 1365, la pràctica totalitat de les comunitats urbanes i, fins i tot, moltes parròquies formades únicament per petits nuclis i disseminats de masos i altres formes d'hàbitat dispers adoptaren els violaris com a mecanisme per obtenir crèdit.[14]

Això no obstant, en una primera etapa, generalment aconseguiren fer front a les demandes fiscals a partir de préstecs a curt termini *(mutua)*.[15] La majoria foren concedits per jueus, si bé alguns també per menestrals (en especial del sector tèxtil) i algun altre habitant de la ciutat de Girona.[16] En contrapartida, quan es multiplicaren les emissions de violaris en el marc dels fogatges derivats dels donatius aprovats durant les sessions de Corts de l'any 1365, els prestadors protagonistes passaren a ser ciutadans de Girona. En realitat, tot indica que el seu perfil variava en funció del volum dels capitals requerits per cada comunitat (al seu torn, marcats pel nombre de focs i, a grans trets, doncs, les dimensions demogràfiques). Així, entre els creditors d'algunes de les principals viles com Besalú, Figueres, Caldes de Malavella o Banyoles trobem membres de les franges prominents de la societat gironina i rics mercaders, mentre que, en el cas dels que compraren rendes emeses per comunitats rurals menors, el nivell econòmic davallava amb hostalers, revenedors, certs menestrals de nivell mitjà i algunes vídues. Puntualment es documenta que els disposats a invertir en aquestes corporacions eren antics

---

[14] Pere ORTI GOST, «Una primera aproximació als fogatges catalans de la dècada de 1360», *Anuario de Estudios Medievales*, 29 (1999), pp. 747-773; A. REIXACH SALA, «Banqueros al servicio del poder», pp. 51-79.

[15] Els següents paràgrafs es basen en una recerca en curs en el moment de tancar la present publicació que ha permès reunir una mostra de 119 préstecs a curt termini i 91 violaris en relació a 90 comunitats de les aproximadament 400 parròquies que conformaven la diòcesi de Girona. Descartem calcular percentatges que es limitarien únicament a aquest conjunt per centrar-nos en alguns exemples concrets especialment representatius.

[16] A tall de mostra, els síndics de la universitat del lloc de Vilobí obtingueren un *mutuum* de 120 s. de Pere Font, teixidor de draps de llana de Girona, mentre que els homòlegs del terme del castell de Santa Coloma ho feren en dues ocasions (primer 360 s. i, més endavant, 160) d'un altre gironí, el teixidor de draps de lli Guillem Vilar, a la vegada que també havien contactat amb el peroler Guillem Fortià: AHG, Gi-05, vol. 255, s.f., 1363/05/24; AHG, Gi-05, vol. 283, s.f., 1367/02/02, 1367/06/11; AHG, Gi-05, vol. 278, s.f., 1365/12/04. Els membres del sector tèxtil són, doncs, dels més actius en l'àmbit que resseguim. Hi apareix també el paraire Guillem Benet de Forn en relació a la universitat del castell de Palafrugell: AHG, Gi-05, vol. 280, s.f., 1366/08/04. Els representants de la parròquia de Sant Genís de Costa de la vall d'Amer aconseguiren un prestéc del peller gironí Arnau Janover, al. Cornellà, igual que feren els de Vilobí mesos abans: AHG, Gi-05, vol. 275, s.f., 1365/08/02; AHG, Gi-05, vol. 280, s.f., 1366/08/10. La universitat de Fontcoberta, al seu torn, aconseguí un préstec de l'assaonador de Girona Guillem Pagès i la de Sant Martí Vell de Guillem Viladevall, al. Rosés, taverner de la mateixa ciutat de l'Onyar: AHG, Gi-05, vol. 270, s.f., 1364/05/31; AHG, Gi-05, vol. 280, s.f., 1366/08/06. Trobem, fins i tot, el cas d'un bracer, o sigui un treballador no qualificat, anomenat Arnau Torelló, que actuà de prestador, en el seu cas a favor de les parròquies de Santa Margarida de Bianya i de Sant Martí de Capsec: AHG, Gi-05, vol. 278, s.f., 1365/11/28, 1365/12/01. Sobresurt, finalment, el cas d'una vídua, la qual havia estat esposa del difunt Guillem Massaguer, taverner, la qual esdevingué creditora dels habitants de la parròquia de Vilafant: AHG, Gi-05, vol. 277, s.f., 1366/02/02.

veïns emigrats a la capital regional i que devien mantenir vincles diversos amb el seu lloc d'origen. Sigui com sigui, una ràpida comparació amb els segments d'inversors en deute de la ciutat de Girona de l'any 1371 mostraria percentatges força distints en el sentit que el pes dels grups superiors de la piràmide social en aquest cas era molt major que en el que ens ocupa ara. I això sense perdre de vista que en moltes transaccions contretes per petites parròquies els qui prestaren sumes a través de violaris foren habitants d'aquest mateix entorn rural; sovint pagesos rics.

Davant de les dificultats metodològiques per analitzar informació seriada, podem obtenir una primera imatge de les compres de censals arreu de la demarcació fent atenció, en la línia del que hem fet en capítols anteriors, a les inversions en deute públic realitzades per alguns ciutadans que assumiren responsabilitats en la tresoreria gironina. Entre molts possibles, fixem-nos ara en el bon exemple que ens ofereix l'heretament de Berenguer II Hospital a favor del seu fill homònim quan aquest es casà l'any 1367. El que fou clavari l'any 1374 donà al seu primogènit la suma total de 20.000 s. Una petita part es basava en immobles i censos, una altra porció una mica més important estava constituïda per la participació en una societat mercantil i els 14.000 s. restants consistien en rendes prèviament adquirides pel propi Berenguer I, en concret: quatre violaris emesos per la universitat de la mateixa ciutat de Girona en quatre moments distints, un altre percebut del noble Guillem Galceran de Cabrenys i d'Hostoles i les localitats de la seva senyoria, i dos més venuts respectivament per la vila de Cotlliure i els llocs de Canet i d'Illa al Conflent.[17]

A partir de les darreries del segle XIV i inicis de la centúria següent, les possibilitats d'adquisició de títols de deute públic canviaren de geografia. Encara que algunes universitats gironines seguiren emetent deute (molt sovint per refinançar títols venuts dècades enrere), les noves possibilitats d'inversió anaren sobretot lligades a institucions radicades a la ciutat de Barcelona, en especial, la Diputació del General i, així mateix, el municipi de la pròpia ciutat comtal. Tal com tornarem a veure, l'organisme emanat de les Corts i amb la missió d'administrar els quantiosos donatius aprovats durant les assemblees celebrades a inicis de la dècada de 1360 en el marc de la Guerra dels Dos Peres, a partir de l'any 1365 acabà optant per l'emissió de deute com a forma de finançament.[18] Així, en conjuntures posteriors es repetiren les campanyes de venda de violaris

[17] AHG, Gi-01, vol. 81, ff. 108r-116r, 1367/01/21.

[18] Per les dues primeres d'aquesta sèrie d'emissions coincidint amb els inicis de la institució: Manuel SÁNCHEZ MARTÍNEZ, «Las primeras emisiones de deuda pública», pp. 219-258; *IDEM*, «Barcelona, mercado de la deuda pública emitida por la Diputación del General de Cataluña (1371-1374)», a Manuel Sánchez Martínez *et al.* (eds.), *A l'entorn de la Barcelona medieval: Estudis dedicats a la doctora Jose-*

i, més endavant, de censals morts que tingueren la ciutadania barcelonina com a protagonistes indiscutibles, si bé de forma puntual hi participaren inversors d'altres indrets del principat, entre els quals, diverses famílies de Girona.

Entre d'altres, hi trobem gent que s'implicava alhora en l'adjudicació d'imposicions. Pere II Desvern fou un dels primers a comprar rendes en una de les emissions inicials del General entre els anys 1365 i 1374.[19] L'any 1402 Ramon I Sampsó, segons explicarem, pal de peller del grup gironí més involucrat en els negocis del General, era titular de tres censals morts emesos per la institució, xifra que havia ampliat fins a set l'any 1439. I un quinquenni més tard, l'any 1444, arribà a cobrar pensions per 12 rendes, algunes de les quals devia tenir en propietat, mentre que d'altres li havien estat cedides temporalment, tot plegant constituint un ingrés anual de 12.761 s. 11 d.[20] Alguns socis habituals seus també compraren censals en diverses emissions entre els anys 1410 i 1440, entre d'altres, l'esposa de Nicolau Puig.[21] També ho feren d'altres famílies gironines, com la liderada per Francesc II Santceloni.[22]

Entrat el segle XV, la importància adquirida per la ciutat de Barcelona com a capital catalana del deute i, fins i tot, per altres territoris de la corona queda palesa en noves inversions a càrrec d'habitants de la ciutat de l'Onyar.[23] Uns quants, com Bernat Vilarnau, la vídua de Francesc I de Segurioles, la del mercader Pere III Benet o membres de la nissaga Bell-lloc, compraren títols de deute de la Diputació del regne d'Aragó.[24] També tenim constància de la participació de dos gironins que s'acabaren instal·lant a la ciutat de Barcelona en una campanya de captació de crèdit instada pel papa Benet XIII

---

fina Mutgé i Vives, Barcelona, IMF-CSIC, 2013, pp. 413-441. A propòsit de les bases fiscals i financeres de la institució: nota 27 (capítol 4).

[19] AHG, Gi-09, vol. 2, s.f., 1373/05/04.

[20] AHG, Gi-10, vol. 65, s.f., 1420/09/10; AHG, Gi-07, vol. 92, s.f., 1439/04/07; Maurice BERTHE, *Les finances de la «Generalitat» de Catalogne (1392-1479),* Tolosa, Université Toulouse-2, 1958 [Diplôme d'Études Supérieures d'Histoire], p. 192.

[21] A falta d'un estudi exhaustiu dels creditors del General per aquest període, sabem que Berenguer Ramon, el paraire Pere Perpinyà i l'esmentada esposa de Nicolau Puig compraren algun censal del General. Per ordre de menció: AHG, Gi-01, vol. 371, f. 54v, 1417/02/01; AHG, Gi-01, vol. 401, s.f., 1427/07/31; AHG, Gi-10, vol. 71, s.f., 1424/11/17; AHG, Gi-04, vol. 97, s.f., 1428/04/24.

[22] AHG, Gi-01, vol. 375, s.f., 1418/07/12; AHG, Gi-11, vol. 42, s.f., 1419/03/20; AHG, Gi-01, vol. 379, s.f., 1419/09/07.

[23] P. VERDÉS PIJUAN, «Barcelona, capital del mercat del deute», pp. 283-311.

[24] AHG, Gi-01, vol. 422, s.f., 1442/01/31; AHG, Gi-07, vol. 93, s.f., 1440/05/04; AHG, Gi-07, vol. 92, s.f., 1439/07/28; J. FERNÁNDEZ TRABAL, *Una família catalana medieval*, p. 386. A propòsit de les emissions del General d'Aragó des de finals de la dècada de 1370: J. Ángel SESMA MUÑOZ, «La burbuja censualista y las crisis financieras en Aragón: Ajustes y medidas de rescate para evitar la bancarrota (siglos XIV-XV)», a *Estados y mercados financieros en el Occidente cristiano*, pp. 215-241, en especial pp. 223-241.

entre els anys 1404 i 1409. Es tracta del mercader Bernat II Ferrer i del també comerciant Jaume Draper.[25]

En paral·lel a documentar totes aquestes operacions, un altre aspecte que mereixeria un estudi acurat és el de l'actitud dels censalers gironins en relació a universitats o corporacions que no eren la pròpia a què pertanyien. Com hem vist, en determinades conjuntures l'administració municipal de Girona es pogué beneficiar del fet que molts dels seus creditors eren habitants de la ciutat. En aquest sentit, l'exemple de Castelló d'Empúries, un dels que coneixem millor d'aquestes localitats que, en emetre deute, recorregueren sovint als inversors de la ciutat de l'Onyar, resulta revelador. I és que precisament entre els titulars de censals que no acceptaren acords de rebaixa amb les autoritats d'aquella població en un procés de sanejament del deute dut a terme entre 1386 i 1393, hi havia personatges ben coneguts de l'esfera pública gironina, com ara, Jaume Beuda, Bonanat I Cerir i, en menor mesura, Pere I Santmartí.[26]

En definitiva, a la llum de les nombroses evidències que ens proporciona la documentació notarial, les rendes emeses pels representants municipals de Girona tingueren com a compradors preferents habitants de la ciutat. Això no treu, tanmateix, que, en distintes conjuntures, sobretot durant l'onada de major pressió fiscal del terç central del segle XIV, encara que també en moments posteriors quan s'amplià el nombre d'organismes que recorrien a l'emissió de deute públic, l'interès dels inversors gironins es dirigís cap a l'oferta d'instruments de crèdit que oferien moltes altres institucions. I, a més, no es tractava únicament de les principals fortunes, sinó que sovint hi apareixen membres de franges socials prou diverses.

Els drets del General de Catalunya a la demarcació i en altres territoris

En un context i una cronologia relativament paral·lels a la de la consolidació, arreu del principat, de les tresoreries municipals com a àmbits d'activitat econòmica, cristal·litzà una altra institució amb un pes creixent en el panorama fiscal i financer: es tracta de la Diputació del General de Catalunya. Nascuda com a òrgan de representació dels tres braços, s'encarregà de gestionar, al marge del monarca, els grans donatius atorgats en les decisives Corts celebrades durant la segona part de la Guerra contra Castella (1356-1366).

[25] Jordi Morelló Baget, «L'endeutament a llarg termini del papa Benet XIII: radiografia dels primers creditors de censals de la Cambra Apostòlica», *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, 31 (2011-2013), pp. 279-324, en concret p. 305.

[26] A. Martí Arau, «Endeutament censal i crisi financera», pp. 182-184.

Com hem apuntat, la continuïtat d'aquest organisme justament es deu a les emissions de rendes dutes a terme a partir de la primavera de 1365 i als impostos sobre la producció, el consum i el comerç de diversos productes amb què es pretenien finançar.[27] Després de força canvis entre les Corts celebrades a Tortosa l'any 1365 i fins aproximadament 1380, s'acabà consolidant un aparell fiscal basat en dos grans conjunts d'exaccions.[28] Per un costat, trobem els gravàmens coneguts com els *drets d'entrades i eixides*, uns impostos de caràcter duaner cobrats en diversos enclavaments de les fronteres (tant terrestres com marítimes) del principat i que gravaven les importacions i exportacions de mercaderies amb una taxa general *ad valorem* del 0,8 %.[29] Per un altre costat, hi havia un conjunt d'exaccions lligades a la producció, el consum i la comercialització de productes tèxtils: l'anomenada bolla de plom que se centrava en la producció amb tarifes que variaven en funció de la qualitat del drap, i la coneguda com el dret del segell de cera, el qual suposava aplicar una taxa del 10% sobre el preu de les revendes de teles i del 5% en el cas de les adquisicions orientades al consum.[30]

A partir dels contractes d'arrendament conservats, podem reconstruir les licitacions que es dugueren a terme d'aquests drets.[31] Malgrat això, les actes notarials no acostumen a precisar el rol de totes les persones que signen en l'adjudicació i que acabaren organitzant-se a través de pactes interns que sovint no s'escripturaren davant del notari. Alhora, tal com hem apuntat, limitarem la primera part de la present anàlisi als arrendataris

---

[27] Sobre els orígens i les estructures financeres de la Diputació del General: M. BERTHE, *Les finances de la «Generalitat» de Catalogne*; Manuel SÁNCHEZ MARTÍNEZ, «La consolidació de la nova fiscalitat a Catalunya (1359-1380)», a Maria Teresa Ferrer i Mallol (dir.), *Història de la Generalitat de Catalunya: Dels segles medievals a l'actualitat, 650 anys*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 2011, pp. 99-117; Pere ORTI GOST, «Les finances de la Diputació del General de 1380 a 1462», a *Ibidem*, pp. 119-137. Remetem a aquests dos darrers treballs per la bibliografia que s'ha dedicat a la institució, amb un èmfasi especial en la seva dimensió política.

[28] Manuel SÁNCHEZ MARTÍNEZ, «La nova fiscalitat d'Estat», a Manuel Sánchez Martínez, Carme Bergés (coords.), *El naixement de la Generalitat de Catalunya*, Cervera, Museu Comarcal de Cervera, 2003, pp. 60-68, en especial pp. 65-66.

[29] Cal tenir en compte que en les primeres Corts on s'aprovà la implantació d'aquests impostos aranzelaris, les Corts generals celebrades a Montsó els anys 1362-1363, es concebia el conjunt de la Corona d'Aragó com un únic espai econòmic. Malgrat això, dos anys després, en noves assemblees es derogà el pla inicial i Catalunya i els regnes d'Aragó i València passaren a percebre drets duaners de manera separada: M. SÁNCHEZ MARTÍNEZ, A. FURIÓ DIEGO, J. Á. SESMA MUÑOZ, «Old and New Forms of Taxation», pp. 120-124.

[30] També es distingia una variant específica pels teixits de luxe, la venda dels quals, juntament amb la de joies, estava gravada amb un 5 %. Tanmateix, només en el cas concret de la ciutat de Barcelona s'arrendava per separat de la resta d'exaccions.

[31] Una anàlisi més completa de la qüestió pot trobar-se a: Albert REIXACH SALA, «Els arrendataris dels drets del General des de l'observatori de Girona (*ca.* 1380 – *ca.* 1440)», a J. Morelló Baget, P. Orti Gost, P. Verdés Pijuan (eds.), *Renda feudal i fiscalitat,* pp. 211-252. També remetem a aquesta publicació pels quadres i taules que, alhora, contenten tot el conjunt de referències documentals corresponents.

de la bolla de plom i del segell de cera dels draps a la col·lecta de Girona. Aquesta demarcació fiscal, com a mínim en l'etapa compresa entre els anys 1380 i 1440, integrava tota la vegueria de la qual era capital, o sigui, amb viles de certa importància com Sant Feliu de Guíxols, Torroella de Montgrí i Banyoles, si bé presentava un parell d'excepcions en relació a la sots-vegueria de Besalú: la vila i la batllia de Figueres constituïen un districte a part, igual que succeïa amb Olot i altres poblacions properes de la capçalera del riu Fluvià.

La reconstrucció del llistat d'arrendataris de les generalitats dels draps a la col·lecta de Girona durant el període que ens ocupa està condicionada per la disponibilitat de les fonts de la pròpia Diputació del General. Així, dels 18 triennis analitzats només en 7 (el 38,9 % del conjunt) comptem amb una relació en principi completa dels membres dels col·lectius d'arrendataris i amb les dades bàsiques per identificar-los.

Sigui com sigui, la relació d'arrendataris de la bolla de plom i el segell de cera de la col·lecta gironina entre 1390 i 1443 posa en relleu, d'entrada, que gairebé sempre s'optà pel sistema d'arrendament, llevat del període 1437-1440, quan la percepció es féu per comanda directa o a través de llevadors designats directament pels diputats; i això sense perdre de vista que pel trienni 1397-1400 no en tenim cap dada.

Igualment s'hi confirma que la recaptació de les generalitats dels draps s'adjudicà a grups d'individus organitzats en forma de companyies que prometien conjuntament un determinat import a les arques de la Diputació del General.[32] Deixant de banda els triennis en què les dades resulten incompletes, cada col·lectiu comptà, en general, amb una desena de membres, oscillant entre els 8 i 9 (en els períodes 1431-1434, 1416-1419 i 1419-1422) o els 12 i 13 (en els lapses 1390-1393 i 1440-1443), arribant de manera excepcional als 19 en el trienni 1393-1396.

Si ens fixem en la residència o veïnatge i la condició sòcio-professional d'aquests grups, observem que els ciutadans o habitants de Girona (un 74 % del total d'arrendataris) constituïen el col·lectiu majoritari. Només uns quants consten domiciliats en altres indrets de la vegueria o a la ciutat de Barcelona (sumant un 26 % del global). De tota manera, és cert que trobem algun veí de viles com Sant Feliu de Guíxols o Banyoles en la major part de contractes que documentem bé. En canvi, la presència de barcelonins es concentra en l'adjudicació del trienni 1440-1443 acaparada per gent domiciliada a la ciutat comtal, un cas aïllat en la de 1393-1396 (encara que el contracte inicial l'identifiqui com l'inversor principal) i la de 1409-1412,

[32] Algunes característiques generals sobre aquestes agrupacions a: M. BERTHE, *Les finances de la «Generalitat»,* pp. 56-58.

període en què l'arrendament fou assumit, en aparença, només pel mercader de Barcelona Guillem de Sentpol.[33]

Dins del col·lectiu de ciutadans gironins cal distingir quatre franges: una formada per patricis (com hem explicat a les fonts esmentats com a ciutadans sense cap precisió més sobre l'ofici), juristes i titulats en medicina; una altra per comerciants en sentit ampli; una més per menestrals vinculats al sector més relacionat amb l'objecte dels impostos investigats, és a dir, el tèxtil; i una darrera per menestrals de la resta de rams.

Val a dir, en primer terme, que la majoria de companyies combinen representants de cadascun dels estrats, si bé es detecten les tendències generals següents. Els ciutadans més opulents abunden, en especial, entre els anys 1390 i 1409, amb una proporció que reprenen des d'aquell moment membres de l'estament mercantil, per bé que no arriben a sumar tants efectius en el còmput global d'inversors (un 26,37 % de patricis i titulats universitaris respecte del 21,98 % de comerciants). Pel que fa als menestrals, predominen de manera força clara els paraires enfront d'altres oficis, com ara, blanquers o especiers (20,88 % contra 10,99), encara que no s'observen grans canvis en l'evolució del pes respectiu, més enllà de la diversitat d'ocupacions que hi ha justament en els dos primers triennis analitzats, els de 1390-1393 i 1393-1396. En aquests dos moments també hi apareixen perfils en conjunt poc rellevants com el de petits aristòcrates domiciliats a la demarcació, tenint en compte, segons hem vist, que tan sols constitueixen, juntament amb altres veïns de la vegueria i els ciutadans de Barcelona, una quarta part dels arrendataris registrats.

D'aquestes dades deduïm que, agrupats en col·lectius d'una desena d'individus i força heterogenis quant a la composició sòcio-professional, membres procedents dels grups benestants de la capital gironina tendiren, acompanyats de mercaders i d'artesans del sector tèxtil, a assumir l'arrendament de les exaccions sobre la producció i comerç de teles cobrades pel General de Catalunya a la col·lecta de Girona entre les acaballes del segle XIV i mitjana centúria següent.

Tanmateix, les recerques prosopogràfiques dutes a terme sobre la ciutat de l'Onyar i parcialment desgranades en la present monografia permeten anar una mica més enllà en l'anàlisi i indagar, per exemple, en casos particulars rere

[33] De fet, com també es detecta en altres ocasions, Sentpol potser s'adjudicà l'arrendament global de la col·lecta, però ben aviat sots-arrendà la percepció de les generalitats en espais concrets d'aquesta a d'altres inversors o intermediaris. Per exemple, documentem que traspassà les percebudes en els dominis del vescomte de Rocabertí a Bernat Saragossana, apotecari de Peralada: AHG, Gi-10, vol. 53, s.f., 1409/09/13. Sobre el mercader Guillem de Sentpol tenim la notícia aïllada que actuà de fiador de Guillem de Casasaja, comerciant barceloní procurador de la reina Elionor de Xipre entre els anys 1409 i 1413: Maria Teresa FERRER I MALLOL, «La cort de la reina Elionor de Xipre a Catalunya», *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, 25 (2003-2004), pp. 347-373, en especial p. 364.

l'«etiqueta» sociològica que els atorguen les fonts, en els vincles entre els integrants d'una mateixa adjudicació, llurs activitats en altres esferes econòmiques (en especial en negocis similars) i presència en l'àmbit polític. En la línia del que hem vist en l'estudi dels arrendataris d'imposicions municipals, partim del supòsit que aquests col·lectius funcionaven més com una agrupació d'inversors disposats a compartir riscos i a repartir-se beneficis que no pas com companyies completament formalitzades.[34] Per tal de comprovar-ho, però, s'hauria de veure si hi havia connexions prèvies entre els integrants de cada concessió que hagués facilitat les aliances travades.

El fet que convisquin perfils socials diversos en un mateix col·lectiu fa complicada, d'entrada, l'existència de gaires relacions familiars. En efecte, al llarg del període estudiat, només advertim uns pocs casos que, al capdavall, no marquen cap tònica general. Un és el del ciutadà Pere II Desvern i el seu fill Francesc en el trienni 1406-1409, així com el de Ramon I Sampsó i el seu primogènit homònim en el de 1431-1434. Un parell d'exemples de parentiu polític els representen, en el lapse 1400-1403, Ramon I de Bóixols i Pere II Bordils, després que el segon es casés amb una filla del primer, així com, entre 1431 i 1434, l'esmentat Ramon I Sampsó i el cavaller Joan II Margarit, també sogre i gendre.[35]

Quant als vincles de tipus comercial, és a dir, si constatem que els membres d'una companyia compartien negocis o, per exemple, formaven part de societats mercantils abans de disposar-se a co-arrendar impostos, les mostres tampoc no abunden. Tot i això, n'hi ha algunes de ben interessants. Sabem que Pere II Desvern, present en la majoria de concessions entre els anys 1390 i 1409, formava part, pels volts de 1409 i durant una dècada i escaig, d'una societat dedicada a comprar i vendre draps de llana amb un obrador situat a la vila costanera de Sant Feliu de Guíxols, en la qual també participaven els comerciants locals Bernat Estanyol i Bernat de Pau (segurament el mateix que formà part del grup d'arrendataris de l'etapa 1416-1425), a la vegada que el llicenciat en lleis Joan Savall (esmentat, com a mínim, en l'adjudicació de drets d'entrades i eixides del principat del trienni 1393-1396 en una gran companyia en què, tot i no ser majoritaris, hi havia altres gironins assidus en la bolla de plom i el segell de cera).[36]

---

[34] Això no treu la hipòtesi plantejada per altres autors i apuntada en relació a les imposicions municipals en el sentit que, en qualsevol cas, agrupacions que participaven en negocis fiscals podien emmirallar-se en el model organitzatiu que representaven les companyies mercantils: Á. ORTEGA CERA, «Estrategias, dinero y poder», pp. 261-286.

[35] Pels arbres genealògics de les famílies Bordils, Desvern i Sampsó: A. REIXACH SALA, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1480-1482, 1496-1497, 1528-1529.

[36] AHG, Gi-01, vol. 341, s.f., 1409/02/15; AHG, Gi-01, vol. 391, s.f., 1423/03/13. De fet, els avantpassats de Desvern, tot i acabar instal·lant-se entre el patriciat gironí, havien residit a Sant Feliu, on es dedicaven de manera especial al comerç: Albert REIXACH SALA, «A mercè dels creditors: l'endeutament

En una línia similar, documentem que l'any 1415 els mercaders Pere II Tortosa i Ponç II Arnau, juntament amb el paraire Pere Perpinyà i un blanquer, contragueren una altra societat mercantil.[37] Perpinyà consisteix en un dels coarrendataris més freqüents en l'etapa 1403-1434, igual que Tortosa, present en tots els triennis entre 1416 i 1425, acompanyat en dos casos per Arnau. Malgrat això, val la pena puntualitzar que la societat tenia com a objectiu genèric l'art de mercaderia i, encara que no descartava la possibilitat d'exportar teles, posava més èmfasi en els cuirs i mercaderies de l'àmbit de la pell (d'aquí que tingués factors instal·lats a València).

Això darrer, ben mirat, convida a matisar el predomini numèric dels menestrals lligats a la manufactura tèxtil que s'extreu d'un repàs superficial de les ocupacions dels implicats. A la pràctica es deu en gran mesura a la continuïtat de figures com la del paraire Pere Perpinyà. Per exemple, en companyies com les dels triennis 1390-1393 i 1393-1396 convivien paraires, pellers i juponers, és a dir, artesans lligats a alguna fase o altra del cicle de producció de draps, amb apotecaris i blanquers. És cert que entrat el segle XV, en canvi, només tornen a aparèixer el propi Perpinyà, tres altres paraires (Joan II Jonquera, Bernat Fàbrega i el banyolí Pere Pla), un mercer (Berenguer Ramon) i un tintorer (Bernat Pujol) i, per contra, un sol cop l'apotecari Miquel II Vilar. Al mateix temps, i *a priori* en una tendència inversa, augmenten els mercaders sense la qualificació específica de drapers (com ara, Lluís Tord, Nicolau Puig o Pere Muntaner), sobretot si es compara amb les dades esparses que tenim pels primers arrendaments de generalitats de les dècades de 1370 i 1380.[38] Amb tot, el canvi en l' «etiqueta professional» de draper a mercader mereixeria molta més atenció.

A falta de recerques exhaustives sobre la manufactura i el mercat del tèxtil del període, s'infereix de tot plegat que l'arrendament de les generalitats dels draps atreia, en efecte, homes de negocis amb certa vinculació amb el comerç de teles. Això no obstant, no sembla que constituís una reserva d'aquesta franja de comerciants o que per arrendar la bolla de plom i el segell de cera calgués ser especialista en el sector, si és que, al capdavall, en

---

dels senyors de Santa Pau amb ciutadans de Girona a la primera meitat del segle XIV», *Annals del Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca*, 23 (2012), pp. 133-156, en especial pp. 140-142. És possible, doncs, que Pere II Desvern hagués heretat contactes del seu pare i del seu avi.

[37] AHG, Gi-10, vol. 62, s.f., 1415/06/10. Hi havia un precedent d'aquesta associació que havia integrat la majoria de membres i, entre d'altres, un nebot de Pere Perpinyà: nota 271 (capítol 3).

[38] A tall de mostra, per referències indirectes, entre els compradors de les generalitats dels draps a la col·lecta de Girona entre 1378 i 1390 hi havia una majoria de comerciants denominats drapers (Jaume Bordils —a la pràctica un veritable patrici—, Ponç Santacília, Bernat II Ferrer, Jaume Draper, Bernat Ribot, Bernat Llac i Pere Tapioles de Blanes) al costat de dos simplement anomenats mercaders (Pere Masaller i Pere de Montcanut), tres ciutadans sense dedicació específica (Lluís Estruç, Ramon I de Bóixols i Joan Medir) i un hostaler sovint denominat mercader (Guillem II Guic): AHG, Gi-05, vol. 411, s.f., 1382/05/05; AHG, Gi-05, vol. 411, s.f., 1383/04/07.

l'època que ens ocupa existien operadors dedicats en exclusiva a una gamma molt concreta de productes. Res no indica tampoc que els artesans del ram absorbissin la quota de la inversió de la menestralia, encara que, com mostrarem, raons pràctiques faran que puguin ser els més interessats (o els més útils des de l'òptica dels principals membres de la companyia arrendatària) a l'hora de participar en la col·lecta efectiva d'aquests drets. En paral·lel, les companyies que es formaren no es basaven en gaires relacions prèvies dels membres corresponents. Només uns pocs eren parents o formaven part de les mateixes societats comercials.[39]

Comptat i debat, la relativa diversitat de perfils dins de les companyies arrendatàries analitzades recomana abordar l'adjudicació de generalitats dels draps com un negoci fiscal més. Per això, val la pena fixar-se en altres circumstàncies a banda de les connexions dels arrendataris amb la manufactura tèxtil o entre ells mateixos. Si valorem la reiteració de casos individuals, destaquen tres figures: Ramon I Sampsó (el més assidu en participar en 9 triennis distints), Ramon I de Bóixols (amb 6 aparicions) i Pere II Desvern (amb 5). Des del punt de vista cronològic, Bóixols, i en segon terme Desvern, encapçalaren companyies entre aproximadament els anys 1390 i 1409, mentre que a partir de 1412 ho féu Sampsó. Exercien un lideratge important a la llum de les dades, sobretot en el cas d'aquest darrer, el qual arrossegava col·lectius amb molts membres que es van repetint durant gairebé una dècada entre els anys 1416 i 1425.

Tot plegat, però, pren sentit si es confronta amb l'altre gran mercat d'arrendament d'ingressos fiscals a l'àrea de Girona: el dels impostos indirectes del govern local de la pròpia capital. Segons hem desgranat (apartat «L'articulació d'algunes grans companyies»), durant el mateix període s'ha detectat la preponderància d'ambdós grups, sobretot en relació amb les exaccions més lucratives com la del vi o la carn, o de percepció més eficaç com la del peix. El col·lectiu que encapçalava Ramon I de Bóixols, senyor del castell de Gironella del Pla a les afores de Girona (encara que sense integrar-se mai a les files de la noblesa), tingué un gran pes des de l'exercici de 1364 fins el de 1400. I Bóixols es rodejà de gent afina de rang inferior (les relacions, tal com hem plantejat, devien ser pràcticament de clientelisme), com el peller Bernat Rolf i el blanquer Nicolau Vilossa i, en especial, els germans Pere II, Francesc i Llorenç Estanyol, no esmentats en les adjudicacions de la demarcació de Girona, però sí en la d'altres espais del principat.

[39] En conseqüència, a semblança del que s'ha proposat en relació a les imposicions municipals, es podria formular la hipòtesi que una activitat de l'envergadura de l'arrendament de generalitats arribava a afavorir per si sola l'establiment de noves relacions.

En una línia similar, Ramon I Sampsó, un patrici que de jove havia estat denominat mercader, participà per primer cop en un arrendament d'imposicions l'any 1397 i aconseguí algun contracte gairebé en cada exercici fins l'any 1433. Això en paral·lel a la primera intervenció en una companyia adjudicatària de generalitats en el lapse 1406-1409 (llavors encara associant-se amb Bóixols i Desvern), que esdevingué l'inici d'una trajectòria gairebé sense interrupcions fins l'any 1437. A més, com hem vist, tant en les licitacions dels impostos municipals com dels drets del General, normalment actuà acompanyat dels mateixos mercaders, com ara, Nicolau Puig, Lluís Tord, Miquel Santacília i Pere Muntaner, així com els paraires Pere Perpinyà i Joan II Jonquera. En aquest cas, tal com succeïa amb els Estanyol lligats a Ramon I de Bóixols, en l'àmbit de les imposicions també hi havia algun altre assidu al costat de Sampsó que no consta mencionat en les concessions de generalitats del districte de Girona, encara que sí en els gravàmens sobre la importació i exportació de mercaderies del principat. Ens referim al paraire Joan Brescó. Detalls com aquest darrer ens fan pensar en la possibilitat que els membres de les mateixes companyies es repartissin en diferents adjudicacions per controlar-les sense necessitat de constar-hi tots. Amb tot, l'escassa informació a què ja ens hem referit sobre el funcionament intern dels col·lectius estudiats no permet anar més enllà en la hipòtesi.

Per contra, en l'estat actual de la investigació sobre la Girona de l'època es pot descartar la possibilitat que amb Ramon I de Bóixols, Ramon I Sampsó i els respectius socis i afins estiguem davant d'una mena de bàndols oligàrquics que es repartien el govern i les finances de la ciutat de l'Onyar i, des d'allí, els ressorts de poder del conjunt de la demarcació.[40] Situats dins del conjunt de protagonistes de la corporació gironina entre aproximadament 1345 i 1445, ni Bóixols ni Sampsó ni la resta representen perfils absolutament excepcionals i aclaparadors durant el període corresponent. Per exemple, Sampsó i Desvern formen part del grup de 10 ciutadans designats per integrar el consell i ocupar l'executiu en més legislatures, mentre que Bóixols no acaba d'entrar en aquest cercle restringit. A banda d'això, tant Bóixols com Sampsó actuaren de missatgers de la ciutat com a síndics de Corts o en ambaixades davant del rei. Vinculats al segon, sobresurten igualment els casos dels mercaders Pere II Tortosa i Nicolau Puig o del paraire Pere Perpinyà, els quals foren de les úniques 33 persones que repetiren com a membres

[40] Sobre el fenomen de les bandositats, el qual ha atret l'interès de molts investigadors: F. SABATÉ CURULL, «Oligarchies and social fractures», pp. 1-27; Rafael NARBONA VIZCAÍNO, «Vida pública y conflictividad urbana en los reinos hispánicos (siglos XIV-XV)», a *Las sociedades urbanas en la España medieval*, *XXIX Semana de Estudios Medievales Estella 2002*, Pamplona, Gobierno de Navarra, 2003, pp. 541-589.

de l'executiu tres cops o més; o els comerciants Lluís Tord i Miquel Santacília, que sense tanta presència política, exerciren un ofici decisiu de l'administració financera com era el de clavari de les imposicions en quatre exercicis cadascun. Amb tot, hi ha molts altres protagonistes en totes les facetes comentades (i que constitueixen una proporció clarament superior als al·ludits) que no apareixen mai registrats arrendant generalitats.[41]

La manca de fonts fiscals exhaustives durant el darrer terç del lapse que estudiem dificulta valorar el nivell de riquesa dels principals actors dels successius arrendaments. Tot i això, registres de les talles repartides a la dècada de 1390 posen de manifest que alguns dels inversors en aquell moment més actius en la licitació dels drets del General no ocupen posicions gaire destacades en el rànquing de contribuents.[42]

Per una altra banda, una comparació entre els col·lectius liderats per Bóixols i Sampsó, dominadors, respectivament, del panorama anterior i posterior a 1410 en el terreny de les generalitats, posa de manifest una mica més de cohesió en aquest que no pas aquell, alhora que major presència de membres de l'estament mercantil en el del segon període.[43] Sens dubte, aquesta diferència, combinada amb la desaparició d'altres patricis com Pere II Desvern o Pere Berenguer II Estruç, comporta la minva del percentatge de perfils de la franja preeminent de la societat gironina a favor de representants del sector comercial a què abans fèiem referència.

De tota manera, encara que sigui difícil de precisar amb xifres, els gironins que participaren en arrendaments de generalitats dels draps foren, en línies generals, gent de rang sòcio-econòmic força més elevat que no pas els que intervingueren en alguns impostos indirectes percebuts pel govern municipal de Girona. Una de les raons resulta òbvia: el nivell de la inversió requerida per adjudicar-se drets del General (amb una mitjana entorn als 77.500 s. anuals) superava uns quants punts els preus habituals de la imposició que es venia a un preu més elevat, la del vi; duplicava els imports de la de la farina o la carn; a la vegada que multiplicava per molt els d'altres exac-

[41] A. Reixach Sala, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1364-1377.

[42] Sempre amb la cautela que exigeix documentació d'aquesta mena, observem que en una derrama de l'any 1390, dins del total d'uns 1360 contribuents, Pere II Desvern es trobava tan sols en el novè estrat formant part de la cinquantena de ciutadans més gravats, mentre que Ramon I de Bóixols se situava en el dotzè tram integrant-se al centenar que més tributava. Tret de Francesc II Adroer, emplaçat un esglaó per damunt de Desvern, tota la resta d'esmentats als contractes del període apareixen força per sota d'aquests nivells: AMGi, Talles, RG 26638, 1390.

[43] El «traspàs» que es produí entre un grup i l'altre entorn a l'any 1410 forma part d'un procés que caldria estudiar amb atenció. I és que es pot documentar que esclatà un veritable conflicte entre Ramon I de Bóixols, Pere II Desvern, Pere II Bordils i altres arrendataris del període a cavall dels segles XIV i XV amb els diputats del General de Barcelona, els quals, a l'altura de 1410, els reclamaven l'impagament de bona part dels preus promesos en adjudicacions de triennis anteriors.

cions menors lligades al fisc municipal.[44] En definitiva, s'entreveuen nivells i esferes distintes en els mercats d'arrendament d'impostos i d'emoluments d'institucions en què, per tant, variava el perfil majoritari dels inversors.

Els interrogants que se'n deriven serien, per tant, per què determinats sectors benestants (però no pas tots) participaven en negocis fiscals i per què alguns en certs àmbits i no pas en altres? Es tractava de decisions únicament econòmiques en funció de les possibilitats de cadascun? Hi influïen factors d'altra mena? La mostra analitzada pel cas concret dels drets de la bolla de plom i el segell de cera no ens ofereix cap resposta concloent. Tot i així, resulta interessant comprovar com la companyia encapçalada per Ramon I Sampsó després de l'any 1410 presentava uns interessos cada cop més identificats amb el General de Catalunya. La culminació d'aquest apropament coincideix amb la trajectòria del propi líder, Sampsó, un dels pocs gironins que accedí a la cúpula de govern de la Diputació a la primera meitat del quatre-cents sent-ne designat oïdor de comptes entre 1431 i 1434.[45]

En paral·lel, ell mateix i altres del seu entorn, tal com hem explicat, quedaren vinculats al deute contret per la Diputació del General. Encara que l'adquisició de rendes no constituïa un tret innovador dels arrendataris de la primera meitat del segle XV, en aquell moment s'evidencien mecanismes a l'hora de satisfer els imports d'arrendament que il·lustren la creixent vinculació dels inversors en generalitats amb les finances del General.[46] Ens referim a la possibilitat d'hipotecar un censal de la corporació en la promesa de satisfacció del preu d'arrendament pactat amb els diputats.[47]

Per una altra banda, els col·lectius que s'adjudicaven l'arrendament de les generalitats dels draps no necessàriament s'havien d'ocupar en persona

---

[44] Es poden comparar els preus d'arrendament de les generalitats dels draps expressats en lliures (A. REIXACH SALA, «Els arrendataris dels drets del General», p. 242) amb els que es recullen en sous a: A. REIXACH SALA, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1097-1200.

[45] Cal destacar que, a més, Narcís Miquel, cunyat de Ramon I Sampsó, fou diputat del General resident a Barcelona entre 1425 i 1427, igual que ho fou el patrici Felip Santceloni entre 1438 i 1440 (un avantpassat del qual havia estat oïdor de comptes entre els anys 1425 i 1427): Isabel SÁNCHEZ DE MOVELLÁN TORENT, *Les institucions fiscalitzadores de la Generalitat de Catalunya (Des de la reforma de 1413 fins al final del regnat de l'Emperador Carles I, el 1556)*, Barcelona, Sindicatura de Comptes de Catalunya, 2004, pp. 164-166; Josep M. SANS TRAVÉ (dir.), *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*, vol. I (1411-1539), Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1994, pp. 8, 14, 46, 53, 68.

[46] En efecte, Pere II Desvern havia adquirit un censal en una de les primeres emissions entre 1365 i 1374: AHG, Gi-09, vol. 2, s.f., 1373/05/04.

[47] Com féu, sense anar més lluny, Ramon I Sampsó en el trienni 1416-1419, quan en comprometre's a abonar el global de 3.900 ll. anuals de l'arrendament assumit amb altres socis signà una obligació especial sobre un censal de 46 ll. 13 s. 4 d. de pensió anual que li pagava periòdicament el mateix General de Catalunya: ACA, G, G-24, vol. 6, f. 12r-v, 1416/05/05. És molt probable que, al llarg de la vigència de la concessió, s'estalviés de lliurar una part de les quantitats recaptades en la mesura que els administradors de la Diputació es retindrien directament la pensió, una fórmula que devia beneficiar ambdues parts.

de la recaptació d'aquests drets, sinó que es podien recolzar en diversos agents. Més enllà que existís un punt on es cobrava la bolla de plom i el segell de cera dins de la ciutat de Girona, la percepció de les diverses tarifes anava a càrrec de col·lectors designats pels propis membres de la companyia arrendatària.[48] Podem documentar els que actuaven a la capital gironina, gairebé sempre menestrals del tèxtil i, sobretot, paraires, com el ja citat Pere Perpinyà o Joan Vilar.[49] Tal com ja s'ha apuntat, no hi havia ningú que conegués millor que ells el dia a dia de la producció de draps i del mercadeig posterior, com a mínim, a escala local. En algunes ocasions (com ara en el trienni de 1393-1396 amb el mercer Berenguer Ramon o en els de 1434-1437 i 1440-1443 amb Joan Vilar) no apareixen en el contracte de concessió, però, en canvi, en d'altres l'escollit era un dels mateixos inversors, tal com succeí de forma freqüent amb Pere Perpinyà entre els anys 1406 i 1425.

De tota manera, l'àmbit de percepció de les generalitats anava força més enllà de les muralles de la capital gironina i incloïa diversos nuclis situats dins del territori que conformava la col·lecta. Una via per assegurar-ne el control passà per concertar sots-arrendaments o designar recaptadors als principals mercats i centres de producció. A partir del decenni de 1390 també s'optà per la incorporació de representants locals d'algun d'aquests indrets, normalment mercaders o, fins i tot, nobles (i agents d'aquests) que hi tenien dominis. Tot plegat reafirma la idea que els contractes d'arrendament recollits a la sèrie corresponent de l'arxiu de la Diputació del General mostren un cercle d'inversors amb interessos principalment financers i que tan sols representaven la cúpula d'un sistema amb estructures i arrels molt més profundes.

En un altre ordre de coses, aquests mateixos registres mostren que diversos ciutadans gironins assumiren la percepció de les exaccions sobre la producció i el consum de draps i, puntualment, dels drets d'entrades i eixides fora, fins i tot, de l'àrea de Girona. En concret, dins de la sèrie de 18 triennis estudiats trobem 51 concessions diferents a la del districte de Girona on apareixen habitants de la ciutat de l'Onyar, cosa que equivaldria a una mitjana de gairebé tres contractes per cada lapse, si bé es concentren, en especial, a les dècades de 1420 i 1430: amb sis en els períodes 1422-1425 i 1437-1440 i set entre els anys 1431 i 1434. Un detall interessant és que en el trienni 1437-1440 la recaptació de la col·lecta de Girona, *a priori* per la fal-

[48] AHG, Gi-02, vol. 112bis, f. 84r, 1411/02/27.

[49] Val la pena saber també que Joan Vilar, a pesar de l'ofici de paraire, es dedicava igualment a activitats comercials; algunes de les quals alienes a les teles, com ara el mercadeig de pells i de fruits secs: AHG, Gi-08, vol. 12, s.f., 1427/11/17; AHG, Gi-07, vol. 88, s.f., 1429/01/11. Tanmateix, criden especialment l'atenció els vincles mantinguts amb Ramon I Sampsó, qui els ajudà a finançar l'adquisició de llana per practicar l'art de parairia amb el seu germà Narcís Vilar: AHG, Gi-01, vol. 421, s.f., 1440/08/28.

ta d'una oferta suficient, es féu per mitjà de comanda directa, mentre que, com acabem d'assenyalar, inversors gironins intervingueren en altres districtes.

Pel que fa als territoris concrets de les adjudicacions, i deixant de banda els tres moments en què ciutadans de Girona i de la vegueria formaren part de la companyia que arrendà els drets d'entrades i eixides del principat (els lapses 1393-1396, 1419-1422 i 1428-1431), tendeixen a predominar les col·lectes més properes a la capital gironina, és a dir, les que es trobaven dins de la diòcesi de la qual acollia la seu, a saber: Camprodon (6), Olot (6), Figueres (2) i el comtat d'Empúries (2). Això podria indicar els límits de la influència econòmica de Girona, o sigui, fins on arribaven les xarxes comercials controlades o en què tenien més pes els mercaders d'aquesta ciutat. També podrien considerar-se en un sentit semblant els districtes de Ripoll (3) i de Sant Joan les Abadesses (2).

Però l'explicació no serveix per altres demarcacions més aviat llunyanes com Vilafranca del Penedès (1), Berga (1) o el vescomtat de Castellbò (1). I encara menys per les que integren nuclis suficientment grans i dinàmics i, així doncs, amb comerciants i altres sectors acabalats capaços d'aconseguir l'adjudicació de la seva pròpia regió, com ara, Vic (5) o Manresa (4) i, per descomptat, Perpinyà (2), Lleida (4), Tarragona (2) i Tortosa (1). Des d'aquest prisma, tampoc no s'entén la presència gironina en la concessió dels gravàmens sobre les joies i teixits de luxe que es percebien de manera específica a la ciutat de Barcelona.

Per tal d'assegurar un cert control de les col·lectes, algunes a tanta distància del lloc de residència dels inversors, els ciutadans de Girona que ens ocupen havien de comptar amb agents locals o, com a mínim, amb intermediaris d'indrets més propers.[50] En qualsevol cas, hem de fixar-nos en una circumstància que relativitza els problemes derivats de la llunyania d'algunes col·lectes. En realitat, únicament en menys de la meitat de les 51 adjudicacions (un 43 %) els inversors gironins constituïen els únics integrants de la

[50] A tall de mostra, el bosser Francesc I Estanyol, arrendatari de les exaccions que gravaven les teles produïdes i comercialitzades a Figueres durant el lapse 1400-1403, es va valdre del notari figuerenc Pere Sastre a l'hora de coordinar el procés de recaptació: AHG, Gi-10, vol. 44, f. 94r, 1400/12/13. Temps després, Ramon I Sampsó va tenir com a llevadors a la col·lecta de Camprodon, Bernat i Nicolau Ferrer, ambdós paraires d'aquesta localitat: AHG, Gi-02, vol. 179, f. 74r, 1434/10/28. En alguns casos també es documenta que els arrendataris principals traspassaren a tercers la percepció de l'impost, del global o tan sols d'una part del districte, tal com féu Bernat I Beuda, comprador de les generalitats d'Olot i comarca, pels volts de 1415, el qual vengué durant un any i mig les exaccions cobrades al vescomtat de Bas i a la vall de Riudaura a un paraire de Castellfollit i a un habitant de Riudaura, per bé que la resta d'enclavaments (la vila d'Olot, la de Sant Feliu de Pallerols i els termes de Santa Pau i de Castellfollit) seguirien controlats directament pels inversors principals amb els individus esmentats com a simples col·lectors retribuïts amb un salari: AHG, Gi-10, vol. 62, s.f., 1415/01/15.

companyia.[51] Ho eren normalment en districtes com el de Camprodon. Per contra, en moltes altres, en especial en les col·lectes de més importància o més distants (com Perpinyà, Lleida o Vic) i en l'adjudicació dels drets d'entrades i eixides, formaven part de grans col·lectius amb membres procedents de ciutats com les esmentades o de Barcelona, juntament amb alguns representants del territori. En altres paraules, els ciutadans de Girona integraven companyies amb inversors d'altres indrets, cosa que ratifica la interconnexió de la ciutat de l'Onyar amb grans places com Barcelona, Perpinyà o Lleida. Alhora, però, es conclou que, si bé la percepció dels drets del General es concretava a través d'una xarxa àmplia d'agents i estesa arreu del territori, el nucli financer principal de molts d'aquests grups segurament es concentrava en els nuclis més dinàmics del país, començant, és clar, per la ciutat comtal.

Entre aquests gironins que, sovint coordinant-se amb gent d'altres poblacions, aconseguiren adjudicar-se les exaccions d'altres districtes, destaca una majoria clara de comerciants, acompanyats d'alguns patricis i, en menor grau que en la col·lecta específica de Girona, de menestrals del sector tèxtil (dos paraires, un tintorer i un mercer), tret de poques excepcions que s'apleguen al trienni de 1393-1396.

Ben mirat, la relació reunida inclou molts individus a què ja hem fet referència, és a dir, gent assídua en l'arrendament de les generalitats dels draps del districte de la ciutat de l'Onyar. A més, també s'hi detecta el predomini dels dos grans col·lectius liderats, respectivament, per Ramon I de Bóixols abans de l'any 1400 i per Ramon I Sampsó (amb 22 aparicions el més recurrent de tots a títol individual) quan s'enceta el segle XV. Comprovem, per tant, que es tractava de grups especialment interessats en el negoci derivat d'arrendar els impostos del General i que tenien capacitat per estendre's més enllà de la seva demarcació de residència. D'aquí que, fins i tot, en alguns triennis simultaniegessin l'arrendament de diverses col·lectes, tal com succeí amb el grup de Sampsó en els triennis de 1419-1422 (en què foren presents tant al districte de Girona com als de Camprodon i Olot, al marge dels drets d'entrades i eixides), de 1422-1425 (en les mateixes collectes que el període anterior i a les de Sant Joan les Abadesses, Vic i Puigcerdà) i de 1425-1428 (en les de Camprodon, Olot, Ripoll, Berga i Vic, a més dels drets d'entrades i eixides).

Al marge dels grups encapçalats per Bóixols i Sampsó, sobresurten un parell de figures més. D'entrada, hi ha indicis d'una petita companyia amb

[51] És probable, a més, que la proporció de companyies en què s'integraven arrendataris gironins en clara minoria fos, en realitat, superior a la indicada, per tal com en força casos només compten amb dades parcials proporcionades per fonts diferents del contracte notarial d'arrendament.

certa continuïtat formada entorn del ciutadà Bernat I Beuda. Apareix una vegada en el trienni 1403-1406 vinculat a Ramon I Sampsó, de qui era cunyat. Així i tot, durant els períodes successius actuà en tres demarcacions diferents acompanyat d'altres persones, a saber: els mercaders Arnau II Ferrer, Pere Ballester i Pere Plana. Un altre individu que repeteix en més d'una ocasió, i en aquest cas sense constar que tingués lligams familiars amb Sampsó, és el comerciant Nicolau Anglès, el qual arrendà durant dos triennis consecutius la col·lecta de Tarragona.[52] Alhora, hem pogut comprovar que, en especial Ferrer i Anglès, tingueren força protagonisme en la licitació d'imposicions del municipi de Girona.[53]

En definitiva, a partir de l'any 1400, Sampsó i els seus aliats habituals acapararen els arrendaments de generalitats amb presència gironina gairebé sense excepcions.[54] En realitat, igual que hem observat a propòsit del districte de Girona, la presència combinada de determinats individus en alguns contractes suggereix la hipòtesi d'uns grups amb interessos compartits, alhora que flexibles i amb membres capaços de distribuir-se en vàries concessions figurant-hi com a arrendataris o simples fiadors a fi d'eixamplar l'àmbit de control en benefici de tots.

***

En els apartats precedents hem mostrat a través de diversos exemples que el fet que els habitants de la ciutat en què centrem l'estudi participessin en els negocis fiscals i financers lligats a la pròpia administració municipal constituïa tan sols una possibilitat entre d'altres. Segurament era una de les opcions prioritàries, tenint en compte, sense anar més lluny, les oportunitats que hem mostrat que oferia la titularitat d'un censal o l'adjudicació d'una imposició més enllà de guanys estrictament crematístics. Malgrat això, en el marc de la lògica de diversificació d'inversions que explica que els actors implicats en els àmbits que analitzem, a banda de comprar censals o arrendar impostos, també tinguessin una activitat professional, diversos negocis i in-

[52] Tot i això, és important assenyalar que en el primer lapse Anglès nomenava procuradors ni més ni menys que a Ramon I Sampsó i al seu col·laborador Pere Muntaner per tirar endavant la recaptació: AHG, Gi-01, vol. 398, s.f., 1425/09/24.

[53] Vegeu apartat «Les relacions travades en l'arrendament de les imposicions».

[54] Una de les úniques excepcions seria la concessió de la col·lecta de Sant Joan les Abadesses obtinguda en el trienni 1422-1425 pel notari Miquel Pere i l'apotecari Miquel II Vilar, un dels grans protagonistes de la tresoreria municipal de Girona en ser clavari de les imposicions durant molts exercicis consecutius entre aproximadament els anys 1415 i 1438: A. Reixach Sala, «Hacienda local y redes financieras», pp. 216-227. Malgrat això, cal tenir en compte que el propi Miquel II Vilar també invertí en el trienni esmentat en un altre arrendament en què participaven socis habituals de Ramon I Sampsó, per la qual cosa devia compartir objectius amb l'entorn d'aquest.

versions en immobles o en segments del món del crèdit aliens a les institucions, no sorprèn que de vegades s'interessessin per altres àmbits.

Hem vist, d'entrada, que diversos mercaders i, sobretot, menestrals, participaren en les petites companyies que arrendaven les diverses lleudes reials, per bé que es tractava d'unes licitacions en què es manejaven xifres inferiors respecte de les imposicions. Es tractava d'inversions que devien anar en la línia de les que oferien diverses senyories o ens eclesiàstics. Només a tall d'exemple, sabem que dos comerciants de la talla de Bonanat I Cerir, i Joan Cavalleria, o l'apotecari Guillem Coll, tots amb un notable currículum de càrrecs al govern municipal o en la tresoreria annexa, en certs moments s'involucraren, respectivament, en l'adjudicació de rendes percebudes per la mitra gironina, de drets obtinguts per la cambreria del monestir de Sant Pere de Galligants o les d'un castell dels Cruïlles, important llinatge de la diòcesi.[55]

A més, bastants gironins no només comptaven amb violaris o censals morts de la ciutat de Girona dins de la seva cartera d'inversions, sinó també d'altres localitats de la demarcació i, des de finals del segle XIV, d'institucions de la importància de la Diputació del General de Catalunya o del regne d'Aragó. Respecte del penúltim organisme, a més, hem constat l'alta volada financera del que suposava arrendar generalitats dels draps, prioritàriament a la col·lecta encapçalada per la mateixa ciutat de Girona, si bé alguns grups tingueren la capacitat d'estendre xarxes en indrets relativament allunyats.

En suma, la hipòtesi sobre l'impacte que pogueren tenir els nous negocis formats entorn de les hisendes públiques ha de contemplar, és clar, les tresoreries municipals. Així i tot, si això constituí l'impuls per a l'obertura de noves vies per a la mobilitat social durant el període investigat, l'anàlisi resultaria incompleta sense incorporar al camp de visió la resta d'instàncies i mercats, siguin o no més importants.

[55] AHG, Gi-05, vol. 460, s.f., 1386/06/08; AHG, Gi-04, vol. 95, s.f., 1427/12/03; AHG, Gi-07, vol. 92, s.f., 1438/07/16.

Capítol 5

A TALL DE CONCLUSIÓ: MOBILITAT SOCIAL A TRAVÉS DE LES FINANCES PÚBLIQUES?

El principal propòsit d'aquesta monografia era el d'examinar els efectes socials de les dinàmiques fiscals i financeres que, al principat de Catalunya i a la Corona d'Aragó de les dècades centrals del segle XIV, contribuïren a la consolidació dels municipis com a institucions amb un pes polític i una vitalitat econòmica considerables. En aquest sentit, plantejàvem diverses qüestions per investigar en el laboratori que constitueix la ciutat de Girona entre aproximadament 1340 i 1440.

A grans trets, preteníem observar si es derivaren transformacions socials de l'augment de la pressió fiscal, l'assentament del deute a llarg termini en les administracions municipals i la consegüent perpetuació d'un aparell fiscal, amb les conseqüències que tot això darrer tingué tant per a la solidificació dels òrgans polítics i unes estructures de gestió financera a escala municipal com per a l'aparició de veritables camps de negoci entorn de la seva hisenda. Alhora, ens proposàvem distingir fins a quin punt en aquest escenari renovat aparegueren nous grups socials específics, es produïren desplaçaments significatius dins de la franja superior de la societat local o, en especial, s'obriren canals per a la mobilitat ascendent.

Tal com hem assenyalat, el context historiogràfic de què parteixen la majoria dels plantejaments emprats havia estat dominat per tesis que posaven l'èmfasi en el caràcter perjudicial del deute i de les finances públiques per a l'evolució de la societat baixmedieval, o que tendien a vincular les novetats econòmiques i polítiques que sorgiren entorn del municipi amb collectius en aparença reduïts i més aviat tancats que, tanmateix, pocs estudis han assajat de caracteritzar.[1]

Hem d'admetre que en la prosopografia completada sobre els protagonistes de l'administració financera municipal amb un èmfasi especial en els

[1] Vegeu apartat «El negoci de les finances públiques».

negocis derivats d'aquesta s'ha imposat un punt de vista més aviat estructural, quedant massa sovint en un segon pla la dimensió cronològica. Això no obstant, si prenem els grups heterogenis que hem identificat en diversos àmbits i els confrontem amb la gran incidència de les dinàmiques fiscals i financeres durant el període comprès entre aproximadament 1350 i 1380, podem extreure algunes conclusions entorn a la hipòtesi que l'assentament del deute en les finances locals i la perpetuació d'un entramat fiscal sota control dels governants municipals activà vies per a la promoció social.[2]

Presentem, d'entrada, la correlació entre els col·lectius amb més presència en els òrgans de govern i, alhora, en l'administració de l'erari local respecte dels més actius en els negocis fiscals i financers que generà aquest ens. Com hem mostrat, un camp fonamental era el de la concertació de crèdit a través de l'adquisició de violaris i censals emesos pels representants municipals. I, en aquest sentit, doncs, caldria veure, bàsicament, com evolucionà el comportament dels grups que més sovint ostentaren oficis en el marc del consistori respecte de les inversions en deute públic municipal al llarg del període analitzat.

Per tal de respondre a aquest interrogant, hem recuperat les estadístiques elaborades en funció de tres de les quatre instantànies analitzades a propòsit del procés d'endeutament, en concret, les corresponents als anys 1371, 1394 i 1432 (quadres 1-2, 4-5). Així hem fet atenció als tres sectors amb més possibilitats d'haver acumulat càrrecs polítics (o sigui, els patricis, els juristes-metges i els mercaders) i a l'únic segment que podia participar-hi (o sigui, homes amb residència a la ciutat i integrats a la comunitat política local, excloent, doncs, nobles, clergues i el col·lectiu femení) per tal de calcular la proporció que hi representaven els personatges que exerciren un major nombre de càrrecs basant-nos en el criteri de l'ostentació de la magistratura de jurat en tres legislatures o més (quadre 15).[3] Els resultats obtinguts han estat els següents.

En primer terme, s'entreveu un panorama lleugerament distint entre els dos exercicis anuals del segle XIV i el de la primera meitat del següent. I és que hi ha un clar contrast en el nombre absolut de rendes que sumen els creditors de les tres franges analitzades i que, com hem vist, també té traducció en el tant per cent que signifiquen dins del col·lectiu global d'inversions. Es tracta d'un detall bàsic per començar l'anàlisi, ja que, per exemple, no és el mateix comparar un grup de patricis que l'any 1371 eren titulars de 69 rendes suposant el 37,6 del global de títols que no pas uns experts en lleis o medicina que l'any 1432, amb 3 censals, significaven un 5,84 % del col·lectiu censaler.

---

[2] Sobre tot aquest procés institucional en el cas de la ciutat de Girona: A. REIXACH SALA, *Institucions locals i elits*.

[3] Aquesta opció per determinar la presència política s'argumenta a: A. REIXACH SALA, *Institucions locals i elits*.

QUADRE 15. Rellevància política dels censalers del municipi

	1371					1394					1432				
	% global de censalers (per nre. de rendes)	% homes actius	Títols	Persones diferents	Persones amb pes polític (%)	% global de censalers (per nre. de rendes)	% homes actius	Títols	Persones diferents	Persones amb pes polític (%)	% global de censalers (per nre. de rendes)	% homes actius	Títols	Persones diferents	Persones amb pes polític (%)
Patricis	37,60	76,67	69	25	36	21,01	4,55	36	24	33,3	17,53	37,25	9	16	50
Mercaders	7,95	74,6	47	23	47,83	20,06	1,9	39	27	25,92	8,59	56	4	10	20
Juristes-metges	26,36	89,47	17	8	25	9,23	2,41	21	13	15,38	5,84	7,65	3	2	50

Malgrat tot, s'adverteix, a grans trets, que els homes que havien estat de manera reiterada jurats no superen la meitat de cap dels grups investigats. Dit d'una altra manera, que en cap any no hi hagué més patricis, mercaders o titulats universitaris que posseïssin títols de deute i que, alhora, fossin els exponents d'una veritable elit política que no pas d'altres que mostraven una vinculació menys intensa amb l'organigrama municipal. Dins d'aquesta pauta global, però, s'adverteixen dues tendències lleugerament diferents entre els ciutadans honrats i els comerciants: mentre que els individus amb rellevància política del primer grup anaren augmentant percentualment dins d'un col·lectiu que, en paral·lel, disminuïa de manera relativa dins de l'espectre d'inversors, els mercaders comptaven amb més homòlegs habituals a la juraderia en les seves files a la dècada de 1370 que no pas a les de 1390 o de 1430, i això amb independència de l'evolució específica del grup dins del col·lectiu de censalers que també fou decreixent. En el cas dels juristes i metges trobaríem indicis més contradictoris, ja que minvà llur pes polític entre 1371 i 1394 com en els mercaders, alhora que, a semblança dels patricis, aparenta que augmentà entre aquest últim any i 1432, per bé que amb la circumstància important que aleshores ja estem tan sols davant de dues úniques persones, una xifra que no admet valoracions des del punt de vista estadístic.

L'evolució experimentada pels membres del patriciat segurament connecta amb la dinàmica ja descrita de consolidació d'un segment concret de creditors al llarg del període estudiat (apartat «La continuïtat d'una franja concreta de creditors»). Per contra, la pèrdua de protagonisme polític, acusada sobretot l'any 1394, dels sectors de l'estament mercantil que es vincularen amb el deute públic de la seva pròpia ciutat posa en relleu un element interessant d'examinar des de l'òptica dels efectes socials de la revolució fiscal i financera experimentada per les comunitats del principat durant les dècades centrals del tres-cents. Més enllà del que acabem d'indicar, si ens fixem en alguns dels noms propis que hi ha rere dels percentatges comentats, apareixen altres qüestions.

En relació amb el primer any, convé assenyalar que, malgrat que els mercaders amb relleu polític en funció del criteri adoptat tan sols constitueixin un 47,83 %, a la pràctica, els que no arribaren a ser jurats en tres ocasions tampoc no són personatges aliens a l'administració local. A tall de mostra, hi trobem casos amb gran implicació en la gestió de la hisenda, com ara Bartomeu Benet qui, entre d'altres funcions secundàries, participà com a síndic en el gran procés de reducció d'interessos de 1377-1388, Bernat II Ferrer, possiblement tresorer i, en qualsevol cas, jurat, sots-veguer i diputat local del General, o el no menys rellevant Francesc Jalbert, que arribà a ser clavari de les imposicions i jurat.[4]

[4] Taula 3; A. REIXACH SALA, « La emisión de deuda municipal», pp. 152-153, 166-168. I això sense fer esment a d'altres de perfil menor com ara Bernat Quart, implicat en la mobilització per importar gra

Per una altra banda, l'any 1394, a part que ja s'havia reduït gairebé un 50% la proporció de mercaders que posseïen deute i havien accedit amb freqüència a l'executiu, entre els que no superen el llindar de recurrència fixat, tan sols un 38% presenten uns mínims d'interrelació havent estat algun cop jurats o gestors de la hisenda. Dins d'aquests últims reapareixen alguns dels que acabem d'esmentar en relació amb l'any 1371 (Bernat II Ferrer, Bartomeu Benet i un fill d'aquest segon, Pere II Benet, que formà part del sindicat dedicat al procés de sanejament del deute de 1400-1403). Al mateix temps, hi ha Guillem II Julià, que fou tresorer en sis exercicis a inicis del segle XV, a més de jurat, així com el comerciant Bernat I Geroní (especialment destacat com a gestor de les muralles i com a lloctinent del batlle general de Catalunya), el mercader Bernat Vives (regidor l'any 1391 —alhora que clavari dels jurats— i síndic d'una emissió de deute de l'any 1393) i el paraire-mercader Joan Valldemia (que arribà a sobreposat de les obres i a sots-batlle).[5]

Finalment, l'any 1432, a tenor dels càlculs realitzats, es manté, en línies generals, la tendència manifestada en la dècada de 1390 i que evidenciava un contrast clar respecte de 1371, quan pràcticament tots els mercaders documentats ocuparen càrrecs i/o actuaren de síndics per la universitat. Si, a més, fem atenció als 10 casos que no encaixen dins dels paràmetres estipulats de rellevància política, tornen a aparèixer força exemples de mercaders que, encara que no assoliren el càrrec de regidor amb assiduïtat, s'implicaren d'una forma o l'altra en les institucions locals. I és que, a banda de Pere III Benet (el nét del ja esmentat Bartomeu Benet), hi trobem casos coneguts com el de Joan I Anglès (edil en dues legislatures), Antoni Roca (jurat dos cops —tots dos regint la clavaria dels jurats— i sobreposat de les

del bienni 1374-1376 (A. REIXACH SALA, *Municipi, finances i elits locals*, vol. I, pp. 792-793) o el de Jaume Grifa, agent dels banquers Savarrés-Jordà i beneficiari, com a mínim, d'una ajuda per proveir de forment la ciutat l'any 1363 (quadre 14).

[5] A. REIXACH SALA, «La emisión de deuda municipal», p. 168; A. REIXACH SALA, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1226-1229, 1261-1266. Val a dir que el mercader Bernat I Geroní fou designat familiar i domèstic reial per part de Pere el Cerimoniós l'any 1374 en el moment que justament actuava com a receptor de les obres de les muralles de la ciutat de Girona: ACA, C, reg. 1240, f. 56r, 1374/03/01, Barcelona. A banda de l'activitat vinculada a aquestes obres i al càrrec de lloctinent del batlle general de Catalunya, col·laborà sovint amb l'administració reial (fou nomenat procurador dels successius tresorers reials els anys 1386 i 1394) i, així mateix, amb la Diputació del General a l'àrea de Girona: AHG, Gi-05, vol. 413, s.f., 1386/02/23; AHG, Gi-10, vol. 37, ff. 73v-74r, 1394/03/13; AHG, Gi-02, vol. 52, f. 118r, 1388/12/17. En l'àmbit municipal, fou escollit jurat en tres ocasions constituint un cas destacat d'ascens de la mà menor a la mitjana: A. REIXACH SALA, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1364-1377. També actuà diverses vegades com a auditor de comptes i ordenador de talles. Consta que la seva activitat privada se centrava en el comerç (tant de llana com de cuir) i estava implicat en diverses companyies i expedicions comercials per via marítima: AHG, Gi-02, vol. 52, f. 118r, 1388/12/17; AHG, Gi-10, vol. 34, s.f., 1389/09/16; AHG, Gi-10, vol. 37, ff. 73v-74r, 1394/03/13. Pel que fa al perfil de Valldemia, similar en bastants aspectes: A. REIXACH SALA, «Mundo laboral, política municipal y *trends* económicos», p. 368.

obres un altre) o Narcís I Saumana (auditor de comptes en una ocasió, com a mínim).[6] En realitat, tan sols apareix un comerciant relativament distanciat del govern municipal, Jaume Provençal, un puixant mercader assentat a Sant Feliu de Guíxols que adquirí, però, la ciutadania gironina i enllaçà amb famílies distingides de la capital que ens ocupa.[7] En definitiva, el principal canvi quant als mercaders i a la seva activitat política degué produir-se entre 1370 i 1390 i no pas en dècades posteriors.

En conjunt, els casos que hem resseguit en relació amb el col·lectiu mercantil obliga a matisar la idea que tan sols la meitat dels individus de les franges preeminents dels censalers de la ciutat de Girona comptava amb una important bagatge polític. Hem vist que, a la pràctica, molts dels que no formaren part de la juraderia tres cops es distingiren, igualment, per haver-ho aconseguit un parell de vegades o per haver actuat d'auditors o d'administradors de l'erari local. Tot i això, si es pren com a referència un criteri estricte per definir el col·lectiu de detentors del poder municipal, no es pot dir que aquests també acapararen i, sempre tenint en compte la gran varietat d'usos que es donaren als títols, es beneficiaren en exclusiva del deute de la corporació.

Tanmateix, en observar la relació dels grups més habituals als òrgans de govern amb les inversions en censals, no hem de perdre de vista que, tal com hem desgranat, disposaven d'altres universitats d'arreu de la demarcació en què comprar deute (apartat «El deute públic de les corporacions locals») D'aquesta forma, els títols del seu municipi de residència es convertien en una peça més dins d'una cartera de negocis, en essència, diversificats i davant dels quals adoptaven actituds una mica distintes.

També cal situar en un marc d'oportunitats diverses de negoci la participació en l'arrendament d'imposicions municipals. Amb tot, l'anàlisi duta a terme dels grups que arrendaren les exaccions que els jurats de la ciutat de Girona posaren a subhasta cada any entre 1368 i 1443 ha mostrat que els actors preponderants en aquest camp foren els menestrals, i que, per consegüent, dins del rànquing de grups familiars més assidus en

---

[6] Excepte pel tercer cas, poden veure's referències a la resta en passatges anteriors. Antoni Roca era fill de l'apotecari Bartomeu Roca de la vila de Banyoles. Tot indica que s'inicià en el sector del comerç de teles d'aquesta població i que, un temps després de la mort del seu progenitor, s'instal·là a la capital gironina: AHG, Gi-10, vol. 39, ff. 25r-26r, 1398/01/15. Des d'allí participà, juntament amb parents polítics, en una societat mercantil especialitzada en productes tèxtils i consolidà la seva posició a la ciutat d'acollida. Quant als càrrecs que exercí de jurat, sobreposat de les obres, auditor de comptes i cònsol de l'Hospital Nou: A. Reixach Sala, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1245-1254, 1261-1266, 1275-1280, 1296-1301.

[7] Quant a l'adquisició de la condició de ciutadà: AMGi, I.1.1, n. 51, f. 94v, 1433/01/31. Pel que fa al casament d'una seva filla amb el notari gironí Miquel Pere i l'altra amb el patrici Bernat III Miquel: AHG, Gi-02, vol. 114, ff. 57v-59v, 1411/12/02; AHG, Gi-07, vol. 90, s.f., 1434/03/02.

aquesta activitat fiscal tan sols un 20 % estava constituït per nissagues destacades de la mà major o del sector mercantil.[8] Segons ja hem dit, és cert que algunes companyies arrendatàries presentaven força desigualtats entre prohoms que invertien grans quantitats i d'altres veïns que aportaven menys capitals. Tanmateix, la tònica general és que la relació dels grups més distingits en l'adjudicació del dret de recaptar impostos indirectes del govern municipal només s'accentuà, a grans trets, en alguns moments de dificultats financeres a la tresoreria, com ara a les dècades de 1370 i 1390.

QUADRE 16. Participació en arrendaments d'imposicions dels més recurrents a l'executiu

Nom	Professió	Mà	Nre. d'exercicis nomenat jurat	Nre. contractes d'arrendament[9]
Ramon de la Via	Patrici	Major	7	0
Pere I Terrades	Patrici	Major	6	4
Francesc Trilla	Mercader	Mitjana	6	2
Ramon I Medir	Canviador	Mitjana	6	2
Joan Sarriera	Patrici	Major	5	5
Lluís Estruç	Patrici	Major	5	1
Berenguer II Hospital	Mercader	Mitjana	5	1
Guillem Hospital	Mercader	Mitjana	5	1
Guillem II Sunyer	Patrici	Major	5	0
Guillem Arnau	Paraire	Menor	5	1
Pere I Sunyer	Patrici	Major	4	10*
Bernat II Estruç	Patrici	Major	4	1
Guillem Bernat Beuda	Mercader	Menor-mitjana	4	7*
Francesc I Beuda	Mercader	Menor-mitjana	4	1*
Pere I Bordils	Patrici	Major	4	3

[8] Queda especialment palès a les taules 5 i 6.

[9] Assenyalem amb un asteric els individus que pertanyen a les famílies que hem integrat dins dels grups familiars més assidus en l'arrendament d'imposicions per haver participat en 15 adjudicacions o més: taula 6.

Guillem I Castell	Mercader	Mitjana	4	0
Pere I Desvern	Patrici	Major	4	9*
Guillem I Domenja	Jurista	Mitjana	4	0
Andreu Figuera	Sastre	Menor	4	0
Jaume I Marcó	Mercader	Mitjana	4	0
Joan I Marcó	Mercader?	Mitjana	4	2
Francesc Santdionís	Jurista	Major	4	1
Joan Savall	Jurista	Major	4	1
Francesc I de Segurioles	Patrici	Major	4	3
Ramon I de Bóixols	Patrici	Major	4	21*
Pere Brugueroles	Mercader	Mitjana	4	7
Francesc Esteve	Paraire	Mitjana	4	5
Narcís Miquel	Patrici	Major	4	0
Ramon I Sampsó	Patrici	Major	4	43*
Bernat Teixidor	Mercader	Mitjana	4	4
Pere I Cantó	Jurista	Mitjana	3	0
Francesc I Santceloni	Patrici	Major	3	1
Francesc II Santceloni	Patrici	Major	3	2
Pere I Escala	Patrici	Major	3	3
Berenguer III Hospital	Mercader	Mitjana	3	1
Joan Medir	Mercader	Mitjana	3	4
Guillem Queixàs	Mercader	Menor	3	0
Pere I Tortosa	Mercader	Menor	3	0
Pere II Tortosa	Mercader	Mitjana	3	7
Jaume Anglès	Mercader	Mitjana	3	4*
Guillem I Bell-lloc	Mercader	Mitjana	3	0
Pere II Bell-lloc	Mercader	Mitjana	3	8
Pere II Bordils	Patrici	Major	3	4
Guillem II Domenja	Jurista	Major	3	2
Pere II Ferrer	Mercader	Mitjana	3	1

Pere Ginesta	Paraire	Menor	3	1
Francesc Pabia	Mercader	Mitjana	3	0
Pere II Prat	Jurista	Major	3	0
Bernat Ribot	Mercader	Mitjana	3	8
Berenguer I Sarriera	Patrici	Major	3	0
Francesc I Serra	Jurista	Mitjana	3	0
Francesc II Serra (doctor)	Jurista	Major	3	1
Ramon I Sitjar	Patrici	Major	3	0
Miquel I Vilar	Pellisser	Menor	3	3
Cristòfol Castanya	Especier	Menor	3	0
Bonanat I Cerir	Mercader	Mitjana	3	1
Pere III Domingo	Mercader	Mitjana	3	3
Guillem II Guic	Mercader	Menor-mitjana	3	0
Bernat Llémena	Mercader	Mitjana	3	0
Pere I Miró	Patrici	Major	3	1
Pere Berenguer Joan Moles	Mercader	Mitjana	3	3
Pere III Trilla	-	Mitjana	3	4
Guillem Muntanya	Barber	Menor	3	3
Guillem Pellisser	Especier	Menor	3	0
Pere Perpinyà	Paraire	Menor	3	10
Joan I Prat	Especier	Menor	3	0
Nicolau Puig	Mercader	Mitjana	3	6
Francesc I Respart	Mercer	Menor	3	0
Jaume Ferrer	Paraire	Menor	3	0
Jaume I Gironella	Paraire	Menor	3	1

Repetint la comparació duta a terme amb els censalers, acarem la relació de ciutadans que assoliren en més ocasions el càrrec de jurats amb els llistats d'arrendataris d'imposicions i observem el següent (quadre 15). Dels 70 que accediren a l'executiu en tres legislatures o més, tan sols 14 (o sigui un 20 %) també s'adjudicaren impostos del municipi en cinc ocasions o més. De la resta, 34 (48,57 %) ho feren d'una a quatre vegades i 22 (un 31,43 % del total) no els registrem en cap contracte.

Entre els 14 que compaginaren de manera clara ambdues facetes trobem 6 prohoms de la mà major: Joan Sarriera, Pere I Sunyer, Pere I Desvern, Ramon I de Bóixols i Ramon I Sampsó. Tot això comptant que, menys el primer, la resta pertanyien a famílies que també destacaren en el negoci de la fiscalitat indirecta, a la vegada que, com hem vist, els dos últims eren els líders d'autèntiques companyies amb gran presència durant el període que estudiem.[10] Pel que fa a la mà mitjana, entre els 7 casos detectats, hi apareixen dos germans mercaders que també ressaltaren des del punt de vista familiar (Guillem Bernat i Francesc I Beuda), però d'altres tan sols ho feren a títol individual, a saber: Pere Brugueroles, Pere II Tortosa, Pere II Bell-lloc, Bernat Ribot i Nicolau Puig.

Respecte d'aquest col·lectiu de mercaders, també resulta interessant comentar el cas de Jaume Anglès, que fou jurat per la mà mitjana en tres ocasions i, tot i pertànyer a una família molt recurrent en les adjudicacions d'exaccions durant la primera meitat del segle XV (s'hi vincularen un mínim de 23 cops), personalment només consta com a arrendatari en quatre contractes. Aquesta circumstància, de fet, contrasta amb la dels altres dos germans, Nicolau i Joan I, amb menys presència en els òrgans de govern (el primer fou jurat i sobreposat una vegada, si bé nunci més d'un cop, mentre que el segon regidor en dues legislatures), però, en canvi, s'implicaren en un nombre molt major de grups arrendataris.[11] Finalment, quant a la mà menor, tan sols destaquen dos menestrals que fossin habitualment jurats per aquesta franja i alhora imposicioners assidus, els paraires Francesc Esteve i Pere Perpinyà (aquest últim molt sovint en l'òrbita del grup liderat per Ramon I Sampsó). Malgrat això, no podem obviar el fet que els membres de l'estament inferior ja representaven una proporció una mica inferior entre els més recurrents a l'executiu respecte dels altres dos estaments.[12]

---

[10] Vegeu apartat «L'articulació d'algunes grans companyies».

[11] Sobre la relació dels Anglès amb les imposicions, vegeu apartat «Les relacions travades en l'arrendament de les imposicions».

[12] Tot i certs dubtes en la identificació, potser hi hauríem d'afegir un altre exemple en aquesta franja. Es tracta del petit comerciant Pere II Estanyol, membre del grup familiar més actiu en l'àmbit de les imposicions, que possiblement fou jurat fins a tres ocasions (exactament, les legislatures de 1373, 1381 i 1389).

Tot fent balanç, la coincidència entre els grups més habituals als principals ressorts de poder del municipi i els més actius en el camp de l'arrendament d'imposicions presenta unes xifres que, igual que en el cas de la compra de violaris i censals del municipi, no ens permeten sostenir una autèntica osmosi entre els protagonistes d'una esfera i l'altra. En suma, el cas de la ciutat de Girona mostra que l'activitat fiscal i financera generada per la hisenda local atragué col·lectius relativament heterogenis.

A més, l'anàlisi dels que participaren en esferes similars d'altres institucions coetànies, com ara corporacions municipals de la diòcesi de Girona (i, fins i tot, més enllà) o organismes com la Diputació del General, confirma certes simultaneïtats; per exemple, en el cas d'algunes companyies com les encapçalades per Ramon I de Bóixols i Ramon I Sampsó que compaginaren l'adjudicació d'imposicions amb la de generalitats dels draps. Alhora, però, queda palès el fet que en camps com l'adquisició de títols de deute emesos per universitats d'arreu de la demarcació s'involucraren perfils socials prou diversos (petits comerciants, menestrals i vídues) que, al capdavall, no sempre coincidien amb el segment preponderant de creditors de la capital gironina.

Tenint en compte tot això, fixem-nos en els individus i famílies més rellevants en la compra de deute públic o l'arrendament impostos i, alhora, amb un pes notable en càrrecs d'ordre polític o de gestió financera del municipi de Girona que pogueren veure's implicats, en part donada la cronologia de llurs trajectòries, en una autèntica «revolució» fiscal i financera, segons l'han definida diversos autors.[13]

A la llum dels resultats obtinguts, el col·lectiu que més s'adequaria a aquesta hipòtesi seria el cercle de comerciants encapçalat pel canviador Ramon I Medir i amb altres representants especialment implicats en l'erari local durant el període 1360-1380 com els mercaders Francesc Trilla, Ramon II Provençal, Bonanat I Cerir, Guillem Hospital, Pere II Ferrer, Bartomeu Benet o Bernat II Ferrer. Foren clavaris, actuaren de síndics en operacions de deute, de gestors de les caixes de les muralles i en l'adquisició de gra per a la comunitat (comptant que moltes administracions creades en aquests dos últims camps visqueren el seu apogeu just en el darrer terç del segle XIV). Alhora, adquiriren deute del municipi i, si bé participaren relativament poc en l'arrendament d'imposicions, també ocuparen càrrecs de govern amb freqüència i en algun cas concret, fins i tot, el de batlle o sots-veguer. Una altra característica interessant que presenten alguns d'aquests actors de les dècades centrals del segle XIV, com ara Ramon I Medir o Francesc Trilla, és el

[13] Recordem, en especial: M. SÁNCHEZ MARTÍNEZ, «Introducción», a *Idem* (ed.), *La deuda pública,* pp. 7-20.

parentiu amb famílies destacades de la mà major com els Sunyer o els De la Via, circumstància que deixaria entreveure un clar ascens social en el marc d'una o dues generacions.[14]

La implicació d'aquests mercaders en la dinàmica institucional del municipi pogué contribuir, en certa mesura, a la progressió de cadascun d'ells en l'àmbit professional o personal, per bé que, deixant de banda la trajectòria meteòrica de Ramon I Medir com a financer al servei de diversos ens a més del municipi, res no ens permet afirmar que tots els comerciants citats iniciaren una trajectòria ascendent com a conseqüència, en exclusiva, de la seva participació al sistema fiscal i financer lligat a l'administració local.

Un exemple que s'ajustaria bastant bé a aquesta possibilitat seria el del mercader Jaume Beuda, nouvingut a la capital gironina, que, segons ja hem assenyalat, acumulà una gran riquesa actuant, alhora, com a clavari de les imposicions de la ciutat, sense acabar-se de guanyar, però, tota la confiança dels seus veïns.[15] Per contra, casos de mobilitat social registrats a partir de l'ascens de mà en el consell com els que experimentaren els germans cuireters Beuda o els mercaders Guillem Hospital, Pere II Ferrer i Bernat I Geroní, obliguen a pensar en una conjunció de factors (èxit empresarial, aliances familiars, implicació amb l'entorn regi, etc.) i no limitar l'explicació únicament a les finances locals.

En realitat, almenys davant de l'estudi de cas que hem investigat, la Girona del període comprès entre aproximadament els anys 1345 i 1445, cal preguntar-nos si es pot arribar a considerar l'activitat financera al servei de la hisenda pública com un ascensor social igual d'actiu que d'altres plantejats en els passatges d'introducció (apartat «Mobilitat social»). Ens referim, per exemple, a l'exercici de professions com el dret (o la medicina) i/o la proximitat a l'entorn regi. En realitat, els exemples que s'han anat extraient de l'observació dels òrgans de govern del municipi i que no s'han desgranat en la present monografia són quantitativament més importants que els que acabem d'esmentar.[16] Ben garbellat, resulta impossible de destriar tots els factors que incideixen en un procés de mobilitat social o les vies a través de la qual té lloc. Amb tot, si bé la implicació en els nego-

[14] En efecte, Ramon I Medir entrà dins de l'òrbita d'una de les principals famílies gironines en el moment que casà la seva filla Francesca amb Guillem III Sunyer: C. GUILLERÉ, *Girona al segle XIV*, vol. II, pp. 22, 427; J. FERNÁNDEZ TRABAL, *Una família catalana medieval*, p. 88. En el cas de Francesc Trilla hauríem d'afegir-hi certes connexions amb la cort de l'infant Joan, ja que era cosí germà de Nicolau Provençal, escrivà de la dispensa del primogènit del Cerimoniós: AHG, Gi-10, vol. 12, 1365/05/08; AHG, Gi-02, vol. 11, f. 53r-v, 1371/09/09; AHG, Gi-02, vol. 11, f. 53r-v, 1371/10/09. Nicolau, de fet, era germà de Ramon II Provençal, el qual, igual que Trilla i un altre cosí comú, Bonanat I Cerir, destacà com a clavari de les imposicions de la ciutat de Girona durant el darrer terç del segle XIV: A. REIXACH SALA, «Hacienda local y redes financieras», pp. 219, 225.

[15] A. REIXACH SALA, «Jaume Beuda (†1409), comerciant d'orígens empordanesos», pp. 319-340.

[16] A. REIXACH SALA, *Institucions locals i elits*.

cis fiscals i financers de les tresoreries municipals (i, de manera complementària o no, d'altres corporación) constituïa un vector, en la majoria de trajectòries identificades no es tractava ni molt menys de l'únic detectat.[17]

A més, es constata que, en conjunt, els grups de mercaders s'integraren amb naturalitat a aquest panorama canviat (respecte de decennis anteriors a 1350) de nous instruments crediticis i fórmules d'inversió vinculades a les institucions mentre seguien participant en societats mercantils, en l'explotació d'obradors de teles i realitzant comandes per a l'exportació per terra i mar.[18] Al mateix temps, com ja hem subratllat, el seu pes en termes estrictament polítics no fou inferior al de molts ciutadans de la mà major, encara que, en part atesa la pròpia naturalesa dels negocis en què estaven implicats i la necessitat de certa mobilitat geogràfica, no arribaren a consolidar llinatges equiparables a algunes famílies del patriciat amb uns interessos patrimonials més arrelats a Girona i al seu entorn immediat. Per exemple, trobem lligats al municipi de Girona tres generacions dels Benet o dels Trilla, però, en canvi, en casos com el de Bernat II Ferrer, el propi draper emigrà a la ciutat de Barcelona, igual que feren d'altres mercaders, en especial, a partir de la dècada de 1390.[19] I, en el mateix sentit, es comprova que entre els cònsols de mar (és a dir, els representants del sector mercantil agrupats en una estructura pròpia) del període 1420-1440, pràcticament no hi ha cap descendent directe del grup amb grans connexions polítco-financeres que destacàvem a les dècades de 1360 i 1370.[20] En qualsevol cas, el fet que el procés de

[17] Contràriament, en el cas del regne de València, s'ha relacionat estretament la inserció de diversos canviadors i els seus successors a les elits socials i polítiques amb la seva activa participació com a financers en els sistemes fiscals municipals i regnícoles desenvolupats a partir de 1330: V. BAYDAL SALA, «Cambistas, fiscalidad y élites», pp. 70-77.

[18] Coincidim doncs, amb la necessitat d'acabar definitivament amb el paradigma del pas de mercader a rendista durant la segona meitat del segle XIV i de substituir-lo per noves propostes com, sense anar més lluny, la de F. Sabaté: Flocel SABATÉ CURULL, «The Defection of the Medieval Catalonia Bourgeoisie: a Mutation of Values or a Bibliographic Myth?», a M. Asenjo González (ed.), *Urban Elites and Aristocratic Behaviour*, pp. 111-132.

[19] Quant a Bernat II Ferrer: AGH, Gi-10, vol. 36, f. 20r, 1392/03/23. Entre diversos exemples d'emigració de mercaders gironins a Barcelona (de vegades amb la vila de Sant Feliu de Guíxols com a pont), podem mencionar el cas d'Arnau I Guic (comentat a nota 240, capítol 3), el del fill del jurista Pere I Cantó, el mercader Nicolau Cantó, i d'altres força menys actius en la vida municipal (o, fins i tot, pel quals no documentem gairebé cap vincle), com ara Jaume Draper o Joan Cebrià (respectivament: AHG, Gi-01, vol. 344, f. 5v, 1411/02/09; nota 400, capítol 3). I sense oblidar algunes branques de famílies de la mà major dedicades al comerç. Sobretot, ens referim als De la Via, als Bordils o als Terrades (alguns membres de la qual es traslladaren a viure a Barcelona per tornar més endavant a Girona): A. REIXACH SALA, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1492-1495, 1480-1482, 1545-1546. Alguns d'aquests últims exemples ja foren assenyalats per J. FERNÁNDEZ TRABAL, *Una família catalana medieval*, pp. 281-282, 293. Tot i això, el funcionament de la «comunitat» d'emigrants gironins a la ciutat comtal constitueix una línia de recerca que podria encetar-se en un futur.

[20] Pel que fa a la relació dels cònsols de mar documentats a Girona: A. REIXACH SALA, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1333-1334. Així, per exemple, només hi trobem Arnau II Ferrer, un fill del mercader Pere II Ferrer, o un fill de Bernat Llémena, Joan Jordi de Llémena (que havia

consolidació de les estructures econòmiques del govern de viles i ciutats atragués sectors d'aquesta mena ja és per si sol un indici que no es tractà mai d'un fenomen cenyit a una minoria dirigent.

Apunta el mateix l'activa participació de la menestralia en l'àmbit de les imposicions i, per bé que en una proporció menor, la compra de deute públic per part de membres d'aquest col·lectiu. Més enllà del fet que també participaren del mercat de violaris i rendes mixtes generat per la demanda de crèdit per part de moltes corporacions de l'àrea nord-oriental del principat, es detecta el següent quan augmentà el seu percentatge dins del col·lectiu de censalers de la ciutat de Girona a partir de finals de la dècada de 1360 i al llarg de les dècades de 1370 i 1380. I és que llavors també es consolidà definitivament la possibilitat que les distintes corporacions d'ofici es trobessin representades a l'equip de jurats.[21] Les urgències financeres de les arques locals i la necessitat d'atraure capitals fins i tot de prestadors poc habituals conduïren a aquesta dinàmica? O, en rigor, el creixent paper polític era tan sols el fruit d'un envigoriment del sector manufacturer a Girona?

Finalment, no deixa de ser una altra cara de la mateixa moneda el fet que, justament en èpoques de dificultats d'ordre hisendístic (en essència, a les darreries del decenni de 1370 i a les del de 1390), augmentaren les mostres d'implicació del patriciat amb la tresoreria local, bé arrendant algunes de les imposicions més lucratives i que els havien de permetre assegurar la viabilitat de les inversions efectuades en l'endeutament col·lectiu, bé exercint funcions financeres: en casos molt excepcionals, arribant a ocupar el càrrec de clavari de les imposicions i, de manera més general, encapçalant sindicats per a l'emissió de deute o participant en les estructures de finançament de les obres de les muralles. A més, esdevé reveladora una simple comparació entre els síndics que encapçalaren el procés de redreç de 1378-1380 i els de l'iniciat pels volts de 1400: mentre que en el primer estem davant de dos mercaders, Guillem Hospital i Bartomeu Benet (als quals s'afegeix un altre actiu comerciant, Pere II Ferrer), en l'altre hi havia els patricis Joan Sarriera, Francesc I de Segurioles i Francesc II Santceloni,

---

emigrat a Barcelona a la dècada de 1410 per retornar a Girona pels volts de 1437: AHG, Gi-11, vol. 37, s.f., 1411/11/16; AHG, Gi-01, vol. 416, s.f., 1438/01/03. La resta (com ara representants dels Anglès, els Raset o els Domingo) eren membres de famílies que no començaren a destacar fins a la dècada de 1390.

[21] Quant al protagonisme creixent dels menestrals en els òrgans de govern des de finals de la dècada de 1360, vegeu: A. REIXACH SALA, «Mundo laboral, política municipal y *trends* económicos», pp. 353-368. Un altre detall menys important, però no pas gens secundari, és que justament a la dècada de 1370 es concentren els pocs casos de membres de la mà menor que ostentaren la magistratura de sobreposats de les obres: A. REIXACH SALA, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1261-1266.

acompanyats d'un únic comerciant, precisament el fill del Benet esmentat, Pere II Benet.[22]

Així mateix, aquesta entrada de patricis en les finances locals potser explicaria el retrocés percentual de perfils amb relleu polític entre el col·lectiu de censalers del sector mercantil que es percep en la comparació entre 1371 i 1390, si bé sense canvis significatius a partir d'aquesta data. En definitiva, tot plegat posa en relleu que la «revolució» fiscal i financera viscuda per les universitats de viles i ciutats del principat afectà, de manera més o menys directa, un espectre força ampli de la societat d'aquests nuclis; en principi, no fins al punt de capgirar la dinàmica de col·lectius sencers, sí, però, per apropar-los i induir-los, d'acord amb fases i circumstàncies distintes, a participar activament en les institucions locals. I dins d'aquest fenomen i sempre entrellaçades amb altres dinàmiques socials i polítics, s'activaren vies per a la mobilitat social.

En un altre ordre de coses, s'observa que, aproximadament després de 1400, o sigui, quan el nivell de la despesa assumida per la tresoreria de la ciutat que ens ocupa declinà considerablement, és possible que, en línies generals, canviés la fisonomia dels grups protagonistes al capdavant del municipi. Segons hem vist, algunes de les famílies patrícies que aconseguiren acumular més càrrecs de jurat, com ara els Terrades, Sunyer, Escala, Estruç o De la Via, conservaren certa presència (si bé amb relatives discontinuïtats) fins a la fi del lapse analitzat.[23]

Tot i això, entorn a 1412, emergí un nou nucli de prohoms que tendiren a aparèixer en més àmbits del govern municipal ultra la juraderia. Ens referim a perfils com el dels Miquel, o sigui els descendents que continuaren instal·lats a Girona de Bernat I Miquel, el secretari reial esdevingut senyor de Palau-sator a finals del decenni de 1370.[24] Al costat dels Miquel, amb els germans Narcís i Gabriel I Miquel al capdavant, veiem aparèixer un nouvingut a la ciutat, Pere I Miró, molt vinculat als primers.[25] La seva influència es fa sentir, per exemple, en la participació al sindicat de reducció d'interessos

[22] A. Reixach Sala, «La emisión de deuda municipal», pp. 154-155, 166-169.

[23] A. Reixach Sala, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1378-1384.

[24] La figura de Bernat I Miquel i les dades que n'hem acumulat permetria dedicar-li un estudi monogràfic. Aquí ens limitarem a anotar alguns documents que il·lustren fites de la seva trajectòria com a escrivà reial (1360-1364), secretari del Cerimoniós (1365-1387) i, finalment, senyor de Palau-sator (c. 1379): ACA, C, reg. 1072, f. 14v, 1360/05/19; ACA, C., reg. 1205, f. 15r, 1365/01/01; M. T. Ferrer i Mallol, «El patrimoni reial i la recuperació dels senyorius», p. 483.

[25] Molt probablement Pere I Miró era just el fill d'un habitant del castell de Palau-sator i servidor dels Miquel, de manera que continuà actuant de procurador dels descendents de Bernat I instal·lats a Girona: AHG, Gi-06, vol. 93, f. 123v, 1401/10/10; AHG, Gi-11, vol. 23, s.f., 1402/01/30. En aquest grup caldria afegir-hi també el notari Miquel Pere, el qual esdevingué un fedatari reconegut a la capital gironina i escrivà del municipi essent fill de Ramon Pere, notari i batlle de la principal població del feu dels Miquel: AHG, Gi-02, vol. 111, ff. 104v-105v, 1410/06/23.

de 1416 o en les ternes per a la designació de l'ofici de mostassaf entre aproximadament aquest any i 1430.[26]

Per una altra banda, era justament cunyat de Narcís Miquel, Ramon I Sampsó, el patrici tan implicat en l'arrendament d'imposicions i en el deute censal que, alhora, ocupà càrrecs de relleu al llarg de tota la primera meitat del segle XIV.[27] Sampsó i els membres de la seva «companyia» s'alternaren (o coexistiren) sovint en el camp de la fiscalitat indirecta municipal amb una altra nissaga que s'afermà en la societat local a partir de 1400, els germans Anglès, tots tres mercaders i que destacaven, al costat de Pere I Miró o Pere I Terrades, en les comissions electores del dia 1 de gener entre 1410 i 1435.[28] En un altre pla, després de succeir-se distints mercaders bastant actius en el terreny dels negocis fiscals (però no en el de l'exercici de càrrecs públics: foren jurats, com a molt, un o dos cops) com ara Guillem II Julià, Miquel Santacília o Lluís Tord, la principal tresoreria de la ciutat, la clavaria de les imposicions, tingué, segons ja hem repetit, un nom propi fins a la dècada de 1430: l'especier Miquel II Vilar.[29]

Al marge de les personalitats que acabem de destacar, en l'anàlisi de la cronologia dels ciutadans amb una carrera més intensa com a jurats durant el lapse 1345-1445, advertíem que un 65,7% daten d'abans de 1400, mentre que el 34,3 % restant després d'aquest any, sempre deixant de banda certs casos a cavall del canvi de segle.[30] Això podria tractar-se d'un indici que el poder municipal quedà repartit en un nombre menor de persones durant el segle XV.[31] Encara que les dades apunten que fou així, no significà, tanmateix, que aquest grup més reduït estigués constituït únicament per patricis: entre els més assidus a l'executiu durant la primera meitat del quatre-cents s'inclogueren també diversos mercaders com ara Pere Brugueroles, Jaume Anglès, Pere Berenguer Joan Moles o Bernat Teixidor, així com els paraires

[26] A. REIXACH SALA, «La emisión de deuda municipal», pp. 162, 169; A. REIXACH SALA, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1267-1274.

[27] Vegeu, en especial l'apartat «L'articulació d'algunes grans companyies».

[28] Quant a l'àmbit de les imposicions vegeu l'apartat «Les relacions travades en l'arrendament de les imposicions».

[29] Taules 2 i 3.

[30] A. REIXACH SALA, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1345-1348.

[31] La hipòtesi interpretativa de l'oligarquització és molt comuna en els estudis sobre governs municipals d'aquesta centúria. A tall de mostra: Carme BATLLE GALLART, «La oligarquía de Barcelona a fines del siglo XV: el partido de Deztorrent», *Acta historica et Archaelogica mediaevalia*, 7/8 (1986), pp. 312-335, en concret pp. 322-335. Això no obstant, no considerem que justament l'indici assenyalat sigui revelador de la mateixa tendència. Sense anar més lluny, les «carreres» més nodrides d'accessos a l'executiu es concentren al segle XV, però, al mateix temps, el rànquing de gironins que foren designats jurats (en concret, 5 cops o més) l'encapçalen prohoms i mercaders que visqueren durant la segona meitat del segle XIV i només tres individus (el de Pere I Terrades, Joan Sarriera i el paraire Guillem Arnau) que començaren a destacar a la dècada de 1390 i romangueren actius fins al decenni de 1420 o de 1430: A. REIXACH SALA, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1363-1377.

Francesc Esteve i Pere Perpinyà, o els especiers Cristòfol Castanya i Guillem Muntanya.[32]

En realitat, possiblement no havien canviat tant les dinàmiques dins de la cúpula del govern municipal (insistim-hi, un reflex de la realitat socioeconòmica local) com possiblement les de la hisenda adjacent. En primer lloc, les possibilitats d'exercir funcions financeres en nom de la comunitat havien minvat com a conseqüència de la davallada de les exigències fiscals, del nombre de processos d'emissió de deute públic i, per tant, de sindicats, a la vegada que, a la pràctica, desaparegueren les talles fins a les acaballes del segle i s'havia desmantellat completament l'estructura administrativa lligada a l'obra de les muralles. A més, una posició bàsica dins del sistema com era el càrrec de clavari, segons ja hem dit, s'encomanà durant llargs períodes a una única persona, l'especier Miquel II Vilar.

Per consegüent, resulta lògic que cap dels esmentats, a banda de ser regidor en diverses ocasions, no destaqués gaire per la seva faceta de gestor de la hisenda local. Òbviament, cal introduir certs matisos a aquesta idea.[33] Però, en suma, després de 1400 i de resultes del nou context que acabem d'esbossar, no es repetiren figures equivalents a les dels anys de la cristal·lització de les estructures hisendístiques del municipi (1350-1380), com ara, Ramon I Medir, Francesc Trilla o els germans Berenguer II i Guillem Hospital. Tot apunta, per tant, que estem davant d'una prova més de l'impacte, com a mínim conjuntural, que tingué el fenomen.

El panorama de l'arrendament d'impostos de la corporació també ens obliga a plantejar-nos la importància de la dinàmica fiscal i econòmica de la hisenda respecte del comportament de la societat en relació amb el municipi. Tot observant els individus que combinaren una presència important a l'executiu amb la participació en l'adjudicació d'imposicions, advertim que no tots pertanyien a l'etapa de consolidació de la tresoreria, sinó que, per exemple, tres dels mercaders rellevants des d'aquest punt de vista (Pere Bruguera roles, Pere II Tortosa i Nicolau Puig) iniciaren el seu periple després de 1400, alhora que els únics dos menestrals destacats (els paraires Francesc Esteve i Pere Perpinyà) eren també d'aquesta etapa posterior. No hem d'oblidar tampoc la continuïtat en el negoci dels impostos indirectes de grups familiars com els Anglès o els Portell.[34]

---

[32] A. Reixach Sala, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1345-1348.

[33] Cal tenir en compte que, per exemple, Pere Berenguer Joan Moles fou clavari dels jurats i regent d'aquesta clavaria durant uns quants anys, que Jaume Anglès fou gestor específic del vectigal destinat a amortitzar el cens de la llotja nova de la ciutat (és a dir, de la casa del consell) o, fins i tot, que Francesc Esteve, en una de les darreres administracions efímeres tocants a les obres del mur, l'any 1412, actuà de perceptor dels fons que s'hi assignaren: A. Reixach Sala, *Municipi, finances i elits locals*, vol. II, pp. 1292-1295, 1332.

[34] Taula 6.

A tall d'hipòtesi, després de l'activa participació de bastants mercaders en les ocupacions financeres que es multiplicaren durant el darrer quart del segle XIV, quan la pressió fiscal i les necessitats comunitàries tendiren a remetre i l'endeutament de la universitat a contenir-se, les noves generacions d'operadors econòmics passaren a centrar-se en l'àmbit de la recaptació dels recursos fiscals del municipi en lloc de la seva administració. Una possibilitat que, en qualsevol cas, redunda en la idea bàsica dels resultats obtinguts en la recerca que exposem: la relativa diversitat de perfils dels protagonistes de la consolidació del municipi com a entitat econòmica durant el període 1340-1440. A més, la participació en negocis fiscals i financers es presenta com un canal per acumular guanys i progressar socialment, si bé —insistim-hi— sempre al costat o, més aviat, combinant-se amb moltes altres vies ja existents i que afectaren a sectors diversos.[35]

Per això, a la dècada de 1430 no només hi havia fills de mercaders enriquits durant el darrer terç del segle XIV com Bernat I Beuda que vivien en un món bastant diferent del dels seus avis, sinó també joves de famílies patrícies els besavis dels quals havien estat dels primers a comprar violaris del municipi i, alhora, mercaders novells amb avantpassats menestrals que havien arrendat imposicions i havien maldat perquè els del seu ram tinguessin veu i vot als òrgans de govern de la ciutat. A la llum de l'exemple de Girona, la societat catalana baixmedieval no fou impermeable a les dinàmiques iniciades amb la concatenació de guerres durant els decennis centrals del trescents.

[35] Al capdavall, la investigació desgranada en aquesta monografia només tindrà sentit i es podrà valorar amb perspectiva si en un futur es dediquen treballs exhaustius (ni que sigui a partir d'estudis de cas com el que es recull aquí) a d'altres vies de mobilitat social descrites en la introducció, a saber: l'exercici d'activitats professionals com la d'expert en lleis o l'entrada al servei de la corona i de l'entorn regi en general, sense oblidar el complex món de la carrera eclesiàstica.

ANNEXOS

APÈNDIX DE DOCUMENTS

Normes de transcripció d'edició interpretativa

- S'han emprat els criteris actuals quant a la puntuació i a l'accentuació.
- S'ha regularitzat l'ús de les majúscules i les minúscules.
- S'han respectat les consonants dobles tant al mig com a l'inici de paraula.
- S'ha regularitzat la separació de paraules emprant l'apòstrof i el guionet segons els criteris actuals. Tot i això, s'ha fet ús de l'apòstrof per a la separació dels proclítics, mentre que del punt volat per la dels enclítics i per la combinació de "me, te, se" amb "en".
- En els fragments en llatí s'ha regularitzat l'ús de la *u* i la *v*, a la vegada que la de la *i* i la *j*.
- Les unitats monetàries s'han catalanitzat en els documents o fragments en romanç: sous per *solidos*, lliures per *libras*.
- Els passatges de lectura impossible com a conseqüència de l'estat de conservació dels documents apareixen en claudàtors amb punts suspensius: [...].
- Els buits que que conten els propis originals s'han indicat amb tres punts suspensius entre dos parèntesis: (...).

Document 1. Pactes per a la gestió de les imposicions i el deute (1366)

1366 gener 19. Girona.

Els jurats de la ciutat de Girona acorden amb el canviador Ramon I Medir les condicions que caldrà seguir en la gestió del producte de l'arrendament de les imposicions i el pagament del deute censal de la universitat de la ciutat de Girona.

AMGi, I.1.1, n. 6, f. 48v, 1366/01/19, Girona.

Los jurats meten en poder d'en Ramon Medir totes imposicions qui són degudes abans de ninou proppassat e de ninou a un any propvinent.

Item prometen que en aquels no li tocaran en negun cars, ne·l empetxeran, que no les puxa quant se vuyla demanar e ave,r ne que non alongua negun qui dei res per imposicions, e que li deran favor e aiud en aver e a saber aqueles quant mester serà.

Item en Medir, promet els jurats que [...] ben e diligent mentre exhegirà, cuylerà e resebrà tot so que sia degut e serà entrò lo jorn de ninou propvinent de les dites imposissions.

Item que lo dit Ramon [...] pagarà al temps degut pagar tots intereses de violaris o censals morts qui fossen deguts del jorn de ninou abans e aprés entrò lo jorn de ninou propvinent que sian fetz en lo jorn de vuy.

Item prometrà que, en cas que los jurats o singulars de Gerona a alcun d'els fossen amonestatz de pagar los dits interesses o tenir hostatges per aquels o alcun d'els, o era feta execussion, que els que el pagarà los dits interesses ans que lo dia dels dits hostatga ho hostatges sien passats ne execussion se comens de fer certificat lo dit Ramon Madir. E, si no feya que fet sia, a el comtat tot intereer e dapnatga que per los dits hostatges, amonestaments o execussions safarien los dits jurats e singulars o alcun d'els. Emperò, si per fet dels jurats o per alter cas inopinat, lo dit Medir no podia aver les imposicions que no fos tengut de pagar sinó so que pogués aver.

Item que, passat lo dit temps, retta comta e restituira als jurats que lavors seran ben e layalment tot so qui li sobrarà pagats los interesses.

Item que per les dites cosas lo dit Ramon Madir rebrà per son trebay XXV lliures.

Document 2. Capítols de la clavaria (1377)

1377 març 20. Girona

Els jurats de la ciutat signen amb Pere I Tortosa, draper, acords després d'haver-lo nomenat clavari per l'exercici de 1377.

AMGi, I.1.2.1, llig. 6, reg. 2, f. 36r, 1377/03/20, Girona.

Los honrats jurats de la ciutat de Gerona fan e constitueixen clavari a tenir (...) dels dits jurats en la forma deval scrite:

Primerament lo dit clavari per los dits jurats constituït ha tenir los (...) de resebudes e de dates de la ciutat per los dits jurats. E scriurà (...) comptes per los dits jurats. E a la fin del ragiment dels dits jurats retrà compte per los dits jurats de tot ço que serà administrat, ne regit, ne paguat per affers de la ciutat, segons que·s pertany. E que sobre açò se haurà bé e leyalment, e, si en alcuna cosa lo compte ere impugnat, o venie per falle o colpa del dit clavari, qu·el dit clavari si ha a pagar, e açò sie en perill e dampnatge del dit clavari.

Item que·l dit clavari sie tangut e haie a demanar e per son poder fer levar tots deutes que sien deguts a la ciutat, axí per preus d'imposicions, com de tayes passades, com de restes de comptes com per altra rahó o manera. E los levadors de les taylles, els compradors de les impositions e tots altres qui sien obligats a la ciutat fer forçar e destrènyer e contra els fer execucions per les quantitats degudes. E qu·el dit clavari no puxe res reebre de les dites coses, mas que les dites quantitats e altres quantitats degudes a la ciutat façe deposar en nom dels dits jurats en la taule d'en Ramon Madir, cambiador de Gerona, liuradores per lo dit cambiador a aquelles persones e là un los honrats en G. Sunyer en Ramon Madir voldran en nom dels dits jurats, però que d'aço que pagaran ans qu·es pach ne sie certifficat lo dit clavari per tal que ho puxa metra en compte e haver-ne àpochas.

Item qu·el dit clavari no puxe res paguar a algú a qui la ciutat dege sens voluntat dels G. Sunyer e R. Madir, n·el dit R. Madir no·s puxa res retenir ne paguar res a negun sens voluntat del dit G. Sunyer. Item que·l dit clavari tengua compte sobre les dites coses, bé e diligentment, e faça tota diligència que porà e messions aytant com puxe de la dita ciutat.

Item que lo dit clavari haie per trabayll d'aquestes coses e d'aquí al primer jorn de janer prop vinent *viginti quinque* lliures. E lo dit clavari per les dites coses a servar e tenir oblich si e sos béns, e d'açò façe sagrament e don fermances covinents a conaxença dels dits jurats.

Die veneris XX marcii anno LXXVII, Guillelmus Sunyer, Raimundus de Boxols, Raimundus Madirii et Bartholomeus Torti, jurati, una cum Ffranciscus Jalberti et Nicolaus de Vilossa, inde absentibus, eligerunt et constituerunt in clavarium civitatis, sub forma horum capitulorum, Petrum Torthosa, draperium.

Document 3. Ordinacions de l'infant Joan sobre les finances locals (1377)

1377 novembre, 9. Girona

L'infant Joan, duc de Girona, promulga ordinacions a propòsit del procés de reducció d'interessos dels títols de deute d'aquesta ciutat i, en general, sobre el funcionament de l'administració financera sota control del govern municipal.

ACA, C, reg. 1723, ff. 38v-42r, 1377/11/09, Girona.

Ara oiats tot hom generalment. Que·l senyor duch, per restauració de la cosa pública de la ciutat de Gerona e dels habitants en aquella, ha fetes e ordonades novellament les provisions e ordonacions següents:

Primerament, que tots los violaris que la universitat de la ciutat de Gerona fa a qualsevol persones poblades dins la dita ciutat, o qui en aquella habitassen a X dies del mes de juny proppassat, que per lo senyor duch foren fets e ordonats sobre les coses devall scrites certs capítols e ordonacions, sien reduïts de present a censal mort en la forma següent. Ço és aquells qui són stats comprats a IIes vides e la una és morta, a censal de II diners per liura; e aquells qui són stats comprats a II vides e són vives, a Ia vida a rahó de IIII s per liura sien tornats a censal a rahó de XIIII M sous per M s anuals.

E per tal que la dita reducció sie servada a la ungla, e per alcun no sie fet el contrari en alcuna manera, vol, ordona e mana lo senyor duch que los jurats de la dita ciutat, clavaris, o altres qualssevol persones de qualque condicions o stament sien presents e sdevenidores no gosen ne puxen pagar a alcuna persona d'aquelles a qui los dits violaris en la forma dessús dita són reduïts a censal interesses o paga alguna a rahó de violari, sinó a rahó dels dits censals, segons que demunt és ordonat. E si per alcú o alscuns dels dessús dits o altres qualsevol serà lo contrari fet o lexat fer, per qualque manera que aquell d'aquells qui açò haurà fet o farà o fer permetre sie caygut en pena de M fflorins d'aur als cofres del dit senyor duch applicadors, sens gracia e mercè, e aytantes vegades com lo contrari seria fet, la qual pena l'altra no puxa remetra sinó la persona del senyor duch solament. E oltra açò, que en per tots temps sien privats de tot offici public, axí del dit senyor com de la dita ciutat. E per tal que per alcun o alcuns dels dessusdits no puxa ésser dit en esdevenidor que la dita paga o pagas aguessen pagades per força o per destret del dit senyor duch o de sos officials per qualsevol provisions empetrades o empetradores del senyor rey o del dit senyor duch ne encara per destret de qualssevol cort ecclesiàstica, vol, ordona e mana lo senyor duch que official alcun del dit senyor rey o seu no puxa destrènyer ne forçar alcun obligat en los dits violaris ne la dita ciutat ne singulars d'aquella ne los

béns d'aquella sots la dita pena, car lo dit senyor Duch, ara per lavors e lavors per ara, abdica e toll a tots los dits officials lo poder de fer aço e aquells qui les dites pagues dels dits violaris demanarien no les gosen demanar per si ne per altra en qui ne de fora sots la dita pena. E noresmenys, vol, ordona e mana lo dit senyor duch que, si per alscuns dels rehebents los violaris desusdits del die X de juny proppassat ansà o per avant en esdevenidor de les pagues dels dits violaris o dels preus d'aquells sera estat dat loch o·s darà a qualsevol persona per qualsevol títol o rahó que no sien de la ciutat de Gerona o habitant d'aquella e que no sien clergues que aquell aytal qui lo dit loch haurà dat o darà en esdevenidor sie cahut en pena de M florins d'aur per aytantes vegades com açò haurà fet o farà e que lo dit loch sie haüt per nulla e fraytur de tota força e valor. E alcun official sots la dita pena no gos ne puxa fer execució alcuna per vigor d'aquell, ne avocat ne procurador aquell no gos avocar ne procurar, ne escrivà a rebre en juy ne fora juy, sots la dita pena e als cofres del dit senyor sens tota gràcia e mercè applicadora.

Item ordona, vol e mana lo dit senyor duch, per restauració de la cosa pública de la dita ciutat que d'aquí avant jamés, per null temps fenit lo poder donat a vendre censals a·n G. Spital e a·n Barthomeu Benet per la universitat de la dita ciutat, jurats, consellers o per altres havents poder d'aquells en qualque manera, no sien venuts ne·s puxen vendre per qualsevol rahó o manera censals ne violaris ne a alcú no puxa ésser dat poder per la universitat demontdita ne procuració ne sindicat no puxa ésser pres net fet, ne escrivà o notari alcu no·l gos pendra. E, si lo contrari era fet o assejat per los jurats presents o sdevenidors o altres regents la dita universitat, ne encara per lo consell general de la cita ciutat, que tots aquells qui açò aguessen asseiat de fer e cascun d'ells fossen cahuts en pena de M florins d'aur. E lo notari o scrivà, oltra la dita pena, fos privat del offici en per tostemps, e que aquells aytals censals o violaris axí venuts fossen confiscats als cofres del dit senyor duch e perduts a aquells qui·ls haurien comprats. E per tal que notari alcu no gos pendre aytal sindicat, procuració o venda, o si per inadvertència o ignorància lo prenia, lo dit senyor duch, ara per lavors e lavors per ara, leva e toll tot poder e auctoritat que aquell aytal notari o scrivà hagués de pendra los dits contractes e que aquells aytals contractes sien haüts per nulles e freturen de tota efficàcia e valor.

Item ordona, vol e mana lo dit senyor duch que jamés alcun official del senyor rey, ne del dit senyor duch ne regent administrant offici alcu del General de Cathalunya, ne alcun jurat, clavari, scrivà o notari dels jurats, procurador, verguer, ne altre official de la dita ciutat, per si, ne per altre, no compren ne gossen comprar o fer comprar o part haver per via directa o indirecta les imposicions de la dita ciutat, ne fer fermances als compradors d'aquelles, sots pena de M florins d'aur als cofres del dit senyor applicadors aytantes vegades con lo contrari serà fet.

Item que·ls comprador o compradors de les dites imposicions no·s puxen envers si retener alguna paga o pagues o quantitat de moneda a ell o a ells degude per qualsevol rahó dels preus de las dites imposicions, posat que per los jurats o per lo consell fos atorgat que o poguessen fer, ans dels dits preus integralment haien sens tota deducció, retenció o compensació respondre e liurar al clavari de la dita ciutat per los termens e pagues que·ls seran assignats e no a altra persona, sots pena de M florins d'aur. E lo dit clavari aquells solament haia a convertir en pagues dels censals e violaris que la dita ciutat fa e no en altres actes o coses, sots la dita pena així e en la forma que per lo dit senyor duch e son consell és ja stat ordonat ab certs capítols fets en poder d'en Bonanat Nadal, scrivà del dit senyor duch, la tenor del capítol és aytal:

Item vol e ordona e mana lo dit senyor duch que, de qui avant, les pagues e penssions anuals dels censals e violaris que faran per la dita ciutat sien pagades en aquesta manera, ço és que les pagues que·s deuran pagar en lo mes de janer sien integralment e complida paguades abans que alcuna del mes de ffabrer ladons pus propvinent e així sie continuat de tots los altres meses e pagues per tot l'any. E, si lo clavari o jurats o altre per nom d'aquells, per favor o en altra manera, farà lo contrari, aquell qui le darà sie caygut en pena de semblant quantitat que haurà liurada e aytantes vegades com farà açò la qual pena sie als cofres del senyor duch guanyada, sens tota gràcia e mercè, la qual pena alcun no puxa remetra si no la persona del senyor duch. E que d'açò fassa sagrament e homenatge lo clavari tots anys abans que ús del offici de la clavaria en poder del batle de la ciutat.

Del romanent, emperò, dels preus de les dites imposicions paguades les pagues e pensions annuals que la dita ciutat fa segons que dit és, e encara los salaris ordinaris donadors e acustumats de donar per la dita ciutat a jurats, avocats, scrivà, procurador, clavari e verguer, lo dit clavari tots anys e tota vegada que li sobrarà quantitat bastant a reembre alcun censal haia a reembre aytants censals com li bastarà la quantitat que li sobrarà dels preus de les dites imposicions e que haia abans a trer dels censals que són o seran stats venuts a rahó de XIII M sous per M sous. E d'açó haia a fer sagrament e homenatge lo dit clavari. E ultra açò sia tangut en pena de M florins d'aur.

Item vol e ordona e mana lo dit senyor duch que alcú qui compra imposició alcuna de la dita ciutat o haia part o sie fermança en pagar los preus d'aquellas aquell any no puxa ésser jurat, avocat, procurador, scrivà o tenir offici alcu de la dita ciutat sots pena de M florins d'aur aquest. E noresmenys que feta la elecció del juradesch o dels altres officis de la dita ciutat façen sagrament en poder del batle de la dita ciutat que ells no han ne hauran part en les dites imposicions ne faran fermança als compradors d'aquella.

Item que totes despeses e massions que·s faran o fer se convendran en sdevenidor per la dita ciutat per qualsevol rahó o manera tam bé en misatgeries

com per altres coses extraordinàrias que·s convenen e·s convendran fer o dar per la dita ciutat, per qualsevol rahó o manera se haien haver per vie de taylla o taylles, de les quals taylla o taylles los batle, savis e jurats ne altres tenents officis del senyor rey o del senyor duch qui sien habitador e habitadors de la ciutat ne tenents officis de la dita ciutat no puixen ésser franchs.

Item que alcun salari extraordinari, do o gràcia o leixa, remisió d'alcuna quantitat o altra cosa no puxa ésser tatxat, donat, consentit o atorgat o feta per alcuna rahó per los dits jurats presents e sdevenidors o per altre havent poder del consell general de la dita ciutat, si no per tot lo dit consell o per la maior partida d'aquell ajustat en la forma que és acustumat d'avistar, faent e representant universitat d'aquella, sots pena de M florins d'or a cascun e per cascuna vegada. Declarat, emperò, en tot cars que salari alcu no puxa ésser tatxat o dat a alcuna persona de la dita ciutat per trabaylls que faça per affers que li sien comanats per los jurats o consell de la ciutat stant e faent aquells dins la dita ciutat, ne per açò li puxa ésser feta remissió o lexa de diners que degua a la ciutat per qualsevol taylles o altres coses en què sie tangut a la ciutat. E que lo clavari de la ciutat, sots la dita pena, haia a metre en reebuda cascuna taylla que·s convendrà a fer d'aquí avant e que de la quantitat que muntara no·s puxa fer defalcació o diminució alcuna, sidonchs no de persones pobres evidents. E açò per tal que algú no·s puixa retenir res de les dites taylles, exceptats de les dites coses los salaris dels jurats, clavari, scrivà, avocat, procurador o verguer de la ciutat.

Item ordona, vol e mana lo dit senyor duch que alcun levador de taylles o alcú qui deia res en talle sdevenidora no·s puxa retenir vers si mateix ne pagar alcun de res en què la ciutat li sie tangut, ans aquell qui deurà a la taylla pach lo levador d'aquella e lo levador d'aquella taylle haia respondre de tota la dita taylla integralment al clavari de la dita ciutat qui d'aquella faça entrada e exida e pach les coses per què les dites talles seran fetas, ordonades sots la dita pena.

Item que tots anys lo die de la elecció dels jurats, quant lo consell serà avistat, lo notari o scrivà dels dits jurats e consell en presència de tots, haia los dits capítols e ordinacions legir e tots aquells qui aquí presents seran haien a jurar de tenir, servar i complir totes e sengles coses en los dits capítols e ordinacions contengudes. E açò sots pena de M florins d'or al dit notari o scrivà e de perdre l'offici, e que quescú qui recusàs de fer lo dit sagrament sie caüt en la dita pena.

Item ordona, vol e mana lo dit senyor duch que per cessar messions a la dita ciutat, alcun jurat o altra persona no puixe reebre diners d'imposicions, de taylles, de juridiccions ne d'altres coses qui pertanguen a la dita ciutat, sinó lo clavari d'aquella, qui d'aquellas coses e diners fassa ço que serà necessari, segons que demunt és ordonat e tenga comptes e dades e reebudes cascun any.

Item ordona, vol e mana lo dit senyor duch que los jurats de la dita ciutat, ensemps ab lur avocat, scrivà o notari, clavari e verguer sien, stiguen ensemps avistats en la casa on se deuen cascun any per los affers de la ciutat avistar. E açò per spatxar o fer los affers de la dita ciutat II jorns cascuna setmana. E d'aquest avistament lo dit scrivà o notari faça menció en un libre que tenga e faça per aquesta rahó.

Item ordona, vol e mana lo dit senyor duch que tots anys lo clavari de la dita ciutat reta compte de les reebudes e dades que en l'any passat haurà fetas e lo romanent que li sobrarà haia a convertir en luyció o rehemssió dels dits censals o no en altres coses, lo qual compte haia a retra en poder dels reebedors dels comptes de la ciutat. En lo qual, emperò, retiment de compte haien presents ésser e entrevenguen los honrats en Pere Cantó e en Pere Moles, savis en dret de la dita ciutat.

Per que lo dit senyor duch, ab veu d'aquesta present crida, notifica les dites coses a tot hom generalment, per tal que d'aquí avant per alcun ignorància no puixa ésser allegada.

Document 4. Ordinacions sobre el clavari de les imposicions (1445)

1445 desembre 29. Girona

Els jurats de la ciutat de Girona pubiquen ordinacions sobre els procediments d'elecció i el protocol d'actuació del clavari de les imposicions després que els darrers privilegis reials no haguessin regulat aquest càrrec.

AMGi, I.1.1, n. 57, ff. 111r-113r, 1445/12/29, Girona.

Ordinatio facta per honorabiles juratos super eleccione clavarii imposicionum.

Die mercurii vicesima nona mensis decembris anno a Nativitate Domini millesimo quadringentesimo quadragesimo sexto, honorabiles Raymundus Sampsonis, junior, Bernardus de Lauro, Michael Vilar, Jacobus Pujol et Phelipus Bosch, jurati anno presenti civitatis Gerunde, una cum honorabile Nicholao Rocha, eorum collegua ab inde absente propter indisposicionem persone sue. Quia ex officio clavarie impositionum dicte civitatis in et cum privilegio regio super eleccionibus juratorum et aliorum officiorum noviter per dictam civitatem obtento non fuerat permissum qualiter eligerent clavarium dictarum imposicionum, pro tanto dicti honorabili jurati, pro utilitate rei publice, virtute privilegiorum regiorum dicte civitate Gerunde concessorum, fecerunt ordinationes sequentes:

Los honrats jurats de la ciutat de Gerona, considerants e attenents que de l'offici de la clavaria de les imposicions de la dita ciutat no és stat proveït ne ordonat per certs sguarts en lo privilegi novellament obtingut de elegir jurats e altres oficis en quina forma e manera lo dit clavari se dege elegir, e, per ço com en lo dit ofici és molt necessari e expedient en profit de la dita ciutat e de la cosa pública d'aquella que·y sia elegida persona segura, suficient, pertinent e disposta, los dits honrats jurats, per utilitat e profit de la cosa pública demontdita, e per maior cautela e seguretat d'aquella sobre la elecció faedora del dit clavari, fan e ordonen les ordinacions següents.

Primerament, que cascun any dequiavant lo jorn de ninou los jurats qui ladons seran elegesquen clavari de les imposicions de la dita ciutat per hun any aprés següent en la forma e manera deiús expressada, ço és que los sis jurats per elegir clavari procehiran en aquesta forma, és assaber que, apartats los dits jurats ab lo notari sol, sens intervenció d'altra persona per elegir lo dit clavari, se acordaran de tres prohòmens o més pus no sian més de sis, e que, en cars de discòrdia de la dita terna, cascun jurat qui fer so volrà ne pugue nomenar un, e dels tres prohòmens o del dit maior nombre seran fetes nòmines per lo notari e liurades en scrits, una a cascun dels dits jurats, e cascun jurat secretament pendrà aquell nom de la dita nòmina que·s volrà e,

sagons sa consciència, serà suficient per ésser aquell any clavari, e aquell nom metrà en una capça qui starà en loch comú als dits jurats e cascun dels altres jurats per semblant en la dita capça metrà un dels dits noms que·s volrà. E après los dits noms presents los dits jurats seran trets de la dita capça per lo notari e regoneguts aquells serà vist quals dels dits noms haurà més vots, e lo qui més vots haurà serà clavari per un any. E, en cas que en la dita capça fos trobada paritat de vots a·quells noms de què seria la dita paritat, sian meses en redolins en un bací ab aygua, cobert d'una tovallola. E aprés per I fedrí menor de VII anys sia tret del dit bací un dels dits rodolins, e aquell nom del qual se trobarà en aquell rodolí sia clavari per lo dit hun any. E lo notari haia scriure aquell per elet en clavari e faça carta de la dita elecció no feta menció de vots de capça ne de paritat, sinó que tals jurats hauran elet concordament tal per clavari per un any.

Item és declarat que los dits jurats en lo dit ofici de clavari no puxen elegir algun d'ells mateixs, ne puxen elegir algú qui sia stat clavari de dos anys aprés que haurà lexat lo dit offici, ço és que haia vagat dos anys sens lo dit offici, ne puxen elegir algun qui sia deutor o fermança a la dita ciutat per alguna imposició o resta de alguna clavaria, ne puxen elegir algú qui lo dit dia de ninou no haurà fet o prestat lo jurament de star la maior part de l'any dins la dita ciutat si serà elegit en jurat, mostassaf o clavari, ne puxen elegir algun qui no haia haüda muller, ne algun qui sia menor de trenta anys, ne algú qui no sia fill de la dita ciutat o per X anys haia tinguda casa en Gerona.

Item los dits honrats jurats abans que proceesquen en fer la dita elecció de clavari en poder del notari prestaran sagrament per nostre senyor Déu, e los sants quatre Evangelis de lurs mans còrporament tocats, que segons deu e lur bona consciència se hauran bé, leyalment, en elegir clavari de les dites imposicions e que en lo dit offici elegiran e nomeneran persona pertinent, suficient e disposta per al dit offici, a més bé, profit e honor de la dita ciutat, tota amor, favor, temor, detracció, perentor, prechs de malvolença apart posant; e que no elegiran algun en lo dit offici qui sia comprès en les excepcions damunt contingudes.

Item que lo clavari de les imposicions qui serà novament elegit, ans que·l dit offici hage prometre e jurar ab sagrament e homenatge e·s posarà pena de cent lliures que bé e leyalment e ab tota diligència se haurà en ben regir e exercir lo dit offici e que totes les quantitats qui procehiran e a ses mans pervindran dels emoluments de les dites imposicions metrà e convertirà en pagar les pensions dels dits censals que la universitat de la dita ciutat fa o farà, e en pagar los salaris acostumats de pagar a jurats, advocats, sobreposats, procuredors, scrivà, verguers, pesador de la farina e messions qui·s fan per raó del pes de la farina e lo salari de la dita clavaria de les dites imposicions e messions de una rayme de paper e del translat dels comptes que

lo clavari dóna als oïdors de comptes e altres messions qui·s fassen per vendes de censals que la dita universitat haurà fetes e per exequcions dels propdits censals, e encara per messions d'exequcions de les imposicions de la dita ciutat, les quals messions lo clavari sia tengut recobrar de la primera paga que resebrà d'aquells contra qui seran fetes les dites messions. E, si lo dit clavari no resebrà alguna cosa dels dessús dits, que, en tal cars, lo dit clavari puxe metre en son compte les dites messions que per rahó de les dites exequcions hauria fetes, e pagades les dites pensions tot ço que reebut haurà e sobreserà dels dits emoluments de les dites imposicions metrà e convertirà en resamença o resamences de algun censal o censals que la dita ciutat fa o farà. E·s entès, emperò, que lo dit clavari en tota manera, dintre lo dit any hage e sia tengut convertir en resamença o resamences d'algun censal o censals tanta quantitat de moneda per quanta en aquell any serà stada venuda la imposició del peix de la dita ciutat, segons per los honrats jurats e consell és stat ja ordonat. E, si lo contrari farà, sia privat per lo dit any de son salari e que en tal cas los oydós de comptes no li admeten dada alguna de son salari, segons en la dita ordinació per los dits honrats jurats e consell és contingut. E prometrà encara lo dit clavari que de les dites quantitats e emoluments lo dit clavari no·s planirà per metre'ls en alguns altres usos o negocis en alguna manera, e que de les dites quantitats e emoluments de las dites imposicions retrà bon e leyal compte e donarà translat dels comptes de les dades e reebudes en poder dels honrats oïdors de comptes de la dita ciutat dins dos mesos finit lo temps de son regiment. E que en la fin dels dits seus comptes e·n translat d'aquells haia continuar totes les restes de les imposicions qui seran degudes fins aquella jornade. E en la fin del temps de son regiment e liquidat lo dit comptes, retrà e restituirà al clavari qui ladons serà tot ço que retrà e restituir deurà dintre spay de vuyt dies comptadors del dia que li serà fermada la fin. E açò prometrà e jurarà servar, complir e attendre com dit és lo dit clavari, e·n farà homenatge e n'obligarà tots sons béns presents e sdevenidors e se imposarà la dita pena. E, per maior seguretat de les dites coses, lo dit clavari hage assegurar e dar bones e suficients fermanses a conegude dels jurats qui novament lo dit dia de ninou seran elegits o de la maior part de aquells, les quals fermanses hagen ésser en nombre de deu o més e no menys en nombre, de les quals fermanses hage ésser una la muller del dit clavari si n'haurà e, si no n'haurà, en loch d'aquella hage ésser la mara del dit clavari, si n'haurà, qui sia vídua.

Item que lo dit clavari d'aquiavant haia de salari per sos treballs de regir lo dit offici vint e sinch lliures e no més avant.

Item és entès e declarat que, en cas que lo dit clavari morís ans que no hagués complit lo temps del dit offici que, en tal cas, los dits jurats ne elegesquen altre en loch d'aquell, lo qual regesquen lo dit offici fins lo dia de

ninou ladons primer vinent, la qual elecció hagen afer en la forma demont expressada e servades les excepcions demont contingudes.

Item lo dit clavari, abans que ús del dit seu offici, jurarà per nostre senyor Déu e per los sants IIII Evangelis de ses mans corporalment tocats, e se imposarà pena de privació o d'amissió de son salari, que dins lo dit any per lo qual, com dit és, jurarà son offici donarà obra per acabament en exigir e haver íntegrament dels obligats de les imposicions venudes en lo penúltim any precedent tot ço e quant als preus per los quals les dites imposicions venudes seran lo dit any restarà degut, ensemps ab les despeses per exequció de les dites imposicions per ell o lo clavari precessor seu fetes e que tots les cartes de vendes de imposicions del dit any cancel·lar farà realment per íntegra solució dels preus de les dites imposicions, e no per altre raó o per color alguna, o almenys lo dit clavari hage o a fer exequció contra los dits obligats donant-lus clam e reraclam e procehir en fer penyorar e encara en capsió de persones, si vist li serà. E les dites exequcions sia tengut continuar fins a la dita íntegra satisfacció inclusivament si ja per los honorables jurats o la maior part d'ells no era sobresegut o manat sobreseura o ab los dits per obligats en altra manera, del qual sobresehiment o concòrdia era acordat dege aparer ab carta, inhibint ab aquesta matexa ordinació als oïdors de comptes, qui per temps seran de la dita ciutat, que dats alguna en tot o en part del salari del dit clavari en sos comptes no admetran si ja no·ls conste lo dit clavari ha servat lo present capítol.

Ffacte fuerunt ordinaciones predicte per dictos honorabiles juratos personaliter existentes intus aula domus nove lotgie consilii generalis dicte civitatis, presentibus Johanne Thome, scriptore substituto in notaria Gerunde in his vice mei Anthoni de Colle, notario subscripti, et presentibus Anthonio Noguerii, Berengario Plan, virgariis honorabilium juratorum predictorum per testes ad hec vocatis specialiter et assumptes.

Postmodum, vero die jovis XXX mensis decembris, anno predicto, predicte ordinaciones fuerunt intimate honorabile Nicholao Rocha, eorum collegua in sui domo egretudine detento, [...] per Johannem Thome, scriptorem predictum, qui honorabile Nicholaus Rocha laudavit et approbavit omnia predicta presentibus hiis predictis.

APÈNDIX DE TAULES

TAULA 1. Volums consultats de la notaria de Girona[1]

Guillem Llobet
AHG, Gi-01, vols. 9 (not. 1354-57), 10 (man. 1355), 13 (vio. 1356-57), 15 (1357), 17 (not. 1357), 18 (not. 1357), 20 (not. 1357), 22 (man. 1357-58), 23 (not. 1357-58), 24 (man. 1358), 26 (not. 1358), 27 (not. 1358), 28 (not. 1358), 29 (not. 1358-59), 30 (not. 1359), 31 (not. 1359), 32 (vio. 1359), 33 (not. 1359), 34 (vio. 1359), 35 (vio. 1359-60), 36 (not. 1359), 37 (test. 1360), 38 (1360), 39 (1360), 40 (1360), 41 (1360), 42 (1360), 43 (1361), 44 (vio. 1360), 46 (not. 1361), 47 (test. 1361), 48 (1361), 49 (1361), 50 (vio. 1361), 51 (1361), 52 (anterior a 1350), 53 (1361), 54 (1361), 55 (vio. 1361-62), 58 (1362), 60 (not. 1362), 61 (not. 1363), 62 (man. 1363), 63 (1363), 64 (1363), 65 (not. 1363), 66 (1363), 67 (1363), 68 (1363), 69 (not. 1364), 70 (not. 1364), 75 (1365), 77 (not. 1365-66), 78 (1366), 79 (vio. 1366), 80 (1366), 81 (test. 1366-67), 83 (man. 1367), 84 (vio. 1367), 85 (vio. 1368), 88 (nup. 1368-70), 89 (1369), 90 (1369), 92 (vio. 1369-70), 95 (vio. 1370-71), 96 (test. 1370-72), 98 (1371), 101 (not. 1371-72), 102 (1372), 103 (vio. 1372), 104 (not. 1372), 106 (vio. 1373), 107 (vio. 1373-74), 108 (vio. 1374-75), 109 (not. 1374-75), 110 (test. 1374-75), 113 (not. 1376), 116 (1377), 117 (test. 1377-78), 118 (not. 1377-78), 119 (vio. 1378-79), 121 (not. 1379-80), 123 (1380), 124 (vio. 1380), 125 (1381), 126 (1381), 127 (vio. 1382), 128 (1382), 129 (iud. 1382-88), 130 (not. 1383-84), 133 (vio. 1385-87), 136 (not. 1387-88), 137 (1388), 140 (not. 1391-92), 143 (test. 1393-96), 146 (test. i nup. 1394), 150 (test. i nup. 1395-99), 152 (vio. 1396-99).
Pere Despont
AHG, Gi-01, vols. 167 (not. 1364), 174 (not. 1366), 176 (not. 1367), 178 (1368), 190 (not. 1371), 195 (not. 1373), 197 (not. 1374), 208 (vio. 1377-78), 210 (man. 1378), 218 (1381-82), 220 (1382), 222 (vio. 1382-83), 224 (not. 1383-84), 226 (not. 1384), 228 (not. 1386), 229 (not. 1386-87), 230 (1387), 231 (not. 1387), 235 (1388-90), 238 (not. 1390), 241 (not. 1391), 245 (not. 1393), 260 (not. 1400), 261 (not. 1400-01), 263 (not. 1402), 267 (man. 1403), 268 i 268bis (test. 1361-1402; 1377-91).

[1] Abreviatures utilitzades en aquesta taula: not.= *liber notularum*; man.= manual; vio.=llibre de rendes (violaris i/o censals morts); test.=llibre de testaments; nup.= llibre de contractes de noces; invent. = llibre d'inventaris; iud.= *liber iudeorum.* Les xifres entre parèntesi corresponen a l'any (encara habitualment no s'ajustin a anys naturals ni sencers) o període aproximat que cobreix cada volum. En alguns casos també s'indica el nom del notari a qui segurament pertany el volum malgrat l'atribució que històricament se n'ha fet.

Pere Mut
AHG, Gi-01, vols. 273 (capbreu St. Pere Galligants), 276 (not. 1366), 278 (not. 1367), 280 (not. 1368).
Miquel Pere
AHG, Gi-01, vols. 333bis (man. 1406), 333 (not. 1406), 334 (not 1406-07), 340 (man. 1408), 341 (not. 1409), 341bis (not. 1409, Francesc Vidal), 342 (man. 1409-10), 344 (man. 1411), 348 (man. 1411), 349 (not. 1411), 351 (vio. 1411-14), 352 (not. 1412), 353 (not. 1413), 354 (man. 12-13), 355-356 (not. 1413), 357 (not. 1413), 359 (not. 1414), 360 (not. 1414), 361 (not. 1414), 362 (man. 1414-15), 364 (not. 1415-16), 365 (man. 1416), 366 (1415, diversos capbreus), 367 (1415-40, llib. de negocis de St. Martí Sacosta), 368 (1415-40), 369 (not. 1416), 370 (vio. 1416-17), 371 (not. 1416-1417), 372 (not. 1417), 373 (not. 1417, Bernat Ferran), 374 (not. 1418), 375 (not. 1418), 376/377 (not. 1418-19), 378 (1418-31, llib. creditors aljama de Gi), 379 (not. 1419), 380 (1419-44, llib. de negocis d'un beneficiat de la seu), 385 (man. 1421-22), 386 (not. 1421), 386bis (not. 1421, Jaume Feliu Calvó), 387 (not. 1421), 389 (not. 1422), 390 (not. 1422-23), 391 (man. 1422-23), 392-393 (not. 1423), 394-395 (not. 1423), 396 (not. 1424), 397 (not. 1324 i altres), 398 (not. 1425), 399 (not. 1425-26), 400 (not. 1426), 401 (man. 1427-29, frag. manual acords del consell de la ciutat de 1427), 402 (man. 1427-29), 403 (not. 1428), 404 (not. 1428-29), 405 (vio. 1429-32), 406 (llib. de negocis del capítol seu Gi, 1429-37), 407 (llib. per tota vegueria de Pere Sitjar, substitut de Miquel Pere), 408 (capbreu de Dalmau de Raset, 1430), 409 (not. 1430-31), 410 (vio. 1431), 411 (not. 1432), 412 (not. 1432-33), 413 (vio. 1434-36), 414-415 (molts quaderns, c. 1435), 416 (man. 1436-39), 417 (not. 1437-38), 418 (llib. de negocis del capítol, 1429-44, 1437-44), 419 (not. 1439), 420 (not. 1439-40), 421 (man. 1439-41), 422 (man. 1442), 423 (not. 1442-43), 424/425 (not. 1444), 426 (man. 1444-45).
Berenguer Capella
AHG, Gi-02, vols. 11 (not. 1371), 12 (not. 1371-72), 16 (not. 1373), 18 (not. 1374), 28 (vio. 1378), 30 (not. 1379-80), 32 (man. 1380), 33 (not. 1381), 34 (1380/11-1381/02), 36 (vio. 1381-82), 37 (invent.), 39 (1383), 40 (vio. 1383), 41 (not. 1383-84), 44 (not. 1384-85), 47 (man. 1385-86), 49 (man. 1386-87), 50 (not. 1388), 52 (man. 1388-89), 59 (vio. 1391-92), 60 (man. 1391-92), 65 (not. 1394-95), 71 (not. 1397-98), 76 (not. 1398-99), 79 (not. 1399-1400), 81 (vio. 1400-01), 84, 89 (not. 1402-03), 90 (not. 1403), 93 (1404), 95 (not. 1404), 99 (vio. 1405-06), 100 (not. 1406), 103 (not. 1408), 9 (test. 1370-71).
Guillem Descoll
AHG, Gi-02, vols. 109 (not. 1409-1410), 111 (man. 1410), 112bis (man. 1410-11), 114 (man. 1411-12), 119 (man. 1413), 123 (man. 1413-14), 125 (man. 1414-15), 126 (man. 1414), 128 (man. 1415-16), 129 (man. 1415), 132 (man. 1417 + not. 1420), 133 (man. 1418), 134 (man. 1418), 139 (man. 1420), 140 (man. 1419-20), 141 (man. 1420-21), 143 (man. 1421), 144 (man. 1422), 145 (man. 1423), 148 (man. 1424), 149 (man. 1424), 150 (man. 1425), 152 (man. 1426-27).

Jaume Feliu Calvó
AHG, Gi-02, vols. 154 (man. 1427), 162 (not. 1429), 166 (man. 1430-31), 169 (man. 1431), 170 (man. 1432), 172 (man. 1432-33), 173 (not. 1432-58), 175 (man. 1433-34), 179 (man. 1434-35), 188 (man. 1436-37), 191 (man. 1437-38), 194 (not. 1438-39), 196 (man. 1439-gen. 1440), 200 (man. 1440-41), 201 (man. 1441-42), 202 (man. 1442), 205 (not. 1443), 206 (not. 1443), 204 (man. 1449), 207 (man. 1443-44), 251a (test. 1427-38), 251b (test. 1450-57), 251c (test. 1434-38).
Simó de Bossagais
AHG, Gi-03, vols. 1 (not. 1349), 2 (not. 1352), 3, 4 (not. 1353), 5 (not. 1355), 6 (not. 1357), 8 (1365, iud.), 10 (not. 1367), 11 (not. 1368), 12 (not. 1369), 15 (not. 1370), 16 (not. 1371), 30 (not. 1380), 31 (not. 1381), 32 (not. 1382), 33 (not. 1382), 34 (not. 1383), 35 (not. 1383-84).
Bernat Soler
AHG, Gi-03, vols. 45 (man. 1412), 46 (man. 1412-13), 48 (man. 1415-17), 51 (llib. creditors aljama 1418), 52 (llib. creditors aljama 1418), 55 (man. 1419), 60 (man. 1421), 62 (not. 1422), 67 (not. 1423), 72 (test. 1414-21), 73 (test. 1420-27).
Ramon Gil
AHG, Gi-04, vols. 41c (man. 1354), 42 (not. 1358), 43 (not. 1360 i vio.), 44a (not. 1361), 44b (not. 1366), 45 (not. 1374), 46 (not. 1374).
Francesc de Cantallops
AHG, Gi-04, vols. 47 (1376), 48 (1380), 49 (1380), 50 (1384) **AHG, Gi-05**, vols. 404 (1373-74), 405 (1374-75), 406 (1376), 408 (1378-79), 409 (1381), 410 (1382), 411 (man. 1383), 412 (1384), 413 (man. 1384), 414 (not. 1386), 415 (com a escrivà de Vilobí, 1391), 416 (man. 1391-92), 417 (vio. 1373), 419 (man. 1393).
Berenguer Ferrer sa Sala
AHG, Gi-04, vols. 77 (not. 1420), 82 (not. 1422), 91 (man. 1426), 83b (man. 1426), 94 (not. 1426-1427), 95 (man. 1427), 97 (man. 1427-1428), 99 (man. 1428), 100 (man. 1428-29), 101 (man. 1429-30), 103 (man. 1430), 104 (man. 1430-31), 106 (not. 1430), 107 (not. 1430), 111 (man. 1431), 132 (man. 1434-35), 139 (man. 1437), 140 (man. 1436-37), 162 (man. 1441-42), 164 (man. 1442-43), 169 (man. 1443), 170 (not. 1444), 171 (not. 1443-52), 61 (test. 1419), 203 (test. 1422-47), 204 (test. 1425-60), 205 (man. test. de 1439-45), 201 (test. 1434-39).

Bartomeu Vives
AHG, Gi-05, vols. 54 (1347), 52 (1346), 54bis (1346), 55 (1346), 53 (1347), 56 (test. 1348-51), 57 (1349), 58 (1349), 59 (1350), 60 (1351), 61 (1351), 64 (man. 1350), 65 (man. 1351), 67 (1351-53), 118 (1351), 63 (1351), 62 (1351), 68 (vio. 1354), 66 (1351-52), 71 (1352), 69 (1352), 70 (1352), 72 (vio. 1357), 75 (1353), 73 (1353), 74 (1353), 76, 77 (vio. 1354), 78 (1354), 79 (1354), 80 (1354), 81 (1354-55), 82 (1355), 83 (1355), 84-90, 91 (Pere Despont), 92, 93, 94 (vio. 1356-57), 95-96 (1357), 97 (1357), 98 (1357), 99 (1357), 100 (man. 1358-59), 101-102 (1358), 103 (1358), 105 (1358), 106 (1358-59), 107 (1359), 126 (1359-60), 108 (vio. 1359), 109 (vio. 1359), 110 (1360), 116 (man. 1360-61), 111 (1359-60), 112 (1360), 113 (1360), 114 (1360), 117 (1361), 119 (1361), 120 (1361), 121 (1361), 123 i 123bis (test. 1348), 124 (vio. 1352), 125 (vio. 1355), 130 (1357).
Ramon Paredalta
AHG, Gi-05, vols. 139 (not. 1351-52), 143 (not. 1353), 146 (vio. 1354), 155 (not. 1356), 245 (arbitratges 1357-62), 175bis (invent. 1361-62), 179bis (not. 1362-63), 194 (test. 1368-78), 173bis (not. 1361-62), 184 (not. 1365-66), 186 (not. 1366-67), 203 (man. 1370), 221 (1375-76), 223 (not. 1377-78), 239 (test. 1371-75), 240 (test. 1356-71).
Bartomeu Tord
AHG, Gi-05, vols. 248 (not. 1359), 249 (not. 1359-60), 251 (not. 1360), 250 (not. 1350), 252 (not. 1360), 258 (not. 1361), 254 (not. 1361), 256 (not. 1361), 258 (not. 1361-62), 255 (not. 1361), 260 (not. 1361-62), 259 (not. 1362), 261 (not. 1362), 262 (not. 1362-63), 328bis (not. 1362), 271 (not. 1363), 268 (not. 1363), 267 (not. 1363), 266 (not. 1363), 263 (not. 1363), 269 (not. 1364), 270 (not. 1364), 273 (not. 1364), 271 (not. 1364), 274 (not. 1365), 262 (not. 1365), 275 (not. 1365), 278 (not. 1365-66), 280 (not. 1366), 281 (not. 1366), 280bis (not. 1366), 282 (not. 1366-67), 283 (not. 1367), 284 (not. 1367), 286 (not. 1367-68), 288 (not. 1368), 287 (not. 1368), 290 (not. 1368-69), 291 (not. 1369), 293 (not. 1369), 295 (not. 1369-70), 296 (not. 1370), 297 (1370-71), 327 (1371), 298 (1371-72), 301 (not. 1372), 302 (not. 1372), 300 (not. 1372-73), 303 (not. 1373), 304 (not. 1373), 305 (not. 1373-74), 306 (not. 1374), 309 (not. 1376), 310 (not. 1376), 311 (not. 1377-78), 314 (not. 1380), 257 (vio. 1361-62), 253 (vio. 1360), 265 (vio. 1363), 272 (vio. 1364-65), 276 (vio. 1365-66), 325 (vio. 1366), 279 (vio. 1366), 324 (vio. 1367), 285 (vio. 1367), 292 (vio. 1369), 294 (vio. 1368-69), 323 (vio. 1369-70), 308 (vio. 1375-76), 277 (man. 1365), 289 (man. 1367-68), 313 (man. 1379-83), 321 (test. 1362-69), 320 (test. 1368-71), 299 (test. 1372-81).
Bernat de Cantallops
AHG, Gi-05, vols. 329 (not. 1359), 333 (not. 1362-63), 330 (vio. 1363), 331 (not. 1363), 332 (not. 1363), 334 (not. 1364-65), 335 (not. 1363), 336 (not. 1365), 337 (not. 1366), 338 (not. 1366), 339 (not. 1367), 340 (not. 1367), 341 (not. 1367).

Joan de Fontcoberta
AHG, Gi-05, vols. 371 (1377), 375 (man. 1380-81), 376 (1381), 407 (not. 1378), 382 (not. 1384-85), 388 (not. 1386-87, Bernat de Dons), 389 (not. 1391), 391 (not. 1388-90), 401 (man. 1392-93).
Bernat de Dons
AHG, Gi-05, vols. 421 (not. 1383-84), 422 (not. 1385 + man. 1388 + man. 1384-87), 432 (not. 1390), 433 (not. 1390-91), 434 (man. 1391 + man. 1397 i altres), 435 (not. 1391-92), 436 (man. 1393), 437 (man. 1393 i altres), 438 (not. 1393-94), 439 (man. 1393-94), 440 (vio. 1394-95), 441 (man. 1394), 442 (man. 1394-95), 444 (not. 1394), 443 (not. 1395-96), 445 (man. 1395-96), 446 (vio. 1395).
Nicolau Frugell
AHG, Gi-05, vols. 451 (man. 1418), 453 (man. 1419), 456 (man. 1420), 460 (man. 1422), 463 (man. 1425-28), 465 (man. 1431), 467 (not. 1436-37), 468 (man. 1444), 469 (test. 1441).
Jaume Comte
AHG, Gi-06, vols. 5 (1332), 4 (1334), 7 (1333-34), 8 (1334), 9bis (de P. Massanet), 9 (1334), 10 (1335), 12 (1335), 20 (1339), 22 (1340), 24 (1340), 25 (1341), 29 (1341-42), 30 (1342), 31 (1342-43), 32 (1348), 35 (1343-44), 34 (1343-45), 36 (1345), 39 (1345-46), 40 (1345), 1 (1347), 47 (1361?), 48 (1350), 50 (1343), 51 (1351), 52 (1351), 53 (1351), 54 (1352), 55 (test. 1352), 56 (1342), 57 (vio. 1353), 58 (1353), 59 (1353), 60-62 (1355), 63 (1355), 64 (1355), 65 (1351-52), 66 (1356), 67 (1356), 68 (iud. 1357), 69 (1358), 70 (1358-59), 71 (1358-1359), 72 (1359), 27 (vio. 1341-42), 33 (vio. 1343-45), 42 (vio. 1346-47).
Francesc Vidal
AHG, Gi-06, vols. 80 (1392-93), 86 (1397-8), 90 (not. 1400), 93 (man. 1401-02), 98 (vio. 1402-03), 99 (not. 1403), 100 (not. 1403), 101 (not. 1403-04), 105 (not. 1404-05), 106 (vio. 1405), 107 (man. 1405), 108 (man. 1405), 115 (man. 1406-07), 118 (not. 1408), 121 (man. 1409-10), 123 (not. 1410-11), 124 (not. 1411), 125 (man. 1411-12).
Pere Cervià
AHG, Gi-06, vols. 129 (man. 1411), 130 (man. 1421), 131 (man. 1412), 133 (man. 1413), 136 (man. 1414), 134 (llib. cens. als 1412-14), 135 (man. 1414), 139 (man. 1415-16), 145 (man. 1417-18), 147 (man. 1418-19), 156 (man. 1424-25), 160 (man. 1425-26), 165 (man. 1429-30), 169 (man. 1432-33), 177 (man. 1443-44), 178 (test. 1416-21).
Guillem Banyils
AHG, Gi-07, vols. 1-10 (mal atribuïts), 11 (1371), 12 (1372-1373), 13 (1373), 14 (1375), 15 (1375-1376), 16 (1376-1377), 17 (1376-1378), 18 (1379), 19 (1381-1382), 23 (1387), 24 (vio. 1387-1388).

Bernat Pintor
AHG, Gi-07, vols. 29 (1364), 31 (not. 1366), 33 (not. 1366), 40 (not. 1370), 42 (1371), 45 (1373), 46 (vio. 1373), 47 (not. 1374), 48 (not. 1374), 49 (vio. 1374-79), 50 (1375), 52 (1375), 53 (not. 1375), 55 (not. 1377), 56 (1377-79), 57 (not.), 58 (not. 1380), 59, 60 (not. 1384), 61 (vio. 1375), 63 (1390), 64 (not. 1390), 65 (vio. 1395), 66 (not. 1390), 67 (not. 1392), 68 (vio. 1392-97), 73 (1399-1400), 74 (1400), 75 (not. 1401-02), 76 (1402-03), 77 (1402-06), 78 (1407-08), 79 (1409), 28 (vio. 1363-64).
Antoni Ferran
AHG, Gi-07, vol. 80 (man. 1413-14)
Bernat Ferran
AHG, Gi-07, vols. 81 (not. 1415), 82 (man. 1416-18), 83 (man./not. 1418), 85 (vio. 1421-24 + man. 1424), 87 (man. 1425), 88 (man. 1426-29), 89 (man. 1431-33), 90 (man. 1433-36), 91 (man. 1436-1438), 92 (man. 1438-1440), 93 (man. 1440-1442 i altres), 94 (man. 1442-1443).
Joan Escuder
AHG, Gi-08, vols. 5 (man. 1417-1434, tot domini reial), 6 (man. 1421-1422), 7 (not. 1421-1423), 9 (man. 1424-26), 12 (man. 1426-28), 20 (llib. herència de Bernat I Beuda), 21 (vio. 1426-31).
Francesc Negrell
AHG, Gi-08, vols. 25 (man. 1430-32), 29 (man. 1432-33), 34 (man. 1434-35), 47 (test. 1431-43).
Pere Pinós
AHG, Gi-09, vols. 1 (man. 1366-67), 2 (man. 1373-75), 3 (not. i test., 1375-77), 4 (escrivà de Caldes 1375-76), 5 (escrivà de Caldes 1377), 6 (man. 1382), 7 (1383), 8 (vio. 1383), 9 (vio. 1383-87 + not. 1386), 10 (man. 1387), 11 (man. 1386-87), 12 (man. 1388), 13 (man. 1388), 14 (man. 1388), 15 (man. 1388-89), 16 (man. 1389), 17 (man. 1389-90), 18 (not. 1390-91), 19 (llib. de creditors dels Cabrera 1391-1405 i frag not. 1400), 20 (c. 1392 capbreu de St. Pere de Galligants), 21 (not. 1392-93), 22 (not. 1394), 23 (not. 1394), 24 (not. 1396), 25 (not. 1396) , 26 (not. 1396), 27 (not. 1397), 28 (1398), 29 (not. 1400-01), 30 (not. 1401, petit fragment), 31 (not. 1401), 32 (not. 1401 + man. de G. de Dons?), 33 (not./man. 1402-03), 34 (not. 1405 + man. de B. Rigau, com a escrivà de P. Pinós), 35 (vio. 1406-08), 36 (vio. de Francesc Vidal), 37 (llib. aljama de Gi, 1408-09), 38 (man. 1409; i fragment de 1368), 39 (man. 1410), 40 (llib. aljama de Gi 1412-13), 41 (man. 1414).
Pere Sitjar
AHG, Gi-09, vols. 42 (not. 1422), 43 (not. 1423), 44 (not. 1425), 45 (not. 1431), 46 (not. 1435), 56 (test. 1420-29), 57 (test. 1429-41), 53 (test. 1454-57).

Bonanat Nadal
AHG, Gi-10, vols. 1 (man. 1363-65), 4 (1371), 5 (llib. d'àpoques del clavari de Gi de 1374-75), 6 (not. 1401-02), 7 (man. 1402), 8 (not. 1407, Francesc Vidal), 9 (man. 1408-09), 10 (man. 1409-11).
Guillem de Dons
AHG, Gi-10, vols. 11 (1364), 12 (1365), 15 (1368-69), 17 (not. 1369), 18 (not. 1369-70), 19 (not. 1370), 21 (vio. 1371-72), 22 (1372-73), 23 (1374), 25 (1375-77), 24 (vio. 1375), 26 (vio. 1378-80), 27 (1380-81), 28 (1383), 29 (1382-83), 30 (1383-84), 32 (1387-88), 33 (man. 1388-89), 34 (not. 1388-89), 35 (not. 1389-91), 36 (not. 1391-93), 37 (not. 1393-94), 38 (not. 1396-97), 39 (not. 1397-98), 41 (not. 1398-99), 40 (man. 1398-99), 42 (man. 1399-1400, Pere Mut), 43 (not. 1400), 44 (not. 1400-01), 45 (not. 1401-02), 46 (not. 1403-04), 47 (vio. 1403-04).
Roger de Dons
AHG, Gi-10, vols. 49 (1406-07), 50 (test. 1407-15), 51 (man. 1406-08), 52 (man. 1408), 53 (man. 1409-10), 54 (man. 1410-12), 55 (not. 1410-12), 56 (man. 1407 i altres) 57 (diversos escrivans de Roger de Dons, 1411-18), 59 (not. 1412-14), 60 (man. 1412 i varis), 61 (man. 1413-14), 62 (not. 1414-16), 63 (man. 1416-17), 64 (not. 1416-18).
Berenguer Vidal
AHG, Gi-10, vols. 65 (man. 1420), 66 (vio. 1420-23), 67 (man. 1421), 69 (man. 1422-23), 70 (man. 1423-24), 71 (man. 1424-25), 74 (man. 1425-26), 75 (man. 1428), 76 (man. 1429-30), 77 (man. 1429-30), 79 (man. 1430-32), 81 (man. 1432-33), 83 (man. 1433-34), 84 (man. 1434), 85 (man. 1434-35), 87 (not. 1436-37), 89 (man. 1439-40), 92 (man. 1443).
Miquel Ombert
AHG, Gi-10, vols. 93 (man. d'A. Rotllant, escrivà de Berenguer Vidal), 95 (man. 1437-38), 94 (man. 1438-1439), 96 (man. 1438-40).
Narcís Simó
AHG, Gi-11, vols. 4 (1380-81), 8 (1388-89), 9 (1389), 11 (man. 1391-92), 14 (vio. 1394-96), 16 (man. 1395-96), 18 (not. 1398), 20 (man. 1399-1400), 22 (not. 1402), 23 (not. 1401-02), 24 (man. 1403), 25 (man. 1391 + man. 1404-05 + man. 1406), 26 (man. 1404-05), 27 (man. 1405), 29 (man. 1407), 30 (inventari de P. B. Canelles, prevere).
Francesc Royl
AHG, Gi-11, vol. 32 (capbreu de comanda hospitalera d'Avinyonet de Puigventós, 1389).

Jordi Safont (1408-1421)
AHG, Gi-11, vols. 33 (not. 1408), 34 (not. 1409-10), 35 (man. 1410-11), 36 (man. 1411), 37 (man. 1411-12), 38 (man. 1413 + man. 1405 i altres anys), 39 (not. 1415 i altres), 40 (man. 1415), 42 (man. 1419), 44 (not. 1420 i altres anys), 45 (fragment 1414 + man. 1420-21), 43 (test. 1414-21).
Antoni Coll
AHG, Gi-11, vols. 46 (man. 1426), 47 (man. 1434), 48 (not. 1376, Bonanat Nadal?).

TAULA 2. Clavaris de les imposicions de la ciutat (1355-1443)

Any	Individu	Professió	Mà	Referència
1355	Ramon I Medir	canviador	mitjana	AMGi, I.1.1, n. 2, ff. 155v-157v, 1356/11/17
1356	?			
1357	Ramon I Medir	canviador	mitjana	AMGi, I.3.3.1.1, llig. 1, f. 20r, 1358/05/12
1358	Ponç Malarç	canviador	major?	AMGi, I.3.3.1.1, llig., 1, f. 61r-v, 1359/04/03
1359	?			
1360	Ponç Malarç	canviador	major?	AMGi, I.3.3.1.1, llig. 1, s.f., 1360/02/15
1361	Ponç Malarç	canviador	major?	AMGi, I.1.1, n. 5, f. 101r, 1362/04/21
1362	Ramon I Medir	canviador	mitjana	AMGi, I.1.1, n. 5, f. 113v, 1362/07/02
1363	Ramon I Medir	canviador	mitjana	AMGi, I.3.3.1.1, llig. 1, f. 15r, 1363/05/18
1364	Ramon I Medir	canviador	mitjana	AMGi, I.3.3.1.1, llig. 1, f. 64r-v; 1364/01/01
1365	Ramon I Medir	canviador	mitjana	AMGi, I.1.1, n. 7, ff. 138v-139v, 1367/12/09
1366	Ramon I Medir	canviador	mitjana	AMGi, I.1.1, n. 6, f. 48v, 1366/01/19
1367	Ramon II Provençal	mercader	mitjana	AMGi, I.1.2.1, llig. 6, ff. 191r-193r, 1367/01/20
1368	Ramon II Provençal	mercader	mitjana	AMGi, I.3.3.1.1, llig. 4, reg. 2, ff. 10v-11r, 1373/07/02; AMGi, I.3.3.1.1, llig. 3, f. 2, 1368/04/19
1369	Francesc Trilla	mercader	mitjana	AMGi, I.1.2.1, llig. 6, ff. 280r-281r, 1371; AMGi, I.3.3.1.1, llig. 3, s.f., 1369/03/17
1370	Francesc Trilla	mercader	mitjana	AMGi, I.1.1, n. 6bis, f. 27r, 1370/02/18
1371	Francesc Trilla	mercader	mitjana	AMGi, I.3.3.1.2, reg. 2

1372	Ramon II Provençal	mercader	mitjana	AMGi, I.3.3.1.1, llig. 4, reg. 2, f. 11r-v, 1373/07/02
1373	Ramon II Provençal	mercader	mitjana	AMGi, I.3.3.1.1, llig. 4, reg. 2, f. 4v, 1373/04/08
1374	Berenguer II Hospital/Bernat II Ferrer?	mercader	menor-mitjana / mitjana	AHG, Gi-10, vol. 5, AMGi, I.3.3.1.1, llig. 4, reg 2, f. 22v, 1374/04/07; AMGi, I.1.1, n. 10, f. 46r, 1380/12/01
1375	Ramon I Medir	canviador	mitjana	AHG, Gi-10, vol. 5, s.f. (1375/07/03), s.f. 1375/09/13
1376	Francesc Jalbert	mercader	mitjana	AMGi, I.3.3.1.1, llig. 4, reg. 2, s.f., 1376/04/24
1377	Pere I Tortosa	mercader	menor	AMGi, I.1.2.1, llig. 6, reg. 2, f. 36r, 1377/03/20
1378	Pere II Ferrer	mercader	menor-mitjana	AMGi, I.3.3.1.1, llig. 6, reg. de 1380, ff. 41r-42r, 1380/05/31.
1379	Narcís Gornall	mercader	major	AMGi, I.1.1, n. 9, ff. 29r-30r, 1379/02/14
1380	Narcís Gornall	mercader	major	AMGi, I.1.1, n. 10, ff. 8r-10v, 1380/01/08
1381	Bonanat I Cerir	mercader	mitjana	AMGi, I.3.3.1.2, reg. 5, 1383
1382	Bonanat I Cerir	mercader	mitjana	AMGi, I.1.1, n. 22, ff. 11v-14r, 1390/10/27
1383	Bonanat I Cerir	mercader	mitjana	AMGi, I.1.1, n. 12, f. 5r-v, 1383/01/28
1384	No es nomena	–	–	AMGi, I.1.1, n. 13, f. 1v-3r, 1384/03/10; AMGi, I.3.3.1.5, llig. 2, f. 23r
1385	Jaume Beuda	mercader	mitjana	AMGi, I.3.3.1.5, llig. 2, f. 1r, 1385/05/17
1386	Jaume Beuda	mercader	mitjana	AMGi, I.3.3.1.5, llig. 2, f. 1r, 1385/05/17
1387	Jaume Beuda	mercader	mitjana	AMGi, I.3.3.1.5, llig. 2
1388	Jaume Beuda	mercader	mitjana	AMGi, I.1.1, n. 16bis, ff. 65v-67r, 1388/01/09
1389	Jaume Beuda	mercader	mitjana	AMGi, I.3.3.1.5, llig. 2

1390	Jaume Beuda	mercader	mitjana	AMGi, I.3.3.1.5, llig. 2
1391	Bonanat I Cerir	mercader	mitjana	AMGi, I.1.1, n. 23, ff. 22r-26r, 1391/01/28
1392	Bonanat I Cerir	mercader	mitjana	AMGi, I.1.1, n. 25, ff. 9r-10r, 1392/01/01
1393	Joan Marcó	mercader	mitjana	AMGi, I.2.1, n. 8, s.f., 1392/12/27
1394	Pere II Net	mercader	mitjana	AMGi, I.1.1, n. 29, ff. 36v-39v, 1394/02/05
1395	Pere II Net	mercader	mitjana	AMGi, I.2.3, llig. 3, reg 2
1396	Pere II Net	mercader	mitjana	AMGi, 1.2.1, n. 9, s.f., 1394/12/27
1397	Francesc II Santceloni	patrici	major	AMGi, I.1.1, n. 33, f. 25r, 1397/04/30
1398	Miquel Santacília	mercader	mitjana	AMGi, I.3.3.1.2, llig. 3, reg. 2
1399	Pere III Trilla	–	mitjana	AMGi, I.1.1, n. 34, ff. 19v-20v, 1399/01/17
1400	Francesc II Santceloni	patrici	major	AMGi, I.1.1, n. 35, ff. 23r-24v, 1400/01/21
1401	Guillem II Julià	mercader	mitjana	AMGi, I.3.3.1.1, llig. 13, reg. 2, s.f., 1401/03/11
1402	Guillem II Julià	mercader	mitjana	AMGi, I.1.1, n. 36, ff. 53v-55r, 1402/01/16
1403	Guillem II Julià	mercader	mitjana	AMGi, I.1.1, n. 38, ff. 12v-14v
1404	Guillem II Julià	mercader	mitjana	AMGi, I.3.3.1.1, llig. 15, reg. 2
1405	Guillem II Julià	mercader	mitjana	AMGi, I.1.1, n. 39, ff. 18r-19r, 1405/01/23
1406	Guillem II Julià	mercader	mitjana	AMGi, I.2.1, llig. 2, s.f., 1406/01/04
1407	Lluís Tord	mercader	mitjana	AMGi, I.1.1, n. 40, ff. 3r-6r, 1407/01/07
1408	Lluís Tord	mercader	mitjana	AMGi, I.3.3.1.1, llig. 17, reg. 2
1409	Miquel Santacília	mercader	mitjana	AMGi, I.3.3.1.1, llig. 18, reg. 1
1410	Miquel Santacília	mercader	mitjana	AMGi, I.3.3.1.1, llig. 18, reg. 2

1411	Miquel Santacília / Pere II Tortosa	mercader / mercader	mitjana	AMGi, I.1.1, n. 41, f. 8v, 1411/01/01; substitució: Id, ff. 16r-17r, 1411/01/21
1412	Jaume I Gironella	escrivà	menor-mitjana	AMGi, I.3.3.1.1, llig. 19, reg. 3
1413	Lluís Tord	mercader	mitjana	AMGi, I.3.3.1.1, llig. 18, reg. 3, f. 57r, 1413/04/23
1414	Lluís Tord	mercader	mitjana	AMGi, I.1.1, n. 43, ff. 10r-11r, 1414/01/04
1415	Miquel II Vilar	apotecari	menor	AMGi, I.3.3.1.1, llig. 20, reg. 2
1416	Miquel II Vilar	apotecari	menor	AMGi, I.3.3.1.1, llig. 20, reg. 3
1417	Miquel II Vilar	apotecari	menor	AMGi, I.3.3.1.1, llig. 21, reg. 1
1418	Miquel II Vilar	apotecari	menor	AMGi, I.1.1, n. 44, f. 8r-v, 1418/01/01
1419	Miquel II Vilar	apotecari	menor	AMGi, I.1.1, n. 45, ff. 11r-12v, 1419/01/26
1420 (nomenat fins l'any 1423)	Miquel II Vilar	apotecari	menor	AMGi, I.1.1, n. 46, f. 103r-v, 1422/12/01
1421	Miquel II Vilar	apotecari	menor	AMGi, I.1.1, n. 46, f. 104r-v, 1422/12/01
1422	Miquel II Vilar	apotecari	menor	AMGi, I.1.1, n. 46, f. 103r-v, 1422/12/01
1423	Miquel II Vilar	apotecari	menor	AMGi, I.1.1, n. 47, f. 36r-v, 1424/08/23
1424 (nomenat per 5 anys més)	Miquel II Vilar	apotecari	menor	AMGi, I.1.1, n. 47, ff. 6v-9r (1424/01/01), f. 9v (1424/01/04)
1425	Miquel II Vilar	apotecari	menor	AMGi, I.1.1, n. 47, f. 109r-v, 1426/01/01
1426	Miquel II Vilar	apotecari	menor	AMGi, I.1.1, n. 47, ff. 6v-9r 1424/01/01
1427	Miquel II Vilar	apotecari	menor	AMGi, I.1.1, n. 49, f. 52r-v, 1429/01/04
1428	Miquel II Vilar	apotecari	menor	AMGi, I.1.1, n. 49, ff. 62v-63v, 1429/01/01

1429 (se li encomanen totes dues clavaries durant els següents 10 anys)	Miquel II Vilar	apotecari	menor	AMGi, I.1.1, n. 49, ff. 62v-63v, 1429/01/01
1430	Miquel II Vilar	apotecari	menor	AMGi, I.1.1, n. 51, f. 62r, 1432/12/30
1431	Miquel II Vilar	apotecari	menor	AMGi, I.1.1, n. 51, f. 63r, 1432/12/30
1432	Miquel II Vilar	apotecari	menor	AMGi, I.1.1, n. 51, f. 110r-v, 1433/12/31
1433	Miquel II Vilar	apotecari	menor	AMGi, I.1.1, n. 51, f. 118r-v, 1433/10/19
1434	Miquel II Vilar	apotecari	menor	AMGi, I.1.1, n. 52, f. 113r, 1435/12/30
1435	Miquel II Vilar	apotecari	menor	AMGi, I.1.1, n. 52, f. 116r, 1436/01/01
1436	Miquel II Vilar	apotecari	menor	AMGi, I.1.1, n. 54, f. 63r-v, 1438/01/02
1437	Miquel II Vilar	apotecari	menor	AMGi, I.3.3.1.2, llig. 10
1438	Miquel II Vilar	apotecari	menor	AMGi, I.3.3.1.2, llig. 10
1439	Bernat Vilarnau	mercader	mitjana	AMGi, I.1.1, n. 55, ff. 13r-14r, 1439/01/16
1440	Joan Cavalleria	mercader	mitjana-major	AMGi, I.1.1, n. 55, ff. 62v-63v, 1440/01/05
1441	Guillem Coll	apotecari	menor	AMGi, I.1.1, n. 56, ff. 17r-19r, 1441/01/09
1442 (fins 1442/05/30)	Jaume II Gironella[2]	mercader	menor-mitjana	AMGi, I.1.1, n. 56, ff. 63r-65v, 1442/01/04
1443	Jaume Feliu Calvó[3]	notari	mitjana	AMGi, I.1.1, n 56, ff. 176r-177v, 1443/06/11

[2] És nomena regent el notari Berenguer Ferrer sa Sala: AMGi, I.1.1, n. 56, f. 175v-176r, 1443/05/27. És rellevat pel notari Jaume Feliu Calvó: AMGi, I.1.1, n. 56, ff. 176r-177v, 1443/06/11.

[3] Actua de regent o lloctinent seu el mercader (i futur canviador) Joan IV Rovira: AMGi, I.1.1, n. 56, f. 177v, 1443/06/14.

TAULA 3. Trajectòria política i econòmica dels clavaris de les imposicions (1355-1443)

Individu, etiqueta professional, estament en el govern municipal (mà)[4]	Any d'exercici com a clavari	Primer any accés al consell [dades disponibles pel lapse 1345-1436]	Càrrecs a l'administració local gironina (tant reial com municipal) previs al primer exercici de clavari// càrrecs simultanis o posteriors	participació en les finances municipals[5]
*Ramon I Medir, canviador menor-mitjana	1355 1357 1361 1362 1363 1364 1365 1366 1375[6]	1345	1349- jurat mà menor 1353- auditor de comptes 1354- jurat mà mitjana 1355- síndic Parlament reial de Barcelona 1361- jurat mà mitjana 1369- jurat mà mitjana 1374- síndic d'emissió de deute 1377- jurat mà mitjana/clavari dels jurats 1381- jurat mà mitjana	1362-66- préstecs 1377- arrend. imposició del vi 1379- arrend. imposició del vi
Ponç Malarç, canviador, major?	1358 1360, 1361	1351		
Ramon II Provençal, mercader, mitjana	1367 1368 1371? 1372 1373	1355	1358- auditor de comptes 1360- auditor específic d'una talla 1365- jurat mà mitjana 1368-1369- síndic emissió i novació de deute 1369-1371- sots-veguer	1383- ajuda importació de gra

[4] Assenyalem amb * els casos en què la trajectòria de l'individu en qüestió ja s'ha recollit a TAULA 64.
[5] Abreviatures utilizades: arrend.= arrendatari o co-arrendatari d'una exacció.
[6] Els nombrosos buits que hi ha a la documentació entre 1374 i 1375 ens impedeix assegurar que exercís exactament aquest càrrec.

*Francesc Trilla mercadere, mitjana	1369 1370 1371	1364	1357- sobreposat de les obres 1358- jurat mà mitjana 1362- jurat mà mitjana 1364- auditor de comptes 1367- jurat mà mitjana	1372- arrend. imposició del vi 1372- arrend. imposició de la carn 1383- ajuda importació de gra
			1369- ordenador de talla (mà mitjana) 1369- síndic per obres muralles 1369- síndic per emissió de gra 1375- jurat mà mitjana 1379- auditor de comptes 1381- ordenador de talla (mà mitjana) 1382- jurat mà mitjana 1382-1385- cònsol de l'Hospital Nou 1385- ordenador de talla (mà mitjana) 1388/04-12- jurat mà mitjana	
*Berenguer II Hospital, mercader, menor-mitjana	1374 (clavari de la ciutat)	1360	1348- jurat mà menor 1353- jurat mà menor 1357- auditor de comptes 1358- jurat mà menor 1362- síndic de la ciutat a les Corts 1363- jurat mà menor 1365- adjunt als jurats en emissió de deute 1372- jurat mà mitjana	1369- arrend. imposició del peix
			1383- clavari de restes d'imposicions	

Bernat II Ferrer, mercader, mitjana	1374[7]	1360	1373- jurat mà mitjana 1376- ordenador de talla (mà mitjana) 1380-82- sots-veguer *c.* 1380 - *c.* 1391- diputat/comissari local del General	1366- arrend. imposició del vi i de la carn 1381- arrend. imposició del vi
Francesc Jalbert, mercader, mitjana	1376	1368	1367- ordenador de talla (mà mitjana) 1376-77- síndic per préstec a la ciutat 1377- jurat mà mitjana 1386- síndic emissió deute	
*Pere I Tortosa, mercader (draper), menor	1377	1351	1353- jurat mà menor 1355- jurat mà menor? 1359- jurat mà menor 1375- síndic per préstec a la ciutat 1377- auditor específic d'una talla	1379- préstec 1385- arrend. imposició de la farina 1386- arrend. imposició del peix 1387- arrend. imposició de la farina 1388- arrend. imposició de la carn

[7] Alternança amb Berenguer II Hospital al càrrec.

*Pere II Ferrer, mercader, menor-mitjana	1378 (clavari de la ciutat)	1355	1361- jurat mà menor 1362- adjunt jurats en emissió deute 1365- jurat mà menor 1371-73- cònsol de l'Hospital Nou 1374- jurat mà mitjana	1362- préstec 1364- préstec 1379- préstec 1385- arrend. imposició de la farina
			1378- clavari de la ciutat 1378- síndic emissió deute 1380- nunci davant de l'infant Joan 1380- llevador de préstec forçós 1380- ordenador talla (mà mitjana) 1381- ordenador talla (mà mitjana)	
Narcís Gornall, mercader, major	1379 1380 1382[8]	1383	1379- mostassaf	1377- arrend. imposició del vi 1378- arrend. imposició del vi 1383- arrend. imposició del peix 1383-84- arrend. imposició del peix
			1380- ordenador de talla (mà major) 1381- ordenador de talla (mà major)	

[8] Renuncia al càrrec el mes de setembre i és substituït per B. Cerir.

*Bonanat I Cerir, mercader, mitjana	1381 1382 1383 1391 1392	1373	1373- mostassaf 1378- auditor de comptes 1380- jurat mà mitjana 1380- nunci davant de la cort de l'infant Joan	1377 arrend. imposició del vi 1380- préstec 1383- préstec 1385- préstec
			1385- síndic emissió deute 1386-88/04 jurat mà mitjana i clavari dels jurats 1386-síndic emissió deute 1387- nunci davant del rei 1390/07-12- auditor de comptes 1391- ordenador talla (mà mitjana) 1392-93- ordenador talla (mà mitjana) 1393- sobreposat de les obres 1397- auditor de comptes 1399- ordenador talla (mà mitjana)	
*Joan Marcó, no ofici, mitjana	1393	1385	1379- jurat mà mitjana 1383-1384/06- jurat mà mitjana 1383- clavari de restes d'imposicions 1389- llevador talla (burgs St Pere i St Feliu)	1371- arrend. imposició de la farina 1385- arrend. imposició del vi 1400- préstec
			1392-1393/01- jurat mà mitjana i clavari dels jurats 1396- jurat mà mitjana 1397- síndic emissió deute 1400- distribuïdor obra del mur del Mercadal	

Jaume Beuda, mercader, mitjana	1385 1386 1387 1388 1389 1390	1386		1380- arrend. imposició del vi 1386- préstec 1403- préstec
			1386-1387- síndic emissió deute 1396-1406- cònsol de l'Hospital Nou 1403- jurat mà mitjana	
Pere II Net, mercader, mitjana	1394 1395 1396	1393	1390- nunci davant del rei Joan	1415-19- arrend. vectigal de la llotja de mar
			1394- auditor de comptes 1399- ordenador talla (mà mitjana)	
Miquel Santacília, mercader, mitjana	1398 1409 1410 1411	1396		1402- arrend. imposició dels censals 1403- arrend. imposició de les mercaderies 1405- arrend. imposició de la carn 1414- arrend. imposició del peix 1416- arrend. imposició de la carn 1421- arrend. imposició de la carn 1421- arrend. imposició del peix 1424- arrend. imposició del peix
			1416-18- batlle de la ciutat	

*Francesc II Santceloni, no ofici, major	1397 1400	1386	1389- auditor de comptes 1389- síndic emissió deute 1392- auditor de comptes extraordinari 1396- síndic emissió deute 1397- jurat mà major 1397- nunci davant del rei	1398-1400- arrend. de barra 1401- arrend. de barra 1401- préstecs 1402- préstecs 1410 - arrend. de barra 1412- arrend. imposició del vi
			1398- síndic emissió deute 1399- ordenador de talla (mà major) *c.* 1401- nunci davant comte d'Empúries 1401-02- síndic emissió deute 1410-11- síndic de la ciutat a Parlament 1412- nunci davant del rei 1417- jurat mà major 1419- sobreposat de les obres 1421- jurat mà major	
Pere III Trilla, no ofici, mitjana	1399	1396	1397-jurat mà mitjana	1401- arrend. imposició de la carn 1401- arrend. imposició de la farina 1401- arrend. imposició dels cabrits 1402- arrend. imposició de la carn 1418- préstec
			1401- nunci davant de la cort del governador general de Catalunya 1402- nunci davant del rei 1411-12- jurat mà mitjana 1412- nunci davant del rei 1414- mostassaf 1426-37- lloctinent del batlle general de Catalunya 1429- sobreposat de les obres	

Guillem II Julià, mercader, mitjana	1401 1402 1403 1404 1405 1406	1403	1401- clavari dels jurats[9], 1403- ordenador talla (mà mitjana) 1410- jurat mà mitjana	
Lluís Tord, mercader, mitjana	1407 1408 1413 1414	1398	1403- auditor de comptes 1411-12- jurat mà mitjana i clavari dels jurats 1416- jurat mà mitjana	1402- arrend. imposició del vi 1403- arrend. imposició de la carn 1404- arrend. imposició de la carn 1405- arrend. imposició de la carn 1406- arrend. imposició del peix 1406- arrend. imposició de les mercaderies 1406- arrend. imposició dels cabrits 1414- préstec 1421- arrend. imposició de la carn 1421- arrend. imposició del peix 1424- arrend. imposició del peix 1427- arrend. imposició de la farina

[9] Substitueix el membre de l'executiu i clavari dels jurats titular durant uns mesos.

*Pere II Tortosa, mercader, mitjana	1411	1403	1404- jurat mà mitjana 1409- jurat mà mitjana	1392- arrend. imposició de la carn 1393- arrend. imposició del vi 1395- arrend. imposició del vi 1399- arrend. imposició del vi 1403- arrend. imposició de la farina 1412- arrend. imposició de la farina 1412- arrend. imposició del gra
			1422- jurat mà mitjana	
*Jaume I Gironella, escrivà, menor-mitjana	1412	1400	1407- jurat mà menor	1420- arrend. imposició del peix
			1416- jurat mà menor i clavari dels jurats 1434- auditor de comptes 1436- jurat mà mitjana	

Miquel II Vilar, apotecari, menor	1415 1416 1417 1418-1423 1424 1425 1426 1427 1428 1429 1430 1431 1432 1433 1434 1435 1436 1437 1438	1407	1412- auditor de comptes 1412- receptor d'«anadiment» d'imposició de la farina 1414- jurat mà menor 1414- ordenador de talla (mà menor) 1419- síndic emissió deute 1421- síndic emissió deute 1424- síndic emissió deute 1426- síndic emissió deute 1427- síndic emissió deute 1428-38- clavari dels jurats 1429- síndic emissió deute 1430- síndic emissió deute 1432- síndic emissió deute 1440- jurat mà menor	1405- arrend. imposició del gra arrend. 1412-16- arrend. imposició de la farina 1424- préstec 1425- préstec 1426- préstec 1427- préstec 1428- préstec 1433- préstec 1436- préstec
*Bernat Vilarnau, mercader, mitjana	1439	1428	1430-1433, 1436- cònsol de l'Hospital Nou 1431- jurat mà mitjana i síndic per emissió deute 1435- jurat mà mitjana 1438- síndic per emissió deute	
			1440- síndic per préstec a la ciutat 1443- jurat mà mitjana 1444- sobreposat de les obres 1447- jurat mà mitjana[10]	

[10] Les últimes dues dades extretes de: Santiago SOBREQUÉS VIDAL, «Régimen municipal gerundense en la baja edad media. La "insaculación"», *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 10 (1955), pp. 165-232, en concret, pp. 229-230.

Joan Cavalleria, mercader, mitjana-major	1440	1421	1428- jurat mà mitjana 1429- sobreposat de les obres	
			1444- jurat mà major 1448- jurat mà major[11]	
Guillem Coll, apotecari, menor	1441	1423	1423- auditor de comptes	1427-28- arrend. imposició del vi 1439- arrend. imposició de la carn
			1447- jurat mà menor[12]	
Jaume II Gironella, mercader, menor-mitjana	1442-1443/06[13]	1436		
			1444- jurat mà menor 1451- jurat mà mitjana 1456- sobreposat de les obres 1457- jurat mà mitjana[14]	
Jaume Feliu Calvó, notari, mitjana	1443/06-12[15]	1435		

[11] Dada extreta de: S. SOBREQUÉS VIDAL, «Régimen municipal gerundense», pp. 229-230.

[12] Dada extreta de: S. SOBREQUÉS VIDAL, «Régimen municipal gerundense», pp. 229-230.

[13] Nomena regent notari Berenguer Ferrer sa Sala: AMGi, I.1.1, n. 56, ff. 175v-176r, 1443/05/27. És rellevat per Jaume Feliu Calvó a AMGi, I.1.1, n. 56, ff. 176r-177v, 1443/06/1.

[14] Dades extretes de: S. SOBREQUÉS VIDAL, «Régimen municipal gerundense», pp. 229-230.

[15] Realment exerceix el càrrec el canviador Joan IV Rovira.

TAULA 4. Prestadors a curt termini (1360-1440)

Data[16]	Prestador	Tipus de préstec	Quantitat	Motiu	Referència
1360	Ferrer de Segurioles, c Gi	*mutuum*	300 ll.	Guerra contra Castella	AMGi, I.3.3.1.1, llig. 1, s.f., 1360/07/02
1362	Pere II Ferrer, mercader	*mutuum*	304 ll. 3 s.	Pagar pensions de violaris i censals	AMGi, I.1.1, n. 5, ff. 179v-180v, 1363/01/16
1363	Pere I Bordils, c Gi	*mutuum*	225 ll.	Donatiu Guerra contra Castella	AHG, Gi-05, vol. 335, s.f., 1363/12/20
1363	Francesc I Santmartí, c Gi	*mutuum*	50 ll.	Donatiu Guerra contra Castella	AHG, Gi-05, vol. 335, s.f., 1363/12/20
1363	Berenguer Carrera, habitant de Gi	bestreta	12 ll.	A les Corts de Montsó per obtenir còpia de constitucions i altres provisions	AMGi, I.3.3.1.1, llig. 1, f. 15r, 1363/05/18
1364	Guillem I Domenja, jurista i Pere II Ferrer, mercader	*mutuum*	4.400 s. i 3.300 s. cadascun	Finançar ballesters per Guerra contra Castella	AMGi, I.1.2.1, llig. 6, f. 55r, 1364/01/27
1365/10	Bernat de Llémena, fill de Bonanat de Llémena	*mutuum*	2.500 s.	Donatiu Guerra contra Castella	AHG, Gi-05, vol. 336, s.f., 1365/10/04
1365/11	Pere Sanç de la vila de Sant Feliu de Guíxols	*mutuum*	120 ll.	Reforçar muralles	AMGi, I.1.2.1, llig. 6, ff. 77r-79v, 1365/11/20
1365/11	Pere Bosc, albadiner, c Gi, oriünd de Lloret	*mutuum*	220 ll.	Reforçar muralles	AMGi, I.1.2.1, llig. 6, ff. 80r-83v, 1365/11/20

[16] Marquem amb un asteric els casos en què amb tota probabilitat el préstec havia estat concertat amb força anterioritat a la primera referència que ens en consta.

1365/11	Berenguer Casadellà, c Gi	*mutuum*	1.100 s.	Donatiu Guerra contra Castella	AHG, Gi-05, vol. 336, s.f., 1365/11/12
1365/11	Ferrer I Comelles, albadiner	*mutuum*	220 ll.	Reforçar muralles	AMGi, I.1.2.1, llig. 6, reg. 1, ff. 107r-109v, 1365/11/20
1365	Pere Bosc, de la vila de Sant Feliu de Guíxols	*mutuum*	100 ll.	–	AMGi, I.1.2.1, llig. 2, s.f., 1366/05/27
1366	Francesc Beuda, cuireter	*mutuum*	140 ll.	–	AMGi, I.1.1, n. 7, f. 21r 1366/11/03
1368	Arnau I Campllong, c Gi	*mutuum*	185 ll. 5 s. 3 d.	Clients del setge de Montsoriu	AMGi, I.3.3.1.1, llig. 3, s.f., 1369/03/17
1368	Francesc I Ricard	*mutuum*	16 ll. 10 s. (una part tan sols)	Clients del setge de Montsoriu	AMGi, I.3.3.1.1, llig. 4, f. 60v, 1371/03/24
1371	Pere I i Jaume Bordils, drapers de Gi	barata de draps	47 ll.	Anada lloc de Corçà	AMGi, I.3.3.1.1, llig. 4, f. 70r-v, 1371/09/04
1371	Joan Torrent, c Gi	barata de draps	20 ll.	Anada lloc de Corçà	AMGi, I.3.3.1.1, llig. 4, f. 75v, 1371/12/05
1373	Ramon I Medir, canviador	dita des de taula de canvi	6.600 s.	Pagar dignitats de la seu de Girona (lligat a emmurallament?)	AMGi, I.3.3.1.1, llig. 4, reg. 2, f. 7r-v, 1373/04/17
1375	Jucef Falcó, jueu	*mutuum*	53 ll. 14 s.	Obra dels murs	AMGi, I.3.3.1.1, llig. 4, reg. 2, f. 76r, 1375/01/10
1375	Bellshom Benet, jueu	*mutuum*	60 ll.	Obra dels murs	AMGi, I.3.3.1.1, llig. 4, reg. 2, f. 76r, 1375/01/11
1375	Bondia Falcó, jueu	*mutuum*	30 ll.	Obra dels murs	AMGi, I.3.3.1.1, llig. 4, reg. 2, f. 76r-v, 1375/01/11

1375	Mossé Falcó, jueu	*mutuum*	60 ll.	Obra dels murs	AMGi, I.3.3.1.1, llig. 4, reg. 2, f. 76v, 1375/01/16
1375	Ramon I Medir, canviador	*mutuum*	7.700 s.	Pagar redempció d'usatge *Princeps Namque*	AMGi, I.3.3.1.1, llig. 4, reg. 2, f. 78r, 1375/02/26
1375	Mossé des Portal, jueu de Besalú, ara hab de Gi	*mutuum*	172 ll. 10 s.	–	AMGi, I.3.3.1.1, llig. 4, reg. 2, f. 91r, 1375/05/10
1375	Francesc I Beuda, cuireter de Gi	*mutuum*	303 ll. 18 s.	–	AMGi, I.3.3.1.1, llig. 4, reg. 2, f. 87v, 1375/04/03
1375	Pere I Desvern i Guillem Torre de Banyoles	barata de draps	55 ll.	–	AMGi, I.3.3.1.1, llig. 4, reg. 2, f. 87v, 1375/04/06
1378	Pere I Tortosa	*mutuum*	75 s. 6 d.	Litigi d'en Plaça, creditor	AMGi, I.3.3.1.1, llig. 6, f. 49v, 1379/12/09
1379	Pere II Ferrer, mercader	*mutuum*	1.100 s	–	AMGi, I.1.1, n. 9, f. 40v, 1379/05/10
1379	Guillem de Dons	bestreta	62 s.	Engalanar un carrer per Corpus	AMGi, I.3.3.1.1, llig. 6, f. 7r, 1379/08/23
1379	Jucef Vidal, jueu d eGi	bestreta	23 s. 6 d.	Anada a Barcelona per negocis de la ciutat	AMGi, I.3.3.1.1, llig. 6, f. 18r, 1379/09/09
1379	Ramon Paredalta, notari c Gi	bestreta	2.000 s.	Reparar un camí	AMGi, I.3.3.1.1, llig. 6, f. 50v, 1379/12/12
1380	Bonanat I Cerir, c Gi	bestreta	46 ll. 13 s. 4 d.	Draps per a nuncis per a noces de l'infant Joan	AMGi, I.1.1, n. 10, f. 34v, 1380/06/27
1380/05	Pere I Sunyer	*mutuum*	5.500 s.	Adveniment de la infanta Violant	AMGi, I.3.3.1.1, llig. 6, ff. 43r-45v, llib. 1380, 1380/05/12

1380/05	Francesc I Beuda	*mutuum*	9.900 s.	Adveniment de la infanta Violant	AMGi, I.3.3.1.1, llig. 6, ff. 43r-45v, llib. 1380, 1380/05/12
1380	Guillem Vengut, llic en lleis, c Gi	bestreta	459 s.	Viatge per defensa convocatòria contra castell de Querol	AMGi, I.3.3.1.1, llig. 6, llib 1380, f 94v, 1380/09/07
1380	Bondia Falcó, jueu de Gi	*mutuum*	53 ll. 15 s.	Refer obra del mur de la Galea	AMGi, I.1.1, n. 10, f. 43r, 1380/10/16
1380	Jucef Asmines, jueu de Gi	*mutuum*	53 ll. 15 s.	Refer obra del mur de la Galea	AMGi, I.1.1, n. 10, f. 43r, 1380/10/16
1380	Caravida Saporta, jueu de Gi	*mutuum*	53 ll. 15 s.	Pagar restes d'imposicions degudes al General	AMGi, I.1.1, n. 10, f. 47r, 1380/12/24
1380	Narcís Casesnoves	bestreta	?	Despeses per al cobrament d'un talla	AMGi, I.1.1, n.10, f. 47r, 1380/12/24
1383	Isaac Roven i Jucef Asmines, jueus de Gi	*mutuum*	66 ll. 16 s.	Entrada del rei i arribada del rei d'Armènia	AHG, Gi-05, vol. 316, s. f. 1383/03/17
1383	Jueus no especificats	*mutuum*	220 ll.	Salari per a missatgers a Corts de Montsó	AMGi, I.1.1, n. 12, f. 14r-v, 1383/06/01
1383	Guillem Arnau, c Gi	*mutuum*	715 s.	–	AMGi, I.1.1, n. 12, f. 23r, 1383/09/09
1385	Bonanat I Cerir i Bernat Llémena	*mutuum*	2.200 s.	Pagar redempció usatge *Princeps Namque*	AMGi, I.1.1, n. 14, f. 45r, 1385/05/31
1385	Elvira, mu de Bernat II Estruç, c Gi	*mutuum*	550 s.	Pagar salari missatgeria davant del rei	AMGi, I.1.1, n. 15, f. 2v, 1385/09/01
1385	Pere Saumana, c Gi	bestreta	27 ll. 10 s.	Missatgeria i obra de les muralles	AMGi, I.1.1, n. 15, f. 19v, 1385/12/21

1385	Francesc Banyils, c Gi	*mutuum*	150 s.	Pagar salari	AMGi, I.1.1, n. 15, f. 23r, 1385/12/30
1386	Pere Saumana, c Gi	*mutuum*	11.000 s.	Pagar salari de nuncis	AMGi, I.1.1, n. 15, ff. 37v-38r, 1386/03/21
1386	Bellshom Mossé Falcó, jueu de Gi	*mutuum*	715 s.	Pagar salari de nuncis	AMGi, I.1.1, n. 15, f. 60r, 1386/07/20
1388	Estruç Benet, jueu de Gi	Rep cessió de drets	195 s.	Negocis de la ciutat	AMGi, I.1.1, n. 17, f. 31v, 1388/06/19
1388	Isaac Roven, jueu de Gi	*mutuum*	36 ll. 6 s.	Salaris missatgeria	AMGi, I.1.1, n. 17, f. 35v, 1388/07/02
1388	Ponç I Arnau, blanquer de Gi	*mutuum*	51 ll. 19 s. 5 d.	Salaris causa d'habitants del burg de Sant Pere	AMGi, I.1.1, n. 17, f. 47r, 1388/12/18
1389	Arnau Figuera, blanquer	*mutuum*	550 s.	Salaris causa d'habitants del burg de Sant Pere	AMGi, I.1.1, n. 18, f. 45r, 1389/06/19
1389	Ramon I de Bóixols	bestreta	764 s.	Sepultura de l'infant Ferran	AMGi, I.1.1, n. 19, f. 42v, 1390
1390	Francesc I de Segurioles	*mutuum*	88 s.	Salari de corredor	AMGi, I.1.1, n. 21, f. 71v, 1390/08/08
1390	Pere I Sunyer	*mutuum*	1.100 s.	Nòlit de forment	AMGi, I.1.1, n. 21, ff. 85v-86r, 1390/08/23
1390	Pere Guillem I Sunyer	*mutuum*	7.150 s.	Obtenció de privilegis	AMGi, I.1.1, n. 21, f. 92r-v, 1390/09/05
1390	Bernat II Ferrer	*mutuum*	2.750 s.	Nòlit de forment	AMGi, I.1.1, n. 22, f. 6r, 1390/10/05
1390	Pere Serra, albadiner	bestreta	23 ll. 16 s. 4 d.	Causa judicial	AMGi, I.1.1, n. 22, f. 6v, 1390/09/07

1390	Ramon Bertran de Santdionís	bestreta	773 s. 2 d.	Apel·lació a causa amb l'arquebisbe de Tarragona	AMGi, I.1.1, n. 22, f. 8v, 1390/10/20
1391	Francesc I de Segurioles	bestreta	66 s.	Salaris	AMGi, I.1.1, n. 24, f. 38r, 1391/10/24
1391	Guillem Vives, mercader	*mutuum*	55 ll.	Adquisició de gra	AMGi, I.1.1, n. 24, f. 60r, 1391/12/10
1392	Pere I Benet, draper	*mutuum*	187 s.	Adquisició de gra	AMGi, I.1.1, n. 26, f. 18v, 1392/12/07
1393	Constança, mu de Pere I Reixac, c Gi (ven les peces d'argent), Pere Benet de Reixac, convers (ofereix el préstec)	penyora d'argent	3.300 s.	Pagar salaris de nuncis	AMGi, I.1.1, n. 26, ff. 38r-39v (1393/01/16), 40r-v (1393/01/17)
1393	Bonanat I Cerir i Arnau I Ramada	*mutuum*	121 s.	Pagar salaris de nuncis	AMGi, I.1.1, n. 26, f. 46v, 1393/03/04
1393*	Mossé Abraham des Portal, jueu de Gi	mutuum	500 ll. 6 s. 6 d.	-	AMGi, I.1.1, n. 28, ff. 4v-5r, 1393/11/07
1394	Guillem Banyils, tintorer	*mutuum*	209 s.	Pagar salaris	AMGi, I.1.1, n. 29, f. 36r, 1394/02/04
1394	Narcís de la Via i Guillem Vengut	bestreta	9 ll. 9 s.	Obtenir provisions reials	AMGi, I.1.1, n. 29, f. 60r, 1394/06/06
1394	Brunissenda, mu de Bernat Albert, blanquer dif de Gi	*mutuum*	5.500 s.	Pagar comissari reial	AMGi, I.1.1, n. 30, f. 48v-49v, 1394/09/25

1394	Miquel II Vilar, pelleter de Gi	bestreta	49 s. 6 d.	Pagar deute i salaris	AMGi, I.1.1, n. 30, f. 61r, 1394/07/05
1394	Andreu Figuera, sastre de Gi	*mutuum*	132 s.	Pagar deute i salaris	AMGi, I.1.1, n. 30, f. 61r-v, 1394/07/05
1394	Arnau I Ramada, blanquer de Gi	*mutuum*	6 ll. 12 s.	Pagar salaris de nuncis	AMGi, I.1.1, n. 31, f. 10r-v, 1394/12/04
1397	Francesc II Llorenç, calciner de Gi	*mutuum*	3.300 s.	Adveniment del rei Martí	AMGi, I.1.1, n. 33, ff. 28r-32r, 1397/04/04
1397	Bernat II Estruç, c Gi	*mutuum*	1.100 s.	Adveniment del rei Martí	AMGi, I.1.1, n. 33, ff. 38r-40r, 1397/04/30
1397	Narcís Bofill, ferrer de Gi	*mutuum*	220 s.	Adveniment del rei Martí	AMGi, I.1.1, n. 33, ff. 38r-40r-v, 1397/04/30
1399	Bonanat Verai, prevere beneficiat a la seu de Girona	*mutuum*	94 escuts d'or i 20 ll.	Pagar salaris de nuncis	AMGi, I.1.1, n. 34, f. 37v, 1399/03/26
1399	Dalmau Rodeja, tutor de Nicolaua, filla i pubilla de Francesc Jalbert, altre temps c Gi, ara c Barcelona	*mutuum*	90 ll.	Coronació del rei	AMGi, I.1.1, n. 34, ff. 41r-42r, 1399/03/26
1400	Jaume Hospital de Figueres	bestreta	22 s.	Pagar dret de segell	AMGi, I.1.1, n. 35, f. 25v, 1400/01/28
1400	Joan Marcó, c Gi	*mutuum*	2.750 s.	Armada contra barbarescos	AMGi, I.3.3.1.1, llig. 13, reg. 2, s.f., 1400/10/30
1401	Francesc II Santceloni	*mutuum*	11.000 s.	Adquisició de gra	AMGi, I.3.3.1.1, llig.13, reg. 2, s.f., 1401/10/10

1401	Francesc II Santceloni	*mutuum*	11.000 s.	Adquisició de gra	AMGi, I.3.3.1.1, llig.13, reg. 2, s.f., 1401/10/10
1401	Bernat Bosc, escrivà i c Gi	*mutuum*	2.200 s.	Adquisició de gra	AMGi, I.1.1, n. 36, f. 40r, 1401/08/22
1401	Francesc II Santceloni, c Gi	*mutuum*	1.100 s.	Adquisició de gra	AMGi, I.1.2.1, llig. 8, reg. de 1401-02, f. 9v, 1401/10/01
1401	Joan Verger, mestre de campanes	*mutuum*	550 s.	Adquisició de gra	AMGi, I.1.1, n. 36, f. 59r, 1402/03/30
1401	Arnau Gallard, prevere beneficiat de la seu	*mutuum*	330 s.	Certes necessitats	AMGi, I.1.1, n. 36, f. 50r-v, 1401/12/02
1401	Miquel Ferrer, ferrer	bestreta	110 s.	Lloguer de mul	AMGi, I.1.2.1, llig. 8, reg. de 1401-02, f. 17r, 1401/12/20
1402	Francesc II Santceloni	*mutuum*	1.023 s.	Salaris de nuncis	AMGi, I.3.3.1.1, llig.13, reg. 2, s.f., 1402/09/29
1402	Francesc II Santceloni	bestreta	66 s.	Salaris diversos	AMGi, I.3.3.1.1, llig.13, reg. 2, s.f., 1402/10/05
1402	Guillem II Escala	bestreta	14 ll. 2 s. 6 d.	Obtenció de provisions	AMGi, I.1.1, n. 36, f. 62r, 1402/04/20
1402	Guillem Montalt	bestreta	30 ll. 19 s. 6 d.	Nòlit i transport de gra	AMGi, I.1.1, n. 36, f. 66v, 1402/04/26
1403	Jurats d'aquell any a títol personal	«préstec»	50 ll. (10 ll. cadascun)	Demanda de tresorer reial	AMGi, I.1.1, n. 38, f. 17r, 1403/02/02
1405	Francesc I de Segurioles i Pere II Benet	*mutuum*	200 escuts d'or	Adquisició de gra	AMGi, I.1.1, n. 39, f. 36v-37r, 1405/05/19

1414	Lluís Tord, mercader	*mutuum*	293 ll. 15 s.	Adquisició de gra	AMGi, I.1.1, n. 43, f. 61r-v, 1414/09/29
1418	Pere III Trilla, paraire	*mutuum*	880 s.	Causa judicial	AMGi, I.1.1, n. 44, ff. 19v-20r, 1418/04/30
1418	Ivó Frugell, draper i Cristòfol Castanya, apotecari	*mutuum*	82 ll. 10 s.	Defensar privilegis de la ciutat	AMGi, I.1.1, n. 44, f. 35r-v, 1418/08/22
1418	Narcís de la Via, c Gi	dita solta	311 ll. 12 s.	Salaris missatgeria	AMGi, I.1.1, n. 44, ff. 59r-60r, 1418/12/31
1418	Pere de Berguedà, paborde de l'Almoina del Pa	*mutuum*	3.630 s.	–	AMGi, I.1.1, n. 44, ff. 59r-60r, 1418/12/31
1419	Guillem Ricard, llicenciat en lleis	bestreta	108 s.	Pagar drets de segell	AMGi, I.1.1, n. 45, ff. 20v-21r, 1419/03/28
1420	Miquel II Vilar, especier c Gi	bestreta	14 ll. 13 s. 8 d.	Construir fonaments per a casa de la farina	AMGi, I.1.1, n. 49, ff. 31v-32r, 1428/12/30
1421	Pere II Tortosa i Joan Cavalleria, cònsols de mar de la ciutat	préstec	385 s.	Retirar argent empenyorat a la reina Maria	AMGi, I.1.1, n. 46, ff. 48v-49r, 1421/09/20
1422	Pere II Tortosa, jurat aquell any	bestreta	40 s. 10 d.	Obtenir trasllat d'un procés	AMGi, I.1.1, n. 46, f. 108v, 1422/12/31
1422	Arnau Camós, jurat aquell any	bestreta	11 ll. 4 d.	Reparar pesos i mesures	AMGi, I.1.1, n. 46, f. 108v, 1422/12/31
1424	Miquel II Vilar, especier c Gi	*mutuum*	38 ll. 10 s.	Trametre a nunci i pagar drets de segell	AMGi, I.1.1, n. 47, f. 41r, 1424/11/07

1425	Pere Berguedà, paborde de l'Almoina del Pa	*mutuum*	230 ll. 15 s. 10 d.	Adquisició de gra	AMGi, I.1.1, n. 47, ff. 69v-70r, 1425/01/26
1425	Bernat Guixar, paborde beneficiat de la seu	*mutuum*	100 ll.	Adquisició de gra	AMGi, I.1.1, n. 47, f. 70r, 1425/02/03
1425	Miquel II Vilar, especier c Gi	*mutuum*	10.000 s.	Obres de la llera del Ter	AMGi, I.1.1, n. 47, ff. 95v-97r, 1425/10/10
1425	Miquel II Vilar, especier c Gi	bestreta	93 ll. 17 s. 1 d.	Adquisició de gra	AMGi, I.1.1, n. 47, ff. 112v-113r, 1426/01/01
1427	Pere Berguedà, paborde de l'Almoina del Pa de la seu, de diners propis	bestreta	4.400 s.	Adquisició de gra	AHG, Gi-01, vol. 401, frag man acords 1427, s.f., 1427/02/12
1428	Miquel II Vilar, especier c Gi	*mutuum*	30 ll.	–	AMGi, I.1.1, n. 49, f. 8v, 1428/02/14
1428	Miquel II Vilar, especier c Gi	*mutuum*	100 ll.	Bestreta a favor del clavari dels jurats	AMGi, I.1.1, n. 49, f. 13v, 1428/04/08
1430	Miquel II Vilar, especier c Gi	bestreta	120 ll.	Negocis de la ciutat	AMGi, I.1.1, n. 50, f. 15r-v, 1430/01/24
1431	Pere de Berguedà, paborde de l'Almoina del Pa	*mutuum*	2.200 s.	Adquisició de gra	AMGi, I.1.1, n. 50, f. 73v, 1431/03/27
1431	Jaume Faja, prevere	*mutuum*	1.100 s.	Adquisició de gra	AMGi, I.1.1, n. 50, f. 73v, 1431/03/27
1431 (anteriorment)	Bernat Oliver, teixidor de draps de llana	*mutuum*	180 ll.	–	AMGi, I.1.1, n. 50, f. 86v, 1431/08/16

1436	Miquel II Vilar, especier de Gi	bestreta	10 ll.	Despeses per anar amb exèrcit de Girona	AMGi, I.1.1, n. 53, f. 50r, 1436/12/22
1436	Pere III Domingo, mercader	bestreta	74 ll. 5 s.	Salari d'arribada de governador general de Catalunya	
1438	Jaume Pinyol, tintorer	bestreta	81 s. 10 d.	Negocis de la ciutat	AMGi, I.1.1, n. 54, f. 62r, 1438/01/01
1439	Narcís I Saumana i Francesc Net, mercaders de Gi	bestreta	14 s. 5 d.	Procés judicial	AMGi, I.1.1, n. 55, f. 16v, 1439/01/28
1440	Bernat Vilarnau draper, Nicolau Frugell notari, i Joan Vilella, escrivà	*mutuum*	24 s. 7 d.	–	AMGi, I.1.1, n. 55, f. 113v, 1440/10/28
1440	Miquel I Cerdà i Joan I Cerdà, mercaders, c Gi	*mutuum*	10 ll. 5 s. 5 d.	–	AMGi, I.1.1, n. 55, f. 113v, 1440/10/28
1441	Pere Cervià, c Gi	bestreta	220 s.	Pagar escriptures judicials	AMGi, I.1.1, n. 56, f. 48r, 1441/12/30

TAULA 5. Distribució socioprofessional dels arrendataris del conjunt d'exaccions

Tipus	Patricis/juristes/ metges	Mercaders	Menestrals/ professionals relacionats amb el sector	Menestrals/ professionals (hi incloem notaris) NO relacionats	Altres habitants de Girona (inclou conversos)	Forans	Esposes o parentes	Total nre. coarrendataris/ companys (no es distingeixen persones diferents)	Mitjana nre. arrendataris[17]
Vi	13,08	19,31	2,34	42,09	2,34	3,43	16,51	642	8,79 (11,6)
Carn	13,71	19,14	3,14	46,00	0,29	1,14	16,57	350	4,55 (5,5)
Farina	9,01	20	2,86	46,81	1,32	2,64	17,36	455	5,62 (6,96)
Gra	1,34	9,38	11,61	58,04	0,45	0	19,20	224	3,07
Peix	16,67	28	5,33	35	3,33	1,67	10	300	3,9
Mercaderies	1,18	6,86	-	76,36[18]	1,65	0,24	13,71	423	5,42
Honors	9,44	11,67	32,22	32,22	1,11	0,56	12,78	180	2,34
Porcells	3,95	12,5	12,5	53,29	2,63	0	15,13	152	2,58
Sal	1,08	15,05	10,75	66,67	1,08	0	5,38	93	1,6
Drets de pesos i mesures	0	3,28	50,82	34,43	1,64	1,64	8,2	61	1,11
Barres	9,82	12,88	–	65,03	0,61	4,29	7,36	163	2,86
Mitjanes globals	**7,21**	**14,37**	**11,96**	**50,62**	**1,5**	**1,42**	**12,93**	–	–

[17] En les principals imposicions (les de rendiments majors i a l'hora amb companyies de més dimensions) hem calculat també la mitjana separant del recompte els exercicis en què s'optà per la comanda i els més mal documentants que alteren de manera significativa la xifra final.

[18] Recordem que en el cas de la imposició de les mercaderies i de les barres no hem establert distincions entre menestrals pertanyents o no al sector dels productes taxats.

TAULA 6. Grups familiars documentats amb més freqüència arrendant imposicions (1367-1443)

Família	Membres més representatius i oficis	Nombre de participacions	Tipologies	Abast cronològic
Estanyol	Pere II Estanyol, sense ofici o mercader, Francesc I Estanyol, bosser, Llorenç Estanyol, bosser	75	Vi (7), farina (12), carn (16), peix (5), gra (6), mercaderies (14), honors (5), porcells (6), sal (2), mesures (0) barres (2), vectigal llotja (0)	1364-1400
Cerdà	Berenguer Cerdà, draper, Pere Cerdà, draper, Miquel I Cerdà, draper	59	Vi (8), farina (4), carn (6), peix (8), gra (4), mercaderies (1), honors (1), porcells (2), sal (),mesures (0) barres (1), vectigal llotja (0)	1386-1438
Sampsó	Ramon I Sampsó, patrici (únic individu)	43	Vi (6), farina (3), carn (16), peix (11), gra (0), mercaderies (0), honors (0), porcells (1), sal (2), mesures (0) barres (4), vectigal llotja (0)	1370-1433
Cases	Bernat Andreu Cases, Francesc I Cases i Joan Cases, hostalers i mercaders	42	Vi (5), farina (6), carn (0), peix (6), gra (6), mercaderies (3), honors (8), porcells (5), sal (1), mesures (0) barres (2), vectigal llotja (0)	1380-1440
Dalmau	Nicolau Dalmau, paraire, Pere Dalmau, bosser	41	Vi (2), farina (3), carn (2), peix (1), gra (2), mercaderies (14), honors (1), porcells (11), sal (2), mesures (0) barres (1), vectigal llotja (0)	1397-1442
Serra	Pere Serra, Bernat Serra i Ramon Serra, albadiners	34	Vi (7), farina (1), carn (2), peix (3), gra (2), mercaderies (9), honors (2), porcells (3), sal (3), mesures (1), barres (0), vectigal llotja (1)	1372-1436
Fullà al. Vilar	Pere Fullà al. Vilar (únic individu)	25	Vi (7), farina (2), carn (1), peix (0), gra (6), mercaderies (2), honors (0), porcells (1), sal (3), mesures (0) barres (3), vectigal llotja (0)	1404-1439

Deuslondà	Joan Deuslondà, peller (únic individu)	24	Vi (2), farina (4), carn (1), peix (2), gra (4), mercaderies (7), honors (2), porcells (2), sal (0), barres (1), vectigal llotja (1)	1417-1438
Anglès	Nicolau, Jaume, Joan I i Joan II Anglès, mercaders	23	Vi (4), farina (5), carn (1), peix (2), gra (1), mercaderies (3), honors (0), porcells (1), sal (0), mesures (0) barres (6), vectigal llotja (0)	1393-1427
Camós	Francesc Camós, escrivà, Pere Camós, causídic	22	Vi (3), farina (2), carn (6), peix (4), gra (0), mercaderies (2), honors (5), porcells (0), sal (0), mesures (0) barres (0), vectigal llotja (0)	1367-1421
Lavanera	Pere Lavanera, blanquer, Bernat Lavanera, blanquer	22	Vi (5), farina (7), carn (0), peix (1), gra (1), mercaderies (4), honors (0), porcells (0), sal (0), mesures (1) barres (3), vectigal llotja (0)	1367-1443
Costa	Pere I Costa i Pere II Costa, escrivans	22	Vi (0), farina (0), carn (0), peix (0), gra (0), mercaderies (0), honors (0), porcells (0), sal (0), mesures (0) barres (0), vectigal llotja (0)	1376-1425
Rolf	Bernat i Tomàs Rolf, pellers	22	Vi (2), farina (1), carn (3), peix (0), gra (2), mercaderies (8), honors (1), porcells (2), sal (0), mesures (0) barres (3), vectigal llotja (0)	1365-1407
Bóixols	Ramon I de Bóixols (únic individu)	21	Vi (6), farina (7), carn (2), peix (2), gra (0), mercaderies (0), honors (2), porcells (0), sal (0), mesures (0) barres (0), vectigal llotja (0)	1367-1402
Domingo	Pere I Domingo i Pere II Domingo, mercaders	20	Vi (4), farina (4), carn (1), peix (3), gra (5), mercaderies (0), honors (0), porcells (1), sal (0), mesures (1) barres (1), vectigal llotja (0)	1381-1439
Oliver	Francesc Oliver i Bernat Oliver, teixidors	18	Vi (5), farina (2), carn (0), peix (0), gra (1), mercaderies (5), honors (1), porcells (0), sal (0), mesures (0) barres (4), vectigal llotja (0)	1416-1442

Portell	Narcís Portell escrivà-mercader, Narcís Huguet Portell paraire-mercader, Antoni Portell, mercader	18	Vi (8), farina (2), carn (1), peix (1), gra (0), mercaderies (1), honors (1), porcells (1), sal (1), mesures (0) barres (1), vectigal llotja (1)	1388-1439
Batlle	Bernat Batlle, paraire (únic individu)	18	Vi (5), farina (0), carn (6), peix (3), gra (0), mercaderies (1), honors (1), porcells (1), sal (0), mesures (0) barres (1), vectigal llotja (0)	1381-1393
Guerau	Nicolau Guerau, sense ofici, Francesc Guerau, mercader	17	Vi (6), farina (3), carn (3), peix (2), gra (0), mercaderies (3), honors (), porcells (0), sal (0), mesures (0) barres (0), vectigal llotja (0)	1422-1430
Ricard	Francesc I i Bernat I Ricard, capellers	17	Vi (2), farina (4), carn (3), peix (0), gra (1), mercaderies (1), honors (5), porcells (1), sal (0), mesures (0) barres (0), vectigal llotja (0)	1367-1428
Coral	Francesc Coral, barber (únic individu)	16	Vi (2), farina (0), carn (0), peix (2), gra (10), mercaderies (0), honors (1), porcells (0), sal (0), mesures (0) barres (1), vectigal llotja (0)	1372-1413
Jalabert	Antoni i Joan Jalabert, revenedors	16	Vi (0), farina (0), carn (0), peix (5), gra (7), mercaderies (1), honors (0), porcells (2), sal (1), mesures (0) barres (0), vectigal llotja (0)	1383-1423
Sunyer	Pere I i Pere II Sunyer, patricis	16	Vi (3), farina (4), carn (4), peix (3), gra (0), mercaderies (0), honors (1), porcells (0), sal (0), mesures (0) barres (0), vectigal llotja (1)	1372-1439
Desvern	Pere I, Pere II i Nicolau III Desvern, patricis	15	Vi (9), farina (1), carn (0), peix (3), gra (0), mercaderies (0), honors (1), porcells (0), sal (0), mesures (0) barres (0), vectigal llotja (0)	1370-1428

Beuda	Guillem Bernat, cuireter, i Bernat I Beuda, mercader-patrici	15	Vi (5), farina (0), carn (2), peix (4), gra (0), mercaderies (3), honors (1), porcells (0), sal (0), mesures (0) barres (0), vectigal llotja (0)	1376-1411
Jonquera	Joan I i Joan II Jonquera, paraires	15	Vi (3), farina (1), carn (4), peix (2), gra (0), mercaderies (2), honors (0), porcells (2), sal (0), mesures (0) barres (0), vectigal llotja (1)	1393-1423
Riera	Francesc Riera, bosser (únic individu)	15	Vi (2), farina (1), carn (8), peix (0), gra (0), mercaderies (0), honors (0), porcells (4), sal (0), mesures (0) barres (0), vectigal llotja (0)	1425-1436

BIBLIOGRAFIA

Fonts editades

ALBERCH FUGUERAS, Ramon, *Guia-inventari de l'Arxiu Històric de l'Ajuntament de Girona*, Girona, Ajuntament de Girona, 1983.

ARNALL I JUAN, M. Josepa (ed.), *Lletres reials a la ciutat de Girona (1293-1515)*, Girona – Barcelona, Ajuntament de Girona – Fundació Noguera, 2000, 4 vols. [Ll. R.]

BALCELLS, Marta, SOLER, Santi, COSTA, Immaculada, *Inventari dels fons de les notaries Girona-1 a Girona-4*, Girona, gener del 2009, exemplar mecanografiat.

— *Inventari dels fons de les notaries Girona-5 a Girona-11*, Girona, gener del 2009, exemplar mecanografiat.

BOADAS RASET, Joan, CASELLAS SERRA, Lluís-Esteve (dirs.), *Catàleg de pergamins del fons de l'Ajuntament de Girona (1144-1862)*, Girona – Barcelona, Ajuntament de Girona – Fundació Noguera, 2005, 3 vols.

Cortes de los antiguos reinos de Aragón y de Valencia y principado de Cataluña, vol. II, Madrid, Real Academia de la Historia, 1896-1922.

ESCRIBÀ BONASTRE, Gemma, FRAGO PÉREZ, Maria Pilar, *Documents dels jueus de Girona (1124-1595): Arxiu Històric de la Ciutat – Arxiu Diocesà de Girona*, Girona, Ajuntament de Girona, 1992

GUILLERÉ, Christian (ed.), *Llibre Verd de la ciutat de Girona (1144-1533)*, Barcelona – Lleida, Fundació Noguera – Pagès, 2000 [Ll. Verd]

JULIOL i ALBERTÍ, Griselda (ed.), *Llibre Vermell de la ciutat de Girona (1188-1624)*, Barcelona – Lleida, Fundació Noguera – Pagès, 2001. [Ll. Vermell].

REDONDO GARCÍA, Esther, *El fogatjament general de Catalunya de 1378*, Barcelona, IMF-CSIC, 2002.

RUIZ GÓMEZ, Vicenç, TOR AZORÍN, Jordi (eds.), *Els pergamins documentals de l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona*, 1142-1500, Barcelona, Fundació Noguera, 2014.

SANS TRAVÉ, Josep Maria (dir.), *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*, vol. I (1411-1539), Barcelona, Generalitat de Catalunya, 1994.

Bibliografia

ALBERCH FUGUERAS, Ramon *et al*., *Gremis i oficis a Girona: Treball i societat a l'època pre-industrial*, Girona, Ajuntament de Girona, 1984.

ALLINGRI, Matthieu, *Le métier de notaire en Europe méridionale à la fin du Moyen Âge: Étude comparée de deux modèles régionaux (Italie communale, pays catalans, v. 1280-1420)*, Lió, Universitat Lumière Lyon 2, 2014 [tesi doctoral inèdita].

AMELANG, James S., *La formación de una clase dirigente: Barcelona, 1490-1714*, Barcelona, Ariel, 1986.

— «L'oligarquia ciutadana a la Barcelona moderna: Una aproximació comparativa», a Idem, *«Gent de la Ribera» i altres assaigs sobre la Barcelona Moderna*, Vic, Eumo – Universitat de Vic, 2008, pp. 97-126.

ARAMAYONA ALONSO, Guillermo, «El cuaderno de 1421 de "el Bací dels Pobres Vergonyants", de la parroquia de Santa María del Mar, de Barcelona», a Manuel Riu i Riu (dir.), *La pobreza y la asistencia a los pobres en la Cataluña medieval*, Barcelona, CSIC, 1980, vol. II, pp. 173-189.

ASENJO GONZÁLEZ, María, «Sociedad y vida política en las ciudades de la corona de Castilla. Reflexiones sobre un debate», *Medievalismo*, 5 (1995), pp. 89-125.

ASHTOR, Eliyahu, «Catalan Cloth on Late Medieval Mediterranean Markets», *Journal of European Economic History*, 17 (1988), pp. 227-257.

AURELL CARDONA, Jaume, *Els mercaders catalans al quatre-cents: Mutació de valors i procés d'aristocratització a Barcelona, 1370-1470*, Lleida, Pagès, 1996.

AURELL, Martin, «La chevalerie urbaine en Occitanie (fin Xe-début XIIIe siècle)», a *Les élites urbaines au Moyen Âge*, *XXVIIe Congrès de la S.H.M.E.S. (Rome, May 1996)*, París, Publications de la Sorbonne – École Française de Rome, 1997, pp. 71-118.

AVENTÍN PUIG, Mercè, «Mercat de rendes, mercat de salvació», a Manuel Sánchez Martínez (ed.), *Estudios sobre renta, fiscalidad y finanzas en la Cataluña bajomedieval*, Barcelona, IMF-CSIC, 1993, pp. 133-151

BANEGAS LÓPEZ, Ramon Agustín, «Comer carne y pagar impuestos. El impacto de las imposicions municipales en el comercio barcelonès de carne durante el siglo XV», *Anuario de Estudios Medievales*, 39/1 (2009), pp. 329-355.

BARRIO BARRIO, Juan Antonio, «Una oligarquía fronteriza en el mediodía valenciano. El patriciado de Orihuela, siglos XIII-XV», *Revista d'Història Medieval*, 9 (1998), pp. 105-126.

BATLLE GALLART, Carme, «Una familia barcelonesa: Los Deztorrent», *Anuario de Estudios Medievales*, 1 (1964), pp. 471-488.

BATLLE GALLART, Carme, «La oligarquía de Barcelona a fines del siglo XV: El partido de Deztorrent», *Acta historica et Archaeelogica mediaevalia*, 7/8 (1986), pp. 312-335.

BATLLE GALLART, Carme *et al.* (eds.), *El «Llibre del Consell» de la ciutat de Barcelona. Segle XIV: Les eleccions municipals*, Barcelona, IMF-CSIC, 2007.

BAYDAL SALA, Vicent, «Cambistas, fiscalidad y élites en el reino de Valencia (1270-1370)», a Ángel Galán Sánchez, Ernesto García Fernández (eds.), *En busca de*

Zaqueo: Los recaudadores de impuestos en las épocas medieval y moderna, Madrid, Instituto de Estudios Fiscales, 2012, pp. 63-77.

BENITO MONTCLÚS, Pere, «Los beneficiarios del impuesto en la Corona de Aragón. Élites urbanas y rurales», a Monique Bourin, François Menant, Lluís To (eds.), *Dynamiques du monde rural dans la conjoncture de 1300: Échanges, prélèvements et consommation en Méditerranée occidentale*, Roma, École Française de Rome, 2014, pp. 637-653.

BENSCH, Stephen P., *Barcelona i els seus dirigents, 1096-1291*, Barcelona, Proa, 2000.

BERENGUER GALINDO, Antonio, *Censal mort. Historia de la deuda pública del concejo de Fraga (siglos XIV-XVIII)*, Fraga, Instituto de Estudios Altoaragoneses-Ayuntamiento de Fraga, 1998.

BERNATO, Sandra, «Artesania i comerç a Girona (1442-1453)», *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 50 (2009), pp. 69-138.

BERTAUX, Daniel, THOMPSON, Paul (eds.), *Pathways to Social Class: A Qualitative Approach to Social Mobility*, Oxford, Clarendon Press – Oxford University Press, 1997.

BERTHE, Maurice, *Les finances de la «Generalitat» de Catalogne (1392-1479),* Tolosa, Université Toulouse-2, 1958 [Diplôme d'Études Supérieures d'Histoire].

— «Les élites urbaines méridionales au Moyen Âge (XIe-XVe siècles)», a *La maison au Moyen Âge dans le midi de la France*, *Actes des journées d'étude de Toulouse, 19-20 maig 2001,* Tolosa, Société Archéologique du Midi de la France, 2002 (= *Bulletin de la Société Archéologique du Midi de la France*, hors-série), pp. 21-40.

BLASCO MARTÍNEZ, Asunción, «Corredores de comercio judíos en Zaragoza (1300-1425)», *Anuario de Estudios Medievales*, 29 (1999), pp. 141-173.

BONACHÍA HERNANDO, Juan Antoni, CARVAJAL DE LA VEGA, David (eds.), *Los negocios del hombre: Comercio y rentas en Castilla. Siglos XV y XVI*, Valladolid, Castilla, 2012.

BOONE, Marc, «Stratégies fiscales et financières des élites urbaines et de l'État bourguignon naissant dans l'ancien comté de Flandre (XIVe-XVIe siècle)», a *Actes des congrés de la Société des historiens médiévistes de l'enseignement supérieur public, 28e congrés*, Clarmont d'Alvèrnia, Publications de la Sorbonne, 1997, pp. 235-253.

— «Le crédit financier dans les villes de Flandre (XIVe-XVe siècles): typologie des crédirentiers, des créditeurs et des techniques de financement», a Manuel Sánchez Martínez (coord.), *El món del crèdit a la Barcelona medieval*, Barcelona, Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, 2007 (= *Barcelona, Quaderns d'Història*, 13), pp. 59-78.

— «Marché libre, rendement collectif et intérêts privés, un trio infernal? Les fermiers des assises de la ville de Gand à la fin du Moyen Âge», *Memini. Travaux et documents*, 19-20 (2016), pp. 159-175.

BOONE, Marc *et al.* (eds.), *Urban Public Debts*: *Urban Government and the Market for Annuities in Western Europe (14th-18th centuries)*, Turnhout, Brepols, 2003.

BOONE, Marc, DAVIDS, Paul Janssens, «Urban public debts from the 14th to the 18th century. A new approach», a M. Boone *et al.* (eds.), *Urban Public Debts*, pp. 3-11.

BORAU MORELL, Cristina, *Els promotors de capelles i retaules a la Barcelona del s. XIV*, Barcelona, Fundació Noguera, 2003.

BREEN, Richard (ed.), *Social Mobility in Europe*, Oxford, Oxford University Press, 2004.

BRESC, Henri, «La draperie catalane au miroir sicilien, 1300-1460», *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, 4 (1983), pp. 107-127.

BRITNELL, Richard H., *The Commercialisation of English Society, 1000-1500*, Cambridge, Cambridge University Press, 1993.

— «Markets, shops, inns, taverns and private houses in medieval English trade», », a Bruno Blondé *et al.* (eds.), *Buyers and sellers: Retail circuits and practices in medieval and early modern Europe*, Turnhout, Brepols, 2006, pp. 109-123.

BROUSSOLLE, Jean, «Les impositions municipales de Barcelone de 1328 à 1462», *Estudios de Historia Moderna*, 5 (1955), pp. 3-164.

BURGUERA PUIGSERVER, Victòria A. «"Car més val contendre ab la quartana que ab flaquea": Conflictividad marítima en tiempos de carestia en la Corona de Aragón a principios del siglo XV», *Revista Universitaria de Historia Militar*, 6/11 (2017), pp. 43-61.

BUSQUETA RIU, Joan-Josep, «La senyoria dels Sant Climent de Lleida: Domini fluvial i proveïment a la Baixa Edat Mitjana», a Enric Vicedo Rius (ed.), *Terra, aigua, societat i conflicte a la Catalunya occidental*, Lleida, Pagès editors, 2000, pp. 81-101.

CANAL ROQUET, Josep *et al.*, *Girona, de Carlemany al feudalisme (785-1057). El trànsit de la ciutat antiga a l'època medieval*, *Història urbana de Girona*, vol. 5, Girona, Ajuntament de Girona, 2003-2004.

CAROCCI, Sandro, «Mobilità sociale e medioevo», *Storica*, 43/45 (2009), pp. 11-55.

— (a cura de), *La mobilità sociale nel medioevo*, Roma, École Française de Rome, 2010.

CARRÈRE, Claude, «La draperie en Catalogne et en Aragon au XVe siècle», a Marco Spallanzani (ed.), *Produzione, comercio e consumo dei panni di lana (nei secoli XII-XVIII)*, Florència, L. S. Olschki, 1976, pp. 475-509.

— *Barcelona 1380-1462: Un centre econòmic en època de crisi*, Barcelona, Curial, 1977-1978, 2 vols.

CARVAJAL DE LA VEGA, David, «Crédito privado en Castilla a fines del siglo XV. Una introducción a su estudio», *Anuario de Estudios Medievales*, 47/1 (gener-juny 2017), pp. 3-36.

CHACÓN JIMÉNEZ, Francisco, GONÇALO MONTEIRO, Nuno (coords.), *Poder y movilidad social: Cortesanos, religiosos y oligarquías en la península ibèrica (siglos XV-XIX)*, Madrid, CSIC – Universidad de Murcia, 2006.

CLARAMUNT, Salvador, «Los ingresos del "Bací o Plat dels Pobres" de la parroquia de Santa Maria del Pi de Barcelona, de 1434 a 1456», a M. Riu i Riu (dir.), *La pobreza y la asistencia,* vol. I, pp. 373-390.

COLL JULIÀ, Núria, «Compañías mercantiles barcelonesas del siglo XIV y su estrato familiar», *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols*, 9 (1981), pp. 27-104.

COLLANTES DE TERÁN SÁNCHEZ, Antonio, «Interessi private e finanze pubbliche: Comportamenti delle oligarchie urbane dei grandi regni ispanici (secoli XIV-XV)», a Jean-Claude Waquet, Denis Menjot (eds.), *Transazioni, strategie e razionalità fiscali nell'Europa medievale e moderna*, Roma, Bulzoni, 1996 (= *Cheiron*, 24), pp. 57-73.

— «Arrendatarios de rentas públicas en Carmona», *Archivo Hispalense*, 80 (1997), pp. 327-347.

COLOMER CASAMITJANA, Joel, «El comerç de drap a Besalú: L'exemple dels Roure (1325-1340)», *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols*, 30 (2012), pp. 7-29.

CONDE Y DELGADO DE MOLINA, Rafael, «Las actividades y operaciones de la banca barcelonesa trecentista de Pere Descaus y Andreu d'Olivella», *Revista Española de Financiación y Contabilidad*, 17 (gener-abril, 1988), pp. 115-169.

CORTIELLA ÒDENA, Francesc, *Una ciutat catalana a les darreries de la baixa edat mitjana: Tarragona*, Tarragona, Diputació de Tarragona, 1984.

COULON, Damien, *Barcelone et le grand commerce d'Orient au Moyen Âge: Un siècle de relations avec l'Égypte et la Syrie-Palestine (ca. 1330 - ca. 1430)*, Madrid, Casa de Velázquez, 2004.

CRUSELLES GÓMEZ, Josep M., *Els notaris de la ciutat de València: Activitat professional i comportament social a la primera meitat del segle XV*, Lleida – Barcelona, Pagès, 1998.

CRUSELLES GÓMEZ, Enrique, *Los mercaderes de Valencia en la edad media (1380-1450)*, Lleida, Milenio, 2001.

— «Las sociedades arrendatarias de los impuestos municipales de Valencia (1410-1450)», *Medievalismo*, 27 (2017), pp. 133-158.

CRUSELLES GÓMEZ, Enrique, CRUSELLES GÓMEZ José Maria, NARBONA VIZCAÍNO, Rafael, «El sistema de abastecimiento frumentario de la Ciudad de Valencia en el siglo XV: Entre la subvención pública y el negocio privado», a *XIV Jornades d'Estudis Històrics Locals: La Mediterrània, àrea de convergència de sistemes alimentaris (segles V-XVIII)*, Palma de Mallorca, Institut d'Estudis Baleàrics, 1996, pp. 305-322.

CRUZ RODRÍGUEZ, Joan, «El municipi igualadí medieval: Una aproximació al seu funcionament (1282-circa 1388)», *Miscellanea Aqualatensia*, 8 (1997), pp. 19-58.

CUADRADA MAJÓ, Coral, «Vers l'adquisició d'una mentalitat feudal: Pere Des Bosc, ciutadà de Barcelona i la compra dels castells de Sant Vicenç i Vilassar (segle XIV)», a *Castells, guaites, torres i fortaleses de la Catalunya medieval*, *Annexos d'Acta Mediaevalia*, 3 (1986-1987), pp. 179-199.

CURTO HOMEDES, Albert, *La intervenció municipal en l'abastament de blat d'una ciutat catalana: Tortosa, segle XIV*, Barcelona, Rafael Dalmau, 1988.

DE LA TORRE GONZALO, Sandra, «Elites financieras y mercantiles de Zaragoza en el primer tercio del siglo XV (1380-1430)», a Carlos Laliena Corbera, Mario

Lafuente Gómez (eds.), *Una economía integrada. Comercio, instituciones y mercados en Aragón, 1300-1500*, Saragossa, Grupo de Investigación Cema, 2012, pp. 409-434.

— «Grandes negocios urbanos de finales del siglo XIV: el arrendamiento de ingresos fiscales de Zaragoza», a Carlos Laliena Corbera, Mario Lafuente Gómez (coord.), *Consumo, comercio y transformaciones culturales en la baja Edad Media: Aragón, siglos XIV-XV*, Saragossa, Universidad de Zaragoza, 2016, pp. 187-210.

DEL TREPPO, Mario, *Els mercaders catalans i l'expansió de la Corona Catalano-Aragonesa al segle XV*, Barcelona, Curial, 1976.

DERYCKE, Laurence, «The public annuity market in Bruges at the end of the 15th century», a M. Boone *et al.* (eds.), *Urban Public Debts*, pp. 165-181.

DÍAZ MARTÍ, Carles, *Bertran Nicolau, fundador de Sant Jeroni de la Murtra*, Badalona, Museu de Badalona, 2006.

DONAT PÉREZ, Lídia, MARCÓ MASFERRER, Xavier, ORTI GOST, Pere, «Els contractes matrimonials a la Catalunya medieval», a Rosa Ros Massana (ed.), *Els capítols matrimonials: Una font per a la història social*, Girona, Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines – Centre de Recerca d'Història Rural (IRH) de la Universitat de Girona, 2010, pp. 19-46.

DROGUET, Alain*, Administration financière et système fiscal à Marseille dans la seconde moitié du XIVe siècle*, Ais de Provença, Centre d'études des sociétés méditerranéennes, 1983.

DUMOLYN, Jan, «Later Medieval and Early Modern urban elites: social categories and social dynamics», a María Asenjo González (ed.), *Urban Elites and Aristocratic Behaviour in the Spanish Kingdoms at the End of the Middle Ages*, Turnhout, Brepols, 2013, pp. 3-18.

DUTOUR, Thierry, *Sous l'empire du bien: «Bonnes gens» et pacte social: XIIIe-XVe siècle*, París, Garnier, 2015.

DYER, Christopher, *Standards of living in the later Middle Ages: Social Change in England, c. 1200-1520*, Cambridge, Cambridge University Press, 1989.

EVANGELISTI, Paolo, «"Ad invicem participancium". Un modello di cittadinanza proposto da Francesc Eiximenis, frate francescano», *Mélanges de l'École française de Rome – Moyen Âge*, 125/2 (2013), pp. 2-31.

FALCÓN PÉREZ, Maria Isabel, «Notas sobre los corredores de comercio de Zaragoza en el siglo XV», *Aragón en la Edad Media. Estudios de Economía y Sociedad*, 6 (1984), pp. 175-207.

FARÍAS ZURITA, Víctor, ORTI GOST, Pere, «Història i dinàmiques ciutadanes», a *L'Art Gòtic a Catalunya*, vol. III, *Arquitectura. Dels palaus a les masies*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 2003, pp. 21-33.

FARÍAS ZURITA, Víctor, *El mas i la vila a la Catalunya medieval: Els fonaments d'una societat senyoralitzada, segles XI-XIV*, València, Publicacions de la Universitat de València, 2009.

FELIU I MONTFORT, Gaspar, «La disputa de los libros contables en la quiebra de la "Taula de Canvi" de Pere des Caus y Andreu d'Olivella (1981)», *Revista Española de Financiación y Contabilidad*, 120 (2004), pp. 95-124.

— «La crisis catalana de la Baja Edad Media: Estado de la cuestión», *Hispania*, LXIV/2, n. 127 (2004), pp. 435-466.
— «Mercaders-banquers barcelonins: L'endeutament de la monarquia i la fallida de la taula de canvi de Pere des Caus i Andreu d'Olivella el 1381», a M. Sánchez Martínez (coord.), *El món del crèdit a la Barcelona medieval*, pp. 197-210.
FERNÁNDEZ TRABAL, Josep, *Una família catalana medieval. Els Bell-lloc de Girona 1267-1533*, Barcelona, Ajuntament de Girona – Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1995.
— «De 'prohoms' a ciudadanos honrados: Aproximación al estudio de las elites urbanas de la sociedad catalana bajomedieval (s. XIV-XV)», *Revista d'història medieval*, 10 (1999), pp. 331-370.
FERRAGUD DOMINGO, Carmel, *Medicina i promoció social a la baixa Edat Mitjana (Corona d'Aragó 1350-1410*, Madrid, CSIC, 2005.
FERRER ABÁRZUZA, Antoni, «El mercat de les imposicions a Eivissa: Els arrendataris», a Pau Cateura Bennàsser (ed.), *Comprar, vendre i pagar al rei. Els impostos indirectes al Regne de Mallorca (segle XIV-XV)*, Palma de Mallorca, El Tall, 2006, pp. 215-239.
FERRER I MALLOL, Maria Teresa, «El patrimoni reial i la recuperació dels senyorius jurisdiccionals en els estats catalano-aragonesos a la fi del segle XIV», *Anuario de Estudios Medievales*, 7 (1970-1971), pp. 351-491.
— «La redacció de l'instrument notarial a Catalunya. Cèdules, manuals, llibres i cartes», *Estudios Históricos y Documentos de los Archivos de Protocolos*, 4 (1974), pp. 29-191.
— «Notariat laic contra notariat eclesiàstic: Un episodi de la pugna entre ambdós a Girona (1374-1380)», *Estudios Históricos y Documentos de los Archivos de Protocolos*, *Miscelánea en honor de Josep M. Madurell*, V (1977), pp. 19-34.
— «Un memorial de greuges de la mà menor de Lleida contra la mà major (s. XV)», a *Miscel·lània homenatge a Josep Lladonosa*, Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs, 1992, pp. 293-314.
— «La cort de la reina Elionor de Xipre a Catalunya», *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, 25 (2003-2004), pp. 347-373.
— «El comerç català a la baixa edat mitjana», *Catalan Historical Review*, 5 (2012), pp. 159-193.
FONT RIUS, Josep Maria, «La administración financiera en los municipios catalanes medeivales», a *Estudis sobre els drets i institucions locals en la Cataluña medieval: Col·lectànea de treballs del prof. Josep M. Font i Rius amb motiu de la seva jubilació acadèmica*, Barcelona, Publicacions i edicions de la Universitat de Barcelona, 1985, pp. 611-637.
FURIÓ DIEGO, Antoni, «Deuda pública e intereses privados. Finanzas y fiscalidad municipales en la Corona de Aragón», *Edad Media. Revista de Historia*, 2 (1999), pp. 35-79.
— «La dette dans les dépenses municipales», a Denis Menjot, Manuel Sánchez Martínez (coords.), *La fiscalité des villes au Moyen Âge*, vol. 3, *La redistribution de l'impôt*, Tolosa, Privat, 2002, pp. 321-350.

GAMBERINI, Andrea (a cura de), *La mobilità sociale nel Medioevo italiano*, 2, *Stato e istituzioni (secoli XIV-XV)*, Roma, Viella, 2017.

GARCÍA MARSILLA, Juan Vicente, *La jerarquía de la mesa: Los sistemas alimentarios en la Valencia bajomedieval*, València, Diputació de València, 1993.

— «Crédito y banca en el Mediterraneo medieval: La quiebra del cambista valenciano Francesc de Pals (1316-1319), *Anuario de Estudios Medievales*, 25 (1995), pp. 127-150.

— *Vivir a crédito en la Valencia medieval: De los orígenes del sistema censal al endeudamiento del municipio*, València, Publicacions de la Universitat de València, 2002.

— «Las empresas del fisco. Arrendamiento y gestión privada de los impuestos en el reino medieval de Valencia (siglos XIV-XV)», a Simonetta Cavaciocchi (ed.), *La fiscalità nell'economia europea secc. XIII-XVIII, Atti della "Trentanovesima Settimana di Studi*", 22-26 aprile 2007, Florència, Firenze University Press, 2008, vol. 2, pp. 851-861.

— «Los agentes privados del fisco. Las sociedades arrendatarias de impuestos en la Valencia medieval», a Pau Cateura Bennàsser, Lluís Tudela Villalonga, Jordi Maíz Chacón (eds.), *Inversors, banquers i jueus. Les xarxes financeres a la Corona d'Aragó (s. XIV-XV)*, Palma de Mallorca, Edicions Documenta Balear, 2015, pp. 139-154.

GARNIER, Florent, *Un consulat et ses finances: Millau (1187-1461)*, París, Comité pour l'Histoire économique et financière de la France, 2006.

GIDDENS, Anthony, *Sociología*, Madrid, Alianza Editorial, 2001 (obra original de 1988).

GINATEMPO, Maria, *Prima del debito: Finanziamento della spesa pubblica e gestione del deficit nelle grandi città toscane (1200-1350 ca.)*, Florència, Leo S. Olschki, 2000.

GIRONELLA DELGÀ, Anna, *Girona, convents i monetirs, segles X-XIX*, Girona, Ajuntament de Girona, 2005.

GOLDTHORPE, John H., «Progress in Sociology: The Case of Social Mobility Research», a Stefan Svallfors (ed.), A*nalyzing Inequality: Life Chances and Social Mobility in Comparative Perspective*, Stanford, Stanford University Press, 2005, pp. 56-82.

GÓMEZ GONZÁLEZ, Inés, LÓPEZ-GUADALUPE MUÑOZ, Miguel Luis (eds.), *La movilidad social en la España del antiguo régimen*, Granada, Comares, 2007.

GUBERN DOMÈNECH, Ramon, «La crisis financiera de 1381 en la Corona de Aragón», a *X° Congreso Internacional de Ciencias Históricas*, Roma, 1955, vol. II, pp. 236-238.

GUAL CAMARENA, Miguel, «Para un mapa de la industria textil hispana en la Edad Media», *Anuario de Estudios Medievales*, 4 (1967), pp. 109-168.

GUILLEN, Fabienne, «Les courtiers de commerce à Barcelone au XVe siècle», *Mélanges de la Casa de Velázquez*, 29/1 (1993), pp. 127-154.

GUILLERÉ, Christian*, Diner, poder i societat a la Girona del segle XIV*, Girona, Ajuntament de Girona, 1984.

— «Aspectes de la societat gironina a finals del segle XIV (Aproximació topogràfica i professional a través de la Talla de 1388)», a Idem, *Diner, poder i societat,* pp. 121-152.
— «Le crédit à Gérone au début du XIVe siècle (1321-1330)», a *La documentación notarial y la Historia*, *Actas del II Coloquio de Metodología Histórica Aplicada*, vol. II, Santiago de Compostela, Universidad de Santiago, 1984, pp. 363-379.
— «Le milieu médical géronais au XIVe siècle», *Santé, médecine et assistance au Moyen Âge*, *Actes du 110e Congrès national des Sociétés savantes, Histoire médiévale, 1985*, vol. I, París, Editions du C.T.H.S., 1987, pp. 263-281.
— *Girona al segle XIV,* Girona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1993-1994, 2 vols.
— «Les sources financières et fiscales de Gérone à la fin du Moyen Âge», a Denis Menjot, Manuel Sánchez Martínez (coords.), *La fiscalité des villes au Moyen Âge (France méridionale, Catalogne et Castille)*, vol. 1, *Étude des sources*, Tolosa, Privat, 1996, pp. 45-56.
— «Les élites urbaines catalanes à la fin du Moyen Âge: L'exemple géronais», a *Les élites urbaines au Moyen Âge*, *XXVIIe Congrès de la S.H.M.E.S. (Roma, maig 1996)*, París, Publications de la Sorbonne – École Française de Rome, 1997, pp. 269-285.
— «Un exemple de fiscalité urbaine indirecte: Les imposicions géronaises aux XIVe et XVe siècles», a Denis Menjot, Manuel Sánchez Martínez (coords.), *La fiscalité des villes au Moyen Âge (Occident méditerranéen),* vol. 2*, Les systèmes fiscaux*, Tolosa, Privat, 1999, pp. 423-445.
— «Le registre particulier d'un marchand de Montepulciano installé à Castelló d'Empúries, Taddeo Brunacini (1336-1349)», *Annales du Midi: revue de la France méridionale*, 236 (2001), pp. 509-549.
— «Structures et pratiques de gestion financière et fiscale à Gérone à la fin du Moyen Âge», a Denis Menjot, Manuel Sánchez Martínez (coords.), *La fiscalité des villes au Moyen Âge (Occident méditerranéen)*, vol. 4, *La gestion de l'impôt: méthodes, moyens, résultats*, Tolosa, Privat, 2004, pp. 39-55.
— «Notariat et crédit: Gérone et ses campagnes dans les années 1330-1340», a *Notaires et crédit dans l'Occident méditerranéen médiéval*, Roma – París, École Française de Rome, 2005, pp. 207-224.
— «Une famille de médecins géronais au XIVe siècle: Les Sarriera», *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, 26 (2005), *Homenatge a la professora dra. Carme Batlle i Gallart*, pp. 677-691.
— «Le notariat catalan au XIVe siècle à travers l'exemple géronais: Structures, production et clientèles», a Lucien Faggion, Anne Mailloux, Laure Verdon (eds.), *Le notaire: entre métier et espace public en Europe VIIIe-XVIIIe siècle*, Ais de Provença, Publicacions de l'Université de Provence, 2008, pp. 67-84.
— «L'activité économique de Gérone au Moyen Âge: Commerce, textile et construction», a Joan Boadas Raset, Sílvia Planes Marcé (dirs.), *Girona medieval: La clau del regne*, Girona, Ajuntament de Girona, 2014, pp. 103-120.

GUILLERÉ, Christian, PINTO, Anthony, «Bilan des recherches sur le notariat géronais (XIIIe-XVe siècles)», a *Documentació notarial i Arxius: Els fons notarials com a eina per a la recerca històrica*, Jornades celebrades els dies 5 i 6 d'octubre de 2006 a l'Arxiu Històric de Girona, Barcelona, Generalitat de Catalunya – Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació, 2007, pp. 35-59.

HERLIHY, David, «Three Patterns of Social Mobility in Medieval History», *The Journal of Interdisciplinary History,* 3/4 (primavera 1973), pp. 623-647.

HERNANDO DELGADO, Josep, «Les controvèrsies teològiques sobre la licitud del crèdit a llarg termini», a M. Sánchez Martínez (coord.), *El món del crèdit a la Barcelona medieval*, pp. 213-238.

HINOJOSA MONTALVO, José Ramon, BARRIO BARRIO, Juan Antonio, «Las sisas en la Gobernación de Orihuela durante la Baja Edad Media», *Anuario de Estudios Medievales,* 22 (1992), pp. 535-579.

HUGUET-TERMES, Teresa *et al.* (eds.), *Ciudad y hospital en el Occidente europeo (1300-1700)*, Lleida, Milenio, 2014.

HURTADO CUEVAS, Víctor, *Llibre de deutes, trameses i rebudes de Jaume de Mitjavila i companyia*, *1345-1370: Edició, estudi comptable i econòmic*, Barcelona, IMF-CSIC, 2009.

IGUAL LUIS, David, «Los agentes de la banca internacional: Cambistas y mercaderes en Valencia», *Revista d'Història Medieval*, 11 (2000), pp. 105-138.

— «Gran comerç i petit comerç a la Corona d'Aragó. L'exemple de València a la Baixa Edat Mitjana», *Imago Temporis. Medium Aevum*, 3 (2009), pp. 490-505.

— «¿Crisis? ¿Qué crisis? El comercio internacional en los reinos hispánicos de la Baja Edad Media», *Edad Media, Revista de Historia*, 8 (2007), pp. 203-223.

IRADIEL MURUGARREN, Paulino, «Familia y función económica de la mujer en actividades no agrarias», *La condición de la mujer en la Edad Media*, Madrid, Universidad Complutense, 1986, pp. 223-259.

— «"Ego… considerans me devenisse ad maximam penuriam et inopiam". Mecanismos de promoción y pobreza de la burguesía urbana», a *Ricos y pobres: opulencia y desarraigo en el Occidente Medieval*, *XXXVI Semana de Estudios Medievales Estella 2009*, Pamplona, Gobierno de Navarra – Institución Príncipe de Viana, 2010, pp. 275-305.

IRADIEL MURUGARREN, Paulino *et al.*, *Oficios artesanales y comercio en Castelló de la Plana (1371-1527)*, Castelló de la Plana, Fundación Dávalos-Fletcher, 1995.

JARA FUENTE, José Antonio, «Elites y grupos financieros en las ciudades castellanas de la Baja Edad Media», *En la España Medieval*, 27 (2004), pp. 105-130.

JIMÉNEZ SUREDA, Montserrat, «La catedral de Girona en l'època moderna i contemporània», *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 45 (2004), pp. 47-57.

KOWALESKI, Maryanne, *Local Markets and Regional Trade in Medieval Exeter*, Cambridge, Cambridge University Press, 1995.

LAFUENTE GÓMEZ, Mario, «Pragmatismo y distinción: El estatus privilegiado de la ciudad de Zaragoza en la baja edad media», *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, 19 (2015-16), pp. 221-240.

LALIENA CORBERA, Carlos, IRANZO MUÑÍO, María Teresa, «Poder, honor y linaje en las estrategias de la nobleza urbana aragonesa (siglos XIV-XV)», *Revista d'Història Medieval*, 9 (1998), pp. 41-80.

LALIENA CORBERA, Carlos, LAFUENTE GÓMEZ, Mario (coords.), *Una economia integrada. Comercio, instituciones y mercados en Aragón, 1300-1500*, Saragossa, Grupo CEMA – Universidad de Zaragoza, 2012.

LALINDE ABADIA, Jesús, «Los pactos matrimoniales catalanes», *Anuario de Historia de Derecho Español*, XXXII (1962), pp. 133-266.

LORENTE, Ana Magdalena, «El Plato de los Pobres Vergonzantes de la parroquia de Santa Maria del Mar», a M. Riu i Riu (dir.), *La pobreza y la asistencia*, vol. II, pp. 153-171.

LAURANSON-ROSAZ, Christian, «Le debat sur la "mutation féodale": État de la question», a Przemyslaw Urbanczyk, *Europe around the year 1000*, Varsòvia, Institute of Archaeology and Ethnology – Polish Academy of Sciences, 2001, pp. 11-40.

LLUCH BRAMON, Rosa, *Els remences: La senyoria de l'Almoina de Girona als segles XIV i XV*, Girona, Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines – Centre de Recerca d'Història Rural, 2005.

LÓPEZ, Roberto S., *La revolución comercial en la Europa medieval*, Barcelona, El Albir, 1981 (obra original de 1976).

MADDERN, Philippa C., «Social mobility», a Rosemary Horrox, W. Mark Ormrod (eds.), *A Social History of England 1200-1500*, Cambridge, Cambridge University Press, 2006, pp. 113-133.

MADURELL MARIMON, Josep Maria, «Contabilidad de una compañía mercantil trescentista barcelonesa (1334-1342)», *Anuario de Historia del Derecho Español*, 35 (1965), pp. 421-546.

— «La lezda de Gerona (contribución a su estudio)», *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 19 (1968), pp. 65-106.

MADURELL MARIMON, Josep Maria, GARCIA SANZ, Arcadi, *Comandas comerciales barcelonesas de la Baja Edad Media*, Barcelona, CSIC, 1973.

— *Societats mercantils medievals a Barcelona*, Barcelona, Fundació Noguera, 1986, 2 vols.

MARCÓ MASFERRER, Xavier, «Estructura familiar i estratègies matrimonials de la pagesia de mas de la vall d'Aro al segle XV», a *Família pagesa i economia rural*, *VII Congrés sobre sistemes agraris, organització social i poder local (Alguaire, 21 a 23 de maig de 2009)*, Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs, 2010, pp. 211-238.

MARQUÈS CARBÓ, Lluís, *Una histórica institución municipal de carácter económico: La tabla de cambio y comunes dépositos de la ciudad de Gerona*, Madrid, Instituto de Estudios de Administración Local, 1952.

MARQUÈS PLANAGUMÀ, Josep Maria, «Fundaciones de beneficios en el obispado de Gerona, s. XII-XVIII», *Anthologica Annua*, 36 (1989), pp. 498-503.

— «Jueus del Baix Empordà a les lletres episcopals (1326-1385), *Estudis del Baix Empordà*, 11 (1992), pp. 13-19.

MARTÍ ARAU, Albert, «Endeutament censal i crisi financera a una vila senyorial: Castelló d'Empúries (1381-1393), a Manuel Sánchez Martínez (ed.), *La deuda pública en la Cataluña bajomedieval*, Barcelona, IMF-CSIC, 2009, pp. 157-170.

— «Governar el deute en temps de crisi: Castelló d'Empúries (1386-1421)», *Anuario de Estudios Medievales*, 40/1 (gener-juny 2010), pp. 129-179.

— «La memoria de la deuda pública en la Cataluña bajomedieval», a Antonio Collantes de Terán Sánchez, Juan Antonio Bonachía Hernando (ed.), *Fuentes para el estudio del negocio fiscal y financiero en los reinos hispánicos (siglos XIV-XVI)*, Madrid, Instituto de Estudios Fiscales, 2010, pp. 229-247.

— «Castelló d'Empúries davant la carestia del gra de 1374-1376», *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos,* 42 (2011), pp. 263-296.

— «Pagar el deute propi i el del General: El cas de Castelló d'Empúries (1344-1372)», a Jordi Morelló Baget, Pere Orti Gost, Pere Verdés Pijuan (eds.), *Renda feudal i fiscalitat a la Catalunya baixmedieval. Estudis dedicats a Manuel Sánchez Martínez*, Barcelona, IMF-CSIC, 2017, pp. 321-366.

MASNOU, Josep M., TORNER, Jordi, «Els manuals notarials de famílies i particulars manresans dels segles XIII al XVI: Un cas singular en els arxius de protocols catalans, *Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols*, 26 (2008), pp. 99-145.

MAYANS, Antoni, PUIGVERT, Xavier, «Les fonts notarials a les comarques gironines. Descripció, conservació i recerca», a *Documentació notarial i Arxius*, pp. 11-34.

MAYORDOMO GARCÍA-CHICOTE, Francisco, *La Taula de Canvis: Aportación a la historia de la contabilidad valenciana (siglos XIII-XVII)*, València, Publicacions de la Universitat de València, 2002.

MENJOT, Denis, *Fiscalidad y Sociedad. Los murcianos y el impuesto en la baja edad media,* Múrcia, Academia Alfonso X el Sabio, 1986.

— «Système fiscal étatique et systèmes fiscaux municipaux en Castille (XIIIe s.- fin du XVe s.)», a Denis Menjot, Manuel Sánchez Martínez (eds.), *Fiscalidad de Estado y fiscalidad municipal en los reinos hispánicos medievales*, Madrid, Casa de Velázquez, 2006, pp. 21-51.

— «Politiques et stratégies financières des élites urbanes aux derniers siècles du Moyen Âge: Quelques questions et perspectives de recherche», a Amélia Aguiar Andrade, Adelaida Millán da Costa (eds.), *La ville médiévale en débat*, Lisboa, Instituto de Estudos Medievais, 2013, pp. 89-106.

MENJOT, Denis, SÁNCHEZ MARTÍNEZ, Manuel (coords.), *La fiscalité des villes au Moyen Âge (France méridionale, Catalogne et Castille)*, vol. 1, *Étude des sources*, Tolosa, Privat, 1996.

— *La fiscalité des villes au Moyen Âge (Occident méditerranéen)*, vol. 2*, Les systèmes fiscaux*, Tolosa, Privat, 1999.

— *La fiscalité des villes au Moyen Âge*, vol. 3, *La redistribution de l'impôt*, Tolosa, Privat, 2002.

— *La fiscalité des villes au Moyen Âge (Occident méditerranéen)*, vol. 4, *La gestion de l'impôt: méthodes, moyens, résultats*, Tolosa, Privat, 2004.

MENJOT, Denis, SÁNCHEZ MARTÍNEZ, Manuel (eds.), *Fiscalidad de Estado y fiscalidad municipal en los reinos hispánicos medievales*, Madrid, Casa de Velázquez, 2006.

MOLINA FIGUERAS, Joan, «"*De genere militari ex utroque parente*". La nobleza eclesiástica y los inicios de la catedral gótica de Gerona», *Anuario de Estudios Medievales*, 37/1 (2007), pp. 741-780.

MONNET, Pierre, «Élites dirigeantes et distinction sociale à Francfort-sur-le-Main (XIVe-XVe siècles)», *Francia*, 27 (2000), pp. 117-162.

MORELLÓ BAGET, Jordi, *Fiscalitat i deute públic en dues viles del Camp de Tarragona. Reus i Valls, segles XIV-XV*, Barcelona, IMF-CSIC, 2001.

— «La intervención de las cuentas municipales: La actuación de los *oïdors* en Reus y Valls (siglos XIV-XV)», a D. Menjot, M. Sánchez Martínez (coords.), *La fiscalité des villes au Moyen Âge*, 4, pp. 259-271.

— «El mercat de les imposicions a Eivissa: Els arrendaments», a Pau Cateura Bennàsser (ed.), *Comprar, vendre i pagar al rei. Els impostos indirectes al Regne de Mallorca (segle XIV-XV)*, Palma de Mallorca, El Tall, 2006, pp. 197-213.

— *Municipis sota la senyoria dels creditors de censals: La gestió del deute públic a la baronia de la Llacuna (segle XV)*, Barcelona, Fundació Noguera, 2008.

— «L'endeutament a llarg termini del papa Benet XIII: Radiografia dels primers creditors de censals de la Cambra Apostòlica», *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, 31 (2011-2013), pp. 279-324.

— «Finanzas hospitalarias y deuda pública: Los censales de la Santa Creu de Barcelona en torno a 1500», a Teresa Huguet-Termes *et al.* (eds.), *Ciudad y hospital en el Occidente europeo (1300-1700)*, Lleida, Milenio, 2014, pp. 211-261.

— «Agli albori dell'istituzionalizzazione del microcredito sui cereali: L'insediamento delle *Arcas* di Misericordia e dei *pósitos* municipali nel Basso Medioevo ispanico», a Ippolita Checcoli (ed.), *I Monti frumentari e le forme di credito non monetarie fra Medioevo ed Età Contemporanea*, Bolonya, il Mulino, 2015, pp. 391-425.

MORELLÓ BAGET, Jordi, VERDÉS PIJUAN, Pere, «Les dépenses municipales: Essai de typologie», a D. Menjot, M. Sánchez Martínez (coords.), *La fiscalité des villes au Moyen Âge,* 3*,* 2002, pp. 35-40.

MORELLÓ BAGET, Jordi, GUILLERÉ, Christian, «Approvisionnement et finances municipales en Méditerranée occidentale: L'exemple de la Couronne d'Aragon», a D. Menjot, M. Sánchez Martínez (coords.), *La fiscalité des villes au Moyen Âge,* 3*,* 2002, pp. 267-294.

MORELLÓ BAGET, Jordi, ORTI GOST, Pere, VERDÉS PIJUAN, Pere (eds.), *Renda feudal i fiscalitat a la Catalunya baixmedieval. Estudis dedicats a Manuel Sánchez Martínez*, Barcelona, IMF-CSIC, 2017.

MORSEL, Joseph, *L'aristocratie médiévale: V^e^-XVe siècle*, París, Armand Colin, 2004.

MUTGÉ VIVES, Josefina, *La ciudad de Barcelona durante el reinado de Alfonso el Benigno (1327-1336)*, Barcelona, IMF-CSIC, 1987.

NADAL FARRERAS, Joaquim, «Algunes claus de la història local», a Jordi Nadal Oller *et al.* (eds.), *La historiografia catalana. Balanç i perspectives,* Girona, Cercle d'Estudis Històrics i Socials, 1990, pp. 5-18.

NARBONA VIZCAÍNO, Rafael, «Finanzas municipales y patriciado urbano. Valencia a finales del Trescientos», *Anuario de Estudios Medievales*, 22 (1992), pp. 485-512.
— «Vida pública y conflictividad urbana en los reinos hispánicos (siglos XIV-XV)», a *Las sociedades urbanas en la España medieval*, *XXIX Semana de Estudios Medievales Estella 2002*, Pamplona, Gobierno de Navarra, 2003, pp. 541-589.
— «La incorporació dels conversos a la gestió financera de la ciutat de València (1391-1427)», *Afers*, 73 (2012), pp. 597-623.
NARBONA VIZCAÍNO, Rafael (ed.), *L'univers dels prohoms. Perfils socials a la València baix-medieval*, València, Edicions 3 i 4, 1999, pp. 17-55.
NAVARRO ESPINACH, Germán, «Los protagonistas del comercio: Oficios e identidades sociales en la España medieval», *El comercio en la Edad Media, XVI Semana de Estudios Medievales, Nájera y Tricio 2005*, Logronyo, Instituto de Estudios Riojanos, 2006, pp. 147-187.
NEGRE PASTELL, Pelai, «La cofradía de San Jorge y la nobleza gerundense», *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 6 (1951), pp. 271-322.
— «La cofradía de San Jorge y la nobleza gerundense», *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 7 (1952), pp. 7-59.
— «El ducat, més tard principat de Girona», *Revista de Girona*, 13 (1960), pp. 23-31.
— «Comentari d'uns documents relatius a la confraria de Sant Jordi», *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 25/2 (1981), pp. 11-27.
OBRADORS SUAZO, Carolina, «Council, City and Citizens. Citizenship between legal and daily experiences in 15th century Barcelona», *Rivista dell'Istituto di Storia dell'Europa Mediterranea*, 10 (2013), pp. 371-418.
OLASO CENDRA, Vicent, «L'endeutament censal a la vila de Gandia durant la baixa Edat Mitjana», *Ullal*, 11 (1987), pp. 51-64.
ORTEGA CERA, Ágata «Estrategias, dinero y poder. Compañías financieras castellanas a finales de la Edad Media: Una primera propuesta metodológica», a Juan Antonio Bonachía Hernando, David Carvajal de la Vega (eds.), *Los negocios del hombre: Comercio y rentas en Castilla. Siglos XV y XVI*, Valladolid, Castilla, 2012, pp. 261-286.
ORTEGO RICO, Pablo, «Estrategias financieras y especulación en torno al arrendamiento "por mayor" de rentas regias ordinarias en Castilla: Aproximación a partir del caso de Castilla la Nueva (1462-1504)», a Juan Antonio Bonachía Hernando, David Carvajal de la Vega (eds.), *Los negocios del hombre: Comercio y rentas en Castilla. Siglos XV y XVI*, Valladolid, Castilla, 2012, pp. 235-260.
ORTI GOST, Pere, «Una primera aproximació als fogatges catalans de la dècada de 1360», *Anuario de Estudios Medievales*, 29 (1999), pp. 747-773.
— *Renda i fiscalitat en una ciutat medieval: Barcelona, segles XII-XIV*, Barcelona, IMF-CSIC, 2000.
— «Les finances municipals de la Barcelona dels segles XIV i XV: Del censal a la Taula de Canvi», a M. Sánchez Martínez (coord.), *El món del crèdit a la Barcelona medieval*, pp. 257-282.
— «La deuda pública municipal en una pequeña ciudad del nordeste catalán: Sant Feliu de Guíxols durante la segunda mitad del siglo XIV», a M. Sánchez Martínez (ed.), *La deuda pública*, pp. 101-152.

— «Les finances de la Diputació del General de 1380 a 1462», a Maria Teresa Ferrer i Mallol (dir.), *Història de la Generalitat de Catalunya: Dels segles medievals a l'actualitat, 650 anys*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 2011, pp. 119-137.
— «Pagesos de Caldes de Malavella, mercaders de Sant Feliu de Guíxols i consellers reials: L'espectacular ascens de la família Pujada durant el segle XIV», a Josefina Mutgé Vives, Roser Salicrú Lluch, Carles Vela Aulesa (eds.), *La Corona catalanoaragonesa, l'Islam i el món mediterrani: Estudis d'història medieval en homenatge a la doctora Maria Teresa Ferrer i Mallol*, Barcelona, IMF-CSIC, 2013.
— «Vendre, lluir i exercir el poder polític en terres de remences: El cas de la Vall d'Aro al segle XIV», *Recerques: història, economia, cultura*, en premsa.
— «Noves dades seriades per a noves hipòtesis sobre la crisi baixmedieval a Catalunya», a J. Morelló Baget, P. Orti Gost, P. Verdés Pijuan (eds.), *Renda feudal i fiscalitat*, pp. 463-484.
ORTI GOST, Pere, SÁNCHEZ MARTÍNEZ, Manuel, TURULL RUBINAT, Max, «La génesis de la fiscalidad municipal en Cataluña», *Revista d'Història Medieval*, 7 (1996), pp. 115-134.
ORTI GOST, Pere, TO FIGUERAS, Lluís, «Serfdom and Standards of Living of the Catalan Peasantry before and after the Black Death of 1348», a Simonetta Cavaciocchi (a cura de), *Schiavitù e servaggio nell'economia europea secc. XI-XVIII/Serfdom and slavery in the European economy, 11th-18th centuries*, *Atti della "Quarantacinquesima Settimana di Studi", 14-18 aprile 2013*, Florència, Firenze University Press, 2014, pp. 155-172.
ORTI GOST, Pere, VERDÉS PIJUAN, Pere, «The Crisis of Public Finances in the Towns of Late Medieval Catalonia (1350-1500)», a *Le crisi finanziarie: Gestione, implicazione sociali e conseguenze nell'età preindustriale*, *Atti Settimane di Studi e altri Convegni*, Florència, Firenze University Press, 2016, pp. 199-221.
PALAREA MARIMON, Aina, «Els nivells de vida a la Catalunya baixmedieval: Proposta d'estudi a partir dels inventaris post-mortem de la notaria d'Amer (1388-1408)», a Neus Puig Amat, Montse Viader Crous (eds.), *La vida quotidiana a l'Edat Mitjana*, *Actes del IV Seminari d'Estudis Medievals d'Hostalric (20-21 de novembre de 2014)*, Hostalric, Ajuntament d'Hostalric, 2015, pp. 100-114.
PALOS PEÑARROYA, Joan Lluís, *Catalunya a l'imperi dels Àustria. La pràctica de govern (segles XVI i XVII)*, Lleida, Pagès, 1994.
PASSOLA PALMADA, Josep Maria, *Els orígens de la Banca Pública: Les taules de canvi municipals*, Sabadell, Ausa, 1991.
PETTI BALBI, Giovanna (ed.), *Strutture del potere ed élites economiche nelle città europee dei secoli XII-XVI*, Nàpols, Liguori, 1996.
PEZZOLO, Luciano, «The Venetian government debt, 1350-1650», a M. Boone *et al.* (eds.), *Urban Public Debts*, pp. 61-74.
PLANAS MARCÉ, Sílvia, «La memoria del Call: Història de la Girona jueva», a *La comunitat jueva a la Girona medieval, XII Cicle de Conferències «Girona a l'abast»*, Girona, Col·legi Bell-lloc, 2007, pp. 129-183.

POLONI, Alma, «La mobilità sociale nelle città comunali italiane nel Trecento», a Maria Teresa Caciorgna, Sandro Carocci, Andrea Zorzi (a cura di), *I comuni di Jean-Claude Maire Vigueur*, Roma, Viella, 2014, p. 281-304.

PONS GURI, Josep M., «El conflicte de la notaria de Girona», *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins* (Homenatge a Lluís Batlle i Prats), 25/1 (1979-80), pp. 167-236.

PUIG OLIVER, Jaume de, «Documents relatius a la Inquisició del "Registrum litterarum" de l'Arxiu Diocesà de Girona (s. XIV)», *Arxiu de textos catalans antics*, 17 (1998), pp. 381-462.

PUIG I DE TRAVER, Narcís de «Fonts per a l'estudi de les rendes de la Catedral de Girona: Les pabordies de la segona meitat del segle XVII», *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 45 (2004), pp. 547-568.

PUJOL CASADEMONT, Enric, «Entre la realitat comarcal i l'atracció barcelonina», *Revista de Girona*, 200 (maig-juny 2000), pp. 287-294.

PUJOL CANELLES, Miquel, *La conversió dels jueus de Castelló d'Empúries*, Castelló d'Empúries, Ajuntament de Castelló, 2002.

RATINOFF, Luis, «Movilidad social», a Salustiano del Campo, Juan F. Marsal, José A. Garmendia (eds.), *Diccionario de ciencias sociales*, Madrid, Instituto de Estudios Políticos, 1975-1976, vol. II, pp. 276-278.

REIXACH SALA, Albert, «A mercè dels creditors: L'endeutament dels senyors de Santa Pau amb ciutadans de Girona a la primera meitat del segle XIV», *Annals del Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca*, 23 (2012), pp. 133-156.

— «Banqueros al servicio del poder: El cambista Ramon Medir de Gerona y la tesorería real durante la Guerra de los Dos Pedros (1356-1369)», a Ángel Alloza Aparicio *et al.* (eds.), *Comercio, banca y sociedad en los reinos hispánicos (siglos XIV-XVIII)*, Madrid, Polifemo, 2012, pp. 51-79.

— «Censals i dots: Mercats financers i matrimonis en una ciutat catalana baixmedieval (Girona, 1340-1440)», Neus Puig Amat, Montse Viader Crous (eds.), *Família a la baixa edat mitjana (s. XIII-XV)*, *Actes del III Seminari d'Estudis Medievals d'Hostalric (15-16 de novembre 2012)*, Hostalric, Ajuntament d'Hostalric, 2013, pp. 49-65.

— «Finanzas municipales y banca privada en la Cataluña bajomedieval: los cambistas y la hacienda local de Gerona (1330-1380)», a Concepción Villanueva Morte *et al.* (eds.), *Estudios recientes de jóvenes medievalistas Lorca 2012*, *VI Simposio Internacional de Jóvenes Medievalistas*, Múrcia, Editum – SEEM – Universidad de Murcia, 2013, pp. 179-194.

— «"Con se degen los càrrechs supportar entre los ciutadans". Administració municipal i identitat urbana a Girona (1350-1440)», *Rivista dell'Istituto di Storia dell'Europa Mediterranea*, 10 (2013), pp. 293-345.

— «Hacienda local y redes financieras en la Cataluña bajomedieval: Los tesoreros del municipio de Gerona (1355-1443)», *Aragón en la Edad Media*, 25 (2014), pp. 207-238.

— *Municipi, finances i elits locals en una ciutat catalana baixmedieval: Girona (1345-1445)*, Girona, Universitat de Girona, 2015, 2 vols. [tesi doctoral inèdita].

— «La emisión de deuda municipal en la Cataluña bajomedieval: Los síndicos de la ciudad de Gerona (1350-1440)», a David Carvajal de la Vega *et al.*(ed.), *Poder, fisco y mercado en las ciudades de la Península Ibérica (siglos XIV-XVI)*, Valladolid, Castilla Ediciones, 2016, pp. 143-169.
— «Jaume Beuda († 1409), comerciant d'orígens empordanesos, fundador del collegi d'en Beuda de Girona i d'un hospital a Ordis», *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, 47 (2016), pp. 319-340.
— «Els arrendataris dels drets del General des de l'observatori de Girona (c. 1380-c. 1440)», a P. Orti Gost, J. Morelló Baget, P. Verdés Pijuan (eds.), *Renda feudal i fiscalitat*, pp. 211-252.
— «Mundo laboral, política municipal y *trends* económicos en las ciudades catalanas de la baja edad media: el ejemplo de Gerona (1340-1440)», a Jesús Ángel Solórzano Telechea, Arnaldo Sousa Melo (eds.), *Trabajar en la ciudad medieval europea*, *XIII Encuentros Internacionales del Medievo en Nájera (La Rioja) 2016*, Logronyo, Gobierno de la Rioja, 2018, pp. 349-378.
— «Tècniques bancàries a la Catalunya baixmedieval en el mirall de la documentació notarial», a Pere Orti Gost, Pere Verdés Pijuan (eds.), *El sistema financiero a finales de la Edad Media: Instrumentos y métodos*, València, Publicacions de la Universitat de València, en premsa.
— *Institucions locals i elits a la Catalunya baixmedieval (Girona, 1345-1445)*, Barcelona, Fundació Noguera – Pagès, en premsa.
— *Els usos de l'aigua a la Girona preindustrial: Segle XIV-inicis segle XVIII*, Girona, Institut d'Estudis Gironins, 2018.
REIXACH SALA, Albert, TELLO HERNÁNDEZ, Esther, «Els banquers catalans del segle XIV: Un primer cens», *Summa*, *Revista de cultures medievals*, 7 (primavera 2016), pp. 204-235.
REYERSON, Kathryn L., «Reflections on the Infrastructure of Medieval Trade», a Jeremy Adelman, Stephen Aron (eds.), *Trading Cultures: The worlds of Western Merchants, Essays on Authority, Objectivity, and Evidence*, Turnhout, Brepols, 2001, pp. 7-34.
RIERA MELIS, Antoni, «Els orígens de la manufactura tèxtil medieval a la Corona catalanoaragonesa (c. 1150-1298)», a Rafael Narbona Vizcaíno (ed.), *La Mediterrània de la Corona d'Aragó, segles XIII-XVI*, *XVIII Congrés d'Història de la Corna d'Aragó, València 9-14 setembre 2004*, vol. I, València, Universitat de València – Fundació Jaume II el Just, 2005, pp. 821-901.
— «Crisis frumentarias y políticas municipales de abastecimiento en las ciudades catalanas durante la Baja Edad Media», a Hipólito Rafael Oliva Herrer, Pere Benito Monclús (eds.), *Crisis de subsistencia y crisis agrarias en la Edad Media*, Sevilla, Universidad de Sevilla, 2007, pp. 125-161.
RIERA MELIS, Antoni *et al.*, *Els terratrèmols dels segles XIV i XV a Catalunya*, Barcelona, Institut Cartogràfic de Catalunya, 2006.
RIERA SANS, Jaume «Els avalots del 1391 a Girona», a *Jornades d'Història dels jueus a Catalunya*, *Actes, Girona, abril 1987*, Girona, Ajuntament de Girona, 1990, pp. 95-159.

— *Els jueus de Girona i la seva organització: Segles XII-XV*, Girona, Patronat Call de Girona, 2012.

RIGAUDIÈRE, Albert, «Le contrôle des comptes dans les villes auvergnates et vellaves aux XIVe et XVe siècles», a Philippe Contamine, Olivier Mattéoni (dirs.), *La France des principautés: Les Chambres des comptes XIVe et XVe siècles*, París, Comité pour l'Histoire économique et financière de la France, 1996, pp. 207-242.

RIU I RIU, Manuel, «La financiación de la vivienda, propiedad horizontal y pisos de alquiler en la Barcelona del siglo XIV, a Emilio Saéz Sánchez *et al.* (coord.), *La ciudad hispánica durante los siglos XIII al XVI*, *Actas del coloquio celebrado en La Rábida y Sevilla del 14 al 19 de septiembre de 1981,* Madrid, Universidad Complutense de Madrid, 1985*,* vol. II, pp. 1397-1405.

— «The Woollen Industry in Catalonia in the Later Middle Ages», a Neqley B. Harte, Kennetle G. Ponting (eds.), *Cloth and Clothing in Medieval Europe. Essays in Memory of Professor E.M. Carus-Wilson*, Londres, Pasold Research Fund and Heineman, 1983, pp. 205-229.

— «La banca i la societat a la corona d'Aragó, a finals de l'Edat Mitjana i començaments de la Moderna», *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, 11-12 (1990-1991), pp. 187-224.

RIU I RIU, Manuel (dir.), *La pobreza y la asistencia a los pobres en la Cataluña medieval*, Barcelona, CSIC, 1980, 2 vols.

RIVERA SENTÍS, Xavier, «Ramon Serra el Vell: Poder, condició i caritat d'un mercader cerverí a les acaballes del segle XIV», *Miscel·lània Cerverina*, 10 (1996), pp. 37-70.

— «L'administració de l'hospital d'en Castelltort l'any 1492, un segle després de la seva fundació», *Miscel·lània Cerverina*, 11 (1997), pp. 95-122.

ROMANO, David (coord.), *Per a una història de la Girona jueva*, Girona, Ajuntament de Girona, 1988, 2 vols.

ROSSIAUD, Jacques, «Crises et consolidations», a Georges Duby (dir.), *Histoire de la France urbaine*, 2, *La ville médiévale des Carolingiens à la Renaissance* (Jacques Le Goff, dir.), París, Seuil, 1980, pp. 407-614.

ROUSTIT, Yves, «La consolidation de la dette publique à Barcelone (XIVe siècle)», *Estudios de Historia Moderna*, 4 (1954), pp. 15-156.

RUBIÓ MANUEL, Daniel, «L'estructura diplomàtica dels censals morts i els violaris», a Josep Serrano Daura (ed.), *El territori i les seves institucions històriques*, vol. II, Barcelona, Fundació Noguera, 1999, pp. 843-863.

RUIZ-DOMÈNEC, José Enrique, «La crisis económica de la Corona de Aragón, ¿realidad o ficción historiográfica?, *Cuadernos de Historia anexos a la revista Hispania*, 8 (1977), pp. 71-117.

SABATÉ CURULL, Flocel, *El territori de la Catalunya medieval: Percepció de l'espai i divisió territorial al llarg de l'Edat Mitjana*, Barcelona, Fundació Salvador Vives i Casajuana, 1997.

— «Ejes vertebradores de la oligarquía urbana en Cataluña», *Revista d'Història Medieval*, 9 (1998), pp. 127-153.

— «Administración general de la Corona», a Eloísa Ramírez Vaquero, Pedro Andrés Porras Arboledas, Flocel Sabaté Curull, *Historia de España, La época medieval: Administración y gobierno*, Barcelona, Istmo, 2003, pp. 345-467.

— «Conflictes agraris i guerra civil a la Catalunya baixmedieval. Realitat i ficció historiogràfica», a Ferriol Sòria Ortiz, Jordi Ferrer Fontanet (coords.), *Miscellània Ernest Lluch i Martín*, vol. II, Barcelona, Fundació Ernest Lluch, 2007, pp. 395-408.
— «Oligarchies and social fractures in the cities of late medieval Catalonia», a María Asenjo González (ed.), *Oligarchy and Patronage in Late Medieval Spanish Urban Society*, Turnhout, Brepols, 2009, pp. 1-27.
— «The Defection of the Medieval Catalonia Bourgeoisie: A Mutation of Values or a Bibliographic Myth?», a Maria Asenjo González (ed.), *Urban Elites and Aristocratic Behaviour in the Spanish Kingdoms at the end of the Middle Ages*, Turnhout, Brepols, 2013, pp. 111-132.
SALES FAVÀ, Lluís, «Crédito y redes urbanas: El caso de Girona y las pequeñas ciudades de su entorno en el siglo XIV», a David Carvajal de la Vega *et al.* (eds), *Redes sociales y económicas en el mundo bajomedieval*, Valladolid, Castilla Ediciones, 2011, pp. 135-154.
— «Suing in a local jurisdictional court in late medieval Catalonia. The case of Caldes de Malavella (1328-1369)», *Continuity and Change*, 29/1 (2014), pp. 49-81.
SÁNCHEZ DE MOVELLÁN TORENT, Isabel, *Les institucions fiscalitzadores de la Generalitat de Catalunya (Des de la reforma de 1413 fins al final del regnat de l'Emperador Carles I, el 1556)*, Barcelona, Sindicatura de Comptes de Catalunya, 2004.
SÁNCHEZ MARTÍNEZ, Manuel (ed.), *Estudios sobre renta, fiscalidad y finanzas en la Cataluña bajomedieval*, Barcelona, IMF-CSIC, 1993.
— (ed.), *Fiscalidad real y finanzas urbanas en la Cataluña medieval*, Barcelona, IMF-CSIC, 1999.
— «Fiscalidad y finanzas de una villa señorial catalana: Castelló d'Empúries, 1381-1382», a *Idem* (ed.), *Fiscalidad real y finanzas urbanas en la Cataluña medieval*, Barcelona, IMF-CSIC, 1999, pp. 301-362.
— «Un festín documental para los historiadores de Girona y de Cataluña», *Anuario de Estudios Medievales*, 32/1 (2002), pp. 1059-1062.
— «Dette publique, autorités princières et villes dans les Pays de la Couronne d'Aragon (14e-15e siècles)», a M. Boone *et al.* (eds.), *Urban Public Debts*, pp. 27-50.
— «La nova fiscalitat d'Estat», a Manuel Sánchez Martínez, Carme Bergés (coords.), *El naixement de la Generalitat de Catalunya*, Cervera, Museu Comarcal de Cervera, 2003.
— «El mundo del crédito en la Corona de Aragón», a Aurelio Pérez Jiménez, Gonzalo Cruz Andreotti (eds.), *Hijos de Mercurio. Banqueros, prestamistas, usureros y transacciones comerciales en el mundo mediterráneo*, Madrid – Málaga, Ediciones Clásicas & Charta Antiqua, 2006, pp. 343-374.
— «La Corona en los orígenes del endeudamiento censal de los municipios catalanes (1343-1344)», a D. Menjot, M. Sánchez Martínez (eds.), *Fiscalidad de Estado y fiscalidad municipal*, pp. 239-273.
— «Algunas consideracions sobre el crédito en la Cataluña medieval», a *Idem* (coord.), *El món del crèdit a la Barcelona medieval*, pp. 9-26.

— «Introducción», a *Idem* (ed.), *La deuda pública*, pp. 7-20.
— «Las primeras emisiones de deuda pública por la Diputación del General de Cataluña (1365-1369)», a *Idem* (ed.), *La deuda pública*, pp. 219-258.
— «Las cuentas de un hospital medieval: la Santa Creu de Barcelona (1430-1431)», a T. Huguet-Termes *et al*. (eds.), *Ciudad y hospital*, pp. 177-210.
— «La consolidació de la nova fiscalitat a Catalunya (1359-1380)», a Maria Teresa Ferrer i Mallol (dir.), *Història de la Generalitat de Catalunya: Dels segles medievals a l'actualitat, 650 anys*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 2011, pp. 99-117.
— «Barcelona, mercado de la deuda pública emitida por la Diputación del General de Cataluña (1371-1374)», a M. Sánchez Martínez *et al.* (eds.), *A l'entorn de la Barcelona medieval*, pp. 413-441.
— (coord.), *El món del crèdit a la Barcelona medieval*, Barcelona, Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, 2007 (= *Barcelona, Quaderns d'Història*, 13).
— (ed.), *La deuda pública en la Cataluña bajomedieval*, Barcelona, IMF-CSIC, 2009.
Sánchez Martínez, Manuel, Orti Gost, Pere (eds.), *Corts, parlaments i fiscalitat a Catalunya: Els capítols del donatiu, 1288-1384*, Barcelona, Generalitat de Catalunya – Departament de Justícia, 1997.
— «La Corona en la génesis del sistema fiscal municipal en Cataluña (1300-1360)», a *Col·loqui Corona, municipis i fiscalitat a la Baixa Edat Mitjana*, *Actes*, Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs, 1997, pp. 233-278.
Sánchez Martínez, Manuel, Furió Diego, Antoni, Sesma Muñoz, J. Ángel, «Old and New Forms of Taxation in the Crown of Aragon (13th-14th Centuries)», a Simonetta Cavaciocchi (ed.), *La fiscalità nell'economia europea secc. XIII-XVIII, Atti della "Trentanovesima Settimana di Studi*", 22-26 abril 2007, Florència, Firenze University Press, 2008, vol. I, pp. 99-130.
Sánchez Martínez, Manuel *et al.* (eds.), *A l'entorn de la Barcelona medieval: Estudis dedicats a la doctora Josefina Mutgé i Vives*, Barcelona, IMF-CSIC, 2013.
Serra Puig, Eva, «Els cereals a la Barcelona del segle xiv», a *Alimentació i societat a la Catalunya medieval*, Barcelona, IMF-CSIC, 1998, pp. 71-95.
Sesma Muñoz, J. Ángel, «Mercado inmobiliario en Zaragoza (1370-1420): La reorganización urbana bajomedieval», a *Mercado inmobiliario y paisajes urbanos en el occidente europeo (siglos XI-XV)*, *XXXIII Semana de Estudios Medievales Estella 2006*, Pamplona, Gobierno de Navarra, 2007, pp. 417-470.
— «La burbuja censualista y las crisis financieras en Aragón: Ajustes y medidas de rescate para evitar la bancarrota (siglos xiv-xv)», a *Estados y mercados financieros en el Occidente cristiano (siglos XIII-XVI), XLI Semana de Estudios Medievales de Estella 2014*, Pamplona, Gobierno de Navarra, 2015, pp. 215-241.
Sobrequés Vidal, Santiago, «Censo y profesión de los habitantes de Gerona en 1462», *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 6 (1951), pp. 193-246.
— «Régimen municipal gerundense en la baja edad media. La "insaculación"», *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 10 (1955), pp. 165-232.
— *Societat i estructura política a la Girona medieval*, Barcelona, Curial, 1975.

SOBREQUÉS VIDAL, Santiago, SOBREQUÉS CALLICÓ, Jaume, *La Guerra Civil Catalana del segle XV*, Barcelona, Edicions 62, 1973, 2 vols.

SOLDANI, Maria Elisa, *Uomini d'affari e mercanti toscani nella Barcellona del Quattrocento*, Barcelona, IMF-CSIC, 2010.

SOLDEVILA TEMPORAL, Xavier, *Crèdit i endeutament al comtat d'Empúries (1330-1335)*, Castelló d'Empúries, Ajuntament de Castelló d'Empúries, 2008.

STABEL, Peter, «From the market to the shop. Retail and urban space in late medieval Bruges», a Bruno Blondé *et al.* (eds.), *Buyers and sellers: Retail circuits and practices in medieval and early modern Europe*, Turnhout, Brepols, 2006, pp. 79-108.

SUREDA JUBANY, Marc, «La catedral de Girona, matèria històrica. Historiografia a l'entorn de la seu (ss. XVII-XXI)», *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 45 (2004), pp. 69-109.

— «Altars, beneficis i arquitectura a la seu de Girona (993-1312)», *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 45 (2004), pp. 667-678.

TARTAKOFF, Paola, *Between Christian and Jews: Conversion and Inquisition in the Crown of Aragon 1250-1391*, Filadèlfia, University of Pennsylvania Press, 2012.

TANZINI, Lorenzo, TOGNETTI, Sergio (eds.), *La mobilità sociale nel Medioevo italiano: Competenze, conoscenze e saperi tra professioni e ruoli sociali (secc. XII-XV)*, Roma, Viella, 2016.

TO FIGUERAS, Lluís, «Systèmes successoraux et mobilité sociale aux alentours de 1300: les contrats de mariage d'Amer et de Besalú en Vieille Catalogne», a S. Carocci (a cura de), *La mobilità sociale*, pp. 453-490.

— «La comercialització de productes tèxtils a l'entorn de 1300: Els drapers de la vila d'Amer», a Montse Viader Crous *et al.* (eds.), *Ciutats, viles, sagreres. Els nuclis urbans a la Baixa Edat Mitjana (s. XIII-XV)*, *Actes del II Seminari d'Estudis Medievals d'Hostalric, 2010*, Hostalric, Ajuntament d'Hostalric, 2011, pp. 36-56.

TOGNETTI, Sergio, «Uomini d'affari e mobilità sociale in Italia tra metà Trecento e primo Cinquecento», *Archivio Storico Italiano*, 651 (2017/1), pp. 119-150.

TORRAS SERRA, Marc, *La crisi del segle XV a Manresa. Una aproximació a partir dels llibres de manifests*, Manresa, Fundació Caixa de Manresa, 1996.

— *Els privilegis del «Llibre Verd» de Manresa*, Manresa, Parcir, 1998.

— «El deute públic a la ciutat de Manresa a la baixa edat mitjana», a Manuel Sánchez Martínez (ed.), *Fiscalidad real y finanzas urbanas en la Cataluña medieval*, Barcelona, IMF-CSIC, 1999, pp. 155-183.

TURULL RUBINAT, Max, *La configuració jurídica del municipi baix-medieval: Règim municipal i fiscalitat a Cervera entre 1182-1430*, Barcelona, Fundació Noguera, 1990.

— «El impuesto directo en los municipios catalanes medievales», a *Finanzas y fiscalidad municipal, V Congreso de Estudios Medievales*, Lleó, Fundación Sánchez Albornoz, 1997, pp. 73-133.

— «"Universitas, commune, consilium": Sur le role de la fiscalité dans la naissance et le développement du Conseil (Catalogne, XIIe-XIVe siècles)», a Bernard Du-

rand, Laurent Mayali (eds.), *Excerptiones iuris: Studies in Honor of André Gouron*, Berkeley, The Robbins Collection, 2000, pp. 637-677.

TURULL RUBINAT, Max, i MORELLÓ BAGET, Jordi, «Estructura y tipología de las "estimes-manifests" en Cataluña (siglos XIV-XV)», *Anuario de Estudios Medievales*, 35/1 (2005), pp. 271-326.

TURULL RUBINAT, Max, VERDÉS PIJUAN, Pere, «Gobierno municipal y fiscalidad en Cataluña durante la baja edad media», *Anuario de Historia del Derecho Español*, 76 (2006), pp. 507-530.

VAN DER HEIJDEN, Manon, «Renteniers and the public debt of Dordrecht (1555-1572)», a M. Boone *et al.* (eds.), *Urban Public Debts*, pp. 183-195.

VAN KAN, F. J. W., «Élite and government in medieval Leiden», *Journal of Medieval History*, 21 (1995), pp. 51-75.

VELA AULESA, Carles, *Especiers i candelers a Barcelona a la baixa edat mitjana. Testaments, família i sociabilitat*, Barcelona, Fundació Noguera, 2007.

VERBOVEN, Koenraad, CARLIER, Myriam, DUMOLYN, Jan, «A Short Manual to the Art of Prosopography», a Katharine S.B. Keats-Rohan (ed.), *Prosopography Approaches and Applications: A Handbook*, Oxford, Oxford University Press, 2007, pp. 35-69.

VERDÉS PIJUAN, Pere, «La levée de l'impôt indirect dans les municipalités catalanes. Les ordonnances du "butlletí"», a D. Menjot, M. Sánchez Martínez (coords.), *La fiscalité des villes au Moyen Âge*, 2, pp. 447-462.

— «La consolidació del sistema fiscal i financer municipal a mitjan s. XIV: El cas de Cervera», a M. Sánchez Martínez (ed.), *Fiscalidad real y finanzas urbanas*, pp. 185-217.

— «La gestión de los impuestos indirectos municipales en las ciudades y villas de Cataluña: El caso de Cervera (s. XIV-XV)», a D. Menjot, M. Sánchez Martínez (coords.), *La fiscalité des villes au Moyen Âge*, 4, pp. 173-189.

— *«Administrar les pecúnies e béns de la universitat». La política fiscal i les estratègies financeres d'un municipi català a la baixa Edat Mitjana (Cervera, 1387-1516)*, Barcelona, Universitat de Barcelona, 2004 [tesi doctoral inèdita].

— *«Per ço que la vila no vage a perdició». La gestió del deute públic en un municipi català (Cervera, 1387-1516)*, Barcelona, IMF-CSIC, 2004.

— «Barcelona, capital del mercat del deute públic català, segles XIV-XV», M. Sánchez Martínez (coord.), *El món del crèdit a la Barcelona medieval*, pp. 283-311.

— «"Per tal que no calgués a logre manlevar": El endeudamiento a largo plazo de un municipio catalán durante la baja edad media (Cervera, 1332-1386)», a M. Sánchez Martínez (ed.), *La deuda pública*, pp. 21-99.

— «La ciudad en el espejo: Hacienda municipal e identidad urbana en la Cataluña bajomedieval», *Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval*, 16 (2009-2010), pp. 137-173.

— «"Car les talles són difícils de fer e pijors de exigir". A propósito del discurso fiscal en las ciudades catalanas durante la época bajomedieval», *Studia Historica, Historia medieval*, 30 (2012), pp. 129-153.

— «El mercado de la deuda pública en la Cataluña de los siglos XIV-XV», a *Estados y mercados financieros*, pp. 243-271.

— «L'evolució dels ingressos fiscals del municipi de Cervera (1331-1516): Un indicador de la conjuntura econòmica?», a Lluís Tudela Villalonga (ed.), *La crisi baixmedieval a la Corona d'Aragó (1350-1450)*, Palma de Mallorca, Illa, 2018, en premsa.
— «Le contrôle de la gestion financière des villes catalanes au bas Moyen Âge: La comptabilité du "racional"», en premsa.
VICIANO NAVARRO, Pau, «Ingrés i despesa d'una vila valenciana del Quatrecents. Les finances municipals de Castelló de la Plana (1426-1427)», *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, 66 (1990), pp. 635-664.
— «Fiscalitat local i deute públic al País Valencià. L'administració de la vila de Borriana a mitjan segle XV», *Anuario de Estudios Medievales*, 22 (1992), pp. 513-533.
— «Entre la coerció i el mercat: Els inversors en la gestió de la fiscalitat reial i municipal al País Valencià», a *Col·loqui Corona, municipis i fiscalitat a la Baixa Edat Mitjana*, *Actes*, Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs, 1997, pp. 603-622.
— *Regir la cosa pública: Prohoms i poder local a la vila de Castelló (segles XIV-XV)*, Valencia, Publicacions de la Universitat de València, 2008.
VICTOR, Sandrine, *La construction et les métiers de la construction à Gérone au XVe siècle*, Tolosa, CNRS – Université de Toulouse-Le Mirail, 2008.

ÍNDEX ONOMÀSTIC

Abraham, Jacob: 178
Adroer, Francesc I: 100
Adroer, Francesc II: 271
Agustí, Arnau: 257
Agustí, Bartomeu: 212
Agustí, Bernat: 216
Albert, Bernat: 191, 194, 340
Albert, Brunissenda, muller de Bernat: 340
Albert, Joan: 84
Albert, Narcís: 84
Alls, Ferrer d': 172-173, 180, 188
Almogàver, Guillem: 243
Almoina del Pa de la seu de Girona: 108, 134, 148, 188, 242, 343-344
Almoina del Vestuari de la seu de Girona: 108
Alou, Berenguer: 217
Altar de Sant Mateu de l'Almoina del Pa de Girona: 134
Altar de de la Passió de Crist de Sant Feliu de Girona: 134
Altimir, Narcís: 164
Andreu, Jaume: 172
Anglès, Andreu Gabriel: 117
Anglès, Bernat: 117
Anglès, família: 116, 137, 182, 185, 195, 199-200, 209, 245, 248-249, 276, 288, 292, 294-295, 348
Anglès, Jaume: 117, 133, 198, 200, 211, 286, 288, 294-295, 348
Anglès, Joan I: 116, 139, 195-196, 199-200, 283, 348
Anglès, Joan II: 111, 116-117, 139, 196, 199-200, 211, 348
Anglès, Nicolau: 159, 168-169, 199-200, 209-210, 276, 348
Anglès, Pere: 116
Arloví, Bonanat: 194
Arloví, Jaume: 257
Armanyac, comte d': 125, 145
Arnau, Bernat, de Besalú: 127
Arnau, Guillem: 145, 285, 294, 338
Arnau, Ponç I: 194, 339
Arnau, Ponç II: 160, 196, 209, 216, 268
Aro, Antoni d', de Sant Feliu de Guíxols: 238-239
Arrufat, Francesc: 184
Asmines, Jucef: 147, 338
Avellaneda, Bartomeu: 224

Badia, Guerau: 255
Badia, Guillem: 193
Badia, Pere: 193
Baldoví, Francesc: 194
Ballester, Pere: 276
Banyils, Francesc: 339
Banyils, Guillem, tintorer: 146, 315, 340
Banyils, Guillem, notari: 315
Banyils, Nicolau: 257
Barnés, Pere: 164, 173
Barrat, Andreu: 172
Barrat, Tomàs: 256
Barrera, Guillem: 167
Bas, Arnau: 167-168, 204
Bas, Francesc: 194
Batlle, Bernat: 160, 349

Batlle, Pere, de Banyoles: 243
Baulida, Mateu: 172
Baürt, Miquel: 163
Begudà, Joan: 179
Begueny, Pere fra: 147
Bell-lloc, Bernat I: 236
Bell-lloc, família: 27, 32, 262
Bell-lloc, Guillem I: 85, 286
Bell-lloc, Guillem II: 139
Bell-lloc, Pere: 236
Bell-lloc, Pere II: 255, 286, 288
Bell-lloc, Pere III: 193, 204
Bells, Francesc: 197
Bells, Pau: 197
Bellshom, Benet: 147
Benet, Bartomeu: 282-283, 289, 292, 303
Benet de Forn, Guillem: 260
Benet, Estruç: 147, 339
Benet, Pere I: 145, 173, 340
Benet, Pere II: 141, 283, 293, 342
Benet, Pere III: 111, 262, 283
Berguedà, Pere de: 148, 343-344
Bertran, Antoni: 171
Bertran, Berenguer: 126, 229
Bertran, Francesc: 168, 171
Bertran, Pere: 170-171
Beuda, Bernat I: 19, 242, 274, 276, 296, 316, 350
Beuda, Clementina, muller de Jaume: 134
Beuda, família: 19, 170, 185, 215, 249, 290, 350
Beuda, Francesc I: 144-145, 170, 215, 242, 285, 288, 336, 338
Beuda, Guillem Bernat: 19, 54, 140, 215, 285, 288, 350
Beuda, Jaume: 80, 82-84, 98, 103, 106, 111-112, 118, 135, 177, 263, 290, 320-321, 329
Bisbal, vídua d'Arnau: 216
Biure, Arnau de, cavaller: 108
Biure, Andreu de: 113
Blan, Perpinyà: 178
Bofill, Antoni: 257
Bofill, Narcís: 146, 341
Bofill, Ramon: 194
Bóixols, família: 185, 191, 348
Bóixols, Francesc Andreu de: 201-202
Bóixols, Guillem de: 201
Bóixols, Ramon I de: 145, 159, 182, 201-208, 220, 250, 267-271, 275, 286, 288-289, 301, 339, 348
Bóixols, Ramon II de: 203
Bonet, Guillem: 160, 176
Bordils, família: 185, 267, 291
Bordils, Jaume: 99, 107, 169, 268, 336
Bordils, Nicolau II: 168
Bordils, Pere I: 144-145, 168, 224, 285-287, 335
Bordils, Pere II: 267, 271, 286
Borrassà, Guillem I: 213
Bosc, Bernat: 342
Bosc, Felip: 307
Bosc, Guillem: 194-195
Bosc, Joan, escrivà: 257
Bosc, Joan, sastre: 257
Bosc, Pere: 144, 335
Bosc, Pere de Sant Feliu de Guíxols: 106, 144, 336
Bossagais, Simó de: 313
Boter, Bartomeu: 184
Brescó, Joan: 161, 206, 210, 270
Bret, Joan: 114
Bruguera, Antoni: 257
Bruguera, Ramon: 47
Brugueroles, Nicolau: 257
Brugueroles, Pere: 169, 209, 286, 288, 294-295

Cabrenys, Guillem Galceran de: 261
Cabrera, vescomtes de: 217, 316
Calvet, Guillem: 166-167
Calvet, Jaume: 100
Calvó, Jaume Feliu: 83, 312-313, 323, 334
Camós, Arnau: 343
Camós, família: 348
Camós, Francesc: 176, 348
Camós, Pere: 243, 348

Campllong, Arnau I: 76, 225, 336
Campllong, Arnau II: 184
Campllong, Bonanat: 194
Campllong, família: 45, 225
Campllong, Ferrer de: 243
Campllong, fra Guillem: 225
Campllong, Jaspert de: 224
Campllong, Nicolau: 225
Campllonguell, Francesc: 104
Camps, família: 167
Camps, Ivó: 167
Cantallops, Bernat de: 314
Cantallops, Francesc de: 313
Cantallops, Guillem: 167
Cantó, Nicolau: 291
Cantó, Pere I: 286, 291, 306
Capella, Berenguer: 231, 312
Caravida, Vidal: 178
Carrera, Berenguer: 335
Carreres, Berenguer, de Besalú: 243
Carrós, Berenguer, comte de Quirra: 244
Carunt, Guillem: 257
Casadavall, Ramon: 180
Casadellà, Berenguer: 144, 195, 336
Casasaja, Guillem de: 266
Cases, Bernat Andreu: 159, 347
Cases, família: 198, 347
Cases, Francesc I: 119, 159, 170, 198, 347
Cases, Joan 159, 164, 170, 198, 200, 347
Casesnoves, Bernat: 194
Casesnoves, Joan: 216
Casesnoves, Narcís: 338
Casesnoves, Nicolau: 190
Casesnoves, Pere: 190
Casesnoves, Ramon: 191
Castanya, Cristòfol: 287, 295, 343
Castell, Guillem I: 100, 234, 286
Castell, Pere I: 180, 193
Català, Pere: 180
Cavaller, Pere, de Sant Julià de Ramis: 167
Cavalleria, Joan: 277, 323, 334, 343
Cebrià, Bernat: 193
Cebrià, Joan: 135, 239, 240, 291
Cebrià, Pere: 240
Cerdà, Berenguer: 160, 191-192, 347
Cerdà, família: 185, 191, 347
Cerdà, Joan I: 148, 345
Cerdà, Miquel I: 164, 200, 345, 347
Cerdà, Pere: 160, 173, 191-192, 347
Cerir, Bonanat I: 80, 82, 84, 145, 182, 263, 277, 287, 289-290, 320-321, 327-328, 337-338, 340
Cerir, família: 185
Cerir, Francesc: 176, 194
Cerir, Pere, convers: 175
Cervià, Bernat: 135
Cervià, Narcís: 175, 210, 214
Cervià, Pere, paraire: 160
Cervià, Pere: 315, 345
Coll, Antoni: 318
Coll, Bernat: 178
Coll, Guillem: 80, 164, 277, 323, 334
Comelles, Bartomeu: 163
Comelles, Ferrer I: 144, 194, 336
Comelles, Guillem: 176, 203, 204
Comelles, Jaume: 195
Comte, Jaume: 315
Confraria de Santa Maria de la seu de Girona: 108
Confraria de sabaters de Girona: 108
Conill, Narcís: 175, 190
Coral, Francesc: 204, 349
Costa, família: 348
Costa, Pere I: 167, 177, 348
Costa, Pere II: 173, 191, 348
Cot, Guillem: 184
Cot, Joan: 244
Crespí, Berenguer: 96
Cresques, Bonjuha: 76
Cros, Joan: 184
Cruïlles, Berenguer de: 98, 102
Cruïlles, família: 108, 277

Dalmau, família: 347
Dalmau, Nicolau: 176, 347
Dalmau, Pere: 347

Daviu, Bernat, convers: 175
De la Via, família: 100, 290, 291, 293
De la Via, Francesc II: 140, 190
De la Via, Narcís: 108, 145, 148, 340, 343
De la Via, Ramon: 139, 285
Descaus, Pere: 75, 231, 233, 235
Descoll, Guillem: 312
Despont, Pere: 311, 314
Desvern, família: 173, 185, 193, 249, 267, 270, 349
Desvern, Nicolau I: 256,
Desvern, Nicolau III: 200, 349
Desvern, Pere I: 140, 286, 288, 337, 349
Desvern, Pere II: 145, 159, 193, 262, 267-269, 271-272, 349
Desvern, Pere III: 159, 193, 196, 198
Deuslondà, Joan: 159, 170, 175, 212, 257, 258, 348
Domènec, Berenguer: 163, 179
Domènec, Joan: 179
Domènec, Narcís: 179
Domenja, Guillem I: 144, 224, 234, 286, 335
Domenja, Guillem II: 287
Domingo, família: 185, 292, 348
Domingo, Joan: 172,
Domingo, Pere I: 348
Domingo, Pere II: 159, 348
Domingo, Pere III: 148, 287, 345
Dons, Bernat de: 168, 190, 315
Dons, Guillem de: 47, 146, 316-317, 337
Dons, Roger de: 317
Draper, Jaume: 135, 168, 190, 195, 263, 268, 291

Eimeric, Bernat: 184
Eimeric, Jaume: 81
Eimeric, Nicolau fra: 147
Ermenguer, Narcís: 171
Ermessenda, abadessa de Sant Daniel: 101
Escala, Guillem àlies Puigverd: 172
Escala, Guillem II: 128, 342
Escala, Pere I: 123, 286
Escala, Pere III: 160
Escuder, Joan: 316
Espaser, Arnau: 223
Estanyol, Bernat: 267
Estanyol, família: 175, 191, 204-205, 250, 270, 347
Estanyol, Francesc I: 159, 174, 180, 191, 194, 204, 269, 274, 347
Estanyol, Llorenç: 174, 180, 191, 204, 269, 347
Estanyol, Pere I: 191, 203-204
Estanyol, Pere II: 135, 159, 174, 191, 204-205, 269, 288, 347
Estarac, Montserrat: 172
Esteve, Antoni: 167
Esteve, Francesc: 286, 288, 295
Esteve, Joan: 236
Esteve, Ponç: 236
Estrader, muller de Guillem: 101
Estruç, Bernat II: 99, 134, 286, 341
Estruç, Elvira muller de Bernat II: 139, 146, 338
Estruç, família: 101, 160, 218, 293
Estruç, Guerau: 117, 159, 211
Estruç, Lluís: 123, 212, 268, 285
Estruç, Margarida: 117
Estruç, Pere Berenguer II: 271

Fàbrega, Bernat: 268
Fabregat, Pere: 211
Faja, Jaume: 148, 344
Falcó, Bellshom: 147
Falcó, Bondia: 147, 336, 338
Falcó, Jaume, convers: 175
Falcó, Jucef (Pere de Banyoles): 147, 336
Falcó, Bellshom Mossé: 339
Falcó, Mossé: 147, 337
Falgàs, Bernat: 257
Feliu, Bonanat: 167
Ferran, Antoni: 316
Ferran, Bernat: 312, 316
Ferrandis, Aries, cavaller: 255

Ferrer sa Sala, Berenguer: 313, 323, 334
Ferrer, Arnau II: 160, 166-167, 256, 276, 291
Ferrer, Bernat de Camprodon: 274
Ferrer, Bernat II: 80, 82-83, 127, 141, 145, 263, 268, 282-283, 289, 291, 320, 326, 339
Ferrer, família (drapers): 30
Ferrer, família (mercaders): 30, 256
Ferrer, Guillem: 213
Ferrer, Jaume: 287
Ferrer, Miquel: 146, 342
Ferrer, Nicolau, de Camprodon: 274
Ferrer, Pere, àlies Avellà: 159, 180
Ferrer, Pere I: 123, 144
Ferrer, Pere II: 83, 123, 145, 287, 289, 290-292, 320, 327, 335, 337
Ferris, Joan, mercader de Saragossa: 243
Figuera, Andreu: 81, 136, 286, 341
Figuera, Berenguer: 176
Figuera, Pere: 194
Figuera, Ramón: 194
Figuera, Arnau: 145, 339
Finestres, Joan de: 108
Fogassot, Jaume: 109
Foix, Joana de, infanta: 129
Font, Bernat: 85
Font, Francesc: 167
Fontcoberta, Joan de: 315
Forment, Mateu: 243
Fortià, Guillem: 260
Frugell, Ivó: 159, 211-212, 343,
Frugell, Nicolau: 159, 164, 211-212, 315, 345
Fullà, Bernat: 239, 241
Fullà, Pere, àlies Vilar: 160, 182, 194, 347

Gallard, Arnau: 148
Gallard, Arnau, prevere: 342
Garí, Bartomeu: 231
Garriga, Pere: 167
Geli, Simó, àlies Reig: 257
Gener, Feliu: 76-77, 223, 227, 228
Gener, Pere: 194
Genís, Narcís: 170
Geronès, Bernat: 160
Geroní, Bartomeu: 159
Geroní, Bernat I: 283, 290
Geroní, Salvador: 257
Gil, Pere: 254
Gil, Ramon: 313
Ginesta, Pere: 287
Gironella, Jaume I: 287, 322, 332
Gironella, Jaume II: 323, 334
Godall, Bernat: 243
Gombau, Francesc: 243
Gordiola, Pere: 213
Gornall, Domingo: 100
Gornall, Narcís: 195, 320, 327
Graït, Bonanat de Cassà de la Selva: 167
Granell, Pere: 180
Grifa, Jaume: 239, 241, 283
Gruart, Guillem: 160
Güell, família: 185
Guerau, família: 349
Guerau, família, patricis: 193
Guerau, Francesc: 168, 199-200, 349
Guerau, Nicolau: 349
Guerau, Jaume: 257
Guerau, Joan: 116, 193
Guerau, Ramon: 116
Guic, Arnau I: 239-240, 291
Guic, família: 185
Guic, Francesc: 159, 170, 173, 178, 191-192
Guic, Guillem II: 239-241, 268, 287
Guimerà d'Agrigent, Mateu fra: 82
Guixar, Bernat: 344

Hospital, Berenguer II: 82-83, 132, 146, 214, 241, 261, 285, 320, 325-326
Hospital, Berenguer III: 132, 167, 261, 286
Hospital, Bernat: 76, 223, 227-228, 255
Hospital, Bonanat: 223-225, 228
Hospital, Guillem: 82, 102, 123, 141, 285, 289-290, 292, 295, 305

Hospital, Jaume de Figueres: 341
Hospital Nou de Girona: 106, 108, 159, 241, 284, 325, 327, 329, 333
Hospital, Pere: 257

Illa, Francesc: 167, 169, 196
Illa, n': 196
Illa, Pere: 169
Isaac, Jacob: 147
Isern, Miquel: 257

Jalabert, Antoni: 170-171, 173, 211, 349
Jalabert, Antoni, capellà de Martí I: 170
Jalabert, família: 170, 349
Jalabert, Joan: 170, 176, 257-258, 349
Jalbert, Francesc: 54, 80, 171, 282, 301, 320, 326, 341
Jalbert, Nicolaua, filla de Francesc: 341
Janover, Arnau àlies Cornellà: 260
Jaume II, rei d'Aragó: 167
Jaume, Pere: 180
Joan I, rei (i abans infant): 54, 58, 61, 96, 102, 125, 118, 178, 202-203, 231, 234, 290, 302-306, 327-329, 337
Jofre, Miquel: 258
Jonquera, família: 350
Jonquera, Joan I: 350
Jonquera, Joan II: 81, 207, 268, 270, 350
Jonquera, muller de Joan II: 160, 164, 173, 206, 268, 270
Jonquera, vídua de Jaume: 129
Jordà, Guillem: 223-225, 228-229, 241, 283
Juià, Agnès muller de Ramon de, donzell: 108
Julià, Bernat: 244-245
Julià, família: 244
Julià, Guillem II: 83, 244, 283, 294, 321, 331
Julià, Narcís: 191
Juliol, Pere: 243

Lapart, Arnau Guillem fra: 103
Lapart, Bernat: 257
Lapart, Guillem: 123
Lapart, Joan: 190, 254
Lapart, Pere: 170, 175-176
Lavanera, Andreu: 196
Lavanera, Bernat: 160, 348
Lavanera, família: 348
Lavanera, Dalmau: 198
Lavanera, Pere: 196, 348
Lena, Bernat: 243
Llac, Bernat: 268
Llémena, Berenguer: 197
Llémena, Bernat: 144, 287, 291, 335, 338
Llémena, Bonanat: 335
Llémena, Joan Jordi de: 291
Llobera, Joan: 243
Llobera, Martí: 159
Lloberes, Bernat de Celrà: 168
Llobet, Guillem: 311
Llobet, Jaume: 180, 193
Llombard, Pere: 194
Llor, Bernat de: 307
Llorenç, família: 244
Llorenç, Francesc I: 128, 244-245, 257
Llorenç, Francesc II: 127-128, 167-168, 170, 176, 216, 244-245, 257, 341
Llorenç, Jaume: 167
Llull, Berenguer: 193
Llull, Joan: 193, 210
Luna, cardenal de: 146

Macip, Guillem de Cassà de la Selva: 167
Madrenes, Pere àlies Baraiot: 172
Madrenes, Francesc àlies Baraiot: 192
Malarç, Bernat: 108, 139-140, 195, 258
Malarç, Jaspert: 108
Malarç, Narcisa muller de Bernat: 139-140
Malarç, Ponç: 77, 222-223, 225-227, 229, 232, 251, 319, 324

Malarç, Ramon I: 226
Malarç, Ramon III: 108
Malarç, Roger: 256
Marcó, Jaume I: 286
Marcó, Joan: 83, 145, 286, 321, 328, 341
Margarit, Joan II: 267
Maria de Castella, reina: 58, 154, 236, 343
Maries, Pere: 256
Martí, Bernat: 243
Martí I, rei: 127, 146, 231, 245, 341
Masaller, Francesc: 159, 160
Masaller, Pere: 212, 268
Masdevall, Pere: 179, 210
Massaguer, Guillem: 260
Massana, Pere: 243
Massanet, Berenguer: 243
Massanet, Pere: 315
Medir, Francesca, filla de Ramon I: 226, 290
Medir, Joan: 166-167, 193, 202, 231, 234, 268, 286
Medir, Ramon I: 52-53, 75, 77, 123, 126-128, 145, 167, 193, 202, 212, 215, 223-224, 226-231, 233-234, 241, 251, 285, 289-290, 295, 300-301, 319-320, 324, 336-337
Mercader, Dalmau, convers: 175
Mercader, Ramon, convers: 159, 175
Merlés, Bernat: 102
Mestre, Guillem Bernat, convers: 159
Miquel, Bernat I: 108, 293
Miquel, Bernat III: 284
Miquel, família: 136, 293
Miquel, Gabriel I: 114, 293
Miquel, Joan, carnisser de Sant Feliu de Guíxols: 173
Miquel, Narcís: 115, 272, 286, 293-294
Mir, Bernat: 194
Miró, Antoni: 180
Miró, Jaume: 160
Miró, Pere I: 140, 161, 287, 293-294
Mitjavila, Pere: 223
Moles, Pere: 306
Moles, Pere Berenguer Joan: 160, 195-196, 199, 287, 294-295
Moner, Vicenç: 166-168
Montalt, Guillem: 146, 342
Montcada, família: 255-256
Montcanut, Pere de: 268
Mor, Francesc: 194
Mor, Pere: 168, 199-200
Muntaner, Pere: 160, 173, 206-207, 250, 268, 270, 276
Muntanya, Guillem: 160, 287, 295
Mut, Pere: 312, 317

Nadal, Bonanat: 47, 159, 177, 204, 217, 304, 317-318
Negrell, Francesc: 316
Nesplà, Francesc: 212
Net, Pere, de Mallorca: 244
Noguer, Antoni: 217

Olivella, Andreu d': 231, 233, 235
Olivella, Pere: 167, 190, 194
Oliver, Bernat: 159, 175-176, 182, 196, 211-212, 243, 257-258, 344, 348
Oliver, família: 348
Oliver, Francesc: 159, 182, 196, 198, 211-212, 257-258, 348
Ombert, Miquel: 317
Onze Mil Verges, capella, de Sant Francesc de Girona: 116
Otger, Pere de Llambilles: 167

Pabia, Francesc: 100, 123, 234, 287
Pabia, Jaume I: 84
Pabordia de maig de la seu de Girona: 192
Pabordia de juny o de la Xuncla de Sant Feliu de Girona: 107
Padrés, Joan I: 194, 239-240, 242-243, 258
Pagès, Guillem: 194, 260
Palaí, Pere: 161
Palol, Guillem de, senyor de Palol de Revardit: 101

Paratge, Francesc: 190, 194-195
Paredalta, Ramon: 146, 314, 337
Parellades, Guillem: 194
Pau, Bernat de: 267
Pedrer, Pere: 257
Pedró, Jaume: 257
Pedró, Narcís: 257
Pelegrí, Arnau: 224
Pellisser, Guillem: 287
Pellisser, Joan: 257
Pere, Miquel: 47, 276, 284, 293, 312
Pere III, rei, el Cerimoniós: 45, 61, 63, 116, 118, 126, 198, 202-203, 231, 256, 283, 290, 293
Perer, Guillem: 159, 160
Perer, Ivó: 257
Perpinyà, Bonanat: 196-197
Perpinyà, Pere: 160, 164, 196, 206, 243, 250, 262, 268, 270, 273, 287, 288, 295
Perpinyà, Pere, de Barcelona: 127, 244
Pinós, Pere: 47, 175, 217, 316
Pintor, Bernat: 316
Pinyol, Jaume: 345
Pla, Berenguer: 217
Pla, Pere, de Banyoles: 268
Plana, Pere: 276
Ponç, Francesc: 161
Pontós, Caterina, muller de Bernat de: 108
Portal, Mossé Abraham des: 147, 340
Portal, Mossé des: 147, 337
Portell, Antoni: 195-196, 349
Portell, família: 185, 195, 295, 349
Portell, Narcís: 168, 190, 349
Portell, Narcís Huguet: 129, 190, 349
Prat, família: 256
Prat, Guillem: 159-160
Prat, Joan I: 224, 256, 287
Prat, Nicolau al.Vedruna: 167
Prat, Pere II: 64, 100, 202, 215, 287
Prat, Ramon: 215
Provençal, Jaume: 196-197, 284
Provençal, Nicolau: 290
Provençal, Ramon II: 53, 82, 100, 239-241, 289-290, 319-320, 324
Puig, Bernat: 239, 242
Puig, Bernat, corder: 167
Puig, Francesc: 243
Puig, Nicolau: 206-207, 262, 268, 270, 287-288, 295
Puigmoradell, Bernat de: 223
Pujada, Francesc: 243
Pujol, Bernat: 268
Pujol, Jaume: 307

Quart, Bernat: 80, 83, 215, 282
Queixàs, Berenguer: 224
Queixàs, Guillem: 224, 286
Querol, Caterina vídua de Ramon: 111
Querol, Ramon: 111, 256

Rafart, Arnau: 224
Rafart, família: 193
Rafart, Ramon: 159
Ramada, Antoni: 176, 257
Ramada, Arnau I: 145, 340-341
Ramada, Arnau II: 182, 194
Ramada, Pere: 160
Ramon, Berenguer: 160, 262, 268, 273
Raset, Dalmau de: 312
Raset, família: 117-118, 291
Raset, Francí: 117
Raset, Pere: 117
Raset, Ramon: 117-118, 132
Raset, Sibil·la, muller de Ramon: 111, 117, 139
Ravaia, Vidal: 147
Ravat, família: 177, 185
Ravat, Francesc: 177
Ravat, Guillem: 177
Reconta, Bernat: 163
Recs, Bernat de: 108
Reixac, Guillem Pere de: 223
Reixac, Pere Benet de, convers: 147, 340
Reixac, Constança muller de Pere I: 340

Reixac, Pere I: 146, 340
Respart, Francesc I: 287
Ribot, Bernat: 166-167, 184, 197, 244, 268, 287-288
Ribot, Joan: 190
Ricard, Bernat I: 81, 83, 204, 349
Ricard, família: 204, 349
Ricard, Francesc I: 203, 217, 336, 349
Ricard, Guillem: 148, 343
Riera, Francesc: 164, 168, 350
Riera, Francesc al. Magraner: 204
Robert, Pere Bernat: 164
Roca, Antoni: 283-284
Roca, Bartomeu: 284
Roca, Jaume: 164
Roca, Mateu: 175
Roca, Nicolau: 307
Roca, Pere: 159
Rodeja, Dalmau: 341
Rolf, Bernat: 175-176, 180, 204, 269, 348
Rolf, família: 348
Rolf, Tomàs al. Besalú: 204, 348
Rostany, Jaume: 257
Rotllant, Antoni, 317
Roure, Joan, al. Daroca: 115
Roven, Isaac: 147, 338-339
Rovira, Berenguer: 167, 204
Rovira, Joan II: 190, 209, 236
Rovira, Joan IV: 236-237, 323, 334
Royl, Francesc: 317
Rupià, Bernat: 204
Rupià, Pere: 194
Rupit, Bartomeu: 167

Sabater, Esteve: 173
Sabater, Pere: 161
Safont, Jordi: 318
Sala, Pere: 257
Salort, Francesca muller de Pere:
Salort, Mateu: 175, 190
Salort, Pere: 175-176, 193
Sampsó, Bernat I: 100, 114
Sampsó, Bernat II: 115
Sampsó, família: 114, 116, 150, 160, 185, 248-249, 267
Sampsó, Francesc I: 115
Sampsó, Francesc II: 115
Sampsó, Ramon I: 111-112, 114-115, 139, 160-161, 163, 172-173, 180, 182-183, 193, 205-210, 216, 220, 245, 250, 259, 262, 267, 269-276, 286, 288-289, 294, 347
Sampsó, Ramon II: 115, 307
Sampsó, Sibil·la, muller de Bernat II: 111, 116, 135, 139, 164, 192-193
Sanç, Pere, de Sant Feliu de Guíxols: 144, 335
Santacília, Miquel: 80, 173, 190, 206-207, 210, 270-271, 294,321-323, 329
Santacília, Ponç: 190, 268, 321-322, 329
Santacoloma, Pere: 223, 225, 228
Santceloni, Antoni: 113-114
Santceloni, Berenguer I: 124, 224
Santceloni, Berenguer II: 198
Santceloni, família: 100, 112, 116, 137, 150, 198, 248
Santceloni, Felip: 200, 272
Santceloni, Francesc I: 111-113, 116, 124, 286
Santceloni, Francesc II: 82, 84, 111-114, 128, 139, 141, 146, 182, 210, 217, 231, 235, 262, 286, 292, 321, 330, 341-342
Santceloni, Francesc III: 111, 113, 139
Santaceloni, Francesca, muller de Francesc II: 141
Santceloni, Margarida, muller de Francesc I: 112
Santdionís, Francesc: 286
Santdionís, Narcís I: 202
Santdionís, Ramon Bertran: 146-147, 340
Santmartí, Blanca, vídua de Guillem II: 111
Santmartí, família: 45, 101, 160, 218, 256, 258

Santmartí, Francesc I: 108, 144, 335
Santmartí, Francesc II: 257-258
Santmartí, Guillem II: 100, 193, 256
Santmartí, Guillem III: 254
Santmartí, Miquel: 99
Santmartí, Pere I: 180, 263
Santmiquel, Bernat de: 178
Saragossana, Bernat: 266
Sarriera, Berenguer I: 287
Sarriera, Bernat I: 64, 224
Sarriera, Bernat II: 84
Sarriera, Bernat III: 159
Sarriera, Bernat IV: 114, 141, 193
Sarriera, família: 185
Sarriera, Honorat, convers: 175
Sarriera, Joan: 114, 141, 168, 285, 288, 292, 294
Sastre, Pere, de Figueres: 274
Saumana, Brunissenda, filla de Pere: 119
Saumana, Narcís I: 111, 119, 135, 139, 284, 345
Saumana, Pere, convers: 119-120, 128, 136, 147, 338-339
Savall, Joan: 183, 196, 198, 267, 286
Savarrés, Francesc: 222-225, 227-228, 241, 283
Seguer, Bonanat: 167
Segurioles, Blanca, muller de Francesc I: 114, 141
Segurioles, Constança, filla de Francesc II: 114
Segurioles, família: 137, 150, 248
Segurioles, Ferrer de: 83-84, 113-114, 144, 195, 335
Segurioles, Francesc I de: 111-114, 139, 141, 145, 193, 262, 286, 292, 339-340, 342
Segurioles, Narcisa, filla de Ferrer de: 108, 114
Segurioles, Nicolaua, vídua, de Ferrer de: 114
Segurioles, Pere de: 114
Segurioles, vídua de Francesc I de: 262
Sendra, Guillem: 223
Senesterra, Bernat de: 108
Sentpol, Guillem de: 266
Serra, Bernat: 204, 213, 347
Serra, família: 250, 347
Serra, Francesc: 213
Serra, Francesc I: 287
Serra, Francesc II: 111, 287
Serra, Joan: 211-212
Serra, Pere: 81, 85, 159, 175, 188, 194-195, 204, 339, 347
Serra, Ramon: 204, 254, 347
Serres, muller de Guillem Ramon: 101
Sifré, Pere: 214-215
Simó, Narcís: 317
Sirvent, Bartomeu: 102
Sitjar, Beatriu, muller de Bernat III: 99
Sitjar, Bernat III: 99, 107
Sitjar, família: 101
Sitjar, Pere: 312, 316
Sitjar, Pere de Sant Feliu de Guíxols: 158, 160, 238-239
Sitjar, Ramon I: 287
Socarrats, Pere: 257-258
Solà, Lluís: 214
Soler, Bernat: 313
Soler, Narcís: 160, 176
Sunyer, família: 100, 160, 167, 185, 193, 218, 226, 249, 290, 293, 349
Sunyer, Guillem I: 301
Sunyer, Guillem II: 123-124, 224, 226, 285
Sunyer, Guillem III: 193, 224, 290
Sunyer, Pere Guillem I: 145, 166-167, 193, 339
Sunyer, Pere Guillem II: 104, 119, 164
Sunyer, Pere I: 145, 159, 193, 285, 288, 337, 339, 349
Sunyer, Pere II: 180, 210, 349

Taialà, família: 45
Tapioles, Pere de Blanes: 268
Tàrrega, Pere de: 102
Teixidor, Bernat: 190, 286, 294
Teixidor, Francesc: 136

Teixidor, Jaume: 159
Terrades, família: 101, 185, 291, 293
Terrades, Francesc IV: 200
Terrades, Gemma filla de Pere I: 116
Terrades, Pere I: 117, 140, 161, 257-258, 285, 294
Terrassa, Pere: 243
Torelló, Arnau: 260
Tord, Bartomeu: 47, 231, 314
Tord, família: 185
Tord, Lluís: 80, 83, 148, 164, 173, 206-207, 250, 268, 270-271, 294, 321-322, 331, 343
Torralba, Joan: 243
Torralba-Manariel·lo, companyia: 212
Torre, Guillem, de Banyoles: 337
Torrent, Bernat: 214
Torrent, Joan: 336
Torrent, Pere: 109, 243-244
Torroella, Francesc: 172
Tortosa, Pere I: 82, 145, 230, 286, 301, 320, 326, 337
Tortosa, Pere II: 169, 196, 268, 270, 286, 288, 295, 322, 332, 343
Trilla, Bernat: 163
Trilla, família: 291
Trilla, Francesc: 80, 82-83, 159, 193, 239-242, 285, 289-290, 295, 319, 325
Trilla, Francesca, vídua de Francesc: 193
Trilla, Pere II: 167
Trilla, Pere III: 84, 287, 321, 330, 343
Triter, Pere: 164
Trullàs, família: 255

Valldemia, Joan: 159, 178, 184, 197, 283
Valls, Pere: 163
Vallterra, Ènnec de, bisbe: 45
Vengut, Guillem: 135, 145, 338, 340
Verai, Bonanat: 103, 148, 341
Verdera, Jaume: 256
Verger, Joan: 342
Viader, Amador: 180
Vic, Bernat de: 123
Vidal, Berenguer: 317
Vidal, Francesc, notari: 312, 315-317
Vidal, Francesc, convers: 175
Vidal, Guillem, convers: 159
Vidal, Jucef: 147, 337
Vila, Pere Guillem: 212
Viladevall al. Rosés, Guillem: 260
Vilar, Guillem: 260
Vilar, Joan: 273
Vilar, Miquel I: 195, 287
Vilar, Miquel II: 80, 82-83, 148, 194, 259, 268, 276, 294-295, 322-323, 333, 341, 343-345
Vilar, Narcís: 161, 273
Vilarig, Jofre de: 113
Vilarnau, Bernat: 80, 82, 148, 262, 323, 333, 345
Vilella, Constança, muller de Joan: 118
Vilella, Elisabet, filla de Joan: 118
Vilella, Guillem: 238-239
Vilella, Joan: 111, 118, 139, 345
Vilella, Joan Hipòlit: 118
Vilella, Narcís: 118-119
Vilella, Pere: 101
Vilossa, Nicolau: 194, 204, 217, 269, 301
Vinyes, Pere: 180
Violant, reina (i abans infanta): 203, 230, 234, 337-338
Vives, Antoni de Sant Feliu de Guíxols: 243
Vives, Bartomeu: 314
Vives, Bernat: 239-241, 258, 283
Vives, família: 236
Vives, Guillem: 146, 340

Xatmar, Ramon de: 256
Xauló, Joan Miquel: 117
Xipre, Elionor de, reina: 266

ÍNDEX TOPONÍMIC[1]

Agde: 244
Aiguaviva: 166, 173
Aigüesmortes: 244
Alberes: 123, 259
Albergueries, plaça de les: 83
Amer: 46, 82, 260
Anglaterra: 26-27, 30
Aragó, corona d': 15, 21, 24, 40, 50-52, 66, 82-83, 96, 131, 134, 212, 232, 264, 279
Aragó, regne d': 29, 40, 80, 93, 199, 239, 241, 243, 262, 264, 277

Banyeres (Sant Sadurní de l'Heura): 83
Banyoles: 96, 102, 243, 260, 265, 284, 337
Barcelona: 13, 21, 24, 27-28, 38-39, 42, 52, 60, 64, 70-71, 76, 96, 102, 108-109, 124, 127, 129, 135, 141, 152-153, 183-186, 191, 223, 229, 234-236, 238-243, 254, 261-262, 264-266, 271-272, 274-275, 291-292, 324, 337, 341
Bas, vescomtat de: 146, 274
Bell-lloc, escola: 201
Berga: 274-275
Besalú: 46, 102, 127, 201, 243, 260, 265, 337
Besiers: 244
Beuda, col·legi d'en: 106, 134
Blanes: 109, 240, 268
Borgonya: 244
Bruges: 259

Cabrera, vescomtat de: 240,
Caldes de Malavella: 96, 260, 316
Calonge: 98, 102
Camprodon: 127, 259, 274-275
Can Pau Birol: 201
Canet de Rosselló: 261
Cardona: 109
Carmona: 72, 156, 192
Cassà de la Selva: 166-167, 240
Castella, corona de: 40, 51-52, 55, 72, 84, 101, 115, 123, 144, 154, 165, 172, 178, 201, 216, 218, 229, 232, 263, 335-336
Castellbò, vescomtat de: 274
Castellfollit: 274
Castelló d'Empúries: 13, 46, 54, 92-93, 96, 101, 104, 106, 108, 120, 127, 134, 176, 178, 240, 259, 263,
Castelló de la Plana: 23, 96, 153
Celrà: 83, 159, 166, 168
Celrà, camí de: 161
Cervera: 13, 56, 60, 63, 66, 71, 74, 92-93, 96, 101, 104, 108-109, 145, 152-153, 185-186, 224, 236
Cols, plaça de les: 83

[1] En aquesta relació no s'han tingut en compte indrets citats de manera reiterada com són la ciutat de Girona (donat el recurs molt habitual a la forma «ciutat de l'Onyar» i el fet que el present volum no conté mencions concretes a aquest riu o la seva llera al marge de l'expressió, tampoc no incloem el terme Onyar), el bisbat de Girona i Catalunya o el principat de Catalunya.

Corçà: 102, 336
Cotlliure: 259, 261
Cuenca: 72

Eivissa: 153
Empúries, comtat d': 53, 274
Europa: 22, 39-40

Figueres: 205, 231, 260, 265, 274, 341
Flandes: 225
Fontajau: 166
França: 40, 72, 244

Galligants, Sant Pere de: 104, 114, 175, 182, 194, 277, 312, 316
Gant: 185
Gènova: 126
Girona, pla de: 201
Gironella del Pla: 201, 204, 207, 220, 250, 269
Gironella, castell de: 201, 256
Gratallops: 243
Guissona: 236

Hostalric: 98
Hostoles: 261

Igualada: 56
Illa de Conflent: 261
Itàlia: 126, 225

Juià: 83

Llacuna, baronia de la: 96, 109
Llagostera: 240
Llambilles: 166, 167
Lleida: 38, 60, 96, 124, 198, 274-275
Llenguadoc: 40
Llevant mediterrani: 81
Llimós: 225

Mallorca, ciutat de: 244
Mallorca, illa de: 202
Mallorca, regne de: 93, 96, 153, 243
Manola: 179
Manresa: 13, 46, 52, 71, 93, 96, 274
Marsella: 244
Medinyà: 166
Merceria, carrer de la: 83, 175
Millau: 72
Monar reial: 83, 166-168, 205, 214
Montblanc: 96
Montferrand: 60
Montilivi: 83
Montsó: 53, 264, 335, 338
Montsoriu, castell: 217, 336
Múrcia: 192

Olot: 102-103, 265, 274-275

Països Baixos: 125, 185
País Valencià: 35
Palafrugell: 260
Palamós: 172
Palau, veïnat de Girona: 159, 255
Palau-sator: 108, 293
Paret-rufí (actualment Domeny): 159, 166
Parlavà: 98
Pedret: 179
Pera, la: 159, 206
Peralada: 98, 266
Peratallada: 147
Perpinyà: 38, 46, 236, 243, 259, 274-275
Pisa: 80
Pont Nou de Girona: 128, 161
Priorat: 243
Provença: 40, 225, 239

Queralt, baronia de: 109

Reus: 13, 23, 56, 66, 93, 96, 144, 152-153, 156, 175, 186, 192
Ripoll: 274-275
Riudaura: 274
Riudellots de la Selva: 173
Roine: 244

Saint Flour: 60
Salt: 173

Sant Daniel, monestir de: 101, 103, 107
Sant Domènec, convent de Girona: 107, 136, 147
Sant Feliu de Girona: 43, 107, 117-118, 134, 159, 182, 191, 217
Sant Feliu de Guíxols: 13, 29, 59, 66, 82, 92-93, 96, 104, 106, 127, 144, 146, 158, 172-173, 177, 192, 196, 214, 236, 238-240, 243-244, 265, 267, 284, 291, 335-336
Sant Feliu de Pallerols: 274
Sant Feliu, pujada de: 83
Sant Francesc, convent de Girona: 107, 115-116, 163, 225
Sant Genís de Costa: 260
Sant Gregori: 146, 166
Sant Joan de les Abadesses: 274-276
Santa Margarida de Bianya: 260
Sant Martí de Capsec: 260
Sant Martí Sacosta, monestir: 107, 135, 175, 312
Sant Martí Vell: 159, 260
Sant Sadurní de l'Heura: 83
Santa Clara, convent de Girona: 103, 107
Santa Coloma de Farners: 260
Santa Pau: 102, 146, 274
Saragossa: 60, 80, 153, 225, 241
Sardenya: 51, 143, 202, 239, 241, 243-244
Sarrià de Ter: 159
Sàsser: 238-239, 243
Sicília: 80-81, 215, 243
Sóller: 202

Taialà: 166
Tarragona: 60, 96, 147, 236, 274, 276, 340
Ter, plana del riu: 84
Ter, riu: 107, 128, 166, 344
Torroella de Montgrí: 147, 172, 224, 259, 265
Tortosa: 24, 52, 96, 239, 242-243, 260, 264, 274
Toscana: 125
Túria, riu: 28, 176, 196, 242

Ultramort: 98
Urgell, bisbat d': 236

València: 24, 28, 52, 60, 70, 74, 78, 96, 110, 132, 153, 156, 163-164, 176, 187, 196, 210, 227, 236, 242, 268
València, regne de: 21, 40, 93, 122, 153, 190, 199, 224-225, 264, 291
Vallès: 133
Valls: 13, 52, 56, 66, 93, 96, 144, 152-153, 156, 186, 192
Venècia: 126
Verges: 84
Vic: 60, 71, 102, 274-275
Vilablareix: 82
Vilafant: 260
Vilafranca del Penedès: 53, 205, 274
Vila-real: 96
Vila-roja: 159
Vilobí: 260, 313

Aquesta monografia observa l'impacte del gran desenvolupament de les estructures fiscals i financeres, en especial de les corporacions locals, en el teixit social de la Catalunya del període comprès entre mitjan segle XIV i mitjan segle XV. Fent atenció al cas concret de la ciutat de Girona —dotat de nombroses fonts documentals— i a partir de l'ús del mètode prospogràfic, analitza els protagonistes dels principals negocis que es formaren entorn de la tresoreria municipal, això és: la concertació de crèdit, l'arrendament d'impostos indirectes, l'oferta de serveis financers i, finalment, la provisió de béns. Alhora, té en compte d'altres ens a banda del municipi de Girona que també es trobaven dins l'òrbita dels col·lectius que invertiren o participaren de l'activitat econòmica generada per l'erari local gironí. Un primer objectiu és, doncs, descriure la composició social d'aquests grups i els seus possibles vincles amb els òrgans de govern reconstruïts en el marc d'una recerca de més abast que la que es recull en el llibre. Així mateix, pretén veure fins a quin punt les noves oportunitats d'inversió i negoci sorgides entorn de les administracions durant les dècades centrals del tres-cents afavoriren la mobilitat ascendent en determinats sectors.

GOBIERNO DE ESPAÑA
MINISTERIO DE CIENCIA, INNOVACIÓN Y UNIVERSIDADES
CSIC
Consejo Superior de Investigaciones Científicas
ISBN 978-84-00-10385-9
9 788400 103859